
BIBLIOTECA DEL DUQUE DE OSUNA

HENRICI VALESII
MILITIS, DOMINI D'ORCÉ,
CONSILIARII, ET HISTORIOGRAPHI REGII,
EMENDATIONVM
LIBRI QVINQUE.
ET DE
CRITICA
LIBRI DVO.

Numquam antehac typis vulgati.

EJVSDEM UT ET NIC. RIGALTII ET ISM. BVLLIALDI
Dissertationes de Populis fundis.

Accedunt

HENR. VALESII Orationes variae junctim excusae. & HADR. VALESII
Oratio de Laudibus Ludovici XIV. & Carmina nonnulla inedita.

Praefixa est HENR. VALESII Vita, ab Auctore HADR. VALESIO
recognita & emendata.

EDENTE

PETRO BVRMANNO

FR. FIL. FR. NEP.

qui Praefationem, Notas, & Indices adjecit.

AMSTELAEDAMI,
Apud SALOMONEM SCHOUTEN. CIↃ IↃ CC XL.

SERENISSIMO ET CELSISSIMO

GULIELMO CAROLO HENRICO FRISONI

ARAVSIONENSI AC NASSAVIO

PRINCIPI

GELRIAE, FRISIAE, GRONINGAE, AGRORUMQUE CIRCVMJACENTIVM, AC DRENTIAE

GVBERNATORI ET SVPREMO REI BELLICAE PRAEFECTO.

ACADEMIAE CVRATORI MAGNIFICENTISSIMO

ETC. ETC. ETC.

VT ET

VIRIS NOBILISSIMIS, SPLENDIDISSIMIS,
ATQVE INSIGNIBVS IN REPUBLICA HONORIBUS
CONSPICUIS,

HESSELO DOVWONI ERNESTO AB AYLVA.

DOCONI MARTENA A BVRMANIA.

MARTINO BLOK A SCHELTINGA.

VLBONI SIXMA AB ANDLA.

ACADEMIAE FRANEQVERANAE
CURANDAE IVVIRIS

VENERABVNDVS DEDICAT

PETRVS BVRMANNVS

FR. FIL. FR. NEP.

PRAEFATIO.

LECTORI AEQUO ET BENEVOLO

S. D.

PETRUS BURMANNUS

FR. FIL. FR. NEP.

INter fata & incommoda, quibus partim ipsam Literarum conditionem, partim egregias Virorum Eruditissimorum lucubrationes & doctissima scripta videmus esse obnoxia, hanc potissimum infelicitatem plurimis praestantissimorum ingeniorum monumentis plerumque contingere dolendum est, ut eximii elegantioris doctrinae thesauri ubi inciderint in inperitorum & soli habendi studio inhiantium haeredum manus, saepissime tamquam res nauci & viles chartae projiciantur aut aboleantur, aut neglecti & in perpetuae oblivionis spem tenebris angulorum, in quos raro aut numquam oculos convertunt, addicti ac damnati, misera carie & infaucto squaloris situ consumantur, & blattis tineisque in escam cedant: vel sicubi forte ab aliis pretium his non vile ponendum esse edocti fuerint, videas eos his gazis solos incubare, & eruditorum oculis conspectam earum invidentes, suos his reconditis opibus tamquam pictura inani solos pascere. Ab altera parte non minorem quoque

ope-

operibus doctorum hominum partim inchoatis aut non confectis, partim absolutis & elaboratis, sed inmaturo eorum obitu ante fata ab ipsis auctoribus publicae luci non expositis, evenire calamitatem docuit saepe experientia, ut inexspectato casu ac fortunae sorte ab interitu quidem vindicari, sed infestos tamen vulturum & rapacium Harpyïarum ungues effugere non valuerint; qui inportuno latrocinio ac plagio ea sibi adserere, & literato orbi pro suis laboribus obtrudere non erubuerunt, non aliter quam si subpresso veri parentis nomine foetum expositum sustulissent, & quasi adoptionis jure sibi vindicassent. Sed nec meliorem profecto a manibus Virorum doctorum gratiam ineunt illi, qui ubi forte consecuti fuerint quascumque illorum liturarias schedas, & tumultuaria Adversariorum scripta, sed in privatum tantum & quotidianum usum conlecta ac chartis mandata, numquam vero editioni destinata, ea tamen sine ullo judicio digerentes, neque unde excerpta aut congesta sint indagantes, tamquam inaestimabilem thesaurum & exquisita bellaria erudito orbi propinare sustinent, ut ita per alienos labores hac via, sed lubrica admodum & periculosa, ipsi scilicet hi Literarum Lucumones, cum de proprio peculio non satis divites sint, ad Famae auspicia grassentur: in quem certe censum venit Editor iste nuperus Scriverianarum Reliquiarum, e quibus Anecdotis Philologicis si doctrinam & merita Scriverii conligere & aestimare deberemus, profecto locum illum, quem in ordine Eruditorum praecedentis seculi jure ac merito suo Vir ille obtinet, vix amplius tueri posse fatendum esset, id quod plurimis, si haec hujus loci essent, exemplis probari facillimum esset. Longe igitur melius ac prudentius famae & memoriae defunctorum hominum illos consulere existimandum est, qui non nisi elaborata doctrinae monumenta, aut talia scripta, quae ultima ipsius Auctoris manu limata & perpolita facile adgnoscas, vel denique ejusmodi observationes, emendationes ac conjecturas post obitum illorum in apertam lucem protrahunt, & cum publico communicant,

quas

quas promeritis eorum laudibus convenire, & existimationi, quam viventes adepti sunt, respondere posse periti harum rerum judices censent. Recte etiam atque ordine illos agere putandum est, qui non inconsulto quodam impetu statim, ubi benignioris fortunae casus quaedam anecdota iis obtulerit, ea plus justo jactare & gloriosis titulis, hederae instar, adpositis venditare solent, sed potius aliquamdiu inter scrinia premere, bene in ordinem disponere, vitiose descripta emendare, & diligenter cum editis illorum scriptis & aliorum cogitatis conferre, tum loca veterum auctorum non indicata aut perperam adducta adcuratius notare, & in commentatorum recentiorum observationes inquirere, prudentis & laude digni Editoris officium esse arbitrantur, si suae simul & illius, cujus lucubrationes eruit, famae ac gloriae velificari, & de posteritate ita ut par est mereri adnitatur. Hanc autem viam, quam in publicandis his Valesianis reliquiis insistere pro virili conatus sum, si me tenuisse, et scopum hunc adsecutum fuisse aequi & idonei Literarum nostrarum arbitri judicaverint, erit quod labori ac curae iis inpensae mihi gratuler; de cujus ratione & instituto nonnulla alia tibi, benevole Lector, praemittenda erunt, antequam ad opus ipsum te adcingas.

Elapsi abhinc sunt conplures anni, ex quo egregii hi Viri summi & ob exquisitae eruditionis rectique judicii laudem inter prima gentis suae ornamenta jure censendi, Henrici Valesii Emendationum Libri cum ceteris liliis, quae eximium hunc Literarium thesaurum comitantur, & nostra qualicumque opera in lucem nunc emergunt, ex Gallia, ubi nimis jam diu neglecti ac tenebris fere damnati jacuerant, in nostras oras delati, & dum e patria terra quasi extorres solatium exilio suo quaerunt, tandem feliciter pervenerint in manus Viri de Literis ac Musis nostris, vel ipsa fatente aut ringente Invidia, inter primos bene promeriti, Petri Burmanni, Patrui mei quovis sinceri obsequii cultu aeternum mihi venerandi, sed

 quem

quem Patrem potius jure ac merito suo adpellarem; ita enim a me exigit pietas prosequi illum, cujus manibus & sedula educationis cura post luctuosissimam & nimis inmaturam optimi Parentis mortem, a teneris formari, & dulcibus ante omnia Musis initiari mihi contigit, cujus propenso favori uti me omnia debere gratissimus adgnosco, ita innumera, quae luculenter in me contulit & in dies confert, beneficia, tacita potius veneratione aestimare, quam operoso nimis sermone praedicare malo, praesertim cum id ipse non libenter legeret. Hos igitur Valesii Emendationum Libros cum adjuncta Dissertatione de Critica, ipse quidem erudito orbi inpertire in animo habuerat, ac proinde eos recensere, & ad editionem parare inceperat cujus rei spem fecerat ad Syllogen Epistolar. Tom. IV. pag. 434. & Tom. V. pag. 695. *quam fidem publice datam quo minus inpleverit, neminem paullo humaniorem ac cordatiorem inertiae aut oblivioni adscripturum esse opinor, si summam inire velit illorum operum, quae ipse interea temporis elaboraverit, & cogitet numerum Auctorum veterum, qui manu ejus castigati & illius aliorumque Eruditorum Adnotationibus inlustrati prodierint, tum quibus hoc ipso tempore adornandis occupatus laboriosam senectutem exerceat. His autem aliisque proprii ingenii foetibus producendis quotidie incumbens Valesiana haec* κειμήλια *ad majus otium seponere, ac propositum de iis in lucem revocandis consilium differre dum instituit, facile ego ab illa, qua me Musasque meas prosequi solet, benevolentia inpetravi, ut edendorum illorum curam mihi conmittere, & ita qualescumque meos de literis bene merendi conatus beneficio isthoc adjuvare non dedignaretur. Susceptum opus alacri equidem animo adgressum me fuisse fateor, sed simul etiam plus molestiae, laboris, ac taedii in eo recensendo & ab interitu vindicando devorandum fuisse in recessu magis expertus sum, quam prima fronte mihi speraveram: Exemplar enim ipsum, quod ab amanuensi quodam aut anagnosta, cujus auxilio studiis suis succurrere oculorum usu orbatus Valesius, & cogitationes suas chartis man-*

mandare consueverat, forte descriptum fuisse opinor, plurimis in modis vitiosum & maculis haud paucis obsitum erat, praesertim in locis antiquorum scriptorum tam Graecis quam Latinis, quos subinde ad partes vocat. Ea igitur omnia diligenter castigare, auctores veteres, quorum verba in medium proferebantur, perlustrare, & ut Lectorum commodis melius consulerem, ipsos locos additis libris ac paginis plerumque adnotare minime mihi negligendum esse duxi, licet is labor plus taedii quam laudis adferre soleat, & haec opera, quae alienis scriptis inpenditur, nonnullis, qui proprio alarum remigio confisi altius evolare audent, ingloria atque ignobilis diligentia videatur. In notis autem subjectis emendationes Valesii confirmare, aut etiam, rarius quamvis, refutare institui, vel sicubi cum aliorum conjecturis & observationibus conspirare videbam, ut non raro fieri solet illis, qui perennes doctrinae rivos ex ipsis fontibus, qui semper iidem sunt, derivare amant, id adcurate indicare, & ita gloriam cuique inlibatam reddere, & alterius auctoritate stabilire adnisus sum, sed breviter tantum, neque ambitiose exspatiando, ut instituti ratio exigebat. Denique etiam capitum summaria, & Indices, ut potui, exactissimos toto operi adcommodatos, qui rerum ac verborum, tum Auctorum veterum & recentiorum, qui emendantur, explicantur, aut refutantur, seriem & notitiam subpeditabunt, adjiciendos curavi: in quibus omnibus maturius producendis quod non promtius exspectationi ac desiderio eorum, qui me jam a tribus abhinc annis insudare his noverant, satisfecerim, per me non stetit; diu enim jam ante unum aut alterum annum ea cum publico communicare optaveram, si per inportunas inertissimi & Tardipedum lentissimi Typographi moras ex claustris illius emergere, & operarum repagula effringere Valesio citius licuisset.

De ipsius autem Valesii vita, fatis, et scriptis egregiis, quibus inmortalem nominis sui gloriam ad seros nepotes et verae eruditionis cultores

propagavit, ne operose hic disseram, otium mihi fecit frater Ejus Hadrianus, cujus libellum de vita fratris sui Henrici praefigendum his opusculis ratus sum, licet in Tom. II. Scriptorum Ecclesiasticorum Valesii pag. 615. & seqq. *jam conspiciatur, quia ab Auctore recognitus & emendatius perpolitus reliquis schedis addebatur; quam fraternae vitae descriptionem visum fuit Hadriano concinnare stylo liberrimo, quum vitia fratris aeque ac virtutes depingat, & apertam in lucem Lectoribus ante oculos ponat, adeo ut veri ac sinceri Historici partibus hac in re defunctus esse dicendus sit.* vid. N. Heinsii Epist. ad Carpzov. Tom. V. Sylloges pag. 330. *Mirum tamen videri possit nullam harum Emendationum mentionem ab illo fieri, ubi seriem scriptorum Henrici tam editorum quam ineditorum enumerat; sed quum ea tantum recenseat, quae in manus ejus pervenerint, nullam horum Librorum notitiam ad eum pervenisse arbitror, praesertim cum plura alia in scriniis fraternis adfecta vel etiam absoluta jacuisse queratur, quae excutere ipsi & evolvere non licuerit. Neque etiam in aliis scriptis suis, quae vivus publicavit, earum spem Literatis fecisse ipsum Valesium, mihi compertum est, nisi obscuro indicio in nota ad* Euseb. Lib. II. Hist. Eccles. cap. 6. *ubi promittit* se alibi ostensurum esse *duo Menandri & Alexandri Rhetoris opuscula perperam in Editione Aldina in unum fuisse conflata, quod pluribus evincit* Lib. I. Emend. cap. 24. *Eosdem hos Emendationum Libros innuit* Jacobus Gronovius initio notarum ad Stephan. Byzant. de Urbib. in voce Ἀβάντις pag. 1. *ubi testatur sibi fere puero Valesium Parisiis ostendisse has Observationes suas ad editionem paene paratas, interque eas integrum caput, in quo* Aegimii *nomen variis in locis corruptum emendabat; quod jam in his Emendationibus legitur* Lib. I. cap. 32. *Hunc autem eximium vigiliarum suarum foetum editioni jam maturum cur ipse non promulgaverit parens ejus Valesius, dum adhuc inter vivos superstes ageret, rationem certe nullam reddere possumus, nisi* mor-

morte, quam ſeptuagenario major an. 1676. ſubiit, inpeditum fuiſſe, quo minus praeclaro inſtituto ſuffecerit ipſe, illamque non diu poſt abſolutum hoc opus ei contigiſſe ſtatuendum ſit. Cum vero neque ab haeredibus, aut illis, quibus ſcriptorum ſuorum curam conmiſerat, praeſtitum hactenus fuerit hoc officium, gratulandum profecto noſtrae felicitati eſt, qua licuit nobis a Manibus Auctoris, & ſimul ſinceris meliorum Literarum cultoribus hanc non exiguam, ut ſperamus, gratiam inire, quod praeclara haec & vulgaris genii captum longe ſupergreſſa eruditionis Valeſianae λείψανα *oblivioſo tenebrarum ſitu interire, & ita fructu, quem ex iis capere poſſunt pulcherrimum, Literatos orbari haud paſſi fuerimus.*

Optandum tamen ſimul eſſet, ut quemadmodum his Emendationum Libris integris & ad finem perductis ex interitu eripi contigit, ita etiam Diſſertatio de Critica, cui duos libros deſtinaverat Valeſius, perfecta & abſoluta ad nos perveniſſet; ſed quum ipſi ante fata ſua ſupremam manum non inpoſuerit auctor, ut in vita ejus teſtatur frater Hadrianus, dimidia ſaltem illius parte, quae lacerae tabulae inſtar e naufragio ſalva enatavit, contentos nos eſſe oportet, & ſimul laetari, quod non tota interierit. Hanc autem Valeſii Diſſertationem de Critica inter alia Viri praeſtantiſſimi inedita opera recenſet etiam Graevius in Epiſt. ad Heins. Tom. IV. Syllog. pag. 434. *ubi mortem illius, & jacturam quam ex ea ceperunt Literae humaniores, juſto luctu proſequitur: ibidem in notula ſubjecta Venerandus Patruus meus, & ad Tom. V. pag. 695. diſſertationem hanc ſua opera lucem brevi viſuram eſſe promiſerat: quod cum inplere non potuerit, ut ſupra monuimus, nos Virorum Doctorum exſpectationi nunc ſatisfacimus; praeſertim prolixo deſiderio, quo datam Patrui fidem nuper efflagitavit Vir Doctus & induſtrius Frid. Gul. Roloffius in eleganti praefatione, quam praefixit H. Stephani libello de Abuſu Ling. Graecae, non ita pridem Lipſiae cura ejus recuſo. Sed & hujus Valeſianae*

Dis-

PRAEFATIO.

Dissertationis meminit N. Heinsius in epist. ad Reines. Tom. V. pag. 192. *ubi in carmine illo Asterii, quod in Codice Virgilii Mediceo legitur,* paneces *scribendum,* & *ferarum in arena congressum intelligendum esse docet, idque fusius persecuturum fuisse Valesium in suo de Arte Critica commentario testatur; quae tamen in illis reliquiis, quas superstites edimus, hodie non comparent. Hunc libellum suum in animo habuerat Valesius Christinae Suecorum Reginae dedicare, sed quum per malevolorum calumnias aditus ipsi in aulam istam esset interclusus, consilium illud rejecit, ut queritur ipse in* Epist. ad Heins. Tom. V. pag. 694. & 695. *ubi refert eosdem adversus se conspirasse invidos, per quos Is. Vossius gratia & favore Reginae exciderat: inter quos praecipuus sine dubio fuit Bourdelotius, Gallus natione Burgundus, qui mirificam in aula Christinae scenam tunc temporis egit, & quum eam nugis levibus, dicteriis nonnullis acutis, aliisque histrionicis artibus, quas inpudentia & popularis dicacitas, individuae ignorantiae sociae, comitabantur, mirum in modum infatuatam fascinarat, plurimos viros egregios & solide doctos ex aula ejus deturbavit, interque eos Valesium nostrum, quem ut paedagogum traducere, & qui nihil aliud legerat aut sciret praeter Ammianum Marcellinum, & varias Lectiones Cassiodori (ex quo inscitia ejus patebat) se vero nosse vivere, & serere jocos, qui Christinae placerent, coram ipsa Regina jactare et effutire ausus fuerat.* Vide Is. Vossii Epist. ad Heins. Tom. III. Sylloges pag. 649. *in cujus sane hominis malignitate imaginem suam ultro adgnoscere debent nonnulla ejusdem nationis vilia ac foeda aularum mancipia adulatoria, qui quum ex Milesiis quibusdam fabulis ac similibus vernaculis chartis Volusianis faceti et ingeniosi facti, sed omnium scientiarum et elegantiorum literarum rudes, nec nisi levitate, arrogantia, ac garrulitate conspicui sint, meritis tamen Virorum Doctissimorum, quos fatuo pedantum convicio proscindunt, petulanter detrahere, et egregia eorum scripta, quorum*

rum ne titulos quidem per transennam umquam inspexerunt, traducere sustinent, sed interim peritioribus genuinam se novae Arcadiae progeniem esse produnt.

Ad ipsum porro Valesii nostri tractatum de Critica quod adtinet, multa in eo erudita nec proletaria offendent harum deliciarum cupidi, sed dolebunt mecum potiorem ejus partem desiderari, quum in priore libro de Criticis veteribus, & qui proprie eo nomine ab antiquis adpellabantur, disseruerit; ipsas autem Criticae partes secundo libro, cujus priora quatuor capita tantum supersunt, prolixe pertractaturus, & quomodo in veterum Auctorum interpretatione, explicatione, vel emendatione vero ac legitimo Critico agendum sit, expositurus esset: quae si absolvere & ad posteritatem transmittere ipsi licuisset, procul omni dubio aliorum labores, qui in eodem argumento cum laude versati fuerunt, facile aequasset, si non potius palmam iis fecisset dubiam. Praeter enim Wouwerium in Polymathia, Maussacum in eruditissima illa Dissertatione Critica ad Harpocrationem, & Scioppium peculiari de Arte Critica tractatu, qui inter alia Ejus opuscula legitur, egregia etiam Dissertatione de ortu, progressu, & usu Critices in sacris aliisque disciplinis ex professo egit Vir inter principes illos Literarum ac Musarum Statores nominandus Daniel Heinsius in Prolegomenis ante Aristarchum sacrum. Docta etiam sed brevis est Dissertatio Francisci Robortelli de Arte sive ratione corrigendi antiquorum libros, quae legitur in Gruteri Lampade Critica Tom. II. de qua vide Casauboniana pag. 38. & ad ea Wolfii notas pag. 248. *quam materiam circa Graecos praesertim Auctores egregie exsecutus est Gulielmus Canterus in Syntagmate de Ratione emendandi auctores Graecos, quod editum est post Novas illius Lectiones. Ejusdem etiam argumenti tractatum circa Latinos auctores promiserat & paraverat Paulus Merula, Academiae Leidensis non exiguum quondam ornamentum, & laborioso Cosmographiae opere, doctis in Ennium Com-*

mentariis aliisque scriptis celebratissimus, qui in animo habuerat edere libellum de Latinos Auctores emendandi ratione, *ut testatur ipse in praefatione ad Ennium; quem ingenii sui foetum ut Musarum alumnis donare vellet, hortatur eum* Meursius in Dedic. Animadv. ad Plauti Persam Part. I. Exercit. Critc. pag. 212. *Sed & ante illum idem quoque cogitaverat Henr. Stephanus, quem de ratione emendandi libros veteres aliquid promisisse patet ex* Camerarii ad eum Epistola inter Philologicas Goldasti pag. 257. *Ea an inseruerit Dissertationi suae de Criticis veteribus, quam Paris. an. 1587. in 4°. edidit, definire nequeo; quae cum hodie paucis nota & vix obvia sit, mereretur sane, ut cum aliis Ejusdem Opusculis rarioribus, quorum in Germania iteratae editiones nuperrime procuratae sunt, typis denuo describeretur. Eam tamen magis doctam quam elegantem esse legendo quisque experietur, & verissimum puto de scriptis H. Stephani, atque adeo hac ipsa Dissertatione, judicium Franc. Vavassoris in Libro de Epigrammate cap.* XII. *ubi ita de Stephani dotibus in scribendo disserit:* Facilis quidem & solutus in scribendo, sed parum castigatus: quod ad minuta & frivola laberetur saepe & adhaeresceret; nimium praecipiens, nimium emendans; omnia loqueretur de omnibus, adsidue de se, cum Scriptorem praeterire multa & reticere & dissimulare oporteat, de rebus vero suis verbum facere nullum, nisi necessario, sit pars aliqua non tantum modestiae sed & prudentiae. *Quod autem in Catalogo operum Scaligeri, quem recenset* Tessierius in Elogiis Gallicis Viror. Erud. Tom. I. pag. 149. *etiam memoretur* Scaligeri Diatribe de Arte Critica, *sciendum est, ne id forte alicui inponat, constare totam illam Diatriben tribus tantum plagulis, editamque esse inter varia aliorum Virorum Doctorum opuscula inedita, quae ex Bibliotheca Joachimi Morsii prodierunt Lugd. Bat. 1618. in 4° sed non Diatribe peculiaris est, verum Epistola tantum scripta ad Scriverium, quae inter Scaligeri Epistolas legitur* Lib. IV. num. 451. pag. 824. & seqq. *quae conferenda est cum*

Ejus

Ejus Epistola ad Franc. Vertunianum Lib. I. Epist. 20. *in qua de variis Critices partibus, & Criticis antiquis docte disserit. Sed & in omnium manibus versantur, quae super eadem hac arte commentati fuerunt hoc nostro seculo Clericus, Heumannus, Walchius, aliique: Hieronymum quoque Welschium Artem Criticam meditatum fuisse tradit* Morhofius Lib. I. Polyhist. cap. 7. *Denique etiam novissime Gudlingianae sectae pansophus* Gotlieb Stollius in Introduct. ad Histor. Liter. cap. III. *de Arte Critica quaedam compilavit hinc & inde exiguo cum judicio corrasa, ut pleraque sunt in isto libro charta magis quam doctrina onusto, adeo ut de eo verissimum sit Graecorum dictum βιβλίον μέγα, κακὸν μέγα. Quod probare in proclivi esset, si id nunc ageremus.*

Horum tamen omnium diligentiam atque eruditionem longo post se intervallo reliquisset, si opus inceptum exsequi permisissent fata, Vir ille summus & inmortalium in Literas nostras meritorum Isacus Casaubonus, qui prolixum olim de Critica & Critico recte informando Commentarium adgressus fuerat, & saepe in scriptis suis illius edendi spem fecerat. Eum vide in Animadv. ad Athenaeum Lib. I. cap. 2. in Diatrib. Notar. ad Dion. Chrysost. cap. XXII. pag. 38. & in Epist. ad P. Scriver. praefixa Scaligeri Poëm. Graec in fine. *Illud ipsum opus ut ante omnia alia, quae in scriniis adfecta & parata habebat, quamprimum edere vellet, valde eum hortatur* Scaliger in Epist. LXXIII. in fine. *Utinam Scaligeri desiderio obsequi, & plurimorum istius temporis Doctorum hortatu commoveri se ad promissa haec solvenda passus fuisset Casaubonus! profecto nonnullis minorum gentium & inferioris subsellii magistrorum scriptis abortivis aequo animo carere possemus, neque tantum detrimentum Literae elegantiores fecissent, quarum cum ingenti jactura opus illud nunc periisse, omnibus, qui verum pretium magni viri meritis ac doctrinae ponere noverunt, ex animo dolendum est. Sed liceat mihi hoc in voto uti verbis Phil. Jac. Maus-*

 saci

ſaci in Diſſert. Critic. ad Harpocrat. pag. 376. *b.* Saepius in ſcriptis ſuis peculiarem de Critica Diſſertationem nobis polliceri legi Literatorum, qui ad hoc aevi floruerunt, in hoc genere Literarum principem virum Iſacum Caſaubonum, cum penes ſe habere de Critica & Critico legitime informando librum profitetur. Utinam τȣ́τȣ κειμηλίȣ nos jam diu feciſſet participes; non ita graſſaretur nec diffuſa eſſet magiſtellulorum quorumdam ſupinitas, immo nec pari audacia veterum monumenta tractarent indocti, nec ſibi de ingenio & ſcientia, quam numquam legitime deguſtarunt, praeſumerent; non naſcerentur quotidie tot abortivi chartarum conſcribillatores, qui quolibet in genere ſcientiarum, in jure, in humanioribus literis, in Critica, quae numquam forte legerunt, trihorio, primo ſtatim oculorum conjectu, ventilant non ſolum ea ſe adſecutos, ſed impudenter ſe profitentur eorum auctores, licet ab aliis docti fuerint. *In quibus ultimis verbis neſcio an non oblique tangat Wouwerium, de quo plurimi adfirmaverunt, eum, quidquid in Polymathia ſua hac de re edidit, a Caſaubono habuiſſe, dum una cum eo agebat Monſpelii, aut ſcriniis ejus domeſtico quaſi furto omnia ſublegiſſe, ac pro ſuis venditaſſe. Certe apertius id ipſi objicit idem* Mauſſacus in notis ad Plutarch. de Flumin. pag. 149. & Scaliger in Scaligeranis pag. 363. *licet ab hoc plagii crimine & calumnia acriter ſe defendat ipſe* Wouwerius inter Epiſtolas Baudii Cent. II. Epiſt. 7. *Verum ut ea de re certius ac verius judicare poſſemus, optandum eſſet, ut in dias luminis oras prodiiſſet ipſe Caſauboni Commentarius, aut forte quae ex illo in Angliae Bibliothecis latent, eruerentur, quamvis ea ab Auctore non elaborata, ſed tumultuariam tantum congeriem ac materiam in chartis conlectam, unde aedificium ipſum deinceps exſtrueret, fuiſſe arbitrer. Sane* Mericus Caſaubonus Iſaci filius in Pietate adverſus paterni nominis hoſtes pag. 161. *inter alia inedita & anecdota patris ſcripta, quorum illic ſeriem exhibet, memorat quidem librum adcuratiſſimum de Criti-*

ca,

ca, & in eo Hebraeorum quoque Criticam fuse ab eo explicatam dicit; sed nihil tamen addit, an ultima manus ab auctore huic libro fuerit inposita, aut quid ex eo supersit ac penes se exstet, ut ceteris plerisque subjungit. Celeberrimus etiam Wolfius in notis ad Casauboniana, quae ex magni Viri Adversariis in Bodlejana Bibliotheca reconditis cum ingenti orbis literati bono edidit, pag. 249. *testatur se inter Casauboni scripta in Bibliothecae illius latebris adservata vidisse disignationem & summa capita hujus operis, ex quibus conjectura fieri poterat, eum plurimorum ac inprimis Graecorum scriptorum emendationem in hoc Commentario suscipere voluisse: Unde patet ab auctore ipso non absolutum aut ad finem perductum esse hoc scriptum, sed potius delineationem tantum ac conlectanea isti elaborando destinata reliquias illas conplecti; cumque proinde illius in lucem protrahendi spes omnis penitus nunc decollaverit, hanc Valesii Dissertationem ineditam hactenus & diu desideratam, licet altera sui parte mutilam, aliquo saltem modo Casauboniani Commentarii desiderium apud doctos & benevolos literarum judices, ac sinceros Divae Critices sacrorum cultores subplere & conpensare ut possit, non vano, ut confidimus, augurio ominamur.*

Post Dissertationem de Critica sequuntur Valesii nostri, ut & Nicolai Rigaltii atque Ismaelis Bullialdi Dissertationes eruditissimae de populis fundis, sive de statu ac conditione populorum, qui fundi facti esse dicebantur Lege *Julia de civitate Romana: quam intricatissimam in Romana Antiquitate materiam, & eo magis obscuram, quia non nisi uno Ciceronis ac Gellii testimonio inlustrari & explicari potest, quum perperam exposuissent Manutius, Sigonius, atque Hotomannus, ac de eadem inter se Rigaltius & Bullialdus disseruissent, sed diversam secuti opinionem, Valesius, quo nemo peritior judex & arbiter ad amicam hanc literariam litem dirimendam inter utrumque sedere poterat, binis Epistolis Ludovico Nu-*

blaeo inſcriptis egregie docuit, primusque poſt tam varias virorum illorum ſententias obſervavit, fundum, *ſi de populis dicatur, non ſignificare ſtatum quemdam ac conditionem populorum, (ut ſi populus liber aut foederatus ac ſocius apud Romanos adpellatur, ſtatus & certa conditio illius indicari ſolet;) quemadmodum interpretati fuerunt Rigaltius & Bullialdus: Itaque apud Ciceronem populum non dici* fundum eſſe, *ſed* fundum, *id eſt auctorem*, fieri, *idque ea ſignificatione, qua fundus alicujus rei eſſe quis dicitur, qui rei alicujus auctor ſubſcriptorque eſt, ac proinde fundos fieri populos legi cuipiam populi Romani, quam adſciſcunt, non vero peculiarem fuiſſe populorum fundorum conditionem, ſed revera liberos ac ſui juris, ſocios & foederatos, quibus populus Romanus permittebat, ut legem aliquam, quam vellent, adſciſcerent, veriſſime ac certiſſime adſerit. Hanc Valeſii expoſitionem merito Vir ſummus nec minore judicii ac rarae eruditionis copia ad haec diſcutienda inſtructus* Joh. Georg. Graevius, *calculo ſuo probavit ad* Ciceronis Orat. pro Balbo cap. VIII. pag. 534. & ſeqq. *qui in explicatione illorum, quae Cicero ibidem adfert, cujus loco tamquam unico fundamento tota haec quaeſtio initur, in plerisque Valeſii opinioni adſtipulatur. Quamvis autem idem Vir magnus ſplendido ſuo Antiquitatum Romanarum Theſauro* Tom. II. pag. 1932. & ſeqq. *has Diſſertationes jam inſeruerit, non abs re tamen fore exiſtimavimus, ſi inter haec iisdem denuo recuſis locum etiam daremus, praeſertim cum eas reliquis Valeſiani exemplaris, quod mihi ad manum fuit, ſchedis additas, & plurimis in locis caſtigatiores offenderim, quemadmodum mihi cum Graeviano Theſauro illas conferenti, & ad illius editionem ſpecimina Typographica exigenti patuit.*

Utinam vero hac eadem oportunitate Reipublicae literariae ſimul donare, ut optaveramus, nobis licuiſſet ineditam & numquam viſam, quae invidioſis privati carceris clauſtris adhuc premitur, Viri maximi neque prioribus iſtis Heroibus exactiſſimae in hac ſtudiorum parte doctrinae laude

infe-

inferioris, Johannis Frederici Gronovii Dissertationem de populis fundis, quam filius ejus Jacobus ad calcem Gelli sui se subjuncturum promiserat in notis ad Lib. XVI. Noct. Attic. cap. 13. *ubi tamen oblique Graevium tangere videtur, quasi ille in notis suis ad Ciceronem ex hac Patris sui Disputatione, quam publice eum praelegentem audivisse Graevium dicit, profecisset: Non est sane cur dubitemus, quin si id fecisset Graevius, quo erat candore, aliquo saltem indicio ac honorifica Praeceptoris sui aestimatissimi, non minus quam Valesii cujus vestigia plerumque premit, facta mentione laudem hac in re ipsi reliquisset inlibatam: sed quoniam cum non exiguo rei literariae detrimento consilium illud suum deinde abjecerit Gronovii Filius, eamque, ut in fine praefationis Gellio praefixae monet, propter nimiam editionis molem deinde addere omiserit, nobis de eo, ita ut par est, judicare integrum non est. Profecto si ad reliqua paterni nominis merita hunc etiam cumulum addere, eamque dissertationem liberaliter adnectere eruditissimo Gellii editori libuisset, majorem sine dubio a Viris doctis gratiam iniisset, neque sub mole hac magis onerari vel ipse subterfugisset Gellius, aut literatus orbis sub pondere hujus, ut ominari licet, elegantissimae dissertationis gemeret: nunc vero illius tantum salivam movit ac desiderium nobis reliquit. Non tamen omnino desperandum est, sed ut forte aliquando se hoc thesauro ditatam visura sit posteritas, augurari datur: Quum enim de hoc nostro instituto per literas, quas potui, officiosissimas certiorem fecissem Virum Eruditissimum & studiorum ac sanguinis adfinitate mihi conjunctum Abrahamum Gronovium, eumque orassem, ut mihi edendae ac reliquis his observationibus inserendae istius Avi sui Dissertationis facultatem concederet, ac proinde insigni hoc beneficio non tantum mihi sed & publicis literarum commodis data hac occasione gratificari vellet, libentissime se eam mecum communicaturum, nisi eamdem cum aliis nonnullis egregii Avi sui ineditis opusculis publicare constituisset, in ceteris vero si opera sua*

cona-

conatibus nostris non inutilis esse posset, ut jubere sibi ad haec officia promtissimo non desisterem, rescripsit locupletissimus ac dignissimus avitorum scriptorum haeres, quibus promissis & simul desiderio nostro ut quamprimum satisfacere non dedignetur, per generosam ejus liberalitatem, atque obviam illam & prolixam, qua literas ac literatos prosequi solet, humanitatem publico Musarum nomine precamur.

Denique his subjecimus Orationes Henrici Valesii junctim editas, quae licet alibi sparsim errantes jam typis antea quidem descriptae fuerint, commode tamen hic suum etiam locum habere posse visae sunt, in quibus exhibendis ordinem temporis, quo scriptae & habitae sunt, observavimus. Prima vero de Christinae Suecorum Reginae Coronatione, quae anno 1650. celebrata est, ita ab auctore composita est, ac si Legati titulo ornatus in ipsa Suecia praesente Regina eam recitasset, licet numquam e Gallia Holmiam se contulerit; nam quum in aulam Christinae simul cum Sam. Bocharto esset invitatus, paullo post ex eadem per invidorum obtrectationes exclusus, & domi manere jussus est, neque aureum torquem, pretiosam orationis mercedem, a Regina, promissis magnificis admodum liberali, umquam accepit, sed eadem cum N. Heinsio & Is. Vossio fortunae malignitate in corruptissima illa Suecica aula ingratum in modum elusus est. vide vitam H. Valesii pag. 10. *Conferendus autem est cum hac Valesii Oratione Panegyricus Octavii Ferrarii, eruditissimi quondam in Lyceo Patavino humaniorum literarum Professoris, qui eodem anno sub titulo* Palladis Suecicae *disertissimam & multo verborum nitore atque elegantia ornatissimam Orationem Christinae imperium Suecicum auspicanti dedicavit, quae nunc legitur inter* Ferrarii Prolusiones pag. 346. & seqq. in variis Ejus operibus Patavii an. 1668. editis. *sed qui tamen caput unctius, neque manum aere vacuam inde retulit; splendido enim catenae aureae munere, & nummo, quem eumdem illum fuisse puto, qui post Valesii Orationem in hac editione conspicitur, a Christina*

stina donatus fuit. Vide If. Vossii Epist. ad N. Heins. Tom. III. Syllog. pag. 601. & Heins. Epist. ad Christinam Tom. V. pag. 735. & 742.

Hanc porro comitantur funebres in obitum doctissimorum, quîs jure superbit Gallia, Virorum, Jacobi Sirmundi, Petri Puteani & Dionysii Petavii habitae, quos singulos amicissimos sibi homines tribus annis continuis amisit Valesius; tum eximia gratulatoria seu potius panegyrica Oratio de Pace post diuturnum & gravissimum XXIV annorum bellum Hispanos inter & Gallos gestum per celebratissimum illum Cardinalem Julium Mazarinum stabilita, quae omnes verborum elegantia, dictionis nitore, sententiarum pondere & argumentorum gravitate se ex merito commendantes non nisi uberrimum fructum partim ad historiae literariae cognitionem, & fata virorum, quorum memoriae egregiis his parentalibus supremum amicitiae officium exhibuit Valesius, partim etiam ad historiam belli istius & Cardinalis Mazarini laudes ac merita inlustranda legentibus adferre possunt. Quamvis autem funebres illae in vitis Selectorum Virorum a Batesio Londini an. 1681. *editis jam conspiciantur, tum oratio in obitu Sirmundi in limine novissimae Venetianae Operum Sirmundi editionis habeatur, itemque altera in mortem Petavii Epiphanio ejus praefixa legatur, recte tamen atque ordine me fecisse arbitror, quod omnes simul conjungere & uni fasciculo includere maluerim, praesertim quum non omnium manibus terantur isti libri, & Panegyricae illae de Coronatione Christinae & Pace a Mazarino confirmata Orationes alibi editae, quantum certe mihi constat, non habeantur. Mirari tamen subit, cur Niceronius, Monachus Barnabita, fato nuper functus, cujus labor vitis doctorum hominum inlustrandis inpensus, praesertim propter catalogos operum ab illis conscriptorum satis exactos, laude sua minime ceteroquin fraudandus est, postquam in* Memoir. pour servir a l'Histoir. des Homm. Illustr. Tom. V. pag. 242. *scriptorum Valesii, & inter ea harum quoque Orationum censum egisset, deinceps tamen in* Tom. X. part. I. pag. 157. *tamquam erratum a se con-*

 missum

missum emendans Orationem in obitu Petri Puteani non Henrico sed fratri ejus Hadriano Valesio adscribendam esse, eamque in Conlectione Batesii non legi, sed istic inveniri tantum vitam Puteani a Rigaltio concinnatam monuerit. Sane in schedis istis MSStis, unde edidimus, Henrico adtributam invenimus, & in Batesii Vitis post illa, quae Rigaltius de Puteani vita literis mandavit, sub ejusdem nomine conspicitur pag. 670. & seqq. ut unicuique librum evolventi patebit. Praeterea his insuper adjiciendam curavimus Hadriani Valesii Orationem de Laudibus Ludovici XIV. a quo postquam an. 1660. una cum fratre Henrico in Historiographorum numerum, adtributis cuique annuis mille ducentis libris, relatus esset, & deinde an. 1663. inter plurimos alios Eruditos adnitente Colberto aerarii Regii praefecto profusam Regis Christianissimi liberalitatem, praemio mille ducentarum librarum annuarum accepto, denuo esset expertus, anno sequente in grati animi testimonium elegantissima hac Oratione celebravit insolitam illam munificentiam Regiam, qua Principum optimus ac generosissimus tam popularibus suis quam externis per totam Europam Viris doctis aureum condens seculum, literas & literatos raro admodum & Regibus ac Principibus numquam satis conmendando exemplo prosecutus est.

Agmen tandem claudunt Ejusdem Hadriani Valesii carmina nonnulla inedita, quae in ceteris illius Poëmatibus post Valesiana an. 1694. excusis desiderantur, stylo lasciviori & ingenio liberiori atque amoeno conscripta, ac proinde tetricis & conpositi ad severitatem supercilii Catonibus non legenda. Ea debemus beneficio Viri Egregii, cui & hoc nomine & quamplurimis aliis meritis obstrictissimum me profiteor, Jacobi Philippi D'Orville, elegantiorum Literarum in Amstelaedamensium Athenaeo Professoris Celeberrimi. Praefixa illis legitur Epistola Gallica a Viro Amplissimo Carolo Valesio, Hadriani Filio adhucdum superstite, exarata, quam vel ideo addidi, quia notitiam nobis subpeditat ineditarum Hadr. Valesii ad Florum notarum,

quas

quas si cum aliis Parentis, & si ea possideat, Patrui sui scriptis ineditis ac luci nondum expositis, publico inpertire & cum viris doctis communicare aliquando non dedignetur, erit quod literis inpense gratulemur.

Praeter enim eximia illa, quorum ipse vivens editionem procuravit Henricus Valesius, opera, Excerpta scilicet Peiresciana, Ammianum Marcellinum, Scriptores Graecos Ecclesiasticos, Commentariis eruditissimis inlustratos, tum notas ad Excerpta de Legationibus Vol. I. Corp. Byzantini insertas, & Animadversiones postumas in Harpocrationis Lexicon & notas Maussaci, quas ex Bibliotheca Gulielmi Prousteau Antecessoris Aurelianensis productas suis Harpocrationis Editionibus subjunxerunt Viri Cll. Nicolaus Blancardus & Jacobus Gronovius; plurima insuper alia aut absoluta aut inchoata, quae meditatus fuerat, reliquit Valesius, quibus edendis si longaevior ipsi contigisset vita, rempublicam literariam insigniter ornasset. Sic in vita ejus scribit frater Hadrianus, paullo ante mortem sibi adfirmasse Henricum, se Libanii Sophistae Orationes XV Historicas ex vetustis membranis eruisse, Latine reddidisse, ac commentariis exposuisse, sed mortuo tamen fratre, se quatuor tantum aut quinque Graecas Libanii Orationes, ac ne eas quidem ad Historiam pertinentes, in Latinam linguam conversas in scriniis fraternis reperisse, ceteras vero nequaquam se vidisse testatur. Praeter haec de Atheniensium Republica & Aristidis ac Libanii ἀνέκδοτα promisisse Valesium refert Graevius Epist. ad Heins. Tom. IV. Sylloges pag. 434. *eumque de Clemente Alexandrino edendo cogitasse patet ex* Epist. N. Heinsii ad Falconer. Tom. V. pag. 502. *tum Observata sua ad Juliani Orationem primam memorat ipse* Lib. III. Emend. cap. 10. pag. 91. *Praeterea nullus fere inter Auctores, classicos vulgo dictos, Graecos aut Latinos est, qui non ex doctissimis Illius adnotationibus, si superessent, castigari & inlustrari posset. In notis enim ad Harpocrationem omnibus fere paginis citat notata sua ad diversos auctores veteres, quibus*

 ex-

exemplarium ſuorum frontem, margines, & calcem a ſe conſcripta indicat, ut opinor. Sic notata ad Arnobium pag. 10. ad Ariſtotelem de Rep. Athenienſ. pag. 22. & 73. ad Marcianum Heracleotam pag. 35. ad Gellium pag. 45. Suetonium pag. 55. ad Herodotum & X Rhetoras pag. 57. Diodorum Siculum pag. 70. Xenophontem & Lyſiam pag. 92. aliaque plura ibidem indicat, quae cumulare non adtinet. Idem de notis ad Pollucem, quarum meminit Kuhnius in Praefatione ſua pag. 10. *ſtatuendum eſt, nam notata ſua ad exemplar illius Lexicographi memorat* ibidem ad Harpocrat. pag. 46. *Haec ſi nondum perierint, ſed in Gallia adhuc naufragio erepta adſerventur, ab aliquo literarum perito excerpenda, & in ordinem digerenda, ac Miſcellanea aut Conlectanea inſcribenda eſſent, ut monet* Hadrianus in vita Fratris pag. 16. *vel ſaltem ſub Valeſianorum titulo edenda, ut ſimile utriusque fratris opuſculum habere nobis liceret. Verum ante alia omnia magnum profecto Literae noſtrae damnum ac detrimentum fuerunt paſſae, ſi interciderit praeclarus Henr. Valeſii labor, quem Legibus Atticis conligendis & inluſtrandis inpendit, quod opus ab eo abſolutum fuiſſe inde colligi poteſt, quia cum in eo jam eſſet, ut edere illud & praelo mandare pararet, praeventus fuit a Sam. Petito, cujus in Leges Atticas Commentarii quum Lutetiae Pariſiorum circa id tempus prodiiſſent, conſilium mutavit, & ab incepto deſtitit Valeſius, ut refert* Hadrianus frater in Ejus vita pag. 15. *Hujus operis ſui meminit ipſe aliquoties* in notis ad Harpocration. pag. 16. 55. 121. 129. & Lib. V. Emendat. cap 6. *Inſignem profecto jacturam fecerunt Muſae, quod in lucem non emerſerit hoc ſcriptum, quod ſi ipſe auctor de manibus ſuis dimiſiſſet, Petiti induſtriam ac doctrinam, praeſertim in ἀκριβείᾳ illa Critica, ſuperaſſet ſine dubio & longo poſt ſe reliquiſſet intervallo: quod idem etiam judicium ac deſiderium eſt Viri Eruditiſſimi in Adnotation. ad Xenophont. Epheſ. quae habentur in Obſervat. Miſcellan. Vol. V. Tom. I. pag. 22. ubi ait:* In his emendan-

dis oleum & operam perdidit Sam. Petitus ad Leg. Att. qui vir utinam quantas eruditionis haud vulgaris copias, tantam acuminis habuisset critici, multo nos minus tangeret desiderium curae ab Henr. Valesio promissae. *Neque benignius de Petito judicat, eumque in re Critica non adeo εὐστοχίᾳ litasse censet Ludolph. Kusterus in notis ad Aristophanis Ranas v. 406. his verbis*: Hunc locum mire torquet & παρερμενέυει Sam. Petitus, qui Vir, caeteroqui doctus, in emendandis & interpretandis veteribus scriptoribus Ixionis instar, nubem pro Junone plerumque captat, parum pensi habens, an lectio aliqua, quam comminiscitur, genio Graecae linguae conveniat, dummodo constructio Grammatica salva sit. *Sed nec solius Valesiani de Legibus Atticis commentarii desiderium literatos cruciat; nam & earum Syllogen cum Animadversionibus suis editurum se promiserat* Maussacus ad Harpocrat. in voce περίπολος pag. 288. Ed. Blancard. *Praesertim vero orbem eruditum inmortali sibi obstrinxisset beneficio divinus ille vir & unicus meliorum Literarum vindex Josephus Scaliger, si institutum suum de edendis Legibus Atticis peregisset, & hoc quoque ingenii ac doctrinae suae monumentum posteritati & simul aeternitati fecisset sacrum. Illum enim conlegisse Leges Atticas Meursio scribit* Cunaeus in Epist. 179. *quem defectum aliquando se subpleturum edito Themidis Atticae, sive de Legibus Atheniensium libro, sequente Epistola Cunaeo respondet Meursius, quod viri illius doctissimi simul & laboriosissimi opus nunc Tomo V. Thesauri Antiquitatum Graecarum insertum est. Illam vero Scaligeri Legum Atticarum Conlectionem in Leidensi Bibliotheca adservari Joh. Fred. Gronovio nunciat* Salmasius Epist. CXX. *eamque se in Gallia aliquando vidisse a Dan. Heinsio transmissam ad quemdam amicum, qui tum Leges Atticas cum Commentario edere parabat, testatur; per quem amicum an Valesius noster, an vero Petitus aut Maussacus designetur, definire nequeo. Ipse tamen* Scaliger in Epist. CCCXLIII. pag. 660. *Carolo Labbaeo scribit se numquam in*

 animo

animo habuisse illas edere, sed cum multis aliis, quae in privatos usus sibi congesserat, premere. Quin & Casaubonus, quum inedita Scaligeri scripta publicaret, voluit eas e tenebris in lucem vindicare, sed quum ab Heinsio, Bibliothecae Leidensis tunc praefecto, eas secum communicari petiisset, responsum ab illo tulit, se religione inpediri, quo minus ea evulgari concedere posset, quia ultimis testamenti tabulis cautum erat a Scaligero, ne quidquam scriptorum adfectum tantum aut inchoatum ederetur. vide Casaubon. in Praefat. ante Scalig. Opusc. Postum. pag. 19. *Itaque si aliquando operi huic Valesiano tenebris eripi, & ex privato carcere in lucem adseri, atque in manus Doctorum Virorum pervenire feliciter contingat, jacturam hanc, quam non exiguam in Scaligeri & Maussaci labore subpresso ac delitescente fecerunt Literae, haud parum conpensatam videre licebit; quod ut fiat, omnibus, qui bona fide doctrinarum studia & praeclara Viri illius merita colunt & aestimant, ex animo optandum est.*

His interim, Lector aeque ac benevole, a nobis nunc productis utere, atque in Literarum commoda fruere, & si conatibus nostris ac curae Valesianis his reliquiis conlocatae favere te experiar, brevi etiam diu desiderata Nicolai Heinsii Adversaria, quae jam operas exercent, & Anthologiam Epigrammatum & Poëmatium Latinorum post Pithoeum & Scaligerum ingenti ineditorum numero locupletatam, & Animadversionibus inlustratam editurum me polliceor, si Deus mihi vires, doctrinam, & aetatem augere voluerit. Vale.

Dabam Franequerae d. IX. *Junii* CIƆ IƆ CC XXXIX.

HADRIA-

HADRIANI VALESII

MILITIS, DOMINI DE LA MARE,

CONSILIARII ET HISTORIOGRAPHI REGII

DE VITA

HENRICI VALESII,

MILITIS, DOMINI D'ORCÉ,

CONSILIARII ET HISTORIOGRAPHI REGII

LIBER

Ab ipſo Auctore recognitus &

emendatus.

HADRIANI VALESII,

HISTORIOGRAPHI REGII

DE VITA

HENRICI VALESII

HISTORIOGRAPHI REGII

LIBER

Ab ipſo Auctore recognitus & emendatus.

PErlectis quae de libris Henrici Valeſii, nomine Petiti Typographi, ſcripſeram paucis; hortatus es me, Clariſſime NUBLAEE, ut de vita ejus librum componerem. Et tum quidem quid tibi reſponderim non recordor: verum poſteaquam a te digreſſus ſum, dicta mecum volvens, erubeſcere, ac ſic increpare meipſum coepi. An oblivisci me poſſe Henrici Valeſii, artiſſimis ſanguinis vinculis, amore litterarum, & tam diuturna vel potius fere perpetua mecum vitae ac victus communitate conjuncti? An illaudatum & tacitum relinquere me poſſe clariſſimum virum, qui amicos, aut vivos epiſtolis librorum fronti praefixis, aut mortuos laudationibus celebravit? An denique me fraudaturum vero teſtimonio fratrem meum, quod plerique ſcriptores ultro etiam alienis honorificum reddiderunt? ſi Suetonius Tranquillus de illuſtribus Grammaticis librum, de claris quoque Rhetoribus volumen compoſuit: quanto magis dicendus eſt mihi Valeſius, qui ſcholaſticos iſtos mercenariosque profeſſores longo intervallo ſuperavit, & omnes Grammatici partes, omnes Rhetoris, vel potius Oratoris numeros, dum

dum vixit, implevit? certe quum Latinos Hiſtoricos doctis & laborioſis commentariis expoſuit; quum Graecorum ſcripta convertit, & commentando notiora ſtudioſis reddidit; quum variorum auctorum volumina contractis priſcis exemplaribus diligenter emendavit, diſtinxit & adnotavit; quum epigrammata & poëmata ſcripſit ipſe, aut vetera interpretatus eſt: quid aliud fecit, quam quod illuſtres olim Grammatici factitaverunt? jam vero Orationes ejus elegantes, copioſae atque perſpicuae, laudationesque clariſſimorum virorum nonne ſatis indicant, omnibus artis Rhetoricae praeceptis inſtructum, atque etiam claris Oratoribus adnumerandum fuiſſe? Sed vir ſummus ſummos Grammaticos & Rhetoras atque adeo Oratores ipſos plurimum ſupergreſſus eſt: quippe qui Graecas, Romanas, & barbaras notas habebat antiquitates, cui erat Hiſtoria ſacra profanaque comperta, qui Graecum Latinumque ſermonem tamquam patrium noverat, qui denique ad magnitudinem ingenii, vimque & acrimoniam judicii aſſidua lectione, ac meditatione variam & interminatam in omni litterarum genere doctrinam adjunxerat. Dicam igitur de Valeſio quae vidi: quae ex ipſo per tot annos in cotidianis colloquiis & familiari conſuetudine cognovi, quae de ipſo ſaepe ex communibus amicis audivi. Dicam, quae obſervavi; quae notata inhaerent animo: (omnium enim meminiſſe non poſſum) nec committam, ut mihi valeat imputare poſteritas fratrem debito teſtimonio privatum.

NATUS eſt Luteciae Pariſiorum HENRICUS VALESIUS Anno Chriſti MDCIII. IV. Idus Septembreis, die Mercurii. Patrem habuit Carolum Valeſium, Nobilem Pariſinum; qui, patrimonio ſuo contentus, honeſtum otium negotioſae vitae praepoſuit; & anno aetatis ſeptimo & ſeptuageſimo deceſſit: avum Johannem Valeſium; qui, Maria Uvaea genitus, (*a*) Contios de monte Glandifero, (*b*) Mareſcotos, (*c*) Macaltos, (*d*) Paſſartos, & (*e*) Robinellos materno genere contingebat: quorum filii & nepotes plerique ad ſplendidas dignitates pervenere: & pars in ſupremis curiis Pariſiacis, pars etiam in ſacro Conſiſtorio floruere. Johannes Valeſius, vir moribus antiquis, eximio candore animi aeque ac nobilitate Majorum conſpicuus fuit. Patrem enim ſuum, adoleſcentem nobilem, coactum lege patria, potiorem patrimonii partem ad majorem natu deferente, ex inferiore Nortmannia migraviſſe Luteciam, ibique ſubſediſſe, nec

(*a*) Meſſieurs Le Conte de Montauglan.
(*b*) M. de Mareſcot.
(*c*) M. de Machault.
(*d*) M. Paſſart.
(*e*) M. Robineau.

nec mediocrem in ſupremo Galliarum Senatu cauſarum patronum exſtitiſſe, ſaepe narrabat. Certe eſt hodieque in Pago Bajocaſſino atque in Lexoviis vetus & nobilis (*a*) gens Valeſia; a qua originem deducimus. Quae quidem gens inter armorum ſtrepitus humaniorum ſtudia litterarum magnopere ſemper & amavit & coluit. Sed nobilitate ſanguinis tantummodo cenſeri non debet Valeſius noſter; quem ſua virtus, quae ſola & unica eſt nobilitas, & eximia doctrina, ac tot libri editi & edendi ſatis ſuperque clarant ac illuſtrant. Mater Valeſio fuit Claudia Morleria, Claudii Morlerii Conſiliarii Regii ac Notarii filia, viri dum vixit Luteciae non obſcuri; Hadriani Morlerii ſoror, ſpecioſiſſimi hominis, qui ſub Comite Stabuli ſplendidum Praepoſiti officium geſſit: mulier naſuta, macilentis genis, vultu ruboris pleno. Matrem Valeſius ore moribusque referebat: quae anno Domini MDCLXXI. aetatis XCIV. menſe IX. XII. Kalendas Decembreis maturam mortem obiit in villa ſua apud Calveriacum, cujus uſumfructum ante annos fere VI. ſibi retinuerat, cum filiis bona relinqueret. Eſt autem gens (*b*) Morleria vetus & honorata, in plures familias diviſa. Morleriorum alii in municipio Ambianorum Monte Deſiderii dicto etiamnum habitant: alii in caſtro pagi Vadenſis Criſpiaco conſedere: quidam in Atrebatibus ſedes habent. Ex his nonnulli in Schola Pariſiaca Magiſterio Theologiae; aliqui etiam libris compoſitis inclaruerunt. Nemo enim neſcit, Morlerium ante annos circiter quadraginta de Antiquitatibus Ambianorum ſcripſiſſe.

Puer admodum cum fratre Carolo natu majore miſſus eſt Henricus Valeſius Verodunum, ut liberalibus diſciplinis erudiretur. Ea in urbe celebres ſcholas & Pariſiacis adoleſcentibus tritas habebant Jeſuitae: quibus tum Luteciae ex Senatusconſulto docere non licebat. Ibi Valeſius tanto ardore, tanta cum animi voluptate in libros incubuit, ut jam tum quantus in litteris evaſurus eſſet, appareret. Mira in eo docilitas ingenii; indoles ſupra aetatem ſingularis. Facile ac celeriter cuncta, quae tradebantur, accipiebat, ſuaeque alte infigebat memoriae: ſic dictata reddebat; ſic quae dicuntur themata componebat, ut Praeceptoribus ac praefectis amori ſimul admirationique, aequalibus eſſet exemplo. Nec incitandus puer erat, ſed reprimendus, ne in morbum incideret. Quare unam ei horam plusquam reliquis condiſcipulis praefectus cubiculi indulgebat ad ſomnum. Aequum quippe erat, eum, qui citius meliusque ceteris ſcholaſticum penſum

(*a*) Mrs. De Valois.
(*b*) Mrs. De La Morliere.

ſum abſolveret, qui plus ceteris laboraret atque proficeret, ad reficiendas corporis animique vires plus etiam dormire quam ceteros. Erant Veroduni plura auditoria humaniorum artium, ſuo ſingula Profeſſore inſtructa. (vulgo Claſſes vocitant.) In ſingulis auditoriis, ſicut fieri ſolet, quaedam dignitatum civilium Imperii Romani in Orientem Occidentemque diviſi imago cernebatur. Utrumque imperium optime meritis & qui elegantisſime omnium aliquid compoſuiſſent, deferebatur ad tempus. Ibidem quotannis adoleſcentulis praemia Graeci Latinique ſermonis ex more proponebantur. Valeſius ſcholaſticas dignitates, ſed primas & maximas ſemper conſequebatur, ſemper Imperator, aut Conſul, aut Praetor: nec umquam infra Praeturam deſcendebat: libros inauratos, claſſica praemia ſolutae orationis & carminum quotannis pleraque victor auferebat. Ejus in ſchola Rhetoricae amplificationes & declamationes, ac carmina praeceptor laudabat, condiſcipuli mirabantur. Praeceptor ille Ruſſellus vocabatur, homo minime malus, ſed admodum imperitus, & artis, quam profitebatur, plane rudis ac ignarus: qui in proſa eloquentia verba grandia & bene ſonantia, orationem in re vel leviſſima numeroſam, plenam pompae & majeſtatis, deſcriptionesque ne in carmine quidem tolerabiles affectabat: qualis eſt haec primae lucis deſcriptio, quam Valeſius a ludo recens nobis ſaepe recitantis more graviter pronuntiabat. *Diluceſcebat: & emiſſa jam uberioris affuturae lucis quaſi praecone Aurora, flaveſcentem auro caeſariem pullulantibus in altum radiis Sol matutinus depectebat.* Actum erat de Valeſio, ſi talem praeceptorem eſſet imitatus: ſed exemplis Magiſtri malis atque vitioſis judicium diſcipuli praevaluit: qui cuncta ludi Verodunenſis auditoria intra quinquenium feliciter emenſus eſt.

Interea anno MDCXVIII. Jeſuitae Ludovici Regis beneficio Luteciae ſuas ſcholas aperiunt, quas pridem claudere juſſi erant. Revocatus igitur a patre Valeſius, redit cum fratre Luteciam, & ad ſcholas eorum Pariſiacas, quas Claromontanas appellant, ſe confert. Ibi florebant eminebantque Jacobus Sirmundus Ricomagenſis, & Dionyſius Petavius Aurelianenſis, duo Societatis Jeſu lumina ac ornamenta: ex quibus Petavium Rhetoricae Profeſſorem uno anno audivit; Sirmundum ſaepe quoque convenit: quos ambos poſtea conſtanter coluit ſimul & amavit. Eodem in ludo ſub Bruano Lotharienſi, doctiſſimo Profeſſore, in Philoſophiae ſtudia triennium impendit, ita ut Graecos ac Latinos Poëtas, Oratores, Hiſtoricos avidius quam Philoſophos toto eo tempore lectitaret. Cum nihilominus de Philoſophia publice diſputaturus eſſet, quae triennio ex-

ceperat, Bruani dictata cursim ac brevi transcripsit paene ad verbum: ratus memoriae tenacius inhaesura, quae paulo ante legisset ac scripsisset. Nec spes eum sua fefellit. Nam theses ex universa Philosophia deprompptas egregie & magna cum ingenii laude judiciique defendit. Mirabar minutissimas litteras, pedum muscarum similes, manu ejus scriptas, quae a nemine legi posse videbantur; & pagellas semipedales centenum versuum capaces: totam denique philosophiam tam celeriter tantas in angustias contractam.

Egressus Claromontano ludo Valesius anno aetatis undevicesimo, Christi MDCXXII. jus civile Avarici Biturigum biennio didicit, ac post reditum, in summa curia Parisiaca numero Advocatorum adscriptus est. Forum per annos amplius septem togatus frequentavit, magis ut patri satisfaceret, quam ut sibi. Taedebat enim hominem jacturae temporis & operae perditae. Oneri erat, pudori erat toga tamdiu frustra gestata; Videbat enim eum, qui a nemine advocaretur, patrocinaretur nemini, caussam nullam ageret aut diceret, Advocati, Patroni, ac Caussidici nominibus jure gloriari non posse. Interea quantum ei erat otii, (plurimum autem erat otii) litteris impertiebat. Ab Advocatis Graece doctissimus habebatur. At ipse intelligens, quantum sibi deesset ad plenam linguae Graecae notitiam, ita Graeca legit ac didicit, ut famae de se sparsae abunde responderet. Habebat tum praeter ceteros collegam Michaëlem Anglum, a condiscipulatu notissimum sibi ac carissimum: quem cum prensatis a Patre suo procuratoribus niti, eaque ratione caussas agere, ac litigantium jura voce scriptisque defendere animadverteret; dolens se tali auxilio destitutum algere, togam cum spe deposuit, renuntiavit foro, multum dissuadente patre, ac frustra, ut perseveraret, hortante: ac liberalibus studiis, quae nec sponte umquam nec ex toto reliquerat, totum sponte se dedidit.

Memoriae prodit Marcus Tullius, se, *cum venisset in villam pueri Luculli, M. Catonem vidisse in Bibliotheca ejus sedentem, multis circumfusum libris: fuisse enim in eo inexhaustam aviditatem legendi, nec satiari potuisse: & tum in summo otio maximaque copia quasi heluonem librorum visum esse.* Haec imago Valesii. Quod a Tullio de Marco Catone dictum est; mutato nomine, id a me de Valesio narratum puta. Veteres scriptores Graecos & Latinos cotidie evolvebat; nec recentiores Criticos, Turnebum, Lipsium, Lambinum, ac similes alios aspernabatur. E Bibliothecis amicorum libris utebatur: notas habebat Bibliothecas, unde promeret quos vellet, & quos filius familias minime pecuniosus emere non pos-

possset. Solebat dicere Valesius, nullis se melius libris usum umquam esse, quam commodatis: hos enim se exactissime legere, adnotare, atque excerpere semper consuevisse, tamquam qui in manus suas numquam essent redituri. Die Dominico conveniebat in Ecclesiam: die Saturni pomeridianis horis amicos visitabat; reliquos cujusque hebdomadis dies plerumque studiis impertiebat, ac sedebat domi. Amici tum Valesii erant Sirmundus, Petavius, Hieronymus Bignonius, Patronus Fisci, vel ut vulgari utar appellatione, advocatus Generalis, Puteani, Nicolaus Rigaltius, Michaël Anglus, Franciscus Florens Jurisconsultus, Bosquetus Narbonensis, Johannes Tristanus Sanctamantius, qui in veteribus nomismatis praesertim Graecis legendis commentandisque ab ipso non mediocriter est adjutus. Ex his Sirmundus, callidus & astutus senex, cum observavisset, certo semper hebdomadis die ac eadem paene hora se ac Petavium a Valesio conveniri, ejus rei causam ex ipso quaesivit: & sereno ut erat vultu; Quid tu (inquit) Valesi, constanter ad nos Sabbatis ventitas? Heic subridens Valesius: vin' dicam, mi Pater? Ne a studiis avocer, plusquam semel quaque hebdomade cubiculum meum verri, & supellectilem mundari non patior. Itaque septimo quoque die mihi Judaeorum more otiandum est atque cessandum: eo die, quod possum, amicos meos viso. Tum Sirmundus exclamat. Magnae plane ancillae tuae habendae sunt gratiae, per quam nobis Valesio nostro aliquando frui contingit. Utinam te saepius paternis aedibus extruderet, atque Clarummontem versus everreret. Nam in omnibus, ut tute nosti, servandus est modus: nec minus etiam in ista aetate valetudinis tuae quam studiorum debes habere rationem. Sirmundi, Petavii, Rigaltii, doctorum hominum apud Puteanos toti plerumque sermones de Litteris erat: his Valesius summopere delectabatur: inde sero, ac solito laetior domum reverti consueverat, praesertim si magnum & praeclarum aliquid aut dixisset ipse, aut dicentes audisset.

Jam in notitia Graecarum ac Latinarum Antiquitatum tantum profecerat Valesius, ut edere doctrinae suae publicum specimen posset. Ejus rei nec opinanti data est occasio. Nicolaus Fabricius Peirescius, in suprema Curia Aquisextiensi Consiliarius Regius, vir doctus fautorque doctorum, ac locuples, veteres libros a Monachis Graecis, qui vulgo Calogeri vocitantur, nonnumquam sibi emendos curabat. Hos inter a mercatore Massiliensi advectus erat ex insula Cypro Aquas Sextias codex priscus, Constantini Porphyrogenneti nomen ferens. Nimirum Imperator Constantinus, Leonis Aug. filius, Basilii Macedonis nepos, collectanea historica

ex

ex variis auctoribus, tribus & quinquaginta titulis incluserat, ac singulos titulos vel tractatus in II. Libros diviserat. Ex hisce titulis jampridem unus de Legationibus extabat: alius tractatus περὶ ἀρετῆς ϗ κακίας inscribebatur: quem Peirescius emtum, ut dixi, Luteciam Parisiorum ad amicos miserat. Ibi cum diu neglectus jacuisset, hortante Petro Puteano Regiae Bibliothecae custode, laboriosum opus & a cunctis recusatum Valesius audacter suscepit. Ex Polybio igitur, e Diodoro Siculo, e Nicolao Damasceno, & Appiano Alexandrino, ex Dione Cocceiano & Johanne Antiochensi excerpta praeclara, quotquot nondum publicata erant, in linguam Latinam eleganter transtulit, adnotationibusque multiplici ac varia eruditione refertis illustravit, dicavitque Peirescio anno Domini MDCXXXIV. aetatis XXXI. nondum impleto: quem *primum studiorum suorum foetum* ipsemet in epistola appellat. Circa idem tempus cum apud veterem auctorem de portu Smyrnae clarissimae urbis Joniae legisset aliqua, quae non facile possent intelligi, nisi ab eo, qui locum vidisset; ac ea de re Fabricio Peirescio scripsisset: Peirescius una cum negotiatore Massiliensi pictorem ex Provincia Smyrnam proficisci jussit, qui de ipsa navi portum Smyrnaeum diligentissime perspiceret ac delinearet; portumque penicillo expressum in membrana ad Valesium misit. Ex quo apparet hinc Valesii in commentandis auctoribus cura atque diligentia; inde Peirescii in juvandis ac promovendis ejus studiis benignitas singularis. Egit gratias Peirescio Valesius, sic tamen ut ingenue fateretur aliqua superesse, de quibus dubitandi causas haberet. At Peirescius graviter ferens nihil actum tanta impensa missi in Asiam pictoris, rescripsit Valesio, omnia se facienda fecisse, quibus deberet esse contentus: quod si exactissimae delineationi portus non acquiesceret, non pictoris, non suam, sed ipsius plane culpam esse, cui nihil satisfacere posset. Ad Opera Valesii revertor. Graecis Historicis Latinus successit Ammianus Marcellinus. Latinum Historicum appello Marcellinum, hominem natione Graecum & domo Antiochensem; propterea quod Latine scripsit historiam, & res Romanas ab exortu Nervae ad Valentis Aug. mortem, XXXI. libris exposuit. Igitur Valesius septem & amplius veterrimas editiones Marcellini, & Codicem Bibliothecae Regiae, ac varias Lectiones, ex quatuor MSS. membranis excerptas, inter se diligentissime contulit; atque hisce instructus auxiliis Historicum celebrem, a mendis quamplurimis vindicatum, in suum nitorem ac velut in integrum restituit: addidit & uberes adnotationes, quibus emendationum suarum rationem redderet, & difficiles quosques

que auctoris locos, antiquitates Romanas, dignitates Palatinas, civiles ac militares explicaret. Anno Christi nati MDCXXXVI. aetatis tertio ac tricesimo Ammianum Marcellinum Henrico Memmio, supremae Curiae Parisiacae majori Praesidi nuncupavit: quem Nobilissimum Virum, dignitate & hereditario amore litterarum ex aequo clarissimum, plurimum colebat. Mirabantur multi, tam laboriosum ac scrupulosum opus tam feliciter ac bene ab uno homine intra biennium absolvi potuisse: quod artum temporis spatium vix perlegendis adnotandisque priscis Ammiani libris cum editis tum scriptis, nedum componendis notis suffecturum videbatur.

Sed assidua lectio librorum ac praecipue veterum membranarum oculis Valesii, quorum aciem a prima infantia habetiorem habebat, plurimum nocuit. Ex eo quippe minus quam antea utroque oculo videre coepit; dextrum etiam non multo post ex suffusione amisit. Quamobrem cum nec legere commode posset, nec scribere, rarius studere coactus est, & taedia molestissimi otii jucunda amicorum consuetudine & crebra allocutione levare. Observabat autem Memmium Praesidem inprimis, qui ipsum secum habere frustra concupivit, praeterea Amelotum primum Curiae vectigalium Praesidem, Petrum de Marca Archiepiscopum Tolosanum, Hieronymum Bignonium Advocatum Generalem, Claudium Sarravium Consiliarium Regium, Hugonem Grotium, qui postea Serenissimae Reginae Christinae Legatus fuit, Galminum libellorum supplicum Magistrum, ac Nicolaum Fabricium Peirescium in suprema Aquisextiensi Curia Senatorem. Amicos habebat praeter eos, quorum supra memini, Johannem Launoium Theologum, Ludovicum Nublaeum Advocatum in Curia Parisiaca, Aegidium Menagium, Carolum & Franciscum Ogerios, Ludovicum Cantarellum Fabrum, Rollandum Maresium, & quotquot Luteciae liberalibus studiis doctrinaque eminebant: e quibus Nublaeo suam de populis fundis sententiam exposuit Epistola, quae una cum Bullialdi aliorumque de eadem re libellis Divione edita est. Amicorum numero postea accesserunt externi, ex urbe Roma Franciscus Barberinus Ecclesiae Romanae Presbyter Cardinalis, Lucas Holstenius Hammaburgensis, & Leo Allatius: e Batavia Claudius Salmasius Divionensis, Fridericus Gronovius, Isaacius Vossius, Nicolaus Heinsius, Danielis Fil. ac Johannes Georgius Graevius: ex insula Britannia, Jacobus Usserius Armacanus: e nostris Lucas Acherius, Cantalupus, Johannes Mabillonius, Sanctigermanenses Monachi piissimi atque eruditissimi.

Praeter eos, quos modo enumeravimus, Valesii amicos, horum postea numerum adauxerunt simul atque illustrarunt in primis invictissimus ille Heros Gallicus LUDOVICUS BORBONIUS, Princeps Condaeus, Litterarum ac Litteratorum amantissimus; Johannes Franciscus Paulus Gondius Archiepiscopus Parisiensis & Cardinalis; Carolus Dux Montauserius; Memmius Comes Avauxensis; Petrus Seguerius Franciae Cancellarius; Fulquetus Procurator Generalis; Guilielmus Lamonius Senatus Princeps; Achilles Harlaeus Procurator Generalis; Antonius Nicolaïus supremae Rationum Curiae Princeps; Dionysius de Sallo in suprema Curia Parisiaca Senator; Claudius de Sallo Abbas, in suprema quoque Curia Parisiaca Senator; Henricus Ludovicus Habertus Mommorius, Libellorum Supplicum Magister; Faber Ormessonius, Libellorum Supplicum Magister; Abel Sammarthanus in suprema Vectigalium Curia Senator; Antonius Vionius Herovallius in suprema Rationum Curia Auditor; Carcavius, in suprema Rationum Curia Auditor, nec non Regiae Bibliothecae Praefectus. Item ex Theologis, aliisque vario doctrinae genere praestantibus viris, Johannes Baptista Cotelerius; Johannes Baptista Thiersius; Michaël Marollius Abbas; Eusebius Renaudotius Abbas; Stephanus Baluzius Abbas; Johannes Gallesius Abbas; Petrus Seguinus Basilicae Sancti Germani Autissiodorensis Decanus; Claudius Jolius Ecclesiae Parisiensis Canonicus & Praecentor; Hieronymus a Sancta Boba Abbas; Tanaquillus Faber; Guido Patinus Doctor Medicus; Nicolaus Rigaltius in suprema Metensi Curia Senator; Petrus Gassendus Praepositus Ecclesiae Diniensis ac Professor Regius; Emericus Bigotius Nobilis Rothomagaeus; Carolus Ducangius Franciae apud Ambianos Quaestor; Scaevola & Ludovicus Sammarthani, gemelli fratres, Historiographi Regii; Ismaël Bullialdus; Ludovicus Laborator; Christophorus Wageinselius; multique alii clarissimi ac doctissimi viri; quos, ne longior fiam, praetermitto.

Ita transacto septennio, deficientibus in dies oculis, intellexit Valesius necessario sibi aut renuntiandum studiis; aut habendum esse lectorem: quem a patre praeparco nec petere audebat, nec, etiamsi maxime petiisset, impetraturus videbatur. Cum ea de re saepe apud amicos sermonem habuisset, saepe questus esset: Michaël Anglus celeberrimus Caussidicus, cujus intima familiaritate utebatur, obtulit ipsi nomine Henrici Memmii bina librarum millia annua, si studia sua, suasque observationes cum eo communicare vellet: hoc si fecisset, amplissimi Praesidis gratiam maxime initu-

initurum, & anagnoſtae opera paternis in aedibus libere ſtudiis vacaturum. Valeſius, qui ſemper antea ejusmodi ſtudia ad alienos uſus accommodata averſatus erat, ac grave ſervitutis genus appellitaverat; amici verbis & rationibus, ſed multo magis conditionis aequitate victus, dedit manus, ac tandem expugnari ſe paſſus eſt. Annorum tum erat circiter quadraginta. Nactus igitur lectorem eumdemque ſcriptorem ſive librarium, praeter ceteros, quorum non memini, Euſebium, Socratem, Sozomenum, Theodoritum ac Euagrium legit, adnotavit, excerpſit. Quo facilius ei fuit, poſtea novae tranſlationi veterum Hiſtoriae Eccleſiaſticae Scriptorum vacare, quos jam antea exactiſſime perlegiſſet. Saepe miratus ſum ejus animi praeſentiam, ſemper his ſolis quae legerentur intenti; ab anagnoſte indocto perperam pronuntiata Graeca & Latina cito ac facile intelligentis; nunc ſedendo, nunc ambulando dictantis ex tempore, & cuncta quae dictaret recte atque emendate ſcribenda curantis; denique inter monitus ac reprehenſiones neque lecta obliviſcentis neque dictanda, ut apte prioribus poſteriora jungerentur. Tum libros emit Valeſius & multos, & bonos, ſed eos maxime, quos ſibi praecipuo uſui fore judicabat; ne ſaepe ad amicos decurrere cogeretur. Tum quoque multas & varias variis fictisque de rebus orationes, velut ad Regem aut in Curia habendas, patrio ſermone compoſuit, & manu ſua utcumque ſcriptitavit: quae ipſum magnopere fatigaverunt, cum propter laborem ſcriptionis aegro oculo intolerabilem, tum vel maxime propter exactionem celeritatis. Aliae enim ſuper alias ei orationes injungebantur, bene, ſecreto, ac cito elucubrandae.

Anno MDCL. poſt Chriſtum natum XIII. Kalendas Auguſtas patrem amiſit: & interjectis paucis menſibus, Memmius ampliſſimus Praeſes deceſſit. Eodem anno Chriſtina Sereniſſima Suedorum Regina unanimi omnium Regni ordinum conſenſu conſecrata eſt & coronata: cujus de Laudibus ita Orationem ſcripſit Valeſius, ut ab ipſo in Suedia ad Reginam habitam putes. Ob id nomine Reginae & torquis aureus ei promiſſus eſt, & ipſe cum Viro doctiſſimo Samuële Bocharto Cadomenſi, commendatione Iſaacii Voſſii amici ſui in Suediam invitatus. Neutra tamen res bonum ac felicem eventum habuit, neutra Valeſio utiliter ceſſit. Nam nec torquem umquam iſtum, qui ipſum diu multumque torſerat, nec Suediam umquam vidit: plane quaſi honore contentus, impenſam remiſiſſet. Jactaverat non ſemel Valeſius, qui alioquin paucorum verborum erat, daturum ſe operam in Suedia, ne Chriſtina in regnum ſuum pro doctis in-

indoctos & aretalogos invitaret. Quae ventosa comminatio occultam & magnam ei conciliavit invidiam. Nam qui se designari sentiebant, clam missis trans mare litteris obtrectationis & maledictorum plenis effecere, ut, vice versa, eo domi remanente, ipsi Holmiam navigarent. Sic dum alios excludere vult Suediâ, semet exclusit. Sed hanc injuriam sibi malis falsorum amicorum & invidorum artibus factam forti animo tulit. Profuit certe ei, a navigatione Suedica avocari, ne a studiis avocaretur.

Carolus Montchallus Archiepiscopus Tolosanus, vir doctus, cui veteris Historiae Ecclesiasticae editio mandata fuerat a Clero Gallicano, Socratem & Philostorgium cum duobus priscis Codicibus Romae a Luca Holstenio conferendos curaverat, & Valesium secum Tolosam abducere frustra tentaverat, ut magna in re magno adjutore tacitus uteretur. Sed cum postea propter nimias occupationes suas huic se editioni vacare non posse animadvertisset; Petri Puteani litteris incitatus, rogavit absens per epistolam Antistites Galliarum, ut Henricum Valesium, ultro se ipsis offerentem, ac humeros tanto oneri supponentem, suum in locum substituerent: quo doctior & magis idoneus suscipiendo operi non posset inveniri. Episcopi Regni Francorum, qui anno MDCL. Luteciae Parisiorum erant congregati, lectis Montchalli litteris, ejus consilium secuti sunt, & Valesio curam atque onus novae editionis priscae Historiae Ecclesiasticae ad unum omnes una voce delegavere. Assignatae sunt ei in annos singulos librae sexcentae: cui summae ducentas libras anno MDCLXX. addidere.

Secutum est triennium, Valesio infelix ac infortunatum: intra quod temporis spatium tribus veterrimis & maximis optimisque amicis privatus est. Quippe anno MDCLI. Jacobus Sirmundus, insequenti anno Petrus Puteanus Custos Bibliothecae Regiae, anno demum MDCLIII. Dionysius Petavius, virtute & doctrina clarissimi ac eminentissimi Viri decessere: quos Valesius sua quemque oratione laudavit, & eorum memoriae extremum hoc & quasi debitum munus exsolvit. Exstant laudationes, ad quas lectorem remitto. De Sirmundo & Petavio in transcursu dicam, cum, ut solet doctis accidere, nonnumquam alter ab altero dissentirent, alter etiam adversus alterum scribere parati essent; Valesium communem amicum amborum, hominem ab adulatione ac dissimulatione alienum, libere quae sentiret dixisse; &, licet utrimque traheretur, alterius probavisse sententiam, alterius nequidquam repugnantis palam damnavisse: tam sapienter denique, tam modeste ac sincere juvenem inter consummatos senes de re controversa, videlicet de Synodo Sirmiensi, judicavisse, ut nihilominus utrius-

utriusque usum amicitiamque retinuerit. Eadem ratione se gessit in contentione Sirmundi atque Tristani de nummo Hanniballiani Regis, de Anastasi, aliisque. Cum in quibusdam ab utroque dissentiret; neutrum tamen libertate sua laesit, neutrum offendit. Existimabas tum tamen, mi Nublaee, non bene fecisse Valesium, quod suam de Anastasi dissertationem Tristano adversus Sirmundum scribenti publicandam dedisset: quasi Tristani partes quam Sirmundi sequi mallet, firmioresque duceret.

Interea Valesii opus procedebat: qui Eusebii Caesariensis Episcopi Ecclesiasticam Historiam, ejusdem de vita Imperatoris Constantini Libros IV. ac Panegyricum, atque Orationem Constantini ad Sanctos cum quatuor veteribus codicibus exacte contulit emendavitque, in linguam Latinam pari fide elegantiaque convertit, ac doctissimis Commentariis ad priscos Ecclesiae mores ac ritus explicandos illustravit. His subjunxit IV. Dissertationes: primam de origine & progressu Donatianorum, quos non servata lege Analogiae vulgo Donatistas vocant: alteram de Anastasi, in qua Sirmundum & Tristanum reprehendit: tertiam de translatione Septuaginta Interpretum: ultimam de Martyrologio, quod Romanum cognominavit atque edidit Rosweidus. Dum sub praelo gemit Eusebius, Valesius Julii Mazarini Cardinalis liberalitate auctus est, allatis ipsi inopinanti sub finem anni MDCLVIII. libris mille quingentis: quod congiarium postea quotannis ad finem vitae, tam vivo Mazarino quam mortuo ex ejus testamento percepit. Publicata est Eusebii Historia anno MDCLIX. mense Julio: quam Valesius Archiepiscopis & Episcopis Ecclesiae Francicae, quorum auspiciis in lucem prodibat, Epistola ac Praefatione nuncupavit. Accepit postea ex nonnullis, melius atque adeo utilius se facturum fuisse, si Eusebium Julio Mazarino dicavisset; quod grati animi testimonium ab ipso Cardinalis exspectarat.

Anno MDCLX. Rex optimus ac munificentissimus Henricum Valesium, meque una in numerum Historiographorum suorum retulit. Utrique separatis litteris seorsum attributae annuae librae mille ducentae. Datum id (quantum ad fratrem attinet) novae Eusebii emendataeque editioni; quantum ad me, Historiae Francicae XXV. libris plurimisque observationibus illustratae.

Anno Domini MDCLXII. aetatis LIX. Valesius sinistrum oculum amisit, sicut pridem amiserat dextrum; & circiter tres menses in caecitate, quantum fieri potuit, dissimulata permansit: donec quidam genere Lingon, medicus ocularius, cataractam ab utroque ejus amovit. Sed cataracta iterum

rum pupillam dextram obtegente, cogitur, ut prius, uno oculo qualicumque esse contentus: cujus auxilio, quoties opus erat, subscribere solebat, agnoscebat etiam circumstantes, & adnotabat ora, vestes gestusque singulorum. Praecipue cum domi, tum etiam foris per vicos urbis, equis & carrucis ac bajulis onera transversa ferentibus plenos, celeri pede, recto vultu ac toto corpore, confidentissime incedebat, sine duce, sine baculo: plane quasi bene oculatus haberi vellet. Quin etiam cum antea foris famulum nunc lateri suo adjunctum, nunc praevium habere consuevisset: postea tale auxilium fastidivit, nec aut praeire eum, aut lateri suo adhaerere passus est: tanquam oculorum aciem recuperavisset, ac nullo amplius egeret auxilio. Quosdam ex amicis vidi, tam firmo & tam audaci hominis incessu deceptos, mirabundos, & quod de ipsius oculis audiverant, verum esse non credentes.

Anno Domini MDCLXIII. Ludovicus Rex, virtute, animo, fortunaque Maximus, pro solita magnitudine cogitationum suarum, & pro innata ipsi bonitate atque cura litterarum, doctis cum popularibus tum etiam externis late per Europam sparsis liberalitatem exhibuit: quos inter Valesius, curante Amplissimo Colberto Regii Aerarii Praefecto, III. nonas Junii mille ducentas libras accepit: parem summam ad exitum vitae singulis annis percepturus. Accidit tum mihi, ut, quamquam minor, majori adaequarer fratri, & pari praemio donarer.

Tot prosperis paene supra vota confluentibus, uxorem ducere constituit. Amabat pridem puellam formosam ac nobilem Margaritam Casnellam. Igitur anno MDCLXIV. pridie Kalendas Novembreis relicta domo paterna, in qua cum matre & fratribus habitabat, aedes conductas festinanter instruxit, ac ibi virginem XIV. Kalendas Decembreis in matrimonium accepit. Annum primum & sexagesimum transgressus tum erat. Fuere multi etiam amici & noti, (quibus autem notus non erat Valesius?) qui eum reprehenderent: fuere & qui veluti parum sanum irriderent. Hos inter epigrammatarius senex, qui valde acutus sibi videbatur, distichon triviale composuit de caeco sene uxorem ducente, ut ab ipsa duceretur. Quod ne in Valesium dictum crederetur, idem poëtica licentia mihi & communibus amicis confidenter asserebat, epigramma multo ante has nuptias a se scriptum ac editum fuisse. Nimirum sunt homines ad vituperandum atque damnandum quam ad laudandum multo natura proniores. Equidem Valesium, si sexaginta annis major sibi necessarium credidit uxoris solatium; si confidere & se ac sua committere conjugi quam famulis

ma-

maluit; si mensae ac lecti, vitae atque fortunae fidelem sociam habere, si solitudinis taedia finire voluit; Valesium inquam nihil inusitatum fecisse, nec propterea carpendum aut traducendum judico. Factum multis maximorum & sapientissimorum virorum, veterum ac recentiorum exemplis defendi potest. Solet fieri: fieri licet. Habuit Valesius, quos sequeretur: habebit qui imitabuntur. Vulgare proverbium est, ejus qui valeat annos numerari non oportere. Senex quidem erat Valesius, quum uxorem duxit: sed erat vegetae ac viridis & incipientis senectutis; supra aetatem robustus erat, prosperrima valetudine utebatur; intra annos undecim ac menses fere sex, ex conjuge septem liberos tulit, quatuor mares, tres sexus feminini; maritus studiis vacavit ut caelebs, dictavit ut caelebs, mutua cum amicis officia exercuit ut caelebs; magnum lienis dolorem, quo tandem consumtus est, diu fortiter tulit. Quid amplius juvenis facere potuisset? at male oculatus puellam formosam duxit! oculis Valesii nil jam metuendum erat, cum altero pridem captus esset, altero tam maritus viderit quam caelebs. Puellam venustam duxit! an melius & prudentius facturus fuit, si anum deformem duxisset? Formosam sibi conjunxit, ut eam magis & perseverantius amaret; puellam, ut ex ea generaret heredes, quos ab anu exspectare non potuit. Nam matrimonium liberûm quaerendorum causa contrahitur. Puellam inquam accepit, ut ea obsequentiore uteretur, ut quasi tenellam arbusculam flecteret qua vellet, vel quasi mollem ceram pro libitu duceret atque formaret. Vetulis quippe virginibus nihil durius & intractabilius, nihil pervicacius, nihil morum plerumque pessimorum tenacius, nihil ridicula prudentiae affectatione putidius potest reperiri. Quare non Valesius, sed ipsi censores, qui eum damnaverunt, risu digni fuerunt atque damnandi.

Post ductam uxorem nihilo segnius studebat Valesius, librosque componebat. Socrates & Hermias Sozomenus Scholastici seu Advocati a Constantini Maximi professione Christianae Religionis ad septimum decimum Consulatum Theodosii Junioris Aug. centum & viginti octo annorum historiam perduxere. Hosce ambos ope priscorum Codicum emendatos, in sermonem Latinum transtulit, & doctis adnotationibus exposuit. Adjecit & tres libros observationum; unum de rebus magni Athanasii Antistitis Alexandrini, alterum de Pauli Constantinopolitani Episcopi exsiliis ac restitutionibus, tertium ultimumque de sexto Canone Concilii Nicensis. Hunc secundum Historiae Ecclesiasticae Tomum Ludovico Francorum & Navarrorum Regi maximo ac Christianissimo dedicavit anno

MDCLXVIII.

MDCLXVIII. obtulitque. Tertio obſervationum libello Johannes Launoïus Theologus, adverſus quem ſcriptus erat, utcumque cavillando reſpondit: quam defenſionem Valeſius ſibi legi noluit, affirmans conſumtam eſſe materiam, & perſuaſiſſimum habens, ſua ſcripta ab Lounoïo nulla ratione refelli poſſe atque convelli. Supererant corrigendi, transferendi, exponendique, Theodoritus Epiſcopus Cyri, & Evagrius Scholaſticus: ut totum veteris Eccleſiaſticae Hiſtoriae Corpus, usque ad annum Natalis Domini DXCIV. Mauricii Tiberii principatus duodecimum, uno ſtilo, pari fide elegantiaque converſum haberemus. Quod anno demum MDCLXXIII. factum eſt: quum Theodoritus & Evagrius, unaque excerpta e Philoſtorgio & Theodoro Byzantio Lectore prodierunt in lucem, cum accuratis adnotationibus, & duobus obſervationum Eccleſiaſticarum libris: quod opus Valeſius I. B. Colberto Illuſtriſſimo litterarum fautori nuncupavit, ut eſſet ſuae erga ipſum Obſervantiae gratique animi perenne monumentum. Sacrae Hiſtoriae Graecis auctoribus Latinos, Sulpicium Severum, Turannium Rufinum, Caſſiodori Senatoris Hiſtoriam Tripertitam, Liberatum Diaconum, nonnullosque alios cum priſcis membranis collatos, & opera ſua emendatos, commentariisque expoſitos adjungere conſtituerat, ſi ei diutius vivere contigiſſet. Praetereo carmina, quae ex occaſione compoſuit: qualia ſunt, Soteria pro Ludovico Magno Rege Chriſtianiſſimo, verſibus hexametris, ſtilo Horatiano anno MDCLXIII. condita: item inſequenti anno lucubrata, ad Regem de Victoria ejus Maurica & Turcica ode elegantiſſima.

Hi ſunt libri, quos ſcripſit atque publicavit. Sed multa in ſcriniis volumina moriens reliquit, partim abſoluta, partim imperfecta: quae cum in manus meas non venerint, a me indicari commemorarique non posſunt. Nota poſteris faciam ea, quae recordor. Inprimis ſuis ad Ammianum Marcellinum, & ad totam Hiſtoriam Eccleſiaſticam adnotationibus multas obſervationes addidit, nova editione digniſſimas. Quod ad Ammianum attinet, Blavius Batavus Typographus eum Hiſtoricum editurus erat, & de numero exemplarium cum Valeſio convenerat: ſed bellum repente ſuperveniens omnia editionis in hoſtico conſilia diſcuſſit. De Legibus Atticis ſcripſit Valeſius: & jam opus ſuum edere parabat, quum eſt a Samuele Petito Nemauſenſi praeventus, qui de eadem materia opus ingens Luteciae typis imprimendum curavit. De Critica, quae pars eſt Grammaticae utiliſſima, volumen compoſuit, ſed non abſolvit: in quo enumerat, qui ſint a veteribus Critici appellati. Ariſtotelem etiam,

Phi-

Philoſophorum facile primum atque doctiſſimum, Criticum eſſe cognominatum docet. Heic notetur, quod non ſemel obſervavi, ab his, qui patria lingua verſiculos factitant, aut ſoluta oratione aliquid ſcribunt, viros doctos & antiquitatis ac linguarum peritos contumeliae cauſa *Criticos* appellari: quos nimirum ineptiarum ſuarum cenſores, & inſcitiae ſuae judices metuunt ac averſantur. Valeſius ipſe cum jaceret in lecto, & intra paucos dies moriturus falſo crederetur; mihi opera ſua commendans, aſſerebat ſe Libanii Sophiſtae Orationes quindecim, ad Hiſtoriam pertinentes, ex priſcis membranis eruiſſe, ac in linguam Latinam convertiſſe, commentariiſque expoſuiſſe. At, ipſo mortuo, Graecas Orationes Libanii quatuor tantum aut quinque, ac ne eas quidem hiſtoricas, in Latinum ſermonem tranſlatas, ejus in ſcriniis reperi: ceteras, ſi quae ſunt, haudquaquam vidi. Multa in veteres auctores, Claſſicos vulgo dictos, eximia Valeſium obſervaviſſe, communes amici, Emericus Bigotius, Hieronymus a Sancta Bova, & Johannes Cotelerius, viri clariſſimi doctiſſimique aſſerunt: quae digerenda in ordinem, & Miſcellanea vel Collectanea inſcribenda eſſe, mihi ſuaviſſimus Bigotius poſt fratris obitum ſcripſit. Sed haec mihi videre, & ſcrinia ejus excutere, ac evolvere quae ibi latent non licuit. Iſta omnia magno Reipublicaë Litterariae damno haud dubie ſunt peritura, aut fraude intercipienda: vel ſupprimenda: niſi a viro aliquo non minus probo quam docto ſecernantur quae jam ſunt edita, & quae ſupervacanea ac inutilia videbuntur; reliqua autem, quae ſunt inedita, diligenter emendentur digeranturque, ac bene ordinata Auctoris nomine vulgentur. Alioquin ſcripta Valeſii in manus indoctorum hominum venient: qui nec etiamſi maxime voluerint, eis uti ipſi poterunt, nec alios etiam uti patientur. Et hactenus de Libris Valeſii.

Poſt editam totam Eccleſiaſticam Hiſtoriam vix novem menſes effluxerant, quum circa menſem Martium Valeſius in morbum incidit: quem ipſemet initio contemſit, & celeriter ac facile ſanari poſſe credidit, propterea quod eum variantem, & nunc graviorem, nunc leviorem, interdum etiam velut ex toto decedentem videbat. Sed poſtea cum in dies dolores accreſcerent, animadvertit totam vim morbi in lienem proximasque partes corporis prorupiſſe. Tum fere quotidie, interdum etiam intra unum diem, non ſemel magnis & acutis doloribus cruciabatur, ita ut ſaepiſſime ejulare & clamare cogeretur. Sublato ad tempus dolore, ſta-

 tim

tim redibat ad sese: alium crederes: cum suis, cum amicis colloquebatur; ambulabat modo domi, modo etiam foris; studebat quoque ac dictabat; petebat Ecclesias, & omnes Christiani partes implebat. Sic biennium ac duos menses consumsit. Jamque melius se habere, & veris beneficio convaliturus putabatur; quum subito ingravescente vi morbi tandem succubuit, & peractis quae virum pium atque Christianum facere oportebat, nonis Maji Anno Christi MDCLXXVI. exspiravit, cum saepius intra horas quatuordecim ore cruorem effudisset. Tanta quidem ei fuit ad extremum spiritum animi praesentia, ut circumstantes alloqueretur, responderet interrogantibus, & cum Presbyteris Deum precantibus preces suas iungeret. Vixit annis duobus & septuaginta, mensibus octo, biduo minus. Elatus est modica pompa funeris, maxima doctorum frequentia: Sepultus est in Campensi Basilica Sancti Nicolai, in monumento avito. Ex septem liberis, quos sustulerat, moriens tres filios superstites reliquit, maximum natu Hadrianum, quem rogatus a patre infantis de sacro fonte excepi, & cui meum Hadriani nomen dedi, Henricum & Carolum: e quibus Hadrianus duodecimum annum agit, Henricus undecimum.

Heic referenda sunt aliqua, suis locis praeterita, quoniam quibus singula annis contigerint, meminisse non potui. Chorae Abbas, re & nomine Amabilis Burzaeus cum viris doctis de Sacra Scriptura & de Veteri Ecclesiae disciplina stato cujusque hebdomadis die domi sermones habere concupivit, favente votis ejus Colberto; & primum, aut unum de primis Valesium invitavit, uti his collationibus, quae tamen paucis mensibus duraverunt, interesset. Interfuit igitur unus paene inter Presbyteros ac Theologos Laicus, inter togatos palliolatus: & interrogatus, docte ac graviter sententiam dixit. Ipse mihi narrabat, ibi se aliquando longo sermone docuisse viros bonos ac pios, *filios Dei*; malos atque impios *filios hominum* in Sacris Libris appellitari. Idem Abbas, inter tres de una Juris Canonici Cathedra Parisiaca contendentes, propter dissensionem Professorum Judex ab amplissimo Colberto, Maecenate suo electus, assessorem sibi prae ceteris Valesium nostrum adjunxit, &, post auditas singulorum competitorum orationes ac disputationes publicas, de consilii sententia, digniori vacantem cathedram adjudicavit. Emendandis amicorum scriptis non parum temporis Valesius rogatus impendit. Inprimis, ut leviora omittam, quosdam rerum Byzantinarum Scriptores Graecos

a

a Combefisio Dominicano repertos, & in linguam Latinam conversos, curante Carcavio, sedulo relegit, correxitque ac illustravit notis: quos Historicos diligentissimos & maximi faciendos, ac dignissimos esse qui ederentur, non semel mihi affirmavit. Praeterea Graecos Auctores Mechanicos, e Bibliotheca Regia a viro clarissimo doctissimoque Carcavio ejus Custode erutos, in Latinum sermonem transtulit, ut essent cui tum parari dicebantur editioni maturi. Diebus Lunae post meridiem huic interpretationi vacabat, legente codicem ac dictata excipiente Cotelerio.

Nunc de moribus ac de interiore vita hominis pauca dicenda sunt. Quod ad pietatem pertinet, Valesius sollemnes dies festos, Pascha, Pentecosten, Assumptionem S. Mariae, festum omnium Sanctorum, & Natalem Domini, raro elabi passus est, quin a Presbytero poenitentiam & sacram Communionem acciperet. Dominicis ac festis diebus, quoties ei per oculos & per valetudinem licuit, una cum populo Basilicas frequentavit. Ante annos tres vel quatuor quam decederet, quoties festis diebus morbo vexatus domi se tenere cogebatur, Bernardi Claravallensis Abbatis Sermones ab Anagnoste suo sibi legi jubebat, attenteque eos audiebat, & avidis auribus hauriebat. Quippe existimabat, & amicis etiam dicere consueverat, dies Dominicos ac festos Dei laudibus, non studiis Litterarum impendi oportere: sermones autem Bernardi quibuslibet veterum Patrum, cum Graecorum, tum Latinorum, homiliis ac sermonibus multo esse ad excitandam in animis nostris accendendamque pietatem aptiores. Id notandum duxi, propterea quod religio & exacta dierum festorum observatio raro creditur in eruditis reperiri: de quibus joci caussa dictitant: *studere, Deo servire est.* Presbyteris magnum semper honorem habuit. Hoc nonnumquam amicis sanus, hoc Presbyteris ipsis astantibus moriens asserebat, Presbyteros summae sibi semper fuisse venerationi. Adeo verum est quod ait Symmachus, *qui bona fide Deum colit, hunc amare & sacerdotes.*

Erat somni plerumque alti atque diuturni, ac ne inter tonitrua quidem tempestatesque deserentis. Matutinum tempus studiis impertiebat: post meridiem & prandium audiebat aliquid & dictabat aliquando, sed non diu. Nox studiis eximebatur, vigilias enim pati non poterat, nec umquam nisi extraordinaria aliqua necessitate coactus lucubrabat. Plerumque solitudine ac secreto delectabatur, ut quae legerat aut scripserat,

ſcripturusque erat, ſecum tacitus meditaretur ac veluti ruminaret. Negabat enim ſine meditatione utilem eſſe lectionem. Quare & amicis ipſum quaerentibus haud raro dici jubebat, ſe domi non eſſe. Hac contentione animi tot iſta ac tanta volumina peregit. Cum eſſet igitur, ita ut docui, ſtudioſus ac laborioſus, nihilominus tamen dictitabat, parum ſe ac pauculis horis ſtudere. Tantopere libris evolvendis ac componendis intentus, nihilo ſegnius rei familiaris curam agebat: quam non ſervare ſolum parcimonia, verum etiam omni bono modo augere conabatur. Libros ſuos non libenter amicis commodabat, praeſertim indoctis, quibus nulli uſui futuros ſciebat, cum his ipſe carere non poſſet. Plagiarios, quales inter eruditos ſunt plurimi, plurimum oderat: & ſi qui obſervationes ſuas fraude aliqua, aut ſe inconſulto nec permittente, ſibi vindicaviſſent, librisque ſuis inſeruiſſent, plane iraſcebatur, & querebatur palam. Quin etiam ſi vel leve aliquid ad litteras pertinens cuiquam dixiſſet; in voluminibus editis aut rem totam ſupprimi atque praeteriri, aut gratam ſui mentionem fieri volebat, & ſe inhonoratum transmitti ac honore qualicumque obſervationis fraudari indignabatur. Suum quidem eſſe, quod ſibi aliquando viſum eſſet ac veniſſet in mentem: res autem ſuas, ubicumque aut a quocumque interceptae eſſent, jure ab ſe repeti poſſe arbitrabatur. In quo ſane accidit aliquando, ut amicos & quosvis alios eruditos ſcriptores falſo ac ſine cauſa ſuſpectos habeamus, accuſemusque plagii. Quis enim quantumvis doctus negare auſit, id quod obſervavit, aut a nemine antea obſervatum fuiſſe, aut ab aliquo alio ſibi incognito eodem tempore obſervari potuiſſe? ita de ſui ſimilibus judicare, eſt hominis aut nimium ingenio ſuo confidentis, aut nimium diffidentis alieno. Parcus erat ſermonis, parcus & laudum: & niſi ſi quid amicitiae dabat, (quod rarum erat) pauca aetatis ſuae probabat ſcripta, pauca laudabat: quod non multa laude digna aut multi aeſtimanda edi videret; laudari autem ac magni fieri nefas duceret, quae laudem & gloriam minime merebantur. Cum de alienis operibus tam libere judicium ferret, ipſe in libris ſuis aliqua reprehendi haud aequo animo patiebatur: non tam quod quemquam contemneret, ut ingenio inferiorem atque doctrina, aut ſe unum ceteris omnibus anteferret; quam quod intolerabile judicaret indoctos de rebus ſibi ignotis audacter & impudenter ferre ſententiam, & palam ea improbare ac maligne damnare, quae non intelligerent. In re ſeria, in luſu etiam (nam juvenis non raro nec male aut infeliciter

luſit)

lusit) si qua esset orta contentio, omnes sibi, nemini ipse cedere volebat: volebat vincere, vinci nolebat; quae pervicacia paullatim provecta aetate deferbuit. Nimirum, ut ait Tullius in Libro I. de Officiis, *in elatione & magnitudine animi facillime pertinacia & nimia cupiditas principatus innascitur.* Quum prospera valetudine utebatur, fratres & propinquos suos, si forte aegrotarent, morbis obnoxios, infirmos, lecto gaudentes appellabat, ac sui dissimiles esse dicebat. At, si ipse in morbum incidisset, clauso undique cubiculo, nec lumen, nec amicos, ac ne proximos quidem admittebat: sed in solitudine & silentio permanebat, ac modo dolores suos ejulatu ac clamoribus, modo febrim crebro atque sublimi anhelitu testabatur, ita dolorem levari, febrilem ardorem minui ratus. Postquam autem convaluerat, velut praeteritorum oblitus, leve ac contemnendum fuisse quidquid tulisset, aiebat: vix ac ne vix quidem aegrotavisse videri volebat: molestus ei erat, qui mentionem morbi faciebat; gratissimus contra, qui de prospera ejus ac juvenili valetudine, de viribus mirabundus loquebatur. Natus annos septuaginta, nec sibi ipse videbatur senex, nec aliis videri volebat, qui mala & incommoda senectutis nulla sentiret. In litteris, quas ad eum miserat Gronovius, Gronovii filius, longam & felicem senectutem ei precatus erat. Senectutis nomine offensus est Valesius, epistolamque ceu a juvene juveniliter & inepte scriptam projecit; tamquam sibi dedecus aliquod falso exprobraretur. Id mihi post, sed ridens referebat, ita ut appareret ipsum in se postea descendisse, &, annorum suorum magis, quam firmae valetudinis & virium habita ratione, dictum Gronovii probavisse. Adjiciebat insuper, ante acceptas hasce a Gronovio litteras, se de senectute sua numquam cogitavisse.

Haec sunt quae de Henrico Valesio fratre meo scribenda duxi: non ut libello meo quidquam gloriae ejus adderem; quem abunde sua scripta commendant: sed ut in ipso reperiant eruditi atque studiosi, quod imitentur.

At tu, mi Frater, (extremium te alloquor) si qua etiamnum tibi superest memoria rerum humanarum; si qua te adhuc tangit cura operum & scriptorum tuorum; hoc a me habe supremum munus: hoc elogio, qualecumque & quantulumcumque est, hoc honorifico testimonio contentus esto. Hoc a me accipe, quod forsitan ne exspectaveras quidem, religiosum fraterni amoris monumentum. Tu me ut nascen-

do, ſic & moriendo praeceſſiſti: nunc exſpecta, ſimul ac Deus juſſerit, ſecuturum; ut qua in terris potiri non poſſum, felicitate fruar tecum in coelo.

Hoc a me, Valeſi, ſupremum munus habeto:
Quo bene te meritum frater honoro libens.
Accipe ſinceri monumentum & pignus amoris:
Quod tibi, me praeter, nemo daturus erat.
Regibus exſtruxere alii ſua Mauſolea:
Clarius eſt, mea nunc quod tibi dextra facit.
Marmora Pyramidum conſumſit tempus: in illum
Quem ſtatuo tumulum nil ſibi juris habet.

HEN-

HENRICI VALESII,

MILITIS, DOMINI D'ORCÉ,

CONSILIARII QUONDAM ET HISTORIOGRAPHI REGII,

EMENDATIONUM

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Origenes loco corrupto emendatus, & explicatus.
Δύο τροπικά. Galenus correctus.

ORdiamur ab (*a*) Origenis depravatissimo loco, qui legitur in septimo ejus libro contra Celsum pag. 351. (pag. 341. Ed. Spenc.) ubi respondet Origenes argumento cuidam non infirmo, quo usus erat Celsus ad convellendam fidem & credulitatem Christianorum de Jesu Christo: quae hoc praecipue fundamento inniti videbatur, quod Prophetae multo ante de ipso praedixerant, quaecumque postea evenerunt. Quid vero, ajebat Celsus, si Prophetae praedixerint, summum omnium Deum servi-

A turum

(*a*) Egregiam hanc in Origenis difficillimo loco emendationem Valesius per Epistolam, Lutetiae Parisiorum III Idus Novembris an. 1645. scriptam, miserat quondam ad Claud. Sarravium, quae Epistola munere Joannis Dallaei, Parisiensis, pervenerat in manus Thomae Smith Cantabrigiensis, a quo communicata fuit cum Gulielmo Spencero, qui eam Adnotationibus suis in Lib. VII. Origenis contra Celsum pag. 85 & 86. insertam luci publicae exposuit. Responsum autem Sarravii, quo gratias agit Henrico Valesio pro communicata secum hac observatione, ibidem etiam exhibetur, & inter Sarravii Epistolas, a Venerando Patruo meo editas, legitur Ep. CXLVII. pag. 151. Addam hic etiam, quae super hoc Origenis loco, & Valesii emendatione communicavit mecum Vir Celeberrimus Tiberius Hemsterhusius, a quo & alia nonnulla loca in initio harum Notularum mihi indicata gratus agnosco. Ea igitur haec sunt: „ Excellens summi Valesii observatio secundis eruditorum suffragiis, ut merebatur, est accepta: vide in primis „ Joh. Alb. Fabricium ad Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. Lib. II. pag. 66. & Stephan. le Moyne „ ad Polycarp. Epist. pag. 498. qui tamen, ubi forsan τρόπων legendum esse pro τροπικῶν conjectat, „ quae sint Stoicorum τροπικά, minime sibi fuisse perspectum incautus prodidit: nec felicius ipsi processit „ conatus in Origenis Lib. VI. pag. 299. nam sine dubio rectum illic est ἀπὸ δύο τόπων, nulloque pacto „ mutandum in τρόπων. Haec autem verba, *prout jacent*, quod ait Monachius, non notant *duobus locis*, „ eam enim interpretationem Graeci sermonis indoles respuit; sed *ex duobus locis*, unde lignum crucis in„ ridendi ansam Celsus adripuerat; Eorum unus, ὅτι ἐπὶ σταυρῷ ἐνηλώθη ὁ διδάσκαλος ἡμῶν. alter, ἐπεὶ „ τέκτων ἦν τὴν τέχνην. Sic τόποι, *loca* sunt, definiente Cicerone, argumentorum sedes; quo nihil est

„ apud

turum esse, aut aegrotaturum, aut etiam moriturum: num idcirco necesse erit, illum & servire, & aegrotare, & mori, ut mortuus Deus esse credatur? Sed profecto, inquit, nec Prophetae haec umquam praedixerint: sunt enim impia & à ratione prorsus aliena: proinde non quid Prophetae praedixerint, quid minime praedixerint, disquirendum est; sed utrum id, quod praedixerunt, Majestati divinae conveniat. Nam si id indecorum ac turpe est, tametsi omnes homines furore correpti id praedixerint, fidem numquam merebitur.

Respondet Origenes in hac Celsi argumentatione deprehendi duo connexa, quorum consequentia sibi invicem opposita sint ac repugnantia hoc modo: si, inquit, veri Prophetae summi Dei praedixerint illum esse serviturum ac moriturum, necessario haec fient, quandoquidem veri sunt Prophetae Dei. Rursus, si iidem Prophetae ista de Deo pronuntiaverint, non evenient, quippe cum sint naturae divinae contraria. Haec sunt duo connexa, quorum consequentia sibi invicem repugnant; evenient scilicet & non evenient. Quotiescumque autem, ait Origenes, in duobus connexis idem est antecedens, sed consequentia sibi invicem repugnant; tunc antecedens, quod commune est in duobus connexis, refelli solet argumentatione illa, quam Stoici *διὰ δύο τροπικῶν* vocant. In vulgatis quidem Origenis exemplaribus hodie legitur *τῷ καλυμένῳ διὰ δύο προφητικῶν θεωρήματι.* Ego vero non dubito quin legendum sit, ut dixi, *τροπικῶν*. Sic enim Sextus Empiricus in libro secundo Pyrrhoniar. Hypotyp. initio, id genus argumentationis appellat: *ὥσπερ γὰρ ὁ μὴ εἰδὼς, τί ἐστιν τὸ καθ' ὃ περιαιρυμένυ, ἢ τὸ διὰ δύο τροπικῶν θεώρημα, ὐδὲ εἰπεῖν τὶ δύναται περὶ αὐτῶν.* Et Galenus in Ltbro II. de Dogmatibus Hippocratis & Platonis pag. 254. in fine: Νυνὶ δὲ, inquit, *πῶς μὲν οἱ διὰ δύο τροπικῶν τελῶν* (dele *τελῶν*) *ἀναλύονται συλλογισμοὶ, καὶ πῶς οἱ ἀδιαφόρως περαίνοντες, ἢ τινὲς ἄλλοι τοιῦτοι τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ θέματι προσχρώμενοι, πολλοῖς ἐστὶ συντυχεῖν ἀκριβῶς ἠσκημένοις, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἐπ' ἄλλοις ὅσοις διὰ τοῦ τρίτυ θέματος ἢ τετάρτυ συλλογισμὺς ἀναλύυσι. Καί τοι τύτων τὺς πλείσυς ἔνεστιν ἑτέρως ἀναλύειν συντομώτερον, ὡς Ἀντίπατρος ἔγραψεν.* Et haec quidem de nomine Syllogismi.

Caeterum cur ita vocatus sit, difficile est dicere, ac multo magis, qua ratione conficeretur. *Τροπικὸν* quidem idem est ac propositio, sive *λῆμμα*, quemadmodum do-

,, apud Rhetoras & Dialecticos frequentius. Illa vis verborum Origenis Boherellum quoque, virum alio-
,, qui perdoctum, fugit, cujus ideo maxime mentionem facio, quia Notis in Origenem Gallicae ver
,, sioni subjectis pag. 400. horum, quae Valesius tradidit, nonnulla carpere est adgressus. Ac primum,
,, quidem, quod ista, *ἵνα πιστευθῇ ἀποθανὼν ὅτι θεὸς*, sic a Valesio Latine reddita, *ut mortuus Deus esse*
,, *credatur*, ambigua esse adfirmat, vertendumque fuisse, *ut morte sua se Deum probet*, in errorem est
,, prolapsus, cui refellendo nihil aliud opponam, nisi hoc solum, Graecae Linguae rationem nequaquam
,, ferre, ut *πιστευθῇ* Latine verti possit, *probet*. Deinde vero, quum horum, *ἀλλ' ὐκ ἂν προεῖποιεν*
,, *τῦτο οἱ προφῆται*, talem esse sensum ait, *sed haec non praedicerent prophetae*, id est, *cur talia praedice-*
,, *bant?* & paullo intricatius loquitur, & vix quicquam a Valesio discrepat, cujus exemplar scriptum melius
,, habet, *praedixerint*, quam quod Spencerus ediderat, *praedixerunt*. Denique in illo membro quod est
,, Edit. Cantabr. pag. 341. v. 46. constituendo, parumper a Valesio dissentit: ego neutri accedo, eum-
,, que locum sane difficilem hoc pacto sanandum existimo: *Εἰ ἐπίστασαι ὅτι τέθνηκας, ὐκ ἔστιν ὃ ἐπίστασαι·*
,, *ἔστιν ἄρα τὸ, ὐ τέθνηκας, ἐπεὶ ὐδὲν ὁ τεθνηκὼς ἐπίσταται· δηλονότι εἰ ἐπίστασαι ὅτι τέθνηκας, ὐ τέθνηκας.*
Cui optimae emendationi libenter, ut opinor, subscribet, qui verba & sensum loci Origeniani examinaverit, & rem ipsam, quae tractatur, habuerit exploratam.

docet Sextus Empiricus adverſus Mathematicos pag. 300. & 301. Quaedam tamen ſubjungit ibidem Origenes, ex quibus, licet obſcure, perſpici poteſt, quaenam fuerit ratio ac methodus argumentationis illius Stoicorum. Poſtquam enim dixit, quoties in duobus connexis unum idemque eſt antecedens, ſed conſequentia duo ſibi invicem repugnantia, tunc antecedens illud ſubverti ſolere per ſyllogiſmum διὰ δύο τροπικῶν, ſubjicit id concludi in hunc modum; ſi primum eſt & ſecundum, ſi primum non eſt ſecundum, non eſt ergo primum. Vel potius: ſi A, eſt B; Si eſt A, non eſt B; Ergo non eſt A. Exemplum autem in rebus ipſis hoc adferebant Stoici duorum connexorum, in quibus commune eſſet antecedens, conſequentia autem plane repugnantia; Si ſcis te mortuum eſſe, mortuus es: ſi ſcis te mortuum eſſe, non es mortuus: ex quibus ſequitur haec concluſio, ergo non ſcis te mortuum eſſe. Sic autem probabant duas illas propoſitiones connexas: primam quidem hoc modo; ſi ſcis te mortuum eſſe, eſt plane id quod ſcis; id autem quod ſcis, eſt te mortuum eſſe; ergo mortuus es, ſi ſcis te mortuum eſſe. Alterum vero connexum ita probabant: ſi ſcis te mortuum eſſe, ſcis ac ſentis aliquid, nempe quod ſis mortuus; atqui mortuus nihil ſcit nec ſentit, igitur ſi ſcis te mortuum eſſe, non es mortuus. Ex quibus ſequitur manifeſte iſta concluſio, non ergo ſcis te mortuum eſſe. Haec Origenes pag. 352. (*a*) Graece dicit, quae nos paene ad verbum Latine tranſtulimus. Nam (*b*) interpres Latinus, vir alioqui doctiſſimus, ſenſum hujus loci minime eſt adſecutus, tum ob difficultatem rerum, tum praecipue ob defectum corruptionemque verborum. Nam ubi legitur in quarto verſu, Εἰ οὐ τὸ πρῶτον, οὐ τὸ δεύτερον, ſcribendum erat, εἰ τὸ πρῶτον, vel potius εἰ τὸ A, οὐ τὸ B. Et in ſequenti verſu malim τόπον legere, quam τρόπον. In ſexto autem verſu deëſt integrum comma, connexum videlicet unum: ſcribe itaque; Εἰ ἐπίστασαι ὅτι τέθνηκας, τέθνηκας· εἰ ἐπίστασαι ὅτι τέθνηκας, οὐ τέθνηκας &c. In verſu nono ſcribe, εἰ ἐπίστασαι ὅτι τέθνηκας, ἐπίσταται ὅτι τέθνηκας· ἐπεὶ ᾗ ὁ τεθνηκὼς οὐδὲν ἐπίσταται. &c. Ex his apparet, cur haec argumentatio dicta ſit Διὰ δύο τροπικῶν. Fiebat enim per duo connexa, ut vides, ſeu δύο τροπικὰ, quae probanda erant, ut concluſio ſequeretur. Quamquam veriſſimum eſt id, quod ait Galenus eo in loco, quem ſuperius adduxi, alia via ac methodo poſſe concludi, idque longe brevius ac facilius, quam illa a Stoicis tradita argumentatione, quae multas habebat difficultates ambageſque verborum. Quod quidem etiam Antipater Stoicus agnoverat, teſte Galeno. Licet enim argumentari hoc modo; ſi ſcis te mortuum eſſe, ſequitur manifeſta contradictio, nempe te mortuum eſſe & mortuum non eſſe; atqui hoc fieri non poteſt; ergo nec illud, unde hoc ſequitur.

Caeterum haec Origenis reſponſio ſubtilior mihi videtur eſſe, quam verior. Neque enim Celſus ita argumentabatur, ut vult Origenes; neque in ejus diſputatione duo illa connexa deprehenduntur. Sed hoc ajebat Celſus, ut ex ejus verbis ab Origene prolatis liquido apparet, non eſſe attendendum, an Prophetae aliquid de Deo praedixerint, an non: Sed illud praecipue inquiri oportere, utrum honeſta & pia,

(*a*) pag. 341. Edit. Spenc.
(*b*) Sigiſmundus Gelenius.

pia, & quae conveniunt Majestati divinae, ab iis pronuntiata sint: Sin minus, eorum praedictiones nihilo pluris esse faciendas, quam furiosorum hominum sermones. Quae quidem argumentatio validissima est ad convellendam fidem Christianorum de Christo, quae vaticiniis Prophetarum praecipue nitebatur. Hoc igitur probare debebat Origenes, & omnes ingenii nervos eo intendere, ut demonstraret quaecumque a Prophetis nostris de Christo essent pronuntiata, pia esse atque honesta, nec a ratione, nec a Majestate divina abhorrere.

Haec sunt, doctissime Sarravi, quae ad Origeniani loci explicationem jam pridem annotaveram: quae si tuo suffragio comprobaveris, equidem aliorum judicium non vehementer reformidem. Tantum hoc addam, tamquam instar Corollarii, Celsum hunc, adversus quem hos commentarios scripsit Origenes, familiarem fuisse Luciani Samosatensis, cui Lucianus librum suum, qui *Alexander* aut Ψευδόμαντις inscribitur, nuncupavit: in quo libro eum a modestia, & tranquillitate animi, & morum suavitate commendat, & admirari se dicit incredibilem hominis sapientiam, studiumque veritatis, ἐπί τε σοφίᾳ καὶ τῷ πρὸς ἀλήθειαν ἔρωτι. Quibus verbis indicare videtur librum illum Celsi, cui respondet Origenes, qui Ἀληθὴς λόγος erat inscriptus. Sed & hominem (*a*) Epicureum fuisse testis est ibidem Lucianus, quod confirmat etiam Origenes. Ex testimonio autem Luciani colligere est, Celsum circa tempora Divi Marci floruisse.

CAPUT II.

Epigramma veteris Poëtae apud Eusebium explicatum. Scaliger refutatus. Aegyptii Deos suos non aliis hymnis, quam VII vocalibus saepius repetitis venerabantur. Vetus inscriptio exposita.

(*b*) VEtus est Epigramma relatum ab Eusebio in Libro XI. Praeparationis Euangelicae Cap. 6. quod sic habet:

Ἑπτά με φωνήεντα θεὸν μέγαν ἄφθιτον αἰνεῖ
Γράμματα, τῶν πάντων ἀκάματον πατέρα. &c.

Ac Eusebius quidem Poëtam illum, quisquis fuerit, de Dei omnipotentis nomine sensisse, atque ex Judaeorum fontibus id hausisse existimavit. Nam Judaei ex septem vocalium compositione mysticum & ineffabile Dei nomen constare credebant. At Josephus Scaliger in Animadversionibus ad Eusebii Chronicon, num. MDCCXXX. recte quidem observavit superius Epigramma Serapidi esse dedicatum, fallique Eusebium, qui summo Judaeorum Deo illud attribuerit; sed versus ipsos perperam intellexisse mihi quidem videtur: etenim, ut ex verbis ipsius apparet, prio-

(*a*) De eo non satis constat, Celsusne hic acerrimus Christianae religionis adversarius, contra quem Origenes eos libros scripsit, fuerit ex Epicuri schola. Argumenta in utramque partem eruditissime examinat Cl. Wesselingius in Probabilibus Cap. XXIII.

(*b*) Integrum hoc caput, paucis tantummodo mutatis, publici juris fecit Valesius in notis ad Socratis Histor. Ecclesiast. Lib. V. Cap. 17.

priori disticho hoc tantummodo significari existimavit, Serapidis nomen septem literis constare, quod quidem etiam Hesychii testimonio confirmat; cum tamen longe alia mens sit Poëtae, quam nos ex recondita Aegyptiorum antiquitate hic aperiemus. Solebant olim Aegyptii Deos suos in templis venerari non aliis hymnis, quam septem vocalibus subinde repetitis, ut docet Dionysius Halicarnassensis in libro περὶ ἑρμηνείας, in capite de collisione vocalium (§. 71.) ἐν Αἰγύπτῳ δὲ καὶ τοὺς Θεοὺς ὑμνοῦσι διὰ τῶν ἑπτὰ φωνηέντων οἱ ἱερεῖς, ἐφεξῆς ἠχοῦντες αὐτά. καὶ ἀντὶ κιθάρας, τῶν γραμμάτων τούτων ὁ ἦχος ἀκούεται. Cum igitur Aegyptiorum Sacerdotes septem vocalium iterata pronuntiatione Deos suos venerati sint, non dubium est quin Serapin, quod praecipuum fuit numen illorum, eadem quoque ratione coluerint: & sic fortasse intelligi debet quod Hesychius scripsit, ἑπταγράμματον significare Σάραπιν. quamquam altera hujus cognominis ratio minime improbanda est, quod scilicet Serapis septem literis perscribatur; quod confirmat etiam Artemidorus in libro ultimo (cap. 26.) Caeterum non aliam esse sententiam priorum versuum, quam illam, quae a nobis allata est, apparet ex verbis illis φωνήεντα γράμματα, quae non nisi de vocalibus intelligi possunt: neque aliter interpretari soleo veterem illam (a) inscriptionem, cujus meminit Elias Vinetus in Epistolam XV. Ausonii: in qua septem sunt vocales septies inverso ordine repetitae, quae in aurea

 Iami-

(a) Inscriptionem illam Burdigalae in area Gymnasii Aquitanici una cum Georgio Buchanano aliisque se vidisse testatur illic Vinetus. Ea continentur Graecae vocales septem, totidem versibus, sed inverso identidem ordine, repetitae. Ipsam inscriptionem hic adponere operae pretium visum fuit:

Α Ε Η Ι Ο Υ Ω
Ω Υ Ο Ι Η Ε Α
Ε Η Ι Ο Υ Ω Α
Υ Ο Ι Η Ε Α Ω
Η Ι Ο Υ Ω Α Ε
Ο Ι Η Ε Α Ω Υ
Ι Ο Υ Ω Α Ε Η

Ad quae aenigmata explicanda sine dubio Oedipo aliquo opus est, licet Valesii interpretatio admodum adrideat. Singulare autem hoc monumentum inter spuria ac supposititia pag. 21. reposuit Gruterus in Opere Inscriptionum; quem ob id acriter, sed oblique & innominatum, traducit Claverius in Miscellis ad Claudianum cap. XIX. pag. 17. b. ubi laminam hanc vocalibus illis Graecis notatam itidem producit, & ex eodem Ammiani Marcellini loco inlustrat: ille autem nihil aliud fuisse conjicit, quam amuletum, quod homo superstitiosus pectori adpendens adhibuerit pro remedio ad stomachi dolorem seu ad palpitationem, & eo refert locum Sereni Sammonici cap. LII. v. 944. & seqq. in quo semitertianam febrim depelli ait, si

Inscribis chartae, quod dicitur Abracadabra,
Et magis atque magis desint elementa figuris, &c.
His lino nexis collum redimire memento.

Ubi ex voce *Abracadabra* literis ex fine vocabuli minutim resectis similem fere amuleti formam exhibeut, & de magicis his medendi formulis, quae ex literarum concursu fiebant, nonnulla habent interpretes, praesertim Keuchenius in Prolegomenis ad Serenum pag. 541. & seqq. Sed & plura de hac veterum superstitione habet Vossius Lib. I. de Idololat. Gentil. cap. 8. & Hermannus Hugo de prima scribend. Orig. cap. XXIX. ubi videnda quae nuper in notis suis congessit Eruditissimus Trotzius.

lamina ſculptae ſuperpoſitae erant pectori humano: ac Vinetus quidem opinionem ibi ſuam aperuit de hac inſcriptione. Sed non dubito, quin hujusmodi characteres Serapidis nomen virtutemque deſignent; eodemque refero, quod narrat Ammianus Marcellinus in Lib. XXIX. (Cap. 2.) *Viſus*, inquit, *adoleſcens in balneis admovere marmori manus utriusque digitos alternatim & pectori, ſeptemque vocales literas numeraſſe, ad ſtomachi remedium prodeſſe id arbitratus: in judicium tractus, percuſſus eſt gladio* &c.

CAPUT III.

Euſebius Lib. V. Cap. 20. de Praep. Euang. emendatus.

OEnomaus Cynicus Philoſophus, cum ab oraculo quodam Apollinis deluſus fuiſſet, ut erat acerrimi vir ingenii, fraude perſpecta, ulciſci ſe ab Apolline voluit. Itaque librum ſcripſit, quo omnium Apollinis oraculorum vanitatem ſtoliditatemque detexit. Ex eo libro, qui κατὰ τῶν χρηστηρίων erat inſcriptus, integras paginas adducit Euſebius in libro quinto Praeparationis Euangelicae. Sed quoniam in plerisque corrupta ſunt exemplaria, nos pro virili parte aliquot locos emendare conabimur. Igitur in Cap. 20. Libri V. haec habet Euſebius ex Oenomai Commentariis: *cum*, inquit, *Heraclidae in Peloponneſum olim irrumpere conarentur, atque id jam ſemel fruſtra tentaſſent, Ariſtomachus Aridaei filius* (*Cleolai* filium dicere debuit, quemadmodum caeteri omnes appellant) *ad te adiit de ſuſcipienda expeditione oraculum conſulturus:* etenim pater ipſius priori expeditione occubuerat. *Id autem a te reſponſi tulit:*

ΝΊΚΗΝ ΣΟῚ ΦΑΊΝΟΥΣΙ ΘΕΟῚ ΔΙ' ὉΔΟΙ͂Ο ΣΤΕΝΎΓΡΩΝ

Proinde cum per Iſthmi fauces Ariſtomachus in Peloponneſum irrumpere eſſe aggreſſus, commiſſa pugna interfectus eſt: tum deinde Ariſtomachi filius Temenus ex infelici ſtirpe tertius ad oraculum tuum acceſſit. Tu vero (Apollinem alloquitur) *eadem illi praecepiſti, quae patri ante conſulueras.* Sequitur in Graeco: καὶ ὅσα ἄλλα. κἀκεῖνός σοι, ἔφη, πεισθεὶς ἀπέθανεν &c. quae manifeſte corrupta ſunt; ſed facilis eſt emendatio, quem Vigerio interpreti, viro alioqui doctiſſimo, in mentem non veniſſe, equidem valde miror. Scribe igitur meo periculo: καὶ ὅς, ἀλλὰ κἀκεῖνος &c. id eſt, *tum Temenus, at ille*, inquit, *his mandatis obſecutus dum irrumpere nititur, miſere periit. Hic tu, ſententiam, inquis, oraculi non ille intellexit: neque enim* στενύγρας *nomine terram intellexi, ſed* εὐρυγάστορας. *Tibi ſcilicet moleſtum erat mare ſimpliciter dicere. Atque ille*, ſupple Temenus, *hoc accepto reſponſo, maritimo itinere in Peloponneſum irrumpere aggreſſus eſt, cum prius fidem hoſtibus feciſſet, ſe terreſtri itinere profecturum. Igitur caſtra metatus eſt inter Naupactum & Typaeum. Inter haec Carnus quidam Aetolus ab Hippota, Phylantis filio, ſagitta interfectus eſt. &c.* in hujus loci interpretatione doctus interpres toto, quod ajunt, coelo aberravit, non quidem ob imperitiam Graeci ſermonis, ſed ob vitium exemplarium: nam ubi legitur καὶ μέσον στρατοπεδεύσαντα Ναυά-

Ναυάτȣ ϗ Τυπαίȣ, ſcribendum eſt (a) Ναυπάκτȣ, quod confirmat Apollodorus in Lib. II. Biblioth. (b) ubi totam hanc Heraclidarum hiſtoriam accurate perſcribit. Mox ſcribe, (c) ϗ διακοντίζει Κάρνον Ἱππότης ὁ φύλαντος τ᾽ Αἰτωλὸν, ex eodem Apollodoro, Pauſania, & Conone, aliisque; Denique ubi legitur ϗ ἐπειδὴ συνεκύρησε νόσος πλησία, forte ἐξουσία ſcribendum eſt, vel ἀπουσία.

CAPUT IV.

Gregorii Nazianzeni Epiſtola emendata. Juramenta ſcriptis prodita an tantam vim habeant, quam quae voce concipiuntur? πληροφορία, & πληροφορεῖν quid?

ELegans eſt Epiſtola 219. Gregorii Nazianzeni ad Theodorum Epiſcopum, quae etiam inter canonicas referri poteſt: continet enim maximi momenti quaeſtionem de juramento, non voce, ſed ſcriptis prodito. Sed quoniam corruptiſſima eſt haec Epiſtola, nec a Billio intelligi potuit, interprete alioquin doctiſſimo, eam hic & emendare & explicare conabor. Conſultus erat Gregorius à Theodoro Epiſcopo de juramento, quod Georgius quidam in inſtrumento ſcripto praeſtiterat. Quaerebatur, utrum pro juramentis accipienda eſſent ea, quae à ſtipulantibus praebebantur, & in inſtrumentis ipſis adſcribi ſolebant; de quibus loquitur Gregorius in Orat. 39. pag. 641. Plerique enim ita cenſebant, juramenta duntaxat eſſe illa, quae tactis ſacris codicibus clara voce concipiebantur: ea vero, quae ſcripto mandabantur: dicis cauſſa fieri, & ſolennitates meras eſſe. Reſpondet Gregorius, longe falli eos, qui ita cenſent: nam ſi chirographum ſeu inſtrumentum, quo pecunia credita continetur, majorem vim ad obligandum habet, quam nudum pactum, cur non eadem ratione juramenta ſcriptis prodita, vim juramenti, & quidem tanto majorem, habebunt? ut verbo dicam, inquit, juramentum eſt ſtipulantis & reſpondentis confirmatio. Haec, ita, ut poſui, clariſſima ſunt, ſed non pe-

(a) Ita etiam in hoc Euſebii loco legendum conjecit Kuhnius ad Pauſan. Lib. V. pag. 381. ſed non opus tamen erat, ut hanc emendationem, quae veriſſima eſt, dubitanter tantum ut conjecturam proponeret. Viderat hoc etiam Holſtenius in notis ad Stephan. Byzantin. in voce ῬΥ΄ΠΑΙ, pag. 275. qui novo inſuper beneficio Oenomaum demeretur, dum pro Τυπαίȣ, de quo nihil hic Valeſius, veriſſime refingit Ῥυπαίȣ. nam Temenus, cum Naupacti claſſem exſtruxiſſet, trajecit apud *Rhypaeum*, de quo plura habet Scholiaſtes Nicandri ab Holſtenio ibidem adductus; nam quae Kuhnius ſuper Typaeo notavit, melius indicta forent.

(b) Pag. 155. Ed. Tanaq. Fabr.

(c) Haec Valeſii emendatio omni exceptione major eſt: nam in vulgatis Euſebii verbis, quae ita ſe habebant, διακοντίζει Κάρνον Ἱππότην φυλάνδρȣ τ᾽ Αἰτωλὸν, nullus ſenſus eſt, quae a mendis liberavit ſalutaris Valeſii manus. Nam Carnum vatem Aetolum, (quem patria Acarnanem facit Pauſanias) ſagitta interfecit Hippotes Phylantis filius. Haec tamen emendatio non latuit etiam Kuhnio ad Pauſan. Lib. III. Cap. 13. pag. 238. niſi quod illic perperam in hoc Euſebii loco, quem corrigit, ſcribatur ὁ φυλάντȣ, typographorum, ut arbitror, errore; ipſe enim in textu Pauſaniae exhibuit τȣ̃ Φύλαντος, & reddidit Latine, *Phylantis filius.*

perinde in graeco textu facilia: *παίζουσιν οἱ πολλοὶ ἑαυτοὺς τοὺς μὲν κατὰ τῶν ἀρῶν προκειμένους ὅρκους νομίζοντες.* Scribe meo periculo, *κατὰ τῶν* (a) *γραφῶν προκειμένων.* Solebant enim veteres Christiani, cum ab adversario juramentum exigere vellent, eum ad mensam altaris adducere; utque, tactis Euangeliis super mensa propositis, jusjurandum conciperet, jubere: contra quam consuetudinem graviter invehitur Joannes Chrysostomus in Homilia 25. ad populum Antiochenum. Confirmatur haec emendatio sequentibus Gregorii verbis: addit enim, *τοὺς ἐγγράφους δίχα τῶν δερμάτων ἀφοσίωσιν, ἀλλ' οὐχ ὅρκον ὑπολαμβάνοντες.* Opponit siquidem Gregorius jusjurandum *δίχα δερμάτων*, jurijurando *κατὰ τῶν γραφῶν.* Sed ut dubitatio omnis adimatur, Gregorium ipsum testem adducam, qui ita legendum esse confirmat: nam] in carmine adversus saepe jurantes pag. 227. eandem quaestionem tractans, quid si quis, inquit, juramentum scribat in instrumento, videlicet apud tabellionem, non autem voce proferat; respondet hujusmodi juramentum scripto conprehensum gravius esse. Namque enim chirographum magis obligat quam nuda vox. *Χειρόγραφον γὰρ* (b) *τῶν λόγων δεσμεῖ πλέον.* Deinde alteram proponit dubitationem: quid si, inquit, juramentum praestitum est non propositis, nec tactis sacris scripturis? *εἰ γὰρ οὐ γραφῶν προκειμένων* &c. cui difficultati respondet, non codices ipsos, sed Deum venerationem nobis ac timorem incutere debere:

Φοβῇ τὸ δέρμα, τὸν Θεὸν δ' ἐγὼ πλέον.

Ubi vides *δέρμα* positum esse pro sacris codicibus, perinde ac in epistola supra citata. Mox scribendum est, (c) *πῶς γὰρ τὸ μὲν τῶν χρεῶν χειρόγραφον* &c. id est, *quomodo enim chirographum quidem plus obligare putabimus, quam nudum pactum, juramentum vero in tabulis scriptum, aliud quiddam esse quam juramentum arbitrabimur?* Subjicit deinde Gregorius haec verba, quibus rationem reddit sententiae suae: *καὶ συντόμως εἰπεῖν, ὅρκος ἡμῖν ἐστιν, ἡ τοῦ ἐπερωτήσαντος καὶ πεισθέντος πληροφορία.* id est, *ut verbo dicam, juramentum apud nos est, stipulantis & fidem habentis confirmatio.* Quod idem est ac si diceret, *ὅρκος ἐστιν, ὅταν τὸν ἐπερωτήσαντα πληροφορῶμεν. Juramentum est, quoties interroganti, seu stipulanti, fidem facimus.* Eandem omnino juramenti definitionem affert Joannes Chrysostomus in Homilia 51. in Genes. pag. 695. ubi explicans haec verba, *& statuam juramentum meum, quod jurans juravi Abrahae patri tuo, τὴν γὰρ βεβαίωσιν τῆς ὑποσχέσεως ὅρκον ἐκάλεσε.* id est, *firmationem promissionis vocat juramentum.* *Βεβαίωσιν* Chrysostomus dixit, quod Gregorius *πληροφορίαν* dixerat. Nam *πληροφορία* idem est ac *βεβαίωσις*, Hesychio teste, & Graeci *πληροφορεῖν τινα* dicunt, *fidem facere alicui.* Ita Chrysostomus in eadem ipsa pagina, quam supra ci-

(a) Ita etiam in hoc Gregorii Nazianzeni loco emendavit nuper Eruditissimus noster Georgius D'Arnaud Lib. I. Variar. Conjectur. cap. X. cui illud *γραφῶν προκειμένων*, pro vulgato *ἀρῶν*, ut hic legit Valesius, itidem in mentem venit: sed in sequentibus *δίχα τῶνδε ῥημάτων* conjecerat, quod tamen recte in Addendis pag. 411. deinceps rejecit, & Valesianum *δίχα τῶν δερμάτων*, ut certissimam emendationem, merito amplexus est. Quae autem in hoc capite emendat & observat Valesius ad hanc Gregorii Epistolam, dederat jam in notis ad Sozomen. Lib. VI. Hist. Eccles. cap. 30.

(b) *Τῶν λόγων*] Sic recte Valesius: in editis autem est *τῶν δεσμῶν*

(c) *Πῶς γὰρ τὸ μὲν*] Male, & contra orationis structuram in libris inpressis legitur, *πᾶν γὰρ* &c.

citavimus: ὁ Θεὸς, inquit, πληροφορῶν τὸν δίκαιον. Quae ſequuntur in dicta Gregorii epiſtola, adhuc corruptiora ſunt, & majorem habent difficultatem: ἐ μὴν ἐδὲ τὸ βεβιᾶσθαι φάσκει Νικανὸν εἰς παραίτησιν. Quae ſic vertit Billius, *haud quaquam tamen vi adactum fuiſſe Nicanum dictitat.* Miror profecto Billium non animadvertiſſe hujus loci corruptionem; qui levi negotio ſic reſtituendus eſt: ἐ μὴν ἐδὲ τὸ βεβιᾶσθαι φάσκειν ἱκανὸν &c. & ſic verte, *ſed neque quod Georgius adſerit, vi compulſum ſe fuiſſe, id ſufficit ad excuſationem: Vis enim non alia fuit, quam lex & conſuetudo, cui ceſſit.* Scribe itaque, ἡ βία γὰρ ἦν ὁ νόμος, (a) ὃν ἔδεισεν. Sequitur deinde, ἐδὲ ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὕστερον ὑπερέχειν, ubi ſupplendum eſt denuo ἱκανόν ἐστιν, id eſt, *Sed neque illud ad excuſationem ſufficit, quod poſtmodum in judicio cauſſam obtinuit.* &c. ex his adparet Georgium, de quo agitur, transegiſſe prius cum adverſario, ac poſtea adverſus conventionem juramento firmatam reſiliiſſe, ac victorem è judicio diſceſſiſſe: addit enim Gregorius, αὐτὸ γὰρ τὸ δικάσασθαι παροικίας.

CAPUT V.

De Hierocle. Hierocles Philoſophus an idem ſit atque ille, adverſus quem ſcripſit Euſebius. Epiphanius emendatus. Baronius refutatus. Hierocles Philoſophus qua aetate vixerit: & quae fuerit ejus patria.

(b) QUis ſit Hierocles ille Philoſophus, qui in aureos Pythagorae verſus aureum commentarium ſcripſit, & quibus temporibus vixerit, haudquaquam

B

(a) ὃν ἔδεισεν) vulgatae habent, ὃν ἔδησεν. Male autem Billius Latine reddidit, *vis enim fuit ei, quem lex ligavit.*

(b) Quae in hoc capite de Hierocle diſſerit Valeſius, conferenda ſunt cum iis, quae Eruditiſſimus Joh. Pearſonus in doctis illis ad Hieroclem Prolegomenis, & ultimus editor P. Needham in Praefatione commentati ſunt: nam diu fluctuaverunt viri docti & multos commiſerunt errores in definienda utriuſque Hieroclis, de quo hic agitur a Valeſio, aetate. Ad ejus laudem quammaxime facit, quod antequam ad liquidum adducta fuerat haec diſputatio, ille propriis ſcriptis conſignatam habuerit veram de hac quaeſtione ſententiam: quamvis enim jam hac de re per curas Doctorum Virorum ſatis conſtet, neminem tamen Valeſianae curae poenitebit, cum tanti Viri ſententia magnum adferat momentum. Eorum, qui ſuper hoc argumento ſcripſerunt & verum viderunt, notitiam dabit J. Alb. Fabric. Bibl. Graec. Lib. II. Cap. 12. §. 7. Notandus autem hic eſt lapſus haud levis Joh. Pearſoni, viri alias ſummae eruditionis, qui cum recenſum egiſſet omnium illorum, quos ab Hierocle Philoſopho diſtinguendos eſſe arbitratur, addit in Prolegom. pag 13. *Hunc* (Hieroclem Philoſophum) *pro certo adfirmare non auſim, negare tamen non poſſum, fuiſſe illum ipſum, qui adverſus Chriſtianae religionis ſymmyſtas & ſcripſit mordacia, & acerba geſſit*: quibus verbis Hieroclem, Commentarii in aurea Pythagorae carmina auctorem, eumdem facit cum eo, qui a Lactantio memoratur, cum tamen illi, ad aetatem quod adtinet, ſeſquiſeculo minimum diſtent. In alium plane ſingularem incidit errorem Joh. Jonſius, vir ceteroquin egregius & doctiſſimus, de Scriptor. Hiſt. Philoſoph. Lib. III. cap. 18. cum enim illic Hieroclis Alexandrini Philoſophi aetatem recte

quam omnibus notum esse existimo. Plerique enim ita sentiunt, hunc ipsum esse, quem insigni volumine refellit Eusebius. Hujus sententiae, ut caeteras omittam, fuit is, qui Hieroclis libellum in aureum illud Pythagorae carmen graece edidit: nam in epistola ad lectorem, inter caetera id adfirmat, Hieroclem Philosophum acerrimum Christiani nominis hostem fuisse, ex quo adparet, hanc ejus opinionem fuisse, Hieroclem Philosophum eumdem esse cum illo, adversus quem Eusebius Pamphilus scripsit. Equidem me quoque in ea sententia diu fuisse non diffiteor. Sed re adcuratius perpensa, tandem didici Hieroclem, contra quem scripsit Eusebius, longe diversum esse ab illo, cujus aureum commentarium habemus: quod ut clarius fiat omnibus, ab eo, quem Eusebius perstrinxit, incipiam.

Igitur (quantum ex Eusebii libro cognoscere possumus) Hierocles hic, de quo nunc quaerimus, librum adversus Christianos ediderat, cui titulus erat (a) φιλαλήθης, id est, amator veritatis. Eo in libro multa iisdem saepe verbis ex Celsi ac Porphyrii contra Christianos voluminibus erat mutuatus. Unum illud de suo, ut ajunt, penu validissimum argumentum expromserat, Jesum Christum a Christianis ut Deum coli, propterea quod multa miracula fecerit, caecis visum, auditum surdis, vitam denique reddiderit mortuis: atqui ab Apollonio Tyaneo haec, & alia multo majora, fuisse patrata: neque idcirco tamen Apollonium à Romanis Graecisque pro Deo haberi; & res quidem ab Apollonio gestas a viris honestissimis doctissimisque posteritati traditas esse; cum Christi historiam Petrus ac Paulus, aliique ejusmodi prodiderint, homines viles, indocti, atque (ut Hierocles falso supponit) mendaces. Haec summatim de Hierocle ex Eusebio discere est. Sed Lactantius Firmianus in Lib. V. Divinarum Institutionum Cap. 2. plura nos docet. Etsi enim Hieroclem haudquaquam nominat, ex iis tamen, quae dicit, satis adparet Hieroclem ab eo designari. *Ego*, inquit, *cum in Bithynia literas oratorias accitus docerem, contigissetque eodem tempore ut Dei templum everteretur, duo extiterunt ibidem, qui jacenti atque abjectae veritati insultarent, quorum alter Antistitem se Philosophiae profitebatur. Verum ita vitiosus* &c. *alter eamdem materiem mordacius scripsit, qui erat tunc e numero Judicum, & qui auctor in primis faciendae persecu-*

recte constituisset, eidem censuit adtribuendum esse Philalethem, sive λόγυς φιλαλήθεις, quo libro Apollonium Tyaneum cum Christo comparabat, & addit p. 304. errare eos, qui putant Eusebium illum, qui contra hunc Hieroclis librum scripsit, eumdem esse cum Caesariensi Eusebio Pamphili, Historiarum Ecclesiasticarum Scriptore. Recte se Jonsio hac in re non adsentire dicit Pinedo ad Stephanum. pag 764. Ejus autem error praecipue inde natus videtur, quod Lactantii locum in promtu non habuerit, & refutatur abunde ex iis, quae hic habet Valesius.

(a) *Cui titulus erat φιλαλήθης*] Eo scilicet in opere Hierocles praestigias celebris illius Apollonii praepostere comparabat cum miraculis J. Christi, ideoque hanc impiam ejus temeritatem Eusebius graviter compescuit. Vid Boxhorn. Quaest. Rom. pag. 41. & Elmenhorst. ad Apulej. pag. 356. De hoc Hieroclis libro ita noster Valesius de Vita & Scriptis Euseb Caesariens. pag. 2 *Per idem tempus scriptus est ab Eusebio liber adversus Hieroclem. Caussam scribendi praebuit Hierocles Nicomediensis, qui sub initium ejus persecutionis, cum Christianorum ubique templa destruerentur, vexatae religioni quasi insultans, duos adversus fidem Christi in urbe Nicomedia edidit libros, quos φιλαλήθεις inscripserat. In quibus inter cetera id adserebat, Apollonium Tyaneum multo plura & majora fecisse quam Christum, ut testatur Lactantius in Libro V. sed Eusebius hominem despiciens, contentus fuit eum brevi libello confutare.* Vide etiam. Pearson. Proleg. ad Hierocl. pag. 15. & quos laudat Needham in notis ibid. pag. 39. num. 43.

cutionis fuit: quo ſcelere non contentus, etiam ſcriptis eos, quos adflixerat, inſecutus eſt. Compoſuit enim libellos duos (hos in fine Capitis 3. φιλαλήθεις inſcriptos fuiſſe dicit) *non adverſus Chriſtianos, ne inimice inſectari videretur, ſed ad Chriſtianos, ut humane & benigne conſulere putaretur: in quibus ita falſitatem divinae ſcripturae arguere conatus eſt, tamquam ſibi tota eſſet contraria.* Et paullo poſt: *praecipue tamen Paulum Petrumque laceravit, caeteroſque diſcipulos, tamquam fallaciae ſeminatores, quos eosdem tamen rudes & indoctos fuiſſe teſtatus eſt.* Deinde poſt alia multa ſic ait: *Idem cum facta Chriſti mirabilia deſtrueret, nec tamen negaret, voluit oſtendere Apollonium vel plura, vel etiam majora feciſſe.* An non ex his ſatis liquet, Hieroclem a Lactantio hic intelligi? Certe & titulus libri idem eſt, qui apud Euſebium Pamphilum, & capita illa ſacrae ſcripturae inter ſe pugnantia atque contraria, quae Lactantius ab illo Scriptore ait eſſe collecta, ea ipſa ſunt, quae Euſebius a Celſo atque Porphyrio Hieroclem ſuffuratum eſſe prodit. Tum illa de Petro ac Paulo paene ad verbum converſa ſunt ex illis Hieroclis, quae Euſebius retulit: τὰ μὲν τοῦ Ἰησοῦ Πέτρος καὶ Παῦλος, καὶ τινὲς τούτων παραπλήσιοι, κεκομπάκασιν ἄνθρωποι ψεῦσται καὶ ἀπαίδευτοι καὶ γόητες.

Poſtremo impia illa & abominanda Apollonii cum Chriſto collatio prorſus id evincit, non alium hic intelligi poſſe quam Hieroclem. Quod ſi ita eſt, jam illud confectum habemus, impium illum Hieroclem, τοῦ φιλαλήθους auctorem, Philoſophum non fuiſſe: nam Lactantius aperte dicit, cum eſſet in Bithynia, duos extitiſſe, qui adverſus Chriſtianos ſcriberent, alterum Philoſophum, alterum vero e numero Judicum, & qui auctor in primis faciendae perſecutionis fuiſſet. Proinde non dubito, quin hic Hierocles praefectus Auguſtalis, quem perſecutionis illius ſub Diocletiano & Maximiano cruentiſſimae miniſtrum una cum Culciano fuiſſe tradit Epiphanius in haereſi 63. Meletianorum: Κουλκιανὸς μὲν, inquit, ἦν ἔπαρχος τῆς Θηβαΐδος, Ἀλεξανδρείας δὲ Ἱεροκλῆς. Ubi obiter moneo (*a*) ſcribendum eſſe Κουλκιανὸς. Sic enim eum adpellat Euſebius in fine libri IX. Hiſtoriae Eccleſ. quem multis Chriſtianorum caedibus in Aegypto nobilitatum fuiſſe commemorat.

(*b*) Periit autem hic Hierocles terrae motu, quo Nicomedia collapſa eſt, Datiano & Cereale Coſſ. ut docet Libanius in epiſtola 22. ad Acacium his verbis: κεῖται Ἀρισταίνετος, ὦ Ζεῦ καὶ Θεοί, οὐδὲ τῆς Ἱεροκλέους κεφαλῆς φεισαμένου τοῦ δαίμονος.

Caeterum Baronius, anno Chriſti 302. (*c*) ubi hujus Lactantii locum diſcutit, recte

(*a*) *Scribendum eſſe* Κουλκιανὸς] Hunc Epiphanii locum, ita ut vulgo legitur, adducit etiam Pearſon. Proleg. ad Hier. pag. 17. ſed veriſſima eſt Valeſii, legentis Κουλκιανὸς, emendatio, quam dederat jam nobis ad Euſeb. Lib. IX. Hiſt. Eccleſ. Cap. XI. pag. 460,

(*b*) *Periit autem hic Hierocles* &c.] Ut verum fateamur, hic temporum rationem non ſatis adcurate conſideravit Valeſius: quum enim Hierocles ex Vicario Bithyniae Praeſes, & deinde Alexandriae Praefectus Auguſtalis, auctor φιλαλήθους, maxime floruerit circa A. C. 302. motus autem terrae, quo Nicomedia funditus fuit everſa, inciderit in A. C. 358. credibile nequaquam videtur, illum vitam longaevam eo uſque produxiſſe, ut hac clade perire potuerit: quod recte poſt Caveum & Dacierium obſervavit Needham ad Prolegom. Pearſon pag. xi. Quare pro certo ſtatuendum eſt, a noſtro Hierocle diverſum eſſe illum, cujus Libanius una cum Ariſtaeneto in loco hic a Valeſio adducto meminit, & qui ſimul cum illo Ariſtaeneto, praecipuo Libanii amico, in ruina Nicomediae obiit, de quo pauca quaedam notavit etiam noſter Vales. ad Ammian Marcel. XVII. p. m. 141.

(*c*) Tom. II. Annal. pag. 716,

recte quidem observavit Hieroclem praefectum Augustalem ab eo designari. Sed quod Philosophum illum, cujus nomen Lactantius reticuit, (*a*) putat esse Porphyrium, in hoc ei adsentiri non possum. Etenim Eusebius diserte adfirmat Hieroclem illum in suo ad Christianos commentario multa ex Porphyrii libris esse mutuatum: ex quo sequitur libros Porphyrii adversus Christianos aliquot annis ante haec scriptos fuisse.

Nunc de Hierocle Philosopho adcuratius dicendum est, quem quidem ego Theodosii Junioris temporibus floruisse existimo, primo quia Eunapius, in vitis Philosophorum ac Sophistarum, nullam ejus mentionem facit: deinde quia Damascius in Isidori vita inter recentiores philosophos illum recenset: postremum argumentum ex Hierocle ipso desumtum est. Etenim Hierocles in septimo libro de Providentia scribit Plotinum & Origenem Ammonii discipulos, ejus qui primus Aristotelicae Platonicaeque philosophiae concordiam ostendit, ac caeteros deinceps, ut Porphyrium, Jamblichum, & quotquot ex aurea illa stirpe fuerint, omnes perpurgatam Platonis amplexos esse doctrinam, usque ad Plutarchum Atheniensem, qui eamdem quoque doctrinam discipulis suis tradidit. Verba ejus haec sunt a Photio relata in Bibliotheca Cap. 214. ὡς Πλωτῖνός τε καὶ Ὠριγένης, καὶ μὴν καὶ Πορφύριος, καὶ Ἰάμβλιχος, καὶ οἱ ἐφεξῆς, ὅσοι τῆς ἱερᾶς, ὡς αὐτός φησι, γενεᾶς ἔτυχον φύντες, ἕως Πλουτάρχου τοῦ Ἀθηναίου, ὃν καὶ καθηγητὴν αὐτὸς τῶν τοιούτων ἀναγράφει δογμάτων, οὗτοι πάντες τῇ Πλάτωνος διακεκαθαρμένῃ συνᾴδουσι φιλοσοφίᾳ. Ex quibus verbis necessario colligitur, Hieroclem post Plutarchum Atheniensem vixisse: quin & postremis illis verbis Plutarchum magistrum suum fuisse significat. Plutarchus porro ille Atheniensis, Arcadio imperante, e vivis mihi videtur excessisse. Nam Synesius in Epistola 135. ad fratrem Athenas se venisse scribit; sed ibi nihil praeter umbram Philosophiae reperisse: & olim quidem Athenas sapientiae domicilium fuisse, nunc vero mellariorum mercimoniis nobilitari: additque; ταῦτ' ἄρα καὶ ἡ ξυνωρὶς τῶν σοφῶν Πλουταρχείων, οἵτινες οὐ τῇ φήμῃ τῶν λόγων ἀγείρουσι τοὺς νέους, ἀλλὰ τοῖς ἐξ Ὑμηττοῦ σταμνίοις. Id est, *quibus & par illud sapientum Plutarcheorum adjice, qui quidem non fama sermonum suorum, sed mellis Hymettii vasculis juvenes in theatris congregant.* Jugum illud & biga sapientum Plutarcheorum, sine dubio est (*b*) Syrianus ac Proclus,

(*a*) *Putat esse Porphyrium*] Cum Lactantius eo in loco non exprimat nomen illius, quem cum Hierocle conjungit, dubitandi ansam id praebuit etiam Pearsono in suis Prolegomenis, qui nil definit. Errorem autem Baronii, Porphyrium intelligendum opinantis, notavit etiam & certissimis argumentis rejecit *L.* Holsten. de Vita Porphyr. Cap. III. cui suffragatur itidem Anton. Pagi Critic. ad Baron. ad A. C. 302. §. 10. & seqq. vide Needham. ad Prolegom Pearson. pag. 13 & 14.

(*b*) *Syrianus ac Proclus*] Recte Valesius: nam Plutarchi successor fuit Syrianus, hujus autem Proclus. Synesii autem locum, hic adductum, de Plutarchi discipulis, nemine designato, intellexit Jonsius de Scriptor. Hist Philos. Lib. III. Cap 6. in fine; qui lapsus est in eo; quod ξυνωρίδα Latine reddat *coetum*, cum *par* sive *bigam*, ut hic Valesius, vertere debuisset. Hunc autem Syrianum forte unum ex synoride sive biga sapientum Plutarcheorum, quam sive celebrat sive perstringit hoc loco Synesius, fuisse conjicit Eruditissimus Joh. Alb. Fabricius in Prolegom. ad Marin. de vita Procli pag. 13 Caeterum de Syriano hoc Philosopho Platonico, cui cognomentum Philoxeno fuit, quaedam etiam habet Valesius Lib. I. de Critica Cap. 19. quam egregiam Dissertationem, hactenus ineditam, sed utinam integram, (nam Auctor eam non absolvit, ut in vita Henrici Valesii huic operi adjicienda testatur frater ejus Hadrianus) ita ut inter schedas illam reperi, his Emendationum Libris subjungam.

clus, Plutarchi Athenienſis diſcipuli, ac in docendo ſucceſſores. Cum igitur Syneſius, imperante adhuc Arcadio, Athenas venerit, antequam Epiſcopus eſſet creatus, neceſſario efficitur, Plutarchum Athenienſem Arcadii Auguſti temporibus abiiſſe e vita. Quod cum ita ſit, Hieroclem Philoſophum, qui Plutarchi illius Athenienſis auctoritate utitur, Theodoſii Junioris temporibus non abſurde floruiſſe dicimus; nam citerius vix dici poteſt; quippe cum Hieroclem paullo antiquiorem fuiſſe Iſidoro ex Damaſcii loco ſuperius adlato ſatis conſtet, Iſidorus autem ipſe Procli auditor fuerit: proinde Hieroclis Philoſophi aetatem recte conſtitui circa Theodoſii Junioris tempora manifeſtum eſt. Nunc de ejus patria pauca dicam. Suidas quidem Alexandrinum fuiſſe memorat. Sed Stephanus Byzantius (*a*) oppido Cariae Hyllarima oriundum eſſe teſtatur. Sic enim ait, Ὑλλάριμα πολίχνιον Καρίας, ὑπὲρ τῆς Στρατονικίας. ὅθεν ἦν Ἱεροκλῆς ὁ ἀπὸ ἀθλήσεων ἐπὶ φιλοσοφίαν ἀχθείς. Et haec quidem de Hierocle Philoſopho.

(*a*) *Oppido Cariae Hyllarima oriundum*] De patria Hieroclis eadem ſuſpicio tetigerat Salmaſium in nota ad Stephani locum, ubi dicit, *Hierocles is eſt fortaſſe, cujus habemus in Pythagorae carmina commentarios.* Illum autem Stephani locum ita poſuit H. Valeſius, ut emendandus erat, & jam a pluribus emendatus eſt; fuerunt enim, qui Stephanum erroris accuſaverunt, eumque Ὑλλάρυμα perperam legiſſe pro Λάρυμνα putaverunt: ſed eos refutat Iſaacus Voſſius notis ad Pompon. Melam Lib. I. Cap. XVI. qui poſtquam correcta Stephani verba protulit, haec addit: *Car itaque fuit Hierocles Philoſophus, non Alexandrinus, verum propter ſtudium ita dictus, quemadmodum multi etiam alii.* Quod ait de ita dictis ob ſtudii Philoſophici ſectam Alexandrinis, id parum huc pertinet. Pearſonus autem, quum primum in Prolegomenis pag. 10. conjectaſſet fortaſſe Hyllarimenſem eſſe Stoicum illum Hieroclem, de quo mentio eſt apud Gellium Lib IX. Cap 5. deinde ibid. pag. 17. haud difficulter tandem adduci ſe paſſus eſt, ut cum Ger. Joh. Voſſio Lib. III. de Hiſtor. Graec. pag. 376 & 377. crederet, Hieroclem Chriſtiani nominis ſub Diocletiano vexatorem domo fuiſſe Hyllarimenſem. Ibidem etiam Voſſius, ut hoc obiter addam, putat Hyllarimenſem eumdem eſſe cum eo, qui ad Pythagorae carmina ſcripſit, licet a Suida Alexandrinus vocetur, quomodo dictum putat, quia Alexandriae philoſophatus ſit, eumdemque etiam facit cum eo, qui Apollonium cum Chriſto comparavit, contra quem ſcripſit Euſebius; quae refutantur ſatis ex iis, quae ſupra notata dedimus. Pearſonus autem, ut opinioni ſuae pondus aliquod conciliaret, Stephani verba ἀπὸ ἀθλήσεων vel ἀθλήσεως, mirifice interpretatur. Non enim explicat, ut plerique, *ex athleta factus eſt Philoſophus*, verum *ex perſecutore*, in qua interpretatione labi virum ſummum, certum eſt, id quod alii jam monuerunt. Ad Valeſium autem quod adtinet, miror eum ſtatuiſſe Hieroclem Stephani Hyllarimenſem eumdem eſſe cum Scriptore commentarii ad aurea Pythagorae carmina. Si enim excipias Philoſophiae ſtudium utrique commune, nihil erit, quod nos eo ducat; contra vero hanc ob rationem utrosque diverſos ac diſtinguendos eſſe opinor, quia nihil cauſſae eſt, cur deſeramus auctoritatem Damaſcii, (cujus verba deſcripſit Suidas eo in loco, ubi de Hierocle agit) Hieroclem natione Alexandrinum clare adfirmantis: eum autem Damaſcium veroſimile eſt natales & originem Philoſophorum, quos ipſe Doctores fuerat admiratus, optime noviſſe. Deinde aetate Theodoſii Junioris, qua vixiſſe Hieroclem adſtruit hoc in capite Valeſius, exercitia ἀθλήσεως adeo eviluerant, & exoleverant, ut in id tempus minime congruere poſſit ἀπὸ ἀθλήσεως ἐπὶ φιλοσοφίαν ἀχθείς, quod ait Stephanus. Quare Hieroclem illum Hyllarimis latere patiamur, donec certioribus indiciis quis qualiſve fuerit, compertum habeamus: Philoſophum autem, qui ad carmina Pythagorae ſcripſit, domo Alexandrinum fuiſſe ſtatuendum eſt. Sed haec ſufficiant, ne notarum modum excedant.

CAPUT VI.

Augustinus explicatus. Sal catechumenis datum pro sacramento, & quare.

AUgustinus in libro IV. de baptismo cap. 11. & in lib. II. de peccatorum remissione cap. 26. sacramenta quaedam Catechumenorum nominat, quae a sacramentis fidelium distinguit. Quaestio est quaenam fuerint illa Catechumenorum sacramenta? Sal benedictum Catechumenis pro sacramento datum fuisse discimus ex Concil. 3. Carthaginiensi: quod quidem sapientiam designabat, & bonorum operum adsiduitatem, ut docet Jesse Episcopus in epistola de baptismo, quam post Hincmari opuscula edidit Cordesius. Aliam etiam ob caussam sal dabatur Catechumenis, quam hic exponam. In omnibus exorcismis sal benedictum adhibebatur ad fugandos daemones. In decretis Higeni Papae: *Si motum fuerit altare, denuo consecretur ecclesia. Si tantum parietes mutantur & non altare, salibus tantum exorcisetur.* Cum igitur Catechumeni non semel exorcisarentur, ut docet Cyrillus Hierosolymitanus, sal accipiebant, quod in exorcismis adhiberi solebat. (*a*)

CAPUT VII.

Marci Euangelistae locus explicatus.

(*b*) IN Euangelio B. Marci cap. 3. vs. 21. locus est valde difficilis & obscurus, qui Interpretes hactenus exercuit. Postquam enim retulit Dominum nostrum in

(*a*) Praeter has Valesii rationes, conjici forte etiam posset, quod ideo sal catechumenis datum fuerit, quia per id designabatur foedus divinum: unde saepissime *sal* occurrit pro indicio perpetuae & incorruptae amicitiae, quomodo *pactum salis*, pro aeterno foedere, in sacris paginis legitur; ut docet Dionys. Vossius in notis ad Caesarem Lib. I. de Bel. Gallic. Cap. 47. sed hoc discutiendum aliis relinquo.

(*b*) Difficillimus fine dubio hic Marci Euangelistae locus adparet, praesertim si quis copiam variarum Interpretationum, quas doctae & laboriosae Celeberrimi Wolfii Curae Philologicae ad h. l. p. 444. & seqq. suppeditant, inspiciat & adtendat. Valesii interpretationem & explicationem blandiri admodum fateor: quin & penitus ei subscribere non dubitaremus, si probasset apud Graecos ἐκστῆναι idem esse quod egredi domo, vel loco quocumque; quem huic loco sensum adfigere conabatur etiam Carolus Molinaeus, monente Wolfio: sed cum plane novus hic vocis illius significatus sit, recte ob id ab aliis refutatus est. Casauboni autem sententia in Exercitat. contra Baron. XIV. §. 17. p. 302. qua paraphrastae Arabis interpretationem secutus putat, deliquium animi Christo ex pressura populi & inedia obvenisse, ita nobis revera videtur, ut eâ potius Baronio adversari voluisse, quam verum loci sensum exposuisse dicendus sit: Ceterum Marci verba ita commodissime exponenda arbitror: *Qumque maximam hominum turbam iterum*

in monte constituisse XII Apostolos, inde illum in domum quamdam venisse scribit, καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον, καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν· καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ· ὅτι ἐξέστη· Vulgata versio sic habet. *Et veniunt ad domum: & convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. Et cum audissent sui, exierunt tenere eum: dicebant enim, quoniam in furorem versus est.* Multa sunt in hac versione, quae difficultatem faciunt. Cur enim exierunt discipuli extra domum ad tenendum Dominum, cum Dominus esset domi? neque enim Marcus scribit Dominum ex ea domo ante egressum fuisse. Jam vero quod dicitur, Dominum in furorem versum fuisse, contumeliam videtur inferre Christo, & ferri hic nullo modo potest. Neque enim ulla praecessit caussa, cur Christus tantopere commoveretur, ut aestu ac furore quodam abreptus esse videretur, sicut factum est cum Publicanos e templo fugavit. Alia igitur quaerenda est interpretatio. Mihi quidem hic locus ita exponendus videtur: *Dicebant enim, quod egressus fuisset ex domo.* Nihil hac interpretatione planius ac simplicius. Confluebat in domum, in quam Christus cum suis intrarat, ingens populi multitudo, ita ut Apostoli, qui toto die plurimum laboraverant, reficiendi corporis locum ac spatium non haberent. Quare, ut turbam eluderent, finxerant Dominum e domo egressum fuisse. Ipsi igitur foras egressi sunt, ut illum tenerent, domumque reducerent. Simulabant enim se Jesum quaerere, ut fidem facerent multitudini illum e domo exiisse. Atque ut obiter moneam, notare licet in hac narratione exemplum insigne piae fraudis & officiosi mendacii: nec est, quod quis dicat, id quidem ita esse juxta interpretationem nostram. Etsi enim vulgatam sequimur versionem, admittendum necessario est hoc loco in Apostolis genus illud simulationis.

CAPUT VIII.

Athanasius correctus.

MEndosus est locus Athanasii in libro de Synodis Arimini & Seleuciae pag. 884. ubi blasphemias Arii refert: ἴσον τοῦ υἱοῦ γεννᾶν δυνατός ἐστιν ὁ κρείττων. διαφορώτερον δὲ ἢ κρείτ-

rum confluxisse audivissent ejus propinqui, egressi sunt, ut eum tenerent: dicebant enim homines, eum mente non amplius constare. Adeo ut verba illa ὅτι ἐξέστη ad populum referenda sint. Nam scrupulus ille, quem sine caussa fingunt, & de quo sollicitus etiam videtur Valesius, de injuria & contumelia, si sic interpretemur, Christo inlata, non magni videtur esse momenti, neque retinuit etiam Raphelium, quo vix quisquam ex antiquis Scriptoribus utiliorem Novo Testamento navavit operam, quin in Adnotat. Philolog. ex Polyb. & Arrian. in N. T. ad h. l. iisdem vestigiis insisteret. Ille enim pag. 122. & seqq. prolixe ostendit, verbum hoc accipiendum de tali animi mutatione, qua quis ex statu mentis dejicitur, vel ita commovetur, ut sanus non adpareat. Plures super hoc loco Interpretum dissensiones apud Celeb. Wolfium videri possunt.

ἢ κρείττονα ἢ μείζονα. οὐχὶ θεοῦ θελήσει ὁ υἱὸς ἡλίκος καὶ ὅσος ἐστιν, ἐξ ὅτε καὶ ἀφ' οὗ, καὶ ἀπό τότε ἐκ τοῦ Θεοῦ ὑπέστη. Nihil erat facilius, quam hunc locum restituere, mutata tantum distinctione in hunc modum; ἢ μείζονα οὐχί. id est, *pater potest quidem aequalem filio generare, praestantiorem vero ac meliorem & majorem non potest.*

CAPUT IX.

Atticus & Critobulus apud Hieronymum quinam?

Scripsit Hieronymus dialogos tres adversus haeresin Pelagianorum, in quibus Critobulum quidem ex parte Pelagii, Atticum vero pro Catholicis loquentem inducit. Et nomina quidem ipsa ab Hieronymo ficta esse adparet: Sed tamen non sine ratione ac certo quodam judicio his eum nominibus usum esse credendum est. Videamus igitur, quid haec nomina sibi velint. Atticum quidem pro Catholico posuit, vel eo quod Atticus Constantinop. Episcopus Pelagianos in urbe regia clandestinis artibus grassantes convicit ac repulit, ut testatur Prosper in lib. adversus Ingratos: vel eo adludit Hieronymus, quod olim Attica fides proverbio celebrata est. De Critobulo difficilior quaestio. An Critobulum vocavit Pelagianae haeresis defensorem, quasi fallacem ac mendacem, cujusmodi sunt ingenio Cretenses: atque ita *Cretobulus* scribendum fuerit. An potius *Cryptobulum* scripsit Hieronymus, cum designare vellet Pelagianos, qui sententiam suam callide occultabant. Id certe peculiare fuisse Pelagianis testatur idem Hieronymus tum in illis dialogis, tum in epistola ad Ctesiphontem adversus Pelagianos his verbis, Pelagium adloquens: *Nosti enim quid intrinsecus discipulos tuos doceas, aliud ore commemorans, & aliud celans conscientia:* & rursus in fine epistolae: *Aliud audiunt cubiculorum tuorum secreta, aliud Rostra populi* &c. *Eunomiani, Ariani, Macedoniani, nominibus separati, impietate concordes nullum nobis laborem faciunt: loquuntur enim quod sentiunt. Sola haec haeresis est, quae publice erubescit loqui, quod secreto docere non metuit.* Quin etiam Prosper in libro de Ingratis idem saepius notat, ut cum dicit de Attico: (*a*)

Quid loquar & curam, magna quam gessit in urbe
Constantinopoli, docto bonus ore sacerdos
Atticus, antiqua legatos haereticorum
Confutando fide? de qua tunc impia corda,
Quamvis se obducto tegerent velamine, forma
Judicii, & tacitae tulerint tormenta repulsae.

Et paullo post de Augustino loquens:

Nam quocunque gradum convertit callidus hostis
Quaque per ambages anceps iter egit opertas,
Hujus ab occursu est praeventus &c.

(*a*) Pag. 665. & 666. inter Poëtas Christianos a Georgio Fabricio editos, ubi habetur elegans illud pro aetate, qua vixit, Prosperi de Ingratis carmen, ex quo versus hos adfert Valesius. Scripsit autem illud Prosper contra Pelagianos & semi-Pelagianos, quos ita vocat tamquam erga gratiam divinam ingratos. Vid. Vossium Lib. I. Hist. Pelag. Cap. 18.

CAPUT X.

Hieronymus explicatus.

OBſcurum eſt, quid ſibi voluerit Hieronymus in praefatione ad Ezechielem, cum ait: *Scorpiusque inter Enceladum & Porphyrium Trinacriae humo premitur, & Hydra multorum capitum contra nos aliquando ſibilare ceſſavit* &c. ego (*a*) Rufinum hic deſignari non dubito, qui poſt captam a Gothis urbem Romam, de cujus excidio hic loquitur Hieronymus, in Siciliam ſe contulit, ubi Origenis libros, quibus librum Numerorum expoſuerat, in Latinum ſermonem convertit. Id teſtatur ipſemet Rufinus in praefatione ad Urſatium, quam manuſcriptam habeo ex Bibliotheca Bigotiana. Porro Hieronymus ideo Porphyrium junxit Encelado, quod Porphyrius diriſſimus hoſtis nominis Chriſtiani vixit in Sicilia, ibique libros ſcripſit adverſus Chriſtianos. Idem Hieronymus in epitaphio Marcellae, Rufinum ſimiliter ſcorpium vocat.

CAPUT. XI.

Hieronymus correctus.

IN epiſtola Beati Hieronymi ad Paulinum de inſtitutione monachi, leve mendum eſt, quod miror a doctis interpretibus non eſſe ſublatum. Sic enim ait Hieronymus: *Si crucis & reſurrectionis loca non eſſent in urbe celeberrima, in qua Curia, in qua aula militum, in qua ſcorta, mimi, ſcurrae, & omnia ſunt, quae ſolent eſſe in caeteris urbibus &c.* Ego non dubito, quin ſcripſerit Hieronymus, *in qua ala militum.* Erant enim equites Mauri Illyriciani in urbe Aelia ſub diſpoſitione ducis Palaeſtinae, ut teſtatur Notitia imperii Romani. Curiae autem nomine intelligit Hieronymus ſenatum municipalem, ſive ordinem Decurionum.

(*a*) Non latuit hoc G. J. Voſſio, qui Lib. I. Hiſtor. Pelag. Cap. 3. pag. 9. adducto eodem hoc Hieronymi loco ad verba illa haec notat: „ Nam per Scorpium ſignat Rufinum, quem ſimiliter vocat in fi„ ne Epiſt. LIX. ad Avit & Epiſt. XVI. ad Princip. ubi ſcribit, Origenis libros περὶ ἀρχῶν manu „ ſcorpii, hoc eſt, Rufini, fuiſſe emendatos. Etiam Pagius in Critica ad Baron. ad A C. 302. §. 10. *Scorpii* nomine Rufinum, qui capta Roma in Siciliam ſe receperat, intelligi notavit. Eumdem hunc Rufinum Hieronymus, quando in eum invehitur, alio titulo non minus acerbo alibi vocat *Grunnium*, ut monuit Voſſius ibid. pag. 6. vid. etiam Noris. Hiſt. Pelag, Lib. I. Cap. 2.

CAPUT XII.

Jul. Pollux emendatus.

JUlii Pollucis Onomaſtico operam commodabimus, quod quidem corruptiſſimum ad nos pervenit. Ac primum monendus eſt lector de Operis titulo, plurali efferendum videri, quemadmodum jubent manuſcripti codices, in quibus titulus ita conceptus eſt, ἀπὸ τῶν Πολυδεύκους ὀνομαστικῶν. Unde etiam illud apparet, hos Pollucis libros ex majori opere excerptos eſſe. Sane Graeci hujusmodi libros (a) Ὀνομαστικὰ, ſive Ὀνομασίας vocabant, ut videre eſt apud Heſychium in voce ἄμωμον. Porro hi libri longe a lexicis differebant: nam Lexica quidem κατὰ στοιχεῖον procedebant, & ſingula nomina ordine alphabetico explicabant: Ὀνομαστικὰ vero omnia ſimul nomina, quae ad idem argumentum pertinent, collecta referebant, addita plerumque obſcuriorum nominum explicatione. Id quod manifeſte apparet ex Tryphonis Ὀνομασιῶν libro, quem laudat Athenaeus in Libro XIV. Cap. 2. omnes enim αὐλήσεων ſpecies, ſeu cantationum ad tibiam, ſimul commemorat Trypho, quemadmodum videre eſt apud Athenaeum. Itaque onomaſtica ſeu vocabularia ſunt veluti penu quoddam ac theſaurus nominum atque verborum ei, qui ad eloquentiam aſpirare vult, utilis inprimis ac neceſſarius; cum lexica ſeu dictionaria Grammaticis fere ſolis conveniant, & ad interpretationem ſolummodo conducant. Proinde non alienum fuit a Polluce, qui ſophiſta erat & eloquentiae Magiſter, onomaſtica conſcribere, quippe quae maximo uſui ſint ad facundiae gloriam comparandam.

CAPUT XIII.

Julius Pollux correctus.

NUllum hic librorum ordinem ſervare conſtitui: itaque primo ſaltu veniamus ad librum IX. Cap. 6. ſect. 74. in quo Pollux de variis nummorum vocabulis differit, aitque inter caetera nummi genus apud antiquos fuiſſe, quod κόρη diceretur: idque ut probet, Hyperidis teſtimonio utitur. Sic enim habet: ὡς Ὑπερείδης τῷ παιδίῳ τῆς ἐν Βραύρωνι ἱερείας τῶν ἀναθημάτων τι λαβόντι παραβληθῆναι λέγων ἐπὶ πυρρὰν συνέσεως κόρην. Scribe meo periculo, (b) ἐπὶ πείρᾳ συνέσεως. id eſt, *ut cum Hyperi-*

(a) De hac re, & diſcrimine inter Onomaſtica, Lexica, Gloſſaria &c. videri merentur, quae prolixe diſſeruit Cl. Hemſterhuſius noſter in erudita ad Pollucem Praefatione pag. 33. & ſeqq.

(b) Ita etiam Kuhnius correxit in notis ad ipſum Pollucem, & ad Aelian. Lib. V. Cap. 16.

Nec

perides dicit puero sacerdotis Brauroniae, qui ex donariis templi aliquid suffuratus fuerat, oblatam esse a Judicibus Coram, ut prudentiae ipsius periculum facerent. Sed ex Hyperidis verbis colligi nullo modo potest, κόρην nummi genus fuisse. Nec dubito quin erraverit Julius Pollux, qui κόρην pro *nummo* accepit, cum nihil aliud significet in eo Hyperidis loco, quam *puppam*. Nam cum Judices experiri vellent prudentiam pueri illius, qui donarium suffuratus fuerat, objecerunt illi hinc puppam, illinc donarium aureum: & cum puer, spreta puppa, aurum apprehendisset, damnatus est a Judicibus tanquam sacrilegus, nec veniam aetati pueri dederunt, quippe qui sciens ac prudens peccavisset. Hanc eandem historiam uberius refert Aelianus in Libro V. Variae Historiae Cap. 16. *cum puer*, inquit, *auream laminam, quae ex Dianae corona deciderat, sustulisset, non latuit. Judices igitur crepundia & talos puero proposuerunt, & auream laminam; qui cum iterum ad aurum se contulisset, capite damnatus est ut sacrilegus.* Vides παίγνια καὶ ἀστραγάλους ab Aeliano dici pro eo, quod Hyperides κόρην vocavit: ut jam nullum dubium sit, quin Hyperides in eo loco *puppam* dicere voluerit.

Nec dubito quin erraverit Julius Pollux &c.] Difficilis sane est hic Pollucis locus, in quo κόρην verterunt *numisma*, cum tamen ex loco Aeliani, in fine hujus capitis a Valesio adducto, pateat, optime eum κόρην reddere *puppam*, Aeliano παίγνια, *crepundia*. Fluctuasse etiam quondam hoc in loco cum viderem Cl. Hemsterhusium, neque satis se in notis ad Pollucem expedivisse, cur κόραι dicta fuerint haec numismata, operae pretium existimavi super hoc loco eruditissimum ipsius Pollucis Editorem amplius consulere. Itaque sequentia haec ad locum hunc illustrandum mecum, qua est humanitate, communicavit, quae Lectori non invidebo: „ Si vera est, quam praebet optimus Codex Palatinus, cum quo „ reliqui conspirant, probavitque Jungermannus, scriptura, παραβληθῆναι λέγων ἐπὶ πεῖρα συνέσεως „ κόρην τετράδραχμον· κἀπειδὴ τὸ τετράδραχμον εἵλετο, δόξαι διακρίνειν ἤδη τὸ κέρδος δύνασθαι, profecto „ non video, quid aliud ex Hyperidis verbis intelligi possit, quam κόρην ab Atheniensibus quidem adpel„ lari nummum τετράδραχμον· atque adeo causa vix erit, cur Pollux erroris accusetur. Neque tamen „ non fateor, re ipsa, Aelianique loco consideratis, Valesii κόρην objectam puero *pupam* explicantis „ verosimillimam videri sententiam. Quid ergo fiet membranarum lectione, cum qua certe haec expli„ catio conciliari nequit? Unde porro natum erit in Vulgatis Edd. Κόρην· εἴποις δ' ἂν καὶ τετράδραχμον; „ quae vetusti libri plane respuunt. Periclitemur conjecturam, qua non tantum Polluci simul & Valesio „ consulatur, sed haec quoque difficultas ex parte saltem levetur. In Hyperidis exemplari, quod Pol„ luci fuit ad manus, credamus illam exstitisse lectionem, quam Onomastici membranae praeferunt: ea „ mutila librariorum errore, unoque & altero vocabulo destituta Pollucem decepit, induxitque ut, „ quamvis verba ad istam opinionem sponte ducerent, perperam tamen κόρην esse τετράδραχμον collige„ ret. Deinde lector diligens ex Hyperidis emendatiore libro ad marginem adlevit, ἔψια τ' ἄλλα, vel „ ἄπλα καὶ, inserenda scilicet inter κόρην & τετράδραχμον. Vox ignorabilis ἔψια nasutulo librario ansam „ dedit invitum Pollucem corruptela sua locupletandi. εἴποις δ' ἄν. inde prodiit ista vulgatarum Edd. „ lectio. Jam si revera Hyperidem scripsisse ponas κόρην ἔψια τ' ἄπλα, καὶ τετράδραχμον, nodus intri„ catissimus hoc pacto fuerit solutus, & stabit Valesii interpretatio. Ἔψια vero vox quidem rarior & „ Ionica, sed idem, quod Aeliani παίγνια, significans: notant autem veteres in Hyperide & Dinarcho „ peregrina nonnumquam vocabula reperiri: ideo quae Demosthenis inscribitur adversus Euergum & „ Mnesibulum oratio, ab aliis Dinarcho potius fuit adtributa, quia in ea ἐκαλίστρευν Ionicae formae con„ tra morem Demosthenis legebatur: v. Harpocr. in Ἐκαλίστρευν· Valesius in Polluce priori vitio medici„ nam adtulisse contentus, posterius ulcus non tetigit. Haec Cl. Hemsterhusius.

CAPUT XIV.

Jul. Pollux emendatus.

IN eodem Pollucis capite locus eſt longe corruptiſſimus. Loquens enim de iis, qui primi nummum percuſſerunt atque ſignarunt ſect. 83. ait inter veteres parum convenire, εἴτε Φείδων πρῶτος ὁ Ἀργεῖος ἔγραψε νόμισμα, εἴτε δημοτικῇ ἡ κυβαία συνοικήσας, εἴτε Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος &c. Salmaſius quidem in libro de Uſuris pag. 423. hunc locum ſic emendare tentavit; εἴ τε Δημὼ ἡ Κεία ἢ Κυμαία τοῖς Κείοις ἢ Κυμαίοις &c. quod nulla ratione & auctoritate nititur. Ego vero veram ejus loci emendationem jam pridem deprehendi ex Heraclidis libro de Republ. Cumaeorum: refert is Hermodicen Midae illius Phrygiae Regis conjugem, non ſolum forma excellenti praeditam fuiſſe, ſed prudentia quoque & induſtria fuiſſe plusquam muliebri; primamque omnium nummum percuſſiſſe apud Cumaeos, καὶ πρώτην νόμισμα κόψαι Κυμαίοις. Ex quo apparet ſcribendum eſſe apud Pollucem, (a) εἴτε Ἑρμοδίκη ἡ Κυμαία συνοικήσασα τῷ Μίδᾳ. Conjecturam noſtram confirmat codex manuſcriptus Iſaaci Voſſii, qui hunc Pollucis locum ſic exhibet: εἴτε Δημοδίκη ἡ Κυμαία συνοικήσασα Μίδᾳ τῷ Φρυγὶ, παῖς δ' ἦν Ἀγαμέμνονος Κυμαίων βασιλέως· εἴτε Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος καὶ Λύκος, εἴτε Λυδοὶ &c. Et paulo poſt idem manuſcriptus ſic habet: οἱ Μιτυληναῖοι μὲν Σαπφὼ τῷ νομίσματι ἐνεχαράξαντο, Χῖοι δὲ Ὅμηρον, Ἰασεῖς δὲ παῖδα δελφῖνι ἐποχούμενον. ubi vides, quantum utile ſit vetuſtos libros conſulere, nec fruſtra nos laboraſſe, ut ſcriptorum codicum lectionem inquireremus: plus enim invenimus, quam ſperabamus; quippe qui non ſolum nomen conjugis Midae, verum etiam patris illius vocabulum deprehenderimus. Fuit ergo Hermodice ſeu Demodice Agamemnonis Cumaeorum regis filia.

CAPUT XV.

Jul. Pollux emendatus.

LIber octavus Pollucis vel eo maxime commendabilis eſt, quod totam paene Athenienſium antiquitatem complectitur; ac praecipue ea, quae ad rem foren-

(a) Emendationem hanc ex Voſſiano itidem codice, & eodem Heraclidis teſtimonio dedit etiam in notis Kuhnius: ſed recte monuiſſe videtur Cl. Hemſterſtuſius in Heraclide pro Ἑρμοδίκην ex Polluce reſtituendum eſſe Δημοδίκην. quamquam perinde eſſe putet Kuhnius, *Hermodicen* dicamus, an vero *Demodicen*, quod Valeſium itidem exiſtimaſſe patet ex ultimis ejus in hoc capite verbis. Demodicen tamen omnino apud Heraclidem reponendum videri cenſuit Franc. Junius Catal. Artif. p. 73. ubi, poſtquam integrum Pollucis locum, ut legitur & ſuppletur in optimae notae Voſſiano Cod. MS. protuliſſet, haec addidit: *Hunc locum aliquanto fuſius, quam res poſtulabat, tranſſcripſi, ut erudito lectori qualemcumque guſtum inſignis MS. exhiberem. Miſere interim in emendando iſthoc loco ſemet ipſum torquet Cl. Salmaſius de Uſur. p. 423.*

rensem & magistratus pertinent. Quapropter non mediocrem gratiam a studiosis initurum me spero, si locos quosdam ejus libri corruptissimos emendavero. In Capite igitur IX. sectione 100. agens de Magistratibus quibusdam, qui quadraginta dicebantur, haec habet: οἱ δὲ τεσσαράκοντα πρότερον μὲν ἦσαν τριάκοντα. οἱ περιϊόντες κατὰ δήμους, τὰ μέχρι δραχμῶν δέκα ἐδίκαζον. τὰ δὲ ὑπὲρ ταῦτα διαιτηταῖς παρεδίδοσαν. μετὰ τὴν τῶν τριάκοντα ὀλιγαρχίαν, μέσοι τοῦ ἀριθμοῦ. τῶν τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα, ἐγένοντο χίλιοι καὶ διακόσιοι &c. quae sic vertit interpres; *quadraginta autem, primum triginta soli erant, qui per populum obeuntes, ea quae ad decem drachmarum summam accedebant, dijudicabant: sed quae ultra hanc excedebant, Arbitris transferebant. Post triginta Oligarchiam, medii inter triginta numerum, & quadraginta fuere, mille & ducenti &c.* Quis amabo est, qui ex his verbis ullum tolerabilem sensum elicere possit? Ego vero non dubito, quin a Polluce scriptum sit, μετὰ δὲ τὴν τῶν τριάκοντα ὀλιγαρχίαν, μίσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τριάκοντα, τεσσαράκοντα ἐγένοντο· & post haec scribe a capite, χίλιοι καὶ διακόσιοι. Est enim nova sectio, in qua de mille ac ducentis agit, qui publica munera obibant. Totum igitur hunc locum sic interpretor: *Quadraginta olim quidem erant triginta duntaxat, qui per vicos obeuntes, intra decem drachmas judicabant: quae vero eam aestimationem excedebant negotia, ad arbitros remittebant. Post tyrannidem autem triginta virorum in odium numeri tricenarii, quadraginta constituti sunt.* Confirmat hanc emendationem nostram Harpocratio, qui sic ait in voce Κατὰ δήμους δικαστάς. περὶ τῶν κατὰ δήμους δικαστῶν, ὡς πρότερον μὲν ἦσαν τριάκοντα, καὶ κατὰ δήμους περιϊόντες ἐδίκαζον, εἶτα ἐγένοντο τεσσαράκοντα, εἴρηκεν Ἀριστοτέλης &c. De iisdem quadraginta viris loquitur Pollux in libro IX. Cap. 7. sect. 101. ubi de jactu talorum disserit, unumque ex iis Euripidem dictum esse commemorat: ἐπὶ μὲν τοῖς τεσσαράκοντα τοῖς μετὰ τοὺς τριάκοντα προστᾶσιν Ἀθήνησι συνῆρξεν Εὐριπίδης &c. Eadem habet Eustathius in Ἰλ. ψ pag. 1289. ἑτέρα δὲ ἐκαλεῖτο Εὐριπίδης ἡ σημαίνουσα τὰ τεσσαράκοντα, ἐπειδὴ δοκεῖ ὁ Εὐριπίδης γενέσθαι εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις τεσσαράκοντα προστατῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα. De iisdem loquitur etiam Demosthenes tum in oratione adversus Timocratem, tum in ea adversus Pantaenetum.

CAPUT XVI.

Jul. Pollux emendatus.

IN eodem Capite VIII. sectione 98. similis fere error est superiori, quem in praecedenti Capite notavimus: confusae enim sunt inter se sectiones duae, & initium sectionis tertiae decimae ad duodecimam pertinet. Proinde sic scribendum

 est.

(a) Ita etiam ex Codd. MSS corrigendum esse monuerunt Jungermannus & Kuhnius. Valesius autem hanc emendationem etiam dederat in notis ad Harpocrat. pag. 43. Ed. Blancard. ubi pleraque eadem, quae in hoc capite, habet.

eſt. (*a*) Ἀντιγραφεὺς πρότερον μὲν αἱρετὸς, αὖθις δὲ κληρωτὸς ἦν. καὶ πάντα ἀντεγράφετο παρακαθήμενος τῇ βουλῇ. Δύο δὲ ἦσαν, ὁ μὲν τῆς βουλῆς, ὁ δὲ τῆς διοικήσεως. Poſtea ſcribe a capite.

Λογισαί·

Καὶ τούτοις &c. quam quidem emendationem, ſeu potius diſtinctionem, aperte confirmat Harpocratio in voce Ἀντιγραφεύς· ex his porro, quae tum in hoc, tum in ſuperiori capite notavimus, ſatis apparet titulos ſectionum in recto caſu concipi debere, non ut vulgo editi ſunt, περὶ λογιστῶν, & ſimiliter.

CAPUT XVII.

Artemidorus explicatus.

Elegantiſſimus eſt Liber Artemidori de interpretatione ſomniorum. Nam & plurimos continet ritus Graecorum pariter ac Romanorum; &, tametſi argumentum ipſum tenue eſt ac futile, ſerio tamen & magno cum judicio pertractatur. Sed dolendum eſt, quod liber ille de interpretatione ſomniorum, malum interpretem ſortitus eſt, qui ſomnia ſua interdum lectori proponit verſionis loco. Exemplo ſit hic locus ex Lib. I. Cap. 58. ubi docet Artemidorus, quid ſignificet in ſomnis praeconium exercere: πλὴν ὅτι τοὺς δούλους οὐ χάριτι τῶν δεσποτῶν ἐλευθεροῖ· ἀλλὰ ἀναφωνήσαντας ἐλευθερωθῆναι λέγει. Quae verba Joannes Cornarius ita vertit: *praeconem agere eadem quae buccinare ſignificat. Praeterquam quod ſervos invitis dominis liberat, & praeconio publico liberatum iri dicit.* Non intellexit Cornarius quid eſſet ἀναφωνῆσαι, ideoque hunc locum perperam interpretatus eſt. Eſt autem ἀναφωνῆσαι, *proclamare in libertatem*, ut loquuntur Juriſconſulti in titulo de liberali cauſa, quo ſenſu uſurpatur a Plutarcho in Ciceronis vita (pag. 874, D.) ubi de quodam M. Gellio loquitur, qui ſervili genere ortus ferebatur: is cum literas quaſdam in ſenatu recitaret magna voce; *Nolite mirari Patres Conſcripti*, (inquit Cicero) *hic enim unus eſt ex iis, qui in libertatem proclamarunt:* καὶ αὐτὸς εἷς ἐστὶ τῶν ἀναπεφωνηκότων· & ita interpretandum eſſe Plutarchi locum primus monuit Cujacius, teſte Frederico Morello in notis ad Dionem. (p. 76.) Johannes Chryſoſt. in oratione 6. adverſus Judaeos, ἀναβοᾶν ἐλευθερίαν pro eodem videtur poſuiſſe: ſic enim ait; ἂν σὺ τὸν οἰκέτην μαστίξῃς τὸν σὸν, εἶτα ἐκεῖνος τριάκοντα, ἢ πεντήκοντα λαβὼν πληγὰς, εὐθέως ἐλευθερίαν ἀναβοήσῃ·

(*a*) Hanc itidem correctionem dederat Valeſius ad Harpocration. pag. 8. & illic monuit verba illa ex Sect. 99. Δύο δὲ ἦσαν &c. conjungenda eſſe cum ſuperiori Sectione.

CAPUT XVIII.

Artemidorus emendatus.

IN eodem Libro Cap. 66. ubi de lavacris agitur, locus eſt aſteriſco notatus, ἀγωνίαν καὶ δεῖκα τῆς ψυχῆς· legendum videtur (*a*) δεῖμα· ait enim Artemidorus lavacrum in ſomnis portendere animi anxietatem & timorem, eo quod inter lavandum color cutis mutari ſolet & pallorem contrahere. In Capite 30. quod eſt de re venerea, ubi legitur γυναιξὶ ἢ ἑταίραις ταῖς ἐπὶ καυστηρίοις ἑστώσαις μίγνυσθαι &c. ſcribe meo periculo, ἐν (*b*) κασανείοις. Sic antiqui vocabant lupanaria, & meretrices κασανείδας· dicebant etiam κασωρεῖον, teſte Heſychio.

CAPUT XIX.

Artemidorus explicatus.

IN Lib. II. Artemidori Cap. 49. ubi recenſentur antiqui ſcriptores, qui de ſomniis ſcripſerant, graviter allucinatus eſt Cornarius. Cum enim Artemidorus ſcripſiſſet veteres illos in ſuis libris nihil fere praeter Imperia & Curationes Serapidis retuliſſe (graeca ſic habent: καὶ μάλιστα συνταγὰς καὶ θεραπείας τὰς ἀπὸ Σαράπιδος δοθείσας) Cornarius ſic vertit: *praeſertim compoſitiones medicamentorum ac curationes a Serapide datas.* Atqui συνταγὰς nullo modo ſignificat *compoſitiones medicamentorum*: ſed *imperia*, & *juſſus*, & *praecepta*, quae conſulentibus dabat Serapis; ut videre eſt in orationibus ſacris Ariſtidis. Atque interdum Serapis non pharmacum ullum, ſed lavacrum, aut quid ſimile praecipiebat: & hoc ſenſu συνταγὰς uſurpat Artemidorus in Lib. IV. Cap. 24.

In Cap. 62. ejusdem libri corrigenda eſt interpretatio Cornarii; εἰ δέ τι οἱ νεκροὶ λαμβάνοιεν οἷον νεκροῖς συντίθενται, ἀσύμφορον. Vertit Cornarius: *ſi vero acceperint quid tale mortui, qualia mortuis dicantur, incommodum eſt.* Quin potius vertendum fuiſſet, *qualia cum mortuis condi ſolent.* Sic in Lib. IV. Cap. 24. uſurpat Artemidorus. Cum mor-

(*a*) Rigaltius in Notis exhibet καὶ τὰ δεῖκα; unde fecit καὶ τὰ δεινά. Sed veriſſima eſt Valeſii emendatio & explicatio.

(*b*) Eandem etiam in hoc Artemidori loco emendationem, quae indubitata eſt, fecerat Heraldus notis ad Arnob. Lib. II. pag. 106. eamque pluribus adſtruit in Obſerv. & Emendat. Cap. 33. Tom II. Theſ. Jur. Heſychii locus eam egregie confirmat; Κασάυρα, κασωρὶς, πόρνη· Κασαυρείοις, οἴκοις ἐφ᾽ ὧν αἱ ἑταῖραι ἐκαθέζοντο, ὅθεν καὶ τὴν πόρνην κασαυράδα ἔλεγον. & paullo poſt κασωρεῖον explicat πορνεῖον: ex quibus patet falli Scaligerum ad Catalecta pag. 228. qui depravata Artemidori καυστήρια *ſtilinas* explicat, & eadem eſſe putabat, quae ἴυστραι apud Ariſtophanem dicuntur.

mortuis autem condi ſolebant veſtes, arma & ſimilia, ut in funere Pallantis apud Virgilium. (a)

CAPUT XX.

Artemidorus correctus.

IN Lib. III. Cap. 31. de Imaginibus, ait Artemidorus imagines in ſomnis viſas, liberos ſignificare, itemque voluptatem ejus, qui viderit: liberos quidem, eo quod liberi imago ſunt parentum: voluptatem vero, eo quod omnes imaginibus delectentur. Graeca ſic habent, διὰ τὸ ἐπαγγέλλεσθαι πάντας εἰκόσιν. Scribe omnino (b) ἐπαγάλλεσθαι. qua voce utitur Artemidorus in Cap. 70. Libri V.

CAPUT XXI.

Artemidorus emendatus.

IN Lib. IV. ejuſdem Artemidori, Cap. 3. locus eſt quidam prava interpunctione corruptus, quae interpreti tenebras offudit. Agens enim Artemidorus de principiis

(a) Initio libri XI. Aeneidos, ubi Pallantis exſequias deſcribit. Locus autem ad ritum hunc faciens, quem reſpexit Valeſius, eſt v. 72.

Tunc geminas veſtes, auroque oſtroque rigentes
Extulit AEneas & ſeqq.

Cui ſimilis eſt locus ex Lib. VI. AEn. 221. in funere Miſeni

- - - tum membra toro defleta reponunt;
Purpureasque ſuper veſtes, velamina nota,
Injiciunt.

Illuſtris de hoc more locus eſt apud Aelian. Lib. VII. Var. Hiſt. Cap. 8. ὅπλα αὐτῷ εἰς τὴν πυρὰν ἐνέβαλε, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον τῷ νεκρῷ συνέτηξε, καὶ ἐσθῆτα τὴν μέγα τιμίαν ἐν Πέρσαις. *Arma ipſi in pyram injecit, & aurum atque argentum ſimul cum cadavere conſumſit, itemque veſtem illam pretioſiſſimam apud Perſas*: ubi quaedam habet Perizonius. Sed de ritu hoc ſatis noto & a Viris Doctis abunde obſervato plura notare non adtinet, ne aliorum ſcrinia compilem, ad exemplum capitalis illius in re Literaria Autolyci, Lamperti Alardi, qui in notis ad Valer. Flac. Lib. III. v. 312. multa congeſſit de hoc veterum more, ſed quae omnia, ut ubique facit, pudendum in modum atque importuno latrocinio totidem verbis, & omnibus veterum locis, ne ordine quidem immutato, deſcripſit ex Kirchmanno Lib III de Funerib. Roman Cap 5 quod inſigne ejus plagium addi meretur illis, quae de Literario hoc pirata collegit Broukhuſius ad Propert. Lib. II. El. 7. v. 17 ubi ingentem Alardi furtorum ſeriem & catalogum exhibet. Sed haec ἐν παρόδῳ.

(b) Ita etiam in hoc Artemidori loco corrigendum Vidit Vir Clariſſimus & egregium quondam in hac Academia Muſarum Graecarum decus Lamb. Bos in Obſervat. Critic. Cap. XXIII. pag. 103.

piis & elementis artis suae, ait quaecunque ab hominibus aguntur, ea partim artificiose fieri, partim inartificiose. Artificiose quidem agunt, qui periti sunt; inartificiose vero inperiti. Artem vero definiunt, collectionem ex multis meditationibus, quae utilem aliquem finem propositum habent. Haec est sententia Artemidori, qui hanc definitionem a Stoicis mutuatus est. Scribe igitur in graeco textu: ἀτεχνῶς ἢ οἱ μὴ τέχνην ἢ σύστημα. Paulo post in eodem capite lege: Ἀριστείδης ὁ νομικὸς καίτοι ἔθος ἔχων &c.

In Cap. autem 24. quod est de praeceptionibus Deorum, qui certas curationes aegris praecipiebant (sic enim συνταγὰς interpretari oportet) graviora sunt menda, quam ut conjectura sanari possint. Conabor tamen pro virili parte opem aliquam adferre. Ait igitur Artemidorus plerasque hujusmodi praeceptiones, quas quidam in literas retulerunt, prorsus ridiculas esse, quippe cum documenta sint scriptorum otio abutentium, non autem visa, quae aegrotis hominibus missa sunt a Diis immortalibus ad eorum curationem. Verbi gratia, cum nescio quis scribit praeceptum esse cuidam, per hiemem ut jusculo Nereidum uteretur, hic mihi Chelas Pelamidum prae caeteris optimas & jucundissimas videtur existimare: eadem ratione, Jovis cerebrum, id est, Galli Gallinacei; & Indos mordentes praeceptos esse ajunt, id est, piper, eo quod piper nigrum est, & palatum mordet: similiter lac virginis, & astrorum sanguinem, pro rore: denique ovem Creticam pro malo Cydonio. Haec sententia est Artemidori, sed verba ejus corrupta sunt, quae sic restituo: ὅτι ἢ ἃς ἀναγεγράφασί τινες &c. mox scribe meo periculo, ὅταν γάρ τις λέγει Νηρηΐδων ζωμὸν &c. jam illa, quae sic hodie leguntur, ἢ πελωρίου ἐγκέφαλον, ἢ ἀλεκτρυόνος, fortasse sic restituenda sunt, ἢ Διὸς ἐγκέφαλον, τοῦ ἀλεκ. proverbialis fuit locutio de eduliis quibusdam admodum raris, Διὸς ἐγκέφαλος, ut tradit Hesychius. (a) Ennius de scaro pisce:

——— ——— ——— ——— *sed quid*
Scarum praeterii, cerebrum Jovis paene supremi.

Quod si cui haec emendatio minus arridet, possit etiam legere ἢ Πέρσου ἐγκέφαλον· nam Gallus a Graecis μηδικὸς ὄρνις est appellatus. In sequentibus minor est difficultas: nec enim dubium est, quin Artemidorus scripserit πέπερι ὅτι μέλαν &c. item ἀστέρων αἷμα, δρόσον. Sequenti pagina locus est mendosus: ἢ ἀπὸ ἱερῶν, ἢ ἐμπείρων, εἰ λαβόντες, αὐτὸ φέροιεν· lege meo periculo: ἢ ἀπὸ ἱερῶν ἐμπύρων τι λαβόντες, αὐτὸ φέροιεν. &c. id est, *aut ex sacris victimis quae adolentur, aliquid auferentes, domum re-*

 por-

(a) Hic Ennii versus legitur apud Apulej. Apolog I. pag. 335. Edit. Colvii, quem vide in notis p. 253. praecipue Scip. Gentilem pag. 202. Hoc autem proverbium Διὸς ἐγκέφαλος, *Jovis cerebrum*, de lautitiis & deliciis omnes Paroemiographi interpretantur, & tradunt apud Persas similiter lautas epulas *Jovis cerebrum* vocatas esse. Vid. Erasm. in Adagior. Chiliadib pag 444. & Schottum ad Zenob Cent. III. Prov. 41. apud quos tamen vitiose in hoc Ennii versu legitur, *Quid sacrum praeterii* &c. Suidas etiam hoc proverbium ita explicat: Διὸς ἐγκέφαλος· τὸ κάλλιστον βρῶμα, οὕτω λέγουσιν οἱ Πέρσαι ἐπὶ τῶν ἡδυπαθούντων, ἢ βασιλέως ἐγκέφαλος. Hesychius tamen, quem hic in rem suam adfert Valesius, non de lautitiis & eduliis delicatis, sed de rebus admodum divinis hoc proverbium interpretatur ex testimonio Clearchi, cum contra Zenobius utatur ejusdem Clearchi testimonio ad priorem explicationem adstruendam.

portent &c. ἔμπυρα Graeci vocabant victimas, quae adolebantur, ex quibus signa & auspicia captabant, ut scribit Suidas. Paulo ante ubi de Frontone loquitur, qui cum arthritide laborans curationem a Diis poposcisset, visus est sibi in somnis deambulare in suburbiis, καὶ πυρπολήσει χρησάμενος παρηγορήθη, scribendum videtur περιπολήσει.

CAPUT XXII.

Artemidorus correctus.

FLuamus nunc alteram maculam ex Cap. 51. Libr. IV. Μένανδρος ἐν Ἑλλάδι ἔδοξεν ἐσταυρῶσθαι ἔμπροσθεν ἱεροῦ Διὸς πόλεως. Scribe omnino Διὸς πολιέως· quo nomine Jupiter ab Atheniensibus cultus est.

Veniamus ad librum quintum, Cap. 5. ubi narrat Artemidorus, somnium cujusdam, qui sibi visus erat in somnis liquidum sinapi bibere: infaustum ait fuisse somnium reo, qui caedis accusabatur, & causam hanc reddit: καὶ μὲν τὸ διακοληθὲν πρότερον ὑπὸ τοῦ λεγομένου ἰθμοῦ: id est, *percolatum sinapi bibit*: ἰθμὸς *colum* significat, ut est in veteribus Glossis. In Cap. 56. ejusdem libri. Δρομεὺς ἐν Ὀλυμπίᾳ, παίζων στάδιον ἐστεφανωμένος. Scribe παίδων στάδιον Erat enim duplex certamen, puerorum scilicet & virorum. Redeamus ad librum primum, in cujus Capite 56. quod est de ephebis seu tironibus scribe, ἔνδημον γὰρ χρὴ εἶναι τὸν ἔφηβον, ex Suida: paulo ante scribe, ὃν περὶ τὸν τόπον ἐξετάζειν χρή· in fine Capitis emenda, περὶ μὲν ἐγκρίσεως. Quid sit ἔγκρισις athletarum docet Artemidorus in Lib. I. Cap. 61. Haec pueris proprie conveniebat: hi enim examinabantur, an aetatem idoneam ad certandum adtigissent, an eam excessissent: qui adtigerant, admittebantur a Judicibus, idque ἐγκρίνεσθαι dicebatur; cui contrarium erat ἐκκρίνεσθαι· Caeterum in illo Cap. 61. scribendum est ἀθληταῖς δὲ παισὶ μὲν οὐκ ἐπίσημον &c. & mox lege, τὸ δὲ δοκεῖν ἐκκρίνεσθαι &c. item Ὀλυμπιάσιν ἐκκρίνεσθαι. in Cap. 57. ubi legitur, ἀλῆρες δὲ, καὶ τὰ ἴδια τούτων γυμνάσια, scribe, καὶ ἡ διὰ τούτων γυμνασία.

CAPUT XXIII.

Menander Rhetor correctus.

INter Graecos (*a*) Rhetoras, olim ab Aldo Manutio editos, est Menandri Rhetoris liber admodum corruptus. Nam ut ab ipso libri titulo incipiamus, quid sibi volunt haec verba? Μενάνδρου ῥήτορος γενεθλίων διαίρεσις τῶν ἐπιδεικτικῶν; forte legendum est πρὸς Γενέθλιον, vel sane ἢ Γενεθλίου. Fuit enim Genethlius Sophista celebris

(*a*) Valesium emendandis Rhetoribus Graecis operam dedisse patet ex illis, quae in his capitibus ab eo adferuntur, tum quod notata sua ad decem Rhetoras citet ad Harpocration. pag. 57.

lebris circa tempora Gallieni, aemulus Callinici Sophiſtae cognomento Sutorii, discipulus Minuciani Sophiſtae, ut teſtatur Suidas.

In capite quomodo laudandae ſint Urbes a genere ſeu a Conditoribus pag. 600. haec habet verba: ἡ τρίτη διαίρεσις κατὰ τὰ τελικὰ καλȣ́μενα ϗ τὰ κεφάλαια. τȣ̃ μὲν τοίνυν δικαίȣ, τὸ κατ' ἀκρίβειαν. ὅτι οἰκίσας αὐτὴν νομίμως, ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι. ἐυσεβὲς γὰρ τὸ δυσσεβὲς δίκαιον. Quae ſunt corruptiſſima, ut cuivis adparet. Sic autem emendanda mihi videntur: τὸ κατὰ Ῥήνειαν, ὅτι οἰκίσας αὐτὴν ὁ Μίνως ἀνεθ. τῷ Ἀπ. ἐυσεβείας ἕνεκα. τὸ γὰρ ἐυσεβὲς δίκαιον. (*a*) Rhenaea inſula eſt Delo vicina: quam condidit Minos, id eſt, colonis frequentavit, & Apollini conſecravit.

In Capite, quomodo Urbes laudandae a ſtudiis & inſtitutis, corrupta ſunt haec verba: ὅπερ ὁ Δίων ἐν τῷ παροίκῳ ἐπιγραφομένῳ πεποίηκεν. Scribendum puto ἐν τῷ Ταρσικῷ. Nam in Tarſicâ Oratione perſtringit Dio prauam quamdam Tarſenſium conſuetudinem, planeque inmodeſtam & indecoram, cui dediti erant ipſi etiam pueri, ut ait pag. 404. & in eadem Oratione pag. 408. laudat antiquam disciplinam Tarſenſium, praecipue in veſtitu mulierum, quae vultu velato incedebant.

Paulo ſupra, ubi de methodo laudandi Reſpublicas diſſerit, ϗ Ἀριστείδης ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ νόμῳ. ultima vox expungenda eſt: intelligit autem Menander orationem Ariſtidis, quae hodie inſcribitur, Encomium Urbis Romae. Quae mox ſequitur lacuna, ſic ſupplenda eſt: ὅπερ γάρ μοι εἴρηται, κατὰ τȣ̀ς Ῥωμαϊκȣ̀ς νόμȣς ἅπασαι διοικȣ̃νται πόλεις. ait enim Menander parum abeſſe; quin totus ille locus laudationum, qui ex legibus ducitur, inutilis hodie ſit & otioſus; nam ut dixi, cunctae urbes Romanorum legibus utuntur: quae verba ſine dubio referuntur ad ſuperiorem locum, qui nunc non eſt ad manum. Sed ſequente pag. 608. idem repetit Menander his verbis: ἀλλὰ τὸ τῶν νόμων ἐν τοῖς νῦν χρόνοις ἄχρηστον. Κατὰ γὰρ τȣ̀ς κοινȣ̀ς τῶν Ῥωμαίων νόμȣς πολιτευόμεθα· ἔθεσι δ' ἄλλη πόλις ἄλλοις χρῆται &c. Illud praeterea notandum eſt, opus hoc Menandri diviſum fuiſſe in tres libros. Primus agit de laudibus Deorum, cujus caput ultimum eſt, περὶ ἀπευκτικῶν ϗ προσευκτικῶν, ut ipſe Menander teſtatur in fine hu-

(*a*) *Rhenaea inſula eſt Delo vicina &c.*] Egregia eſt haec & veriſſima Valeſii emendatio de inſula Rhenaea Delo vicina. Quod autem in hoc Menandri loco, ita ut hîc corrigitur, Minos dicatur Rhenaeam inſulam condidiſſe, ſeu colonis frequentaviſſe, id quidem non additum invenio apud Auctores veteres, qui inſulam hanc deſcripſerunt: Non tamen ideo de eo dubitandum, cum notiſſimum ſit, Minoem primum fere maris dominium tenuiſſe, & omnes inſulas maris Aegei circa Delum jacentes, quae Cyclades vocabantur, adeoque & hanc inſulam Rhenæam, ſibi ſubjeciſſe & incolis frequentaſſe. Vid. Meurs. Lib. III. Cretae Cap. 3. deinde Apollini Rhenaeam hîc dicitur Minos conſecraviſſe, unde in loco Theocriti Jdyll. XVI. v. 20. quem produxerunt viri docti in deſcriptione hujus inſulae, dicitur de Apolline:

Ἶσον καὶ Ῥήνειαν ἄναξ ἐφίλασεν Ἀπόλλων.
Non aliter Rhenaeam dilexit Rex Apollo.

Idem & de Polycrate Sami Tyranno tradit Thucydides Lib. I pag. 11. & Lib. III. p. 242. ubi de eo dicit: Ῥήνειαν ἑλὼν, ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι, τῷ Δηλίῳ. quae loca adtulit Holſtenius ad Stephan. Byzantin p 272. Ceterum inſulam hanc Rhenaeam pluribus egregie nuper deſcripſit Vir Celeberrimus, & doctrinae pariter atque integerrimae amicitiae cauſſa numquam ſine honore mihi nominandus, Jacobus Philippus D'Orville, quo eximio Literarum ſtatore ac ſtrenuo vindice merito gloriatur Amſtela. Eum vide in eruditiſſima Exercitatione de Inſcriptionib. & Antiquit. Deliacis cap. XV. quam inſeruit Miſcellan. Obſervat. Vol. VII. Tom. I.

hujus Capitis. Secundus liber est de methodo laudandi urbes & regiones. Tertius liber est, quomodo laudandae sint urbes a studiis & institutis, quod docet ipse Menander pag. 606.

CAPUT XXIV.

Menander Rhetor emendatus. Feminae Olympicorum certaminum spectaculo arcebantur. Opuscula Menandri & Alexandri Rhetoris male in unum conflata.

PAgina 608. ubi de modestia agit, ait in quibusdam festis & conventibus mulieres interesse prohiberi, verbi gratia, in Olympicis certaminibus: ἐν ἐνίαις ᾗ πανηγύρεσιν οὐδὲ γυναῖκες φαίνονται, ὥσπερ ἐν Ὀλυμπίᾳ. De hac Olympicorum certaminum lege non inutile fuerit adscribere ea, quae olim adnotavi. Valerius Max. Lib. VIII. Cap. 15. *Berenices quoque non vulgaris honos, cui soli omnium faeminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset, Olympionica patre genita, fratribus eamdem palmam adsecutis latera ejus cingentibus.* Idem scribit (*a*) Aelianus in X. Variae Historiae libro, Cap. 1. & in Lib. V. de Animalibus Cap. 17. Verum etsi lex faeminas arceret ab Olympicorum certaminum spectaculo, excipiebantur a communi lege Cereris sacerdotes, quibus speciali privilegio concessum erat, ut spectaculis interessent, quemadmodum testatur Suetonius in Nerone Cap. 12. Hinc autem agnoscere licet modestiam veterum Graecorum, qui foeminas ab his spectaculis arcuerunt, eo quod nudi fere athletae in his ludis certarent. Sed quandoquidem de ludis & certaminibus hic mentio est, vitiosissimum de iisdem locum Menandri emendemus: is est pag. 616. ἀπὸ δὲ χρόνων κατὰ μὲν τὴν περίοδον ἐὰν μένη ὁ νιλυσίος, ὅτι οὐ σπανιότητι ἔστι περισπουδάστων, ὡς περὶ αἱ ἄλλαι καὶ συννέχως γινόμεναι. οὐδὲν ἐκείνων ἀπολείπεσθαι σεμνότητι, ὡς τὲ λέγει τι, ὡς ἔλευσιν, καὶ νέμεα καὶ ἴσθμια. ἐν ᾗ πενταετηρικῇ, ἢ τετραετηρικῇ, ἢ πλειόνων, ὡς τὰ πύθια, καὶ ὀλυμπία, καὶ δεδάλαια ἐν πλαταίαις, διήκοντα γὰρ ἄγεται. Scribe primo: ἐὰν μὲν ᾖ ἐνιαύσιος, ὅτι οὐ σπανιότητι ἔστι περισπούδαστος, ὥσπερ αἱ ἄλλαι· καὶ συνεχῶς γινομένη οὐδὲν ἐκείνων ἀπολείπεται. Docet hoc loco Menander, qua ratione laudare oportet sacra certamina, seu mercatus: sic enim Vitruvius appellat, quas Graeci πανηγύρεις vocant. Laudandos igitur eos conventus ait, aut ab iis, in quorum honorem instituti sunt, aut a multitudine eo-

(*a*) Ubi historiam *Pherenices*, (nam ita etiam in Valerii Maximi loco hic adducto scribendum esse monuerunt jam viri docti pro *Berenices*, quod in aliis est Codd. & exemplar Valesianum itidem habebat) tradit Aelianus, & refert ei concessum fuisse, quia patrem Olympiorum victorem habebat, Olympia spectare, quod aliter feminis erit vetitum, ut adnotavit hic Valesius. Vid. & Potter. Archaeolog. Graec. Lib. II. pag. 414. & Casaub. ad Sueton. Aug. Cap. 44. Cum iis autem, quae de hac Olympicorum certaminum lege hic observantur, confer notata Barthio & Bernartio ad Statium Lib. I. Theb. 424. Ad Suetonii locum exceptionem illam de Cereris sacerdotibus etiam fecit Beroaldus.

eorum, qui eo confluunt, aut a tempore, quo recurrunt. Ac siquidem annua sint certamina, dicendum erit ea magnifieri non ex eo, quod raro agantur, sicut alia certamina. Item dicendum erit de illis, quod, licet continue celebrentur, nihilo tamen inferiora sunt iis, quae rarius celebrantur. Quae deinde sequuntur longe corruptissima sunt: sic tamen videntur posse restitui: ἐὰν δὲ τριετηρικὰ, ὡς Ἐλευσίνια &c. εἰ δὲ πενταετηρικὰ, ἢ τετραετηρικὰ, ἢ πλειόνων, ὡς τὰ Πύθια, καὶ Ὀλύμπια καὶ Δαίδαλα τὰ ἐν Πλαταιαῖς, δὶ ἑξήκοντα γὰρ ἐτῶν ἄγεται. De Daedalis, quae sexagesimo quoque anno celebrabantur apud Plataeenses, fuse agit Pausanias in Phocicis. Ab his autem Menandri verbis quae sequuntur, jam Menandri non sunt. Itaque asteriscus notandus est, cum desint plurima ex tertio Menandri libro; & novi libri initium constituendum, cujus auctor est non Menander, sed alius nescio quis. Etenim Menander quidem divisionem suam initio libri primi praefixit, quam quisquis est hic auctor, non sequitur, sed aliam viam insistit, & de hymno rursus praecipit, quasi nihil ante dixisset. Proinde hujus libri auctor esse non potest Menander, sed fortasse (*a*) Alexander rhetor, is qui de figuris scripsit: incipit enim ὁ Ἀλέξανδρος φησὶ &c. liber certe utilis est, maxime ob exempla, quae adfert. Itaque in eo etiam emendando non male operam nostram collocabimus.

CAPUT XXV.

Alexander Rhetor correctus.

ALexander igitur, (sic enim vocabimus) libro περὶ ἐπιδεικτικῶν Cap. I. quod inscribi debet περὶ βασιλικοῦ λόγου, pag. 613. ubi agit de capitibus, quae prooemium sequi debent, nempe de patria, de genere & de ortu, in ortu id praecipue commemorandum esse ait, si faustum aliquod signum Regis ortum praecesserit, aut circa partum: idque signum ait conferri oportere cum iis, quae Cyro, & Romulo acciderunt, καὶ γὰρ κἀκείνοις συνέβη τὰ θαυμάσια. τῷ μὲν Κύρῳ τὰ τῆς μητρὸς ὀνείρατα· τῷ δὲ Ῥωμύλῳ τὰ περὶ τὴν λάκαιναν· scribe λύκαιναν. De lupa Romuli nota res est. Pag. 615. ubi de loco rerum gestarum agit, cum, inquit, veneris ad fortia regis facinora, tunc respirare licet, & in media oratione interquiescere: id enim invexerunt recentiores Sophistae. Licebit etiam fluvio aut regioni vocem tribuere, non secus atque in tragoedia, fluvio quidem, ut Homerus fecit in Scamandro: regioni vero &c. παρὰ δὲ ὁμοίως &c. quis nos videt legendum esse χώρᾳ; Consideret autem lector, an recte verte-

 rim

(*a*) Dederat jam Valesius hanc opinionem suam in notis ad Euseb. Lib. II. Hist. Eccles. Cap. 6. pag. 54. ubi monet ex duobus opusculis Menandri & Alexandri perperam unum librum fuisse conflatum in Editione Aldina, ibidemque promittit se id alibi ostensurum esse; indicans sine dubio hos Emendationum suarum Libros. Vid. Fabric. Bibliothec. Graec. Lib. IV. Cap. 31 pag 459 Cum vero Aldina illa Graecorum Rhetorum Editio rarissima, & insanum in modum pretiosa sit, loca haec ex Menandro & Alexandro Rhetore, quae in his capitibus a Valesio emendantur, conferendi facultas mihi non fuit, de quo Lectorem admonendum esse ratus sum.

rim priora illa verba: ὅταν δὲ βασιλέως ἀριστείας ἐκφράζῃς, ἐνταῦθα καιρὸν ἕξεις· καὶ ἀνεῖναι κατὰ τὸν μέσον τὸν λόγον. καὶ γὰρ τοῦτο παρειλήφαμεν παρὰ τῶν νεωτέρων καινοτομηθέν. Et paulo post eodem verbo utitur, μετὰ δὲ τὴν ἄνεσιν. Leve est quod monebimus pag. 616. initio: εἰ δὲ ἐπ' ἀξίας καὶ τιμῆς μεγίστης ἡ βασιλεία· scribe βασίλεια, id est, *regina*, & paulo post, καὶ οὐ σύνεσιν ἄλλη, lege, ἄλλη· μετογαναικεῖον φῦλον &c. scribe, τὸ γυναικεῖον φῦλον. Gravius est mendum pag. 616. in ipso Capitis titulo, qui sic habet, διαίρεσις βασιλικοῦ, cum scribendum sit, περὶ ἐπιβατηρίου. nam de basilico praecedenti Capite actum est: in hoc agitur de Epibaterio, seu *adventoria oratione*. In hoc Capite notavi proverbium, quod alibi legere non memini, ἀφ' ἱερῶν ἐφ' ἱερά, ὡς ἂν εἴποι τις· &c. pag. 617. cum scilicet prosperis prospera succedunt. Eadem pagina pro his verbis ὅτι ἡ καταλιώτης, scribe ὅτι ἰταλιώτης· quae emendatio confirmatur ex sequentibus. In fine autem paginae, ubi legitur πῶς ἐν δημὸς ἐστιν, lege δῆλος ἐστιν. &c. In eodem Capite pag. 618. πολιτευομένων συστήματα καὶ δῆμος, id est, decuriones & plebs.

CAPUT XXVI.

Alexander Rhetor correctus.

IDem Alexander in Capite περὶ λαλιᾶς, ubi docet quomodo per adlocutionem, sic enim interpretor τὴν λαλιάν, laudandus sit magistratus, sic ait, οὐκοῦν ζητήσωμεν, ὁποῖός ἐστι περὶ βασιλείας. ὁποῖός ἐστι κατασκευασῶν πόλεων, καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων· scribe, περὶ βασιλέας, & κατασκευὰς τῶν πόλεων, id est, *circa fabricas civitatum, & sarta tecta operum publicorum.* Paulo post cum de Agesilao dicit, ὡς πειθομένων τῶν Λακεδαιμονίων τοῖς πράγμασι, legendum est προστάγμασι. In eadem pagina, ubi ait jucundas narrationes & fabulas huic orationum generi, quas λαλιὰς vocant, maxime convenire, subdit, utendum esse leni & jucunda verborum constructione, qualis est Xenophontis, Nicostrati, Dionis Chrysostomi & Philostrati ejus, qui Heroica & Imagines conscripsit: ἀλλὰ ὅταν ἁπλουστέρα τυγχάνῃ, καὶ ἀσφαλεστέρα. οἷα ἡ Ξενοφῶντος, καὶ Νικοστράτου, καὶ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ Φιλοστράτου τούτου ἡρωϊκοῖς, καὶ τὰς εἰκόνας γράψαντος· rescribe, ἁπλουστέρα καὶ ἀφελεστέρα, &, Φιλοστράτου τοῦ τὰ ἡρωϊκά, καὶ τὰς εἰκόνας γράψαντος. In pag. 623. sic supplenda est lacuna, φάσκων ἐξ ὑπογυίου σοι γεγενῆσθαι τὸ σπούδασμα. Porro λαλιὰς vocabant Sophistae orationes illas extemporales, quas habebant adolescentes, cum e scholis excederent, vel in patria, vel in perviis urbibus declamantes, & tanquam primitias eloquentiae civibus suis dedicantes: quod quidem conjicio ex Alexandro nostro; sic enim ait in hac pagina: πολλάκις δὲ αἰτήσεις συγγνώμην φάσκων ὅτι τῶν λόγων τὰς ἀπαρχὰς ἀναθεὶς τῇ πατρίδι καὶ τοῖς πολίταις &c. Idem confirmant sequentia: Ἐρεῖς τι καὶ εἰς τὴν σεαυτοῦ πατρίδα, ὡς χρονίως μὲν ἐπανελθὼν ἐπ' αὐτὴν &c. sed evidentissime id confirmatur his verbis, quae paulo post sequuntur: χρὴ δὲ μνημονεύειν αὐτῶν Ἀθηναίων. ἑξῆς ἡ πάροδος, καὶ ἱεροφάντων καὶ δᾳδούχων,

ἢ παναθηναίων, ἢ λέγων, ἢ ἀγώνων μουσικῶν, ἢ παιδευτῶν, ἢ νεολέας· ubi rescribe meo periculo, τῶν τ' Ἀθ. ἐξ ἧς ἡ ἐπάνοδος. id est, sed Athenarum mentionem facere oportet, ex qua urbe reversus es, & hierophantarum &c. & Magistrorum, & juventutis. Nec tamen hae solae orationes λαλιαὶ dictae sunt, cum sic etiam συντακτικὴ, & προπεμπτικὴ, & ἐπιβατήριος, & generaliter quoduis argumentum λαλιᾶς convenerit, ut notat Alexander pag. 621. excepto judiciali genere, ut in principio dixit. Id autem proprium habet λαλιὰ, quod simplici sermone contexitur, nec ordinem ullum servat, & suavitatem voluptatemque narrationum consectatur. Hujusmodi orationum unum, quod sciam, exemplum habemus Aristidis hymnum in Aesculapium.

CAPUT XXVII.

Alexander Rhetor correctus.

IN Capite περὶ ἐπιθαλαμίου pag. 629. ubi de thalamo agit, locus est corruptus & mutilus: πειθομαι δὲ καὶ ἔρωτας παρεῖναι. τόξα μὲν ἀντὶ --- μένους βέλη δὲ ἐφαρμόττοντας φαρμάκοις παθῶν τὰς οἰκίδας χρήσαντες δι' ὧν τὰς ψυχὰς συγχυρόσουσιν ἀναπνεῖν ἀλλήλαις. scribendum omnino est: φαρμάκοις πόθων τὰς ἀκίδας χρίσαντες. Priora autem emendare difficilius est. Quod thalamum & pastada distinguit, non satis capio, πεπήγασι δὲ παστάδες οἷαι οὐχ ἑτέρῳ ποτέ. θάλαμος δὲ πεποίκιλται ἄνθεσι καὶ γραφαῖς παντοίαις. Thalamum videtur sumere pro cubiculo, παστάδας vero pro geniali thoro. In Capite de consolatoria oratione notandum est, quod ait de Monodia, genus esse funebris laudationis, sed quae non servet ordinem laudationum, cum is, qui Monodiam habet, totus consternatus & quasi mente captus esse videatur, διὰ τὸ μηδὲν αὐτοῦ δοκεῖν εἶναι τὸν λέγοντα, ἀλλ' ἐξεστηκέναι ὑπὸ πάθους. Scribendum puto αὐτῷ. Extant Libanii Monodiae complures, ex quibus id perspici potest, quod ait Alexander; est enim abruptum initium, & confusus ordo.

In eodem Capite pag. 630. οὐκ ἄπειρον καλὸν, scribe uno verbo ἀπειρόκαλον. Contrario errore paulo supra scriptum ἀεισοποιήτης uno verbo. In Cap. περὶ ἐπιταφίου, lege, ὦ ματαίων μὲν ἐκείνων συμβόλων, non autem συμβούλων. In Capite autem περὶ στεφανωτικοῦ scribe, οἱ δὲ ἀντέχειν οὐ δύνανται &c. hujusmodi orationes nullae hodie supersunt, nisi fallor. Harum usus erat, cum civitates legatos ad imperatorem mittebant, qui coronam auream ipsi offerrent, una cum decreto publico, quo hujusmodi honor principi tributus fuerat. Itaque post orationem recitatam orator rogabat imperatorem, ut decretum recitari juberet, quemadmodum hoc loco monet Alexander rhetor. Notandum etiam est, quod ait hujusmodi orationes centum & quinquaginta linearum aut ducentarum numerum excedere non debere. Ἔστω δέ σοι ὁ λόγος μὴ πλεῖον ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ διακοσίων ἐπῶν. Ubi ἔπη dixit pro lineis, quemadmodum Latini *versus* dicunt. In Capite περὶ πρεσβευτικοῦ pag. 634. πολλοὶ μὲν οὖν τὴν χειροτονίαν ταύτην ἐμνημόνευων, scribe ἐμνήσευον, ut sequentia aperte confirmant: id

est,

eſt, *multi ambibant hanc legationem.* Pag. 635. locus hic mutilus & mendoſus eſt: ὥσπερ γὰρ τῷ ἀπόλλω πολλάκις ἐδέχετο τοῖς μινθίοις, ἡνίκα ἔχειν, θεοὺς προφανῶς ἐπιδημ. ; . . . . . εἰς ἀνθρώπους, οὕτω καὶ σὲ ἡ πόλις προσδέχεται· ſcribe, τοῖς σμινθίοις· &c. & lacunam ſic exple, ἐπιδημοῦντας. De Sminthio Apolline paulo poſt loquitur in altero exemplo: ejus mentio paſſim apud Poëtas, cui feſta dicata erant Sminthia, in urbe Ilio: de hac enim loquitur paſſim Alexander in hoc Cap. quod inſcribi debet περὶ κλητικοῦ, ut patet ex fine Capitis. Sed & Capite ultimo exemplum adfert hymni in Apollinem Sminthium a ſe ipſo, ut adparet, conſcripti: ex quo colligitur auctorem hunc Ilienſem fuiſſe.

CAPUT XXVIII.

Alexander Rhetor correctus.

CORrigendus eſt etiam Alexander in Cap. περὶ συντακτικοῦ· nam pro διαδόχους καὶ ἱεροφάντας, legendum eſt δᾳδούχους. Pag. 637. locus eſt mutilus, τὶς γὰρ ἰβηρίσι περιτύχων ἢ . . . . . φάγους ἀφικόμενος οὐκ ἂν ὑμᾶς προτιμήσειεν; ſcribe ἢ εἰς Λωτοφάγους &c. Hiberides inſulae ſunt fortunatae. Pag. 638. linea 5. poſt vocem εὖ φρονῶν ſcribendus eſt majuſculis literis hic titulus, περὶ μονῳδίας, & deinde ſcribendum a capite, Ὅμηρος ὁ θεῖος· mox legendum eſt, ἄδικον περὶ πεπρωμένης νόμον· paulo poſt κἂν μὲν τῶν πολιτευομένων ᾖ &c. id eſt, *ſi fuerit ex numero decurionum.* Pag. 639. hoc ultimum Caput, quod inſcribitur περὶ προοιμίου, usque ad finem plane alieno loco poſitum eſt, cum initio libri poni debuerit, ubi de hymno agitur. Reponatur itaque pag. 612. poſt illa verba ὡς Ἀπόλλων τῶν Μουσῶν. Et haec quidem in Alexandri librum de Demonſtrativo dicta ſunt: quibus illud etiam corollarii vice addemus, hunc ſive Alexandrum, ſive alio quo nomine dicendus eſt, diverſum videri ab Alexandro, qui de figuris orationis ſcripſit. Etenim Alexander is, cujus de figuris liber extat, Alexander Numenius dicebatur: ut teſtis eſt Julius Ruffinianus in libro de figuris, qui ſic incipit; (a) *Hactenus Aquila Romanus ex Alexandro Numenio.* Liber Aquilae Romani de figuris praepoſitus eſt libro Ruffiniani, quem Aquilae librum ex libro Alexandri, qui ab Aldo Manutio editus eſt, deſcriptum eſſe adparet: eumdem enim ordinem ſequitur Aquila, praeſertim in figuris ſententiarum, niſi quod exempla adfert Latina. Vixit autem Numenius temporibus Adriani, ut teſtatur Suidas, qui librum de figuris ab eo ſcriptum eſſe ibidem confirmat. Quare Alexander, ille cujus liber de figuris extat, vel ipſe Numenius eſt, vel certe Numenii filius. At Alexander ille, cujus librum de demonſtrativo genere emendavimus, longe recentior fuit, quippe qui Philoſtratum & Callinicum laudet.

(a) pag. 24. inter Rhetores antiquos Latinos a Fr. Pithoeo editos.

CAPUT XXIX.

Charmadas Carneadis discipulus. Salmasius a Petavii reprehensione defensus. Cicero aliquot in locis emendatus; ut & Suidas.

CElebris inter Carneadis discipulos memoria est (*a*) Charmadae, qui post obitum praeceptoris, una cum Clitomacho scholam obtinuit. Sed nomen ejus fere corruptum in veterum libris remansit, donec Viri doctissimi illud quasi postliminio restituerunt. Primo enim Turnebus in Lib. X. Adversariorum Cap. 16. *Charmadae* nomen reposuit in primo Tusculanarum libro: *quanta memoria nuper Charmadas*, *quanta qui modo fuit Scepsius Metredorus*, quam emendationem confirmat Plinius in Lib. VII. Cap. 24. & Fortunatianus in Lib. III. Artis Rhetoricae. Deinde Petrus Victorius in Lib. XXXII. Cap. 24. Variarum Lectionum, alterum Ciceronis locum in Oratore correxit: nam cum vulgo legeretur hoc modo: *scitum est enim quod Carneades noster diceret solebat*, *Clitomachum eadem dicere*, *Carneadem autem eodem etiam modo dicere*, Victorius ex manuscriptis codicibus restituit *Charmidam*, cum *Charmadam* potius scribere debuisset, pro ut in suo codice repererat, utque in Palatino exemplari scriptum esse monuit Gruterus. Extitit postremo Salmasius, qui in Exercitationibus Plinianis pag. 50. illorum vestigiis insistens, Ciceronis locum in Lib. 2. de Oratore similiter emendavit. Ibi enim Antonius *se Athenis Carneadem & Metrodorum vidisse* cum dicat, *Charmadam* scribendum esse. Salmasius monet. Contra hanc Salmasii emendationem valide insurgit D. Petavius in Miscellaneis Exercitationibus, Cap. 8. & 9. & argumenta ex ipsius Ciceronis libris opponit. Equidem D. Petavii aucto-

(*a*) Quae hic egregie de Carneadis aetate & discipulo ejus *Charmada* observavit Valesius, conferenda sunt cum iis, quae super hoc argumento multis quaestionibus inplicito eruditissime contra Petavium itidem scripsit Jonsius Lib. II. de Scriptor. Histor. Philos. Cap. XIV. ubi pag. 189. inter alia argumenta, quibus de aetate Carneadis adversus Petavium disputat, urguet praecipue tempus celebris illius legationis trium Philosophorum a Graecis ad Romanos missorum, Diogenis nempe, Critolai & Carneadis, qui Romam venerunt eo tempore, quo Scipio Africanus, & C. Laelius principes erant civitatis. De qua legatione notavit quaedam Aldobrandin. ad Diogen. Laert. Lib. IV. in vita Carneadis, prope finem. Praecipue vero haec quaestio ventilata est aliquot abhinc annis inter doctos Gallos Foucherium & Lantinum, quorum sententias late exponit Baelius in Lexico Critico in Carneade Tom. II. pag. 63. Ad nomen autem discipuli Carneadis quod adtinet. quem post Turnebum, Victorium & Salmasium, vocandum esse *Charmadam* monet Valesius, & ideo in fine capitis apud Suidam Χαρμάδαν legit, in eo adsentientem non habet Jonsium, qui pag. 191. in illis Ciceronis & Plinii locis *Charmidem* reponi jubet, ac Turnebum refellit, eumque lectionem membranarum veterum Plinii, quae *Carmidas* habebant, pessime in suum *Charmadam* transformasse dicit. Ad Codices Plinii quod adtinet, testatur contra Salmasius, qui a Valesii sententia stat, libros veteres eo in loco habere *Carmadas*, ut emendabat Turnebus, & ita dicendum ex terminatione Graeca ostendit, nempe a Χάρμας esse χαρμάδας, verum a Χάρμις deduci Χαρμίδης Et hoc equidem rectius esse etiam arbitror; quamquam sint tamen qui *Charmidam*, aut *Charmidem* non repudient Sane eâ forma occurrit apud Euseb. de Praep. Euang. Lib. XIV. p. 726. D. & in loco Sexti Empirici, quem profert Gronov. ad Gellium Lib. VII. cap. 14. Vide & Davies ad Cicer. Lib. I. Tuscul. Disput. cap. 24. neque aliter etiam adductis itidem Sexti Empirici & Eusebii locis, eum vocat Menagius ad d. Laertii locum pag. 110. Ed. Londin. ubi quaedam de hoc *Charmide* notavit.

ritati multum tribuo, & singularem ejus Viri doctrinam magni facio: feret tamen aequo animo, si discussis atque examinatis ipsius rationibus, ab eo hac in parte dissentiam. Praecipuum autem illius argumentum, quo tamquam ariete emendationem inpugnat Salmasii, hoc est, quod Crassus, cum Quaestor ex Asia venisset Athenas, Carneadem cum Clitomacho ac Metrodoro, ibi visos ab se commemorat, & quidem cum Carneade Platonis Gorgiam legisse, apud Ciceronem in Lib. I. de Oratore. Fuit autem Crassus quadriennio junior Antonio, quemadmodum Cicero testatur. Proinde si Crassus Carneadem audivit, eumdem etiam audire potuit Antonius. Ad haec Cicero in fine libri I. Academ. Carneadis Academici auditores sibi visos esse dicit. Et initio Libri V. de Finibus, Carneadem ab se auditum esse Athenis indicat. Haec quidem & multo plura ibi Petavius de Carneadis aetate disserit. Quae omnia, ut uno verbo dicam, falsa mihi videntur. Nam neque Crassus umquam, neque Antonius Carneadem illum Academicum audierunt, ut Crassus ipse apud Ciceronem in Lib. III. de Orat. apertissime indicat; ubi auditores multos Carneadis a se tum quaestore Athenis visos esse dicit Graecos. Intelligit autem *Charmadam*, *Clitomachum* & *Aeschinem*, quorum cum Charmada Platonis Gorgiam legerat, ut ipse ait in Lib. I. de Oratore. Ex Romanis autem ejus auditores nominat adhuc superstites Scaevolam & Metellum. Quod si Antonius Carneadem audisset, certe eum hic non omissurus erat Crassus. Neque si ipse Crassus Carneadem audivisset, hic profecto id tacuisset. Id ipsum conficere mihi videtur locus Marci Tullii in Lib. I. de Oratore Cap. 3. ubi sic loquitur Crassus: *Audivi enim summos homines, cum Quaestor ex Macedonia venissem Athenas, florente Academia, ut temporibus illis ferebatur, quod eam Carneades, & Clitomachus, & Aeschines obtinebant. Erat etiam Metrodorus, qui cum illis una ipsum illum Carneadem diligentius audierat, hominem omnium in dicendo, ut ferebant, acerrimum & copiosissimum. Vigebat auditor Panaetii illius tui Mnesarchus, & peripatetici Critolai Diodorus.* Ex quibus verbis satis adparet, post mortem Carneadis Crassum Athenas venisse, cum successores Carneadis scholam obtinerent. Neque enim superstite adhuc Carneade Clitomachus & Aeschines ejus discipuli Academiam obtinere potuerunt. Deinde addit Cicero de Metrodoro, *qui cum illis una ipsum illum Carneadem audierat.* &c. qui sunt illi? Omnino *Charmadas*, *Clitomachus* & *Aeschines*. Accedit quod eo tempore, quo Athenas venit Crassus, jam Critolaus & Diogenes obierant. Qui una cum Carneade legati Romam venerant, eorumque successores scholam obtinebant. Critolai scilicet Diodorus, Diogenis autem post Panaetium Mnesarchus. Postremo haec verba, *qui Carneadem audierat diligentius*, id necessario pervincunt, mortuum tunc fuisse Carneadem. Nam si tum superstes adhuc fuisset Carneades, quid opus erat hoc dicere, cum illum adhuc audiret, ut caeteri. Idem est quod alibi ait Cicero de hoc ipso Metrodoro, ni fallor, *Carneadem optime nosse ferebatur Metrodorus in Academia.* Ex his igitur adparet in Cicerone scribendum esse *Charmadas*, & *Clitomachus*, & *Aeschines* &c. Et paulo post, *cujus tum Athenis cum Charmada diligentius legi Gorgiam.* Potest etiam scribi *Charmades*, quemadmodum legitur apud Sextum Empiricum; & longe infra, ubi Charmadae judicium de ingenio Crassi refert

fert Antonius, *Charmades* etiam pro *Carneade* ſubſtituendus eſt. Quod vero pertinet ad locum Ciceronis in Lib. V. de Finibus Cap. 2. ubi Cicero dicit, *modo, inquit, fuit Carneades, quem videre videor. Eſt enim nota imago. A ſedeque ipſa tanta ingenii magnitudine orbata deſiderari vocem illam puto.* Nemini dubium eſſe poſſet quin legendum ſit *Charmades*. Quomodo enim Cicero Carneadem videre potuiſſet, quem Craſſus non viderat. Maneat ergo rata ac firma Apollodori ſententia, qui Carneadem obiiſſe ſcribit anno 4 Olympiadis 162. Poſtremo illud etiam monendum eſt, hujus Philoſophi nomen corruptum eſſe in Lexico Suidæ: Hic enim voce Πλάτων, ſucceſſores Platonicae Scholae omnes enumerans, usque ad Arceſilam quidem Socraticos dictos eſſe teſtatur. Ab Arceſila vero octavum numerat Carneadem, ſecus quam Cicero, qui quartum ab Arceſila teſtatur; eique ſucceſſorem tribuit Ἁρμάδαν, corrupte pro Χαρμάδαν.

CAPUT XXX.

Parodiae. Dion Chryſoſtomus illuſtratus & correctus. Homeri & Menandri verſus apud eum declarati.

QUi Scriptores antiquos non obiter nec perfunctorie legerunt, ſatis compertum habent ſolitos eſſe illos ad Poëtarum veterum verſus paſſim adludere, quod quidem Latini Interpretes plerumque non animadvertunt, nec verba Scriptoris illius, ad quem adluditur, verbis diſtinguunt. Atqui tota fere elegantia in hujusmodi parodia poſita eſt, adeo ut non animadverſa παρῳδίᾳ, pereat lepos totius ſententiae. Parodia enim, ut notavit Dionyſius Halicarnaſſenſis in libro περὶ ἑρμηνείας, *genus eſt leporis ſeu venuſtatis in ſermone.* Ejus rei exemplum hic adferam ex Dione Chryſoſtomo in Orat. XXXII. ad Alexandrinos pag. 365. ubi de inſtitutione ac de ſermonibus Philoſophiae diſſerit, quanta ſit eorum virtus ad perſanandos morbos animorum: *Quicumque,* ait, *hoc excellenti remedio continenter utuntur toto vitae ſpatio, ii tandem ad ſanitatem felicitatemque perveniunt: qui autem infrequenter, & certis duntaxat intervallis utuntur, ii*

Ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
Τεθνᾶσι.

Verſus eſt (*a*) Homeri in Νεκυίᾳ de Caſtore & Polluce. *Qui vero,* inquit, *hujus remedii plane expertes ſunt, ii demum infelices ſunt, qui nullum portum nec receſſum habeant, quo ſeſe a perturbationum fluctibus procellisque tueantur.*

Ἀλλ' ἐν ἀκαλύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ χειμαζόμενοι.

Verſus hic eſt (*b*) Menandri ex Comoedia, quae πλόκιον dicebatur, quem Agellius una cum

(*a*) Odyſſ. Λ. v. 302.
(*b*) Pag. 154. Edit. Clerici, qui locum hunc Dionis Chryſoſtomi ad illuſtrandum Menandri verſum itidem in notis adduxit, ſed in Menandrei verſus interpretatione graviter lapſus eſt, dum ταλαιπώρῳ βίῳ χειμαζόμενος vertit, *calamitoſa vita hibernans*, pro *agitatus, jactatus*, ut notavit hoc Venerandus Patruus meus in praefat. ante Phileleuth. Lipſienſ. Emend. in Menandr. & Philem. Reliq. pag. 23.

cum aliis refert in (*a*) Lib. II. Cap. 23. Et Johannes Stobaeus in Sermone 187. Et Clemens Alexandrinus in Lib. II. Stromatum in fine. Quin etiam in Oratione XXXII. ejusdem Dionis Chrysostomi pag. 389. versus est nescio cujus Comici, Menandri fortasse, quem non animadvertit Interpres, prava scilicet interpretatione deceptus: Scribendum enim est a capite: ὡς τῶν κωμικῶν ἔφη τις ἐπὶ τοῖς τοιούτοις,

Ἀκόλαστος ὄχλος ναυτική τε ἀταξία.

Qui versus egregie convenit in Alexandrinos, apud quos ingens turba erat nautarum, ad seditiones ac tumultus aptissima, quod etiam Ecclesiastica testatur Historia.

CAPUT XXXI.

Dion Chrysostomus illustratus & emendatus.

PErgamus de Dione Chrysostomo bene mereri. Nam & Scriptor ipse id meretur, quippe gravissimus & elegantissimus, & a lectoribus, Dionisque studiosis non mediocrem, ut spero, gratiam hac nostra opera inituri sumus. In Oratione Corinthiaca queritur Dio contumelia se adfectum a Corinthiis, qui statuam, quam ipsi antea erexerant, paulo post, nulla injuria accepta, sustulissent & confregissent. Hanc injuriam variis modis exaggerat, primum quasi jocans, dein serio. Inter caetera adfert exemplum Syracusanorum, qui coloni erant a Corinthiis olim deducti, ut eos hujus comparationis pudore suffundat. *Syracusani*, inquit, *coloni vestri Lucanum hominem, qui ad ipsos legatus venerat, & legationem suam Dorico*, id est, Syracusanorum, *sermone erat executus, non modo benigne exceperunt, confectaque re, cujus gratia advenerat, dimiserunt; Verum etiam talento donatum, publice aenea statua honorarunt. Si quis vero non ex Lucania, sed civis Romanus, non de plebe, sed ex equestri familia, qui non linguam solum sed & mores & studia habitumque Graecorum adamavit, idque cum tanta ambitione simul ac continentia, quanta (dicam enim audacius) nullus antea Romanorum uti Graecorum hac aetate quispiam. Nam praestantissimus quidem Graecorum persuasit, ut ad Romanorum studia sese converteret: Romanorum autem principi & Imperatori, ut ad Graecorum studia animum adplicaret, persuasit. Harum rerum gratia & rem familiarem & dignitatem, locumque, quem in Republica obtinebat, cuncta denique sponte divertit, ut hoc unum instar omnium bonorum posset adipisci, Graecum scilicet esse & videri. Hujus, inquam, viri aeneam statuam apud vos stare non oportebat? Imo certe in singulis urbibus id fieri decuerat* &c. Hic est sensus totius loci pag. 461.

(*a*) Vide illic Jacobi Gronovii notas, qui testatur non aliter hunc Menandri versum apud Gellium ad marginem exemplaris sui emendasse nostrum Valesium, adscripto illo Dionis Chrysostomi loco, quem hic profert.

461. quem prout emendandus & interpretandus mihi esse videbatur, hic adposui: Nam ubi legitur τὸν δὲ προστάτην, scribo, τῶν δὲ, vel τούτων δὲ. id est Romanorum. Vespasianum autem aut Nervam intelligi puto: Deinde ubi legitur ἵν' αὐτῷ περιῇ ἐναντίον πάντων Ἕλληνι δοκεῖν τε καὶ εἶναι; Noli dubitare quin scripserit Dio, ἐν αὐτῇ πάντων, quod in interpretatione exposui. Denique postrema sic interpungi debent; εἶτα τοῦτον οὐκ ἐχρῆν παρ' ὑμῖν ἑστάναι χαλκοῦν, καὶ κατὰ πόλιν γε. quod idem valet ac si dixisset, καθ' ἑκάστην πόλιν. Sic enim Graeci eleganter loquuntur, subaudientes hanc vocem: quod cum vulgare sit, ac vel pueris notum, Interpres tamen sicut & alia quamplurima non intellexit. Eadem locutione utitur Dio in fine Corinthiacae.

CAPUT XXXII.

Strabo, Stephanus Byzantius, & Scholiastes Pindari emendati. Aegimius Doriensium Rex. Poëma antiquum sub titulo Αἰγιμιοῦ *quibus adscribatur?*

CUm multa sunt valde corrupta in Veterum Libris, tum praecipue nomina propria, non locorum modo, sed etiam Virorum. Atqui tanto majore periculo in his peccatur, quod error nominis errorem etiam in historia pariat. Exempli causa lubet hic adferre insignem locum e Strabonis Libro IX. pag. 427. ubi de Doriensibus eorumque Tetrapoli loquitur. Τούτων, inquit, ὁ βασιλεὺς Αἰπάλιος ἐκπεσὼν τῆς ἀρχῆς, κατήχθη πάλιν, ὡς ἱστοροῦσιν, ὑφ' Ἡρακλέους. Sic ergo scribendum esse contendo (*a*) Αἰγίμιος. Fuit enim *Aegimius* Doriensium Rex, qui cum oppugnaretur a Lapithis, Herculis auxilium inploravit, partem regni pollicitus, si suppetias tulisset, ut refert Apollodorus in Bibliotheca. Sed quae sequuntur in Strabone hanc emendationem magis confirmant: Ait enim Strabo hunc ipsum Doriensium Regem, qui ab Hercule in regnum restitutus fuerat, in gratiam accepti ab Hercule beneficii, adoptasse sibi Hyllum Herculis filium natu maximum, qui postea ipsi in regnum successit. Constat autem ab *Aegimio* Doriensium Rege id factum fuisse. Sic enim scribit Ephorus in Lib. I. Historiarum: cujus verba refert Stephanus in Δυμᾶνες· Δυμᾶν φῦλον Δωριέων. Ἦσαν δὲ τρεῖς Ὑλλεῖς, καὶ Πάμφυλοι καὶ Δυμᾶνες ἐξ Ἡρακλέους. καὶ προσετέθη ἡ Ὑρνιθία, ὡς Ἔφορος α'. Αἴγιμος γὰρ ἦν τῶν περὶ τὴν Οἴτην Δωριέων βασιλεύς. Ἔσχε δὲ δύο παῖδας Πάμφυλον καὶ Δυμᾶνα καὶ τὸν τοῦ Ἡρακλέους Ὕλλον ἐποιήσατο τρίτον, χάριν ἀποδιδόντες, ἀνθ' ὧν Ἡρακλῆς ἐκπεπτωκότα κατήγαγεν. Multa hic vitiose praescripta sunt. Primo enim scribendum est Δυμᾶνες φυλὴ Δωριέων. Deinde

(*a*) Ita etiam Palmerio in mentem venerat, nam ille in Exercit. ad Auctor. Graec. pag. 321. ad hunc Strabonis locum notat omnes alios Scriptores Regem hunc *Aegimium* vocare non *Aepalium*. Thomas etiam Galeus in notulis ad Apollodor. Lib. II. Cap. 7. §. 7. notat Stephanum & Diodorum Siculum cum Apollodoro eum vocare *Aegimium*, sed alios hunc Doriensium Regem *Aepalium* nominare. Sed sine dubio apud eos, quibus *Aepalius* scribitur, corrigendum ubique est *Aegimius*.

de (*a*) expungenda ſunt illa verba ἐξ Ἡρακλέυς. Poſtremo lege ἐποιήσατο τρίτον χώραν ἀποδιδοὺς &c. Caeterum Herodotus non Δυμᾶνας hanc tribum vocat, ſed Δυμανάτας· quartamque tribubus jam dictis additam non *Hyrnithiam*, ſed *Aegialeam* vocat; ubi de Sicyoniis loquitur, (Lib. V. Cap. 68.) qui erant origine Dorienſes. Ejusdem *Aegimii* meminit Pindarus in Ode I. (vs. 124.) & V. Pythica (vs. 96.) ubi Scholiaſtes vetus de Dyma & Pamphylo ejus filiis quaedam ſcribit. Sed caſtigandus eſt in eo quod tradit pag. 195. (ad I. od. Pyth. vs. 120.) de Hyllo Herculis filio, ὃς ἐβασίλευσε τῶν περὶ Ἰταλίαν οἰκησάντων. Scribe meo periculo, περὶ Οἴτην. Fuit & poema quoddam apud antiquos, cui titulus fuit Αἰγίμιος, quod utrum tragicum, an Epicum fuerit parum conſtat. Scholiaſtes (*b*) Apollonii in Lib. IV. (vs. 816.) hoc carmen citat absque auctoris nomine, ὁ τὸν Αἰγίμιον ποιήσας. Alii Heſiodum, alii Cercopem Mileſium hujus carminis auctorem faciebant, teſte Athenaeo Lil. XI. (Cap. 15.) ex quo Epicum carmen fuiſſe diſcimus. Pauſanias in Corinthiacis (Lib. II. Cap. 28.) de hoc eodem Aegimio loquitur, ejusque filium (*c*) Pamphylum commemorat.

C A-

(*a*) Forte retineri poſſunt haec verba, ſi ordine inmutato ſcriberetur in Stephano: ἦσαν δὲ τρεῖς Πάμφυλοι, καὶ Δυμᾶνες, καὶ Ὑλλεῖς, ἐκ τοῦ Ἡρακλέυς· *erant enim tres Pamphyli, Dymanes; & Hyllenſes ab Hyllo Herculis filio*: unde ſcilicet nomen traxerunt Hyllenſes. Locutio ὁ Ἡρακλέυς ſubintellecto υἱὸς adſtrui vix meretur, nam ita apud Heſychium ſimiliter in Τάρας. πόλις Ἰταλίας, ἀπὸ Τάραντος, τοῦ Ποσειδῶνος, *a Tarante, Neptuni filio*. Sic Πραξιφάνης Διονυσιφάνους, *Praxiphanes Dionyſiphanis filius* apud Clem. Alex. Lib. I. Stromat. p. 133. Ed. Sylb. & apud quos non? vide quae habet Jonſ. de Scriptor. Hiſt. Philos. Lib. I. Cap. 2. p. 14. & Cl. Bos de Ellipſ. Gr. p. 178. deinde in hoc Stephani loco recte Ὕλλον ſcribendum pro Ὕλλαν monet Holſtenius p. 105. *Hyllus* enim Herculis filius eſt. de quo Scylax pag 16. Ed. Gronov. Ὑλλοι δέ φασιν Ὕλλον τὸν Ἡρακλέυς αὐτοῦ κατοικῆσαι· *Hylli vero dicunt, Hyllum Herculis filium, illic habitaſſe*, ubi itidem habes Ὕλλον τὸν Ἡρακλέυς ſcil. υἱὸν, ut paullo ante in Stephano. nomen autem *Hylli* in nonnullis Scriptorum veterum locis corruptum eſt, ut apud Theophil. Antioch. Lib. II. p. 96. τὸ δὲ καὶ Ἡρακλέυς τοῦ Διὸς, εἶμαι Ὕλλον, quomodo legendum indicavit Delrio Comm. ad Senec. Herc. Oet. v. 1446. & reſtituit in noviſſima Editione Cl. Wolfius, in cujus notis vide etiam locum ex Chronico Euſebii, apud quem ſimiliter, ut apud Stephanum, Ὕλλου, τοῦ Ἡρακλέυς· nonnumquam etiam falſo locum occupavit, ut apud Diodorum Sic. Lib. IV. Cap. 77. dicitur Ὕλλος τοῦ Τρωὸς, *filius Trois*, ubi Ἶλος corrigendum monuit Jenſius. Epiſt. ad Graevium poſt Lection. Lucian. p. 413.

(*b*) Meminit & hujus poematis Αἰγιμίου Scholiaſtes idem ad Lib. III. vs. 587. ſed nullo Auctoris quoque indicio, laudans tantum ὁ τὸν Αἰγίμιον ποιήσας, ut in loco ex Lib. IV. vs. 816. ubi ſecundum hujus Poematis librum allegat, ὁ τὸν Αἰγίμιον ποιήσας ἐν δευτέρῳ φησί. vide Caſaub. ad Athenaeum p. 518. Voſſium de Hiſtor. Graec. Lib. IV. p. 509. & Fabric. Biblioth. Graec. Lib. II. Cap. 8. p. 380. Porro hoc ipſum eſt idem Caput, quod ſibi Pariſiis a Valeſio praelectum gratulatur Jac. Gronovius in notis ad Stephan. Byzant. pag 1. in voce Ἀβάντης, ubi corrigit Gronovius, Ἡσίοδος ἐν Αἰγιμίου δευτέρῳ *Heſiodus in libro ſecundo Aegimii*, quomodo ſimiliter hujus poematis librum ſecundum ad partes vocat Scholiaſtes Apollonii, ut ſtatim notavimus: & hanc Gronovii correctionem veram eſſe arbitror, quamvis Meurſius Lib. II. Attic. Lect. Cap. 20. emendet ὡς Ἡσίοδος Γυναικῶν δευτέρῳ, ut innuatur Heſiodi celebre poema εἰς Γυναῖκας, quod in tres καταλόγους fuit diſtributum, quo tendebat Salmaſii emendatio corrigentis ἐν καταλόγῳ δευτέρῳ, ut monuit Berkelius.

(*c*) De quo Pamphylo, Aegimii filio, multa erudita brevi dabit Cl. Hemſterhuſius noſter in notis ad Ariſtophan. Plut. pag. 114, & 115. ubi corruptiſſima illa Scholiaſtae Pindari verba ad Od. 1. Pyth. v. 120. maculis liberat. In iis autem quod hîc Valeſius emendari jubeat ſuo periculo, περὶ Οἴτην οἰκησάντων pro περὶ Ἰταλίαν, nondum mihi perſuadet certam illam & indubitatam eſſe correctionem, ſed potius amplectendam puto emendationem, cujus me admonuit itidem Hemſterhuſius, qui legendum cenſebat, περὶ Οἰχαλίαν, quam veriſſimam eſſe lectionem, & praeter hiſtoriae veritatem ad literas vulgatae propius accedere, non negaturum ipſum, ſi viveret, Valeſium opinor.

CAPUT XXXIII.

Harpocration emendatus & illuſtratus. Mauſſaci opinio rejecta. Decemviri in Piraeeo quinam fuerint? Meurſius notatus. Andocidis locus correctus. Corn. Nepotis error.

Locus eſt apud Harpocrationem in voce Μόλπις, admodum difficilis & obſcurus, qui ſic habet, Μόλπις. Λυσίας ἐν τῷ περὶ τοῦ Διογένους κλήρου φησί; Μόλπις ὁ τῶν ἐν Πειραιεῖ, οἱ δ' ἄρα μετὰ τοὺς Τριάκοντα, Δέκα Ἄρχοντες ἦρχον ἐν Πειραιεῖ, ὧν εἷς ἦν ὁ Μόλπις, ὡς Ἀνδροτίων ἐν τρίτῃ Ἀτθίδος &c. Philippus Mauſſacus (*a*) exiſtimavit Lyſiam ſeu Harpocrationem hic loqui de decem magiſtratibus, quos Athenienſes abdicatis XXX. Tyrannis conſtituerunt, de quibus Harpocration ſcribit in voce Δέκα. Verum ego pace ejus Viri dixerim, aliter ſentio. Hi enim decem Magiſtratus, qui poſt triginta Tyrannos creati ſunt, nullum in Piraeeo imperium habuerunt. Qui enim poſſint illic imperium habere? cum Piraeeus tunc temporis ab exulibus teneretur, ut teſtatur Xenophon in Lib. II. Diodorus in Lib. XIV. aliique plures. Proinde alii decem Magiſtratus quaerendi ſunt, qui in Piraeeo imperaverint: de quibus dicam, paulo altius narratione repetita. Fractis Athenienſium rebus navali proelio ad Helleſpontum, tumultus in urbe, ut par erat, exortus eſt: Ii ergo, qui mutatam Rempublicam maxime volebant, conjuratione inter ſe facta, Ephoros quinque conſtituerunt, qui & populum ad concionem convocarent, & Duces ac Praefectos ad cuſtodiam urbis, & reliquos Magiſtratus arbitrio ſuo crearent. Horum e numero fuit Critias & Eratoſthenes, ut ſcribit Lyſias in oratione contra Eratoſthenem. Hi cum Lyſandrum arceſſiviſſent, concione habita, effecerunt, ut Democratia Athenis ſolveretur, & triginta Viri conſtituerentur ſummo imperio praediti. Praeter hos vero, undecim quidem Magiſtratus in urbe, decem autem in Piraeeo crearentur, qui fori rerumque venalium curam haberent. Id quod teſtatur Plato in Epiſtola VII. ad Dionis propinquos. καὶ τῆς μεταβολῆς, inquit, εἷς καὶ πεντήκοντά τινες ἄνδρες προὔστησαν ἄρχοντες, ἕνδεκα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δὲ ἐν Πειραιεῖ περί τε ἀγορὰν ἑκάτεροι τούτων, ὅσα τ' ἐν τοῖς ἄστεσι διοικεῖν ἔδει· τριάκοντα δὲ πάντων ἄρχοντες κατέστησαν αὐτοκράτορες· Horum undecim Virorum ac decem Virorum, qui cum triginta Tyrannis imperium geſſerunt, meminit etiam Xenophon in Lib. II. rerum Graecarum pag. 280. Editionis Henrici Stephani; ubi inter exules, qui erant in Piraeeo, & cives ex Aſtu pacem a Pauſania Lacedaemoniorum Rege factam eſſe ſcribit, his conditionibus, ut ſingulis domum ſuam repetere liceret, exceptis triginta & undecem Viris ac decem Viris, πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ἕνδεκα, καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ ἀρξάντων δέκα. Ex horum decem Virorum numero,

(*a*) Dederat hanc opinionem ſuam Mauſſacus in notis ad Harpocr. p. 116. in voce Δέκα, ſed refutavit eam Valeſius ad notas Mauſſaci p. 107. Ed. Blanc. ubi maximam partem eorum, quae erudite & prolixe in hoc capite de his Decemviris in Piraeeo traduntur, breviter collegerat, ſimul admonens ſe multa de iis notaſſe ad Xenophont. Hellenic. Lib. II. Scribit etiam illic Valeſius, ſibi verba illa οἱ δ' ἄρα μετὰ τοὺς

ro, unus fuit & Charmides Glauconis filius, teſte Xenophonte pag. 278. Ubi eum caeſum fuiſſe dicit in ea pugna, in qua & Critias cecidit unus e triginta Tyrannis, τῶν δ' ἐν Πειραιεῖ δέκα ἀρχόντων Χαρμίδης. Denique Plutarchus in Lyſandri vita hos decem Viros Piraeei commemorat his verbis, τὴν πολιτείαν ἐκίνησε τριάκοντα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δὲ ἐν Πειραιεῖ καταστήσας ἄρχοντας. Creati ſunt hi decem Viri cum undecim Viris & triginta Tyrannis anno primo Olympiadis 94. Anno autem ejusdem Olympiadis quarto, cum exules duce Thraſybulo Piraeeum occupaſſent, atque in dies transfugientibus ad eos civibus, opes eorum animique augerentur, Athenienſes qui erant in urbe, pulſis triginta Tyrannis, quorum crudelitatis ipſos jam pertaeſum erat, illorum loco decem Viros cum ſummo imperio conſtituerunt; Unum ex ſingulis tribubus, ut ſcribit Xenophon & Diodorus. Unus ex his fuit Phidon, qui ex triginta Tyrannis fuerat, & pulſis triginta Tyrannis ſolus cum Eratoſthene non erat e civitate pulſus. Inter hos etiam Hippoclem & Epicharem Lamprenſem fuiſſe teſtatur Lyſias in Oratione contra Eratoſthenem. (*a*) Rhinon quoque ex horum decem Virorum numero fuiſſe perhibetur ab Iſocrate in exceptione adverſus Callimachum. Porro hi decem Viri, cum ab Athenienſibus creati eſſent eo conſilio, ut exules cum civibus reconciliarent, contrariam prorſus viam inierunt: Nam & triginta Tyrannos, qui Eleuſinen ſe receperant, oppugnare, & exules in Piraeeo adoriri ſtatuerunt, cum in animo haberent nihilo mitiorem, quam quae ſub triginta Tyrannis fuerat, dominationem conſtituere. Phidonem igitur legatum miſerunt Lacedaemonem, qui auxilium ab iis peteret, ad oppugnandum Piraeeum, ac centum talenta a Lacedaemoniis mutuati ſunt, ut mercenarios conducerent, ducemque Lyſandrum paucorum potentiae ſtudioſiſſimum, ſibi dari poſtulaverunt. At Pauſanias Lacedaemoniorum Rex, qui Lyſandri gloriae invidebat, ſubmiſſis, qui exules monerent, ut ad ſe legationem mitterent, pacem inter eos ac cives fecit his conditionibus, quas ſupra ex Xenophonte memoravi. Id autem contigit Olymp. 94. Anno 4. Reverſus igitur in urbem (*b*) Thraſybulus una cum exulibus, primum quidem Diis gratias egit: deinde

τοὺς τριάκοντα &c. apud Harpocr. in voce Μόλπις p. 245. videri Harpocrationis eſſe, non ipſius Lyſiae, ut perperam putaverat Mauſſacus. hîc autem nihil certi definiendo videtur id in medio relinquere, dum dicit *Lyſiam ſeu Harpocrationem*. Ceterum praetermittere non poſſum egregiam in hoc Harpocrationis loco emendationem, quam mihi ſuggeſſit Cl. Hemſterhuſius: Ille enim refingendum in eo putabat, Μόλπις ὁ τῶν ἐν Πειραιεῖ ι', id eſt, δέκα, quam numeralem literam abolitam eſſe exiſtimabat ex praecedenti voce Πειραιεῖ, deinde verba illa οἱ δ' ἄρα ut inutilem laciniam reſecanda, locumque ita conſtituendum eſſe cenſebat: Μόλπις ὁ τῶν ἐν Πειραιεῖ δέκα: Quae Lyſiae verba ſunt, iisque explicandis de ſuo Harpocrationem addidiſſe: Μετὰ τοὺς τριάκοντα δέκα ἄρχοντες ἦρχον ἐν Πειραιεῖ &c. ita certe concinnius procedit oratio, & poſt Valeſii inſignem emendationem perſanatum puto hunc Harpocrationis locum. Quod autem Vir. Cl. Jac. Gronovius in notis ad Harpocr. p. 94 ex Codice Mediceo legendum putet δέκα ἄνδρες, pro ἄρχοντες, quia in Tyrannos illos honeſtam nimis Archontum appellationem non convenire exiſtimet, contrarium plane, ut puto, patebit ex locis Xenophontis & Platonis a Valeſio hîc adductis, ubi ἄρχοντες ſimiliter vocantur. Ceterum de praefectis his Piraeei vide etiam Meurſ. in Libro de Piraeeo Cap. X.

(*a*) De eo vide Mauſſacum ad Harpocrationem p. 311. cujus palmaria illic de hoc *Rhinone* in loco Iſocratis eſt emendatio.

(*b*) Refert haec Juſtinus Lib. V. Cap. 10. ubi vid. notas. & Leon: Allatium ad Socraticas Epiſtolas pag. 168.

bem de legem tulit, ut injuriae utrimque inlatae oblivioni mandarentur. Quod cum populus scivisset, viginti Magistratus constituti sunt, qui Reip. curam gererent, donec leges praescriptae fuissent. Interim vero leges Solonis Draconisque servari in civitate voluerunt; ut scribit Andocides in Oratione de mysteriis: Ubi etiam jusjurandum illud refert, quodpublice praestiterunt Athenienses, oblituros se injuriarum omnium. (a) καὶ οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδὲν, πλὴν τῶν τριάκοντα, καὶ τῶν ἕνδεκα. Quinam essent hi ἕνδεκα non intellexit Meursius in Lib. III. de Archontibus Atheniens. Cap. 15. Sunt autem undecim Viri, de quibus supra diximus. Deesse vero videtur in Andocide nomen decem Virorum: sic enim scripsisse videtur Andocides, καὶ τῶν ἕνδεκα, καὶ τῶν δέκα. Ex his adparet longe differre hos decem Viros ab illis decem Viris Piraeei: Et quid mirum a Maussaco non fuisse distinctos, cum Cornelius Nepos utrosque confuderit: sic enim scribit in Thrasybulo: (Cap. 3.) *Is inter Thrasybulum & eos, qui urbem tenebant, fecit pacem his conditionibus, ne qui praeter triginta tyrannos & decem, qui postea Praetores creati, superioris more crudelitatis erant usi, adficerentur exilio.* Nam Xenophon pag. 280. decem Viros Piraeei diserte dicit, ut supra notavi. Quae cum ita sint, adparet in Harpocrationis Lexico scribendum esse, μετὰ τῶν τριάκοντα, δέκα ἄρχοντες ἦρχον ἐν Πειραιεῖ.

CAPUT XXXIV.

Julius Pollux correctus. Postelli, Sigonii, & Meursii opinio inprobata.

Superiori capite docui, pulsis triginta tyrannis, & reversis in patriam exulibus, viginti viros ab Atheniensibus esse constitutos; quod quidem Andocidis Oratoris testimonio comprobavi. Eorumdem viginti Magistratuum meminit Julius Pollux in Lib. VIII. Cap. 9. (segm. 112.) sed quia locus est corruptissimus, hic eum adponam. Γυναικοκόσμοι δὲ ἀρχοὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου τῶν γυναικῶν, τὰς δὲ ἀκοσμούσας ἐζημίουν, καὶ τὰς ζημίας αὐτῶν γράφοντες, ἐξετίθεσαν ἐπὶ τῆς πλατάνου τῆς ἐν Κεραμεικῷ. Οἱ εἴκοσι τούτους εἵλοντο μετὰ τῶν τριάκοντα τῆς πολιτείας, καὶ τῶν νόμων ἐπιμελητῶν ἀριστίνδην ἐπιλε-

F ξά-

(a) pag. 217. Edit. Miniati. ubi integrum illud Atheniensium jusjurandum refertur, ad quod respexit Cicero in Orat. I. Philip. Cap. I. *quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis, Atheniensiumque renovavi vetus exemplum: Graecum etiam verbum usurpavi quo tum in sedandis discordiis erat usa civitas illa, atque omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delendam censui.* Quo in loco dissentiunt viri docti, an Cicero graecum verbum civitatis ἀμνηστίαν (quod in textum a sciolis ibidem inscite intrusum fuit) usurpaverit, an vero illud, quo usus est Thrasybulus μὴ μνησικακεῖν. a priori sententia stat Manutius in Comment. pag. 50 & 51. Ed. Graev. sed Muretus Lib. II. Var. Lect. Cap. 15. cum ex hoc ipso Andocidis loco, tum ex Xenophonte & Aeschine alterum μὴ μνησικακεῖν indicasse Ciceronem docte probat. quem tamen refutat Fabricius in eruditis ad Orosium notis Lib. II. Cap. 19. p. 125 & 126. vide & Boxhornii notam ad Nepotis locum in Thrasyb. Cap. 3. ubi jusjurandum illud ex hoc Andocidis loco itidem inlustrat.

ξάμϛνοι· Viri Doctiſſimi hactenus exiſtimarunt haec Pollucis verba ad γυναικοκόσμους referri debere: qua in ſententia fuit Poſtellus, & Sigonius, & Meurſius Lib. II. Atticarum Lectionum Cap. 5. cum tamen disjungenda ſint Pollucis verba. Poſtquam enim de Gynaecocoſmos locutus eſt, tum de viginti Viris loquitur. Scribe igitur a capite; (a) Οἱ Εἴκοσι· Τούτους εἵλοντο μετὰ τοὺς τριάκοντα, τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων ἐπιμελητάς &c. Id eſt, *Viginti Viri. Hos ejectis triginta tyrannis, creaverunt Athenienſes, qui Reipublicae ac legum curam gererent, eosque viritim legerunt.* Andocidis locus, quo tamquam fundamento haec emendatio noſtra innititur, extat in Oratione de myſteriis pag. 11. editionis Aldinae, quem brevitatis ſtudio praetermittam.

(a) Locum hunc Pollucis ita, ut hîc eum corrigit, emendandum eſſe monuerat Valeſ. in notas Mauſſac. ad Harpocration. p. 107. ubi ſimiliter Poſtelli, Sigonii, ac Meurſii errorem indicavit: & ita quoque Kuhnius ex v. c. legendum eſſe notavit, quem non praeteriit itidem Andocidis ille locus, cujus integra verba, a Valeſio hic non adſcripta, exhibuit.

HEN-

HENRICI VALESII EMENDATIONUM

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Dionis Chrysostomi vita enarrata. Dio natus in urbe Prusa ad Olympum. Pater ejus Pasicrates, vir illustris. Dio civis Romanus ex equestri familia. Philosophiae se tradit. Vespasiani amicus. Domitianum fugiens in exilium abit Delphos; ubi oraculum consulit. Inde Borysthenem usque & Hypanim pervenit. a Getis benigne excipitur. Dionis Getica interciderunt. In Graeciam redit. Romam tendens morbo opprimitur; a Trajano benevole habetur. Patriae suae Prusae multa commoda impetrat. in eam revertitur. quae erga eum ingrata est. Qualis in Republ. extiterit: Socraticae sectae Philosophus fuit. Xenophontis amator. Ejus discipulus Favorinus Arelatensis.

CUm hic liber Dioni Chrysostomo specialiter dicatus sit, ab ejus vita, quam ex ipsius Orationibus collegi, exordium sumam.

Dio Chrysostomus natus est in Bithyniae oppido Prusa: Sed cum duae sint hujus nominis urbes in Bithynia, altera ad Olympum montem, altera ad Hyppium fluvium sita, utrum harum fuerit Dionis patria, obscurum. Ego vero non dubito quin Prusae ad Olympum natus sit. Idque ut credam, plurimis argumentis inducor. Primum enim Dio in Oratione XL. & XLI. Prusam suam ait vicinam & conterminam fuisse Apamiae, civitati maritimae. Deinde in Oratione XLIV. ait urbem fuisse non admodum antiquam, quae tamen brevi celeberrima inter Graecas urbes evaserit. Postremo in Oratione XL. & XLIV. ait in ea conventum fuisse jurisdictionis causa. Haec autem non alteri conveniunt, quam Prusae ad Olym-

(a) Vitam Dionis hujus conscripsit inter veteres Philostratus de vitis Sophistar. Lib. I. n. 7. & Photius in Excerptis, quae leguntur ante Dionis Orationes in Editione Casauboni. Comparanda etiam sunt, quae, licet non ita prolixe ut hic Valesius, de ejus vita, fatis, ac scriptis habet Fabricius in Biblioth. Graec. Lib. IV. cap. 10.

Olympum, quae vicina fuit Apamiae, teste Ptolemaeo: & recens condita ab Annibale, ut docet Plinius in Lib. V. sub finem: Et conventus jurisdictionis causa, solennis fuit Prusae ad Olympum, quod docet Plinius junior in Lib. X. Epistolarum ad Trajanum, in qua nominatim de Dione nostro loquitur, ut postea ostendemus.

Natus autem fuit parentibus nobilissimis. Nam & pater ejus Pasicrates princeps fuit civitatis quoad vixit: Et avus gratia & auctoritate plurimum potuit apud Imperatorem Romanum, a quo etiam civitate Romana donatus est, ut scribit Dio in Orat. XLI. ad Apamenos: qui si diutius vixisset, hoc etiam beneficium impetraturus erat, ut Prusa libera fieret ac sui juris, ut ait in Orat. XLIV. Fuit autem Vir singulari doctrina praeditus, quae amicitiam Principum, opes quoque ipsi conciliavit: Nam cum patrimonium omne in erogationes publicas patriae suae inpendisset, postea, tum ex doctrina, tum Imperatorum beneficiis, opes sibi comparavit, quod refert Dio in Oratione XLVI. Sed & majores ejus, Clarissimi in Rep. Viri, statuis & publica sepultura ornati fuerant, ut ibidem scribit. Ex his igitur natus Dio, civis fuit Romanus, quemadmodum ipsemet profitetur in Orat. Corinthiaca: Idque ex equestri familia, ἐκ τῶν ἱπποτρόφων. Sed quamquam civis Romanus, & splendida equestri familia natus Dio, ad summos honores facile adspirare posset, cuncta tamen prae Sapientiae studio despexit: Abjecta igitur cura rei familiaris, philosophari instituit, ac, relicta patria, peregre profectus, universum prope orbem Rom. peragravit, eo consilio, ut & se variis laboribus ad patientiam ac fortitudinem exerceret, & cum summis quibusque Viris colloquendo undique Sapientiae praecepta colligeret. Neque vero philosophari ipse contentus, alios quoque partim exemplo suo, partim sermonibus ad Sapientiae studium incitavit, ut in Corinthiaca ipse gloriatur; Inter quos Lasthenes fuit quidam, oriundus Apamiae Bithyniae, qui tamen aliquanto post, relicto pallio, ad militiam descivit. Sed cum idem postea mutato consilio, ad philosophiam regredi vellet, a Vespasiano Principe impetravit Dio, ut sacramento militiae solveretur: Adjecit Vespasianus in Dionis gratiam, ut Lastheni philosophanti stipendia procederent, non secus ac si militaret, ut scribit Philostratus in Lib. V. de vita Apollonii. In hac peregrinatione congressus est Dio cum Apollonio Tyaneo & Euphrate Tyrio, celeberrimis ejus aetatis Philosophis; inter quos cum ex aemulatione dissidia extitissent, ipse in utriusque amicitia semper permansit.

Porro cum Vespasianus nondum adhuc firmato principatu, ex Syria in Aegyptum venisset, Dionem & Euphratem sibi comites adjunxit, eorumque consilio in rebus gravissimis usus est. Quemadmodum refert Philostratus in eo, quem dixi, libro. Vespasiani imperio, at non amicitiae & benevolentiae in Dionem, successit Domitianus: qui cum tyrannos omnes saevitia & crudelitate superaret, optimum quemque, indicta causa, interficeret, atque adeo virum quemdam optimum ac nobilissimum, Dionisque amicissimum, nullam aliam ob causam, quam propter ipsius virtutem interemisset, haud quaquam territus Dio, eum graviter objurgavit, spretis ejus minis, ipsum ultro provocans ac lacessens. Erat alioqui Do-

Domitianus Philosophis omnibus infensissimus: Proin in exilium abire coactus est Dio; quod tamen exilium non sententia Principis irrogatum, sed voluntarium fuisse Philostratus tradit. Dio tamen passim in Orationibus id exilium nominat, causamque exilii prodit amicitiam illius viri, quem dixi, in Orat XIII. Domitianum igitur fugiens Dio, non prae metu, neque enim is erat Dio, qui tormenta ulla metueret, sed ne inmanitatem atque atrocitatem illius Belluae intueretur, in exilium abire statuit: Ac primum profectus est Delphos, ut Apollinis oraculum consuleret, ut moris fuerat olim apud Graecos, qui nullam majoris momenti rem, nisi consulto prius oraculo, suscipiebant. Accepit autem hoc ab Apolline responsum, ut id quod instituerat, forti animo agere pergeret, donec ad ultimas terras pervenisset, quemadmodum ipse testatur in Oratione XIII. ad Athenienses. Proinde fidentius itineri se accinxit, solus ac seminudus, jamque adfecta aetate: profectus est autem secundum ripam Danubii, quo trajecto, adusque Borysthenem & Hypanim pervenit. Qua porro humanitate exceptus sit a Borysthenitis, ipsemet luculenter narrat in Oratione Borysthenica, ubi situm illius urbis & oram maritimam ejus tractus accurate describit. Habebat in animo per Scythiam proficisci ad Getas, sicut ipse ibidem testatur: sed utrum Scythas adierit, incompertum est: Erant certe Scythae vicini Borysthenitis, eosque adsiduis incursionibus infestabant. Hic vero hominis fiduciam mirari subit, qui gentes ferocissimas inermis petere ausus fuerit, non mercaturae causa, neque ad foedus & amicitiam cum iis paciscendam; sed duntaxat ut eorum mores ac disciplinam & studia cognosceret. Exceptus est autem benigne a Getis, tametsi nudus ad armatos, inbellis ad bellicosos, pacatus ad inquietissimos pervenisset: Atque utinam extarent illius (*a*) Getica, quod opus summis laudibus effert Philostratus.

Mortuo Domitiano, rebusque meliorem in statum conversis, Dio in Graeciam reversus est: Ac primo Olympiam adiit voti causa, quod multo antea Jovi Olympiaco voverat. Ibi orationem habuit ad Helienses, quae Olympica inscribitur, quam equidem inter elegantissimas Dionis orationes numerare soleo. Inde cum Romam proficisci instituisset, ut conveniret Nervam optimum Principem, quo cum erat antiqua necessitudine conjunctus, in morbum incidit: quo factum est, ut pulcherrima opportunitate juvandae atque augendae patriae frustatus sit Dio: nihil enim erat, quod ille a Nerva impetrare non posset. Sed hanc jacturam Nervae successor Trajanus brevi supplevit. Hic enim non minori benevolentia Dionem complexus est: adeo ut in consessum vehiculi saepe illum admitteret, & ad eum conversus, haec dicere soleret, *quid loquaris*, inquit, *nescio: caeterum te amo non minus, quam me ipsum*; quemadmodum a Philostrato relatum est. Ea porro amicitia Principis non ad quaestum proprium abusus est Dio, licet maximo aere alieno oppressus, quod pater ei moriens reliquerat: nihil enim neque sibi, neque suis a Trajano umquam poposcit: sed de patria sua duntaxat sollicitus, quam & amplissimam & ornatissimam esse cupiebat, impetravit ei a Trajano, ut centum

 Sena-

(*a*) Quae Dioni huic itidem adscribit Philostratus, sed Dioni Cassio perperam Suidas. vid. Fabric. P. 319.

Senatores ſupra legitimum numerum allegere ipſi liceret; ut ſcribit Dio in Orat. XLV. & XL. Impetravit etiam, ut conventus Pruſae ageretur a proconſulibus, quo vicinae civitates & oppida & vici jurisdictionis cauſa convenirent, ut indicare videtur in eadem Orat. XL. pag. 495. & in Orat. XLV. pag. 516. Maximo tunc omnium hominum favore celebratus eſt Dio: Nam & Romae rogatus a clariſſimis hominibus frequenter declamavit ſummo audientium plauſu, ut ipſe teſtatur in Orat. XIII. & omnes fere Graeciae atque Aſiae civitates, miſſis ad eum legationibus, & honorificis decretis, publice ipſi gratulatae ſunt ob reditum felicem, eumque civem & Senatorem apud ſe adſciverunt, quemadmodum ipſe in Corinthiaca, & in Orat. ad Nicomedienſes & ad Apamenos. Pruſenſes decreto publico ei gratias egerunt, utque in patriam redire vellet, rogarunt: tanto amore patriae, tantoque deſiderio flagrabat Dio, ut Principis amicitiam & gratiam, ut familiaritatem nobiliſſimorum hominum, qui erant in urbe, ut opes atque auctoritatem, omnia denique ei uni poſtponeret. Itaque cum ſuper hac re epiſtolam ad Trajanum ſcripſiſſet, ab eoque reſponſum accepiſſet, quo facultas redeundi concedebatur, in patriam tandem reverſus eſt.

Ibi cum rem familiarem magnopere inminutam reperiſſet; quippe ob diuturnum ejus exilium ac longinquum, plerique ſervorum aufugerant, ac libertatem uſurpaverant; multi quoque fundos ac praedia per vim occupaverant, ipſe tamen de nullo umquam conqueſtus eſt, neminem in judicium vocavit, ut ait ipſemet in Orat XLV. ad cives ſuos. Sed tamen talis tantusque vir, & de patria ſua optime meritus, non parem a ſuis civibus gratiam retulit. Cum enim porticum quamdam in patria ſua fieri ſuaſiſſet, ut & peregrinis & proconſulibus, qui in urbem jurisdictionis cauſa veniebant, civitas ornatior adpareret, atque in id opus magnam pecuniae vim cum ipſe, tum amici ejus polliciti eſſent, in hujus operis aedificationem coactus eſt tabernam quamdam aerariam demoliri. Hinc occaſione arrepta calumniatores ejus urbem ab illo deſtrui criminati ſunt: cumque opus jam perfectum Reip. adſignaret Dio, Eumolpus & Archippus Philoſophus reſtiterunt, & Plinio proconſuli libellos obtulerunt: quibus Dionem inſimulabant, quod non recte neque ex utilitate Reip. id opus feciſſet, & quod in eodem opere ſtatuam Principis, & cadavera uxoris ac filii poſuiſſet. Cum Plinius ſuper hoc poſtremo accuſationis capite Trajanum conſuluiſſet; reſcripſit Trajanus, quaeſtionem Majeſtatis in ejusmodi negotio admittendam non eſſe; id enim a temporum ſuorum modeſtia abhorrere. Extat etiamnum Epiſtola (*a*) Plinii ad Trajanum, cum reſcripto Divi Trajani: quod certe mirum eſt, non animadvertiſſe Caſaubonum, praeſertim cum

(*a*) Lib. X. Epiſt. 85. ubi Dio hic Chryſoſtomus vocatur *Dio Coccejanus*, a patrono ſuo *Coccejo Nerva*. Vide illic notam Catanaei, qui recte Dionem Pruſenſem intelligit; Nam Plinii Epiſtolam ad hunc Dionem pertinere jam dudum oſtenderat Valeſius in notis ad Excerpt. Peireſcian. p. 80. ubi pleraque eadem, quae hic de injuria civium Pruſenſium erga Dionem tradit, notavit. Errat igitur Jonſius Lib. III. de Scriptor. Hiſt. Philoſ. Cap 14. p. 283. ubi Dionem hunc Pruſaeum, cujus Orationes ſuperſunt, diverſum facit ab illo Dione Coccejano apud Plinium memorato: merito etiam Fabricius in diverſa abiit a Tillemontio aliisque Viris doctis, qui eos diſtinguendos eſſe voluerunt.

cum & in Dionis Orationes & in Plinii Epiſtolas, notas conſcripſerit. De hac calumnia paſſim loquitur Dio in Orationibus XL. & ſequentibus.

Sed & aliquanto poſt, cum penuria annonae urbs Pruſenſium laboraret, ſparſusque ſermo eſſet in vulgus, Dionem horrea occludere, ut frumentum carius venderet, populares furore concitati in aedes ejus irruerunt cum ſaxis & facibus, parumque abfuit, quin una cum conjuge & liberis incenderetur: de quo queritur graviter in Orat. XLVI.

In Republica autem ita ſe geſſit, ut nihil laudis & gloriae cauſa faceret: ſolum enim patriae commodum prae oculis habebat: aliorum autem gloriae favebat quam maxime. Itaque ſi quis in Senatu auctor fuiſſet alicujus ſententiae, quam ipſe e Rep. fore exiſtimabat, primus hominem laudabat, utque ei negotium committeretur, ſuadebat. Cuncta enim per alios geri, quam per ſemetipſum, malebat, niſi forte cum ejusmodi res eſſet, quae non niſi per ipſum poſſet perfici, ut teſtatur in Orat. XL.

Quod ad Philoſophiam adtinet, Socraticum maxime philoſophandi genus adamavit; ac crebro dicere ſolebat, ut cibi absque ſalis condimento inſulſi ſunt, ita orationem, quae Socratico ſale ac lepore deſtituta ſit, inconditam eſſe. Ex Socraticis autem praecipue Xenophonten ſuſpexit, cujus ſuavitatem & nativam quamdam ſimplicitatem in dicendo aemulatus eſt, ejusque libros numquam de manibus deponendos eſſe homini Remp. gerenti, & ad eloquentiae gloriam adſpiranti, ſuadet in Orat. XVIII. Habuit autem diſcipulos & ſectatores quam plurimos, quos partim exemplo ſuo, partim ſermonibus ad philoſophiam incitavit. Sed omnium longe celeberrimus fuit Favorinus Arelatenſis, qui Dionem ſemper magiſtrum vocare ſolitus erat, ut auctor eſt (a) Philoſtratus. Hunc igitur intelligit Dio in Orat. Corinthiaca pag. 462. cum ait ſe multos, non Graecos ſolum, ſed etiam Barbaros eo adduxiſſe, ut ſecum una philoſopharentur: & Graecis quidem oſtendiſſe quantum poſſet inſtitutio atque doctrina, ut quis Graecus eſſe videatur, qui tamen oriundus non eſſet ex Graecia: Romanis vero, eos qui dignitate excellunt, doctrinam dignitati poſtponere non oportere: Celtis vero, neminem Barbarorum animum deſpondere debere, quaſi ad doctrinam Graecorum adſpirare non poſſet.

CAPUT II.

De urbe Pruſa ad Olympum, quae & Pruſias dicta. Ortelii error refutatus. Appiani locus ſuppletus. Concilium Nicaenum correctum. Pruſa ad Olympum a quo condita. Emendatus Philoſtratus, & forte Memnon.

SUperiori capite dixi duas fuiſſe urbes in Bithynia, Pruſas nomine; harumque alteram ad Olympum ſitam Dionis Chryſoſtomi patriam fuiſſe. Nunc vero demon-

(a) Qui tamen tradit eum Dionem quidem audiviſſe, verum ab eo tantum diſtare, quantum is qui numquam audiviſſet. vid. Lib. I. de Vitis Sophiſtar. num. 8. ubi vitam ejus deſcribit, & quae de hoc Favorino illic notavit Olearius.

monstrare conabimur, hanc ipsam Prusam etiam alio nomine Prusiadem esse vocitatam. Sed antequam id adgrediamur, refellendus est obiter error Ortelii, qui in Lexico Geographico scribit, tres fuisse urbes in Bithynia, quae Prusae communi nomine dicerentur: duas scilicet, quas supra memoravi, ac praeterea Cium. Sed errat Ortelius, ut dixi. Neque enim Cius Prusae nomen umquam obtinuit, neque id a (*a*) Strabone dictum est. Prusias quidem vocata est, quemadmodum testatur Memnon, & Strabo, ac Solinus, quibus Ptolemaeus quoque suffragatur, & Stephanus. Nec opus est pluribus verbis ad refellendam sententiam, quae nulla veterum Scriptorum auctoritate subnixa est. Ut igitur ad propositum redeam, Prusam ad Olympum sitam, Prusiadis quoque nomen tulisse primum testimonio Plinii vincam. Is in Epistola ad Trajanum (Lib. X. Epist. 85.) scribit, cum Prusae ad Olympium publicis negotiis audiendis vacaret, accusatum esse Dionem ab Eumolpo quodam, cui Flavius Archippus adsistebat, quod opus quoddam publicum non ex utilitate Reip. nec prout debuerat, aedificasset: Addit deinde, cum Nicaeae cogniturus pro tribunali sedisset, adfuisse Eumolpum & Archippum: *Archippus*, inquit, *cui Eumolpus sicut* (*b*) *Prusiadae adsistebat* &c. At initio epistolae, Archippo Eumolpum adstitisse dicit in urbe Prusa, ex quo necessario conficitur, Prusam & Prusiadem promiscue dictam fuisse.

Alterum argumentum ex epistolis ejusdem Plinii petitum est, in quibus refert ad Trajanum de Flavio Archippo Philosopho Prusense, qui a Velio Paulo proconsule Ponti ac Bithyniae damnatus fuerat in metallum ob crimen falsi. Archippus nihil proferebat, quo restitutum se adversus illam sententian probaret: Sed adlegabat epistolam Domitiani Imperatoris ad honorem suum pertinentem, qua ille procuratori suo mandaverat, ut agrum emeret Archippo, circa Prusiadem patriam Archippi; unde Archippus se suasque alere posset: Extat haec epistola Domitiani in libro X. Plinii Ep. 66. (*c*)

Ex

(*a*) Cujus locus est Lib. XII. p. 563. Ed. Paris: ἐν ᾧ Προῦσά ἐστιν ἡ Κίος πρότερον ὀνομασθεῖσα. Ita illic scribebatur in vulgatis Editionibus, quas solas consulere potuit Ortelius; sed Salmasius ad Solin. pag. 877. ex MSS. emendari jussit Προυσιάς ἐστιν, quomodo etiam Casaubonus in margine Editionis suae adnotavit, vetustos codices praeferre Προυσία vel Προυσίας, & in Notis pag. 217. monet *Prusam*, quam *Cium* vocant reliqui, a Memnone semper Κίερον adpellari, a quo diversus abit Palmerius in Exerc. ad Script. Graec. pag. 335. & docet Κίερον & Κίον inter se diversas esse, eumdemque in Scaligero quoque errorem notat. Idem etiam p. 182. locum Memnonis de Prusiade corrigit, ubi pro αὐτὴ δὲ Κίερος τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο, legit αὐτὴ δὲ Κίος. Ceterum multa de tribus his urbibus erudita habet Holstenius ad Stephan. Byzant. p. 263. & 264, ubi ex nummis antiquis *Prusas* egregie inlustrat; & ita de Prusa ad Olympum capiendus etiam est nummus apud Begerum in Thesaur. Brandenburg. Tom. II. p. 643. plura de iis dabit Cellarius Geograph. Antiq. Lib. III, c. 8. p. 241. & seq. & pag 255-258. diversitatem autem Plinii & Strabonis de conditoribus Prusae, adducto itidem Dionis Chrysostomi loco ex Orat. XLIV. examinat etiam Celeb. Wesselingius in eruditissimis ad Hieroclis Synecdemum notis p. 692. & 694.

(*b*) ita recte Aldina, Juntina, aliaeque editiones, cum in aliis habeatur *Prusae*.

(*c*) In quo loco circa *Prusiadem* frustra haeret Cellarius, (ut in novissima Cortii editione notatum est) qui *Prusiadem* in Epistola hac Domitiani apud Plinium corruptam esse suspicabatur, quia in altero Plinii loco Lib. X. Ep. 85. *Prusa ad Olympum* dicitur; sed *Prusiadem* & *Prusam* promiscue dictam hic egregie evincit Valesius: quamvis in Oxoniensi Plinii Editione Hearnius in notis ad d. l. Lib. X. Ep. 85. ex Stephano probare conetur *Prusam* dictam esse ad Olympum, & inde ejus gentile *Prusaeus*; sed quae ad Hypium amnem sita est, *Prusiadem* adpellatam, ejusque gentile *Prusiaeus* esse, ac nonnulla alia insuper de Prusa habet.

Ex epiſtola autem Plinii ad Trajanum de Dione, quam ſupra retulimus, adparet hunc Archippum oriundum fuiſſe Pruſa ad Olympum, perinde ac Dionem; quippe qui Dionem accuſaverit, quod opus publicum Pruſae aliter feciſſet, ac debuerat. Nam ſi Archippus alterius civitatis fuiſſet, quid ejus intererat qualiter opus a Dione factum eſſet Pruſae? Fuit igitur Archippus ſine dubio ex Pruſa ad Olympum; & cum ejus patria in epiſtola Domitiani Pruſias adpelletur, ſequitur id quod dixi, Pruſam & Pruſiadem promiſcue adpellatam fuiſſe. Quod ſi auctoritas Plinii fortaſſe non ſufficit, alterum huic adjungam teſtimonium Appiani: Is in libro, qui Mithridaticus inſcribitur, pag. 223. (Ed. Henr. Steph.) de Triario & Barba loquens ducibus Romanis, qui cum exercitu in Bithyniam inruperant: ὁ δὲ Βάρβας τὴν Πρȣσιάδα εἷλε, τὴν πρὸς τῷ ὄρει: id eſt, *Barba vero Pruſiadem cepit, quae ad montem ſita eſt.* Olympum ſine dubio montem intelligit (*a*) Appianus: ac fortaſſe locus ita ſupplendus eſt: πρὸς Ὀλύμπῳ τῷ ὄρει. Certe Pruſam ad Olympum a Romanis ducibus captam eſſe tradit Memnon in Libro XV.

Denique in catalogo Epiſcoporum, qui Nicaeno concilio ſubſcripſerunt, inter Epiſcopos provinciae Bithyniae recenſetur Georgius Pruſiadis juxta Olympum montem: Et ante illum ponitur Heſychius quidam Pruſenſis (*b*) juxta *Hyppium* fluvium, & prior utroque Cyrillus Cius: ſic enim ſcribendum eſt, non *Chius.* Ubi vides tres urbes Bithyniae, licet eodem prope nomine ſint, tamen aperte diſtingui: Cium ſcilicet, quae & Pruſias dicta eſt; Pruſam ad Hyppium, & Pruſam ad Olympum, quae aliter Pruſias vocatur, ut dixi. Et haec quidem de nomine.

Caeterum a quo condita ſit Pruſa ad Olympum, parum inter ſcriptores convenire video. Strabo a Pruſia Rege Bithyniae, qui cum Croeſo bellum geſſit, conditam adfirmat. Stephanus autem Byzantius, qui Strabonis verba ſublegit, pro Croeſo poſuit Cyrum. At Joannes Tzetſes Chiliade tertia hiſtoria 115. Pruſiam Nicomedis filium, illum, qui unum os dentium loco habuiſſe dicitur, Pruſam ad Olympum condidiſſe ſcribit: auctoremque ejus rei laudat Arrianum, qui Bithynica conſcripſit. Poſtremo Plinius ab Hannibale extructam eſſe tradit: tunc ſcilicet, cum apud Pruſiam regem Bithyniae moraretur, quam ſententiam confirmare videtur Dio in Orat. XLIV. ad Cives ſuos, cum ait, non ante multum temporis habitari coeptam eſſe Pruſam: At ex Strabonis ſententia ſequeretur Pruſam non adeo recentem eſſe civitatem. Ab hac autem Pruſa ἐθνικὸν fit Πρȣσαεὺς, ut ſcribit Stephanus: quod confirmat Dio in Orat. XLIII. & Photius, ac Suidas. Proinde in Libro I. Philoſtrati de vitis Sophiſtarum perperam ſcribitur Δίωνα τὸν Πρȣσαῖον.

A Pruſa vero, quae eſt ad Hyppium fluvium patronymicum fit Πρȣσιεὺς, ut teſtantur numi veteres Veri & Macrini. Pruſias autem quae & Cuis vocata eſt,

 inco-

(*a*) Ita etiam Palmerius hunc Appiani locum intellexit in Ex. ad Scr. Gr. pag. 159. & putat Olympum illic vocari montem κατ' ἐξοχὴν ob amplitudinem ejus & excelſitatem, quem ſi ſequamur, emendatione Valeſii in Appiano opus non erit.

(*b*) Ita ſemper habebat ſcriptum Valeſianum, pro quo alii pejus *Hippium* vocant hunc fluvium, quem ex emendatis Edd. & nummis antiquis *Hypium* ſcribendum eſſe conſtat. Vid. Salmaſ. ad Solin. Tom. II. pag. 877. Ed. Par.

incolas denominat Πρεσιεῖς, quemadmodum legere eſt apud Strabonem & Stephanum. Memnon tamen in Libro de rebus geſtis Heracleotarum Cap. 42. ejus urbis cives vocat Πρεσαεῖς, niſi mendoſi ſint codices.

Caeterum antequam hoc caput abſolvam, lectorem monitum velim, quod in Euſebii Chronico ſcribitur Olympiadis XXXVII. anno 4. Pruſiadem conditam, id de Cio intelligendum eſſe, quae multo poſt Pruſias dicta eſt. Haec enim a Mileſiis condita eſt; tunc quum maris imperium obtinerent, teſte (*a*) Ariſtotele in Republica Cianorum. Recte in id tempus refertur conditus urbis Cianorum, cum per ea tempora plurimas alias civitates in ora Ponti condiderint Mileſii.

CAPUT III.

Dio Chryſoſtomus emendatus. Caprae pini & oleaſtri adpetentes. Theſſali Pythiis praeſidebant.

NUnc ad Dionis ſcripta veniamus. Ac primum locus occurrit corruptiſſimus in Orat. VIII. quae Diogenes inſcribitur, pag. 133. Ubi ait virum generoſum ſemper in pulvere ac ſtadio verſari: *habere enim illum antagoniſtas*, labores ſcilicet, *quibuſcum adſidue conluctetur, tam noctu, quam interdiu, non pro apio, neque pro Oleaſtro, aut pinu, ſed pro felicitate:* καὶ τούτοις ἀεὶ φιλεῖ μάχεσθαι, καὶ τὴν νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν. οὐχ ὑπὲρ σελίνου, ὥσπερ αἱ γυναῖκες &c. non dubito quin Dio ſcripſerit (*b*) ὥσπερ αἶ-

(*a*) Cujus locus deſumtus eſt ex Scholiaſte Apollonii Rhodii ad Lib. I. v. 1177. ubi haec notat: ἔστι δὲ Κίος πόλις Μυσίας, ἀπὸ Κίου τοῦ ἀφηγησαμένου τῆς Μιλησίων ἀποικίας, ὡς ἱστορεῖ Ἀριστοτέλης ἐν Κιανῶν πολιτείᾳ. Κατῴκησαν δὲ αὐτὴν πρῶτον Μυσοὶ, ἔπειτα Κᾶρες, τρίτον Μιλήσιοι.

(*b*) Haec Valeſii conjectura, licet nonnulla veri ſpecie blandiatur, veram tamen in Dionis loco emendationem exhibere non videtur. Longe ſaltem melior eſt eo, quod ſomniavit Anonymus ille, (ſive is Seldenus, ſeu Dounæus, vel alius quiſquam ſit) auctor Emendationum ad Dion. Chryſoſtom. quas in lucem dedit Celeb. Wolfius in Anecdot. Graec. Tom. I. ubi pag. 236. hoc in loco tentat, ὥσπερ οἱ γενεκυες, *ut mortui*; & adfert proverbum illud, τοῦ σελίνου δεῖται, *apio opus eſt*. quod in morbo capitali de inſtante mortis periculo adhibebatur, quomodo etiam monumenta & ſepulchra defunctorum apio coronabantur. Vid. Schottum ad Proverb. Graec. pag. 255. verum haec nihil huc faciunt, & potuiſſet facile Auctor ille hac correctione ſuperſedere. Quia autem de apio, oleaſtro, & ſimilibus athletarum coronis hic agitur, apioque viridi cinctos fuiſſe Nemeorum victores conſtat, hinc fortaſſis, niſi literarum ductus longius a vulgata diſtare cuiquam adpareat, conjicere liceret ſcribendum eſſe, ὥσπερ Νεμεονῖκαι, *more Nemeonicarum*. Illorum autem praemium fuiſſe coronam ex apio notiſſimum eſt. Plinius Lib. XIX. Cap. 8. ubi de apio agit, dicit: *Honos ipſi in Achaia, coronare victores ſacri certaminis Nemeae.* Hinc Νεμέα σέλινα apud Suidam in Νέμεα, quae perperam Kuſterus ſollicitabat. In primo Anthologiae Graecae Epigrammate, ubi omnium Ludorum Olympicorum aliorumque coronas recenſet poëta, ſimiliter habes:

Ἄθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Sic Pauſanias Lib. VIII. Cap. 48. praemia horum ludorum enumerans, ἐν Ἰσθμῷ πίτυν, καὶ τὰ ἐν Νε-

αἶγες; quam emendationem ipse confirmat Dio in oratione sequenti, quae Diogenes seu Isthmiaca inscribitur pag. 140. Ibi enim de corona pinea loquens, qua Isthmiorum certaminum victores coronabantur, sic ait: καὶ ὅτι οὐ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ ταῖς αἰξὶ δηλαδὴ περιμάχητον αὐτὸν εἶναι δεῖ: id est: *deque ea corona non homines, sed capras inter se certare debere Diogenes ajebat.* Oleastrum quoque maxime adpeti a capris Dio noster tradit in Orat. LXV. de gloria; non tamen tanto cum furore, quanto ab hominibus adpetitur, qui vitam ipsam profundere parati sunt, ut corona illa potiantur. An vero etiam apium adpetatur a capris, non memini legere: certe inter cibos caprarum non numeratur ab Eupoli Comico in comoedia, cui caprarum titulum fecerat, cujus versus refert Macrobius in Libro VII. Saturnalium Cap. 5. quare commodius legi potest, οὐχ ὑπὲρ σελίνου, οὐδὲ κοτίνου καὶ πίτυος, ὥσπερ αἶγες. Sequitur mox in Dione, περὶ πάντα τὸν βίον, οὐχ ὅταν Ἠλεῖοι προείπωσιν ἢ Κορίνθιοι, ἢ τὸ κοινὸν τῶν Θετταλῶν. Hic fortasse possit haerere quispiam, quisnam sit agon ille, quem a communi Thessalorum pronunciari solitum Dio scribit. Ego Pythia intelligi adfirmo, quibus praesidebant Thessali ea aetate, teste (*a*) Philostrato, in Lib. IV. de vita Apollonii c. 7. & vita Hippodromi Sophistae.

CAPUT IV.

Dio Chrysostomus aliquoties emendatus. Phidiae simulacrum Jovis Olympii. Mos in sacris Corybantiis. θρονισμὸς, Θρόνωσις, *&* ἐνθρονισμοὶ *quid?* Κορυβαντιᾷν *pro furere.*

Elegantissima est Oratio Dionis XI. quae Troïca inscribitur, in qua, quaecumque ab Homero dicta sunt de Ilio, refellere conatur. In ea Oratione locus est

p. 174.

Νεμέα σέλινα data fuisse tradit. Etiam apio, sed arido, in ludis Isthmicis coronabantur victores, pro quo deinde in iis pinus successit. Unde Diphilus in versibus apud Athenaeum Lib. VI. pag. 228. Ed. Casaub.

Περὶ τῶν σελίνων μαχόμεθ' ὥσπερ Ἰσθμίοις.
De apio dimicamus tamquam in Isthmiis.

Cujus locum, ne quid dissimulem, praeivit mihi Erasmus in Adagiorum Chiliadib. pag. 204. & eo spectat Juvenalis in Sat. VIII. v. 226.

——— *Grajaeque apium meruisse coronae.*

ubi vide Scholiastem & Grangaeum.

(*a*) Illic apud Philostratum nihil haberi video, quod pertineat ad ea, quae hic tradit Valesius. Sed in Cap. 23. Edit. Olear. de Thessalis quidem agitur, quamquam nihil etiam ibi, quod ad Pythia spectet, reperiatur, nam quod tradat Philostratus, οἱ Θετταλοὶ τὰ Ἀμφικτυονικὰ πράττουσιν, id longe aliud est, & nihil huc pertinet. In altero autem Philostrati loco, qui est ex Lib. II. de Vitis Sophistar. num. 27. §. 2. tradit auctor apud Thessalos magnum fuisse honorem Pythiis vel semel praefuisse, & exemplo Hippodromi confirmat, quod magis ad rem facit.

p. 174. qui levi mendo laborat, τῷ μὲν Ἀγαμέμνονι χαρίζεταί τινα ἀρισείαν ἀνόητον. Scribe (a) ἀνόνητον. Idem error occurrit in Orat. XXXVIII. ad Nicomedienses pag. 477. καὶ τῶν πεπαιδευμένων ἐδεὶς ἔτως ἔχει πρὸς αὐτὴν, ὡς ἐπιθυμεῖν ἀνοήτε πράγματος. Scribo hic etiam ἀνονήτε. In Orat. XII. quae Olympica inscribitur, plura sunt, & graviora menda, quae Casaubonus magna ex parte detersit. Restant tamen quaedam, quae medicinam desiderant, ut in pag. 198. post illa verba, τῶν ἀπὸ γλώτης μόνον συνδεχομένων, quae sequuntur lineae usque ad illa verba γένος ἀοίδιμον, expungendae sunt, quippe quae sensum perturbant & alieno loco positae sunt.

In eadem Oratione pag. 200. loquens de simulacro Jovis Olympici ait (b) Phidiam ex Homerica poësi illud expressisse, πρὸς τὴν Ὁμηρικὴν ποίησιν, ὥς φασι, Φειδίε παραβαλλομένε. Primus omnium Paulus Aemilius id de simulacro Jovis Olympici dixisse fertur, teste Plutarcho in ejus vita, & Polybio apud Suidam in Phidias. Vide Valerium Maximum Lib. III. c. 7. (ex. ext. 4.) In eadem Oratione pag. 203. καθάπερ, inquit, εἰώθασιν ἐν τῷ καλεμένῳ θρονισμῷ καθίσαντες τὲς μυεμένες οἱ τελἔντες κύκλῳ περιχορεύειν. Male Interpres *thronum* vertit: Nam θρονισμὸς seu θρόνωσις est initiationis genus, qua Mystae in sacro thono collocati initiabantur, armatis circum saltantibus ac tripudiantibus; qui mos erat in sacris, quae Carybantia dicebantur, ut testatur Plato in Euthydemo, ποιεῖτε δὲ ταυτὸν, ὅπερ οἱ ἐν τῇ τελετῇ τῶν Κορυβάντων, ὅταν τὴν θρόνωσιν ποιῶνται περὶ τἔτον, ὃν ἂν μέλλωσι τελεῖν. καὶ γὰρ ἐκεῖ χορεία τίς ἐςι καὶ παιδιὰ &c. Hesychius in Lexico, θρόνωσις, inquit, καταρχὴ περὶ τὲς μυεμένες. Porphyrius in vita Pythagorae (§. 17.) ait illum a Morgi unius ex Idaeis dactylis sacerdotibus initiatum esse in Creta, & in antrum Idaeum descendisse, ac ter novenos dies ex more ibi egisse, Jovique sacrificasse, & thronum, qui Jovi quotannis sternitur, ibi vidisse. Hinc dicti videntur ἐνθρονισμοὶ, carmina scilicet, quae his initiis accinebantur; qualia & Orpheum scripsisse, & Pindarum refert Suidas. Ad hunc morem adludit Origenes in Libro III. contra Celsum (pag. 120.) τέτοις, ait, προκαταυλἔμεν καὶ περικαληχἔμεν τὲς ἀνθρώπες, ὥσπερ οἱ τὲς κορυβαντιζομένες περιβομβἔντες· & Maximus Tyrius in Oratione VII. (p. 74.) de Homero loquens, qui pristinam hominum de Diis opinionem, humilem antehac & abjectam, mirum in modum amplificavit, & suavitate carminum, auditorum animos obstupefecit. τἔτο γάρ τοι δύναται, inquit, ποιητἔ λόγος ἐμπεσὼν ἀκοαῖς τεθρυμμέναις κακῶς, περιβομβεῖν αὐτὰς, καὶ μὴ παρέχειν σχολὴν διαπιςεύειν τοῖς εἰκῇ θρυλλεμένοις λόγοις· Denique Philostratus Lemnius in XV. Epistola ad Epictetum, οἱ τελέμενοι τῇ Ῥέᾳ, inquit, μαίνονται πληγέντες τὰ ὦτα κτύποις ὀργάνων· id est, *qui initiantur sacris Corybantiis, furore corripiuntur,* *ubi*

(a) Voces has saepe inter se commutatas esse apud alios itidem Scriptores patet ex iis, quae habet Kusterus ad Aristophan. Nub v. 416.

(b) Idem quoque tradit Philostratus Lib. IV. de vita Apollon. Cap. 7. & qui pluribus hoc Jovis Olympici simulacrum a Phidia secundum descriptionem Homericam factum describit Pausan. Lib. V. Cap. 10. vid notam Camerarii ad Quinctilian. Lib II. Inst Orat 3. iisque qui laudantur in notis ad Valerii Max. locum a Valesio hic adductum, adde Passeratium ad Propert. p. 456.

ubi organorum ſoni auribus inſonuerunt. Hinc (*a*) κορυβαντιᾷν Graeci uſurpare ſolent pro eo, quod eſt ſimpliciter *furere.*

CAPUT V.

Dio Chryſoſtomus emendatus. Mos mulierum oracula adeuntium lapidem humi jacentem levare.

IN Oratione XIII. Dionis Chryſoſtomi de exilio, locus occurrit inſignis, in ipſo fere exordio, de mulieribus, quae oracula captabant in templis, lapidem humi jacentem levantes, ac prout levis viſus eſſet, aut gravis, ita de futuro negotio conjicientes. Ait igitur Dio, videri poſſe exilium, morbum & ſenectutem, & caetera hujusmodi perinde ſe habere ac lapides illos, quos divinandi cauſa mulieres tollere ſolent in templis; aliis enim gravia videri, iis ſcilicet, qui graviter & moleſto animo ferunt: aliis contra levia, iis nimirum, qui leviter & aequo animo ferunt: ὁποῖον λεγόμενόν ἐστι περὶ τὴν μαντείαν τὴν τῶν γυναικῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς· ἐκεῖναι γὰρ βωμόν τινα ἢ λίθον ἐπαίρουσαι, σκοποῦσιν ἐκ τούτου περὶ οὗ πράγματος, οὗ πυνθάνονται· καὶ δὴ ταῖς μὲν αὐτῶν φασὶ γίγνεσθαι κοῦφον, ταῖς δὲ βαρύν. Exiſtimavi aliquando pro βωμὸν legendum eſſe βωλὸν, id eſt, *glebam*: nihil tamen temere mutandum eſt. Caeterum de hoc mulierum more elegans epigramma extat Antiphili in Libro primo Anthologiae Cap. 53. (p. 80. Ed. Steph.) quod ſic habet.

Ἡ γραῦς Εὐβούλη, ὅτε οἱ καλαθύμιον ἦν τι,
    Φοίβου τὸν περὶ ποδῶν μάντιν ἄειρε λίθον,
Χείρεσι πειράζουσα· καὶ ἦν βαρὺς, ἡνίκα μήτι
    Ἤθελεν· εἰ δ' ἐθέλοι, κουφότερος πετάλων·
Αὐτὴ δὲ πρήσσουσα τὸ οἱ φίλον, ἢν ποθ' ἁμάρτοι,
    Φοίβῳ τὰς ἀνίσους χεῖρας ἐπεγράφετο·

Id eſt, *Anus Eubule, quando fixum quid ratumque animo habebat, divinam lapidem, qui ante pedes Apollinis erat, levare conſueverat, manibus experiens: & quoties quid facere nolebat, tum gravis erat lapis: ſin facere volebat, tunc levior erat folio. Poſtea vero cum egiſſet id quod voluerat, ſi forte res infeliciter ceſſiſſet, inaequalitatem manuum Apollini inputabat.* Inmerito id quidem; cum ſibi ipſi inputare debuiſſet, quae praeoccupato animo quaſi Deum tentatura ad aram acceſſerat.

(*a*) Huc egregie facit locus Strabonis Lib. X. pag. 473. Τῶν δὲ Κορυβάντων ὀρχηστικῶν καὶ ἐνθουσιαστικῶν ὄντων, καὶ τοὺς μανικῶς κινουμένους κορυβαντιᾷν (ſic recte ex Codd. vet. legit Caſaubonus) φαμέν. *Quando autem Corybantes ſaltant & inſtinctu divino concitantur, etiam eos qui furioſe moventur,* corybantiare *dicimus.* Κορυβαντιᾷν etiam dicebantur illi, qui patentibus oculis propter imagines & ſonores dormientes, furiis continuis in ſommo agitantur, & vigiliis ac inſomniis vexantur, quae a Corybantibus inmitti credebant veteres. Vide Scaliger. ad Catullum pag. 34.

CAPUT VI.

Dio Chryſoſtomus emendatus. Menandri Comoediae olim in ſcholis actitari ſolitae.

Utiliſſima eſt Dionis Oratio decima octava, quae de exercitatione dicendi inſcribitur: In ea ſiquidem traditur methodus inſtituendorum ſtudiorum ei, qui ad eloquentiam adſpirare velit. Inter caetera ſuadet inprimis, ut Euripidem Tragicum & Menandrum Comicum adſidue in manibus habeamus, utque eos non legamus aut recitemus ipſi, ſed ut coram nobis ſuaviter & canore, aut certe non injucunde eorum verſus declamari jubeamus: altius enim penetrare ſenſus verborum, cum a legendi moleſtia liberati ſumus. Verba Dionis haec ſunt pag. 255. quorum mentem Interpres minime eſt adſecutus: καὶ τούτοις, μὴ αὐτὸς ἀναγινώσκοντα, ἑτέρων ἐπισταμένων, μάλιστα μὲν καὶ ἡδέως εἰδ' οὖν ἀλύπως ὑποκρίνασθαι. Nec vero locus hic mutilus eſt, ut Caſaubonus exiſtimavit, ſed obſcurus duntaxat ob ignorationem moris antiqui. Sciendum eſt igitur (*a*) Menandri comaedias olim in ſcholis declamari & actitari ſolitas eſſe, propterea quod mirifice compoſita eſſet oratio ad geſtum & actionem, utpote quae ſoluta eſſet absque particulis & conjunctionibus, ut notat Dionyſius Halicarnaſſeus in libro περὶ ἑρμηνείας, in Capite περὶ ἰσχνοῦ. ubi obſervat duo eſſe genera dictionum, alterum, quod ad geſtum & actionem compoſitum eſt, graece ἐναγώνιον & ὑποκριτικὸν dicitur: alterum, quod ad legendum duntaxat eſt comparatum, eaque γραφικὴ λέξις adpellatur, quales ſunt dialogi & epiſtolae. Ac ſoluta quidem oratio magis convenit declamationi: exemplum adfert mox Dionyſius hunc Menandri verſum;

Ἐδεξάμην, ἔτικτον, ἐκτρέφω, φίλε·

Haec enim propterea quod disjuncta ſunt, etiam invitum compellunt ad geſtum & actionem: At ſi conjunctiones addideris hoc modo; ἐδεξάμην, καὶ ἔτικτον, καὶ ἐκ-

τρέ-

(*a*) Rhetores enim & veteres Eloquentiae magiſtri pueris Menandrum praecipue lectitandum & ediſcendum dabant, & ut praeſtantiam ejus ac dotes diſcipulis inculcarent, comparatione inter eum, ac Philemonem, ſimileſque inſtituta, eos exercebant ad eloquentiam promovendam, eorumque praecepta & gnomas inter ſe conferebant: quo ſpectat illa *Menandri* & *Philemonis* (ut recte correctum eſt a Viris doctis pro *Philiſtionis*) Σύγκρισις, quam cum elegantiſſimis D. Heinſii notis edidit Rutgerſius Lib. IV. Variar. Cap. 12. In noto autem Ovidii loco Lib. II. Triſt. 370.

Fabula jucundi nulla eſt ſine amore Menandri,
Et ſolet hic pueris Virginibusque legi.

putem forte eumdem indicari morem, quem hîc obſervat Valeſius, ut capiamus, ſolere Menandrum praelegi pueris ac virginibus, in Scholis nempe, nam puellas & virgines etiam ludos literarios frequentaſſe ex Caſauboni & Menagii notis ad Laërtium oportune monuit ad Ovidium meus Patruus. Quae autem, ut hoc obiter dicam, ad illum locum notavit Gronovius Diatribes Statianae pag. 188. ubi refutat eos, qui Ovidium παραλογισμὸν illic commiſiſſe exiſtimarant, ſpectant Dan. Heinſium in notis ad Menandr. & Philem. Συγκρ. apud. Rutgers. pag. 389.

τρέφω, omnis adfectus per has conjunctiones tollitur: oratio autem adfectu destituto prorsus inepta est ad actionem & ὑπόκρισιν. Contra vero scriptoria dictio (sic enim liceat adpellare, quam Dionysius γραφικὴν λέξιν nominat) commodissima est lectioni seu recitationi, quippe quae tota inter se connexa sit, & quasi firmata conjunctionibus, quae perspicuitatem conciliant orationi. Quamobrem Menandri quidem Comoedias actitare solent, propterea quod solutus est ut plurimum; Philemonis autem legere: διὰ τοῦτο δὲ καὶ Μένανδρον ὑποκρίνονται λελυμένον ἐν τοῖς πλείοσι. Φιλήμονα δὲ ἀναγινώσκουσι. Vides quantum lucis adferat Dioni nostro hic Dionysii locus, adeo ut absque illo vix posset intelligi. Caeterum in Dionis verbis mendum aliquod subesse non negaverim. ac fortasse scribendum est; ἑτέρων δὲ ἀκούσαντα ἐπισταμένων &c. Quod valde arridet, neque aliter Dionem scripsisse censeo. Paulo post scribe; τῆς περὶ τὸ ἀναγινώσκειν ἀσχολίας· Nec omittendus est hoc in loco illustris Plutarchi locus in comparatione Aristophanis & Menandri, ubi Menandri comoedias ait omnium bonorum, quae Graecia adtulit, praestantissimum esse & latissime diffusum, quippe quae in theatris, in scholis & conviviis actitentur, legantur, recitentur: ἐν θεάτροις, ἐν διατριβαῖς, ἐν συμποσίοις ἀνάγνωσμα, καὶ μάθημα, καὶ ἀγώνισμα, κοινότατον ὧν ἡ Ἑλλὰς ἐνήνοχε καλὸν παρέχων τὴν ποίησιν.

CAPUT VII.

Dio Chrysostomus emendatus & inlustratus. Dionis aetate Tragoediae non Comoediae interciderunt. Pergulae Magistrorum.

LEve est quod monebimus, sed tamen non omittendum, in Oratione XIV. quae est de servitute pag. 232. sic legitur, οὐ γὰρ ἔξεστι τούτοις πράττειν, ὡς αὐτοὶ ἐθέλουσιν, ἀλλ' ὡς ὅ, τε κυβερνήτης, καὶ ἰατρὸς, καὶ διδάσκαλος πράττει. Scribe meo periculo (*a*) προστάττει, non πράττει· In Orat. XIX. locus est, qui mihi quidem valde obscurus videtur: postquam enim dixit Dio, artem Cytharoedorum & Histrionum sive actorum sibi excellentiorem videri Sophistica ac Rhetorica ad voluptatem conciliandam, hanc rationen adfert (pag 261.) *Nam & vox*, inquit, *contentior est, & cum majori arte & cura: neque extemporalis ars est, sicut Rhetorum, qui ex tempore plerumque dicere conantur: Sed Poëtarum versus canunt accurate & cum otio conscriptos, & pleraque eorum, quae ab illis canuntur, vetusta sunt, & ab hominibus composita longe sapientioribus, quam qui nunc vivunt*: sequitur deinde: τὰ μὲν τῆς κωμῳδίας ἅπαντα, τῆς δὲ τραγῳδίας, τὰ μὲν ἰσχυρὰ ὡς ἔοικε μένει· λέγω δὲ τὰ ἰαμβεῖα, καὶ τούτων μέρη διεξίασιν ἐν τοῖς θεάτροις· τὰ δὲ μαλακώτερα ἐξεῤῥύη, καὶ τὰ περὶ τὰ μέλη. Id est: *Et Comoediae quidem omnes adhuc partes manent: Tragoediae vero firma quidem & solida quaeque permansere: Jambicos versus intelligo, eorumque partes in theatris recitantur; Molliora vero & canti-*

(*a*) Eadem emendatio in mentem venit auctori Notarum in Dionem a Wolfio editarum pag. 248.

ca penitus exoleverunt. Obſcurum eſt quid ſibi velit Dio hiſce verbis, niſi forte Tragoediarum quidem ſcribendarum ſtudium ſua aetate pridem intercidiſſe vult: Comoedias autem adhuc componi ſolitas eſſe: quod quidem veriſſimum eſt, ſi de ſcriptoribus Graecis intelligatur, quemadmodum intelligi debet. Nam Romani circa haec tempora Tragoedias maxime ſcriptitarunt, Comoediam autem antiquis reliquerant. Inter Graecos porro Philiſtion recentiſſimus Comoediarum ſcriptor haud procul ab aetate Dionis abfuit. Quamquam Marcus Antoninus in Libro XI. (§. 6.) de vita ſua queritur Comoediam ſua aetate prorſus in Mimum degeneraſſe.

In Orat. XX. de ſeceſſu pag. 264. fortaſſe quis mirari poſſit, quid ſit, quod ait Dio, οἱ τῶν γραμμάτων διδάσκαλοι, μετὰ τῶν παίδων ἐν ταῖς ὁδοῖς κάθηνται: id eſt, *literarum doctores cum pueris ſedent in via.* (*a*) Pergulas magiſtrales intelligit, quae in viam ſpectabant apertae, perinde ut pictorum pergulae & aliorum opificum. Auguſtinus in Libro I. Confeſſionum Cap. 16. in foro fuiſſe teſtatur Grammaticorum ſcholas, quos penulatos Magiſtros vocat: & *magna res agitur*, inquit, *cum hoc agitur publice, & in foro, in conſpectu legum ſuper mercedem ſalaria decernentium.* Apertas autem fuiſſe ſcholarum fores, etiam ſcholaſticis ſedentibus, tum ex hoc Dionis loco patet, tum ex eodem Auguſtino in Cap. 13. Libri citati: *At enim*, inquit, *vela pendent liminibus Grammaticarum ſcholarum: ſed non illa magis honorem ſecreti, quam tegumentum erroris ſignificant.* (*b*) Velo igitur duntaxat obductas fores habebant, ne praetereuntium tumultus obſtreperet ſcholaſticis & doctoribus. Romae quidem in Capitolio, qui locus erat urbis celeberrimus ac frequentiſſimus, erant auditoria & ſcholae, ut diſcimus ex codice (*c*) Theodoſii. Quod quidem ideo a veteribus fiebat, ut puerorum caſtitati conſulerent. Philoſtratus in vita (*d*) Hippodromi ſcholas Smyrnenſium in foro fuiſſe teſtatur, & quidem in templo.

C A-

(*a*) In pergulis enim docuiſſe Grammaticos ac Rhetores patet ex Sueton. de Illuſtrib. Gramm. Cap. 18 ubi *Lucium Craſſitium in pergula docuiſſe* dicit. vide illic Marc. Donati notam. Vopiſcus in Saturnino Cap. X *Nam & in Africa Rhetoricae operam dederat, Romae frequentaverat pergulas magiſtrales.* ubi Caſaubonus perperam putabat in iis tantum docuiſſe magiſtros triviales: ſed falli virum ſummum, & celebres liberalium artium doctores Mathematicos, Grammaticos, Rhetores, & qui ſtipendia publica accipiebant, in iis artem ſuam profeſſos fuiſſe egregie ad illum locum oſtendit Salmaſius. Vide & Boſch. ad Petron. Cap 88.

(*b*) Quemadmodum hic de Grammaticorum Scholis obſervat Valeſius, earum fores velo obductas fuiſſe, ita etiam in Oratorum recitationibus publicis loca erant, in quibus velo diſcretae ſedebant feminae, ut patet ex Plinii loco Lib. IV. Epiſt 19. *Diſponit qui nuntient ſibi quem adſenſum, quos clamores excitarim quem eventum judicii tulerim; eadem, ſi quando recito, in proximo diſcreta velo ſedet, laudesque noſtras avidiſſimis auribus excipit.* ubi in notis Cortius obſervavit velo ſimiliter a conſpectu hominum ſecluſos ſediſſe judices; quod de capitalibus intelligendum, nam in cauſſis levioribus populus apertis velis admittebatur. Vid. Torrent. ad Sueton. Claud. Cap. 10.

(*c*) Ex quo hoc itidem docet Ryckius de Capitol. Cap. 35. pag. 304. ſed verba legis, quia prolixiora, non adſcripſit.

(*d*) Lib. II. de vitis Sophiſt. Cap. 27. §. 5. ubi vid. Olear. ex ad Procem. Lib. I. pag. 479. in fine.

CAPUT VIII.

Dio correctus & interpretatus. Libamenta tangendi mos in sacrificiis. Statuarum tituli in alterius honorem deleti & mutati. Mos uxores suas aliis cedendi notatus.

Omnium Dionis Orationum, ut longissima, ita etiam excellentissima est Rhodiaca. Mirabilis in ea tum subtilitas, tum vis & copia argumentorum, ut Demosthenem in hac parte aequasse merito videatur Dio. Proinde operam recte collocaturus videbor, si quid ad ejus illustrationem adtulero. Non procul ab initio locus sese offert corruptissimus, quod miror a Casaubono minime animadversum fuisse. Postquam enim dixit Dio multa esse, quae minimo sumtu facere possimus, si perfunctorie ea volumus exequi, non autem pro dignitate, exemplum hoc adfert pag. 313. οἷον εὐθὺς τὰς θυσίας, ἃς ἑκάστοτε τελοῦμεν τοῖς θεοῖς, ἔστι μὴ θύσαντας φάσκειν τεθυκέναι, μόνον ἂν δοκῇ στεφανωσαμένους καὶ τῷ βωμῷ προσελθόντας, καὶ τῶν οὐδῶν θιγγάνοντας: quae sic vertit interpres, *nempe statim sacrificia quae frequenter Diis solvimus, licet non offerre, & nihilominus dicere nos obtulisse: modo nos, sic videtur, coronemus. adque aram accedamus, & pavimenta adtingamus.* quid est rogo, *pavimentum adtingere?* quaenam illa cerimonia est? noli dubitare, quin Dio scripserit τῶν οὐλῶν θιγγάνοντας, id est, *& libamenta adtingamus*, quam emendationem ipse confirmat Dio in Oratione Tarsica II. pag. 423. cum ait, οἱ δὲ ἐκ παρέργου προσίασιν ἁπτόμενοι μόνον τοῦ πράγματος, ὥσπερ οἱ σπονδῆς θιγγάνοντες. quem locum perperam vertit Latinus interpres: verte igitur: *alii perfunctorie accedunt, negotium leniter tantum contingentes, ut qui libamenta summis digitis adtingunt.* Sic Prudentius in agone Eulaliae (in Libro περὶ Στεφ. Hym. III. v. 124.)

Si modicum salis eminulis
Turis & exiguum digitis
Tangere virgo benigna velis.

Vides σπονδῆς θιγγάνειν in Tarsica II. poni pro eo, quod dixerat in Rhodiaca, οὐλῶν θιγγάνειν. Nam οὐλαὶ, seu οὐλοχύται, nihil aliud sunt quam σπονδαί, far scilicet & mola salsa, qua Diis libabant ii, qui non habebant tura, ut ait Plinius in praefatione Naturalis Historiae. Eodem sensu Dio in hac ipsa Oratione, quam prae manibus habemus, pag. 314. usurpat verbum προσάπτεσθαι; τὸ μὲν τῶν θεῶν, ἴστε δήπουθεν, ὅτι κἂν σπείσῃ τις αὐτοῖς, κἂν θυμιάσῃ μόνον, κἂν προσάψηται, μεθ' ἧς μέντοι προσήκει διανοίας, οὐδὲν ἔλαττον πεποίηκεν. id est, *Et quidem quod ad Deos adtinet, sive libet quis ipsis, sive suffitum accendat, sive duntaxat haec adtingat cum ea qua decet pietate ac religione, nihil minus fecit quam caeteri, ut optime nostis.*

Pag. 323. locus est obscurus, qui lectorem morari possit: Perstringens enim Dio pravam illam consuetudinem Rhodiorum, qui veteri statuae titulum delere consue-

verant, ut eam alteri, quem demereri volebant, confecrarent, fic argumentatur: *uxorem quidem nemo vir bonus per adulterium accipere fuftinuerit, cum priori viro injuriam fecerit, immo nec quisquam uxorem libenter acceperit ab alio marito, etfi frequenter id fiat non mala ex caufa.* μᾶλλον ἢ ὐδ' ἂν ὅλως λάβῃ τις ἡδέως παρὰ ἀνδρὸς ἑτέρυ, καί τοι πολλάκις γίνεται τῦτο ὐ πονηρᾶς αἰτίας. Nihil ad hunc locum adnotavit Cafaubonus, quo veterum confuetudinem illuftraret. *Multi funt*, inquit Dio, *qui uxores accipiunt a viris propriis defponfas.* Sane Marcum Catonem Hortenfio uxorem fuam petenti ceffiffe narrat Plutarchus in ejus vita, & Strabo in Libro XI. (p. 515) idque ex antiquo more inftitutoque Populi Romani: Vide quae olim notavi ad Excerpta Dionis pag. 638. Caeterum haec prava confuetudo dudum apud Graecos invaluerat: Sic Athenienfes ftatuas Coloffeas Eumenii & Attali erafis titulis Antonio dedicaverant, tefte Plutarcho.

CAPUT IX.

Dio Chryfoftomus emendatus. Proconful in provinciam ibat ex praefcripto principis. Aphracta Rhodiorum naves. opera publica, cum conftructa erant, examinabantur a Magiftratibus vel populo. Acratus Neronis libertus.

Poft bella civilia Romanorum, pace demum compofita, cum res ita exigere videretur, peregrinis omnibus conceffum eft jus novarum tabularum, lege Augufti, ut videtur. Hoc munus, cum caeteri omnes ultro amplexi effent, foli Rhodii, quamvis ob populi Romani partes ftudiofe defenfas urbs ipforum capta & direpta fuiffet, conftanter adfpernati funt: & cum caetera omnia Romanis facile permitterent, id unum abnuerunt, ne quid inhoneftum lucri caufa facerent. Haec Dio fufe perfequitur pag. 331. fubditque, ὐ γὰρ δὴ τὸ μετὰ πάντων ἀσχημονεῖν, τῦ μόνυς αἴσχιον ὑπειλήφατε. Scribe meo periculo, τὸ μόνυς ἀσχημονεῖν τῦ μετὰ πάντων αἴσχιον &c. id eft, *neque enim folos delinquere turpius effe cenfuiftis, quam cum aliis omnibus peccare:* quod idem eft, ac fi diceret, Rhodios exiftimaffe, non minus turpe effe folos delinquere, quam cum aliorum focietate.

In eadem Oratione pag. 342. ait Dio Rhodios, qui olim folebant 100 navium claffes e portu emittere, nunc in Euxinum pontum, nunc in Aegyptum, interdum quoque ad ipfum Oceanum, fua aetate una aut duabus aphractis navibus quotannis Corinthum occurrere: quod fic intelligendum cenfeo. Proconful Afiae per mare in provinciam ire mandato Augufti tenebatur, ac primam ex Afiae urbibus Ephefum applicare. Igiter Rhodii naves Corinthi paratas quotannis habere tenebantur ex foedere, aut ex Senatusconfulto, ut Proconfules in provinciam deportarent: Vid. leg. 4. ff. de Officio Proconfulis, cui confentit Plinius in Lib. X. (Epift. 28.) ad Trajanum, ubi de fuo adventu in provinciam certiorem illum facit. Tanta fuit diligentia tamque accurata difpofitio veterum Romanorum, ut Magiftratibus

tibus in provinciam ituris certum iter praescriberent. Cicero in (*a*) Vatinium, *Exierisne*, inquit, *legatus in ulteriorem Hispaniam, cum illud iter Hispaniense pedibus fere confici soleat, aut si quis navigare velit, certa sit ratio navigandi: Venerisne in Sardiniam, atque inde in Africam.* Caeterum aphracta Rhodiorum memorat etiam Cicero in Epist. 13. Libri V. ad Atticum. (*b*)

In eadem pagina leguntur haec verba, quae non intellexit interpres, ut nec alia innumera: καὶ νῦν μὲν ὑφ᾽ ὑμῶν δοκιμασθησόμενα οἰκοδομεῖται. Verte, *Et nunc quidem ea aedificantur, quae vos ipsi probaturi estis.* Opera publica, postquam constructa erant, examinari a Magistratibus aut a populo solebant: Hinc vetus inscriptio Puteolana, in lege operis sic habet: *Quod eorum XX. Jurati probaverint, probum esto; quod inprobaverint, inprobum esto.* Pag. 346. leve mendum est, quod sententiam perturbat: ἤδη τοίνυν ἠκούσατε, καὶ τοιοῦτόν τινος ἀποσχεδιάζοντος. Scribo ἤκουσά τι: respondet enim Dio excusationibus Rhodiorum: Sic supra pag. 342. καὶ μὴν ἤδη τινὸς ἤκουσα Ῥοδίου λέγοντος.

Denique pag. 355. corruptum est Acrati nomen, Neronis Liberti, qui totum fere orbem terrarum peragraverat, missus a Nerone, ut simulacra & tabulas & signa excellentium artificum corraderet: Qui cum Rhodum venisset, & Rhodii ejus adventu maxime angerentur, adfirmavit publice in theatro non auferendi cujusquam, sed spectandi tantum gratia Rhodum venisse: ἴστε γὰρ ὁ Κράτων ἧκε μόνος. lege, ἴστε γὰρ Ἄκρατον ἐκεῖνον, ὃς τὴν &c. quam emendationem confirmat codex Regius. Hic Acratus memoratur a Cornelio Tacito in Lib. XVI. Historiarum, ubi (*c*) Lipsius jam pridem admonuit, hunc Dionis nostri locum corruptum esse.

CAPUT X.

Dio Chrysostomus emendatus. Ψάλιον & ψέλλιον *commutata.* Ψάλιον *fraeni durioris genus.*

IN Oratione 32. ad Alexandrinos pag. 369. ridicule erravit interpres, cum haec Dionis verba interpretaretur, καθάπερ ἵππον γενναῖον ἐξ ἡνίας εὐτελοῦς, πρᾴως ἄγοντα, οὐδὲν

(*a*) Cap. 5. ubi integra Ulpiani verba ex l. 4. ff. de offic. Procons. & Leg. adscripsit in notis Abramius.

(*b*) Ex quo patet non magni aut velocis navigii genus fuisse: verba ejus sunt: *Navigavimus sine timore & sine nausea, sed tardius propter aphractorum Rhodiorum inbecillitatem.* cui adde locum ex Lib. VI. Epist. 8. *nos etesiae vehementissime tardarunt: detraxit XX. ipsos dies etiam aphractus Rhodiorum.* & paullo post: *nos Rhodiorum aphractis, ceterisque longis navibus tranquillitates aucupaturi eramus*

(*c*) Vitiose descriptum hic erat exemplar Valesianum. Nam indicatur locus ex Lib XVI. Annalium Cap 23. ubi *Acrati* quidem fit mentio, verum non illic Lipsius Dionis locum corruptum esse admonuit, & *Acrati* nomen in eo reposuit, sed ad Lib. XV. Annal. Cap. 45. Dederat etiam Valesius insignem hanc & verissimam emendationem in notis ad Excerpt. Peiresc. pag. 98 ubi tamen Lipsii, cui illa ante Valesium in mentem venerat, non meminit. Ceterum *Acrati* nomen habetur quoque in Inscriptione Gruteriana pag. CCCIV. inscr. 4. ubi occurrit C. PLAETORIVS C. L. ACRATVS.

οὐδὲν δεόμενον ψαλίων. Interpres vertit: *quemadmodum equum generosum loro vili mansuete ducens, haud indigens annulis.* Ego, *fraenis* interpretor: Sic enim Hesychius, Ψαλὸν εἶδος χαλινοῦ; & Ψαλίον, χαλινός. Hoc vocabulum corruptum est in Oratione Dionis Celaenensi pag. 430. Ubi ait, ex asino equum fieri non posse: οὐδ' ἂν τὰς γνάθους τρήσαντες αὐτῶν, ψελλίων ἐμβάλωσι. Interpres inepte vertit, *nec si mento perforato armillas illis injiciant*: Ego (a) ψαλίον legendum esse contendo, id est, *nec si perforatis malis, fraenum illis injicias.* Idem error in Oratione XLVIII. rursus occurrit pag. 535. ὅταν ὁ χαλινὸς μὴ κατισχύῃ, ψελλίον αὐτοῖς ἔξωθεν ἐμβάλλεται. Scribe etiam hic, ψαλίον, quod genus fraeni est durioris, quod equis inmorigeris adjici solet, cum fraenum minime sufficit: *lupatum* latine dici potest.

In eadem Orat. pag. 370. mendose legitur, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις σπονδαῖς, cum scribendum sit σπουδαῖς, id est, *in reliquis autem certaminibus & factionibus.* Idem est enim ac si diceret, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις θέαις. Haec enim opposita sunt superioribus illis Dionis verbis, ἐν τῷ παρόντι, καὶ ὅταν τὰ συνήθη θεωρῆτε· Ubi τὰ συνήθη adverbialiter positum est, quod interpres non animadvertit.

C A-

(a) Simili varietate apud Plutarch. in Lycurgo: ψάλιον ἐμβάλλουσιν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν. ubi codicem antiquum Manuscriptum habere ψέλλιον testatur H. Stephan. in Thesaur. Ling. Gr. Tom. IV. pag 698. ubi de his ψαλίοις multa egregia notavit. reperitur etiam haec vox apud Aristoph. in Pac. v. 154. & Synesium in Epist 104 pag. 245. ubi de equite ignavo, qui quam poterat celerrime in fugam se dabat: παρενεγκὼν βίᾳ τὸ ψάλιον καὶ μεταστραφεὶς ἔφευγεν ἀνακρατῶς· ut autem apud Hesychium ψαλὸν dicitur εἶδος χαλινοῦ, *fraeni genus*, ita apud Euripid. in Phœniss. v. 799.

Ἅρματι καὶ ψαλίοις τετραβάμοσι μώνυχα πῶλων.

Ubi Scholiastes ψάλια explicat χαλινοὺς, quomodo etiam interpretatur Thomas Magister in hac voce, qui locum illum Euripidis adfert, & notat ψάλιον diversum esse a ψέλλιον, idque armillam seu viriolam significare: similiter Ammonius de differentiis verborum: ψάλλιον καὶ ψέλλιον διαφέρει. Ψάλλιον μὲν τὸ τοῦ ἵππου Ψέλλιον δὲ τὸ ἄκροις βραχίοσι περιτιθέμενον κόσμιον. Dubito tamen an discrimen illud a Grammaticis positum semper observaverint Scriptores. ψάλιον autem de equi fraeno sumi indicat etiam Pollux Lib. X. Cap. 12. segm. 54 ubi inter ea, quibus ad equum regendum opus est, enumerat ψαλία & χαλινούς: contra de armillis sive viriolis ψέλλια usurpari tradit Idem Lib. V. Cap. 16. segm 99. quo sensu apud Aelian. Lib. I. Var. Cap. 22. & Lib. II. Cap. 14. tum ψελλίοις κοσμούμενος, *armillis redimitus*, apud Herodian. Lib. V. Cap. 5. §. 7. aliosque. Apud Strabonem vero Lib IV. pag. 200. de Britannis, ἐλεφάντινα ψάλια καὶ περιαυχένια intelligenda de armillis, nam illic ψάλια male a quibusdam per *fraenos* redditum est; de quo Strabonis loco vide Salmas. ad Solin. Tom. I pag. 245. ubi Grammaticorum distinctionem inter ψάλια & ψέλλια etiam observat, sed simul eam auctores saepe insuper habere notavit. Aeschylus vero in Prometh. Vinct. v. 54. Ψάλια vocat circulos ferreos, quibus innexus Prometheus monti adfigebatur, ut explicat Scholiastes, nam Stanlejus *brachialia* vertens de ψελλίοις cogitavit. Sed pluribus haec persequi notarum harum ratio non patitur. Quidquid sit, ψάλιον fraeni durioris genus in equis fuisse constat, unde Valesius ψάλιον hic interpretatur per Latinum *lupatum*, quod fraeni duplicis genus equis inmorigeris injiciebatur. Ita apud Virg. III. Georg. 208.

——— prensique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

ubi Servius *dura lupata* explicat frena asperrima. & sic etiam apud Ovid. I. Amor. El. 2. vs. 15.

Asper equus duris contunditur ora lupatis.

Vide Barthium ad Stat. IV. Theb. v. 730.

CAPUT. XI.

Dionis versio emendata. Inperitia Interpretis Dionis notata. Dio correctus & inlustratus. ἄπτεσθαι, *pugnam committere. Mos temulentorum aqua adspergendi praetereuntes.*

IN eadem Orat. pag. 383. graviter lapsus est interpres, quem tamen miror a Casaubono semper eruditum vocari. Nullibi frequentius edidit specimen inperitiae suae Nageorgus, quam in hac pagina: ac meo quidem judicio satius fecisset Casaubonus, si ejus interpretationem corrigendam suscepisset: Nam notas quidem illius pauci sunt, qui legant, interpretationem vero fere omnes legunt, paucis duntaxat exceptis, qui Graeci sermonis peritiam sibi compararunt. Equidem inperitos interpretes ferre non possum, qui scriptores Graecos, quos ipsi non intelligunt, interpretandos suscipiunt, quasi id facile sit, & cuilibet promtum; aut quasi caeteri non melius intellecturi sint Graeca, quam ipsi. Adponam igitur hic integrum Dionis locum, prout verti debuit in Latinum sermonem aliis verbis. καὶ νῦν οὕτως ἐπιεικεῖς &c. Id est, *& nunc cum tam humanos Praefectos nacti sitis, eos tamen in suspicionem adversus vosmet ipsos concitastis, adeo ut sollicitiore custodia in posterum sibi utendum esse censuerint: atque id effecistis, non insidias ipsis struendo, sed levitate duntaxat atque insolentia. Cum enim fieri posset, ut vos unquam defectionem moliremini, ut vel unum diem bellum gereretis? An non in hesterno tumultu multi cavillis ac dicteriis tenus audaces fuerunt? Nonnulli cum quidquid ad manum erat teli loco congessissent, ut qui praetereuntes perfundere solent, mox canentes discubuerunt? Alii vero ad portus ac navalia sese contulerunt compotaturi, tamquam in die festo? Memoria tenetis rem illam jocosam, quomodo Vir optimus Conon erga vos se gesserit, qui eo progressus, ubi confertissima erat turba, quemdam vobis locum digito monstrans, palam pronunciavit, siquidem ipse prior illuc pervenisset, se victorem futurum, vosque domum recessuros: sin autem vos, inquiebat, quatuor aut quinque passibus praecurretis, victoria penes vos erit, & ego hinc recedam. Haec autem ille dicebat, parcens vobis vosque deridens, & tamquam cum pueris jocans & ludens. Praesto siquidem aderat exercitus* &c. In exemplari Graeco haec ultima verba corrupta sunt, legendum enim est, ἐπεὶ τὸ στράτευμα ἐφειστήκει, non ut editum est, ἐπὶ τὸ &c. quod miror a Casaubono non esse adnotatum.

Quod sequitur, non magis feliciter vertit Interpres, κἀκεῖνος οὐδένα εἶα ἅπτεσθαι. Nam ἅπτεσθαι hoc loco est, *committere pugnam*, quod ἅπτεσθαι μάχης Graeci dicunt. Recte autem vertit Interpres haec Dionis verba, ὥσπερ οἱ καταχέοντες τῶν παριόντων, *quemadmodum qui praetereuntes perfundunt:* quod facere solebant temulenti, qui in cauponis luxuriabantur. Hi enim ex caenacula prospectantes per jocum ac lasciviam praetereuntes aqua perfundere consueverant, quod περιχέειν etiam Graeci dicunt, ut legere est apud Diogenem Laërtium in Socratis vita, ubi de Xanthippe sermo est, quae post convicia & jurgia Socratem aqua perfudit. Irridet igitur Dio Alexan-

xan-

xandrinorum levitatem, qui poſt ſaxa & cujusquemodi tela in Praefectum & milites conjecta, quaſi nihil grave commiſiſſent, & obvios duntaxat aqua perfudisſent, illico ad convivia & cantilenas ſe contulerant. Hic porro Conon, de quo loquitur Dio, Praefectus fuit Auguſtalis, ut adparet ex praecedentibis Dionis verbis: Docet enim Dio Alexandrinos neque antea, cum ſub Regum imperio eſſent, nec tunc, cum a Praefectis, quos ἡγεμόνας vocat, regebantur, recte parere & modum tenere potuiſſe.

CAPUT XII.

Dio correctus. Neptuni tridens a Tarſenſibus cultus. Herculem Tarſenſes praecipue venerabantur. Sanda Herculis filius Tarſi conditor. Baſilius Seleucenſis explicatus.

IN ipſo veſtibulo Orationis Tarſicae primae, locus occurrit ſatis obſcurus: Loquens enim Dio de conditu civitatis Tarſenſium, & de auctoribus coloniae, ſic ait, περί τε Περσέως καὶ Ἡρακλέους, καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς τριαίνης, καὶ περὶ χρησμῶν τῶν γενομένων, καὶ ὡς ἐστὲ Ἕλληνες καὶ Ἀργεῖοι καὶ ἔτι βελτίους· Legendum puto, (*a*) τῆς τε τριαίνης· Erant Tarſenſes Argivorum coloni: Triaina vero maximo honore colebatur ab Argivis, eo quod Neptunus in gratiam Amymonae terram olim tridente percuſſerat, ac fontem ibidem ſcaturire juſſerat: Unde & loco Triainae nomen remanſit, ut teſtatur Euripides in Phoeniſſis (vs. 195.) ejusque Graecus Scholiaſtes, Nonnus in Lib. VIII. Dionyſiacῶn. Hinc apud Aeſchylum in Supplicibus (vs. 763.) puellae Argivae cum viderent Aegyptiorum naves ad portum accedentes, metu perterritae, ſic Danaum adloquuntur:

> Οὐ μὴ τριαίνας τάσδε, καὶ Θεῶν σέβη
> Δείσαντες ἡμῶν χεῖρ' ἀπόσχωνται, πάτερ.

Id eſt, *numquid tridentes hos, & Deorum religionem veriti, manus a nobis abſtinebunt, ô pater?* Poſt (*b*) Perſeum Argivum, inter conditores Tarſenſium a Dione ponitur

(*a*) Haec Valeſii correctio licet probabilis ſit, adfirmare tamen non auſim Dionem ita revera ſcripſiſſe; nam ſi hoc voluiſſet, opinor potius ſcripturum fuiſſe τῆς τε τοῦ Ποσειδῶνος τριαίνης, ut conjiciebat Caſaubonus in Diatriba eruditiſſimarum notarum Dioni adjecta pag. 63. addens Apollinis tridentem hoc in loco memoratum prorſus ſibi ignotum neque alibi lectum eſſe: tridentem vero Neptuno, quem maximo opere Argivi colebant, adtribui notiſſimum eſt, eumque veteribus ſummo in honore fuiſſe patet ex iis, quae hic habet Valeſius. Longe minus ſcopum tangit Auctor emendationum in Dionem a Wolfio editar. pag. 260. qui tentat reſcribere τῆς θεατρικῆς. Sed ſanum eſſe Dionis locum evincit Celeb. Weſſelingius ad Itinerar. Hieroſolymitan. pag. 579. qui docet Tarſenſes Apollinem armaſſe telo, quod hic a Dione *tridens* vocatur, & *gladius* a Demetrio Tarſenſi in loco Plutarchi, quem adfert.

(*b*) Perſeum Tarſi conditorem etiam dicit Ammian. Marcellin. Lib. XIV. cap. 8. ubi & Sandae illius, de

tur Hercules: Certe Tarſenſes Herculem praecipue venerabantur, & in ejus honorem pulcherrimam pyram quotannis exſtruebant, ut teſtatur Dio pag. 408. Idemque a Rhodiis factitatum docet Lucianus in Amoribus verſus finem. Inter praecipuos Tarſenſium Magiſtratus erat, Στεφανηφόρος Ἡρακλέους, id eſt, *Herculis Sacerdos*, teſte Athenaeo in fine Libri V. Adde quod Sandas ſive Sandan Herculis filius Tarſum condidiſſe memoratur, quemadmodum ſcribit Baſilius Seleucienſis in Lib. II. de vita Theclae Cap. 15. ubi loquens de Euſebio advocato, qui Hyperechium Virum Clariſſimum ſummopere dilexerat, καὶ γὰρ, inquit, ἐκ μιᾶς πόλεως ὥρμηντο τῆς Δαμαλίδος τε καὶ Σάνδα τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Ἀμφιτρύωνος: quibus verbis (a) Tarſum deſignari pro certo habeo, a Sanda Herculis filio conditam. Nam Ammianus Marcellinus in Lib. XIV. Sandam Tarſi conditorem nominat. Pag. 402. ſcribe, τὰ ῥάκη (b) περιερραμμένοι, non autem περιειρημένοι, ut habent vulgati Codices.

CAPUT XIII.

Dionis Oratio Tarſenſis poſterior inluſtrata & emendata. Caſaubonus refutatus. ἡγεμόνες *Praeſides provinciarum. Tarſi publicus erat conventus, ad quem finitima conveniebant oppida.* δικάζειν, *de urbibus, quae forum habebant:* δικάζεσθαι, *de oppidis, quae ad id conveniebant.*

INter Orationes Dionis ſubtiliſſima mihi videtur poſterior Tarſica, & maximo cum artificio ſcripta. Nam cum Dio Tarſenſes reprehendere vellet ob duas cauſas, tum quod adverſus Magiſtratus Romanos inſolentius ſe gererent, eisque accuſationes & judicia repetundarum minarentur, tum quod finitimos & ſubditos ſibi populos, Mallotas ſcilicet & Solenſes, acerbius tractarent; initio Orationis eos ob id ipſum maxime laudat: quod genus Graeci ἐσχηματισμένον λόγον, Latini *figuratam orationem* appellant. Itaque pag. 416. non parum dignitatis civitati Tarſenſium

de quo paullo poſt agit Valeſius, meminit; ejus verba ſunt: *Ciliciam vero quae Cydno amne exultat, Tarſus nobilitat, urbs perſpicua: Nobilis hanc condidiſſe Perſeus memoratur, Jovis filius & Danaes, vel certe ex Aethiopia profectus Sandan quidam nomine vir opulentus & nobilis.* Cujus locum adſcripſi, ut eum emendat Salmas. ad Solin. Cap. 41. pag. 772. nam in vulgatis eſt: *urbs perſpicabilis: hanc condidiſſe* &c. eadem autem tradit Scholiaſtes Juvenalis ad Sat. III. v. 117. cujus locum vide apud Valeſ. ad Ammian. pag. 38.

(a) Eamdem opinionem dedit Valeſius ad dictum Ammiani locum: verum in Baſilii loco non Tarſus, ſed urbs Daliſandus denotatur, ita contracte dicta a Damalide & Sanda Herculis filio; ut late contra Valeſium adſtruxit itidem Weſſelingius ad Hieroclis Synecdem. pag. 710. ubi plura huc facientia de Tarſo & Sanda erudite, ut ſolet, notavit,

(b) Ita in hoc Dionis loco emendandum eſſe jam monuerat Valeſ. in notis ad Harpocration. pag. m, 51.

sium ex eo accessisse dicit, quod Magistratus Romanos, qui provinciam male administraverant, saepe ipsi in judicium vocassent: ita enim factum esse, ut terrori essent Praesidibus, & ab omnibus magni fierent, quippe qui & seipsos tueri, & alios a Praesidum injuria indemnes praestare possent. Sed in fine Orationis pag. scilicet 434. invidiosum esse, ac periculosum ostendit Dio, excitare contra se iram atque odium Praesidum, & multas ac gravissimas calamitates hinc posse contingere si forte causa ceciderint: proinde prudenter fecisse Jönas, Ephesios scilicet aut Smyrnaeos, qui plebiscito sanxerint, ne quem umquam Proconsulem, qui Asiam rexisset, accusare fas esset.

Haec idcirco paulo fusius retuli, quia Casaubonus hujus Orationis argumentum minime intellexit: Dionem enim de Magistratu sive Duumviro civitatis Tarsensium loqui existimavit, qui non a Tarsensibus creatus, sed a Romanis missus esset; quae sunt mera somnia. Nam Dio manifeste loquitur de Praesidibus Romanis, qui ad Ciliciam regendam mittebantur a Caesare: quippe Cilicia erat inter provincias Augusti. Certe vox, ἡγεμόνες, qua utitur Dio, Casaubonum admonere debuerat de Praesidibus provinciae hic agi: nam Dio sic semper appellat Magistratus populi Romani, tum in Rhodiaca, tum in Oratione ad Nicomedienses pag. 478. tum in Oratione XL. pag. 487. & alibi saepius. Sic etiam Strabo in fine operis ἡγεμόνας vocat Praesides, seu legatos pro Praetore, qui in Caesaris provincias mittebantur. Deinde cum eosdem Dio appellet pag. 424. τοὺς ἐπὶ τῆς ἐξουσίας, & quidquid velint agendi potestatem eos habere dicat, equidem non video, quomodo id convenire possit Magistratibus municipalibus; quippe cum Dio in hac ipsa Oratione pag. 427. τὴν ἐξουσίαν, pro Magistratu Romano perspicue ponat, ἢ καταφεύγειν ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν εὐθύς. Postremo quod ait Dio pag. 425. ferendas esse leves injurias τῶν ἡγεμόνων, neque eorum iracundiam atque odium adversus civitatem provocare oportere, de Magistratibus municipalibus intelligi non potest, qui non adeo metuendi erant, & levem duntaxat coërcitionem, ut in jure dicitur, habebant, non autem vitae ac necis potestatem, quam τοῖς ἡγεμόσι tribuit Dio, cum ait, μηδ᾽ ἂν ἀποσφάττῃ τις, supple τῶν ἡγεμόνων. Adde quod Dio pag. 416. testatur, cum Tarsenses aliquos ἡγεμόνας reos peregissent, magni habitos fuisse ab omnibus, utpote qui & sibi ipsi & aliis suppetias ferre possent: quod certe de Magistratibus municipalibus dici non potest: nam Duumvir Tarsensium, extra Tarsum nullam habebat jurisdictionem. Sed quid opus est pluribus argumentis inpugnare sententiam, quam nec ipse Casaubonus pertinacius tueretur, si adhuc superstes haec legeret.

Caeterum in hac Oratione reprehendit etiam Dio Tarsenses, eo quod cum Magistratu seu Duumviro suo dissiderent ob levem causam, ut legere est pag. 417 & 426. quem quidem στρατηγὸν adpellat, & πρύτανιν. Haec autem dissensio, ut equidem conjicio, inde manabat, quod cum Tarsenses Praesidem accusare vellent, Duumvir ipsis repugnabat. Pag. 425. lego, τὴν τοιαύτην ἀνάστασιν μηδαμῶς συμφέρειν; scribendum puto, (a) ἀνάτασιν, id est, *comminationem*. Sed & antea in pag. 418. scri-

(a) Et haec quoque emendatio in mentem venit Seldeno, sive alius quispiam sit auctor, in notis ad Dionem apud Cel. Wolf. in Anecd. Gr. Tom I. pag 262. quem etiam non praeteriit ἰδίᾳ in proxime antecedenti loco pro δίᾳ, quomodo itidem corrigit hic Valesius.

ſcribe, ἰδίᾳ τὸ συμφέρον ἑκάςῳ δηλονότι σκοποῦντες· in pag. 427. legitur hic locus, ὃ μεῖζόν ἐςι τοῦ εἶναι παρ' ὑμῖν καὶ δικάζεσθαι μᾶλλον, quem fruſtra Caſaubonus corrigere conatur. Tarſi conventus erat, ad quem conveniebant finitima Ciliciae oppida, ut lites ſuas perſequerentur; nam Praeſes quotannis jus in ea civitate dicebat: quod etiam teſtatur Philoſtratus in Lib. I. de vita Apollonii. Mallotae proinde, qui Tarſo contributi erant, Tarſum ventitare cogebantur ad conventum, ut ibi cauſas ſuas perſequerentur. Sed & ad ſacrificia obeunda venire tenebantur, ut Dio ſcribit hoc loco: Erat autem id praecipuum decus, quo maxime urbes efferebantur, forum apud ſe habere, quo aliae convenirent; quod teſtatur Dio noſter in Orat. ad Caelenenſes, & in Orat. XL. ad cives ſuos pag. 488. Urbes porro, quae forum & conventum habebant, dicebantur δικάζειν; quae autem conveniebant, δικάζεσθαι, ſeu συντελεῖν εἰς τὸ παρ' ἑτέροις δικαςήριον, ut loquitur Dio in Oratione ad Nicomedienſes pag. 476. & pag. 488. εὖ γὰρ ἴςε, ὅτι καὶ τοῖς οἰκοδομήμασι καὶ ταῖς ἑορταῖς, καὶ τῷ δικάζειν αὐτοὶ, καὶ τῷ μὴ παρ' ἑτέροις ἐξετάζεσθαι, μηδὲ συντελεῖν ἄλλοις, καθάπερ οἶμαι κώμην &c. ſic enim legendum eſt pro μηδὲ συντελεῖν ἀλλήλοις; id eſt, *compertum enim habetis civitates praecipue gloriari, ſeque prae caeteris efferre ſolere, & pulchritudine aedificiorum, & diebus feſtis, & quod ipſae judicant, neque apud alios negotia ſua diſceptantur, nec aliis contributae ſunt inſtar vicorum.* Merito enim δικάζειν dicebantur eae civitates, in quibus conventus agebatur: quippe cum Judices ex ea praecipue civitate a Praeſidibus aut Proconſulibus ſumerentur, ut docet Plinius in Libro X. Epiſt. ad Trajanum de Archippo Philoſopho. Contra populi, qui conveniebant ad forum, jure dici poterant δικάζεσθαι ſeu κρίνεσθαι παρὰ τοῖς ἄλλοις. Sic loquitur Dio in Oratione proxime citata pag. 495. καὶ κνίζει τοὺς ἄλλους πάντας, ὅτι δὴ τὰς δίκας ὑμεῖς ἀποδέχεσθε, καὶ παρ' ὑμῖν αὐτοὺς ἀνάγκη κρίνεσθαι·

CAPUT XIV.

Dionis Oratio in Celaenis de conventibus inluſtrata.

ORatio XXXV. Dionis Chryſoſtomi habita eſt Celaenis in Phrygia, ut ipſe titulus indicat. Haec urbs Apamea vulgo a Latinis dicebatur: in ea urbe ait Dio pag. 433. celeberrimum fuiſſe mercatum, quo conveniebant Phryges, Lydi, Cares, & Cappadoces, Pamphyli ac Cilices: id vocat Dio, ἀγορὰν καὶ σύνοδον παρέχεσθαι· Addit Dio in eadem urbe conventum fuiſſe quotannis jurisdicendi cauſa, ad quem convenirent ex finitimis populis innumeri, negotia ſua diſceptaturi: αἱ δίκαι κατ' ἔτος ἄγονται παρ' ὑμῖν· Hic conventus Apamenus dicebatur, quo conveniebant Metropolitae, Dionyſiopolitae, Euphorbeni, Acmonienſes, Pelteni, & alii minores populi, ut teſtatur Plinius in Lib. V. Nat. Hiſt. (Cap. 28 & 29.) Ubi omnes Juriſdictiones Aſiaticas accurate recenſet; ac tres quidem in Phrygia fuiſſe dicit; pri-

primam Cybiraticam, cujus etiam meminit (*a*) Cicero in Verrem: secundam Synnadensem; tertiam Apamenam: *Tertius Apameam vadit, antea Celaenas appellatam*: In Caria unum memorat conventum Alabandensem: in Lydia Sardianum: in Jonia duos fuisse conventus scribit, Smyrnaeum & Ephesium: in Aeolide Adramytenus conventus a Plinio memoratur: postremo in Asia proprie dicta Pergamenus. Populi qui ad eas civitates conveniebant, *vadere*, *convenire*, *disceptare in eo foro*, & *deportare negotia sua*, dicuntur ibidem a Plinio. Sed difficultas est in Dionis verbis κατ' ἔτος· Interpres, παρ' ἔτος, legendum putavit; cui suffragari videtur Casaubonus. Emendationis causam praebet Dio, qui paulo post hos juridicos conventus maxime fieri ab omnibus dicit, & civitates eam praerogativam mirum in modum ambire: tum deinde addit: μέτεσι δὲ αὐτοῦ ταῖς πρώταις πόλεσιν ἐν μέρει παρ' ἔτος. id est, *participes autem sunt hujus praerogativae, alternis annis nobilissimae quaeque civitates, & fama est plurium annorum intervallo deinceps id factum iri: provinciales enim ferre non posse, ut tam variis discursibus huc illucque rapiantur.* Sed quomodo alternis annis hi conventus agi potuerint, equidem non video. Hoc quidem fortasse fieri potuisset, si duae duntaxat jurisdictiones in una fuissent provincia: sed in Asia, ut vidimus, longe plures fuerunt. Adde quod omnes conventus quotannis obire consueverant Proconsules & Praesides, ut docet (*b*) Plinius in Epist. ad Trajanum de Dione: alioqui si conventum alternis duntaxat annis in aliqua civitate egissent, justitium in eo conventu fuisset per annum integrum. Itaque malim in Dione legere κατ' ἔτος utrobique. Saepenumero autem eveniebat, ut Praesides, cum in una civitate postulationum libellos a partibus accepissent, in alia civitate cognituros se pro tribunali & sententiam laturos praedicerent, ut apparet ex Epist. Plinii ad Trajanum de Dione: quod quidem molestissimum erat litigantibus, cum & itinerum difficultatibus, & sumtibus conflictarentur. Hoc est quod dicit Dio, συνεχῶς ἐλαύνεσθαι πανταχοῦ. Itaque plures optabant, non ut quotannis in omnibus civitatibus conventus haberetur: sed ut per plurium annorum vices id fieret, utque hoc quidem anno in hac civitate, sequenti in illa, & sic deinceps forum haberetur.

C A-

(*a*) Nescio quem ex Verrinis locum designet Valesius. in IV. Verrin. Cap. 13. & seqq. Cicero meminit Cybiratarum fratrum, Tlepolemi, & Hieronis, quos, cum Cybirae in suspicionem suis civibus venissent fanum expilasse Apollinis, veritos pœnam judicii ac legis domo exules profugisse dicit, quae tamen ad ea, de quibus hic agitur, referri non possunt. Sed fori Cybiratici, quod Laodiceae agere instituerat, meminit Cicero Lib. V. ad Attic. Epist. 21. loco adposito: *Idibus Februariis, quo die has literas dedi, forum institueram agere Laodiceae Cybiraticum, & Apamense. Idib. Martiis ibidem Synnadense, Pamphylium, Isauricum* &c. ubi similiter Apamensem & Synnadensem conventum commemorat, ut Plinius in loco hic a Valesio producto, ubi de foro Cybiratico dicit Plinius, ad id convenire solitas XXV. civitates, in fine Capitis 28. si sequimur vulgatas editiones, quae verba ejus loci divellunt capitum sectione, cum conjunctim legenda sint hoc modo; *Sed prius mediterraneas jurisdictiones indicasse conveniat. Una appellatur Cybiratica: ipsum oppidum Phrygiae est: conveniunt eo XX civitates, celeberrima urbe Laodicea, Inposita est Lyco flumini* &c. ut monuit Salmasius ad Solinum Tom. II. pag. 828. Quin & Cybiram legum bonitate, ac numero pagorum crevisse, & accedentibus tribus finitimis urbibus, quae singulae unum habebant suffragium, conventui huic nomen Tetrapolis esse factum, sed Cybiram habuisse duo suffragia, tradit Strabo Lib. XIII. Geograph. in fine.

(*b*) Lib. X. Epist 85.

CAPUT XV.

Dio correctus.

IN eadem Oratione quaedam ſunt valde obſcura, quae cum Caſauboni aciem fugerint, nos pro virili parte illuſtrare conabimur. Poſtquam igitur de Corinthiis abunde locutus eſt Dio, oſtenditque id facinus, de quo in ſuperiore capite diximus, omnino turpe eſſe & indignum veteri aequitate & gloria Corinthiorum; poſtea de ſeipſo, ac de ſtatua ſibi poſita diſſerit: *Sciebam*, inquit, pag. 465. *hanc eſſe mortalem*: tum de ſtatuis omnibus in univerſum pronunciat, rem caducam & fragilem: *quis enim vidit ſtatuam Midae, quis Hippaemonis, quarum inſcriptiones adhuc in hominum ore verſantur, licet ſtatuae ipſae dudum ſubverſae ſint. Contrarium quibusdam ſtatuis evenit, ut ipſae quidem adhuc ſtent, & cognoſcantur ii, quibus erectae ſunt, inſcriptiones autem ad alios tranſlatae ſint, & Antiſpaſto Melicorum ſimillima res eſt: Statua quidem Graeca eſt, inſcriptio vero Romana. Et hae tamquam aemuli poëtea edunt, hinc quidem habitum Graecorum, illinc fortunam Romanorum. Vidi ego alicubi in Graecia Alcibiadem illum Cliniae, qui inſcriptionem haberet Domitii Aenobarbi* &c quam haec clara ſint & aperta nemo non videt. Sed Graeca non perinde plana ſunt, niſi emendatione noſtra adjuventur. Scribe igitur, τὴν δὲ ἐπιγραφὴν ἔχουσιν ἕτεροι, quamquam ἑτέρων quoque ferri poteſt. modo ita intelligatur, ut dixi; mox ſupplendus eſt locus hoc modo, μὲν ἐπίγραμμα ῥωμαΐζει, ὁ δὲ ἀνδριὰς ἑλληνίζει. poſtremo ſcribo, ἀντιδιδάσκουσιν, ὥσπερ οἱ ποιηταί. Paulo poſt locus eſt, quem pro deplorato habuit Caſaubonus, qui tamen meo quidem judicio ſanus eſt, ac ſolo interpunctionis vitio laborat: τὸν Ἰσθμίων τὸν ἀγωνοθέτην τὸν ὑμέτερον, Μόμμιος ἐκ βάθρων ἀνασπάσας, ἀνέθηλε τῷ Διΐ· φεῦ τῆς ἀμαθίας· τὸν ἀδελφὸν, ὡς ἀνάθημα. Mirum eſt non animadvertiſſe Caſaubonum locum hunc uno ductu legi debere: verte igitur, *agonothetam Iſthmiorum, qui olim erat in hac urbe, a fundamentis revulſum; Mummius Romae Jovi Capitolino, tamquam donarium conſecravit, fratris ſui inſcripto nomine, ô Vecordiam!*

CAPUT XVI.

Dio emendatus. Elegans Graecorum locutio de viris fortibus notata.

INter alia argumenta, quibus ſe conſolatur Dio, & injuriam ſibi illatam parvi faciendam eſſe perſuadet, hoc argumento utitur pag. 467. *Anaxarchus*, inquit, *corpus ſuum tundendum praebuit, non ſecus ac veſtimentum. Ego ſtatuam diſcerpendam, etiamſi ſenſu praedita eſſet, non traderem.* Scribe ergo, οὐ παρέχομεν τὸν ἀνδριάντα χορδεύειν &c. nam χορεύειν, quod vulgo legitur, ferri non poteſt. Sequitur in

Dione;

Dione; *atqui nostra*, inquit, *haec statua sensu superior est. Ego vero, ut ait Laodamia apud Euripidem, ne exanimem quidem amicum proderem: proinde illam, ac si sensu praedita esset, nunc consolari volo.* Deinde statuam suam alloquitur his verbis ex aliquo, ut videtur, poeta desumtis: *ô imago muta sermonum meorum, jam non amplius appares!* &c. Quae quidem admirabilem habent elegantiam ac leporem: quis est enim, qui non afficiatur haec legens atque intelligens? Nam prout in vulgatis exemplaribus leguntur, profecto intelligi non possunt. Quo majorem nobis gratiam studiosi debituri sunt, qui elegantissimum locum perpurgavimus: Scribe igitur meo periculo; ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν Εὐριπίδου Λαοδαμίαν οὐκ ἂν προδοίην καὶ περ ἄψυχον φίλον. Paulo antea pag. 466. scribe, καί τοι καὶ τὸ σῶμα τῶν γυναικῶν, φασὶν ἀλλότριον εἶναι· Graeci Oratores, cum de fortissimis viris loquuntur, eleganter dicere solent, eos pericula, labores, mortemque adeo contemsisse, prorsus ac si in alienis corporibus periclitarentur: cujus dicti auctor est Isocrates in Panegyrico pag. 113. ὥσπερ ἐν ἀλλοτρίαις ψυχαῖς μέλλοντες κινδυνεύειν: & ante illum Thucydides in Libro I. pag. 46. Ubi de Atheniensibus id praedicant Corinthii; τοῖς μὲν σώμασιν ἀλλοτριωτάτοις ὑπὲρ τῆς πόλεως χρῶνται· Id ipsum de martyribus Christianis merito dixit Gregorius Nazianzenus invectiva priore in Julianum pag. 76.

CAPUT XVII.

Dio correctus, & expositus. Nemeses Deae a Smyrnaeis & Nicaeensibus cultae.

ORatio XL. ad cives suos, aliquot locis partim obscura, partim mendosa est, quibus hic subvenire pro virili parte conabimur. Pag. 488. καὶ τελευταῖον εἰς τὰ ὄρη φθειρόμενος. Vertit interpres, *ut denique extra terminos turpiter sim ejectus*: pessime id quidem, cum potius vertendum esset: *denique ut ad montes summa cum difficultate & molestia saepius profectus sim* &c. Commemorat enim Dio, quibus quantisque molestiis conflictatus sit, cum curator operis a civibus suis esset constitutus, partim metiendo & remetiendo, partim supputando, tum denique ad montes proficiscendo, ut materias fabricae necessarias eligeret: cum ipse tamen nullam hujusmodi rerum peritiam haberet, ut praedicat Dio infra pag. 495. posset tamen legi, εἰς τὰ ὄρη φερόμενος. sed nihil necesse est. Veniamus nunc ad alterum locum, qui est pag. 490. ubi Dio perstringit obtrectatores suos, qui de legatione, quam obierat, & de beneficiis, quae patriae suae impetraverat, detrahebant: οἱ δὲ ἐλογοποίουν, ὅτι τοῖς Σμυρναίοις πάμπολλας δωρεὰς δοίη, καὶ χρήματα ἀμύθητα πέμψειε μετὰ τῶν νεμέσεων. Interpres sic vertit; *alii autem sermonibus spargebant quod Imperator Smyrnaeis quam plurima beneficia dedisset, pecuniasque innumerabiles misisset una cum fœdere.* Casaubonus νεμήσεων legendum putavit, & νεμέσεις nullum hic locum habere censuit,

ſuit. Sed utrumque fugit hic ratio: quippe Nemeſes a Smyrnaeis praecipue colebantur, earumque aedes & ſimulacra erant in ea civitate, ut docet (*a*) Pauſanias in Achaicis & Boeoticis circa finem. Erant & certamina his Diabus dicata, ut docet vetus inſcriptio Smyrnaea, quae refertur inter marmora Arundeliana pag. 36. Βάσσος ἀγωνοθέτης Νεμέσεων· Quare in Dione ſcribendum puto, χρήματα ἀμύθητα πέμψειεν εἰς τὰ τῶν Νεμέσεων. id eſt, *ad certamina Nemeſium*: erat enim agon ille χρηματίτης, ut videtur. Poſſit etiam vulgata lectio tolerari, ſi intelligamus ſimulacra Nemeſium, quae fortaſſis Nero Romam tranſtulerat, Smyrnaeis reddita eſſe a Trajano. Nemeſis porro etiam a Nicaeenſibus eximie colebatur, ut dixit Dio in Orat. XXXIX. ad Nicaeenſes de concordia. Favebat autem Smyrnaeis praecipue Trajanus, eo quod oraculum de futuro ipſius imperio ibi primum ab Apolline redditum fuerat, teſte Dione in Orat. XLV. pag. 514.

CAPUT XVIII.

Dio emendatus & explicatus. Apamea Phrygiae diverſa ab Apamea Bithyniae, quae colonia erat Romanorum.

ORatio Dionis Chryſoſtomi XLI. quae eſt ad Apamenſes de concordia, difficultate non caret: primum enim obſcurum ſibi eſſe fatetur Caſaubonus, quaenam ſit haec Apamea, utrum Phrygiae urbs, an Bithyniae: deinde quinam ſint ii, a quibus originem traxiſſe Apamenos ait Dio. Quod ad primum attinet, equidem non dubito, quin de Apamea Bithyniae loquatur Dio. Haec enim erat vicina Pruſae ad Olympum, & maritima, quippe non procul a Daſcylio navali, ut teſtis eſt Ptolemaeus. Certe Dio in Orat. XL. Apameam hanc maritimam fuiſſe aſſerit; & Pruſenſes, ſi quando navigare vellent, Apamenorum portu uſos fuiſſe. Apamea autem Phrygiae non erat maritima, & ejus incolae Celaenenſes vocantur a Dione in Oratione, quam ad illos habuit. Quod ad ſecundam difficultatem attinet, urbem illam, a quo Apamenos ortos eſſe ſcribit Dio, non Antiochiam, ut Caſaubono viſum eſt, ſed Romam exiſtimo. Cui enim alteri convenire poſſunt Dionis verba (pag. 450.) τῆς μακαρίας πόλεως, ὑφ' ἧς δεῦρο ἐπέμφθητε φίλοι δὴ παρὰ φίλους, δεῦρο οἰκήσαντες: ἡ τοσοῦτον εὐτυχίᾳ διαφέρουσα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ δυνάμει, πλέον διε-

(*a*) De Nemeſium templo apud Smyrnaeos in Cap. 5. Achaicorum agit Pauſanias, qui etiam Lib. I. Cap. 33. Smyrnaeos maxima cum religione Nemeſin colere eamque alatam fingere tradit, de quo vid. Lindenbrog. & Vales. ad Ammian. Marcel. Lib. XIV. Cap. 11. & ſic Deae Nemeſes dormienti Alexandro adſtantes conſpiciuntur in nummo Smyrnaeorum apud Beger. in Theſaur. Brandenb. Tom. I. p 671. quem etiam vide pag. 700. ita Νεμέσεως ἱερὸν memorat Strabo Lib. IX. p. 399. qui etiam Lib. XIII. pag. 588. tradit Adraſtum Regem primum Nemeſi templum poſuiſſe. Inſcriptio autem illa Smyrnaea, in qua Βάσσος Νεμέσεων ἀγωνοθέτης occurrit, habetur in Marmoribus Oxonienſib. pag. 94. Aliae inſcriptiones Nemeſi Deae poſitae leguntur apud Gruter. pag. LXXX.

διενήνοχεν ἐπιεικείᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ, τοῦτο μὲν ἀφθόνως μεταδιδοῦσα καὶ πολιτείας, καὶ νόμων καὶ ἀρχῶν, οὐδὲν ἀλλότριον ἡγουμένη τῶν ἀξίων; τοῦτο δὲ ὁμοίως ἅπασι φυλάττουσα τὸ δίκαιον. Id eſt, *beatae civitatis, a qua huc miſſi eſtis, amici ad amicos, ut hanc regionem incoleretis: quae quidem civitas, cum omnes felicitate ac potentia ſuperet, multo magis moderatione & humanitate antecellit: utque enim ſolum civitatem & leges ac Magiſtratus liberalitate impertit, neminem extraneum exiſtimans, qui ejusmodi honoribus dignus ſit: Verum etiam aequo jure quodammodo agit cum omnibus, & aequitatis obſervantiſſima eſt.* In Graeco pro, οὐδὲν ἀλλότριον, emendavi οὐδένα. His igitur verbis ajo Romam deſignari, quae erat quaſi Metropolis Apameae: nam (*a*) Apamea Bythyniae colonia erat civium Romanorum, teſte Strabone in Libro XII. Plinio in Libro V. ſub finem, & Ulpiano in Lege prima Digeſt. de Cenſibus. Itaque in principio Orationis, ubi ait Dio οὐ γὰρ μόνον αἱ λοιπαὶ πόλεις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰσοτίμων ὑμῖν αἱ πλεῖσται; colonias intelligit, quae pari jure & loco erant cum Apamea: & ipſemet Dio hanc explicationem noſtram manifeſte confirmat: nam paulo poſt in eadem pag. 501. de Apamea loquens ita ſcribit: καὶ τοίνυν πλείους τῶν ἐκεῖθεν καὶ πολίτας πεποιήκατε καὶ βουλῆς μεταδεδώκατε, καὶ ἄρχοντας οὐκ ἀπηξιώσατε γενέσθαι παρ' ὑμῖν, καὶ τῶν σεμνῶν τούτων, ὧν τῆς Ῥωμαίων ἐστὶ πόλεως, ἐκοινωνήσατε. Id eſt, *certe multos iſtinc* (id eſt, ex Pruſa) *& civitatis veſtrae*

(*a*) *Apamea colonia erat civium Romanorum*] Ea de re, prolatis iisdem Auctorum locis, agit Octav. Falconer. Diſſert. de nummo Apamenſi pag. 33. & Celeb. Weſſeling. ad Hieroclis Synecdem. p. 692 qui Apameam coloniam Romanorum fuiſſe ex iisdem his Dionis locis & Plinio probavit. Huc refer nummum, quem ex collectione Pyrrhi Ligorii profert Holſten. ad Stephan. Byzant. pag. 39. in quo legitur ΑΠΑΜΕΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΒΙΘΥΝ. hanc autem Apameam Bithyniae olim Myrleam dictam, & ab Apame, Nicomedis matre, Pruſiae regis Bithyniae uxore denominatam volunt. vid. Strabon. Lib. XII. p. 563. Ed. Caſaub. & Catanei notam ad locum Plinii Lib X. Ep. 56. quem in fine hujus capitis profert Valeſius. Apameam autem Syriae, a Seleuco Nicatore conditam, male ab Apame Seleuci matre nomen traxiſſe ſcribit Stephanus, cujus error notatus eſt a Noriſio de Annis & Epoch. Syro Maced. pag. 79. ubi pag. 81. profert egregium nummum, in quo Apamea haec ἹΕΡΑ' ΚΑΙ' ἌΣΥΛΟΣ vocatur, quomodo etiam occurrit in nummis apud Beger. in Theſaur. Brandenb. Tom. I. pag. 68. & Spanhem. de Uſu & Praeſt. Numiſm. Diſſ. IX. pag. 778. ille autem Stephani error ſimilis eſt illi, quem admiſit Livius, qui eam ab Apame Seleuci ſorore dictam tradit, cum eam Seleuci uxorem fuiſſe conſtet: nam ἁμάρτημα μνημονικὸν illic commiſiſſe Livium, adſerit contra Salmaſium audacter ſine MSS. *uxore* pro *ſorore* legentem Falconerius pag. 26. Sed haec ad Apameam Syriae pertinent, cum Romanorum colonia Apamea fuerit Bithyniae, ſita ad oſtia fluminis Rhyndaci, quae *Colonia Julia* dicta eſt, cum Apameni pro Julio Caeſare contra Pompejum ſtetiſſent, & ob id coloni ab eo facti ſunt. vid. Vaillant. Numiſm. Imper. Tom. II. pag. 24. Fuerunt autem multae hujus nominis urbes Apameae, & quidem numero quatuor: prima Apamea Syriae, de qua modo vidimus: altera Apamea Phrygiae, Cibotus dicta, ad confluentes fluviorum Marſyae & Maeandri, ad quam referri debet nummus Tiberii, quem ex Theſauro Reginae Chriſtinae profert Spanhem. de Praeſt. & Uſ. Numiſm. pag 888 in quo ΑΠΑΜΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΜΑΙΑΝΔΡΟΝ legitur. tum alter Apamenſium nummus ab eodem p. 890. productus, cum inſcriptione ΑΠΑΜΕΩΝ ΜΑΡΣΥΑΣ ΚΙΒΩΤΟΣ. Reliquae autem in Bithynia & Media memorantur a veteribus; vide Falconer. pag. 17. Eas omnes ita dictas fuiſſe, quia fluminibus & aquis circumcingebantur, putat Salmas. ad Solin. Tom. I. pag. 698. Ed. Par. eumque hac in re ſecutus Bochartus in Phaleg. Lib I. Cap. XI. in fine. Verum in Apamearum etymo Salmaſium erraſſe & nova potius quam probabilia dixiſſe, urbesque Apameas quatuor ab Apame Seleuci uxore, & quintam ab uxore Pruſiae itidem Apame dicta nominatas, neque omnes Apameas inter amnes ſitas fuiſſe, prolixe oſtendit Falconerius in eleganti, quam modo adduximus, Diſſertatione de Nummo Apamenſi pag. 24. & ſeqq. ubi plura de his egregie & erudite obſervat.

vestrae honore donastis & curiae participes fecistis, & Magistratum apud vos gerere non indignum censuistis; & ornamenta illa, quae urbis Romae propria sunt, impertivistis. Qui locus satis indicat & Apameam coloniam fuisse civium Rom. & in superiori loco, quem prius adduxi, urbem Romam intelligi.

Denique idem Dio in Orat. XL. ad Prusenses de concordia cum Apamenis pag. 492. urbem Apamenorum sic depingit: *Sic igitur*, inquit, *adfirmo numquam conducere odia atque inimicitias, ne maximae quidem civitati adversus vilissimum vicum:* ὅταν δὴ πρὸς ἀνθρώπους πόλιν οἰκοῦντας οὐ σμικρὰν καὶ πολιτείαν ἐξαίρετον ἔχοντας &c. Sic enim legendum est, ut & Casaubonus observavit: id est, *adversus homines autem, qui & urbem incolunt non exiguam, & Remp. habent praecipuam ac singularem* &c. Annon his verbis aperte designat jus coloniae, quo prae caeteris urbibus fulgebat in Bithynia urbs Apamenorum? Sed & multis privilegiis munita erat colonia Apamenorum, interque illud erat, ne a Magistratibus Rom. rationes & reditus & impendia inspicerentur, utque arbitrio suo Rempublicam suam ipsi administrarent: teste Plinio in Lib. X. Epistolarum ad Trajanum Ep. 56. in qua diserte Apameam coloniam nominat.

CAPUT XIX.

Dio expositus. Jure Romano nemo duarum civitatum poterat esse civis, nisi ex rescripto Principis.

IN eadem Oratione pag. 500. locus est qui prima quidem fronte planus & apertus videtur, mihi tamen plurimum negotii facessit. Cum enim Apamenos adloqueretur Dio, ac, se non solum dono, verum etiam natura civem ipsorum esse vellet probare, his utitur verbis, ὁ μὲν γὰρ πάππος ὁ ἐμὸς μετὰ τῆς μητρὸς τῆς ἐμῆς παρὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος φίλου ὄντος, ἅμα τῆς Ῥωμαίων πολιτείας, καὶ τῆς ὑμετέρας ἔτυχεν, ὁ δὲ πατὴρ παρ᾽ ὑμῶν. Id est, *avus enim meus cum matre mea, ab Imperatore illo, cujus erat amicus, simul Rom. civitatem & vestram adeptus est: pater autem a vobis.* De avo materno Dionem hic loqui censeo, quod declarant Dionis verba, quae de matre sua subjungit. Sed quid illud est, quod ait avum suum matremque ab imperatore Rom. simul civitatem Rom. & Apamenam impetrasse? Jure civili populi Rom. nemo duarum civitatum civis simul esse poterat, sed qui in aliam civitatem se dicavisset, civitatem Rom. amittebat, nec eam nisi postliminio recuperare poterat, ut docet Cicero (*a*) pro Balbo. Proinde rescripto Principis opus fuit,

(*a*) Cap. 11. & 12. ubi tres modos recuperandae civitatis, exilio nempe, postliminio, & rejectione civitatis observavit Abramius, ac de jure postliminii contra Manutium quaedam notavit Graevius. Ut autem apud Romanos non licebat in alias civitates recipi, id quod tamen sub Caesaribus postea receptum fuit, ita contra Graecorum fuit institutum, apud quos variae urbes jus illud civitatis habebant commu-

fuit, ut quis ſimul civitatem Rom. & Apamenam retineret; eodem fere modo Plinius Harpocrae Jatraliptae ſuo, impetravit a Trajano Romanam civitatem & Alexandrinam. Sed & pater Dionis Paſicrates, quem Dio ab Apamenis civitate donatum eſſe dicit, hujusmodi reſcripto opus habuit, utpote civis Romanus. Ipſe etiam Dio, qui in principio hujus Orationis a multis urbibus ſe civitate donatum, & in ſenatum allectum eſſe teſtatur, pari reſcripto uti debuit, niſi dicamus eum honore ſolo plebiſciti, quo civitate donabatur, contentum fuiſſe, nec ſe civitatibus illis dicaviſſe, id eſt, nec tribum in eis habuiſſe, nec honores geſſiſſe. Sane Dio in Orat. XLIV. pag. 510. teſtatur, licet a multis civitatibus invitatus eſſet, ſummique Magiſtratus ſibi eſſent delati, numquam ſe tamen munus oblatum accepiſſe, neque in alia civitate domum aut fundum umquam comparaſſe. Caeterum etiam illud notandum eſt, lege Pompeïa permiſſum fuiſſe Bithynicis civitatibus adſcribere ſibi, quos vellent cives, modo ejusdem Metropolis eſſent, ut tradit Plinius in Libro. X. Epiſt. ad Trajanum: plures enim erant Metropoles in Bithynia; Nicomedia ſcilicet, Nicaea, Chalcedon, Pruſa ad Hyppium.

CAPUT XX.

Dio correctus, & explicatus. Διοίκησις & διοικητὴς *quid?*

IN Orat. XLV. quam ad cives ſuos habuit Dio, nonnulla ſunt valde obſcura, quibus lucem foenerari conabimur: cujusmodi illud eſt pag. 514. ȣ̓ λέγω τοιȣ̃τον ȣ̓δὲν, ὅτι ὑμεῖς μάλιϛα τȣ̃το ἐπιθυμεῖτε, καὶ χρόνος ἦν πολὺς ὃν ἠλπίζετε· Primum ſcribendum eſt, ὅτε ὑμεῖς μάλιϛα τότε ἐπεθυμεῖτε &c. & poſt vocem, ἠλπίζετε, punctum notandum eſt: ac mox lege meo periculo; ἐξηπάτηθε τοῖς ὑπισχνȣμένοις μόνων τῶν ἡγεμόνων. ȣ̓ γὰρ δὴ τῶν ἰδιωτῶν ȣ̓δεὶς ȣ̓́τε προσεδόκησε πώποτε &c. id eſt, *non dico quicquam ejusmodi, quod vos tunc maxime cupiebatis, & jamdudum ſperatis. Decepti eſtis pollicitationibus Proconſulum duntaxat: nam privatorum nemo neque id ſperavit umquam, neque vobis pollicitus eſt.* Sed quid illud eſt, quod Pruſenſes tantopere cupiebant, & cujus gratia Proconſulibus, qui eos vana ſpe deluſerant, maximos honores habebant, eiſque procul ab urbe effuſi ſimul omnes occurrebant, quod venuſte hic irridet Dio: ἐλευθερία ſcilicet, quam Graecae civitates votis omnibus expetere ſolebant, ut liberae eſſent & ſui juris. Hoc erat, quod praecipue in votis habebant Pruſenſes, ut docet Dio in Orat. XLIV. pag. 509. & 512.

Pag.

ne, id quod pluribus oſtendit Illuſtr. Spanhem. in Orbe Rom. Cap. IV: ubi loca Dionis nonnulla hanc in rem profert, & Cap. XIII. pag. 79. Plinii Epiſtolam, quae eſt Lib X. Ep. 6. & 22. de civitate Alexandrina & Romana Harpocrae Plinii Jatraliptae a Trajano conceſſa, inluſtrat. Veteri autem jure Romano aliam civitatem quis inpetrare non poterat, niſi Romanam dimitteret. vid. Salmas. ad Jus Attic. & Rom. pag. 588. ubi iisdem Ciceronis & Plinii locis id probat: tum Cel. Heineccius in Adpend. ad Antiq. Rom. Lib I. Cap. I. §. 72.

Pag. 516. ait Dio, ἡ τοίνυν διοικήσεως νῦν πρῶτον ἀχθείσης. Interpres vertit: *proinde administratione nunc primum habita.* Quid esset, διοίκησις, non videtur intellexisse Nageorgus; quae vox occurrit supra pag. 514. & rursus infra in Orat. XLVIII. pag. 534. significat autem *dispensationem publicae pecuniae.* Unde & διοικητὴς Alexandriae dicebatur *dispensator pecuniae regiae*, ut notavi ad Excerpta Polybii pag. 23. Sic Dio Cassius in Lib. XLII. Pothinum διοικητὴν vocat, qui *procurator regni* dicitur a Caesare: & Strabo in Libro ultimo circa finem, διοικητὰς appellat (a) *procuratores Caesaris.* Διοίκησις autem ἄγεσθαι dicitur, cum Proconsul publicos reditus & impendia & debitores Reipublicae cognoscebat: hoc etiam ad officium Praesidis aut Proconsulis pertinebat, ut rationes rerum publicarum excuteret, ut nec privati publicas pecunias sine causa detinerent, neve publici reditus minime legitimis sumptibus erogarentur; ut docet Plinius in Epist. ad Trajanum de adventu suo in Bithyniam (Lib. X. Ep. 27.). Itaque Calendaria civitatis ad se adferri jubebat Proconsul; ut idem testatur Plinius, (Ibid. Epist. 56.) ad Trajanum scribens de privilegio Apamenorum. Ἄγεσθαι διοίκησις, eodem modo dicitur, quo δίαιτας ἄγεσθαι & τὰ πράγματα ἄγεσθαι apud Dionem nostrum in calce Orationis XLIV. & ἀγορὰν ἄγειν apud Philostratum in Lib. I. de vita Apollonii.

CAPUT XXI.

βουλευτικὰ *quid sint apud Dionem.*

IN Orat. XLVIII. ad cives suos, dubitari potest, quid sint τὰ βουλευτικὰ, quorum meminit Dio pag. 534. cum ait; χρημάτων τινὰ ἀφορμὴν παρασχὼν, ὥσπερ ἀπὸ τῶν βουλευτικῶν. Impetraverat patriae suae Dio, ut centum Senatores supra legi-

(a) *Διοικητὰς appellat procuratores Caesaris*] Illorum enim praecipuum munus erat, ut in provinciis reditus ac tributa colligerent, & res fisci agerent. De his procuratoribus multa Lipsius in Excurs. B. ad Tacit. Lib. XII. Annal. cap. 60. & post eum nuper Cortius ad Plin. Lib. X. Epist. 18. διοίκησιν autem egregie Valesius hic illustrat, & interpretatur *pecuniae publicae dispensationem* contra Interpretem Dionis Nageorgum, vocem hanc male per *administrationem* reddentem: quem ob id etiam videtur notasse Auctor Emendation. in Dionem a Cel. Wolfio editus pag. 274. ubi animadvertit διοίκησιν hoc in loco non ἁπλῶς pro qualibet administratione esse sumendum. Ita Hesychius: Διοίκησις, ἡ ἀνάλυσις τῶν χρημάτων. ubi Sopingius adfert inscriptionem ex marmore antiquo apud Smetium, in quo διοικηταὶ similiter occurrunt. Sic in Labbaei Glossis Verborum Juris: Διοικητής ἐστιν, ὁ ἐντεταλθεὶς διοικεῖν τὰ τοῦ ἀπόντος πράγματα, καὶ ἐνάγων καὶ ἐναγόμενος ὑπὲρ τῶν τοῦ ἀπόντος πραγμάτων ὧν τὴν διοίκησιν ποιεῖται· Cicero pro Rabir. Post. Cap. 10. *haec una ratio a rege proposita Postumo est servandae pecuniae, si curationem & quasi dispensationem regiam suscepisset: id autem facere non poterat, nisi dioecetes.* hos διοικητὰς Latini *dispensatores* vulgo vocant, quales erant in provinciis & principum ministeriis. ita Plinius Lib. VII. cap. 39. *dispensatorem Armeniaci belli* memorat, & Lib XXXIII. cap. 11. Claudii Servum Drusillanum *dispensatorem Hispaniae citerioris.* de his vide Gevart. ad Stat. Lib. III. Sylv. 3. pag. 185. Similiter etiam privati suos habuerunt *dispensatores* servos, qui dominorum rationes curabant. Glossarium Philoxeni ex editione Labbaei pag. 58. *Dispensator*, οἰκονόμος, ἐπιδαπανητής· *Dispensatores*, οἰκονόμοι. vide Festum. Ita *dispensatores* & *amanuenses* junguntur apud Sueton. in Ner. Cap. 44. vide de iis Torrent. ad Aug. cap. LXVII. & Wouwer. ad Petron. cap. XXX.

timum numerum adjicerentur, ut ipſe dicit in Orat. XLIV. Ii Senatores ſeu Buleutae alii ſingula millia denariorum, alii bina in aerarium civitatis intulerant, ex quo civitatis reditus valde amplificati fuerant. Sed & caeteri Senatores, qui non principali indulgentia adſcripti, ſed a Cenſoribus lecti erant, certam pecuniam pro introitu inferre ſolebant in Bithynia, ut ſcribit Plinius ad Trajanum (Lib. X. Epiſt. 113.) Trajanus in reſcripto (*a*) *honorarium Decurionatus* id vocat, Dio noſter τὰ βουλευτικά. De eodem more loquitur Plinius in Epiſt. ad Trajanum (Lib. X. Ep. 48.) de theatris Nicaeenſium: *Claudiopolitani*, inquit, *in depreſſo loco, ingens Balineum defodiunt magis quam aedificant: & quidem ex ea pecunia, quam Buleutae additi benificio tuo aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferunt.*

CAPUT XXII.

Dio correctus. Iſmenias tibicen.

QUod Iſmenias dicere ſolebat, celebris ille tibicen, aegre ſe ferre quod Siticines, qui in funeribus tibia canere ſoliti erant, auloedi dicerentur; idem de ſimulatis Philoſophis queri ſolebat Philoſophus quidam, paulo ante Dionis tempora: Is enim indignabatur, quod homines nequiſſimi Philoſophi appellarentur. Refert id dictum Dio in Orat. XLIX. pag. 539. ſed corrupte legitur in vulgatis exemplaribus, τὸν Ἴσμηνον, cum ſcribendum ſit Ἰσμηνίαν. Fuit enim Iſmenias, ut dixi, nobiliſſimus Graeciae tibicen, cujus mentio fit paſſim in Veterum libris. Quamquam Apulejus in Floridorum (*b*) Libro I. non Iſmeniae, ſed Antigenidae, hanc querelam fuiſſe dicit. *Tibicen*, inquit, *fuit quidam Antigenidas: is igitur, cum eſſet in tibicinio adprime nobilis, nihil aeque ſe laborare & animo angi & mente dicebat: quam quod monumentarii ceraulae tibicines dicerentur.*

CAPUT XXIII.

Dio correctus. Ἀπροβούλευτον. Θεοφόρητος, *divino numine agitatus.*

IN Oratione LVI. probare vult Dio Regiam poteſtatem non eſſe liberam ac ſolutam legibus, quod Graeci dicunt ἀνυπεύθυνον ἀρχήν. quod quidem demonſtrare

(*a*) Ea de re vide plura apud Budaeum in Adnotation. ad Pandect. pag 309.

(*b*) Pag. 342. Edit. Elmenhorſtii, qui in notis ad illum locum etiam Dionis verba protulit, ſed ex corrupta ejus ſcriptura *Iſmeno* tribuiſſe Dionem hoc dictum perperam notat, & mirum eſt Caſaubonum quoque in Diatriba ſua pag. 86. non vidiſſe *Iſmeniae* nomen pro *Iſmeno*, ut male bis vocat, ſubſtituendum eſſe. Quae autem hic Valeſius de Iſmeniae dicto, Antigenidi ab Apulejo adſcripto, obſervat, jam notaverat ad Ammian. Marcellin. Lib. XIV. pag. 37. Neſcio an de eo capiendum ſit Varronis Fragmentum apud Nonium in voce *ſcaturex* p. 172. *Iſmenias hic Thebogenes fluit ſcaturex.* Refert de eo Plutarch. in Demetrio pag. m. 889. Thebanum hunc tibicinem Iſmeniam diſcipulis ſuis oſtendentem eos qui bene vel male tibiis canerent, ſolitum fuiſſe dicere, ita canendum, vel non canendum eſt. de quo vid. Victor. Lib. XX. Var. cap. XI. plura autem de Iſmenia hoc, Antigenidis diſcipulo vide apud Crinit. Lib. XII. de Honeſt. Diſciplin. cap. 12. ubi inter alia notat dictum illud *ſibi & muſis canere* referri a nonnullis ad hunc Iſmeniam, quod tamen alii, ſimiliter ut illud de quo hic Valeſius, Magiſtro ejus Antigenidi adſcribunt. Vide Eraſm. Adag. pag 603.

re conatur exemplo Regum Spartanorum, qui Ephoris parebant, & exemplo Agamemnonis, qui Nestoris consilio obtemperabat, nec ad populum verba faciebat, quin prius cum consilio collocutus esset. At plerique oratorum, qui in Rep. versarentur, decreta ferunt ad populum, quae cum Senatu prius communicata non fuerunt: (pag. 567.) οἱ δὲ πολλοὶ τῶν δημαγωγῶν, ἀπροβούλως τὰ ψηφίσματα οὐκ ὀκνοῦσιν εἰς τὸν δῆμον εἰσφέρειν· Scribe meo periculo, (a) ἀπροβούλευτα ψηφ. Vocabulum hoc est juris Attici, ut patet ex Demosthene in Oratione contra Androtionem: Vide Harpocrationis Lexicum in voce Ἀπροβούλευτον· Idem Juris erat apud Romanos, ut antequam lex ad populum ferretur, Patres auctores fierent, quod Senatusconsultum Dionysius Halicarn. προβούλευμα passim vocare solet, perinde ut Athenienses vocabant.

In Oratione LXI. pag. 586. de Cassandra virgine haec habet Dio, ἱερωθῆναι τῆς Κασσάνδρας θεοφρουρήτου, καὶ ἱερᾶς κόρης. legendum puto, θεοφορήτου, ut loquitur Dionys. Halicarn. in Lib. I. Antiquitatum Romanarum pag. 24. & Strabo in Lib. XII. (b) ubi de Comanis & templo Bellonae, πλεῖστον μέντοι τῶν θεοφορήτων πλῆθος. quamquam Manuscripti Strabonis Codices habent, θεοφρουρήτων eodem errore. Hinc θεοφορήσεις & κορυβαντιασμοὶ conjunctim ponuntur ab eodem Dionysio in Lib. II. (pag. 91. Ed. Sylburg.)

CAPUT XXIV.

Dio correctus. Fortunae effigies. Versus veteris Poetae apud Dionem. Romae Virtus ac Felicitas. Romani ab Atheniensibus orti.

IN Oratione II. de Fortuna pag. 595. obscurum est, quosnam hic alloquatur Dio, cum ait Majores eorum primum Athenis profectos in Euboeam venisse, ac postmodum, spreto insulari domicilio, in agrum uberrimum profectos, urbem condidisse: Scribe interim, τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Εὔβοιαν ἐξήγαγεν. & paulo post, ubi scribitur, ἐνθάδε ἵδρυσε, τεταμένων τῶν χειρῶν μηχανωμένη τε καὶ τὸν πλοῦν καὶ κατιθύνουσα. τῇ δὲ τοὺς καρποὺς ἀφθόνως διδοῦσα &c. noli dubitare, quin Dio scripserit, ἵδρυσε, τῇ μὲν τεταμένων τῶν χειρῶν μηχ. &c. τῇ δὲ τοὺς καρ. id est, *hic vos collocavit, altera quidem manu navigationem commonstrans vobis ac dirigens: altera vero fructuum copiam donans.* Alludit enim Dio ad effigiem (b) Fortunae, quae dextra

 gu-

(a) Ita emendandum in hoc Dionis loco jam monuit in notis ad Harpocration pag. m. 10. in fine. Προβουλεύματα autem pro curiae decretis, quae ad populum deferebantur, ut ab eo confirmarentur, passim apud Graecos, ut Senatusconsulta apud Latinos, quomodo in Glossis Labbaei & Vulcanii, προβούλευμα, *consultum*. Vid. Budaei Comment. Ling. Gr. pag. m. 113.

(b) Pag. 535. Ed. Casaub. cujus loci lectionem confirmat, quod in Glossis Labbaei pag. 19. οἱ θεοφορούμενοι, *Bellonarii* reddantur.

(c) *Effigiem Fortunae*] Talis conspicitur Fortuna stolata, dextra temonem seu gubernaculum, laeva cor-

gubernaculum, ſiniſtra cornu copiam gerebat. Quod ergo ſequitur, *τὴν μὲν οὖν τῶν λοιπῶν γνώμην, εἰκάσαι χαλεπόν ἐστι*, planum eſt, ſi particulam negativam addideris hoc modo, *εἰκάσαι οὐ χαλεπόν ἐστι.* Id eſt, *reliqua vero quid ſibi velint, non difficile eſt conjectura adſequi.* Rotam intelligit, & calvitiem & caetera hujusmodi, quae in Fortunae imaginibus videbantur: niſi forte verba ſint Grammatici, qui ad hunc locum notabat, difficile eſſe ſenſum eorum, quae ſequuntur, conjicere.

Sequente pag. locus eſt, meo quidem judicio elegantiſſimus ac venuſtiſſimus: Cum enim docere vellet Dio nullam eſſe regionem, quam patriae ſuae praeferre vellet, adfert laudes & encomia multarum regionum & urbium ex diverſis poetis undecunque collecta: tum deinde ea refutat. Lege igitur, *εὐτυχία ποιμένων* in nominativo: eſt enim reſponſio Dionis ad illum verſum, qui praeceſſit. Paulo poſt ſcribe a capite,

Ὡς καὶ καλόν σου φαίνεται τὸ νεώριον.

Eſt enim (*a*) verſus Poëtae cujusdam Comici ſeu Tragici, qui Athenas laudaverat his verſibus, quos refert hic Dio:

Δέσποινα δ' ἁπασῶν πότνι' Ἀθηναίων πόλι
Ὡς καὶ καλόν σου φαίνεται τὸ νεώριον.
Ἄλση δέ τίς πω τοιάδ' ἔσχ' ἄλλη γῆ.

Sic enim legendum eſt, non *γυνή*. Quam venuſte autem huic ultimo verſui reſpondet Dio: *habuit quidem olim*, inquit, lucos ſcilicet; *ſed poſtea ſervata eos tanquam in luctu detotondit.* Sequitur deinde quartus ejusdem poëtae verſus in laudem Athenarum

Καὶ τοὐρανοῦ πῶς, φασὶν, ἔστιν ἐν καλῷ.

Cui ſic reſpondet Dio, *ἢ πῶς; εἴγε λιμώττουσι* &c. ita enim ſcribendum puto: id eſt,

cornucopiam tenens in Agrippinae nummo apud Vaillant. in Numismat. Imperator. Tom. I. pag. 141. Quod autem in Dionis loco altera manu navigationem monſtrare, altera fructuum copiam donare dicatur, id egregie inluſtrat Horat. Lib. I. Od. XXXV. 5. ad Fortunam:

Te pauper ambit ſollicita prece
Ruris colonus: te dominam aequoris
Quicumque Bithyna laceſſit
Carpathium pelagus carina.

Ubi quae de *ruris colono* dicit, reſpiciunt ejus cornucopiam, & quod *dominam aequoris* vocat, ad ejus gubernaculum referendum eſt, ſive quod navigationi ac mercaturae praefecta eſſet. Vid. Heins. Introd. ad Heſiod. Cap. XI. p. 223. Lactantius Lib. III. cap. 29. *Fortunam putant eſſe, quae hominibus tribuat bona & mala: nam ſimulacrum ejus cum copia & gubernaculo fingunt, tamquam haec & opes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat.* ubi vid. Betulejum. Ita apud Gruterum pag. LXXV. exhibetur ara, in cujus uno latere Fortuna ſtat dextra gubernaculum ſupra orbem, ſiniſtra cornucopiam tenens: quomodo & conſpicitur in Gorlaei Dactyl. Gemma XXXII. & in nummo Temnitium ac Hyrcanorum apud Sponium in Itinerar. Tom. I. pag. 446.

(*a*) Idem etiam obſervavit Auctor Emend. in Dionem pag. 282. & verba haec ut ſenarium, ex dramatico quodam poeta deſumtum, conſtituenda eſſe monuit, quod facile adparet ex nexu verborum apud Dionem, qui ad ſingulos verſus reſpondet, ad hunc autem *Ὡς καὶ καλὸν &c. Quam pulchrum tuum adparet navale*, regerit Dio, poſt Helleſpontum & Lyſandrum turpe eſſe, quae optime cohaerent.

est, *& quomodo? siquidem illic homines fame morbisque conflictantur.* Caeterum quisquis hunc locum accurate perpenderit, non dubitabit, quin Dio cives suos hic alloquatur: id enim patet, tum ex apostrophe illa ad Fortunam, tum ex verbis, quae leguntur in hac pagina: τῶ μὲν γὰρ πρωτείων ἐκ ἄλλως τύχοιμεν &c. Vides verbum τύχοιμεν in persona prima positum, ut necesse sit Dionem de civibus suis hic loqui, non quidem de Prusensibus: neque enim de Prusensibus hoc dici potest, eos principatum tenuisse, & Athenienses, ipsorum conditores, ab iis esse superatos. Superest ergo ut Romam hic intelligi dicamus, quae Dionis erat patria; eum enim civem Romanum fuisse in ipsius vita docuimus: certe τῶ πρωτείων τυχεῖν cui alteri convenit, quam urbi Romae? Virtus quoque & Felicitas, quam praedicat Dio, propria videtur esse urbis Romae, & quasi praecipuo titulo ad eam pertinere, ut testatur Dio in Rhodiaca pag. 331. & in Orat. XLI. pag. 501. Notissimum est de urbe Roma Veterum dictum, ad eam scilicet augendam, atque in tantum culmen provehendam Virtutem ac Fortunam inter se consensisse, de quo plura notavi ad (*a*) Ammianum Marcellinum. Cum igitur haec Dionis Oratio sit de Fortuna, quod celebrius exemplum adferre potuit, quam urbem Romam? Unica super est difficultas, quomodo Romani dici possint ab Atheniensibus profecti? sed responderi facile potest à quibusdam antiquis scriptoribus ita proditum fuisse: Certe Historiae Cumanae scriptor id diserte scribit, ut refert Festus Pompejus in voce Roma.

CAPUT XXV.

Dio correctus. Porus Rex Indiae tonsor fuerat. Gyges pastor.

IN eadem Orat. pag. 597. locus est, quem nec Interpres, nec Casaubonus intellexit: ac dubitare merito possis, uter illorum infelicior fuerit. Inter miracula Fortunae haec recenset Dio. Τίς ἂν ποτε ἤλπισεν Ἰνδῶν ἄρξειν Ορέα, Λυδῶν βασιλεύσειν ποιμένα &c. Interpres vertit, *quis unquam sperasset Indis imperaturum Orea.* At Casaubonus, cum hanc interpretationem ferre non posset, vertendum censuit *Mulum*, & Cyrum intelligi censuit, qui tamen numquam Indis imperavit. Rejectis igitur hujusmodi somniis, adfirmamus nos a Dione scriptum fuisse. Ἰνδῶν ἄρξειν κουρέα, & Porum intelligi Regem Indorum, qui prius tonsor fuerat. Docet id Libanius in Oratione ad Curiales contra Severum pag. 632. ἀλλὰ Πῶρος ἐκ ἐκ κουρέως μὲν ἦν Ἰνδοῖς δ' ἐπέταξεν· Sic enim legendum esse hunc Libanii locum jam pridem (*a*) mo-

(*a*) Lib. XIV. Cap. 6. cujus verba valde sunt notabilia: *Tempore quo primis auspiciis in mundanum fulgorem surgeret victura, dum erunt homines, Roma, ut augeretur sublimibus incrementis, foedere pacis aeternae VIRTUS convenit atque FORTUNA.* quae ex Floro mutuatum esse Ammianum notarunt viri docti; ille enim de pop. Rom. in proemio Lib. I. testatur, *illum tot laboribus periculisque jactatum esse, ut ad constituendum ejus imperium contendisse VIRTUS & FORTUNA viderentur.* Eadem notavit Sitzmannus ad Rutil. Lib. I. Itiner. v. 62.

(a) monuimus. Helladius Besantinous, cujus excerpta referuntur in Bibliotheca Photii, Porum tonsoris filium fuisse dicit, ex illo, ut opinor, Libanii loco male intellecto. Lydorum autem Regem Gygem intelligit Dio, qui ex pastore regnum Lydiae est adeptus, ut docet Plato in Lib. 2. de Rep. & Cicero alicubi, & Tzetzes in Historia tertia. Pag. sequente historiam de Myle, quam sibi ignotam fuisse Casaubonus testatur, Herodotus refert in Lib. I. (cap. 84.) ex quo scribe in Dione Μάρδος, non autem Μαρδώνιος. Corruptum quoque est nomen proprium pag. 599. Πτερέλα enim scribendum est ex Apollodoro in Bibliotheca (Lib. II. Cap. IV. §. 5.) Postremo scribendum puto (pag. 598. in init.) τὸ γέροντα Παρμενίωνα.

CAPUT XXVI.

Dio correctus bis terve.

IN Oratione LXXIV. pag. 643. leve mendum est, quod Interpretes non animadverterunt. καί τοι λιμένας μὲν εὕροι τις ἂν ἀκλύςους. scribe ἀκλείςους. id est, *quamquam portus invenire quis possit apertos.* Portuum duo sunt genera; quidam κλειςοὶ, qui scilicet catena ferrea claudi possunt; cujusmodi plures a Strabone memorantur: Alii ἄκλειςοι, id est aperti. In Orat. LXXVIII. pag. 658. βαναύσους τινὰς καὶ οἰκοιότελβας, scribe οἰκότελβας. Id est, *vernas.* In Orat. LXXVI. de Consuetudine: consuetudinem sic definivit, δίκαιον ἢ ἑκούσιον, καὶ ταῦτα πᾶσιν ἀρέσκον. malim legere, καὶ ταυτὸ πᾶσιν ἀρέσκον.

Addam hic quod pene effugerat in Orat. scilicet XLI. pag. 507. ubi de Socrate loquitur Dio, qui non modo juvenes ad virtutem incitabat, sed etiam senes objurgabat, si quem forte intemperantem viderat, aut pecuniam publicam male consumentem, aut nummarium Judicem &c. corrupte scribi τοὺς μὲν ἀπολύων ἐν ἀργυρείῳ, cum scribendum sit, ἐπ' ἀργυρείῳ. Sic enim loquuntur Graeci.

CAPUT XXVII.

In Dionis Rhodiaca Philosophum quemdam memoratum fuisse Apollonium Tyaneum.

REdeamus ad Rhodiacam, in qua nescio quo casu praetermisimus, quod operae pretium fuerit. In illa igitur Oratione pag. 347. cum dehortari vellet Rhodios Dio,

(a) In notis nempe ad Excerpta Peiresciana pag. 121. ubi hunc Libanii locum ex codice Augustano, ita ut hic corrigit, emendat. Helladii locus est in Chrestomath. pag. 5. Edit. Meurs. ubi dicit: Πῶρος δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰνδῶν, κουρέως ἦν υἱός.

Dio, ne mores Athenienſium ſui temporis imitari vellent, quippe qui prorſus degeneraſſent a Majoribus ſuis, ait nihil omnino fieri ab illis quod non ſit erubeſcendum. Cujusmodi ſunt ſpectacula gladiatorum, in quibus Corinthiorum inſaniam longo intervallo ſuperarunt. Nam cum Corinthii extra urbem gladiatores ſpectent in valle fetulenta ac ſordida, Athenienſes ſpectant in theatro ſub ipſam arcem, eo in loco, ubi ſimulacrum Bacchi collocant in Orcheſtra: adeo ut miſeri homines ſaepe trucidentur in iis ſedibus, in quibus Hierophantam & caeteros ſacerdotes ſedere jus fasque eſt. Et cum Philoſophus quidam de hac re apud illos verba feciſſet, eosque admonuiſſet, non modo ei non auſcultarunt, ſed tantopere indignati ſunt, ut vir ille genere quidem Romanorum nulli ſecundus, nominis autem celebritate tanta, quanta ex ſuperiori memoria pauci admodum fuerunt, & quem unum fatebantur omnes, poſt priſcos illos ſapientes, vitam ducere a ſermonibus ſuis haudquaquam diſſentientem: Vir, inquam, ille e civitate diſceſſerit, malueritque ubivis alibi, quam Athenis vivere. Haec quidem ſunt Dionis verba, in quibus primum quaeri poteſt, quisnam ſit ille talis tantusqe Philoſophus. Ego Apollonium Tyaneum intelligi adfirmo, de quo id ipſum narrat Philoſtratus in Lib. IV. Cap. 22. his verbis, διωρθοῦτο δὲ κἀκεῖνο Ἀθήνησιν. οἱ Ἀθηναῖοι, ξυνιόντες ἐς τὸ θέατρον τὸ ἐπὶ τῇ ἀκροπόλει, προσεῖχον σφαγαῖς ἀνθρώπων, καὶ ἐσπουδάζετο ταῦτα ἐκεῖ μᾶλλον, ἢ ἐν Κορίνθῳ νῦν. Subjicit ibidem Philoſtratus ipſa Apollonii verba, quibus Athenienſes objurgavit: inter caetera, σὺ δὲ, Διόνυσε, μετὰ τοιοῦτον αἷμα, ἐς τὸ θέατρον φοιτᾷς; quae lucem adferunt Dionis noſtri verbis, οὗ τὸν Διόνυσον ἐπὶ τὴν ὀρχήστραν διατιθέασιν. id eſt, ut interpretatus ſum, *eo in loco, in quo Bacchi ſimulacrum collocant in Orcheſtra.* Quod quidem fiebat in feſto Bacchanaliorum, quo tempore Tragoediae & Comoediae agebantur in theatro, ut notum eſt.

HEN.

Pag. 80

HENRICI VALESII EMENDATIONUM

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Philoſtratus de vitis Sophiſtarum emendatus, & verſio ejus correcta.

PHiloſtrati Lemnii extant Libri duo de vitis Sophiſtarum valde elegantes & omnis generis doctrina referti. Sed dolendum eſt, idem illis contigiſſe, quod plerisque veteris Graeciae monimentis, ut in peſſimos interpretes inciderint, nec doctiores nacti ſint (*a*) antiquarios. Proinde hoc in Libro operam dabimus, ut germana ſcriptura auctori ſuo reſtituatur, & interpretis errores aliquot emendentur. Nam ſi omnes perſanare vellemus, nova potius interpretatione opus eſſet. In epiſtola ad Antonium Conſulem leguntur haec verba, τοὺς ἐν δόξῃ τοῦ φιλοσοφῆσαι σοφιστεύσαντας, καὶ τοὺς οὕτω κυρίως προσρηθέντας σοφιστὰς &c. quae quidem interpretes non intellexerunt. Conſilium operis ſui Philoſtratus hic declarat, ac locuturum ſe pollicetur, tum de iis, qui ſub Philoſophiae nomine Sophiſticam exercuerunt, tum de iis, qui proprie Sophiſtae vocati ſunt. Quamquam non incommode legi poteſt, τοὺς ἐν δόξῃ τοῦ (*b*) σοφιστεῦσαι φιλοσοφήσαντας, quam lectionem Philoſtratus ipſe confirmat in vita Favorini ſub finem.

Pag. 482. καὶ τὸ ἐπὶ πᾶσι, verte *in ſumma*, vel, *denique*. pag. 484. locus eſt corruptus, ni fallor; quid enim ſibi volunt haec verba. Αἰσχίνης δὲ οὐκ ἂν μοι δοκεῖ πρεσβεῦσαι παρὰ Ῥοδίοις, ἃ μήπω ἐγίγνωσκες εἰ μὴ καὶ Ἀθήνησιν αὐτὰ ἐσπουδάκει. neque enim Aeſchines umquam legatione functus eſt apud Rhodios, ſed exul in eam Inſulam migravit. Ac fortaſſe ἐπαίδευσε ſcribendum eſt, & ἐγίγνωσκον. Docuit enim Rhetoricam Aeſchines apud Rhodios, & Rhodiacae ſcholae primus auctor fuit, ut refert Plutarchus in ejus vita.

In

(*a*) Sic habebat exemplar Valeſianum, ſed puto *Commentarios* vel ſimile quid ſubſtituendum eſſe.
(*b*) Ita & poſt Morellum reſtituit in noviſſima Editione Olearius, ad cujus paginas accommodavi citationes locorum a Valeſio hic emendatorum, cum ille ea protulerat ex Morelliana.

In Dionis Chrysostomi vita (p. 487.) obscura sunt haec verba, nec ab interpretibus intellecta, Καθάπερ αἱ μαγάδες τοῖς ὀργάνοις προσηχεῖ &c. quid sint μαγάδες, optime explicat Hesychius; tabulae scilicet quadratae, quibus supertensi sunt nervi cithararum. Proinde pulsis citharae nervis, tabulam quoque resonare necesse est. Ibidem (pag. seq.) miror Euphratem (*a*) Philosophum Tyrium dici, cum Stephanus Byzantius oriundum fuisse dicat Epiphania Syriae.

In vita Favorini locum integrum adscribam, prout verti debuerat, pag. 489. *Cum sacerdos domi renunciatus fuisset ad obeunda patria sacra, provocavit ad Principem, quemadmodum legibus permissum est, immunem se publicis functionibus esse contendens, utpote Philosophum. Sed cum animadverteret Imperatorem paratum esse ad ferendam adversus se sententiam, tamquam si Philosophus non esset, sic eum praeveniens interrupit* &c.

CAPUT II.

Philostratus correctus. Προσβολαὶ *quaenam?*

IN vita Gorgiae (pag. 492.) supplenda videntur esse aliquot verba, hoc modo: εἰ γὰρ τὸν Αἰσχύλον ἐνθυμηθείημεν τῆς τραγῳδίας πατέρα &c. Sic enim argumentatur Philostratus, *si Aeschylum Tragœdiae patrem esse censemus, eo quod paltam primus invenerit, & pulpitum & personam & nuntios & nuntiorum nuntios*, (sic enim interpretor vocem ἐξαγγέλους) *cur non etiam Gorgiam Sophisticae patrem vocabimus, qui tot ac tanta ei contulerit?* Vide Philostratum Lib. VI. Cap. 6. de vita Apollonii. Paulo post mendosa sunt haec verba ἀποστάσεών τε καὶ τριβόλων, nec facile est veram scripturam adsequi sine auxilio Codicum Scriptorum. In editione Veneta προβόλων legitur, ego (*b*) προσβολῶν malim. Artis Sophisticae verbum est προσβαλεῖν, ut videre est in vita Critiae, id est aggredi locum quemdam, cui contrarium est, ἀφίστασθαι, cum relinquitur locus, ut ad alium transeamus. Quam emendationem animadverti postea confirmari a Philostrato Lemnio in epistol. XIII. ad Juliam Aug. de Gorgia, ubi ait hujusmodi ἀποστάσεις & προσβολὰς Gorgiae occurrere frequentes in Epico Cyclo.

Pag. 493. de Oratione funebri, quam Gorgias Athenis habuit, sic ait: καὶ τὸν αὐτοῦ νοῦν τῷ Ὀλυμπικῷ ἀγωνιζόμενος. Ego scribendum puto, καὶ ἐς τὸν αὐτὸν νοῦν. Id

L est,

(*a*) Hunc Philostrati locum, praeter ea quae & in Libris de vita Apollonii Tyanei de hoc Euphrate maximo illius adversario scribit, si in promtu habuisset Thomas de Pinedo, non observasset, ut puto, in notis ad Stephani locum. pag. 267 hujus Philosophi memoriam tantum extare apud Xiphilinum in Dionis Epitome, cujus lectionem tamen recte contra Leunclavium adserit. Sed & praeter hos ejus meminit Eunapius in vitis Philosoph. pag. 6. Ed. Junii, qui Aegyptium fuisse refert. Quin & hunc in Syria docentem audivisse, ac familiaritatis usu novisse se scribit Plinius Lib. I. Epist. 10. ubi multis laudibus illum effert. Vide & quae de eo habet Olearius ad Lib. I. de vita Apollon. Cap. XIII. num. 17.

(*b*) Idem etiam observavit Olearius.

est, *& cum in eandem sententiam dissereret, qua disseruerat in Oratione Olympica.*

In vita Hippiae (p. 495.) ubi de dialogo ejus loquitur, cui titulus erat Troicus, scribendum est, ὁ Νέστωρ ἐν Τροίᾳ ἁλούσῃ ὑποτίθεται Νεοπτολέμῳ τῷ Ἀχιλλέως ἃ χρὴ ἐπιτηδεύοντα &c. quemadmodum legisse videtur interpres. In Prodico (pag. seq.) fœde lapsus est interpres, cum haec verteret, ἀνίχνευε δὲ οὗτος τοὺς εὐπατρίδας τῶν νέων, καὶ τοὺς ἐκ τῶν βαθέων, ὡς καὶ προξένους κεκτῆσθαι ταύτης τῆς θήρας. id est, *adolescentes nobiles aut opulentis prognatos patribus vestigabat, adeo ut ministros ejus venationis multos aleret.* Βαθέας dixisse videtur Philostratus, quos alii βαθυπλούτους dixere. Notae sunt Sophistarum artes, qui juvenes nobiles alliciebant, ut ex iis majorem quaestum facerent, quam ob causam deridentur ab Isocrate in Panathenaïco.

In Antiphonte (pag. 499.) versus quidam jambici leguntur, qui a verbis Philostrati distinguendi sunt hoc modo.

Ὡς οὐδὲν οὕτω δεινὸν ἐρώντων ἄχος
Ὃ μὴ ἐξέλοι τῆς γνώμης. —— ——

In vita Critiae sub finem scribendum videtur δεινῶς καθαπτόμενον ἐν ἀπολογίας εἴδει, vel ἤθει, parum enim interest. In Isocrate (p. 505.) malim scribere τοὺς κακῶς ἐπ' αὐτῇ ἀκούοντας, quam ut vulgo legitur ἐν αὐτῇ. paulo post scribendum omnino est, (a) παυσαμένους τῶν οἴκοι ἐγκλημάτων. refertur enim ad τὴν Ἑλλάδα, quae idem valet ac τοὺς Ἕλληνας. Mox corrupta sunt haec verba, τὸ μὲν γὰρ διήκει φρόνημα. fortasse scripserat Philostratus, τῷ μὲν γὰρ τήγει φρόνημα &c.

CAPUT III.

Sophistae a Philostrato omissi. Idem plus semel correctus & expositus.

INgenti saltu ab Aeschine Atheniensi transit Philostratus ad Nicetem, qui Vespasiani temporibus floruit, omissis quam plurimis, qui non minus celebres sua aetate Sophistae fuerunt, quam multi eorum, quos Philostratus deinde commemorat. Ex quo apparet, Philostratum veteris historiae non admodum studiosum, nec peritum fuisse. Cur enim Rhodiacos Sophistas praetermisit? Artamenem, Aristoclem, Philagrum & Molonem, de quibus Dionysius Halicar. in Libro de Vehementia in dicendo; quorum Molo Ciceronis magister fuit, ut ipse in Oratore memorat. Cur praetermisit Oratores Asiaticos, quorum princeps fuit Hegesias, oriundus Magnesia, auctor Asiatici stili, teste Strabone, quem quidem Dionysius Halicar. acriter reprehendit. Fuit etiam Dionysius Magus, Menippus Stratonicensis, & Aeschines

(a) Sic etiam MSStis fidejussoribus jam restituit Olearius.

nes Gnidius, omnes a Cicerone auditi cum esset in Asia. Hybraeus quoque & alii plures in Caria fuerunt Sophistae nobiles a Strabone memorati. Quin etiam Antipater, & Theodorus, & Plution & Conon, haud quaquam spernendi Oratores fuerunt, quos paulo ante suam aetatem vixisse testatur Dio Chrysostomus in Orat. XVIII. quorum etiam meminit Hieronymus in Chronico.

Veniamus ad Nicetam. Non intellexit interpres quid sibi vellent haec verba, (p. 511.) ἀντεξάγων λόγοις ἔργα. id est, *sermonum gloriae, operum seu aedificiorum magnitudinem opponens.* Sic ἔργα sumuntur apud Dionem Chrysostomum non semel. Paulo post ait Philostratus, (pag. 512.) ἀνὴρ ὕπατος ᾧ ὄνομα Ῥοῦφος τοὺς Σμυρναίους ἐλογίστευε πικρῶς &c. quid esset λογιστεύειν, docui dudum in notis ad Lib. XIV. (*a*) Ammiani Marcellini, ubi de Curatoribus civitatum affatim dixi. Igitur existimo hunc Rufum Curatorem fuisse Reip. Smyrnaeorum, & rationes publicas inspexisse. Id enim ex Philostrati verbis colligitur, quae paulo post sequuntur, τὸν μὲν δὴ χρόνον, ὃν μιᾶς πόλεως ἦρξεν. ex quibus apparet Curatorem civitatis Magistratum fuisse & jurisdictionem habuisse; id quod etiam colligitur ex actis purgationis Ceciliani, & ex Lege I. Cod. de modo mulctandi. In Isaeo (pag. seq.) (*b*) τὰ λήδια, scribendum esse videtur, non λύδια, quamquam Hesychius vulgatam scripturam tueri videtur. Deinde lege, (p. 514.) τοὺς μὲν γὰρ Λακεδαιμονίους ἀγωνιζόμενος τοὺς βουλευομένους περὶ τοῦ τείχους, ut legitur in editione Veneta. id est, *cum declamaret sumsissetque argumentum declamationis Lacedaemonios consultantes, an muro cingerent civitatem.*

CAPUT IV.

Philostratus expositus & emendatus. οἶκος *&* οἰκία *differunt.*

IN vita Scopeliani Sophistae (pag. 515.) non intellexit interpres haec verba, ὁ δὲ στέφανος οὗτος πολύς, καὶ ὑπὲρ πολλῶν χρημάτων. Vertit enim hoc modo, *& corona haec non mediocris, multis opibus praepollens.* cum vertendum potius fuisset, *& pro maximis sumtibus quasi mercedis loco datur.* Nemo enim ad sacerdotium & hujusmodi honores Municipales promovebatur, nisi qui omnibus antea muneribus defun-

(*a*) Pag. 36. ubi docuit Curatores hos civitatium Graecis λογιστὰς dictos, & officium eorum λογιστείαν adpellari. Glossarium Philoxeni pag. 117. Ed. Labbaei: Λογιστεύει, *Curat.* Λογιστής, *Curator.* vide etiam Valesium nostrum ad Euseb. Lib. IX. Hist. Eccles. cap. 2. in fine, & ad Philostorg. Lib. III. pag. 502. tum Kuhnium ad Polluc. Lib. VIII. cap 9. Segm. 99. Ita apud Athenienses magistratus erant, qui λογισταὶ vocabantur, & rationum magistri erant. Vide Harpocrationis Lexicon. Hesychius: Λογιστής, κριτής, δοκιμαστής, ἐξεταστής. De illis agit Petitus in Commentar. ad Leg. Attic. pag. 224. Ceterum Curatores Urbium, Civitatum, Reipublicae, saepissime in vetustis occurrunt Inscriptionibus apud Gruterum, aliosque, tum in multis Digestorum legibus. vid. Brissonii Lexicon pag. 198. sed praecipue Reinesium ad Inscript Antiq. Class. I. pag. 235.

(*b*) Sic etiam restituit Olearius, & in sequente loco ex MSS. & Edd. antiquis veram revocavit lectionem.

ctus esset, & plurimos sumtus in iis obeundis fecisset, ut patet ex Codice Theodosii, titulo de Curionibus. πολὺς a Philostrato ponitur pro μέγας. Erant autem sacerdotes gentium coronati, unde & στεφανηφόροι dicuntur.

Non multo post (p. 516.) locus est qui me non mediocriter exercuit. Ait enim Philostratus, matre Scopeliani mortua, patrem ipsius admodum senem superduxisse aliam uxorem, γυναῖκα ὁ πρεσβύτης ἠγάγετο, ἡμιγαμόντε καὶ οὐ κατὰ νόμους. Interpres cum hanc vocem ἡμίγαμον non intelligeret, praetermisit magno utique sententiae damno. Ego pellicem significare puto. Est enim pellex propemodum justa uxor. Objurgabat igitur patrem Scopelianus, quod pellicem sibi adjungens, nuptiale convivium, & reliqua solemnia legitimis matrimoniis adhiberi solita, celebraret. Pag. 517. in fine, ubi legitur, ἀμνησικακίαντε αὐτῷ παρεῖναι, καὶ ὀργήν. legendum puto, καὶ ὀργὴν ἀφεῖναι. Mox nota mihi distinctionem inter οἶκον & οἰκίαν, a paucis admodum interpretibus animadversam. Οἶκος enim haereditatem seu familiam, & universitatem bonorum plerumque significat, ut apud Atticos Oratores singulis fere paginis occurrit. Οἰκία vero est domicilium: haec aperte distinguit Philostratus hoc in loco, ἀπολαβεῖν τε τὸν τοῦ πατρὸς οἶκον, ἀνέντα μὲν αὐτῷ μένος τῆς οἰκίας. Statim lege καιρίως ἔχουσα, ex editione Veneta. pag. 520. nescio an omnes intelligant responsum illud Scopeliani, quod refertur a Philostrato, qui auditori cuidam Polemonis Sophistae, ipsum suggillanti quasi tympanum quatere videretur, respondit, *tympaniso equidem, sed Ajacis scuto.* Sciendum est veterum tympana ex pellibus fuisse, ut docet Phaedrus (*a*) de Gallis matris Idaeae. Scutum autem Ajacis erat ex pelle bovis teste Homero. Sub finem (pag. 521.) καὶ τὸν πατέρα τοῦ ᾄσαι διακινηθείς. fortassis δελεάσαι, scribendum est. Sed & locus prava interpunctione confusus est. scribe itaque, καὶ ἡτοιμάσθη καὶ τὸν πατέρα δελεάσαι &c.

CAPUT V.

Philostratus correctus. Celer, Hadriano ab epistolis. Dorion Criticus. Pythia minora a Megarensibus celebrata.

IN vita Dyonisii (pag. 523.) scribe εἰ μὴ μνήμη συνεπολιτεύετο. Alioqui sensus minime constat. Mox quod ait Philostratus (*b*) de Memoria, utrum mater an filia vocanda sit, se cum poëtis nolle contendere, alludit ad poëticam fabulam, qua Mu-

(*a*) Lib. III. Fab. 20. v. 7. *Detracta pelle, sibi fecerunt tympana.* Vide quae habet Vossius ad Catullum pag. 161. & 162. de Ajacis scuto pellibus obducto Homerus Iliad. H. v. 222. ubi ἑπταβόειον vocat. Vide Graevium in Lection. Hesiod. cap. 19. pag. 95.

(*b*) Notabilis est locus hic Philostrati ubi de Memoria agit, & tradit de Dionysio Sophista, rumorem fuisse sparsum, quasi ille discipulos suos memoriae facultatem edoceret, quod fieri posse negat, & memoriae artem nullo modo doceri aut comparari posse adserit. Philostratum tamen hac in re refellit Vossius de Natur. Rhetoric. cap. 20. & rationes ejus plane ficulneas esse dicit, multaque de iis, qui excellenti

Musae Mnemosynes filiae dicuntur. Paulo post scribe, μνήμη συνειληφότες. Celeris, qui ab Epistolis fuit Divi Hadriani, meminit etiam Aristides in Oratione IV. earum quae sacrae dicuntur: & Priscianus Vellei Celeris epistolam citat ad Hadrianum. Paulo post (pag. 525.) scribe Δωρίωνα (a) τὸν κρητικὸν, non ut vulgo legitur, κλητικόν. sane in editione Veneta scribitur κρητικὸν, quod proxime ad veram scripturam accedit; emendationem porro nostram sequentia Philostrati verba confirmant. In vita Marci Sophistae, (pag. 528.) scribe, ἐπεκόσμησεν αὐτό. in fine, ὥσπερ ἄρτι τοῦ πινακίου, tabulam intelligit, qua proscripti erant ab Atheniensibus Megarenses circa Periclis tempora, ob quod decretum semper posthac infensi Atheniensibus fuere. Notabis interim minora Pythia a Megarensibus actitata: neque enim Delphis solum celebrabantur, sed & in aliis civitatibus, perinde ut Actia.

CAPUT VI.

Philostratus correctus. Lites domesticae non ad peregrinos Judices deferendae. Hadriani liberalitas erga Smyrnaeos. Bosporani Reges.

IN vita Polemonis (pag. 530.) corruptum est gentis vocabulum, ex qua oriundus fuit Polemon. Scribe Λαοδίκεια ἡ ἐν (b) Καρίᾳ. Mox scribendum est, πολλαὶ μὲν

lenti memoria valuerunt, adnotat. Plinius autem Lib. VII. cap. 24. ubi de quorumdam admirabili memoria agit, adjicit; *Ars postremo ejus rei facta, & inventa est a Simonide Melico, consummata Metrodoro Scepsio, ut nihil non iisdem verbis redderetur auditum.* Quod Simonidem artis ejus inventorem tradat Plinius, confirmatur ex Marmore Oxoniensi, in quo Epochae Graecorum nobiliores habentur, Ep. 55. pag. 160. Ἀφ' οὗ Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπους ὁ Κεῖος, ὁ τὸ μνημονικὸν εὑρὼν, ἐνίκησεν Ἀθήνησι διδάσκων. *a quo Simonides, Leoprepis filius, Ceius, qui memoriae artem invenit, eam docens Athenis vicit.* Sic a veteribus traditur Hippias Eleus artem quamdam memoriae excogitasse, de quo Valesius ad Ammian. Marcellin. Lib. XVI. pag. 105. ubi & nonnulla de egregia Simonidis memoria adnotat, & marmoris illius antiqui locum etiam profert. Quin & fuerunt posterioribus temporibus multi, qui artem quamdam memoriae jactaverunt, qua alios hoc naturae dono destitutos brevissimo tempore reddebant promtos ad tenenda ea, ad quae antea fuerant infirmiores, eosque memoria adeo capaci instruebant, ut illius auxilio multa incredibilia & stupenda efficerent. Inlustre hujus artis exemplum est in juvene quodam Corsico, de quo refert Muretus Lib. III. Variar. Lect. cap. I. eum triginta sex millia nominum, Latina, Graeca, barbara, significantia, & nihil significantia eodem ordine, quo dictata erant, & inverso, aut quo quisque volebat modo recitare potuisse, eumdemque artem illam intra breve temporis spatium docuisse Franciscum Molinum, patricium Venetum, adolescentem in Mureti contubernio agentem; quod omnem superare videretur fidem, nisi oculatus testis ipse adfuisset Muretus, tum quae de Molino addit, confirmarentur a P. Manutio Lib. III. Epist. 13. unde fides huic historiae constat. Vide & Abramium ad Cicer. Orat. pro Dejotar. cap. 15. pag. 303. & Borremansium in Variis Lection. cap. 3. Ita & de hac arte Libros II. scripsisse Lamb. Thom. Schenckelium Silvaducensem, eamque annos amplius quadraginta in Belgio, Germania, Bohemia, Gallia, & alibi locorum docuisse tradit Valer. Andreas in Biblioth. Belg. pag. 616.

(a) Sic etiam ex MSS. & Edd. antiquis correxit Olearius. & ita mox in cap. VII. in vita Polemonis Μυνάτιον τὸν Κρητικὸν, ubi simili errore in vulgatis peccabatur, emendat Valesius, quem etiam vide Lib. I. de Art. Critic. cap. 2.

(b) Sic quoque post Holstenium aliosque restituit recte Olearius, cum antea in editis esset Καρπίᾳ.

μθμ πόλεις. pag. 532. non intellexit interpres quid sibi vellent haec verba, τὰς δίκας, τὰς περὶ ἀλλήλους οὐκ ἄλλοσε πῇ ἐκφοιτᾶν. id est, *persuasit Smyrnaeis Polemon, ut lites, quas inter se habebant, non ad peregrinos Judices deferrent, sed domi eas dijudicarent.* Graviter ferebant sapientissimi quique Graecorum, quod Graeci non contenti judicio suorum civium, ad peregrinos Judices confugerent. Idque exprobrat Dio Chrysost. in Orat. XLVIII. pag. 534. ubi eos qui id facerent, eleganter comparat iis, qui in desperatis morbis extraneos Medicos accersunt. Contra eumdem hunc morem invehitur Plutarchus in Libro περὶ Φιλοσοργίας, initio, ubi ξενικὰ δικαστήρια haec appellat, perinde ut Pausanias in Achaïcis. Et hoc quidem in pecuniariis causis a Graecis fieri nolebat Polemo: Criminales autem causas extra patriam deportari, tantum aberat, ut moleste ferret, quin potius ultro id exoptandum esse ajebat: quippe quae armatum gladio Judicem requirant. Romani enim cognitionem causarum criminalium sibi integram reservabant: Civiles autem causas peregrinis Judicibus, id est Graecis, permittebant interdum. Sic Cicero, cum esset Proconsul in Cilicia, & longe ante illum Q. Mucius Scaevola, cum esset Proconsul in Asia, proposito publice edicto, permisit ut Graeci inter se disceptarent suis legibus, ut scribit Cicero in Lib. VI. Ep. 1. ad Atticum. Ubi etiam addit vehementer exultasse Graecos, quod peregrinis Judicibus uterentur, id est Graecis. Nam peregrini opponuntur civibus Romanis. Alio sensu peregrinos Judices posui in principio hujus capitis, pro extraneis scilicet.

Veniamus nunc ad Cap. III. (pag. 533.) in qua primum emendo οὔτε περιηκτῶν ὡς δώσοι. Paulo post lacuna, quae in editione Veneta occurrit, commode suppleri potest, si e superiore linea duo vocabula detraxeris, ut hic suo loco reponantur. Scribe igitur. αἰτιωμένης δὲ αὐτὸν τῆς Σμύρνης, πάντα χρήματα ἐς τὸ αὐτῷ ἡδὺ καταθέμενον. id est, *cum accusarent illum Smyrnaei, quod publicam pecuniam pro libidine atque arbitratu suo impendisset.* Posset etiam legi, ἐς τὸ αὐτοῦ ἴδιον. id est, *in privatos usus convertisset.*

In epistola Imperatoris Hadriani ad Smyrnaeos in gratiam Polemonis, locus est valde corruptus. Scribendum est, Ἀντώνιος Πολέμων τῶν ἐπιδοθέντων ὑμῖν ὑπ᾽ ἐμοῦ χρημάτων &c. sic enim fere habet editio Veneta, nisi quod (*a*) Ἀντώνιος emendavi ex vetusta inscriptione, quae edita est a Seldeno inter marmora Arundeliana pag. 37. Summam autem pecuniae, quam Hadrianus Smyrnaeis donaverat, Philostratus quidem χιλίας μυριάδας fuisse dicit: Vetus autem inscriptio, quam modo citavi, centum quinquaginta duntaxat μυριάδας ponit, quod verius puto. Quae proxime sequuntur, ταῦτα δὲ εἰ καὶ &c. sic vertenda sunt: *quod si quis id veniam esse dixerit & indulgentiam, fatemur id quidem. Sed hujusmodi veniam in pecuniariis causis nemo umquam obtinuerit, nisi in caeteris excellenti virtute praeditus sit.*

Cap. IV. obscurum est, quem intelligat Philostratus, cum ait, ἠνάγκασε τὸν βασιλέα. Non enim Imperatorem Romanum intelligit, sed Regem Bospori, qui lustrandae Asiae causa, Smyrnam venerat. Erant tunc temporis Reges Bospori socii at-

(*a*) Sic etiam praeeunte Rubenio correxit Olearius, emendationemque verissimam eadem Inscriptione vetusta confirmavit.

atque amici populi Rom. ut docet Plinius in Lib. X. (Epist 13. & 15.) Mox lege ἐπάγοντα μισθοῦ &c.

CAPUT VII.

Philostratus emendatus.

SUpra dixerat Philostratus Polemonem solitum esse, tamquam ex superiore loco populum & δυναστὰς compellare, Deos vero tamquam ex aequo alloqui. Nunc exemplum affert, qualiter Deos allocutus sit Polemon. Qui cum Pergamum venisset, somniumque captasset in templo Aesculapii (arthritide autem laborabat) responsum accepit, ut frigida abstineret. Cui statim respondit, optime id quidem, Aesculapi, si vaccam curares. Buculis enim calida dari solet in potum cum furfure, ut lac concilietur. lege itaque, (pag. 535.) βέλτιστα εἶπεν, εἴγε βοῦν ἐθεράπευες·

Cap. VI. (pag. 536.) mendum est in his verbis, ἐς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνδρός. lege ξυνουσίαν. paulo post Cap. VII. (pag. 537.) legitur, τῶν πρὸς τὸν Βάρβαρον ἐπιστολῶν. fortasse scribendum est, πρὸς τὸν Βάρον: infra tamen Barbarus etiam dicitur Consul. Sequenti pagina scribe Μουνάτιον τὸν κελτικὸν, quod confirmatur infra vita Herodis: Eumdem errorem jam supra notavimus. Gravius mendum est mox (pag. 539.) cum in Olympia Herodi universa Graecia acclamasset: *alter est Demosthenes*: *Vellem*, inquit, *alter esse Phryx*. Sic enim Polemonem appellabat. Scribe igitur, ἤδη γὰρ (ἔφη) ὡς ὁ φρύξ. vel potius εἴθε γοῦν. Quod si quis vulgatam lectionem tueri velit, non valde repugnabo. Cap. IV. (pag. 540.) scribe, ἀκροάσεσθαι προσέγραφον in futuro, quod mirum est interpretem non vidisse.

Eodem capite non intellexit interpres quid esset ἐκμανθάνειν. Quod est idem ac memoriter dicere. Solebant autem qui eloquentiae operam navabant, locos laudabiles veterum Scriptorum memoriae mandare, eosque subinde recitare, ut docet Dio in Orat. XVIII. quod molestissimum esse assentior equidem Polemoni.

CAPUT VIII.

Philostratus emendatus, & versio ejus correcta. Ἀντιλογισμοὶ *quid? Glossae emendatae. Braduas consul. Bassaeus Rufus. Praefecti adsidebant Principibus caussas judicantibus.*

LIbro secundo in vita Herodis cap. I. (pag. 547.) ubi legitur, τὸν μὲν ἀσύμβαλον πλοῦτον, scribendum est, ἀσύμβολον. id est, *a commercio remotum*. Cap. IV. (pag. 549.) scribe πᾶν κέντρον ἤρεμον. Quae sequuntur de Atheniensibus, quibus Atticus centum drachmas viritim legaverat, interpres minime intellexit. Sic igitur

tur vertendus erat integer locus. *Cum lectae essent*, inquit, *testamenti tabulae, inter Athenienses & Herodem convenit, ut quinque minas singulis Atheniensibus praesenti pecunia numeraret Herodes, eaque ratione liberaretur perpetuâ in annos singulos praestatione. Sed cum ad mensas argentariorum venissent Athenienses, pecuniam, prout conventum fuerat, accepturi, atque ibi contractus ipsis legerentur patrum atque avorum, qui Herodis parentibus pecunias debebant; cum legatum debitis compensare cogerentur, aliique modicam pecuniam, alii nihil prorsus acciperent, alii retinerentur in foro, donec debitum exsolvissent, graviter haec tulerunt Athenienses, quasi legato fraudarentur. Haec causa fuit Atheniensium odii in Herodem, quod quidem nullis posthac beneficiis pensare potuit.* Ἀντιλογισμοὶ sunt compensationes, quemadmodum interpretatus sum. sic in veteribus Glossis exponitur, *Compensatio*, ἀνθυπολογισμὸς, ἀντιλογισμός. sic enim legendum est. Capite V. scribe meo periculo, καὶ ἐλειτούργησεν Ἀθηναίοις, τήν τε ἐπώνυμον. Fuit ergo Athenis Archon Herodes; nisi forte τὴν ἐπώνυμον, festum intelligas Panathenaeorum. Eodem capite, ubi describit pompam Panathenaeorum, quae ab Herode celebrata sunt, mendum est in his verbis, ἠδίω γραφῆς σὺν οὐρίῳ τῷ κόλπῳ. Quod sanare difficile est absque libris. Paulo post lege, ἀποσπῶντα cum interprete.

Eodem capite de operibus, quae Corinthi aedificavit Herodes, ait Philostratus, καὶ τὰ τῶν ἄλλων τὸ ἱερὸν ἐνέπλησεν. Scribe τῶν ἄλλων, ὧν τὸ ἱερὸν ἐνέπλησεν. Mox scribendum puto, περὶ μηλιέα κόλπον· Cap. VII. scribe, οἵ με καὶ Ἀγαθίωνα ἐπονομάζουσι. Cap. VIII. scribe Βραδύας, quod etiam notatum memini a Salmasio ad (a) inscriptionem Herodis & Regillae. paulo post lego, οὔτ' ἂν δευτέραν κλήρωσιν τῆς ὑπάτου ἀρχῆς ἐπ' αὐτῇ ἀναβάλλεσθαι, μὴ καθαρῶς ἔχοντα τῆς αἰτίας. id est, *nec secundum consulatum distulisset illius causa.* Cap. XI. causam odii & simultatum inter Herodem ac Quinctilios fratres refert Philostratus: ὡς δὲ ἔνιοι τὰ πταιχθέντα περὶ αὐτῶν Ἡρώδῃ, πρὸς Μάρκον· Scribe meo periculo, τὰ παιχθέντα. id est, *alii causam odii fuisse dicunt, jocum, quo in eos jocatus fuerat Herodes, apud Divum Marcum.* Paulo post obscurum est quid sibi voluerit Philostratus his verbis, ἦγεν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν. Ego a Philostrato dictum puto, πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ac proconsulare tribunal intelligi. Nam Graeci fere ἡγεμόνας vocabant Magistratus Romanos, ut ad (b) Dionem Chrysostomum notavi.

Paulo post sequitur, ὃν γὰρ ὑπώπτευσε Λούκιον κοινὸν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς γινόμενον. Scribe κοινωνόν. Fortasse etiam legendum est, ἢ γὰρ ὑπώπτευσε, nisi subaudire malis, καιρὸν, hoc modo, ὃν γαρ καιρὸν ὑπωπτ. &c. quod tamen mihi durius videtur. Possit etiam legi, ὧν γὰρ ὑπώπτευσε. Simultates inter Verum & Marcum saltem rumore tenus fuisse scribit Capitolinus in Vero. Totum autem hunc locum ita verto: *Nam quo tempore suspectum habebat Marcus Lucium Verum consortem imperii, objiciebat etiam Herodi, quod illi faveret.* Mox Βασσέου δὲ τοῦ πεπιστευμένου τὸ ξίφος. Bassaeum intelligit Praefectum praetorio. Nam insigne praefecturae praetorii erat pugio, ut testatur Aure-

(a) Apud Crenium in Museo Philolog. & Historic. Tom. II. pag. 20. & sic quoque emendasse Meursium in Lectionibus Atticis notavit Olearius, qui de Bradua hoc agit, ostenditque duos ejus nominis fuisse consules, qui in monumentis antiquis saepe memorantur, ut patet ex Inscriptionibus illis, quas protulit Meursius. Vide & Almeloovenii Fastos Consulares pag. 44.

(b) Vide Lib. II. cap. 13.

relius Victor in Trajano. Hunc *Rufum Bassaeum* vocat Dio in Lib. LXXI. ubi multa de illo commemorat. In veteri inscriptione apud Gruterum, *Bassaeus Ruffus* vocatur, ejusque in praefectura collega Macrinus Vindex. Huic Romae posita est statua cum hac inscriptione, BASSAEO. M. F. STEL. RVFO. PR. PR. &c. apud Gruterum (*a*) pag. 375. ins. 1. Porro Praefecti praetorio solebant assidere Principibus, cum causas in consistorio judicabant, ut notavi ad Ammianum Marcellinum, quod etiam confirmat hic Philostrati locus. Paulo ante verba haec Herodis ad Marcum refert Philostratus, ταῦτα μοὶ ἡ Λουκίου ξενία. *haec mihi attulit hospitium Lucii.* Lucius Verus cum ad Parthicum bellum proficisceretur, Athenas lustraverat, teste Capitolino. Ibi tunc illum apud Herodem divertisse credibile est. Cap. XII. corrigendus est error Typographi hoc modo, τὸν πρὸ τοῦ χρόνου θαμὰ οὕτω γράφων, ut legitur in editione Veneta.

CAPUT IX.

Philostratus correctus & expositus. Salarium Rhetorum & Philosophorum. Artemidori aetas. Τοῦ πατρὸς τὸ παιδίον *proverbium in malam partem.*

IN vita Theodoti ait Philostratus, hunc primum fuisse Athenis Magistrum Rhetoricae, qui decem millia drachmarum e fisco acceperit pro salario. Sic enim interpretanda sunt haec Philostrati verba, προέστη δὲ καὶ τῆς Ἀθηναίων νεότητος πρῶτος, ἐπὶ ταῖς ἐκ βασιλέως μυρίαις. Antea siquidem erant Athenis Magistri Rhetorices publice constituti, jam inde a Lolliano, ut Philostratus prodidit in Lib. I. sed non tantum accipiebant salarium. Primus autem Divus Marcus hoc (*b*) salarium constituit Professoribus Eloquentiae: nec minus constituisse videtur Magistris Philosophiae, Platonicis scilicet, Peripateticis, Stoicis & Epicureis, quorum omnium Judicem esse voluit Herodem. De Aristocle scribit Phrynichus Arabs in Lib. IV. eum in Senatorium ordinem allectum esse a Divo Marco, ut refert Photius in Bibliotheca Cap. 158. citatur crebro ab Eusebio in Libris de Praeparatione. Caeterum in Philostrato scribe, ἐσελαύνων ὁ Ἡρώδης &c.

In Alexandro Sophista Cap. I. longos eum digitos habuisse dicit, καὶ τῇ τοῦ λόγου ἡνίᾳ ἐπιτρέποντες. Scribendum puto, ἐπιπρέποντες. Cap. III. lege ἐπικόπτων αὐτὸν ὁ Ἡρώδης. id est, *interrumpens.* usus est hoc verbo Philostratus supra, ut memini. Sequenti pagina refert Philostratus argumentum declamationis Herodis, sed corrup-

(*a*) Vide Guther. de Offic. Dom. Aug. Lib. II. pag. 342. Hic Bassaeus Rufus cum Collega Macrino Vindice occurrit in Inscriptione antiqua apud eumdem Gruter. pag. DXIII. ins. 1. sed qui eam inemendatam & sexdecim quidem lineis mutilam dedit. Integra autem habetur apud Donium in Inscript. Antiq. Class. II. Inscr. 65.

(*b*) Plura egregia & erudita de Grammaticorum, Rhetorum, ac Philosophorum salariis, & D. Pii constitutione notavit Sam. Petitus Lib. IV. Miscellaneor. cap. 1. & Casaub. ad Sueton. Vespasian. cap. 17. in fine.

ta ſunt verba, & meliorum codicum opem deſiderant. In vita Philagri Cap. I. καθάπερ τούτου ἀφιγμένος. ſupple ἕνεκα. Paulo ante corrupta ſunt haec verba, εἰ τὴν ἑαυτοῦ χολήν. Forte ſcribendum eſt δόξαν. Paulo poſt locus eſt corruptiſſimus, ἐκ φίλου δὲ αὐτὸν ῥήματος. Scribe omnino, ἐκφύλου. id eſt, *cum autem peregrinum & Barbarum vocabulum ei utpote irato excidiſſet, avide illud arripiens Amphicles, qui inter auditores Herodis primas tenebat: apud quem, inquit, Oratorem hoc verbum dicitur? apud Philagrum reſpondit ille. Idque poſtea in proverbium tranſiit.*

Cap. II. ἐσβέσθη τὸ φθέγμα. Neſcio an ad hunc caſum alludat Artemidorus in Lib. IV. cap. 2. cum ait, Φιλάγρος ὁ ῥήτωρ ὄναρ τὸν ῥήτορα νοσοῦντα ἐθεάσατο, καὶ ἐπιπολὺ παρὰ προαίρεσιν τὴν αὐτοῦ ἐσίγησεν. Ex quibus patet Artemidorum circa haec tempora, id eſt principatu Divi Marci vixiſſe. In Ariſtidis vita Cap. II. ſcribe, καὶ οὐ φημὶ ταῦτα. Ex mox (pag. 583.) lege ex editione Veneta, ἀνοικήσαντος ἂν ἀπολωλυῖαν πόλιν. Cap. III. inter ea, quae in Ariſtide, ait Philoſtratus, fuiſſe proverbium quoddam vile & abjectum, quo uſus eſt parum opportune: cum enim vellet dicere Alexandrum Magnum paternam indolem & induſtriam aemulatum fuiſſe, τοῦ πατρὸς τὸ παιδίον dixit. Plebejum (*a*) proverbium eſt apud Graecos, quod fere in malam partem ſumi ſolet. Utitur Strabo in Lib. X. de Sabaſio loquens, καὶ ὁ Σαβάζιος δὲ τῶν Φρυγιακῶν ἐστὶ καὶ τρόπον τινὰ τῆς μητρὸς τὸ παιδίον. Sic apud Ariſtophanem in Avibus, πέρδιξ φανέσθω τοῦ πατρὸς νεόττιον. Utitur etiam Tertullianus in Lib. II. ad Nationes cap. 13. & Baſilius in Epiſt. 146. ad Libanium. Varro quoque hoc titulo Satyram ſcripſerat. Sequenti pagina ſcribe, εἴπου καὶ παρέπταισεν. id eſt, *ſicubi lapſus eſt.*

CAPUT X.

Philoſtrati verſio correcta. Idem plus ſemel emendatus. Σπουδαί. Ἀγῶνες *Sophiſtarum. Magiſtratus* ἐπὶ τῶν ὅπλων. *Scenici artifices.*

IN vita Adriani Sophiſtae narrat Philoſtratus, cujusmodi fuerit Herodis Attici clepſydrium. Sed interpres ſenſum minime eſt aſſecutus. Sic igitur vertendus eſt locus. *Decem ex Herodis auditoribus, qui virtute & ſcientia caeteris praeſtabant, poſt publicam lectionem, quae omnibus in commune auditoribus praebebatur, admittebantur ad clepſydram. Ea certum aquae modum fundebat ad centum verſus, quos Herodes continue pronunciabat.* Paulo poſt ſcribe, καὶ ἐφιεὶς τῇ γλώττῃ· Mox lege, διέχεεν αὐτόν. id eſt, *eum ingenti laetitia perfuderunt.* Cap. II. ſcribe καθιὼν δὲ ἐπὶ τὰς σπουδάς: non, ut editum eſt, σπονδάς: quae emendatio confirmatur ſequentibus Philoſtrati verbis. Σπουδὰς vocat munus ſeu officium docendi. Eodem ſenſu ſumitur infra in Damiano. Cap. IV. de Marco loquens qui Athenas venit, ut myſteria acciperet, ἐν μέρει

δὲ

(*a*) Vide Eraſm. Adag. pag. 641. & Fungeri Proverb. Farrag. pag. 210.

δὲ ὁ Μάρκος: deest, ἐποιεῖτο. id est, *Marcus autem Imperator Athenas videre cupiebat, cum ob multa alia, tum inter caetera, ut Adriani sapientiam cognosceret.* Ex epistola Divi Marci ad Herodem, quam supra Philostratus retulit, discere possumus, quanto desiderio flagaverit Marcus Athenas veniendi, ut mysteriis initiaretur. Paulo post (p. 588.) ait Severum consularem virum obtrectasse subinde Adriani famae, eique objecisse, quod in Sophisticis argumentis debaccharetur, eo quod non satis virium haberet ad judiciarii & deliberativi generis actiones: Lego igitur, διὰ τὸ μὴ ἐῤῥῶσθαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Quid sint (a) ἀγῶνες apud Sophistas, peculiari capite docui ad Orationem primam Juliani. Suetonius de claris Rhetoribus *controversias proponere* dicit. Capite V. scribe ὁπότε οὖν σπουδάσειαν, in plurali: mox scribe, ἐνταφίῳ τῇ τιμῇ χρησάμενος. Intelligit codicillos, quibus Commodus Imperator Adrianum designaverat ab epistolis Graecis, excusans, quod Servius hoc illi munus dedisset. Ad hoc munus fere eligebantur Sophistae, ut supra docuit Philostratus in Alexandro.

In vita Chresti scribendum puto, Ἀκύλας ἐκ τῆς ἑῴου Γαλατίας. Hujus Aquilae meminit Suidas, & Rhetores Graeci. Paulo post corrupta sunt haec verba; ἢ ὁ ἐπὶ βωμῷ Σῶσπις: quae absque praesidio scriptorum codicum emendare difficile est. Sospes quidem nomen proprium est, sed nomen urbis, ex qua oriundus fuit, obscurum. Hujus Sospitis meminit Plutarchus in Lib. VIII. Symp. Cap. 41. ubi eum bis praesedisse dicit Isthmiis. Itaque aram Isthmiorum hic intelligo, cui assidebat Sospes agonotheta. Ejusdem meminit in Lib. IX. Cap. 5. Paulo post lego cum interprete, τὰς ξυμβολὰς τοῦ μισθοῦ. Quod sequitur, ὁ μηδέτα ἑαυτοῦ * ...... recte asterisco signatur. Legendum puto γιγνώσκω ἔφη. id est, *qui scilicet ne suum quidem fatum novit.* Referuntur enim haec verba ad hariolum illum Aegyptium.

In Polluce Cap. II. scribe uno ductu, ἢ ἄριστα εἰρῆσθαι τήνδε ὑπόθεσιν. In Euodiano non intellexit interpres, στεφανουμένους τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων. Intelligit Philostratus Magistratum, qui dicebatur στρατηγὸς ἐπὶ τῶν ὅπλων. Erat hic Magistratus etiam Athenis, ut supra docuit Philostratus in Lolliano, & Pollux in Lib. VIII. & Athenaeus, aliique. Hujus Magistratus mentio fit in Inscriptione quinta inter Marmora Arundelliana. Paulo post legendum puto ἢ χαλεποὶ ἀρχθῆναι. qui sint οἱ περὶ Διόνυσον (b) τεχνῖται, docet Agellius in Lib. XX. (cap. 4.) Hos Latini *scenicos artifices*

(a) Erant haec exercitia, quibus Sophistae inter se honoris & aemulationis caussa certabant. Ita superius Philostratus in cap. 2. Theodotum ἀγωνιστὴν τῶν πολιτικῶν λόγων dictum refert, quomodo passim Sophistae dicuntur apud eum ἀγωνίζεσθαι. Vide istic Olearium. Saepe autem ἀγῶνες & ἀγωνίσματα occurrunt de certaminibus Sophistarum, Oratorum, Poetarum & similium, quando inter se de palma contendebant, aut scripta eorum a Judicibus conferebantur. Vid. D. Heins. in Prolegomen. ad Aristarch. Sacr. pag. 643. & Casaub. ad Sueton. Calig. cap. 53. Graecorum autem ἀγῶνες vel ἀγωνίσματα Latini *commissiones* vocant. Vid. Salmas. ad Hist. Aug. pag. 160. Torrent. ad Sueton. Aug. cap. 82. & Buchner. ad Plin. Lib. VII. Epist. 24.

(b) De his plura Olearius ad Lib. V. de Vita Apoll. Tyan. cap. 7. num. 20. & Ouzelius ad Gellii locum, sed quem sua Wouwerii Polymathiae sublegisse notavit Gronovius. de Thymelicis Isidorus Lib. XVIII. Orig. cap. 47. *Thymelici erant musici scenici, qui in organis & lyris & citharis praecinebant. Et Thymelici dicti, quod olim in orcistra* (leg. *orchestra*) *stantes cantabant super pulpitum, quod thymele vocabatur.* male apud eum *themelici* & *themele* vulgo scribitur. Sic in leg. 4. ff. de his qui notant. infam. *Thymelici & Xysti-*

fices vocabant, ut legitur in veteri Inscriptione apud Gruterum pag. 331. Eorum corpus quoddam seu collegium videtur fuisse Romae, cui praepositus fuit Euodianus. In codice Theodosiano *Thymelici* dicuntur, & praepositi Thymelae. Τεχνίτας absolute dicuntur in veteri Inscriptione apud Gruterum pag. 330.

CAPUT XI.

Philostratus emendatus. Panionium festum apud Jonas.

IN vita Apollonii Atheniensis Sophistae, non assecutus est interpres sensum horum verborum, ἢ τὰς ἐξ ἀνακτόρων φωνάς. Intelligit autem Philostratus officium Hierophantae, qui mystica quaedam verba pronunciabat, cum mysteria traderet. Porro in Hierophanta requisitam esse μεγαλοφωνίαν docet hic Philostratus, non secus ac in praecone mysteriorum. De his praeconibus auctor noster loquitur infra ad finem operis. Sequitur paulo post Cap. II. ἡνίκα Λεπτίνης ἦν αὐτοκράτωρ ἐκεῖ. expungenda vox est Λεπτίνης, quae sensum turbat, nisi mavis ita legere: βαδιζομένης Λιβύης ἐς Λέπτιν, ἡνίκα ἦν &c. Erat Severus Imperator oriundus Lepti, ut notum est. In vita Procli scribe, ἐκπεσεῖν δὲ αὐτίκα τῆς οἰκίας διακηρυττομένης ἐπ' ἀγορᾶς: id est, *sed illico exturbandum esse domo sua, quae tunc in foro publice per praeconem venundabatur.* Interpres haec ultima verba omisit. In Hermocrate corrupta sunt haec verba, ἢ ἔγνω, ἢ ἔταξεν. forte ἢ ἔτυξεν αὐτὰς &c. sic enim continue scribendum est absque ulla distinctione. Cap. ult. inter Hermocratis Orationes, unam ait fuisse, quam habuit Phocaeae. καί τις λόγος οὐ μακρὸς, ὃν ἐν Φωκαίᾳ διῆλθε τῷ Πανίῳ κρατῆρι. scribe τῷ Πανιωνίῳ κρατῆρι. Festum fuit apud Jonas, ad quod omnes Jones conveniebant, cujus crebra mentio fit apud antiquos, Herodotum, Strabonem, Vitruvium & caeteros; Ubi cum publice sacrificassent civitates Joniae, ex eodem poculo omnes libabant. Sic apud Hyperidem in Oratione Deliaca: ἢ τὸν κρατῆρα τὸν Πανιώνιον κοινῇ οἱ Ἕλληνες κεραννύασιν: ut refert Athenaeus in Lib. X. Vide omnino Philostratum in vita Apollonii Lib. IV. Cap. 2. ubi de hoc festo plura commemorat.

CA-

Xystici conjunguntur; quomodo apud Sueton. in Galb. cap. 15. *si quid scenici aut xystici donatum olim vendidissent.* Glossae veteres: Θυμελικὸς, *Scenicus, histrio.* ita in Inscriptione Gruteriana pag. CCCXXXIII. inf. 6. quam profert etiam Torrentius ad Sueton. Aug. cap. 45. APOLLODORVS XYSTICVS PARIDI THYMELICO BENEMERENTI FECIT. Vide plura de his apud Scip. Gentilem ad Apulei. Apolog. pag. 88. praesertim vero Budaeum in Adnotat. ad Pandect. pag. 342. & seqq. ubi egregie & diligenter varia ac multiplicia Scenicorum genera recenset.

CAPUT XII.

Philostratus aliquoties emendatus.

IN Heraclide Lycio scribit Philostratus, ejus majores fuisse sacerdotes Lyciae, seu Lyciarchas: τῆς δὲ ἀλειτουργησίαν οὖσαν οὐ μεγάλου ἔθνους, Ῥωμαῖοι μεγάλων ἀξιοῦσι. Sic omnino scribendus est hic locus. id est, *hanc autem immunitatem*, (Lyciarchiae scilicet) *tametsi gentis haud magnae, magno tamen Romani aestimant.* Cap. III. scribe, ἧττον δὲ εὐροήσει. id est, *minus prompte verba ei profluant.* Utitur hoc verbo Philostratus non semel.

In Hippodromo Sophista lege Cap. III. λόγου ἀκροάσεως, quemadmodum legit interpres. pag. 618. scribe, βελτίων δὲ κἀκεῖνα. In fine paginae, ἐπειδὴ αὐτοὶ γενώμεθα. verte, *cum soli erimus*: Quae sequuntur (p. 619.) majorem habent difficultatem: διακωδωνίσας οὖν ὁ Μεγιστίας τὰ μειράκια. Quae sic interpretari soleo: *tum Megistias, dimissis adolescentibus signo titinnabuli.* Mos fuisse videtur apud antiquos, ut ad signum titinnabuli scholasticos vocarent ac dimitterent, ut hodie fit. In Quirino Nicomediensi, non intellexit interpres quid sibi vellent haec verba, (p. 621.) περὶ μὲν τὰ θετικὰ τῶν χωρίων. Intelligit autem Philostratus locos communes, qui ad thesin spectant.

CAPUT XIII.

Philostratus correctus. Heordaeorum privilegium. ἐφέσιμος δίκη *quae?* περιδρομή. Ἐστί τε καὶ εἴη, *formula adprecandi, ut Latinis,* Est tibi, sitque. *Philostratus, scriptor de vitis Sophistarum, idem atque ille qui vitam Apollonii conscripsit. Suidae & Eunapii in eo error.*

LOnge corruptissimus est locus in vita Philisci Sophistae (pag. 622.) non procul ab initio. Qui cum Athenis esset Professor Rhetoricae, & immunis a publicis functionibus foret ex legibus & constitutionibus Principum, tandem immunitatem amisit hoc modo. Mater ipsius erat Heordaea, quae gens est Macedoniae. Caeterum Heordaei hoc privilegium habebant, ut omnes materno genere ex ipsis oriundi, obnoxii essent publicis functionibus. Magnum id privilegium erat Heordaeorum. Sic longe postea Julianus Imperator Antiochensibus id concessit, ut quicumque materno genere Antiocheni essent, ad curiae munera vocarentur. Quod paucis admodum civitatibus concessum erat, ut tradit Zosimus in Lib. III. Deest igitur in Philostrato verbum aliquod hoc modo: τὰς οἰκείας λειτουργίας ἀπῄτουν τὸν Φιλίσκον, vel εἰσέπραττον. Paulo post punctum notandum est post vocem μητέρων. statimque legendum, ἐφεσίμου τοίνυν τῆς δίκης γενομένης &c. qua quidem emendatione nihil certius. Ἐφέσιμος δίκη a Graecis dicitur causa, quae per appellationem defertur

ad alium judicem, teſte Polluce in Lib. VIII. Statim ſcribe, *ὁ τοῦ φιλοσόφου παῖς Ἰουλίας.* In eadem pagina circa medium, non intellexit interpres haec verba, *ὡς περιδεδρομόντι.* verte, *infenſus erat Philiſco, tamquam ab eo circumventus per ambitionem.* Id enim eſt *περιδρομὴ*, ut ad Ammianum notavi.

Ibidem paulo poſt ſcribendum puto, *διερῶν τοῦ ἐς αὐτὸν ὕδατος.* id eſt, *effundens ex aqua, quae ipſi ad dicendum data erat.* Mox legere malim, *ὑπήγαγεν αὐτὸν*: id eſt, *adduxit.* Oblitus eram monere paullo ante, *τὸν ἐπιταττόμενον ταῖς δίκαις*, eum eſſe, qui ab actis dicitur: id enim munus fuiſſe Hypomnematographi docet Lucianus, ut alibi notavi.

In Aeliano (pag. 625.) ſcribendum videtur, *τὸν ἄρτι καθῃρημένον τύραννον*: Helagabalum intelligit. In vita Heliodori Sophiſtae corrupta ſunt haec verba, *καὶ τὸν ἐμαυτοῦ καιρὸν εὕρηκα*, quae feliciter mihi videor reſtituiſſe hoc modo: *καὶ τῶν ἐμαυτοῦ καιρῶν εὕρημα.* Sane in editione Veneta legitur, *εὕρημα*; id eſt, *his auditis Imperator ſurrexit e ſolio, & o Virum! cui adhuc ſimilem non vidi, decus & ornamentum meorum temporum! & his ſimilia Heliodoro acclamare coepit, manu ſublata ſinum chlamydis movens.* Paulo poſt, *προεστήσατο αὐτὸν τοῦ μεγίστης τῶν κατὰ τὴν Ῥώμην συνηγορειῶν*: id eſt, *advocatus fiſci conſtitutus eſt ab Imperatore.* Vide Philoſtratum ſupra in vita Quirini. Statim *προσετάχθη μέν τις αὐτῷ νῆσος.* id eſt, *in inſulam deportatus eſt.*

In Aſpaſio ſub finem locus eſt aſteriſco notatus, *καὶ περὶ Νικαγόρου τοῦ Ἀθηναίου, ὃς καὶ τοῦ Ἐλευσινίου ἱεροῦ κήρυξ ἐστί τε καὶ εἴη.* Scribe meo periculo, *τοῦ Ἐλευσινίου ἱεροκήρυξ ἐστί τε καὶ εἴη.* id eſt, *qui Eleuſinii templi praeco nunc eſt, denique ut ſit precor.* Sic enim Graeci loqui ſolent eleganter, ut Eunapius in fine operis de vitis Sophiſtarum. Meliton apud Euſebium Lib. V. Hiſt. Eccl. pag. 109. & ita Ovidium quoque locutum eſſe, monuit me Claudius (a) Sarravius, Vir Clariſſimus & Doctiſſimus, cum ait (Lib. I. Triſt. El. 10. 1.)

Eſt mihi, ſitque precor, flavae tutela Minervae
Navis; & a picta caſſide nomen habet.

Et

(a) Vide Sarravii Epiſt. CXLVII. in fine. Locus autem Euſebii, quem hic adfert Valeſius, male in ſcripto exemplari notatus eſt. Legitur enim in Lib. IV. cap. 26. pag. 190. Edit. Noviſſ. ubi ex Apologia Melitonis multa adfert Euſebius, *ἔκτοτε γὰρ εἰς μέγα καὶ λαμπρὸν τὸ Ῥωμαίων ηὐξήθη κράτος. οὗ σὺ διάδοχος εὐκταῖος γεγονάς τε καὶ ἔσῃ μετὰ τοῦ παιδός. Ex eo enim tempore maximis incrementis aucta eſt majeſtas imperii Romani, cujus tu exoptatus haeres factus es, & eris deinceps cum filio.* Ad Ovidii locum Ciofanus adpoſite protulit ſimillimum ex Martial. Lib. I. Epigr. 109.

Eſt tibi, ſitque precor, multos creſcatque per annos.

cui adde alium apud Eumdem Lib. IX. Epigr. 18.

Eſt mihi, ſitque precor longum te praeſide, Caeſar,
Rus minimum: parvi ſunt & in urbe Lares.

Ovidius VI. Faſt. 219.

Eſt mihi, ſitque precor noſtris diuturnior annis,
Filia, qua felix ſoſpite ſemper ero.

quomodo apud Eumdem Epiſt. I. Heroid. v. 111.

Eſt tibi, ſitque precor, natus, qui mollibus annis
In patrias artes erudiendus erat.

Ubi vide Venerandi Patrui mei notas. Simili locutione dixit Livius Lib. XXXIV. cap. 3. *procul abeſt, abſitque ſemper talis fortuna Reipublicae.*

Et apud T. Livium in Lib. XL. (cap. 11.) Perſeus in Oratione adverſus Demetrium fratrem: *unus ante me pater eſt, & ut diu ſit Deos rogo.* Pſellus in vita Conſtantini Ducae; θυγατέρα δὲ, ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπώνυμος, μνηστεύεται θεῷ, καὶ νῦν ἐστι, καὶ εἴη μέχρι πολλοῦ.

Et haec quidem ad libros Philoſtrati de vitis Sophiſtarum dicta ſufficiant: Caeterum, cum plures fuerunt Philoſtrati, cujusnam ſint hi duo libri, difficile eſt dicere. Eunapius quidem Philoſtrato Lemnio adſcribit, ſed refellitur ipſius Philoſtrati teſtimonio, qui in fine hujus operis diſerte teſtatur Philoſtratum (*a*) Lemnium amicum ſibi & familiarem fuiſſe. Suidas in eodem errore verſatur, atque Eunapius. Ego vero hunc Philoſtratum noſtrum, qui vitas Sophiſtarum conſcripſit, eumdem eſſe exiſtimo cum eo, qui vitam Apollonii Tyanei memoriae mandavit. Idque plane confirmare videtur locus, qui eſt in vita Alexandri Sophiſtae, ubi citantur libri de vita Apollonii Tyanei, ſuppreſſo auctoris nomine: qui ſi a Philoſtrato Lemnio ſcripti fuiſſent, nomen ejus ſine dubio addidiſſet. Hic porro quis & cujas fuerit, perinde obſcurum eſt. Euſebius quidem in Libro adverſus Hieroclem, Athenienſem illum facit. Photius autem in Bibliotheca, Tyrium cognominat: Suidas Lemnium. Ipſe certe in Cap. 3. Libri primi, ſe in comitatu Juliae Auguſtae (quae uxor fuit Severi) fuiſſe commemorat. Caeterum idem ſtilus in utroque opere, tam in vitis Sophiſtarum, quam in Apollonii vita, únum eumdemque auctorem utriusque ſatis declarat. Epiſtolae quidem, quae Philoſtrati nomine circumferuntur, Philoſtrati Lemnii haud dubie ſunt, ut teſtatur Philoſtratus in vitis Sophiſtarum ſub finem. Et prima omnium epiſtola, quae Aſpaſio inſcripta eſt, in qua de epiſtolari charactere agitur, Aſpaſium perſtringit Sophiſtam, qui cum ab epiſtolis eſſet Alexandri Severi, multa in eo genere peccabat, quemadmodum relatum eſt a Philoſtrato in Aſpaſii vita. Denique ipſemet in epiſtola ad Cleophontem & Gaium, Lemnium ſe eſſe profitetur. Heroica vero & Imagines ab uno eodemque Philoſtrato ſcriptae ſunt, ut docet Menander Rhetor in Cap. περὶ λαλιᾶς, ubi ejus ſtilum normam ait eſſe ſimplicis dictionis.

CAPUT XIV.

Dionyſius Halicarnaſſeus emendatus. Pſaon Plataeenſis.

Dionyſii Halicarnaſſei de arte dicendi libros aliquot habemus, perquam utiles ac neceſſarios, in quibus, meo quidem judicio, non minorem laudem eſt con-

(*a*) Adde etiam, quod in vita Aeliani Lib. II. de vit. Sophiſt. cap. 31. meminit Philoſtrati Lemnii, utpote a ſe diverſi, & contentionem ejus cum Aeliano Sophiſta refert. Sed pluribus hoc data opera in praefatione ſua adſeruit Olearius.

consecutus, quam in historia rerum Romanarum. Ac maxime vellem, ut libri, quos scripserat περὶ μιμήσεως, id est, *de imitatione*, ad nos integri pervenissent. Itemque libri περὶ χαρακτήρων, quorum secundus laudatur a Scholiaste Hermogenis pag. 412. ubi & fragmentum ex iis adfertur. Interim emendabimus locum quemdam corruptum in libro de collocatione verborum pag. 5. ubi nominans scriptores illos, qui sine arte verba collocarent; Φύλαρχον λέγω, καὶ Δοῦριν, καὶ Πολύβιον, καὶ Σάωνα. Quis esset hic (*a*) Σάων, Sylburgius in indice merito dubitavit. Ego Ψάωνα scribendum esse ajo, ex Diodoro Siculo in Lib. XXI. Fuit autem Ψάων Plataeensis, qui Dylli Atheniensis historiam continuavit Libris XXX. circa tempora Agathoclis, teste Diodoro.

CAPUT XV.

Eunapius inlustratus & emendatus. Hierophantas nomine adpellare non licebat. Sacra Mithriaca.

SEquentia capita hujus libri impendemus Eunapio Sardiano. Ejus enim liber ejusdem est argumenti cum libro Philostrati. In vita Maximi Philosophi multa occurrunt, quae partim emendatione egent, partim uberiore explicatione. In primis illud, quod de Hierophanta Atheniensi dicit, nomen illius proferre nefas sibi esse, propterea quod sacris Eleusiniis ab ipso erat initiatus. De hoc more loquitur Lucianus in Lexiphane: ἐντυγχάνω δᾳδούχῳ τε καὶ ἱεροφάντῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀῤῥητοποιοῖς, Δεινίαν σύρουσιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἔγκλημα ἐπάγοντας, ὅτι ὠνόμαζεν αὐτούς: καὶ ταῦτα εὖ εἰδὼς ὅτι ἐξ οὗπερ ὡσιώθησαν, ἀνώνυμοί τε εἰσὶ, καὶ οὐκέτι ὀνομαστοί. &c. ex quo loco effici videtur, non initiatis modo, sed etiam prophanis quibusque Hierophantas & Daducos proprio nomine appellare minime licuisse. Hinc igitur est, quod Libanius in epistolis, quoties ad Hierophantam scribit, non alio eum appellat nomine, quam τῷ Ἱεροφάντῃ. Et Symmachus in Lib. V. Epist. 1. 2. & 3. Quod quidem honoris caussa fiebat ab initiatis, perinde ut olim moris erat eos, qui in Magistratu essent, non alio quam Magistratus sui nomine appellare, ac si qui proprio nomine appellassent, tamquam minuti Magistratus rei mulctabantur, ut docet Dionysius Halicarnasseus Lib. X. pag. 644.

Pau-

(*a*) Similiter corrupta Dionysii scriptura in errorem duxit maximum Virum G. J. Vossium, qui Lib. III. de Hist. Graec. pag. 410. refert Saona hunc, Dionysio memoratum, a Viris doctis existimari eumdem, qui ab Athenaeo *Saeus* vocatur, quae suspicio fuit Sylburgii in indice ad Dionysium, sed quam timide tamen proponit, dum scribit incertum id esse. Recte igitur Jonsius Lib. I. de Script. Hist. Philos. cap. 2. Vossium cum honore verborum refellens, notavit *Saona* Dionysio laudatum esse *Psaona*, Historicum Plataeensem, quomodo hic restituit Valesius, tum pro truncato alterius Historici apud Athenaeum nomine scribendum esse *Persaeum*, quod observavit etiam Casaub. in suis Animadvers. ad Athen. Lib. IV. cap. 8.

Paulo poſt ſcribit Eunapius, Hierophantam illum palam praedixiſſe, poſt obitum ſuum Hierophantam futurum hominem, cui nefas eſſet in Hierophantae ſolio ſedere, utpote qui aliis Diis conſecratus eſſet, & juramentis arcanis obſtrictus, numquam ſe aliis ſacris praefuturum. Scribo itaque, (pag. 74. Ed. Commelin.) ᾧ μὴ θέμις ἱεροφαντικῶν ἅψασθαι θρόνων. Et mox, ἱερῶν μὴ προστήσεσθαι. Subdit Eunapius hunc hominem, qui Hierophantae, a quo ipſe erat initiatus, in ſacerdotio ſucceſſit, Theſpienſem fuiſſe, & Mithriacorum ſacrorum patrem. Sic enim legendum eſt, πατὴρ ὢν τῆς Μιθριακῆς τελετῆς. In ſacris Mithrae plurimi erant (*a*) gradus, quos initiati percurrere debebant. Eos omnes enumerat Hieronymus in Epiſtola ad Laetam, de inſtitutione filiae. Inter hos fuit *pater*, cujus etiam mentio fit in vetuſtis inſcriptionibus. Sacra quoque *patrica* vocabantur, quibus initiabatur pater, ut Coracica & Leontica, quibus Corax & Leo ſacrabantur.

CAPUT XVI.

Eunapius correctus. Artabri populi.

IN eadem vita Maximi Philoſophi, locus eſt inſigni mendo corruptus, qui ob eam cauſam a doctiſſimo Interprete intelligi non potuit. Ubi enim Eunapius narrat quae & quanta mala paſſus ſit Maximus, Valentis Auguſti principatu, ſic ait (pag. 83.) μικρὰ γὰρ καὶ ἡ Περσῶν λεγομένη σκάφευσις: καὶ οἱ γυναικεῖοι τῶν Ἀρτάβρων ἀλισμοὶ πρὸς ἐπιφερομένας ὀδύνας τῷ σώματι. ſcribe meo periculo σκαλισμοῖς. id eſt, *nam ſcaphiſmus Perſarum, & muliebres Artabrorum ſarculationes, exiguum quid fuerunt, prae tormentis Maximo illatis.* Artabri populi fuerunt Luſitaniae, apud quos terram argento auroque mixtam eſſe ait Strabo in Libro III. delatam a fluviis, quam mulieres ſarculis effodiunt ac percolant. Eo alluſiſſe Eunapium pro certo habeo: porro ad Eunapii locum alludere videtur Tzetzes Chiliade X.

Εἶτ' οὖν ὑπέστη σκάφευσιν Περσῶν καὶ τῶν Ἀρτάβρων.

N CA-

(*a*) *In ſacris Mithrae plurimi erant gradus*] In his enim Dei Mithrae ſacris illi, qui ſe emancipare iis volebant, antequam initiarentur, varios tormentorum & cruciatuum gradus ſubire debebant, ut ſe ſanctos & a perturbationibus inmunes probarent. De his gradibus docte agit Vir antiquitatis eruditae peritia inſignis, & Florentinae Academiae decus, Anton Franc Gorius in notis ad Donii Inſcript. Antiq. Claſſ. II. pag 66. nonnulla etiam huc facientia habet Salmaſius ad Hiſt. Aug. pag. 117. ubi multiplicia Mithriaca ſacra, ut Leontica, Coracica, & patrica recenſet, ac locum hunc Eunapii proferens refellit doctiſſimum ejus interpretem, Hadrianum nempe Junium, qui pag. 96. ſuae Edit: perperam verterat, *parens & inſtitutor*, pro quo recte Salmaſius, *pater cum eſſet mithriacae religionis*, quomodo hic itidem Valeſius. Ibidem etiam Salmaſius, promittens ſe totam Mithriacorum ſacrorum cerimoniam alibi latius multis nondum obſervatis inluſtraturum, adfert Hieronymi locum ex Epiſtola ad Laetam, a Valeſio hic memoratum, eumque bene emendat; ſed & ab aliis mendis illum liberat, & contra Eraſmum exponit Nicolaus Loenſis Lib. VII. Epiphyllid. cap. 4. Pluribus egregie haec Mithriaca ſacra inluſtrant Reineſius Epiſt. LXIX. ad Rupert. pag. 647. & ſeqq. Barthius ac Bernartius ad Statii Lib. I. Theb. v. ult. & erudite ex monumentis antiquis Celeberrimus Montfaucon Tom. I. Diar. Italic. pag. 198 & ſeqq. tum peculiari de Mithra Diſſertatione Philippus a Turre, Vir doctiſſimus, Epiſcopus quondam Hadrienſis, ſed aliquot abhinc annis, ſcilicet an. 1717. in urbe Rhodigina, quam vitae ſedem elegerat, fato nimis cito defunctus cum magno bonarum literarum detrimento, ut refert Johannes Oliva in eleganti Exercitat. in Marmor Iſiac. Romae effoſſ. pag 30. & Joh. Anton. Urſatus in Adnotation. Italic. ad Sertorii Urſati Marm. Erudit. pag. 165.

CAPUT XVII.

Eunapius explicatus. χρυσός *de rebus pretiosis & egregiis. Zonaras correctus.*

ELegantissima locutio est in excerptis Eunapii, quam interpres Cantoclarus non intellexit. Loquens enim Eunapius de Gothorum excursione in agrum Romanum, sic ait: τοσαύτην δὲ οὖσαν αὐτὴν, ἡ τῶν Σκυθῶν ἐπανάστασις κατεσόρευσεν εἰς τοσόνδε καὶ καθημάξευσε ταῖς συμφοραῖς, ὥστε χρυσὸν ἀποδειχθῆναι, πρὸς τὰ θρᾴκια πάθη, τὴν Μυσῶν παροιμιώδη λείαν. quae sic vertenda erant: *adeo ut aurum videretur illa Mysorum praedatio, adagio celebrata prae hac Thraciae calamitate, & vastatione.* Eadem phrasi usus erat Eunapius in rebus Carini Augusti: Καρῖνος, inquit, ὁ βασιλεὺς γενόμενος ἐν ἐξουσίᾳ καὶ βουλήσεως κύριος; ἀνέδραμε τηλικοῦτον κακὸν ἐς τυραννίδα, ὥστε ἀπέδειξε χρυσὸν τὴν τραγῳδουμένην τυραννίδα. Quem Eunapii locum citat Suidas in voce Μακρῷ, & in voce Καρῖνος. Est autem phrasis elegans & plane Attica, qua utitur etiam Plato in Epistola VII. ad Dionis propinquos: ubi loquens de XXX Tyrannis, qui Reipublicae constituendae causa ab Atheniensibus creati fuerant, sic ait: ὁρῶν δήπου τοὺς ἄνδρας ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ χρυσῆν ἀποδείξαντας τὴν ἔμπροσθεν πολιτείαν. Similiter Dio in Lib. XLVII. Historiae Rom. οὕτω τὰ πράγματα πρός τε τὸ βούλημα καὶ πρὸς τὸ ἐπιθύμημα τὸ ἑαυτῶν διῆγον, ὥστε χρυσὸν τὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος μοναρχίαν φανῆναι Male apud Johannem Zonaram in Tom. II. Annalium pag. 141. legitur, ὥστε χρηστὴν τὴν τοῦ ἀνῃρημένου Καίσαρος μοναρχίαν νομίζεσθαι. Scribendum enim est, χρυσῆν, ex Dione, quem Zonaras exscripsit. Denique Conon vetus Scriptor in Narratione XIII. apud Photium, χρυσὸς ἂν αὐταῖς δόξειε τὰ τῆς Τροίας κακά.

CAPUT XVIII.

Eunapius emendatus. Laespodias & Damasias. Harpocrationis Lexicon castigatum.

LOcus est quidam apud Eunapium in vita Libanii corruptissimus. Ubi enim ait Sophistam illum affectatorem fuisse priscorum verborum, & eruditionis gloriam ambiisse, sic ait: τὰ γοῦν Εὐπόλιδος δένδρα Δεσποσίαν καὶ Δαμασίαν οὐκ ἂν παρῆκε εἰ τὰ ὀνόματα ἔγνω τῶν δένδρων, οἷς νῦν αὐτὰ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. Non dubito quin legendum sit, Λαισποδίαν καὶ Δαμασίαν. Fuerunt hi duo olim apud Athenienses notissimi; & ob proceritatem & imbecillitatem tibiarum a Comicis perstricti. Itaque Eupolis

in

in Comoedia, cui titulus fuit Δῆμοι, eos arboribus comparavit his versibus, quos refert Scholiastes Aristophanis in Avibus, (v. 1568.)

Ταδὶ δὲ τὰ δένδρα Λαισποδίας καὶ Δαμασίας
Αὐταῖσι ταῖς κνήμαισιν ἀκολουθοῦσί μοι.

Plura de hoc Laespodia ibidem commemorat doctus (*a*) Scholiastes, quem consule. Is est, adversus quem Orationem scripserat Antipho, quae in Harpocrationis Lexico non semel laudatur: ut in voce Ἐπίσκοπος, & alibi. Sed ubique nomen depravatum invenies, & καλὰ Λαισπουδίου scriptum, pro Λαισποδίου·

CAPUT XIX.

Eunapius denuo emendatus ex MSo.

ALterum etiam locum ex Libanii vita sanabimus, qui gravissimo mendo laborat. Sic enim legitur vulgo: καὶ τοσοῦτος ἦν ἐς τὴν πλάσιν καὶ τὴν εἰς ἑκάτερον ἐξομοίωσιν, ὥστε ὁ μὲν λῆρος ἦν αὐτῷ, τῶν δὲ συνιόντων ἕκαστος ἄλλον ὁρᾷν ἑαυτὸν ὑπελάμβανεν. Quae sic vertit Hadrianus Junius: *Egregius artifex in exprimenda atque ex vero effingenda morum similitudine in utramque partem, ita ut factu facilius nihil illi fuerit; imo familiarium, qui cum eo conversabantur, quilibet existimabat se alterum ipsum videre.* Ego in MS. Codice viri illustrissimi Henrici Memmii, in quo vita Libanii Sophistae epistolis ipsius erat praefixa, sine auctoris nomine, elegantem veramque hujus loci scripturam reperi hoc modo: τοσοῦτος ἦν ἐς τὴν πλάσιν καὶ τὴν πρὸς ἅπαντας ἐξομοίωσιν, ὥστε ὁ μὲν πολύπους λῆρος ἠλέγχετο: τῶν δὲ συγγενομένων ἕκαστος ἄλλον ἑαυτὸν ὁρᾷν ὑπελάμβανεν. id est, *adeo felix fuit in exprimendis atque effingendis omnium moribus, ut polypus prae illo nugae esse videretur*, &c. Paulo post, ubi judicium fert de scriptis Libanii, ait leporem quendam ac venustatem, quae SyroPhœnicibus omnibus familiaris est in congressibus, vel maxime ex operibus Libanii hauriri posse, quam dotem Attici nasum & urbanitatem appellant. οἱ μὲν οὖν Ἀττικοὶ μυκτῆρα καὶ ἁλισμὸν αὐτὸ καλοῦσιν. scribe ex eodem MS. Codice, καὶ ἀστεϊσμόν.

(*a*) Cujus locum integrum exhibet & emendat in notis ad Harpocration. p. m. 31. ubi plura de Laespodia habet, & locum hunc Eunapii, quem corrigendum illic monet, in Excerptis suis se notasse addit, quibus nescio an has Emendationes suas significet.

CAPUT XX.

De diversis Philostratis.

EDita sunt Parisiis anno MDCLXXX. Philostrati opera, quaecumque ad nos pervenerunt, quasi ab uno eodemque auctore scripta essent; cum tamen trium Philostratorum Libri in ea editione continentur: quod cum a Morello minime sit animadversum, hic evidentissimis argumentis probabimus.

Ac Philostratum quidem eum, qui vitas Sophistarum conscripsit, diversum esse a Philostrato Lemnio jam superius demonstratum est; ubi etiam illud ostendimus, eundem, qui Sophistarum vitas condidit, auctorem etiam esse librorum de vita Apollonii Tyanensis. Epistolarum vero Liber scriptus est a Philostrato Lemnio, ut paulo ante docuimus. Sed & Heroïca ob eodem Lemnio videntur esse conscripta. Multa enim ibi de Lemno insula dicuntur. Et in Neoptolemo haec habentur verba, τελετῆς τι ἐγκαλαμιγνύντες τοῖς ἐναγίσμασιν, ὡς Λεμνιοί τε νομίζουσι &c. Et paulo post, quomodo Lemnus insula quotannis lustrari soleat, & facinus mulierum expiari, fuse narrat Philostratus, quae non nisi a cive ejus insulae cognosci potuerunt. Certe haec toties affectata Lemniorum commemoratio satis indicat auctorem fuisse Lemnium. Sed & librum, qui Imagines inscribitur, ab eodem Lemnio Philostrato scriptum esse censeo. Nam initio libri ait se declamasse coram adolescentibus, qui ipsum adibant Neapoli. Fuit autem Philostratus Lemnius in Declamationibus eximius, adeo ut etiam ex tempore declamaret, uti testatur Philostratus Atheniensis in vitis Sophistarum. Sane hi duo libri de Imaginibus nihil aliud sunt, quam declamationes extemporales.

Praeter hos duos Philostratos, fuit etiam alius junior Philostratus, Philostrati Lemnii ex filia nepos. Hujus extat liber Imaginum, in cujus initio Philostratum, qui duos libros Imaginum edidit, avum maternum fuisse dicit.

HEN-

HENRICI VALESII EMENDATIONUM

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

(a) Demosthenis error de genere Alcibiadis expositus. Meursius refutatus, & Platonis locus ab ejus emendatione vindicatus. Stemma Alcibiadis paternum ac maternum. Isocrates correctus & Harpocration. Valerius Maximus notatus.

Uis credat Demosthenem tanti nominis tantique judicii Oratorem, memoriae vitio lapsum fuisse, in re praesertim, quae non procul aberat a memoria temporum suorum; in stirpe inquam Alcibiadis, illius celeberrimi Atheniensium ducis. Atqui certissimis rationibus vincam, lapsum illum fuisse non simplici errore. Neque vero id exprobrandi causa dico, sed ut illustri exemplo demonstrem, quam proclive sit in rebus, quae ad antiquitatem pertinent, halucinari, quo magis nos excusandi sumus, sicubi fortasse imprudentes offendimus. Scribit igitur Demosthenes in Oratione contra Midiam pag. 405. Alcibiadem illum celeberrimum sui temporis ducem, paterno quidem genere Alcmaeonidem fuisse, maternum autem genus ex Hipponici familia duxisse. ἐκεῖνος γὰρ λέγεται πρὸς πατρὸς μὲν Ἀλκμαιωνιδῶν εἶναι, πρὸς δὲ μητρὸς Ἱππονίκου. Idem quoque scribit Libanius in Declamatione IX. pag. 352. Sed utrumque falsum est. Non enim paterna stirpe Alcmaeonides fuit, sed materna, ut docet Isocrates in Oratione de Bigis, & Plutarchus in Alcibiadis vita initio. Erat enim Dinomaches filius; Dinomache vero, Megaclis filia, ut praeter Plutarchum testatur Andocydes in Oratione contra Alcibiadem pag. 31. & Lysias in Oratione contra Alcibiadem filium.

Iam Megacles Hippocratis filius fuit. Hippocrates autem patrem habuit Megaclem:

(a) Quae in hoc capite de Demosthenis errore circa genus Alcibiadis erudite observavit Valesius, jam dederat nobis, quamquam non ita prolixe, in Notatis ad Maussaci notas in Harpocrationem pag. 86. ubi stemma Alcibiadis itidem exhibet, & Meursii errorem refellit. Nonnulla etiam de genere Alcibiadis habet Palmerius in Exercit. ad Script. Graec. pag. 192. qui de hoc Demosthenis errore videndus est pag. 632. & 633. ubi notat, eum oratoria astutia junioris Alcibiadis genus ad patrem transtulisse, & totum Alcibiadis stemma ex Herodoto, Lysia, Platone, Plutarcho ac Pausania descriptum exhibet.

clem seniorem, qui Alcmaeonis filius fuit. Ita Herodotus in Lib. VI. pag. 378. Isocrates tamen in Oratione de Bigis, Megaclem juniorem Clisthenis filium facere videtur. Ait enim, Clisthenem illum, qui Remp. Atheniensium constituit, maternum Alcibiadis proavum fuisse, cui favere videtur vetus Scholiastes Pindari in Oden septimam Pythionicarum, quae Megacli Atheniensi dicata est. Is enim Hippocratem cognatum duntaxat Megaclis fuisse scribit, non filium. Quidquid sit, constat Demosthenem falsum fuisse, cum Alcibiadem paternum genus ab Alcmaeone duxisse affirmavit; nec verius est quod ibidem adjunxit, maternum genus ab Hipponico tractum fuisse. Nullus enim Hipponicus in materna Alcibiadis stirpe reperitur. Fuit quippe Alcibiades Cliniae filius, Alcibiadis magni nepos, teste Herodoto in Lib. VIII. Isocrates quidem in Oratione de Bigis, Alcibiadem paterno genere nobilissimum ait fuisse, quod in Hipponicum non convenit, qui fuit vir novus, & ob divitias, non ex nobilitate generis, celeberrimus evasit. Quid igitur fuisse causae dicemus, ut Demosthenes in errorem induceretur? Equidem non aliam fuisse causam existimo, nisi quod Alcibiadis filius ac nepos tum vivebant, cum Orationem illam habuit Demosthenes. Hi materno genere ex Hipponici familia erant oriundi. Nam Alcibiades Cliniae filius Hippocratem Hipponici filiam in matrimonium duxit, ut testatur Andocydes in Oratione citata, & Cornelius Nepos & Plutarchus. Hinc Demosthenes, ut mihi quidem videtur, errandi occasionem nactus, Alcibiadem quoque illorum patrem ex Hipponici stirpe prognatum esse existimavit.

Nec minor est Joannis Meursii error, qui in Lib. VIII. Lectionum Atticarum Cap. 12. totam seriem paterni generis Alcibiadei miscuit ac turbavit. Locus est Platonis in Euthydemo initio de Clinia. ἔςι δὲ οὗτος Ἀξιόχου μὲν υἱὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου τοῦ παλαιοῦ αὐτανεψιὸς δὲ τοῦ νῦν ὄντος Ἀλκιβιάδου. Hunc locum mendosum esse existimat Meursius, & corrigere aggreditur: sed frustra est, cum locus sit integer. Loquitur enim Plato de pulchro illo Clinia, fratre patrueli Alcibiadis, qui Clinias filius fuit Axiochi, ut praeter Platonem testatur Aeschines in Axiocho. At Meursius gravi errore hunc Cliniam, de quo loquitur Plato, Alcibiadis patrem esse putavit. Verum Clinias, Alcibiadis pater, in praelio ad Coronam diu ante occubuerat, teste Platone in Alcibiade, & Isocrate & Plutarcho, ac denique Sopatro in divisione controversiarum pag. 290. Clinias autem Axiochi filius, vixit post bellum Peloponnesiacum, ut patet ex illo Aeschinis dialogo. Series igitur paterni generis Alcibiadei haec est:

Alcibiades Magnus ejus filii

Clinias & Axiochus

I I

Alcibiades & Clinias, de quo Plato in Protagora.

Quod spectat ad Alcibiadem majorem, Alcibiadis nostri avum, sententiam nostram confirmat primum quidem Herodotus in Lib. VIII. ubi Cliniam Alcibiadis filium

filium in pugna ad Artemisium fortiter egisse scribit. Fuit autem hic Clinias Alcibiadis nostri pater, ex Plutarcho & Sopatro in locis citatis, quibus accedit Plato in Euthydemo loco citato. Deinde Andocydes in Oratione contra Alcibiadem, καὶ γὰρ ὁ τῆς μητρὸς πατὴρ Μεγακλῆς, καὶ ὁ πάππος Ἀλκιβιάδης ἐξωστρακίσθησαν ἀμφότεροι. Denique Lysias in Oratione contra Alcibiadem, Alcibiadis nostri filium, sub finem. Ex quibus corrigendus est Isocratis locus in Oratione de Bigis, ubi ait: Ἀλκιβιάδης καὶ Κλισθένης ὁ μὲν πρὸς πατρὸς, ὁ δὲ πρὸς μητρὸς ὢν πρόπαππος τοῦ πατρὸς τοῦ ἐμοῦ, scribe, ὁ μὲν πάππος πρὸς πατρὸς &c. Emendandus quoque est Harpocration in voce Ἀλκιβιάδης, legendumque, ἦν δὲ καὶ ἕτερος πάππος &c. Porro maternum genus Alcibiadis habes in hoc stemmate.

Alcmaeon Megaclis filius Olympionices.
|
Megacles major, qui Agaristam duxit.
|
Clisthenes & Hippocrates
|
Megacles —— Agarista
| |
Dinomache Pericles
|
Alcibiades.

In hoc stemmate Herodotum secuti sumus, qui Megaclem Hippocratis filium posuit. Quod si Isocratem audire malumus, tum Megacles patrem habebit Clisthenem, in quam sententiam, ut ingenue fatear, magis propendeo, quippe cum Isocrates in eo loco de Alcibiadis majoribus agat ex professo, nihilque vetet, quominus duo Megacles patrueles extiterint, alter Clisthenis, alter Hippocratis filius.

Ex his illud etiam colligere est, falli Valerium Maximum in Lib. III. (cap. I. ex. 1.) cum Periclem Alcibiadis avunculum dixit; nisi forte avunculum καταχρηστικῶς intelligamus, qui superiore gradu cognatus est, quem nos avunculum Britannico more vulgo appellamus. Cornelius Nepos, Alcibiadem Periclis privignum quibusdam dici refert.

CAPUT II.

Demosthenes emendatus. Ῥῶπος *de vilis pretii mercibus. Hesychius correctus.*

IN Oratione Demosthenis pro Chrysippo adversus Phormionem, locus est foede corruptus, quem partim ex Augustano Codice, partim ex conjectura restituisse mihi vi-

videor. (pag. 941.) ὥστε τοῦ ναυκλήρου κελεύοντος αὐτὸν κατὰ τὴν συγγραφὴν ἐντίθεσθαι τὰ ἀγοράσματα τῶν ἐμῶν χρημάτων. εἶπεν οὗτος ὁ νῦν φάσκων ἀποδεδωκέναι τὸ χρυσίον, ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο ἐνθέσθαι εἰς τὴν ναῦν τὰ χρήματα ἄπρακτον γὰρ εἶναι τὸν ἄνθρωπον. quae verba ſic Wolfius vertit: *Adeo ut naviculario jubente emptas mea pecunia merces ex ſyngrapha imponere: is qui nunc ſe aurum reddidiſſe dicit, nummos conferre in navim poſſe negaret, conſilio ſuo fruſtratum, rebusque infectis.* Et hunc quidem qualemcumque ſenſum elicuit Wolfius ex corruptis Demoſthenis verbis; quae etiam aſteriſco ſignata ſunt. Sed in Auguſtano Codice longe optimo ultima verba ſic leguntur: ἄπρακτον γὰρ εἶναι τὸν ὥρωπον. ex quibus facillimum erat veram ac ſinceram hujus loci ſcripturam deprehendere. Scripſerat enim Demoſthenes ἄπρακτον γὰρ εἶναι τὸν ῥῶπον. Viles ac levis pretii merces Graeci ῥῶπον vocabant, & hujusmodi mercatores ῥωποπώλας; ut teſtatur Heſychius. Aelius Dionyſius apud Euſtathium in Ἰλιάδ. N. pag. 927. ῥῶπον interpretatur τὸν λεπτὸν καὶ εὐτελῆ φόρτον, καὶ ποικίλον. additque, quod ad noſtrum inſtitutum plurimum facit, ἡ δὲ λέξις τοῦ ῥώπου παρά τε Δημοσθένει καὶ ἑτέροις. Neque enim alibi, quod ſciam, nomen hoc ῥῶπος occurrit in Orationibus Demoſthenis, praeterquam hoc in loco; ex quo apparet ita neceſſario emendandum fuiſſe. Porro quam facilis ac prona ſit depravatio harum vocum ῥῶπος & ὤρωπος, oſtendit Heſychii locus, in quo ſic legitur, Αἰγυπτία ἐμπωλὴ ὤρωπος: cum ſcribendum ſit, ὁ ῥῶπος. Et haec quidem quod ſpectat ad vocem ῥῶπος. Quod autem attinet ad vocem ἄπρακτον, confirmat ipſe Demoſthenes in eadem Oratione paulo ſupra: διὰ τὸν συμβάντα πόλεμον καὶ τῶν φορτίων ὧν ἦγε πολλὴν ἀπρασίαν ἐν πάσῃ ἀπορίᾳ ἦν. & infra, ἐν Βοσπόρῳ δὲ ἀπρασίαν τῶν φορτίων κατέλαβε.

CAPUT III.

Demoſthenes explicatus. Ἐπὶ *nota pignoris.* ἐπιδανείζειν.

QUando in eadem Demoſthenis Oratione verſamur, quemdam ex ea locum, qui nobis obſcuriſſimus videtur, lectoribus proponemus. Quid enim ſibi vult, quod ait Demoſthenes non procul ab initio illius Orationis? ἐγὼ γὰρ ὦ ἄνδρες ἐδάνεισα Φορμίωνι τούτῳ εἴκοσι μνᾶς, ἀμφοτερόπλουν εἰς τὸν Πόντον ἐπὶ ἑτέρᾳ γε ὑποθήκῃ. quae Wolfius ſic vertit: *Ego Athenienſes Phormioni mutuas dedi minas viginti ultro citroque in Pontum, alio accepto pignore.* Difficultas eſt non in voce ἀμφοτερόπλουν cujus ſignificatio notiſſima eſt: ſed in his verbis, ἐπὶ ἑτέρᾳ γε ὑποθήκῃ, ac praeſertim in voce ἑτέρᾳ. Crediderat Chryſippus Phormioni mercatori minas viginti ea conditione, ut Phormio merces quadraginta minarum pretii in navem imponeret, quae pignoris loco eſſent Chryſippo, ut docet Demoſthenes. Vides igitur dimidiam partem mercium pignori obligatam fuiſſe, pro altera dimidia parte. Proinde verba Demoſthenis ſic interpretari malim, *altero tanto oppignerato.* In tota igitur Oratione illa adverſus Phormionem, ubicumque ὑποθήκης nomen occurrit, occurrit autem ter & am-

amplius, merces sunt intelligendae, quae creditoribus oppigneratae erant ex syngrapha. Quare debitor tenebatur aut merces pignori obligatas exhibere, aut argentum, quod mutuatus fuerat; alioqui adversus eum, qui nec pecuniam creditoribus solveret, nec pignus exhiberet, gravis erat paena proposita: adeo ut civem Atheniensem optimo loco natum ob eam culpam Athenienses capite damnarint. Tantum illis curae fuit, ut in foro fides servaretur, quemadmodum refert Demosthenes in fine hujusce Orationis. Solebant autem mali debitores, qui pecunias mutuas ab aliquo acceperant commercandi causa, rursus ab aliis mutuari, quod (a) ἐπιδανείζειν dicebant, qua voce frequenter utitur Demosthenes in hac Oratione. Quod quidem clam & insciis creditoribus factitabant, ne illi pignus suum sibi vindicarent, aliisque rursus oppignerari vetarent. Sic intelligendus est locus Demosthenis circa medium. ἔνθεν μὲν ἐξέπλει οὐκ ἐνθέμενος εἰς τὴν ναῦν τὰ χρήματα, ἢ ὑποθήκην οὐκ ἔχων; ἀλλὰ ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς χρήμασιν ἐπιδανεισάμενος: quae Wolfius sic vertit, *Cum enim hinc navigaret, nec pecuniam in navem imposuerat, & pignus non habebat, sed ad meam pecuniam plus erat mutuatus.* Quam interpretationem equidem probare non possum. Vox enim ἐπιδανεισάμενος id satis indicat. Sed alius est sensus horum verborum, ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς χρήμασι: id est, *pecunia mea pignoris loco opposita, aliam supermutuatus.* Vox haec (b) ἐπὶ, pignus & hypothecam denotat, ut supra vidimus, ἐπὶ ἑτέρᾳ γε ὑποθήκῃ. Et in Oratione contra Dionysodorum initio, ὥστε δανεισάμενος παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ νηὶ τρισχιλίας δραχμάς. Wolfius vertit *ad navem*, & iterum in eadem Oratione, ἔλεγον ὅτι βούλονται δανείσασθαι ἐπὶ τῇ νηί. id est, *oppignerata nave*, ut ipse Demosthenes confirmat. Neque aliter explicare soleo locum Isocratis in Oratione Trapezitica: ὁλκάδα γὰρ ἐφ' ᾗ πολλὰ χρήματα ἦν ἐγὼ δεδωκὼς &c. id est, *navem onerariam, quae mihi oppignerata erat pro ingenti pecunia.* Familiare fuit & usitatum apud Veteres navem creditoribus oppignerare, cujus rei exemplum est apud Artemidorum cap. 23. Libri II.

O C A-

(a) Vide Salmasium de modo Usurar pag. 504. & 504. ubi aliquot Demosthenis locis hanc vocem explicat & inlustrat. Ut autem Graeci de malis debitoribus, qui, ut solvant pecunias mutuo acceptas, ab aliis rursus mutuantur, ἐπιδανείζειν dicunt, ita Latini *versura solvere* hoc vocant, cum aes alienum prius contractum, novo aere alieno solvitur, & ita versura facta, seu aliis nummis foenori acceptis, vetus nomen expediunt debitores: de qua phrasi multa viris doctis observata. Vid. Salmas. ibid. pag. 299. & 300. & ad Tertull. de Pallio pag. 163. contra quem ingenti verborum contumelia invehitur Antonius ille Kerkoëtius, seu potius vero nomine Dion. Petavius, in Animadv. ad Salmasii notas in Tertull. pag. 40. & in Elencho pag. 7. & seq. cujus contumeliis se opposuit sub Francisci Franci nomine Salmasius in Confut. Anim. Cercoët. pag. 118. & seq. Utriusque argumenta excutit Joh. Fr. Gronovius inmortali opere de Pecun. Vet. pag. 535 526. & seqq ubi optime discrimen notavit inter *versura solvere*; quod mutuo alicunde accepto debitum expungere, & *versuram facere*, quod in genere pecuniam sub usuris mutuam sumere significat: quae saepe Viri etiam doctissimi non satis distinxerunt. Sed de his plura addere non est hujus loci. Adeat Lector de hac locutione Interpretes Corn. Nepot. in Attic. cap. 2. Graevium ad Cic. in Verrem Lib. II. cap. 76. & ad Orat. pro Fontej. cap. 1. tum nonnulla apud Sim. Bosium ad Lib V. ad Attic. Epist. 21. pag. m. 70. & 71. sed quem vehementer falli notavit ad eumdem locum Graevius pag. 556.

(b) Ita in multis aliis locutionibus hac in re propriis frequentissime hoc occurrit, ut ἐπὶ σώμασιν, ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ, ἐπὶ τῇ νηὶ δανείζεσθαι vel ὀφείλειν, & sim. vide Salmas. ibid. de Mod. Usur. pag. 754. ubi duo alia habet Demosthenis loca similia illis, quae hic adfert Valesius.

CAPUT IV.

Demosthenes cum Isocratis loco collatus. De mercatoribus, qui fidem fallerent.

IN eadem Oratione adversus Phormionem ait Demosthenes, judices Atheniensium semper infensos fuisse mercatoribus, qui fidem fallerent, nec creditoribus suis satisfacerent. Idem antea dixerat Isocrates in Oratione Areopagitica, ubi id etiam addit, Judices magis infensos fuisse fraudantibus, quam eos, quibus damnum erat illatum. Cur autem Judices ita affecti fuerint, diversas uterque Orator rationes affert, quas hic afferre & inter se componere, non ingratum fore duxi. Ait igitur Isocrates, Judices ita existimasse eos, qui fidem violarent contractuum, longe plus pauperibus nocere, quam opulentis. Divites enim, si pecuniam suam domi retineant, nec clientes sibi adsciscant, privari duntaxat exiguis lucris; pauperes vero, si desint qui pecunias ipsis suppeditent, ad extremam inopiam redigi. Demosthenes vero causam hanc adfert, cur Judices adversus fraudulentos debitores tantopere acerbi essent; quod scilicet putarent ab eo genere hominum non eos solum laedi, quibuscum contraxissent, sed etiam mercatum ipsum injuria affici. Commercia enim mercatorum, non a mutuantibus sed a foeneratoribus proficiscuntur ac pendent, qui si defuerint, nec navis, nec navicularius, nec vector ex portu solvere unquam possint.

CAPUT V.

Demosthenes emendatus. Οἶον municipium in agro Attico. Diogenes Laërtius correctus.

TUrpe mendum est in Oratione Demosthenis adversus Macartatum de Hagniae haereditate, cujus emendatio cum facilis & obvia sit, miror tamen neque a Wolfio, neque ab alio quoquam adhuc animadversam fuisse. Nam in ipso Orationis initio sic legitur: γένει γὰρ οὖσα ἐγγυτάτω Ἁγνίᾳ τῷ Ἐξόιου ἐπεδικάσατο τοῦ κλήρου τοῦ Ἁγνίου. Ubi Wolfius τῷ Βουσέλου scribendum esse existimavit. Hic enim Ἁγνίας erat Buseli filius, & paulo post ubi legitur, Γλαῦκός τε ὁ Ἐξοίου, idem Wolfius vertit, *Glaucus Exoei filius.* Pari errore interpretatus est sequentia Demosthenis verba, Βούσελος γὰρ ἦν Ἐξοίου. Sola distinctione hi tres loci emendari poterant: Scribendum enim

enim est ubique, (a) ἐξ Οἴε, id est, ex Oeo municipio. Duo fuerunt municipia hujus nominis in agro Attico, quorum alterum Ceramicum, alterum Decelicum dicebatur. Utriusque cives ac Municipes dicebantur ἐξ Οἴε, ut docet Harpocration in voce Οἶον. Cui consentit etiam Stephanus Byzantius in voce Ἀβρότονον. δύναται δὲ, inquit, καὶ ἐξ Ἀβροτόνε φάναι τὸ ἐθνικόν. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα μάλιστα ἐν τοῖς δήμοις τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἐξ Οἴε δημότης καὶ ἐκ κηδῶν. Ex Oeo igitur municipio oriundus erat Buselus; ac proinde Hagnias major ejus filius, & Hagnias minor ejusdem nepos, de cujus haereditate agitur in Oratione Demosthenis, in eodem Municipio erant adscripti. Idem error est in Lib. II. Diogenis Laërtii, ubi de Stilpone loquitur: καὶ Μύρμηκα τὸν Ἐξαινέτε. Scribendum enim est, (b) ἐξ Ἐνέτε, ut docet Stephanus Byzantius in voce Ἐνέτοι: ut monuit me Aegidius Menagius, quem honoris & amicitiae causa libenter nomino.

CAPUT VI.

Demosthenes corrigitur. Ὕης & Ἄλης, Bacchi epitheta. Hesychius & Clemens Alexandrinus emendati.

DEmosthenes in Oratione illa celeberrima pro Ctesiphonte de corrona, Aeschinem irridens, qui Tragoediarum actor olim fuerat, & qui in mysteriis & orgiis Bacchi Praesul ac Praecentor fuerat, ait illum praecinere solitum, *Euoe Saboe*, & inter saltandum exclamare, *Hyes Attes*. Verba Demosthenis hodie sic leguntur (pag. 156.) καὶ βοῶν εὐοῖ σαβοῖ, καὶ ἐπορχέμενος ὕης ἄττης, ἄττης ὕης. Quod spectat

ad

(a) Verissimam hanc emendationem, notato itidem Wolfii errore, dederat jam Valesius in notis ad Harpocration. pag. 56. & sic in hoc Demosthenis loco corrigendum monuit etiam Palmer. in Excercit. ad Script. Graec. pag 641. de utroque municipio ita Suidas in Οἶον. Ἔστι δὲ τὸ μὲν κεραμικὸν Οἶον τῆς Λεοντίδος φυλῆς. τὸ δὲ δεκελεικὸν Οἶον τῆς Ἱπποθοωντίδος. οἱ δὲ Δημόται ἑκατέρωθεν ἐλέγοντο ἐξ Οἴε. quae totidem verbis apud Harpocrationem leguntur, & paria habet Stephanus in Οἶον. vide eumdem Palmer. in Exercit. pag. 191. sed plura apud Meursium in Libro de Populis Atticae in voce Οἶον pag. 767. in Vol. IV. Thesaur. Antiquit. Graecar. ubi haec Demosthenis loca eodem modo, quo hic Valesius, emendat, & Jnterpretis eruditi errorem etiam observat.

(b) Ad hunc Diogenis Laertii locum videndae sunt ipsius Menagii notae pag. 76. Ed. Londin. ex quo patet laudem hujus emendationis deberi Meursio in notis ad Hesychium Milesium pag. 201. quem non praeteriit Stephani locus, quo solo nititur correctio in Diogene, quem Epitomator ille advocat. Salmasius autem ad Solin. Tom. II. pag. 888. verba Stephani exhibens addit, nullam Myrmecis hujus apud Diogenem fieri mentionem; quod quam vere notaverit, ex hoc ipso Laertii loco patet. vide & Jonsium Lib. III. de Script. Hist. Philos. pag. 271. Sed omnes Stephani Commentatores, Casaubonum secuti, censent eum vitioso Laertii codice deceptum perperam urbem fecisse ex nomine proprio Exaeneti, cujus filium fuisse Myrmecem putat Casaubonus. Holstenius etiam in Castigat. ad Stephan. pag. 114. Meursium frustra ἐξ Ἐνέτε emendasse scribit, adfirmatque Ἐνετὸν urbem nusquam alibi inveniri memoratam. Sed illum refutant satis, quae notavit Menagius, quem recte Casauboni opinionem rejecisse arbitror, praesertim cum Valesii nostri auctoritas ei subscribat.

ad vocabulum ὕης, id Bacchi esse epithetum docet Suidas & Auctor Etymologici, quibus consentit Scholiastes Arati, & Eustathius in Iliad. Σ. pag. 1155. denique Theon in Aratum, ex quibus corrigendus est Hesychius, apud quem legitur, ὑεὺς σαβάζιος, cum legendum sit, ὕης, ut Auctores, quos laudavi, testantur. Sed difficultas est quis sit ἄτλης. Harpocration quidem existimavit Attin illum in Phrygia celeberrimum matis Idaeae ministrum a Demosthene intelligi, quod mihi certe absurdum videtur. Loquitur enim Demosthenes de Orgiis Bacchi, seu Thiasis, quos Aeschines deducebat. Attidi vero nihil commune cum Baccho, cujus Attidis ne nomen quidem cognitum fuisse arbitror Atheniensibus, Demosthenis aetate. Proinde non dubito, quin corrupti sint Demosthenis codices, & quin pro ἄτλης, scribendum sit (a) ἄτης, quod epithetum fuit Bacchi, ex eo quod a Titanibus discerptus fuisse dicitur: Docet id auctor Etymologici; Ἄτης ὁ Διόνυσος ἐπιθετικῶς ἀπὸ τῆς γινομένης ἐκ τῶν Τιτάνων εἰς αὐτὸν ἄτης καὶ φθορᾶς. Idem quoque error eluendus est ex Clementis Protreptico pag. 6. δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἀπεικότως τὸν Διόνυσον τινὲς Ἄτλιν προσαγορεύεσθαι θέλουσιν αἰδοίων ἐστερημένον. Lego Ἄτην.

CAPUT VII.

Demosthenis lapsus memoriae notatus. Thucydides emendatus. Scellias Aristocratis pater. Platonis versio correcta.

Alterum quoque errorem Demosthenis hic notabimus, quo appareat maximos Oratores, dum aliud agunt, memoriae vitio saepius labi. Scribit enim Demosthenes in fine Orationis contra Theocrinem, Aristocratem Scelliae filium optime meritum fuisse de Rep. Atheniensium, quippe qui Eetioniam, in quam Critias ac caeteri ejus socii Lacedaemonios hostes erant recepturi, everterit, populumque Atheniensem in patriam reduxerit. (pag. 859.) καταβκάψας τὴν Ἠετιωνείαν, εἰς ἣν τοὺς Λακεδαιμονίους ἤμελλον οἱ περὶ Κριτίαν ὑποδέχεσθαι, καθεῖλε μὲν τὸ ἐπιτείχισμα, κατήγαγε δὲ τὸν δῆμον &c. quomodo Aristocrates una cum Theramene aliisque Eetioniam everterit, quam quadringenti, extincto Athenis populari statu, ideo extruxerant, ut Lacedaemoniorum praesidium, quoties libitum esset, in urbem admitterent, narrat fuse Thucydides in Lib. VIII. At Demosthenes id tunc factum existimavit, cum XXX Tyranni Remp. Athen. occuparent. Ait enim, οἱ περὶ Κριτίαν, potius οἱ περὶ Φρύνιχον dicere debuisset. Nam Phrynichus celeberrimus fuit inter quadringentos, ut postea Critias inter triginta: & quod subjungit, τὸν δῆμον κατήγαγε, aperte convincit de XXX Tyrannis loqui Demosthenem. Nam pulsis XXX Tyrannis, exules in urbem reducti sunt a Thrasybulo: remotis autem quadrin-

(a) Vide Valesium ad notas Maussaci in Harpocrationem pag. 101. ubi iisdem productis locis ea, quae ad Demosthenis locum de his Bacchi Epithetis hic adfert, notavit.

dringentis, cives in urbem esse restitutos, nec Thucydides nec alius scripsit, quippe cum quadringenti neminem Atheniensium exilio damnassent. Proinde Demosthenes memoria lapsus videtur. Caeterum apud Thucydidem pater illius Aristocratis male nominatur *Sicelius*. Vulgo enim legitur, Ἀριστοκράτην τὸν Σικελίου, cum scribendum sit (a) Σκελλίου, ex Demosthenis loco proxime citato, & ex Platone in Gorgia, ubi Socrates sic loquitur, καὶ Ἀριστοκράτης ὁ Σκελλίου οὗ αὖ ἐστιν ἐν Πυθίου τοῦτο τὸ καλὸν ἀνάθημα. id est, & *Aristocrates Scelliae filius, cujus extat pulchrum illud donarium in templo Apollinis Pythii, quod est Athenis.* male enim Interpres locum illum Platonis vertit. Caeterum Σκέλλιος an Σκελλίης, seu Σκελλίας dicendum sit, dubitari potest. Ego *Scelliam* praetulerim.

CAPUT VIII.

Demosthenes inlustratus. De Ducum magnificis pollicitationibus.

IN prima Demosthenis Philippica locus est, qui lectori negotium facessere merito potest, pag. 20. editionis Basiliensis. ὅποι δ' ἂν στρατηγὸν καὶ ψήφισμα κενὸν καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐλπίδας ἐκπέμψητε, οὐδὲν ἡμῖν τῶν δεόντων γίγνεται. Quid enim sibi volunt hae spes ἀπὸ τοῦ βήματος? Solebant tunc temporis Duces Atheniensium, simul atque populi suffragiis electi fuerant, conscenso suggestu magnifica quaedam populo polliceri, & victorias ac trophaea spondere. Docet id Demosthenes in Oratione περὶ τῆς συντάξεως, ubi de Duce Atheniensium sic ait: τὰς ἐλπίδας ὑμῖν ἀπολείπων ἄλλο δ' οὐδέν. Hinc proverbium (b) αἱ Χάρητος ὑποσχέσεις, *Charetis pollicitationes*: cujus meminerunt Graeci Paroemiographi.

CAPUT IX.

Decretum Byzantiorum apud Demosthenem emendatum. Duo Deliorum decreta castigata & inlustrata. Κλῆσις & ἔγκλησις. *Ammonius correctus.* Πρόσοδος, *pro adlocutione ad populum. Polybius emendatus. Casaubonus notatus.*

IN Oratione Demosthenis pro Corona refertur decretum Byzantiorum in honorem populi Atheniensis, sed multis modis corruptum ac depravatum. Quod cum feliciter emendaverim, rem gratam studiosis lectoribus facturum me existimavi, si emendationem meam ipsis communicarem. Sic ergo legitur apud Demosthenem in editione Basiliensi pag. 325. Ἀθηναίοις δόμεν ἐπιγαμίαν πολιτείαν, κλᾶσιν γᾶς, καὶ οἰκείαν προεδρίαν ἐν τοῖς ἀγῶσι ποτὶ τὸ θάλον, ποτὶ τὰν βωλὰν, καὶ τὸν δᾶμον, πρώτοις περὶ τῶν

(a) Ita etiam corrigi jussit Palmer. Exercit. ad Auct. Graec. pag. 648.
(b) Vide Zenob. Cent. II. Adag. 13. Apostolium Centur. XX. Prov. 59. aliosque.

τὰ ἱερά. Scribe meo periculo, ἔγκλασιν γᾶς, καὶ οἰκιᾶν. προεδρίαν ἐν τοῖς ἀγῶσι πόθοδον ποτὶ τὰν βωλὰν, καὶ τὸν δᾶμον πρώτοις μετὰ τὰ ἱερά. id est, *Jus comparandi agros & domos in hac regione. Primas sedes in certaminibus sacris. Facultatem alloquendi senatum ac populum ante omnes alios peractis sacrificiis.* Emendationem autem nostram confirmant duo decreta Deliorum, quae referuntur in Marmoribus Arundellianis.

In priore quidem decreto leguntur haec verba, εἶναι δὲ αὐτοῖς ἐν Δήλῳ γῆς καὶ οἰκίας ἔγκλησιν καὶ πρόσοδον πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον πρώτοις μετὰ τὰ ἱερά. In altero autem decreto in honorem Dicaei cujusdam, (sic enim scribendum est) quod exstat pag. 43. ita legitur. εἶναι δὲ αὐτῷ ἀτέλειαν ἐν Δήλῳ καὶ γῆς καὶ οἰκίας ἔγκλησιν καὶ πρόσοδον πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον πρώτοις μετὰ τὰ ἱερά. Non ovum ovo similius est, quam hae duae Deliorum inscriptiones similes sunt inscriptioni Byzantiorum. Utrobique enim eadem habentur vocabula. Nam pro his verbis, quae leguntur in inscriptionibus Deliorum, ἔγκλησιν γῆς καὶ οἰκίας, in Byzantiorum decreto legitur ἔγκλασιν γᾶς καὶ οἰκιᾶν. Et nos quidem ex conjectura emendavimus οἰκιᾶν, quod plane confirmant decreta illa Deliorum. ἔγκλασιν vero restituimus ex Manuscripto codice Feliciano. Porro quod discrimen sit inter (a) κλῆσιν & ἔγκλησιν, docet Ammonius Grammaticus in libro de Differentiis vocabulorum, ubi ait: Κλήματα καὶ ἐπικλήματα διαφέρει. Κλήματα μὲν γάρ ἐστι τὰ ἐν τῇ οἰκείᾳ. Ἐπικλήματα δὲ, τὰ ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ. Non dubito quin Ammonius scripserit, κλήματα καὶ ἐγκλήματα· Sic enim Demosthenes in Oratione de Haloneso sub finem, de Cardianis loquens; καὶ τὰ μὲν ἐγκλήματα εἶναι φασὶν ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ. τὰ δὲ αὐτῶν κλήματα ὡς ἐν οἰκείᾳ. Recte etiam in eodem Byzantiorum decreto emendavi, πόθοδον ποτὶ τὰν βωλάν; cum antea legeretur, ποτὶ θόλον, absque ullo sensu. Nos decretum Deliorum secuti rescripsimus, πόθοδον, quod Dorica dialecto idem valet ac πρόσοδον. Est autem πρόσοδος πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον, aditus ad senatum & ad concionem populi. Sic Isocrates loquitur in principio Orationis Areopagiticae, πολλοὺς ὑμῶν οἶμαι θαυμάζειν ἥν τινά ποτε γνώμην ἔχων, περὶ σωτηρίας τὴν πρόσοδον ἐποιησάμην. & paulo post, καὶ τῆς ἐμῆς προσόδου καταφρονεῖτε Et iterum, τὴν πρόσοδον ἀπεγραψάμην. Sic etiam Dio loquitur in Excerptis cap. 10. Pausanias in Achaicis, οἱ δὲ σφισὶν ἀπεκρίναντο μηδὲ ἐκείνοις Ἀχαιοὺς ἐς σύλλογον μήτε ἄλλῳ συνάξειν, ὅστις μὴ ἐπὶ τῷ πράγματι ἐφ' ὅτῳ ποιεῖται τὴν πρόσοδον, παρὰ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς ἔχει δόγμα. Quibus in locis πρόσοδος sumitur pro allocutione. Polybius in Lib IV. pag. 332. ἔφοδον, dixit, οἰόμενοι δεῖν τῷ τε Μαχάτᾳ διδόναι τὴν ἔφοδον ἐπὶ τοὺς πολλοὺς &c. Paulo post idem Polybius, τὴν ἐκκλησίαν pro eodem dixit. Male igitur Casaubonus illum Polybii locum ita vertit: *tum vero ille Ephoros statim adire, petere ut Machatae potestas fiat populum pro concione appellandi.* Melius dixisset, compellandi, aut potius alloquendi. Pro verbo, οἰόμενοι, restituendum puto, οἰόμενος, quomodo legisse videtur Casaubonus, ut ex interpretatione ejus apparet. Denique in decreto Byzantiorum emendavi, πρώτοις μετὰ τὰ ἱερά, certissima conjectura, quam confirmant duo illa decreta Deliorum.

CA.

(a) Recte hanc distinctionem observavit Valesius. Nam κτῆσις τῆς γῆς, aut ἐν γῇ, sive ἔγγειον κτῆμα, quod idem est, possessionem in terra propria, seu res fundi significat, qua de re egregie agit Salmas. de modo Usurar. cap. III. pag. 82. & seq. ubi inter alia ex Demosthene id etiam inlustrat ἐγκτήσεις autem, seu ἐγκτήματα, possessiones in aliena terra vocari ex iis, quae Valesius hic notat, patet.

CAPUT X.

De Hippodamo Mureti error a Victorio reprehensus. Hippodamus Milesius & Turius unus & idem. Hesychius emendatus. διελεῖν dividere. Piraeeus ab Hippodamo in vicos distributus. Lambinus notatus.

ANtonius Muretus vir doctissimus in Lib. I. Variarum Lectionum cap. 14. reprehendit Aristotelem, eumque mala fide usum esse dicit, in referenda sententia Hippodami Milesii. Neque enim Hippodamum Milesium ea dixisse contendit, quae refert Aristoteles in Lib. II. Politicorum (cap. 8.) sed longe diversa; idque probat adductis ipsius Hippodami verbis, quae leguntur apud Joannem Stobaeum in Cap. de Rep. (Serm. XLI.) Extitit postea Petrus (a) Victorius, & ipse vir doctissimus, qui adversus Muretum defensionem Aristotelis suscepit. Ait enim Hippodamum illum, qui ab Aristotele reprehenditur, distinguendum esse ab illo Hippodamo, cujus verba retulit Joannes Stobaeus. Prior enim ille Milesius fuit, uti testatur Aristoteles; alter vero Turius, ut est apud Stobaeum. Proinde Muretum reprehendit Victorius, quod duos Hippodamos inter se confuderit, ut videre est in Lib. XXXVIII. Variarum Lectionum Cap. 2. Respondit deinde Petro Victorio Antonius Muretus, & argumenta a Victorio allata dissolvere conatus est in Cap. 18. Lib. XV. Variarum Lectionum. Verum Mureti responsio non satis firma mihi videtur. Probandum enim illud erat Mureto, unum eumdemque fuisse Hippodamum, Milesium & Turium. Quod cum ille non fecerit, manet invicta Petri Victorii argumentatio. Ego vero id quod a Mureto praestitum non est, veterum Scriptorum certis testimoniis ostendam, unum eumdemque esse Hippodamum Milesium ac Turium.

Primus est Scholiastes Aristophanis, qui ad hunc versum in Equitibus (v. 327.) ὁ δ' Ἱπποδάμου λείβεται θεώμενος, haec adnotat; οὗτος ἐν Πειραιεῖ κατῴκει καὶ οἰκίαν εἶχεν ἥνπερ ἀνῆκε δημοσίαν εἶναι. καὶ πρῶτος αὐτὸς τὸν Πειραιᾶ κατὰ τὰ Μηδικὰ συνήγαγεν. ἦν δὲ Ἀθηναίοις τίμιος. καὶ οἱ μὲν αὐτόν φασι Τούριον, οἱ δὲ Μιλήσιον. id est, *hic Hippodamus habitabat in Piraeeo, & domum quam illic habebat publicam esse permisit. Hic etiam primus Piraeeum coadunavit belli Medici temporibus. Porro Athenienses magnopere eum observarunt. Et alii quidem eum patria Turium, alii vero Milesium faciunt.* Verum

(a) Victorio favet etiam Mich. Piccartus in Comment. ad Aristotel. Polit. pag. m. 241. & 242 ubi Muretum inpudentius Aristotelem calumniatum fuisse dicit, ejusque sententiam pluribus aliis argumentis ab Antonio Riccobono falsi convictam esse notat. de Hippodamo videsis Valesium nostrum ad Harpocration. pag. 40. ubi locum ex Scholiaste Aristophanis etiam exhibet, & in Hesychio emendat εἰς Θουελακοῦς, quod licet idem sit ac Θουρίους, ut paullo post hic scribendum monet, propius tamen insistit vestigiis vulgatae in Hesychio lectionis εἰς σατυελκοῦς; demta enim priore litera, ceterisque transpositis vera inde ultro elicitur scriptura.

rum Hesychius adhuc apertius eum Mileto Turios migrasse scribit. Sic enim habet, Ἱπποδάμου νέμησις. τὸν Πειραιᾶ Ἱππόδαμος Εὐρυφῶντος παῖς ὁ καὶ μετεωρολόγος, διεῖλεν Ἀθηναίοις. οὗτος δὲ ἦν καὶ ὁ μετοικήσας εἰς σατυρικοὺς, Μιλήσιος ὤν. id est, *Hippodami distributio. Hippodamus Euryphontis filius, qui etiam Philosophus fuit, Athenienſibus Piraeeum divisit. Hic autem est, qui Thurios migravit, cum esset Milesius.* Scribo igitur in Hesychio, εἰς Θουρίους μετοικήσας. Ab hoc Hippodamo forum in Piraeeo Hippodamiae nomen accepit. Ejus mentio fit apud Demosthenem in Oratione adversus Timotheum. Harpocration in Lexico, *ἀγορὰν*, inquit, φασὶν εἶναι ἐν Πειραιεῖ καλουμένην Ἱπποδάμειαν ἀπὸ Ἱπποδάμου Μιλησίου ἀρχιτέκτονος τοῦ οἰκοδομησαμένου τοῖς Ἀθηναίοις τὸν Πειραιᾶ. id est, *forum in Piraeeo ajunt esse Hippodamiam, ita dictam ab Hippodamo Milesio architecto, qui Piraeeum Athenienſibus aedificavit.* ubi notabit studiosus lector Scholiasten quidem Aristophanis dicere, Piraeeum collectum & adunatum fuisse ab Hippodamo: Hesychius autem dicit Piraeeum ab eo divisum fuisse ac distributum in vicos. Id enim significat vox διελεῖν. Qua voce utitur Aristophanes in Avibus (v. 996.)

> Γεωμετρῆσαι βούλομαι τὸν ἀέρα
> Διελεῖν τέ κατ' ἀγυιάς.

Aristoteles quoque in Lib. II Politicorum cap. 8. de nostro Hippodamo loquens, ait Piraeeum ab eo dissectum fuisse: sic enim ait: Ἱππόδαμος δὲ Εὐρυφῶντος Μιλήσιος ὃς καὶ τὴν τῶν πόλεων διαίρεσιν εὗρε, καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέτεμεν &c. quae verba Lambinus pessime vertit hoc modo: *Hippodamus Euryphontis filius Milesius qui & civitatum divisionem reperit & Piraeeum muro ab urbe sejunxit.* Atqui non id dicit Aristoteles, sed tantum Piraeeum ab illo dissectum fuisse, id est in varias regiones distributum, in porticus scilicet & fora, templa, vicos ac navalia, quod proprium est architecti.

CAPUT XI.

Hesychius correctus, rejecta Leopardi & Turnebi emendatione. Malaeotes Tyrrhenus. Pelasgi. Erigonae tres.

QUam proclive sit falli in emendandis veterum Scriptorum libris, illustri exemplo duorum doctissimorum hominum hic ostendam. Hi sunt Petrus Leopardus, & Adrianus Turnebus, Viri praestantissimi & de litteris optime meriti. Qui cum de oscillis agerent, locum Hesychii adduxerunt, qui sic habet: Αἰώρα ἑορτὴ Ἀθήνησιν, ἣν οἱ μὲν ἐπὶ Τημαλέου τυράννου θύειν φασὶν, οἱ δὲ ἐπὶ Κλυταιμνήστρας καὶ Αἰγίσθου: οἱ δὲ ἐπὶ Ἠριγόνῃ Ἀλήτιδι τῇ Ἰκάρου. Paulus quidem Leopardus in Lib. VI. Emendationum Cap. 14. emendat, ἐπὶ τιμῇ Ἀλέου τυράννου: Turnebus vero in Lib. XX. Adversariorum Cap. 24. ἐπὶ τιμῇ Λέου. Sed pace doctissimorum hominum dictum sit, uterque falsus est. Scribendum enim est in Hesychio, ἐπὶ τῇ Μαλέου Τυῤῥηνοῦ. Auctorem hu-

hujus emendationis habeo Scriptorem Magni Etymologici, qui in voce Ἀλῆτις sic habet: τινὲς δὲ Ἠριγόνην τὴν Ἰκαρίου θυγατέρα, ὅτι πανταχοῦ ζητοῦσα τὸν πατέρα ἠλᾶτο. οἱ δὲ Αἰγίσθου καὶ Κλυταιμνήστρας φασίν. οἱ δὲ τὴν Μαλεώτου τοῦ Τυῤῥηνοῦ θυγατέρα. Malaeotes Tyrrhenus seu Pelasgus regnavit olim in Italia, ejusque regia fuit in ora maritima, quae Regis villa dicebatur. Postea vero relicta Italia, una cum Pelasgis Athenas migravit, ut docet Strabo in Lib. V. (pag. 225. in fine) ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τόπῳ ἐστὶ καλούμενον Ῥηγισουίλλα. ἱστορεῖται δὲ γενέσθαι τοῦτο βασίλειον Μαλαιώτου Πελασγοῦ, ὅν φασι δυναστεύσαντα ἐν τοῖς τόποις μετὰ τῶν συνοίκων Πελασγῶν, ἀπελθεῖν ἐνθένδε εἰς Ἀθήνας. Sane Pelasgos olim in Atticam venisse, & ab Atheniensibus agrum Hymetticum colendum accepisse docet Herodotus in Lib. VI. (cap. 137.) eosdemque postea inde expulsos ab Atheniensibus, Lemnum commigrasse. Sed difficultas est, idemne sit Malaeotes Pelasgus cum Tyrrheno. Equidem non dubito quin idem sit. Nam Pelasgi olim Tyrrheni dicti sunt a multis, ut docet Dionysius Halicarnasseus in Lib. I. (pag. 20. Ed. Sylburg.)

Altera difficultas est, quonam modo appellata fuerit haec Malaeotae filia. Ego Erigonam dictam fuisse suspicor. Nam & illa Aegisthi & Clytemnestrae filia, quam Ἀλῆτιν vocatam esse dicebant, Erigona vocabatur, ut testatur Hyginus in libro de Fabulis Cap. CXXII. Tres igitur fuerunt Erigonae: Prima Icarii filia, secunda Aegisthi, tertia Malaei seu Malaeotae.

CAPUT XII.

Characis fragmentum inlustratum. Sileni & Marsyae statuae in urbibus.

CHarax (*a*) Historicus fuit non contemnendus, cujus testimonio veteres Grammatici non raro utuntur. Ejus quemdam locum, qui ab Auctore Magni Etymologici adducitur, hic illustrare conabor. Sic igitur ille in voce Κολώνεια. φασὶ γὰρ τότε τὸν Διόνυσον τὸν ἐπὶ Τυρσηνοὺς ἀπιόντα πόλεμον, τοὺς γεγηρακότας τῶν Σειληνῶν μετὰ τῆς ἀχρήστου ἡλικίας ἐν Ἰταλίᾳ καταλιπεῖν. τοὺς δὲ τραπῆναι ἐπὶ ἀμπέλων ἐπιμέλειαν καὶ εὔοινον γενέσθαι τὴν Ἰταλίαν. τοὺς δὲ γεωργοὺς οἱ Ἰταλοὶ κολώνους ἐκάλουν. ὡς καὶ ἱδρύσασθαι τοιαῦτα ἀγάλματα οἰνοφοροῦντα ἐν ἀσκοῖς. ἐσπούδαζον δὲ καὶ ἃς ᾤκουν πόλεις οἱ Ἰταλοὶ, τιμὴν ταύταις παρέχειν, ἀνιστάντες δαίμονά τινα ὡς πρεσβύτην ὅμοιον Σειληνῷ, ἵνα καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἱερῶν συγκραθῶσιν. αἱ δὲ πέδαι περιτιθέμεναι δηλοῦσι τὸ ὑπήκοον, τῷ συνδεδέσθαι αὐτοῖς τὰς πόλεις τὰς ἐχούσας τὰ τοιαῦτα ἀγάλματα. *ajunt Bacchum cum proficisceretur ad bellum contra Tyrrhenos, Silenos, qui senio confecti erant, cum reliqua inbelli aetate in Italia reliquisse: eos vero ad vitium culturam conversos effecisse, ut Italia vino abundaret. agricolas autem Itali colonos vocant.*

 Ita-

(*a*) De eo vide Vossium Lib. III. de Historic. Graec. pag. 341. ubi nonnulla veterum Grammaticorum de hoc Charace testimonia, interque ea etiam Etymologici Magni locum profert.

Itaque Itali ſtatuas illorum ſimiles erexerunt, quae in utribus vinum portabant. Porro Itali urbibus, quas condebant, hunc honorem exhibere ſoliti erant, ut ſimulacrum Daemonis cujusdam, ſenis inſtar Sileni, publice erigerent; eo ſcilicet conſilio ut ſacrorum ſocietate ſe illis urbibus conjunctos eſſe oſtenderent. Compedes vero, quibus pedes circumligatos habent, obſequium atque obſervantiam ſignificant, & urbes quae hujusmodi ſtatuas habent, ipſis devinctas adſtrictasque eſſe.

Multa in hoc fragmento obſervanda ſunt. Primum ait Charax Bacchum auctorem coloniarum. Hunc enim primum Silenos ſuos, qui provecta erant aetate, in Italia collocaſſe, eosque eo quod vites coluiſſent, colonos eſſe dictos. Ait deinde Charax Italos, ut gratiam Silenis referrent, eorum ſtatuas vinum in utribus portantes erexiſſe. Addit denique Italos, id eſt, Romanos, quoties coloniam deducebant, ſtatuam Daemonis cujusdam vetuli inſtar Sileni, in iis conſtituiſſe, idque magni honoris loco. Idem certe Servius ad Lib. IV. Aeneidos, (v. 58.) ad illa verba, *Patrique Lyaeo*: *Qui*, inquit, *ut ſupra diximus, apte urbibus libertatis eſt Deus. Unde etiam Marſyas miniſter ejus per civitates in foro poſitus, libertatis indicium eſt: qui erecta manu teſtatur nihil urbi deeſſe.* Marſyas enim Silenus fuit ex Bacchi comitibus. Sed inter Characem & Servium hoc diſcrimen eſt: Charax quidem Sileni ſtatuam indicium ait fuiſſe coloniae. Servius vero affirmat ſignum id fuiſſe urbis liberae ac ſui juris.

CAPUT XIII.

Plutarchus ex Cenſorino inluſtratus & emendatus. Magnus annus, ſive ſeculum. Senſus Eclogae quartae Virgilianae indicatus.

APud Plutarchum in vita L. Syllae (pag. 456. Ed. Francof.) locus eſt valde obſcurus, quem hic illuſtrare conabor in gratiam ſtudioſorum. Poſtquam enim multa retulit prodigia, quae paulo ante bellum civile Syllae ac Marii, contigerunt, haec addit: Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ λόγιοι μεταβολὴν ἑτέρου γένους ἀπεφαίνοντο καὶ μετακόσμησιν ἀποσημαίνειν τὸ τέρας· εἶναι μὲν γὰρ αὐτῷ ὀκτὼ τὰ σύμπαντα γένη διαφέροντα τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἤθεσι δι' ἀλλήλων, ἑκάστῳ δὲ ἀφωρίσθαι χρόνων ἀριθμὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ. καὶ ὅταν αὐτὴ σχῇ τέλος, ἑτέρας ἐνισταμένης κινεῖσθαί τι σημεῖον ἐκ γῆς ἢ οὐρανοῦ θαυμάσιον, ὡς δῆλον εἶναι τοῖς πεφροντικόσι τὰ τοιαῦτα καὶ μεμαθηκόσιν εὐθὺς, ὅτι καὶ τρόποις ἄλλοις καὶ βίοις ἄνθρωποι χρώμενοι γεγόνασι καὶ θεοῖς ἧττον ἢ μᾶλλον τῶν προτέρων μέλοντες. Id eſt, *Etruſci autem Aruſpices reſponderunt alterius aetatis mutationem portendi, & renovationem hoc prodigio ſignificari. Eſſe enim ipſorum octo in univerſum ſecula, vita ac moribus inter ſe diſcrepantia. Unicuique autem ſeculo definitum eſſe a Deo certum annorum numerum, qui magni anni circuitu compleatur. Porro cum circuli finis acceſſerit & alterius initium adfuerit, ſigna quaedam admirabilia oriri ex terra aut è coelo, ita ut earum rerum periti ac ſtudioſi ſtatim agnoſcant homines natos eſſe, qui aliis moribus, alioque vivendi genere utantur, & qui plus vel minus, quam ſuperiores, Diis grati acceptique ſint futuri.*

Ex

Ex ritualibus Etruscorum libris haec deprompta sunt, ut docet Censorinus in Lib. de Die Natali Cap. 17. his verbis: *sed licet veritas in obscuro lateat, tamen in unaquaque civitate quae sint naturalia secula, Rituales Etruscorum libri videntur docere: in quibus scriptum esse fertur, initia sic poni seculorum, quo die urbes atque civitates constituerentur, de his qui eo die nati essent, eum, qui diutissime vixisset, die mortis suae primi seculi modulum finire. Eoque die qui essent reliqui in civitate, de his rursum ejus mortem qui longissimam aetatem egisset, finem esse seculi secundi, sic deinceps tempus reliquorum terminari: sed ea quod ignorarent homines, portenta mitti divinitus, quibus admonerentur unumquodque seculum esse finitum. Haec portenta Etrusci pro haruspicii, disciplinaeque suae peritia, diligenter observata in libros retulerunt. Quare in Thuscis historiis, quae octavo eorum seculo scriptae sunt, ut Varro testatur, & quot numero secula ei genti data sint, & transactorum singula quanta fuerint, quibusque ostentis eorum exitus designati sint, continetur. Itaque scriptum est, quatuor prima secula, annorum fuisse centum & quinque: quintum centum viginti trium: Sextum undeviginti & centum: septimum totidem: octavum tum demum agi: nonum & decimum superesse. Quibus transactis finem fore nominis Etrusci.* Locum Censorini, licet prolixior sit, integrum adscripsi, eo quod maximam lucem afferat Plutarcho. Ambo enim de una eademque re loquuntur, ut patet tum ex Thuscorum nomine, quo utuntur ambo Scriptores, tum ex prodigiis, quae fieri dicunt in mutatione seculi. Quod autem Plutarchus ait, unicuique aetati definitum esse a Deo numerum annorum, qui circuitu magni anni compleatur, idem prorsus dicit Censorinus, & inaequalia fuisse illa secula docet. Certe *annus magnus* apud Plutarchum nihil aliud est, quam seculum. Sic enim veteres vocabant, ut docet idem Censorinus in Cap. 16. *tempus autem, non diem tantummodo, vel mensem, vel annum vertentem appello, sed & quod quidam lustrum, aut annum magnum vocant, & quod seculum nominant.* Ceterum apud Plutarchum lego, εἶναι δὲ αὐτῶν ὀκτὼ τὰ σύμπαντα. id est, *Thuscorum octo esse secula.* Censorinus quidem ex Varrone decem fuisse dicit. Sed quoniam rituales libri octavo Thuscorum seculo conscripti erant, ideo Plutarchus, aut is ex quo Plutarchus haec descripsit, octo tantum fuisse Thuscorum secula existimavit. Sibylla quoque decem secula hominibus assignat, quae per metalla dividit, & quis Deus per unumquodque seculum regnaturus sit, monet; ut refert Servius ad Eclogam IV. Virgilii. Quare apud Plutarchum pro voce ὀκτὼ, libentius rescripserim δέκα. Porro ex his locis Plutarchi ac Censorini exponenda videtur quarta illa (*a*) Virgilii

Eclo-

(*a*) De sensu hujus Eclogae quam multa ac diversa viris doctis notata sint, observare nihil adtinet. Recte Valesius de renovatione seculorum & aetatis mutatione explicat. Nota enim sunt, quae de conversionibus secularibus ac rerum instauratione Philosophis veteribus, Stoicis praesertim, tradita sunt, de quibus multa erudita habet D. Heinsius in Introduct. in Hesiod. Oper. & Dies cap. 9. ubi totam hanc Maronis Eclogam circa illam periodorum revolutionem versari monuit, & de diversis seculorum commutationibus explicuit. Quae autem Constantinus, sive potius sub ejus nomine Eusebius, in Oratione ad Sanctor. Coetum cap. 19. & seqq. tradidit, tamquam Virgilius ex Sibyllinis carminibus ea de Christo vaticinatus esset, peculiari Oratione discussit ac refutavit Aug. Buchner. in Orationib. Academic. Vol. II. pag. 165. & seqq. licet huic opinioni etiam inter alios faveat Is. Vossius de Sibyllin. Orac. cap. 5. Sed plures aliorum sententias collegit ad initium illius Eclogae in notis suis Optimus ac Venerandus Patruus meus, cujus curae Virgilium egregiis ac diu desideratis N. Heinsii aliorumque adnotationibus exornatum brevi debebunt Literati.

Ecloga. Ait enim nafcente Salonino Pollionis filio finiri feculum antecedens, & novum feculum inchoari.

Magnus ab integro feclorum nafcitur ordo,
Tu modo nafcenti puero, quo ferrea primum
Definet, ac toto furget gens aurea mundo. &c.

CAPUT XIV.

Fragmentum incerti Scriptoris emendatum. Callinus poëta pentametri inventor. Evenus, elegiographus. Mimnermus Colophonius. Ibycus poëta Lyricus. Eufebii Chronicon caftigatum.

IN fragmento (*a*) incerti Scriptoris, quod Cenforino adjungi ad calcem folet, locus eft corruptiffimus, quem mihi videor feliciter emendaffe. Sic enim vulgo le-

(*a*) Fragmentum hoc incerti Grammatici, quod Cenforino adfcribitur & vulgo adjicitur, ei abjudicatum eft a Carrione, cum nihil ad Scriptoris illius de Die Natali librum pertineat, quem plerique fecuti funt, quamquam in diverfa ab iis abeat Barthius, qui fcriptum illud, licet ad Cenforini opufculum non faciat, ejusdem tamen auctoris effe oftenfurum fe aliquando promittit in notis ad Claudian. Mamertin. pag. 340. Quae in eo ex Cap. IX. hic feliciter emendata funt Valefio, lubet nonnullis confirmare, & de Poetis illis veteribus, *Callino*, *Eveno*, & *Ibyco* quaedam notare, aliaque nonnulla ad locum hunc inluftrandum addere, licet forte uberiora, quam notarum harum ratio patitur, bona cum Lectoris venia. Et quidem eadem in fragmento hoc emendatio venerat jam in mentem Jac. Nicol. Loënfi, viro eruditionis exquifitae, Lib. X. Mifcellan. Cap. 1. ubi *Callini* & *Eveni* nomen huic loco reftituit, quomodo & poft eum corrigi juffit Rich. Bentlejus ad Callimachi Fragmenta pag. 323. licet vulgata lectio defendi poffet ex Ifacio Tzetze, qui in Prolegomenis Scholiorum ad Lycophronem fimiliter ante Mimnermum recenfet Callimachum; fed cum quo tamen faepe confufus eft Callinus, & unius Epigrammata alteri tributa funt: vid. Fabric. in Biblioth. Graec. Lib. III. cap. 19. pag. 484. fed Löenfem ac Valefium fequamur praeftat. Fuit autem Callinus ille elegiographus Poeta a veteribus paffim memoratus, unde Καλλῖνος ὁ ἐλεγείας ποιητὴς Straboni vocatur Lib. XIII. pag. 624. & 627. hujus duo habentur Epigrammata Graeca in Antholog. Lib. I. pag. 25. & 40. Ed. Steph. fed ubi fcribitur Καλλινίκ. Apud Terentianum Maurum in Commeliniana Editione pag. 65. legitur *Callinoum*, quomodo etiam in Ed. Briffaei, qui in notis pag. 81. b. alios *Callinorum* legere, ut hic Valefius fcripfit, notavit, addens fibi de *Callinoo* nusquam alibi quidquam repertum effe, fed de *Callino* aliquid e Strabone profert, quamvis ita, ut verum vidiffe non videatur: nam metri neceffitate *Callinoum* vocavit Terentianus, qui aliter *Callinus* erat dicendus. Vide Schottum ad Procli Chreftomath. pag. 28. ubi plura de hoc *Callino* habet, & recte ejus nomen reftituit Paufaniae Lib. IX. cap 9. pro quo vulgo illic Καλαῖνος fcribitur, idque Sylburgio antea animadverfum recte probavit Kuhnius. Quaedam etiam de eo vid. apud Cafaub. ad Athen. Lib. XII. cap. 5. De *Mimnermo* agunt Pafferatius & Broukhufius ad Propert. Lib I. El. 9. 11. *Eveni* autem poetae itidem elegiaci nomen pro vulgato *Euhemeri* (quod male in hoc loco agnofcit Voffius de Poët. Gr. pag. 59.) reponendum effe vidit etiam Nunnefius. Idem Löenfis eo, quem adduxi, loco errorem Gyraldi notat, qui ex corrupta hujus fragmenti fcriptura deceptus duos fuiffe *Euhemeros* perperam exiftimabat, docetque e Suida duos fuiffe poetas elegiographos *Evenos*, quod obfervavit etiam Rigaltius in notis ad Artemidor. pag. 6. Memoratur & Εὔηνος ἐλεγείας ποιητὴς apud Eufebium, cujus locum vide apud Valefium noftrum in notas Mauffac. ad Harpocr. pag. 115. ubi & ex Arriano notavit Evenum lafcivi carminis poetam

legitur (in cap. 9.) *prior est musica inventione metrica. Cum sint enim antiquissimi Poëtarum Homerus, Hesiodus, Pisander, & hos secuti Elegiarii, Callimachus, Mimnermus, Euhemerus* &c. Vetus codex Ludovici Carrionis scriptum habet, *Gallinus Mi-*

P 3

ner-

tam fuisse. Supersunt quoque nonnulla ejus carmina apud Stobaeum, & in Anthologia Graeca: illud autem vulgatissimum Eveni epigramma, quod in fine capitis memorat Loënsis, legitur in Antholog. Lib. I. pag. 10.

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔπι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοὶ, τράγε, θυομένῳ.

Ubi quod capro minatur vitis, postea faceta, sed acerba, parodia in Domitianum translatum est, postquam ille de vineis excidendis edictum proposuerat, σοὶ τράγε mutato in Καίσαρι θυομένῳ, cui denunciat vitis, se, etiamsi ad radicem ab eo excisa esset, tantum tamen vini producturam, quantum ei inmolando sufficeret, qui sensus est illorum versuum apud Sueton. in Dom. cap. 14. ubi vide notas, & Miscell. Observ. Vol. VI. Tom. II. pag. 382. & ex eo vertit Ovidius Lib. I. Fast. v. 357. noto versu, *Rode caper vitem* &c. ut post Politianum notavit etiam Schottus ad Proverb. Graec. pag. 369. In fragmento deinde optime a Valesio nostro, ejecto *Eupoli* Comico, restitutus est *Ibycus*, celebris ille, sed calamitosa morte infelix, inter veteres Lyricus poeta, de quo nonnulla vide apud Lindenbrog. ad Statium pag. 479. Locus ille ex Eusebii Chronico, in quo Ibyci nomen corruptum esse in fine hujus capitis monet Valesius, habetur Num. MCCCCLXXVII. ubi memoratur *Hippicus carminum scriptor*, pro quo Scaliger in Notis pag. 95. testatur in Petaviano Codice legi *Hibicus*, & inde Arnaldum Pontacum Episcopum Vasatensem collegisse legendum *Ibycus*, & recte: quomodo etiam Salmasius Scaligerum oblique traducens emendari jussit ad Solin. Tom. I. pag. 52. Vid. Fabric. Biblioth. Graec. Lib. II. cap. 15. pag. 583. Sed & alia sunt in eo Fragmenti loco, ad quae notari nonnulla merentur. Nam quod primis in verbis antiquissimi recenseantur epici poëtae, *Homerus, Hesiodus, & Pisander*, pro ultimo *Terpander* reponendum censebat Cauchius, cujus emendationes in hoc fragmentum exhibentur in editione Schotti, qui addidit illud post Procli Chrestomathiam, quae Observationibus ejus adnectitur. Ille autem, ut hoc in transcursu addam, est Johannes Cauchius, vir eruditissimus, & non adeo consulari dignitate, quam doctrinae elegantioris laude inter Trajectenses quondam celebris, ut inter alia ostendit Nepotis editio ab eo castigata, emendationes in Paulinum, quas subinde ad partes vocat in notis suis Fronto Ducaeus, & in Prudentium, quas in praefatione sua praedicat valde N. Heinsius, tum hae ipsae in fragmentum hoc castigationes, aliaque, quae adjici possent iis, quae habent in Bibliotheca sua Belgica Valerius Andreas, & Cel. Graevius post Orat. in Natal. Acad. Traj. pag. 397. qui scripta illius recensent: Sed plura de eo brevi dabit in Trajecto suo Erudito propediem prodituro Amplissimus Patruelis meus, quem honoris & amicitiae ergo nomino, Casparus Burmannus, apud Trajectinos Literarum nostrarum inter paucos peritus fautor. Ceterum, ne devertar, vulgatam hujus loci lectionem non sollicitandam, & frustra Cauchium pro *Pisandro* voluisse *Terpandrum*, evincit Tzetzes in Prolegomenis Scholiorum ad Lycophronem: Γεγόνασι δὲ ὀνομαστοὶ ποιηταὶ πέντε, Ὅμηρος, Ἡσίοδος. Πανύασις, Ἀντίμαχος, καὶ Πείσανδρος. & Proclus in Chrestomath. pag. 6. Ed. Schotti: Γεγόνασι δὲ τοῦ ἔπους ποιηταὶ, κράτιστος μὲν Ὅμηρος, Ἡσίοδος, Πείσανδρος &c. ubi vides antiquissimis poetis Homero & Hesiodo similiter adjungi hunc Pisandrum, qui Rhodius fuit & Heracleam seu de rebus ab Hercule gestis scripsit, licet nonnulli eum Hesiodo vetustiorem & Eumolpi aequalem statuant. Vide de eo Munker. ad Hygin. pag. 399. & Vossium de Poët. Graec. pag. 15. ubi etiam locum ex hoc Censoriniano fragmento citat. Verum idem pag. 75. recenset alium juniorem Pisandrum sub Alexandro Mammaeae filio, qui carmine scripsit ἡρωικὴν θεογαμίαν, qua Jovis & Junonis nuptias celebrasse dicit: sed in eo fallitur Vossius, cum carmen de Jovis & Junonis nuptiis ἱερὸς γάμος dictum fuerit, & ad antiquum hunc Pisandrum referendum sit, ut patet ex Macrobio Lib. V. Saturn. cap. 2. qui tradit Homerum ex hoc Pisandri opere plurima ad verbum transscripsisse, unde & aetate Homerum ipsum antecessisse statuendum esset: poëma autem ἡρωικῶν θεογαμιῶν, quod memorat Suidas & Zosimus Lib. V. cap. 19. Heroum ac Divarum nuptias descripsit, & juniorem Pisandrum Lycaonium habet auctorem. Vide Vales. ad Euagr. Lib. I. Hist. Eccles. cap. 20. & Thom. de Pinedo ad Stephan. Byzant. pag. 771. Terpander igitur inter Epicos illos poëtas referri nequit, cum ille Musicis potius adnumerandus sit, licet & carmina condiderit, quippe qui primus invenerit musicos νόμους, & citharae seu lyrae modos constituerit, ac poëmatibus metra adjecerit. Ita in Chronico Epocharum

Grae-

nervus Eurectus. Ego non dubito quin ſcribendum ſit, *Callinus.* Hic enim primus Pentametrum inveniſſe dicitur, ut tradit Terentianus Maurus in Lib. de metris.

Pentametrum dubitant quis primus finxerit auctor.
Quidam non dubitant dicere Callinorum.

Marius etiam Victorinus in Arte Grammatica Lib. III. (pag. 146. Ed. Commel.) idem ſcribit. Nam de Pentametro loquens ait: *quod inveniſſe fertur Callinous Epheſius. Alii vero Archilochum ejus auctorem tradiderunt, quidam Colophonium quemdam: ſuper quorum opinione apud Grammaticos magna diſſenſio eſt.* Colophonius ille, cujus nomen Victorinus reticuit, Mimnermus eſt, elegiarum Poeta celeberrimus, cujus meminit Strabo in Lib. XIV. (p. 643.) De Callino etiam Epheſio idem Strabo loquitur non ſemel. Supereſt igitur difficultas in *Euhemeri* nomine. Ego *Euenus* ſcribendum eſſe exiſtimo. Fuit enim Euenus Parius antiquiſſimus elegiarum Poëta, cujus etiam meminit Plato & Hyperides. Vide Harpocrationem in voce Εὔηνος. Porro quod ſcribit Marius Victorinus, Pentametri inventionem a nonnullis tribui Archilocho, idem quoque tradit Plutarchus in Libro de Muſica.

In eodem fragmento Scriptoris incerti ſequuntur haec verba: *mox Archilochus & Si-*

Graecarum in Marmorib. Oxoniens. pag. 166. Epoch. 35. Ἀφ᾽ οὗ Τέρπανδρος ὁ Δερδενέος ὁ Λέσβιος τοὺς νόμους τοὺς λύρας καὶ αὐλῶν ἐδίδαξεν, οὓς καὶ αὐλητῆσι συνηύλησε. *A quo Terpander Derdenei filius Leſbius nomos Lyricos & auleticos docuit, quos cum tibicinibus ſimul tibiis cecinit.* ubi multa de νόμοις, qui muſicos modos notant, habet Seldenus pag. 170. & ſeqq. de qua voce vide & Doctorum notas ad Sueton. Ner. 20. ad quem locum nomi ſignificationem in muſica jam explicuit Dom. Calderinus in Face Critica Gruteri Tom. I. pag. 315. Clemens Alexandrin. Lib. I. Strom. pag. m. 133. Ed. Sylb. μέλος τε αὖ πρῶτος περιέθηκε τοῖς ποιήμασι, καὶ τοὺς Λακεδαιμονίων νόμους ἐμελοποίησε Τέρπανδρος ὁ Ἀντισσαῖος. *Modos autem poëmatibus primus adjecit, & Lacedaemoniorum leges numeroſis verſibus ſcripſit Terpander Antiſſaeus.* ita haec vertit Gentianus Hervetus, cujus interpretationem recte quidem caſtigat Meibomius ad Ariſtoxeni Harmon. Elem. inter Muſicos Veter. pag. 76. vertens: *Lacedaemoniorum leges cantandas exhibuit.* ſed qui tamen ipſe verum non adſecutus eſt verborum ſenſum: per νόμους enim hic non indicari civiles leges, ſed cantilenas ſacras tunc Lacedaemone uſitatas, ac Terpandrum muſicae ſacrae in nomis illis adhibitae apud Lacedaemonios auctorem fuiſſe, intelligi in hoc Clementis loco optime oſtendit Lydiatus ad Marm. Oxon. pag. 199. Quin & citharae tres chordas quatuor prioribus adjecit Terpander, unde de eo refert Plinius Lib. VII. cap. 56. *citharam Amphion, vel ut alii Orpheus, invenit. Septem chordis tribus ad quatuor additis Terpander. octavam Simonides addidit, nonam Timotheus.* vid. & Plutarch. de Muſica pag. m. 1141. & hoc ipſe jactat in verſibus, qui leguntur in Euclidis Introd. Harmon. pag. 19.

Ἡμεῖς τοι τετράγηρυν ἀποστέρξαντες ἀοιδὴν,
Ἑπτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ὕμνους.

De quorum interpretatione vide Meibom. in notis pag. 62. Plura egregia hac de re notavit nuper Eruditiſſimus Auctor Criticae Vanni in Pavonem pag. 649-----655. Denique in fragmento prope finem Capitis ad verba illa, *hos ſecuti muſici Timotheus, & Pondos & Hyperides & Follis,* merito notavit Carrio, vereri ſe, ut nomina illa recte ſe habeant: pro *Pondos* Scaligerum *Polyïdos*, & pro *Follis* emendare *Pollis*, exemplari ſuo, quod in Leidenſi Bibliotheca ſervatur, adſcripſit Ger. Joh. Voſſius. Idem Cauchius legebat *Hipponax & Hyperides*, & *Phyllis* pro *Follis* ex Plutarcho, teſte Nunneſio, qui *Hippoclides* conjiciebat. Seldenus autem ad Marm. Oxon. pag. 216. nihil definiens in medio relinquit, an *Hyppodici* nomen in marmore, aut *Hippici* in Euſebio, vel denique *Hippaſii* apud Martian. Capellam controverſum, huic loco medelam ſubminiſtrent, an hinc accipiant. Sed quoniam haec alterius loci ſunt, & jam ſatis ſub manu excrevit haec nota, pedem hic figo, ne plus juſto prolixior ſim.

Simonides trimetrum Jambicum, Chorium catalecticum, tetrametrum composuerunt. Archilochus etiam commata versibus applicando variavit. Eupolis per plurimas species secuit; Alcman numeros etiam minuit in carmen. Eupolis Poëta Comicus nullum hic locum habere potest. In veteri codice Ludovici Carrionis scriptum est, *ea potius.* Ex cujus scripturae vestigiis emendandum puto, *Ibycus.* Hic est inter Lyricos Poëtas nobilis, cujus etiam nomen corruptum est in Eusebii Chronico; illic enim vulgo scribitur *Hippicus*, pro *Ibyco.*

CAPUT XV.

Plutarchus aliquoties emendatus. Aphytis Thraciae urbs. Rhossus in Syria. Ipsus Phrygiae oppidum. ἐμβάδες *calciamentum tragicum. Plutarchi versio castigata.*

Apud Plutarchum in vita Catonis Censorii (pag. 345.) leve mendum est, quod miror ab Interprete animadversum non fuisse. Ubi enim de ejus Censura loquitur, sic ait: προσέγραψε μὲν ὁ Κάτων τῇ συγκλήτῳ τὸν συνάρχοντα καὶ φίλον Λεύκιον Οὐαλέριον Φλάκκον. Scribo προέγραψε, id est, *Principem Senatus legit Lucium Valerium Flaccum.* Male Interpres depravatam lectionem secutus interpretatur, *allegit in Senatum*, quasi vero Valerius Flaccus, qui Censuram gesserat, Senator nondum esset. Apud eundem Plutarchum in vita Lysandri sub finem, (pag. 444.) nomen urbis corruptum est. Sic enim vulgo legitur; πολιορκοῦντι τὴν τῶν Ἀφυγαίων πόλιν ἐν Θρᾴκῃ. & paulo post, ἐκέλευσε τοὺς Ἀφυγαίους Ἄμμωνι θύειν. Scribendum est procul dubio, Ἀφυταίων & Ἀφυταίους. quod jam alii observarunt. Est enim (a) Aphytis urbs Thraciae non obscura, cujus meminit Thucydides & Heraclides in Libro de Rebus publicis. Stephanus ait in ea urbe fuisse oraculum Ammonis, quod oraculum post Lysandri tempora institutum fuit, si Plutarcho credimus.

In vita autem Demetrii (pag. 904.) corruptum est nomen urbis cujusdam in Syria, sic enim legitur: καὶ παρούσης ἤδη Φίλας τῆς γυναικὸς αὐτῷ περὶ Ὀροσσὸν ἀπήντησε Σέλευκος. Scribo, περὶ Ῥωσσόν. (b) Rhossus urbs est notissima ex Stephano, & Strabone.

(a) Ejus mentio est in Excerptis Lib. VII. Strabonis pag. 330. Ed. Casaub. ubi in Isthmo Potidaeam jacere dicens, addit paullo post: ἔχει δὲ πόλεις Ἄφυτιν, Μένδην, Σκιώνην &c. easdem etiam urbes cum Aphyti conjungit Herodotus Lib. VII. cap. 124. quae confirmant Salmasii emendationem in Scylacis Periplo pag. 62. Καὶ πόλεις αἵδε ἐν τῇ Παλλήνῃ Ἑλληνίδες· Ποτίδεια ἐν τῷ μέσῳ τὸν Ἰσθμὸν ἐμφράττουσα, Μένδη, Ἄφυτις, Ὀραμβηΐς, Σκιώνη. male vulgo Μένδυ, Ἄφυσις. & recte Salmasii emendationem probavit Is. Vossius. Ad Thucydidis locum, qui est Lib. I. cap. 64. etiam Eruditiss. Wasse notavit Ἀφυταίους in Plutarchi verbis corrigendum esse. Ceterum ad oraculum Ammonis in Aphyti referendus Jamblichi locus de Myster. Aegypt. Sect. III. cap. 3. ubi Galeus in notis pag. 219. observat nomen hujus urbis corruptum vulgo legi apud Plutarchum in Lysandro, innuens hunc ipsum Plutarchi locum; quamquam id Xylander in Adnotationibus suis pag. m. 38. diu jam corrigendum monuerat, ubi & nonnulla alia de hac urbe observavit, cujus emendatio hic confirmatur a Valesio. Vide ad Stephani locum Berkelii & Holstenii notas.

(b) De ea vide Holsten. in notis ad Stephan. Byzantin. pag. 276.

ne. Ejusdem mentio fit in tabula Peutingerorum. Sequitur paulo poſt, οὐ μὴν ὑπέπτηξε Δημήτριος, ἀλλὰ φήσας οὐδ' ἂν μυριάκις ἡττηθῇ μάχας ἄλλας, ἐνθήσω γάμβρον ἀγαπήσειν ἐπὶ μισθῷ Σέλευκον. Interpres hunc locum ita vertit: *Nihil trepidavit tamen Demetrius, ſed, ut ſexcentis pugnis aliis, inquit, victus ſim, non (a) inducam in animum ut Seleuci affinitatem amplectar mercede.* Corrupta ſunt haec verba, ἐνθήσω &c. quae interpres de induſtria praetermiſit. Sed ex Codice Vulcobiano ſcribendum eſt, μάχας ἄλλας ἐν Ἰψῷ. Ad Ipſum Phrygiae oppidum paulo ante victus fuerat Demetrius, una cum patre Antigono, ut refert Plutarchus; qui tamen, quo in loco pugna illa conſerta fuerit, illic (b) reticuit. Meminit tamen Appianus in Syriaco, (p. 197. Ed. Toll.) ubi de proeliis Seleuci Nicatoris loquitur: τῷ δὲ προτέρον Ἀντιγόνῳ περὶ Ἴψον τῆς Φρυγίας, αὐτῷ στρατηγοῦντι καὶ αὐτῷ μαχομένῳ καίτοι ὑπὲρ ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονότι. In ejusdem Demetrii vita (pag. 909.) legitur hic locus de luxu Demetrii in veſtibus & calciamentis: ἦν δὲ ὡς ἀληθῶς τραγῳδία μεγάλη περὶ τὸν Δημήτριον, οὐ μόνον ἀμπεχόμενον καὶ διαδούμενον περιττῶς καυσίαις διμίτροις, καὶ χρυσοπαρύφοις ἁλουργίσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς ποσὶν ἐκ πορφύρας ἀκράτου συμπεπιλημένης χρυσοβαφεῖς πεποιημένον ἐμβάδας. Interpres ita vertit: *& erat revera ingens circa Demetrium Tragoedia, qui non ſolum amiciebat ſe & caput ornabat nullo exemplo dimitris cauſiis atque auro intertextis purpuris: verum etiam pedibus adhibuit auratas ex pura purpura compacta ſoleas.* Non probo, quod ἐμβάδας *ſoleas* interpretatur; nam embades, ſicut & cothurni, tragicum eſt calciamentum, teſte Polluce, qui alio etiam loco embadas cothurnis ſimiles fuiſſe dicit. Certe Demetrium tragico more calciatum fuiſſe ſcribit Plutarchus. Deinde pro voce χρυσοβαφεῖς, quae nullum hic ſenſum habet, ſcribo χρυσοῦφεῖς, id eſt, *auro intextas.* Verba autem illa, ἐκ πορφύρας ἀκράτου συμπεπιλημένης, ita vertenda ſunt, *ex pura purpura contrita.* Ex muricibus enim & conchyliis contritis cruor elicitus veram ac germanam purpuram faciebat: falſa autem purpura aliis fucis admixtis conficiebatur, ut docet alicubi Joannes Chryſoſtomus.

(a) In hac verſione Interpres ſecutus eſt Budaeum in Comment. Ling. Graec. pag. m. 339. qui ex corrupta Plutarchi ſcriptura cenſuit ἐντίθημι hic ſignificare, *in animum induco*, ſed quem recte Henr. Stephanus in Adnotation. pag. 88. b. licet cum elogii meritiſſimi honore, refutavit, ex cujus nota patet, eum odoratum quidem fuiſſe majus in adfecto Plutarchi loco latere ulcus, ſed veram & oportunam adhibere ipſi non potuiſſe medicinam, quam feliciter hic ex veteri codice eruit Valeſius.

(b) Refert id tamen, facta Ipſi oppidi mentione, in vita Pyrrhi pag. 384. vide Cl. Weſſeling. ad Hierocl. Synecd. pag. 677.

HEN-

HENRICI VALESII EMENDATIONUM

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

Aelianum de instruenda acie diversum esse ab Aeliano Sophista, cujus variam Historiam & libros de Animalibus habemus. Aelianum Sophistam sub Alexandro Severo, non sub Hadriano floruisse.

Elianus, (a) qui de instruenda acie elegantem librum conscripsit, vulgo unus idemque esse creditur cum Aeliano illo Sophista, cujus vitam scripsit Philostratus. Certe Gesnerus, qui Aeliani opera omnia simul excudit, in ea fuit sententia, licet aliquos contrarium sentire ipse testetur in editionis suae vestibulo. Nam cum argumenta, quibus illi opinionem suam fulcirent, sibi adhuc ignota & incomperta esse dicat, maluit vir doctus pervulgatam opinionem amplecti, quam de inquirenda veritate amplius laborare. Ego vero, quod ab illis hominibus minime praestitum fuit, hic implere conabor, & Aelianum, cujus liber de re militari, longe differre ab Aeliano Sophista manifestissime convincam.

Primum igitur inquirere debemus, quonam tempore vixerit Aelianus Sophista: ex hujus enim rei ignoratione tum Gesneri, tum aliorum error exortus est, qui Ae-

(a) Quae hic egregie Valesius de constituenda aetate Aeliani, qui Tactica scripsit, differit, optime refutant Gesneri errorem, qui Variam Aeliani Historiam, libros de Animalibus, itemque Tactica unum & eumdem habere auctorem perperam censuit. Ejus errori subscripserunt itidem alii, ut Gillius, Sixtus Arcerius initio notarum ad Aelianum de Instruendis aciebus, tum Vossius pater de Histor. Graec. Lib. II cap. 11. qui etiam eumdem censent, atque illum, qui Martiali Lib. XI. Ep. 41 & Lib. XII. Ep. 24. laudatur, & *facundus Aelianus* vocatur. Sed haec jam refutavit erudite & operose Perizonius in doctissimis Prolegomenis ad Aeliani Variam Historiam, ubi invictis argumentis demonstravit Aelianum Tacticorum auctorem natione Graecum, non vero Romanum fuisse, ac Scriptorem Variarum Historiarum & de Animalibus integro prope seculo antecessisse: quibus non parum ponderis adferunt, quae in tribus prioribus hujus libri capitibus hic disserit Valesius. Perizonii sententiam etiam confirmavit Olearius ad Philostrat. Lib. II. de vitis Sophist. num. 31. & Celeb. Fabricius in Biblioth. Graec. Vol. III. Lib. IV. cap. 21.

Aelianum Sophiſtam principatu Hadriani vixiſſe exiſtimarunt, cum tamen Aelianus Sophiſta temporibus Hadriani Imperatoris nondum in lucem editus eſſet, ut mox oſtendam. Philoſtratus quidem in Lib II. de vitis Sophiſtarum, tempus ipſum expreſſe non dicit, quo vixerit Aelianus. Ex iis tamen, quae de Aeliano commemorat, aetas illius non difficile elici poteſt. Primo enim ſcribit Philoſtratus, Aelianum Pauſaniae fuiſſe diſcipulum. Fuit autem Pauſanias auditor Herodis Attici. Quare cum conſtet Herodem Atticum (a) Marco Imperatore floruiſſe, circa Severi tempora Aelianus Pauſaniam audierit, neceſſe eſt. Deinde ſcribit ibidem Philoſtratus, cognominem ſuum Philoſtratum Lemnium, cum Aeliano lucubranti forte ſuperveniſſet, eumque vehementiſſime concitatum reperiſſet, quaeſiſſe ab eo, quidnam tanto impetu moliretur? tum Aelianum dixiſſe, ſcribere ſe accuſationem Gynnidis: ſic autem vocabat Imperatorem Rom. qui paulo ante Romano imperio infamiae labem morum turpitudine inuſſiſſet. Quaerendum hic eſt a nobis, quiſnam ille ſit Imperator effeminatus, contra quem Aelianus ſicam ingenii ſui deſtrinxerat. Ego Antoninum Elagabalum eſſe exiſtimo, cui certe cognomentum Gynnidis belle convenit. Cur autem ita cenſeam, cauſa haec eſt. Philoſtratus Lemnius, regnante Antonino Caracalla, quartum ac viceſimum aetatis annum egit, ut teſtatur Philoſtratus in vita Philiſci Sophiſtae. Ponamus igitur Philoſtratum Lemnium anno aetatis ſuae triceſimo tertio, Aelianum Romae conveniſſe, eique ſententiam ſuam de libro, quem Aelianus in manibus habebat, libere aperuiſſe. Incidet tum ea res in tempora Alexandri Severi, qui Elagabalo ſucceſſit. Certe veriſimile eſt Philoſtratum tunc, cum Aelianum adeo gravi cenſura perſtrinxit, annum aetatis triceſimum exceſſiſſe: neque enim tanta libertas & gravitas in juvenilem aetatem cadere poſſet. Quare cum conſtet ex iis, quae diximus, Aelianum Sophiſtam floruiſſe temporibus Alexandri Severi, non poteſt idem eſſe cum eo, qui de re militari ſcripſit. Etenim Aelianus is, cujus liber extat de re militari, vixit principatu Imperatoris Hadriani, eique librum ſuum nuncupavit. Quin etiam in praefatione operis ſui teſtatur ſe cum D. Nerva Auguſto Formiis congreſſum eſſe in domo Frontini viri Conſularis. Porro a principatu Nervae ad Imperium Alexandri Severi interſunt anni plus minus centum ac viginti.

CAPUT II.

Iterum de tempore quo Aelianus Sophiſta vixit. Dionis Hiſtorici aetas. Aelianus de Animalib. emendatus. Gillius notatus.

SUnt & alia argumenta quibus id ipſum probari poteſt. Aelianus Sophiſta in Lib. X. de Animalibus Cap. 1. auctorem laudat Dionem, eum, qui res Romanas ſcripſit. Verba ejus ſunt: ἀνὴρ δὲ τούτων ἄγρας οὐκ ἄπειρος δύναμιν λαβὼν ἐκ βασιλέως.

(a) Vide Salmas. in Comment. ad Inſcript. Regillae pag. 15. in Crenii Muſ. Philolog. Tom. II. & multa apud Olearium ad Philoſtrat. de Vit. Sophiſt. Lib. II. cap. 1.

λέως τῶν Ῥωμαίων πάλαι, Ἀλέξανδρος ὄνομα, ὃς σταλεὶς ἐς τὴν θήραν κατά τι ἔθος τοῖς Μαυρουσίοις ἐπιχώριον, φησὶν ἐν συγγραφῇ Δίων. Vixit autem Dio temporibus Alexandri Severi, & uſque ad ejus principatum hiſtoriam ſuam perduxit. Quod ſi quis dicat Dionem Chryſoſtomum hic intelligi poſſe, qui vixit ſub Nerva, huic ego Aeliani verba opponam. Ait enim Aelianus, ἐν συγγραφῇ Δίων, id eſt *Dio in Hiſtoria ſua.* Ex quo apparet eum de Dione Hiſtorico, non de Philoſopho loqui. Adde quod Aelianus dicit Dionem de vetere quodam Imperatore Romano loqui, quod certe cadere non poteſt in Dionem Chryſoſtomum. Sic enim interpretor illa Aeliani verba τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων πάλαι: niſi forte quis malit legere uno verbo Παλαιαλέξανδρος ὄνομα; ut ſenſus ſit, virum illum, qui ab Imperatore Rom. miſſus fuerat ad Elephantorum venationem, Palaealexandrum dictum fuiſſe. Porro Gillius in hujus loci verſione omiſit haec verba, ὡραίαν ὡς ἐκεῖνοι, quae tamen magnam habent elegantiam: id eſt, *formoſam, ut Elephanti formoſi eſſe poſſunt.* Ita Aelianus in Lib. IV. de Animalibus cap. 54. παῖδα ὡραῖον, ὡς ἂν Αἰγύπτιοι: quae Gillius recte vertit hoc modo, *formoſum puerum, ut Aegyptii formoſi eſſe poſſunt.*

CAPUT III.

Aelianum Sophiſtam auctorem eſſe librorum de Animalibus, & ab eo diverſum Tacticorum Scriptorem.

SUperiori capite Aelianum Sophiſtam auctorem eſſe dixi librorum de Animalibus. Dubium tamen movet Philoſtratus, qui diſerte ſcribit Aelianum Sophiſtam gloriari ſolitum, quod ex Italia numquam pedem moviſſet, nec in navem aſſcendiſſet, nec mare umquam vidiſſet. Atqui Aelianus in Lib. XI. de Animalibus, capite ultimo, affirmat vidiſſe ſe Alexandriae in luco Jovis vitulum quinque pedes habentem. Quod certe convenire non poteſt cum iis quae tradit Philoſtratus. Idem in Lib. II. cap. 56. ſcribit ſe, cum Neapoli Puteolos proficiſceretur, vidiſſe ranas pluere. Proinde, aut Philoſtratum falli neceſſe eſt, aut Aelianus, qui de Animalibus ſcripſit, diverſus eſt ab Aeliano Sophiſta, de quo Philoſtratus. Nihilominus tamen in eadem ſententia maneo, & Aelianum, de quo Philoſtratus loquitur, illum ipſum eſſe, cujus libri de Animalibus habentur, pro certo habeo. Nam & ſtilus Sophiſtam redolet, planeque ſimplex eſt & nitidus, qualem Aeliano Sophiſtae tribuit Philoſtratus. Adde quod in Epilogo totius operis ſatis ſe Sophiſtam fuiſſe innuit, non eum quidem qui publice declamaret, ſed qui arcana naturae rimari, eaque aut ſtricta aut ſoluta numeris Oratione eleganter exponere ſtuderet, & qui hanc gloriam cunctis opibus & dignitatibus anteferret. Quod certe egregie convenit cum illis, quae de Aeliano Sophiſta narrat Philoſtratus, illum ſcilicet, relicto declamandi ſtudio, cui ſe minus idoneum eſſe cognoverat, ad ſcribendum ſe contuliſſe, atque ex eo magnam ſibi gloriam comparaſſe.

Q 2 Quod

Quod vero idem Philoſtratus ſcribit, Aelianum ex Italia numquam pedem extuliſſe, falli eum exiſtimo: cui enim potius fidem adhibemus, quam Aeliano de ſemetipſo loquenti? Fuit certe Philoſtratus parum diligens in ſcribendis Sophiſtarum vitis, quippe qui ea tantum retulerit quae auditu acceperat, ut ipſe teſtatur. Caeterum vel ex Epilogo librorum de Animalibus apparet, auctorem eorum librorum alium eſſe ab illo, qui ſcripſit de re militari. Hic enim cum Imperatore Nerva familiariter ſe verſatum eſſe dicit, & Imp. Hadriano opus ſuum nuncupavit. At ille Hiſtoriae Animalium ſcriptor in calce operis ſui diſerte affirmat, ſe ab aula & palatio procul vixiſſe, ſola ſcribendi gloria contentum. Unde nec libros ſuos de Animalibus, nec de Varia Hiſtoria cuiquam nuncupavit; adeo ab omni ambitione erat alienus. Denique in Manuſcripto Codice Bibliothecae Regiae, quem vidi, Aeliani liber de re militari inſcribitur, Αἰλιανοῦ τοῦ φιλοσόφου, qui titulus non convenit Sophiſtae. Scio Aelianum in Lib. II. de Animalibus Cap. 11. ſeipſum vocare, φιλοσοφοῦντα ἄνδρα, ſed aliud eſt philoſophari, aliud Philoſophum eſſe.

CAPUT IV.

Aelianus de Animalibus emendatur. Jëtae incolae inſulae Jös. Arionis hiſtoria ubi contigerit.

DE duobus Aelianis abunde diximus; nunc emendandis aliquot locis editionis Tigurinae operam impendamus. Primum ſe nobis offert locus quidam ex Lib. II. de Animalibus Cap. 6. ubi tractans de amore, quo Delphini & muſicam & homines proſequuntur, ſic ait: τὴν τῶν Δελφίνων φιλομουσίαν, καὶ τὸ τῶν αὐτῶν ἐρωτικὸν, τὸ μὲν ᾄδουσιν Αἰγύπτιοι, καὶ ὁμολογοῦσιν αὐταῖς Λέσβιοι: τὸ δὲ Τηῖται. τὰ μὲν Ἀρίονος τοῦ Μηθυμναίου ἐκεῖνοι: τὰ γε μὴν ἐν Τηΐῳ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς τοῦ καλοῦ, καὶ τῆς μίξεως αὐτοῦ καὶ Δελφῖνος, οἱ ἕτεροι. Id eſt, *quanto muſicae & quanto puerorum amore flagrent Delphini, tum Aegyptii canunt, quibus aſſentiuntur Lesbii, tum Teitae. & illi quidem hiſtoriam Arionis Methymnaei referunt, hi vero de Delphini amore erga puerum formoſum in Teio.* Hic non ſine cauſa quaeret aliquis, qui ſint Teitae. Eſt quidem Tium urbs Paphlagoniae; ſed hujus incolae dicuntur Tiani, teſte Strabone ac Stephano. Eſt etiam Teos oppidum Joniae: verum ejus cives dicuntur Teii, non autem Teitae. Quare non dubito quin Aelianus ſcripſerit, τὸ δὲ Ἰῆται. & paulo poſt: τάγε μὴν ἐν τῇ Ἰῷ. Jös inſula eſt Cycladum notiſſima, cujus incolae dicebantur Jëtae. Quidam tamen non in inſula Jö, ſed in Jaſo Cariae id contigiſſe narrant: atque ita Aelianus ipſe in Lib. IV. cap. 15. ubi totam hiſtoriam elegantiſſime deſcribit. In eodem capite 6. Lib. II. mendum eſt in hac voce, ἐν τῇ καλουμένῃ Πληροσελήνῳ πόλει: ſcribo, Περδοσελήνῳ, ex Geographis.

C A-

CAPUT V.

Aelianus de Animalibus inlustratus. Gillius reprehensus. Ἐξελίττειν *verbum militare idem quod Latinis* subducere. *Stibadia lecti convivales.*

IN Libro II. ejusdem operis Cap. 11. ubi de saltatione Elephantorum in theatro agit, haec leguntur verba: οἵδε ἐπὶ στοῖχον ᾔεσαν, εἰ τοῦτο ἐκέλευσεν ὁ διδάξας. εἶτ᾽ ἂν πάλιν περιήρχοντο εἰς κύκλον ἀποσημήναντος ἰέναι ταύτῃ. καὶ εἰ ἐξελίττειν ἔδει, ἔπραττον αὐτό. quae postrema ita vertit Gillius, *eundemque orbem ad imperantis vocem denuo solvebant ac explicabant.* Sed pace ejus dixerim, non videtur mihi satis expressisse sensum Aeliani. Ἐξελίττειν (*a*) verbum est proprium rei militaris, translatum postea ad saltationem: Fit autem ἐξελιγμὸς, cum ex prima acie in postremam, vel ex postrema acie in primam milites subducuntur, ut docet Aelianus in libro de re militari (cap. XXVI.) Id Latini dicebant *subducere*, ut jampridem notavi ad Fragmenta Polybii nostri, ubi Casaubonum reprehendi, qui ἐξελίττειν semper interpretatus est, *explicare*, perinde ac Gillius hoc loco. Melius certe vertissent, *evolvere*, uti vertit Robertellus. Verto igitur in Aeliano: *tum si subducere opus esset, statim id faciebant.* Sequitur mox apud Aelianum, χαμαιζήλων κλινῶν ὡς στιβάδες ἐν τῇ ψάμμῳ τοῦ θεάτρου τεθεῖσαι. quae pessime vertit Gillius hoc modo, *in theatri arena humiles lecticas spectare, & eis impositos lectos.* Intelligit Aelianus humiles lectos convivales, qui *stibadia* (*b*) seu accubita dicebantur, ut docet etiam Suidas.

CAPUT VI.

Aelianus inlustratus. Stipem petere.

AElianus in Lib. VI. de Animalibus cap. 10. scribit Aegyptios regnantibus Ptolemaeis docuisse Cynocephalos saltare ac tibia canere: ac Cynocephalos stipem sibi a spectatoribus collatam, in marsupium, quod collo gestabant, injecisse. ὡς

(*a*) Vide Arcerii notas pag. 144.

(*b*) Ita Servius ad Virgil. Aen. I. v. 702. *Antiqui stibadia non habebant, sed stratis tribus lectis epulabantur.* ubi quae *stibadia* vocat Servius, *accubita* adpellat vetus Juvenalis Scholiastes, cujus verba profert Salmas. ad Hist. Aug. pag. 186. eaque aliter *Sigmata* vocari pluribus inlustrat, de quibus vide quae notabimus infra ad h. l. cap. ult.

ὡς οἱ τῶν ἀγειρόντων δεινοὶ. Gillius vertit, *tanquam peritus aliquis mendicus.* Mihi non videtur ſatis explicare vim vocis Graecae. Neque enim ſimplices mendici hic intelliguntur, ſed qui ſtipem quocumque nomine poſcebant. Alii enim religionis nomine ſtipem petebant, ut Galli Matris Idaae, qui Μητραγύρται dicebantur. Tertullianus in Apologetico, *circuit cauponas religio mendicans.* Tales erant olim in Graecia Coroniſtae: Alii ob lupos caeſos ſtipem poſcebant, ut notavi in Legibus Athenienſium; alii ob victoriam. Aelius Dionyſius apud Euſtathium in Odyſſ —— ἀγείρειν τὸ περιϊέναι καὶ περινοστεῖν ἐπὶ νίκῃ, ἢ ἑτέρῳ τινὶ τοιούτῳ. Porro pecunia, quae dabatur ob ſpectaculum cujuspiam animalis, Latini *ſtipem* vocabant. Hinc jocus Auguſti (*a*) in eum, qui ipſi aliquid timide offerebat; *Videris*, inquit, *porrigere Elephanto ſtipem.*

CAPUT VII.

Aelianus emendatus. Hipparchi aetas. διφθέρα, *ſegeſtrum.*

LEve mendum eſt in Lib. VII. cap. 8. ſed quod ſenſum totius loci mirifice corrumpit. καὶ Ἵππαρχος μὲν ἐπὶ Νέρωνος τοῦ τυράννου καθήμενος ἐν θεάτρῳ, καὶ φορῶν διφθέραν, ὅτι τὸν μέλλοντα χειμῶνα ἐκ τῆς παρούσης αἰθρίας προηπίσατο, ἐξέπληξε καὶ ἐθαύμαζε Νέρων αὐτὸν, καὶ Νικαεῦσι τοῖς Βιθυνοῖς συνήδετο ὅτι Ἱππάρχου πολίτου ἔτυχον. Scribe meo periculo, ἐπὶ Ἱέρωνος. & paulo poſt, ἐθαύμαζεν Ἱέρων αὐτὸν. Nam Hipparchus Aſtronomus ille celeberrimus non vixit Neronis tempore, ſed tempore Hieronis Syracuſarum Tyranni, id eſt Olympiade circiter triceſima ac centeſima. Porro hujus loci ſenſum Gillius non intellexit, quem nos in gratiam ſtudioſorum hic exponemus. Ait igitur Aelianus bruta animalia venturos imbres admirabili ſagacitate praeſagire; idque comparatione Hipparchi & Anaxagorae eleganter exaggerat in hunc modum: *& Hipparchus quidem*, inquit, *temporibus Hieronis tyranni in theatro ſedens, & ſegeſtro amictus, eo quod ſereno coelo imbrem futurum praeſenſiſſet, omnes obſtupefecit: admiratusque ipſum Hiero, gratulatus eſt Nicaeenſibus Bithynis, quod Hipparchum civem haberent. Anaxagoram quoque, qui ſegeſtro indutus Olympia ſpectabat, effuſo mox imbre omnis Graecia celebravit, & divino quodam animi ſenſu praeditum eſſe jactavit. Quod vero ingruente pluvia bos in dextrum latus ſeſe inclinat: idemque, cum ſerenitas redit, in ſiniſtrum decumbit latus, nemo eſt qui admiretur.* Διφθέραν *ſegeſtrum* verti, ſecutus Latinos auctores, qui ita loquuntur. Ita Suetonius in Auguſto, (cap. LXXXIII.) ubi

(*a*) Apud Sueton. in ejus vita cap. 53. ubi Caſaubonus videndus, qui hunc ipſum Aeliani locum profert, eumque ex Galeni loco huic perquam adfini inluſtrat. de ſtipe, quam petunt mendicantes, ſimiliter idem Sueton. in Aug. cap. 91. *Ex nocturno viſu etiam ſtipem quotannis die certo emendicabat a populo, cavam manum aſſes porrigentibus praebens.* ubi vide notas.

ubi vide quae notavit (*b*) Casaubonus. Hujusmodi pelliceas vestes antiqui sumere solebant ad vitandos imbres, sicut hodie mendicos ex Hispania gestare videmus. Iam illa Aeliani verba, θαυμάζει τὶς ἢ ἐδεὶς, non mediocrem habent elegantiam. Caeterum etsi Alianus non dicit, ubinam Hipparchus id fecerit, utrum Syracusis, an in patria; mihi tamen probabilius videtur, Hipparchum id fecisse Nicaeae; cumque ejus rei fama usque ad Hieronem pervenisset, Hiero literas scripsit Nicaeensibus, gratulatus, quod talem civem haberent.

CAPUT VIII.

Aelianus emendatus.

IN ejusdem Libri cap. 9. lacuna est, quam Gillius, vir licet eruditissimus, supplere non potuit. ὁμολογεῖσθαι δὲ τὴν ἄλλων μὲν &c. scribo: ὁμολογεῖσθαι δὲ τὴν αὐτῶν ἀκριβῆ διάγνωσιν ἐξ ἄλλων μὲν, ἐκ τέτων δὲ ἔτι καὶ μᾶλλον. id est, & *sagacitatem illorum accipitrum, tum ex aliis, tum ex his maxime argumentis deprehendi.* Certe quin hic sit Aeliani sensus, dubitari non potest: Paulo post enim subjicit Aelianus haec verba: καὶ ἥγε διαφορότης ἡ προειρημένη τῆς τροφῆς, ὁμολογεῖ ὅτι τὸ ἁρμοστὸν ἡλικίᾳ ἑκάστῃ ἴσασιν. &c. In cap. 15. ejusdem Libri, unius apicis depravatio totam sententiam obscuravit. Refert ibi Aelianus facinus matronae cujusdam Romanae, Laenillae nomine, quae servi amore capta, cum a filiis suis Senatorii ordinis viris eo nomine objurgaretur, amoris ac doloris simul impatientia teterrimum facinus admisit. Filios enim

(*a*) Ad cujus notam in hunc Suetonii locum cum elogio Viri inter rei Literariae principes censendi lectorem etiam remittit Franc. Dousa ad Lucilium pag. 129. ubi de *Segestri* agit, & Turnebum refutat, qui *Sagestre*, a *Sago*, scribi volebat, quem vid. Lib. XII. Advers. cap. 16. verum *Segestre* a segetibus deducit Varro, ad quem vide Scaligeri Conjectanea pag. 66. ceterum recte Valesius διφθέραν in hoc Aeliani loco vertit *Segestre*: nam ita in Glossis veteribus: *Segestre*, διφθέρα, διφθέρα πλοίε. & in Glossario Latino Graec. apud Vulcan. pag. 195. *Segestrum*, Στέγαστρον, Τετράδερμον; ubi Vulcanius in notis pag. 63. emendat περιδέρμιον, vel potius γεράδερμον, i. e. *vetus pellis*: cui sic corrigendum praeivit Scaliger ad Festum pag. 56. ejusque emendationem probavit Labbaeus, qui in Glossario pag. 671. ita exhibuit: *Segestrum*, Στέγαστρον, γεράδερμον. διφθέρα πλοίε. διφθέρα. στέγαστρον, licet Casaubonus ad hunc Suetonii locum, ut in Castigationibus suis pag. 241. monet Labbaeus, censuerit legendum, Στέγαστρον, στεγάδερμον, quia *segestrum* est στεγαστικὴ διφθέρα. Vide plura de segestri apud Vossium in Etymologico pag. 462. Ideo autem διφθέρα *Segestre* dicitur, quia hujusmodi vestes seu sagae pelliceae fiebant ex pellibus, quales διφθέρας rustici in Comoediis adhibebant, iisque tunicis ex pellibus factis servi & tenuioris ac vilissimae conditionis homines, ut hic de mendicis ex Hispania tradit Valesius, plerumque indui solebant, ut docet Victorius Lib. XXVI. Variar. Lect. cap. 23. & hinc Διφθέρα pro codice membranaceo, sive membrana obtecto, passim sumitur, quomodo Glossae antiquae: Διφθέρα, τὸ βίβλιον, *membranum*, *codex*. Hesychius: Διφθέρα, δέρμα, βύρσα. Vide Bonav. Vulcan. ad Agathiam pag. 7. & sic διφθερίας Cicero Lib. XIII. ad Attic. Epist. 24. vocat libros, qui membranis & pellibus contegerentur: ubi vide Sim. Bosii notas pag. m. 167. hoc autem inde venit, quia apud veteres ante inventum chartarum usum plurimae gentes in pellibus scribere solebant, ut notum est. ita Jones solitos fuisse βίβλες vocare διφθέρας & suo tempore barbaras gentes adhuc in pellibus scribere tradit Herodotus Lib. V. cap. 58. καὶ τὰς βίβλες διφθέρας καλέεσι ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Ἴωνες, ὅτι ἐν σπάνει βίβλων ἐχρέωντο διφθέρῃσι αἰγέῃσί τε καὶ οἰέῃσι, ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ᾽ ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γράφουσι. quem Herodoti locum ab aliis jam laudatum Pollux Lib. VII. cap. 33. in fine profert. Vide plura apud Salmasium de modo Usurar. cap. X. pag. 413. & 414. & Celeb. Hemsterhus. ad Polluc. Lib. X. cap. 15. segm. 57.

enim apud Imperatorem accusavit, quod adversus ipsum conspirassent. Imperator aures calumniantibus praebere solitus, quippe qui suspiciosus esset ac timidus, quod degeneris animi indicium est, mulieri fidem adhibuit. Atque ita filii quidem insontes neci dati: mater vero hoc delationis praemium retulit, ut cum servo liberius stupraretur. Graeca sic habent: κατηγορεῖ αὐτῶν πρὸς τὸν ἄρχοντα, ὃς ἦν πότε, καὶ λέγει ὡς ἐπιβουλεύοιεν αὐτῇ. Lego αὐτῷ, qua emendatione nihil certius. Ac profecto miror id non vidisse P. Gillium, cum ex sequentibus Aeliani verbis ita legendum esse manifeste appareat. Porro Imperator ille ab Aeliano designatus, nisi fallor, est Commodus.

CAPUT IX.

Aelianus inlustratus. Hyrcani & Magnesii in Asia minori. Tristanus refutatus.

IN cap. 38. ejusdem Libri scribit Aelianus Hyrcanos & Magnesios canibus in proeliis uti solitos: Ubi Hyrcanos accipio non eos, qui sunt ex Hyrcania Persidis provinca, sed minoris Asiae populos, quorum meminit Plinius (Lib. V. cap. 29. in fine) *Macedones*, inquit, *Hyrcani cognominati*, *& Magnetes* (a) *a Sipylo*. De iisdem Hyrcanis Asiae populis accipiendus est nummus Philippi Caesaris, quem edidit J. Tristanus, in cujus aversa parte haec inscriptio legitur, (b) ΥΡΚΑΝΩΝ. Neque enim assentiri possum J. Tristano, qui ab Hyrcanis Persidis populis percussum esse credit; quasi vero Hyrcani Persici Graece loquerentur, aut Romanis Impp. parerent. Scio equidem Hyrcaniam optimis canibus abundasse. Verum cum Hyrcani hic ab Aeliano conjungantur cum Magnesiis minoris Asiae populo, Macedonas Hyrcanos intelligi puto. Certe Plinius Hyrcanos Magnetasque conjungit.

CA-

(a) Magnesiae nempe duae in Asia minori civitates, una ad fluvium Maeandrum, quae Μαγνησία πρὸς Μαιάνδρῳ, altera ad montem Sipylum, quae Μαγνησία πρὸς Σιπύλῳ dicitur, de quibus vide Scalig. ad Euseb. pag. 59 & 183. Salmas. ad Solin. Tom. II. pag, 863. D. & pag. 1103. B. tum Rupertum in Observ. ad Florum Lib. II. cap. 8. pag. 393.

(b) Hunc nummum a Tristano male referri ad Hyrcanos Caspii maris accolas notat Holsten. ad Stephan. Byzant pag. 337. qui pertinere eum putat ad Hyrcanos Lydiae. De iis etiam nummus est apud Sponium in Itinerar. pag. 447. in quo conspicitur caput turritum ab una, & ab altera parte legitur ΥΡΚΑΝΩΝ, qui idem nummus exhibetur in tabulis ante Wheler Voyage de Dalmat &c. num. 96 Quod autem Aelianus hic dicat Hyrcanos canibus in praeliis usos, eo spectat, quia illic nobile canum genus erat, & inde Hyrcani canes semper celebres fuerunt. vide Cicer. Lib I. Tuscul. Quaest. cap 45. & inter alios generosos canes itidem Hyrcanos recenset Pollux Lib. V cap. 5. segm. 37. ubi tamen male legebatur Ὀρκανοί, quod & interpres male *Orcanae* reddidit; ut monet ibidem Holstenius, & recte docti Pollucis Interpretes ex MSS. vocem illam Scriptori reddiderunt.

Certe negari non poteſt gentes illas, quarum leges in eo codice leguntur, Regibus noſtris olim paruiſſe. Conſtat etiam plerosque ex iis, Alamannos ſcilicet, Bajoarios ac Ripuarios, leges a noſtris Regibus accepiſſe. Burgundionum quidem leges ab ipſorum Regibus latae ſunt, quas Reges noſtri, victis Burgundionibus, integras atque intactas reliquerunt. Idem de Longobardorum legibus ſentiendum eſt, quas Reges noſtri, redactis in ditionem ſuam Longobardis, minime abrogarunt, ſed iis tantum quaedam capitula addiderunt. Majores enim noſtri ea in victos clementia ac modeſtia ſunt uſi, ut eis numquam leges ſuas ademerint. Sic in Gallia Romanos lege Rom. vivere permiſerunt. Ipſi quoque Rom. linguam addiſcere, moresque eorum in plerisque aemulari ſtuduerunt: adeo ut etiam dignitatum Rom. nomina & officiorum retinuerint. Idque evidenter apparet ex ſupradictis legibus, quas Latino ſermone ſcribendos curarunt, ut populos ſuos a feritate Barbarica ad Rom. cultum paulatim traducerent. Quod quidem a Viſigothorum Regibus primum factum eſſe comperio: quos poſtea Theodoricus Oſtrogothorum Rex imitatus, edictum ſuum Latine compoſuit. Idem poſtea Burgundiones & Longobardi fecere. Et haec fuit illorum Regum ambitio, quos, ut videtur, barbariae ſuae pudebat. At populis ipſorum, qui linguam Rom. minime callebant, id procul dubio moleſtiſſimum fuit. Quare neceſſe habebant Judices ſeu Rachinburgos adire, a quibus legem requirebant. At niſi Rachinburgi legem eis retuliſſent, multabantur. Hoc eſt quod in lege Salica Cap. LX. & in lege Ripuaria Tit. 55. dicitur *legem dicere*.

Quod vero ſpectat ad Capitula Caroli Magni & Ludovici Pii, quorum partem duntaxat edidit Heroldus ſub nomine legis Francicae, ea non ſolis Francis lata ſunt, ſed omnibus generaliter populis, qui Regum noſtrorum imperio parebant, idque ex eorum lectione facile perſpici poteſt. In his enim fit mentio non Francorum ſolum, verum etiam Saxonum, Longobardorum & aliorum. Quippe haec Capitula in conventu generali totius regni ex conſilio Procerum & Comitum, qui ex omnibus imperii partibus acciti aderant, ad totius regni utilitatem & ad ſingularum gentium commodum ſtatuebantur. Et haec quidem de Heroldi editione dicta ſint.

Poſtea imminuta ditione Regum noſtrorum, ſub finem ſecundae ſtirpis, vel certe ſub initium tertiae, alia legum collectione uti cœpimus. Cum enim praeter tria regna, id eſt, Francorum, Burgundionum & Aquitaniae, nihil jam reliquum eſſet Regibus noſtris; Codex legum Francicarum ſolam legem Salicam & Burgundionum retinuit una cum Capitularibus & Codice Imp. Theodoſii, ſeu potius Aniani breviario. Hujusmodi codicem nuper vidi ab Emerico Bigotio ſingularis modeſtiae ac doctrinae viro mihi commodatum. In quo primum lex Salica continebatur: ſequebantur deinde Capitula Regum noſtrorum: poſthaec breviarium Aniani: ac poſtremo lex Burgundionum. In cujus fine haec leguntur: *Explicit Liber legis Salicae.* Scriptus eſt hic Liber ante quingentos annos in urbe Matiſconenſi, quae urbs erat regni Burgundionum. Porro illud Aniani breviarium, lex erat, qua utebantur Aquitani jam inde a temporibus Alarici Regis. Etenim Alaricus cum ex

corpore legum Theodosii, & ex aliis juris libris quaedam elegisset atque interpretatus esset, librum illum Episcoporum ac nobilum virorum consensu firmatum, Romanis, qui in Aquitania degebant, pro lege constituit, cum Visigothi, qui ipsius imperio parebant, suis, id est Visigothorum legibus uterentur.

CAPUT XXI.

Clerici in Francorum regno cum liberis & rebus suis sub lege Romana erant.

ILlud praeterea notandum est, omnes Ecclesiasticos, qui in Francorum regno degebant, lege Rom. vixisse. Docet id lex Ripuariorum titulo 58. *Jubemus ut qualiscumque Francus, Ripuarius, seu tabularius servum suum pro animae suae remedio, seu pro pretio secundum legem Rom. libertare voluerit, ut in Ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero & plebe, in manu Episcopi servum suum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum jubeat, ut ei tabulas secundum legem Rom. qua Ecclesia vivit, scribere faciat. &c.* Idem juris fuit apud Longobardos, ut patet ex Lib. II. tit. 5. *si Longobardus uxorem habens, filios aut filias procreaverit, & postea inspiratione Dei compulsus, Clericus effectus fuerit, tunc filii aut filiae, qui ante ejus conversionem nati fuerint, ipsa lege vivant, qua lege ipse vivebat, quando eos genuit, & causam suam per legem ipsam finire debeant.* Quae lex non aliter exponi potest, quam si intelligatur id quod dixi, Clericos scilicet Romana lege vixisse. Cum itaque Longobardus ad Clerum transiisset, Rom. lege vivere coeperat. Sed quaesitum est qua lege vivere deberent ejus filii, quos ante conversionem susceperat. Statuit Luitprandus, ut lege Longobarda vivant. Non solum autem personae Ecclesiasticae, sed & res eorum sub lege Rom. erant, ut docet Adrenaldus Floriacensis Lib. I. de miraculis Sancti Benedicti cap. 25.

CAPUT XXII.

Manumissi tabularii quinam in Lege Ripuaria? Denariales & Liti quinam, & quam diversa fuerit eorum conditio?

QUaeret fortasse aliquis, quinam sint illi, qui *tabularii* dicuntur in tit. 58. legis Ripuariae, quem supra citavimus. Respondeo tabularios dici, qui in Ecclesia

ſia manumiſſi fuerant juxta legem Rom. tabulis ſuper eorum libertate a Diacono compoſitis, & ſeptem teſtium ſigno confirmatis. Ii ſub tuitione Eccleſiae & Epiſcopi deinceps permanebant, & ſervitium debebant Eccleſiae tam ipſi quam poſteri eorum, ut legitur in eodem titulo. Dicebantur autem tabularii (*a*) a tabulis illis, quae ſcribebantur in Eccleſia: erat autem haec ſecunda ſpecies manumiſſionis. Nam prima erat Denarialium, eorum ſcilicet qui jacto coram Rege denario manumittebantur. Quorum optima erat conditio, quippe qui ſub tuitione ſeu (*b*) mundeburde Regis viverent. De his agitur in ſuperiore titulo legis Ripuariae. Sed & in hoc titulo numero 12. *Si quis hominem regium tabularium, tam baronem quam feminam de mundeburde Regis abſtulerit.* &c. *ſimiliter & qui tabulariam vel Eccleſiaſticam feminam ſeu baronem, de mundeburde Eccleſiae abſtulerit, & nihilominus generatio eorum ad mundeburdem Regis revertatur.* Hic *homo regius tabularius* is eſt procul dubio, qui coram Rege manumiſſus eſt jacto denario & tabulis de ejus ingenuitate factis. Hi enim ſub mundeburde Regis permanebant, ut patet ex titulo 57. Sic in titulo 53. de eo, qui grafionem occiderit: *Quod ſi puer Regius vel ex tabulario, ad eum gradum, id eſt grafionis aſcenderit.* Duplex igitur fuit genus tabulariorum, quod a nemine adhuc animadverſum eſt. Diverſi porro erant ſtatus libertorum, prout dominus manumiſſioni conditionem appoſuerat. Nam ait civem Rom. facere poterat Ripuarius, ut eſt in titulo 61. aut litum ſeu tributarium, ut eſt in titulo 62.

Liti (*c*) vero ſunt conditionales homines mediae cujusdam ſortis inter liberos ac ſervos, qui quotannis cenſum pendebant domino, atque heredibus: ex quo tributarii videntur dicti. Poſſunt etiam intelligi Romani tributarii. Ex litis autem poterant fieri denariales, id eſt ingenui, jacto coram rege denario: ac tunc optima erat eorum conditio, ut patet ex eodem titulo. Hinc intelligendus eſt titulus 57. *Si quis libertum ſuum in praeſentia Regis ingenuum dimiſerit* &c. ubi libertum intelligo litum.

(*a*) Vide Bignonium ad Marculfi Formul. Lib. I. pag. 283. & Lib. II. pag. 326. & 328. ubi duplicem illam manumiſſionem per denarium ante Regem, qui denariales liberti vocabantur, & ſub ſpeciali Regis patrocinio erant; tum eorum qui in Eccleſia ſecundum legem Romanam ſervitute liberabantur, qui *tabularii*, vel *chartularii* dicebantur, ac lege Romana utebantur, egregie inluſtrat.

(*b*) *Seu mundeburde*] id eſt ſub Regis patrocinio & tutela, quod etiam aliter *mundeburdium* vocabatur ac *defenſio.* vide multa apud Bignon. ad Marculf. Formul. Lib. I. pag. 286. & 287. vel qui ſub tali mundeburde aut tuitione Regis erant, dicebantur etiam *in verbo Regis vivere.* vide Eccardum ad Leg. Salic. Tit. XIV. §. 5. pag. 34.

(*c*) Ita in Legib. Salic. Tit. XXX. pag. 60. Edit. Eccard. *Si quis lidum alienum extra conſilium domini ſui ante regem per denarium ingenuum dimiſerit.* & §. 2. *Res vero ipſius lidi legitimo domino reſtituantur.* & Tit. XXXVIII. §. 6. *Si quis homo ingenuus lidum alienum exſpoliaverit.* dicitur vero *litus*, *lidus* vel *laetus.* Vid. Fr. Pithoei Gloſſar. ad Libr. Legis Salic. Tit. XIV. pag. 106.

CAPUT XXIII.

Salica lex unde dicta. Quinam populi ea uterentur. Terra Salica unde dicta.

De lege Salica quaeri possunt: primo unde sit dicta: deinde quinam essent qui ea lege uterentur: tertio quid sit terra Salica in titulo 62? Quod ad primam quaestionem spectat, Salica lex dicta est a Salicis, quae fuit gens Francorum nobilissima ac fortissima, ut docet Ammianus Marcellinus. Lib. XVII. Eos Romani corrupte Salios vocabant. Unde autem dicti sint Salici, an a Sala fluvio, an aliam quam ob causam, difficile est affirmare. Sed nihil insulsius est opinione quorundam, qui Salicam legem a Sala, id est aula seu palatio dictam putarunt. Neque enim solis Palatinis sed universo Francorum populo lata est lex Salica. Adeo ut nihil addi possit legi Salicae ex consensu totius populi, ut docet liber Capitularium.

Quod vero attinet ad secundam quaestionem, omnes, ut dixi, Franci tam plebeii quam Palatini Salica lege vivebant. Non omnis tamen, qui Salica lege vivebat, erat Francus. Multi enim Barbari, qui Francorum Regibus parebant, Salica lege utebantur, ut patet ex titulo 43. leges Salicae. Sed & Romani, qui in Gallia degebant, poterant lege Salica vivere, dummodo id publice professi fuissent, se deinceps lege Salica velle vivere. Tertia autem difficultas, meo quidem judicio, omnium maxima est, quaenam sit terra Salica. Lindenbrogius quidem in Glossario ait terram Salicam (*a*) eam esse, quae hostibus divictis Regi ac militibus Francis assignata est. Ut enim Visigothi, Vandali, Burgundiones & Longobardi, cum Romanorum provincias occupassent, agros eorum sibi diviserunt, tertia parte penes Romanos relicta; ita etiam Francos fecisse credibile est. Quanquam in lege Salica hujus divisionis nulla fit mentio, cum tamen in legibus aliarum, quae agros cum Romanis diviserunt, multa sint vestigia hujusmodi divisionis. Certe in legibus Burgundionum, Ripuariorum, Visigothorum, sortes saepissime nominantur, & consortes Romani dicuntur.

Ego vero terram Salicam nihil aliud esse existimo, quam terram seu praedium hominis Salici. Ut enim lex Salica dicitur quae Salicorum est, sic etiam terra Salica, quae ad Salicos pertinet. Certe in titulo 62. legis Salicae, qui est de Alodiis, feminae ad successionem bonorum cum masculis admittuntur, praeterquam ad hereditatem terrae Salicae. Eadem lex fuit apud Ripuarios, ut patet ex titulo 58. Ubi terra *aviatica* dicitur, id est, ab avis transmissa.

C A-

(*a*) Ita Fr. Pithoeus in Glossar. ad Libr. Leg. Salic. Tit. LXII. pag. 129. Ed. Bignon. explicat terram Salicam, quae devictis hostibus Regi militibusque Saliis obtigit, & *sortes* ita pro parte regni adsignata dictas, ut *sortes Vandalorum*, *Alamannorum* & sim. in edicto Hunerichi vocari observat. quod etiam notavit Savaro ad Sidon. Lib. VII. Ep. 6. pag. 434.

CAPUT XXIV.

In Librum I. Historiae Theophilacti Simocati adnotationes. πολυσιβὰς οἰκία domus multorum accubituum in urbe Constantinopoli ubi fuerit? Sigma idem quod Stibadium seu accubitum.

CAp. I. φαιδρὴν γὰρ ἀχθεὶς ὁ Τιβέριος ἐπὶ τὴν ὕπαιθρον τῶν βασιλείων αὐλὴν ἥτις παρῴκισται τῇ πολυσιβάδι τῶν ἀνακτόρων οἰκίᾳ &c. Interpres (*a*) longa circumlocutione hunc locum Latine expressit: *Tiberius namque in atrium palatii, juxta domum, in qua multi ex herbis seu frondibus ad coenandum, dormiendumve tori, sive lectisternia, vestibulum illustre, visendumque proscenium, huc, inquam, gestatus* &c. Ex quibus apparet eum non intellexisse quid his verbis significaretur. Sed & Nicephorus Callistus, cum hunc Theophylacti locum exscriberet, posteriora verba praetermisit. Ego vero existimo πολυσιβάδα οἰκίαν a Theophylacto dici domum, quae Graece δεκαεννέα ἀκκούβιτα dicebatur, eo quod in ea novendecim accubita seu stibadia essent, in quibus Imperator cum Proceribus decumbens epulabatur in natali Domini & solemnioribus festis; ut scribit Theophanes & Anastasius Bibliothecarius anno III. Justiniani, & Luitprandus in Lib. VI. rerum per Europam gestarum cap. 3. *Est domus*, inquit, *juxta Hippodromum Aquilonem versus mirae altitudinis & pulcritudinis, quae Decaënnea vocatur.* Hoc autem ideo, quoniam quidem novendecim mensae in Domini nostri nativitate apponuntur, in quibus Imperator pariter & convivae non sedendo, ut caeteris diebus, sed recumbendo epulantur. Juxta hanc domum erat tribunal, in quo Imperatores & Augustae coronabantur. Nicephorus Constantinopolitanus pag. 176. de Leone Isauro loquens: ἐν τῷ τριβουναλίῳ λεγομένῳ δεκαεννέα ἀκκουβίτων, στέφει τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον εἰς βασιλέα. Idem scribit Anastasius & Auctor Historiae Miscellae Lib. XII. Idem in Lib. XXII. de Constantino loquens Copronymo, *anno XXVIII. imperii sui coronavit Imperator Eudoxiam uxorem, suam cum esset trigamus in tribunali decem & novem accubituum.* Hinc est quod Codinus in Originibus Constantinopolitanis τὸ σέψιμον ponit juxta domum decem & novem accubituum; quo nomine tribunal intelligit, in quo Imperatores coronabantur. Fuit autem haec domus in regione tertia juxta Hippodromum, ut testatur Luitprandrus. Certe in ea regione Circum maximum fuisse & porticum semirotundam, quae *Sigma* dicebatur, ac postremo tribunal fori Constantini, docet vetus descriptio. Ac verisimile est ex illa porticu factam esse domum decem ac novem

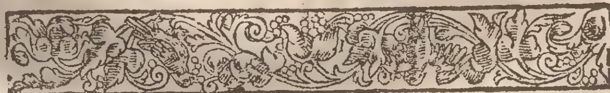
(*a*) Jacobus Pontanus.

accubituum, quippe cum C idem sit (*a*) quod stibadium seu accubitum. Adde quod aedes St. Stephani juxta tribunal decem & novem accubituum ponitur a Codino, quam prope C fuisse docet ex veteri Scriptore Petrus Gyllius in Lib. II. cap. 15. Caeterum haec domus decem & novem accubituum etiam Delphica dicta est, seu Delphicum, ut testis est Procopius in Lib. I. Vandalicorum pag. 116. & Victor Tunonensis in Chronico.

(*a*) Stibadia seu accubita veterum forma lunari aut semicirculari, ideoque *Sigmata* dicta fuisse, egregie ostenderunt Lipsius Cent. I. Epist. 65. tum Casaubon. & Salmas. ad Lamprid. Elagab. cap. 19. & cap. 29. ubi Casaubonus locum illum Luitprandi ex Lib. VI. Hist. a Valesio productum, sed apud quem *decaënnea accubita* legendum est, exhibet pleniorem & emendatiorem. Recte autem πολυστιβάδα οἰκίαν in hoc Theophilacti loco domum multorum accubituum inlustravit Valesius, & eodem modo haec verba exposuit Jacobus Pontanus in Adnotationib. ad Theophilact. pag. 223. Edit. Paris. in Vol. XIV. Corpor. Byzant. quem vide: & multa de hac porticu semirotunda, quae *Sigma* vocabatur, sive de tribunali hoc novendecim accubituum habet du Cange in Constantinop. Christian. Lib. II. cap. 3. pag. 112. & cap. 6. pag. 135. in Vol. XXIII. Ejusd. Operis. Hanc autem domum in urbis Constantinopolitanae Regione III. fuisse adnotavit etiam Scaliger in Libro quodam ineditorum Adversariorum, propria viri Inlustris manu scriptorum, quem mecum communicavit Cel. Hemsterhusius, his verbis: *In descriptione urbis Constantinopolitanae Regione III. nota Porticum semirotundam, quae ex similitudine fabricae Sigma Graeco vocabulo nuncupatur.* Sed prolixius, quae ad formam Stibadii inlustrandam adferri possint, exsequitur in Animadversionibus ad Eusebium pag. 117. ubi recte Petri Ciacconii errorem notavit, qui stibadium putat simile fuisse arcui Scythico, cum forma Sigmatis graeci C conveniat Stibadio, non vero arcui Scythico aut Turcico, qui potius per formam Σ aut ς designabatur. Contra Scaligeri tamen sententiam Ciacconium defendit, eumque inmerito ipsi reprehensum fuisse adserit Valesius noster ad Ammian. Marcellin. Lib. XXII. pag. 222. ubi demonstrare nititur, arcum Scythicum habuisse formam Stibadii C. Sed jure Scaligeri opinionem adversus Valesium vindicavit Ger. Vossius ad Valer. Flacc. Lib. IV. 727, & operose Spanhemius de Usu & Praestant. Numism. Diss. II. pag. 100 & 101. Ed. Noviss. Ceterum quod a sigmatis Graeci forma, qua constructum erat Stibadium, Graecis *Sigma* & ἡμικύκλιον vocabatur, id indicat Martialis in apophoretis Lib. XIV. Ep 85. quod *Stibadium* inscribitur:

Accipe lunata scriptum testudine Sigma
Octo capit: veniat, quisquis amicus erit.

Et ita Pollux Lib. IV. cap. 19. segm. 132. dicit τοῦ δὲ ἡμικυκλίου τὸ μὲν σχῆμα, ἄτομα. qui etiam Lib. VI. cap. 1. Segm. 9. inter varia accubituum genera recenset στιβάδες καὶ ἡμικύκλια. Vide plura apud Sirmond. ad Sidon. Apollin. pag. 23. Juretum ad Paulinum Lib. III. de vita Martin. v. 76. pag. 234. & du Cangium in Glossar. Med. Latin. in *Sigma*. Ceterum perperam hic in scripto Valesii exemplari Latinum S exaratum erat, pro quo Graecum Sigma C recte me emendasse ostendunt satis illa, quae notavi. Ex his etiam, ut obiter id addam, Sigmatis Graeci formam antiquissimam fuisse ut C Latinum, adserunt nonnulli, praesertim cum in vetustis Codicibus & Edd. ita scribatur, ut ΔΙΟCΚΟΡΟC, CΥΝΚΛΗΤΟC & sim. vid. Sylburg. ad Alphabet. Graec. pag. 55. & multa egregie huc facientia apud Joh. Rhodium in Dissertat. de Acia Celsi a pag. 154---158. & ex hoc scribendi more plurima in diversis auctorum veterum locis ex librariorum oscitantia inrepserunt vitia, cujus generis exempla vide apud Salmas. ad Solin. Tom. II. pag. 1313. Ed. Par. & Bonav. Vulcan. ad Aristotel. & Apulej. de Mundo pag. 293. Verum melius tamen Is. Vossius ad Pompon. Mel. Lib. I. cap. 19. & Spanhemius loco supra notato ostenderunt in antiquissimis monumentis literam hanc forma Σ semper pingi, sed C rarius ante Domitiani tempora usurpatum esse; nam perperam du Cangius in Constantinopoli in priore loco, quem modo produximus, tradit Spanhemium ex Agathonis apud Athenaeum loco ab omnibus fere hac in re adlato existimare literam C vetustiorem esse, quam Σ. cum contrarium plane adfirmet, & sententiam illam redarguat; qui pluribus eruditissime, ut semper solet, haec omnia inlustrat. Sed desino.

HEN-

HENRICI VALESII,

MILITIS, DOMINI D'ORCÉ

CONSILIARII QUONDAM ET HISTORIOGRAPHI REGII,

DE

CRITICA

LIBRI DUO.

QUI EX MUSAEO CLARISSIMI VIRI HADRIANI VALESII, HENRICI FILII, MILITIS, DOMINI D'ORCÉ, CONSILIARII, NEC NON FRANCIAE APUD ROTHOMAGOS QUAESTORIS,

PRIMUM PRODUCTI ET AB INTERITU VINDICATI;

NUNC PUBLICAM IN LUCEM PRODEUNT

EDENTE

PETRO BURMANNO

FR. FIL. FR. NEP.

QUI ET NOTAS NONNULLAS ADJECIT.

HENRICI VALESII

MILITIS, DOMINI D'ORCÉ,

CONSILIARII QUONDAM ET HISTORIOGRAPHI REGII,

DE CRITICA

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Critici dicti, qui postea Grammatici. Critici Ludimagistri, tum qui Poetas interpretabantur, & emendabant. Ciceronis locus.

CRITICORUM Vocabulum varie ab antiquis acceptum esse comperio: Initio enim Critici (*a*) dicti sunt, qui postea Grammatici pervulgato nomine appellati fuere, ne docet Dio Chrysostomus in Oratione 53. de Homero: quod quidem verissimum esse testatur Aeschinis locus is Dialogo, qui

(*a*) *Initio Critici dicti sunt, qui postea Grammatici appellati fuerunt.*] Sequitur in his Valesius veterum divisionem Grammaticae, cujus partem praecipuam constituit Critica, nam paullo post Grammaticos illos, qui Critici vocabantur, Ludimagistros fuisse, qui pueris artem legendi ac scribendi tradebant, deinde eorum partes etiam fuisse interpretationem & emendationem poetarum docet. Inter veteres enim Varro quatuor Grammaticae seu Criticae partes fecit *lectionem*, *enarrationem*, *emendationem & judicium*, quam divisionem alii ita coarctarunt, ut ad *τελειοτέραν γραμματικὴν* *enarrationem* & *judicium*, ad *ἀτελεστέραν γραμματικὴν* vero *emendationem* & *lectionem* retulerint. Ad minus perfectam Criticen seu Grammaticen referunt igitur quarumlibet literarum atque elementorum nudam cognitionem; ut Crispum Grammaticum describit Ausonius in Professorib. Carm. XXII.

Qui primaevos fandique rudes
Elementorum prima docebas
Signa novorum.

tales Grammaticos *calculones*, aut *Cauculones* vocabant, ut poëta vetus Epigrammate in Ludimagistrum, in Pithoei Catalect. Lib. IV. pag. 156.

Indoctus teneram suscepit Calculo pubem,
Quam cogit primas discere literulas.

Ita enim legendum; ut videbimus ad ipsa Catalecta, quae ingenti ineditorum Epigrammatum & poëmatium veterum accessione locupletata ad editionem paramus. Hi *γραμματισταὶ* Graecis dicuntur, quos lite-

CAPUT X.

Aelianus emendatus. Telephus Criticus. Gillius notatus.

IN Lib. X. cap. 42. citatur Telephus Pergamenus. Fuit hic nobilis Grammaticus, cujus ſcripta recenſet Suidas: Sed in Aeliani verbis mendum eſt. Quid enim ſibi volunt iſta: λέγει ταῦτα Τήλεφος ὁ Κρής. Gillius quidem vertit: *haec ait Telephus Cretenſis ex Myſio Pergamo oriundus.* Ego vero ſcribendum cenſeo, Τήλεφος ὁ Κριτικός. Criticum dixit pro Grammatico. Hoc autem nomen imperiti librarii primum corruperunt, mutantes (*a*) in κρητικός; ac deinde mutaverunt in Κρής. Lubet etiam hic annotare errorem P. Gillii, qui in Lib. XI. cap. 35. Aeliani verba ſic interpretatur: *Idem hic Deus imperante Nerone, Chryſermum, qui taurino ſanguine poto jam & revomebat & contabeſcebat, curavit.* At quis non videt ita vertendum eſſe? *Chryſermum, qui & revomebat ſanguinem & tabeſcebat, curavit epoto tauri ſanguine.* Loquitur enim Aelianus de medicinis, quae fiunt ex animalibus. Eſt etiam in Lib. XII. cap. 29. mendum leve, quod miror ab Interprete animadverſum non fuiſſe. καὶ μὴν τοι καὶ Πτωλεμαΐων πόλεμος. Scribe Πολεμαΐων, ſic vocantur incolae urbis Ptolemaïdis.

CAPUT XI.

Aelianus emendatus. Euryſthenes & Procles Lacedaemoniorum Reges.

IN Lib. XII. cap. 31. ſcribe Εὐρυσθένη καὶ Προκλέα τοὺς Ἀριστοδήμου, τοῦ Ἀριστομάχου &c. Nam Procles & Euryſthenes fuerunt Ariſtodemi filii, ut docet Apollodorus (in Biblioth. Lib. II. cap. 8. §. 4.) & Pauſanias (Lib. III. cap. 1.) ac Velleius. (Lib. I. cap. 2. ubi vid. notas.) Hi cum eſſent gemini fratres, ſimul Lacedaemone regnarunt, ſimul ambo uxores duxerunt. Regnavit quidem Euryſthenes annos XLII. ut ſcribit Euſebius in Chronico. Procles vero regnavit annos XLI. anno enim uno ſuperſtes fratri vixit Euryſthenes, ut docet Cicero in Lib. II. de Divinatione (cap. 43.) *Procles*, inquit, *& Euryſthenes Lacedaemoniorum reges: gemini fratres fuerunt: at hi nec totidem annos vixerunt. Anno enim Procli vita brevior fuit, multumque is fratri rerum geſtarum gloria praeſtitit.*

R C A-

(*a*) Pari errore ſupra Valeſius Lib. III. cap. 5. apud Philoſtratum Δωρίωνα τὸν κριτικόν. & cap. 7. Μαξίμον τὸν κριτικὸν pro vulgato κρητικὸν emendavit, ubi vide.

CAPUT. XII.

Aelianus inluſtratus. Ἀρνηΐδες, *dies feſti apud Argivos. Conon emendatus.*

NOn cuivis obvium eſt, quidnam ſibi velit Aelianus in Lib. XII. cap. 34. cum ait Argivos diebus quibusdam, quos ipſi *Arneidas* vocant, canes omnes, qui in forum ingrediuntur, necâre. Sciendum igitur eſt, menſem fuiſſe apud Argivos *Arnaeum* dictum, diesque in eo menſe feſtos, quos ἀρνηΐδας vocabant. Cujus feſti originem refert Conon in Narratione XIX. *Pſamathe*, inquit, *Crotopi Argivorum regis filia, cum ex Apolline gravida eſſet, patris iram verita, partum ſuum expoſuit: Quem paſtor cum reperiſſet, captus pueri pulcritudine pro ſuo educavit. Sed canes, qui gregem cuſtodiebant, puerum forte interfecerunt. Mox Crotopus comperto filiae flagitio, eam necavit. Iratus ob haec Apollo, peſtem immiſit Argivis: ad quam depellendam, cum illi Delphos miſiſſent, reſponſum ab Apolline acceperunt, placandam ipſis eſſe Pſamathem & Linum, ſi morbo liberari vellent. Quare Argivi matresfamilias, ac virgines Lino lamentum facere juſſerunt. Menſem quoque Arnaeum nominarunt, diemque feſtum Arnida inſtituerunt, quo in feſto canes quoslibet obvios trucidabant, poenas ſcilicet ob Lini necem ab eis exigentes.* Haec Conon, apud quem ἀρνηΐδα ſcribere malim, quam ἀρνίδα. Nam & analogia & Aeliani auctoritas ita ſuadent. Ejusdem feſti meminit etiam Athenaeus in Lib. III. pag. 99. ubi Ulpianus Cynuleum Cynicum alloquitur. ἵνα μὴ καί τινα κυνοφόντιν ἑορτὴν ποιησώμεθα ἀντὶ τῆς παρ' Ἀργείοις ἐπιτελουμένης.

CAPUT XIII.

Aelianus emendatus, & verſio ejus correcta. πλίγμα *quid?*

ELegans eſt narratio in Lib. XIII. cap. 6. de Polypode, qui ſalſamenta in teſtis condita comedebat: καὶ περιχυθεὶς τοῖς σκεύεσιν, ὥσπερ εἰς πνίγμα ἀθλητὴς συλλαβὼν τὸν ἀντίπαλον &c. Scribe meo periculo, ὥσπερ εἰς πλίγμα. Eſt autem πλίγμα, nodus Palaeſtricus, ut docent Grammatici. Heſychius: πλίγμα, βῆμα. ἀπὸ τῶν κυλιομένων καὶ παλαιόντων, ὅταν περιβάντες τοῖς σκέλεσι κατέχωσιν. In eodem Libro cap. 21. ubi Demoſtrati verba refert, qui Tanagrae Tritonem a ſe viſum deſcripſerat, haec leguntur verba, quae Gillius non intellexit: τῶν δέ τις τῶν ἐκ βουλῆς ἁρμοζόντων κλήρῳ τὴν Ἑλλάδα, καὶ πεπιστευμένην τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ἔτους. Gillius vertit. *Cum vero quiſpiam ex Magiſtratibus Graeciae, qui ſortitione facta annuum Magiſtratum gerunt.* Ex his Gillii verbis apparet eum intellexiſſe Magiſtratum Municipalem; cum tamen Demoſtratus & Aelianus Proconſulem Achaiae verbis illis deſignent. Sic enim verti debent. *Quidam Senatorii ordinis, ex iis qui ſortito Achaiam adminiſtrant, & qui annuum Magiſtratum*

sum gerunt. His verbis Proconsul Achaiae manifestissime designatur: nam proconsules erant ex Senatu, & provincia eis sorte (*a*) attribuebatur: postremo annui erant, ut sciunt Historiae Rom. periti. Hinc est quod Apuleius in Floridis de quodam Proconsule ait: *ô celeres bonorum Praesidum dies.* Paulo post mendum est in voce ἐξήει, quam delendam existimo.

CAPUT XIV.

Versio Aeliani correcta et suppleta.

IN Lib. XIV. cap. 5. ubi describit Aelianus, quomodo dentes Elephantorum humo defossi deprehendantur a Mauris, quaedam leguntur in Graeco exemplari, quae Gillius de industria praetermisit, eo quod nimium obscoena esse viderentur. Ac verecundiam quidem P. Gillii non mediocriter laudo, qui & suae & Lectorum modestiae consuluit. Mihi tamen videtur satius fuisse rem honestiori vocabulo tegere, quam totam periodum expungere, praesertim cum quidpiam in ea scitu dignum videatur: *Utribus*, inquit, *dispositis ibidem subsistunt. Et alius quidem somnum capit: alius potat. Quidam etiam inter bibendum canens, puellam nominat quam deperit. Quod siquis forte juvenem formosum venationis comitem deosculatur, equidem non miror. Sunt enim Mauri pulchri ac proceri, oculis non fractis ac mollibus, sed virile quoddam intuentibus, ad haec venationis studiosi: ac tametsi adulti multos in amorem sui concitant.* Ita vertendus erat hic locus, quem Gillius omittere maluit.

CAPUT XV.

Aelianus explicatus et emendatus. Phaylus Phocensium Tyrannus. Ovidius in Ibide, et Harpocration correcti. Anaïtidis Dianae templum in Elymaide.

DE Europaeis Mysis, quos Latini Mesos vocant, differens Aelianus in cap. 25. recte quidem ait eos Scythis proximos esse, eorumque impetum propulsare, & tanquam in praesidio collocatos totam illam regionem imperio Romano tueri. Sic enim vertenda sunt haec verba, ἢ τῇ Ῥώμῃ τὸν χῶρον τὸν προειρημένον φρουροῦντες πάντα: quae Gillius non intellexit. Quod vero idem Aelianus Heracleam urbem in Mesia collocat,

(*a*) De more sortiendi provincias proconsulares sub Imperatoribus cum omnia nota & a Viris Doctis abunde explicata & inlustrata sint, aliquid addere supervacuum esset. Adeat lector Bernartium ad Statii Lib. VI. Theb. 389. & Commentatores ad Tacit. Lib. III. Annal. cap. 32. & cap. 58. tum notas Doctorum ad Sueton. in Claudio cap. 7.

locat, id ego non facile concesserim. Ἡρακλείας πλησίον φημὶ, καὶ τῶν Ναξίου ῥευμάτων τοῦ καλουμένου Τόμεως πλησίον. Scribo, τῶν Ἀξίου ῥευμάτων &c.

In eodem Libro XIV. cap ultimo, Taenarum quemdam ignobilem fluvium nominat, qui in Eridanum influit. Pro Taenaro, Eretenus dicitur in cap. 8. hujus Libri.

Scribit Aelianus in Libro XII. cap. 40. Ambraciotas leaenam venerari, propterea quod tyrannum ipsorum Phaylum leaena olim discerpserat. Itaque Ambraciotae leaenam exinde colunt, tanquam suae libertatis auctorem. Ἀμπρακιῶται δὲ ἐπεὶ τὸν τύραννον αὐτῶν Φαῦλον διεσπάσατο λέαινα. Scribe (a) Φάϋλον tribus syllabis. Ovidius in Ibin (vs. 504.)

Foeta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
Sitque Phayleae causa leaena necis.

Sic lege. Φάϋλος nomen Graecum est. Ita dictus Phocensium tyrannus, qui cum Philomelo & Onomarcho sacram pecuniam rapuit, qui a nonnullis Φάϋλλος dicitur. Apud Harpocrationem Φαῦλος legitur eodem errore, quo apud Aelianum. Meminit & Polybius cujusdam Phayli (in Lib. V. pag. 415.)

In eodem Lib. cap. 23. ait Aelianus in Elymaïde templum esse Adonidis, in quo mansueti leones diversantur. Ego pro voce Ἀδώνιδος, malim legere Ἀναΐτιδος. Nam Anaïtidis (b) Dianae templum illic fuit celeberrimum.

C A-

(a) Monuerat hoc etiam Parrhasius in Quaesitis per Epist. pag. m. 19. & Ovidii locum ex Ibide, in quo antea *Paphageae* legebatur, emendavit. Apud Parthenium in Eroticis cap. 25. Φάϋλλος exaratum est, quomodo etiam habetur apud Pausaniam Lib. X. cap. 2. & Strabon. Lib. IX. pag. 421. Corrigendus itaque est Antoninus Liberalis, apud quem in Cap. IV. Metamorph. continuo scribitur Φάλαικος. Melius tamen Φάϋλος scribi cum una λ, quam Φάϋλλος, docet noster Valesius ad Harpocration. pag. 78. ubi plura habet.

(b) Anaitidis Dianae templum memorat apud Lydos Pausanias Lib. III. cap. 16. pag. 240. Λυδῶν ἐστιν Ἀρτέμιδος ἱερὸν Ἀναΐτιδος. Eadem est quae a Plutarcho in Artaxerxe pag. 1025. Ed. Francof. Ἀνῖτις vocatur, ubi narrat Artaxerxem Cyri concubinam fecisse sacerdotem, ut praeficeret templo Anitidis Ecbatanae: τῆς γὰρ Ἀρτέμιδος τῆς ἐν Ἐκβατάνοις, ἣν Ἀνεῖτιν καλοῦσιν, ἱέρειαν ἔδειξεν αὐτήν: saepe Anaïtidis Deae templum occurrit apud Strabonem; ut Lib. XI. Geogr. pag. 512. ubi refert τὸ τῆς Ἀναΐτιδος καὶ τὸ τῶν συμβώμων θεῶν. eam colere Armenios tradit Lib. eod. pag. 532. τὰ τῶν Περσῶν ἱερὰ καὶ Μῆδοι καὶ Ἀρμένιοι τετιμήκασι, τὰ δὲ τῆς Ἀνηΐτιδος διαφερόντως Ἀρμένιοι. & Lib. XII. pag. 559. Ἡ δὲ Ζηλῆτις ἔχει πόλιν Ζῆλα ἔχουσαν τὸ ἱερὸν τῆς Ἀναΐτιδος, ἥνπερ καὶ οἱ Ἀρμένιοι σέβονται. ejus templum etiam memorat, & quomodo sacra illic peragerentur, describit in Lib. XV. pag. 733. Ταῦτα δὲ ἐν τοῖς τῆς Ἀναΐτιδος καὶ τοῦ Ὠμάνου ἱεροῖς νενόμισται. quibus in locis simpliciter tantum Ἀναΐτιδος templum refert, sine Dianae nomine addito, nam apud alios sub Ἀναΐτιδος nomine occurrit Venus, ut apud Clementem Alexandrinum in Protreptico pag. m. 19. de Artaxerxe: ὃς πρῶτος τῆς Ἀφροδίτης Ἀναΐτιδος τὸ ἄγαλμα ἀναστήσας ἐν Βαβυλῶνι. quomodo recte illic pro Ἀφροδίτης Ταναΐδος corrigit Bochartus Lib. IV. Geograph. Sacr. cap. 19. pag. 277. ubi plura de Anaïtide notavit. Vide & Voss. Lib. II. de Idolol. Gentil cap. 9. pag. 353.

CAPUT XVI.

Aelianus inluſtratus. Metropolis Epheſia. Conventus juridici in provinciis Aſiae.

DUbitari poteſt, quid ſibi velit Aelianus in Lib. XVI. cap. 38. his verbis, ἐν μητροπόλει ἀκύω τῇ Ἐφεσίᾳ &c. Non enim Epheſum intelligit, cum ſermonis Graeci ratio eam locutionem non admittat. Dicendum quippe erat ἐν τῇ Ἐφέσῳ μητροπόλει, ſi Epheſum intellexiſſet. Ego Metropolim urbem Aſiae hic intelligi puto, quae non procul ſita erat ab Epheſo. De hac Plinius in Lib. V. cap. 29. *Epheſum vero alterum lumen Aſiae, remotiores conveniunt, Caeſarienſes, Metropolitae, Cylbiani.* Alteram urbem ejusdem nominis in Phrygia commemorat Plinius, quae ad Apamenam jurisdictionem conveniebat. Multae enim erant in Aſia (*a*) jurisdictiones ſeu conventus juridici: iique ex primariae urbis nomine, ad quam reliqua oppida jurisdictionis cauſa conveniebant, denominati. Quod a Romanis primum inſtitutum eſt ad utilitatem provincialium, ut ſinguli populi forum ſuum haberent, quo lites ſuas deferre, & a Proconſule audiri ipſos oporteret. Omnes illos conventus accurate recenſet Plinius (Lib. V. cap. 28. & 29.) cujus Geographia eo majoris pretii facienda eſt, quod ſolus ex antiquis id praeſtitit, tum in Aſia, tum in Hiſpaniae deſcriptione.

Prima jurisdictio eſt Aſiatica & Cybiratica, ſecunda Synnadica, in quam conveniebant etiam Lycaones, & cum iis Philomelienſes, Tymbriani, & reliqui; ut docet Plinius cap. 27. tertius conventus eſt Apamiae: quartus Alabandinus. Quinta jurisdictio Sardiana. Sextus conventus Smyrnaeus, ſeptimus Epheſius: octavus conventus eſt Adramyttenus. Nona Pergamena jurisdictio. Hae omnes jurisdictiones erant ſub Proconſule Aſiae. Ceterum Aelianus non ſine cauſa Metropolim hanc cognominavit Epheſiam, ut ſcilicet eam a Metropoli Phrygiae diſtingueret. De hac Metropoli accipiendus eſt nummus Gordiani Imperatoris, qui ſic inſcribitur: (*b*) Μητροπολιτῶν τῶν ἐν Ἰωνίᾳ.

CAPUT XVII.

Crates Pergamenus. Mnaſeae Patrenſis Europiaca.

IN Lib. XVII. Aeliani de Anim. cap. 9 citatur Crates Pergamenus, quem ego eumdem (*c*) eſſe exiſtimo cum Cratete Mallote, celebri illo Grammatico, cujus mentionem fecere Strabo, Diogenes Laërtius, ac Suidas. Dictus eſt autem Pergamenus, eo quod a Pergamenis, ut conjicio, civitate donatus eſt. Certe teſtatur Sue-

(*a*) Vide de his ſupra ad Lib. II. cap. 14.

(*b*) Haec inſcriptio etiam occurrit in nummo Saloninae Gallieni uxoris apud Beger. in Theſaur. Brandenburg. Tom. II. pag. 747.

(*c*) Errat hic Valeſius; cum Crates Pergamenus diverſus ſit a Cratete Mallote celebri Critico ſeu Grammatico. vid. Voſſium Lib. III. de Hiſt. Graec. pag. 347. Erroris comitem habet Jonſium Lib. II. de Script. Hiſt. Philoſ. cap. 11. init. de Cratete Mallote, Critico & Ariſtarchi aequali, vide Caſaubon. ad Sueton. Illuſtr. Gramm. cap. 2. & ad Strabon. Lib. 1. pag. 3. Reineſium Lib. II. Var. Lect. pag. 161. & Gronov. ad Gellium Lib. II. cap. 25.

tonius, eum Pergami vixisse, & ab Attalo Rege legatum Romam venisse. Porro Aelianus in cap. 37. hujus Libri, eum rursus Pergamenum vocat, & Grammaticum fuisse satis innuit. In ultimo capite ejusdem Libri locus est corruptus, quem tamen haudquaquam difficile erit restituere: λέγει ὁ Μνασέας ἐν τῷ ἐρώπ. Διὸς ἱεραχλέους ἱερὸν εἶναι. Scribe meo periculo: ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Notissimus est Liber (*a*) Mnaseae Patrensis, cui titulus fuit Εὐρώπη seu Εὐρωπιακὰ, ut docet Athenaeus & Harpocration.

CAPUT XVIII.

Plinius emendatus. Thibiorum gens. Plutarchus correctus. Salmasius refutatus. Mangones et mangonium quid.

PLinii locus est in Lib. VII. Naturalis Hist. cap. 2. *notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant. Hujus generis & feminas in Scythia, quae vocantur Bithyae, prodit Apollonides. Phylarchus & in Ponto Thibiorum genus, multosque alios ejusdem naturae.* Locum hunc Plinii exscripsit Solinus (cap. 1.) suo more. In Manuscriptis exemplaribus tam Plinii quam Solini *Vitiae* vel *Bitiae* legi monuit Salmasius, putatque emendandum esse *Bituae*, id est, ut ipse ait, δίκοροι. Ego vero longe aliter sentio. Suspicor enim Apollonidem quidem ipsum Θιβίους scripsisse: Plinium vero corruptis Apollonidis exemplaribus usum esse, in quibus scriptum esset Βιθίους, transpositis literis. Idque ut credam, movet me, quod Veteres omnes uno consensu de Thibiis id ipsum referunt, quod Plinius ait Apollonidem scripsisse de Bitiis. Nam praeter Phylarchum a Plinio memoratum, de gente Thibiorum idem scribit Plutarchus in Lib. V. Convivalium cap. 7. & ante eum Didymus in Lib. II. Convivalium teste Stephano in voce Θίβη. De Bitis vero nemo Veterum locutus est. Proinde verosimile est id, quod dixi, corruptos fuisse Apollonidis codices, quibus usus est Plinius, per transpositionem literarum. Qui quidem error proclivis est, sicut norunt qui Manuscriptos Codices contrectarunt. Dicebantur autem Θίβιοι

(*a*) De eo vide Maussacum ad Harpocrationem in voce ἱππία Ἀθηνᾶ pag. 199. ubi ejus opera ab antiquis memorata recenset, interque ea Libros τῆς Εὐρώπης seu Εὐρωπιακά. Ejus emendatio in Ammonii Libro de Differentiis in Νηρεΐδες, ubi recte emendat, ὡς Μνασέας ἐν τοῖς περὶ τῆς Εὐρώπης, pro vulgato Μνασέων, etiam in mentem venit G. J. Vossio Lib. I. de Hist. Graec. cap. 21. pag. 134. ubi plura egregia de hoc Mnasea Patrensi notavit. Apud Hesychium in voce σκόπος etiam hujus Mnaseae nomen corrigendum putabat Valesius ad Harpocr. pag. 49. ubi in vulgatis est Μαρσύας ἐν τῇ Ἰάδι, quod tamen non adfirmat. In Hygini loco Cap. XXI. Poëtic. Astronom. *Pleiades autem adpellatae sunt, ut ait Mnaseas*, plurimos Codices & antiquiores Editiones habere *Musaeus* testatur Munckerus, quomodo etiam inveni in Excerptis membranarum Evaldi Ruaei, (quas sero nimis se accepisse in praefatione Munckerus dolet) & confirmatur ex Scholiaste Germanici Cap. XV. pag. 116. Ed. Morell. ubi de Pleiadibus seu Hyadibus itidem egit; *Musaeus & ista refert, ex Atlante & Hya duodecim filiae procreatae sunt* &c. Sed hic tamen Mnaseas in primo libro de Europa adfertur ab eodem Germanici Scholiaste pag. 142. cujus verba describens Fulgentius Lib. II. Mytholog. cap. 19. Mnaseam in primo de Europa libro etiam laudat; ut notavit Vossius loco supra prolato. vide & Mercerum ad Fulgentii Expos. Serm. Ant. post Non. Marcel. pag. 210. & Reines. Lib. III. Var. Lect. 3. pag. 384.

βιοι & Θιβιεῖς: ſic enim legendum eſt apud Plutarchum tribus ſyllabis. Quod vero addit idem Plutarchus de mercatoribus, qui ſervos ex ea regione emptos adducebant: ἥδοντο ἢ ὡς ἔοικεν τὸ γινόμενον οἱ μιγάδες οἰκέτας ἐκεῖθεν ὠνίυς ἐξάγοντες, mendo non carent. Qui enim ſunt οἱ μιγάδες? Salmaſius quidem in Solinum pag. 47. emendandum putavit, οἱ μαγγάδες. Ait enim μαγγὰς & μάγγων Graecum eſſe pro Venalitiario. Sed cum nemo tam veterum quam recentiorum Graecorum eo uſus ſit vocabulo, non eſt quod ei fidem habeamus. Praeterea Mangones longe differunt a mercatoribus ſeu σωματεμπόροις, de quibus ibi loquitur Plutarchus. Nam mercatores quidem ipſi in barbaras regiones proficiſcebantur, mancipiorum emendorum cauſa. Mangones vero a mercatoribus deinde ſervos emebant, eosque excolebant ac perpoliebant, ut carius poſtea venderent, quae ars Mangonium dicebatur. Apparet ergo Plutarchum de Mangonibus minime locutum eſſe. Quare in Plutarcho alia quaerenda eſt emendatio. Ego leviſſima mutatione locum ſic reſtituo: οἱ μιγάδας οἰκέτας ἐκεῖθεν ὠνίυς ἐξάγοντες. Qua quidem emendatione nihil certius. Erant inter Thibios quidam Externi iisdem permixti, quos μιγάδας vocat Plutarchus. Eos mercatores Graeci pro mancipiis emebant. Neque ipſos Thibios unquam empturi erant, ne viliſſimo quidem pretio, quippe qui adeo noxii eſſent, ut vel ſolo aſpectu faſcinarent.

CAPUT XIX.

Caſſiodorus emendatus. Cornicularius unde dictus; caniculus ſeu caliculus pro atramentario. Nicolaus Alemannus & Salmaſius refutati.

CAſſiodorus Senator oratione quidem durus eſt, & Gothicum quidpiam ſonans; rebus tamen ac ſententiis abundat, & ad rerum Rom. ac vergentis Imperii cognitionem plane neceſſarius. Proinde in eo emendando operam noſtram non inutilem fore ſperamus. Igitur in Libro XI. Epiſtola 36. ubi de Corniculario Praefecturae Praet. loquitur, haec habet. *Praefuit enim Curibus Secretarii Praetoriani, unde ei nomen eſt derivatum.* Scribendum eſt ſine dubio, (a) *cornibus*. Ait enim Corni-

(a) Ita etiam in noviſſima & ſplendida Garetii editione correctum jam legitur, cum in aliis eſſet *curribus*, pro quo *juribus* reponendum alii cenſuerunt; ut Pancirollus in Commentar. ad Notit. Imper. cap. XI. pag. 29. ubi multa de corniculario habet. Sed rejecta hac emendatione, *cornibus* apud Caſſiodorum legendum eſſe monet etiam Gutherius de Offic. Dom. Aug. Lib. II. cap. 15. pag. 418. qui plura de cornicularиis notavit; & hanc veriſſimam lectionem in hoc Caſſiodori loco jam agnovit Marcellus Donatus in Dilucidation. in Livium pag. 26. in Tom. VI. Facis Criticae Gruteri. Vetus autem inſcriptio, in qua CORNICULARIUS PR. PR. id eſt *Praefecti* ſive *Praefecturae Praetorii* occurrit, a Gutherio ibidem producta, legitur apud Gruterum pag. CCCL. inſc. 1. ejusdemque mentio eſt in alia apud eundem Gruter. pag. CCCLXV. inſer. 5. & Fabrett. ad Columm. Traj. pag. 221. ſed ab utroque depravatam & mutilam fuiſſe exhibitam notavit Gorius ad Donii Inſcript. Antiq. Claſſ. VI. inſcr. 18. ubi integra & emendatior legitur. Ceterum frequens *cornicularii* mentio eſt in Inſcriptionibus, ut praeter eas, quae in corpore Gruteri habentur, etiam occurrit apud Reines. Claſſ. I. inſ. 192. & Donium Claſſ. VI. inſ. 115. aliosque. De iis plura vide in notis ad Sueton. Domit. cap. 17. & apud Rupertum in Diſſert. ad Valer. Max. Lib. VI. cap. 1. pag. 362. & ſeqq.

nicularium dici, eo quod praesit cornibus Tribunalis Praetoriani. Quam tamen Cassiodori etymologiam non probo. *Cornicularius* enim dictus est a Corniculo, & a militia armata id nomen translatum est ad Urbanam seu Cohortalem. Sequitur in Cassiodoro, *eo ministrante calculum, scripsimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri.* Jam pridem conjeceram legendum esse, *eo ministrante caliculum:* atque ita in tribus Manuscriptis codicibus scriptum postea deprehendi. *Caliculus* est atramentarium, quod Praefecto Cornicularius praebebat. Posterior aetas *caniculum* dixit. Unde *Praepositus caniculi*, ὁ ἐπὶ κανικλείου, qui curam & custodiam gerit caniculi, id est, atramentarii, ut (*a*) Anastasius Biblioth. ad octavam Synodum. Nicolaus Alemannus in notis ad Procopii Ἀνέκδοτα pag. 20. dictum putat *caniculum* a canis similitudine. Quem reprehendens Salmasius in notis ad Solinum pag. 119. & 375. a cano seu canistro eam vocem deducit. Ego vero *caniculum* pro *caliculo* dictum esse contendo, solemni literarum mutatione. Sic *Lampetra* pro *Nampetra*, *Nimbus* pro *Limbo* & similia.

CAPUT XX.

Leges Salicae Francorum, Longobardorum, aliorumque ab Heroldo & Lindenbrogio editae quid contineant. Earumdem Codex Emer. Bigotii. Aniani breviarium.

Editus est a Basilio Heroldo liber legis Salicae, Ripuariae, item Alamannorum, Bajoariorum, Saxonum & aliorum, in quo multa sunt notatu digna, quae nec Heroldus, nec Lindenbrogius, qui novam earumdem legum editionem publicavit, nec ullus, quod quidem sciam, hactenus observavit. Primum est librum illum (*b*) ab Heroldo editum, nihil aliud esse quam codicem legum, quibus Francorum Reges populos ac gentes ditioni suae subjectos gubernabant. Atque idcirco lex Salica ante omnes collocatur, utpote lex Francorum, penes quos imperium erat. Cer-

(*a*) Anastasii verba haec sunt ad Act. 10. octavae Synodi: *Praepositus Caniculi apud Graecos est, qui curam & custodiam gerit caniculi, id est, Atramentarii, ex quo Imperator Phoeniceas literas scribit in chartis.* Tanta autem erat dignitas illius, qui ὁ ἐπὶ Κανικλείου erat, ut in urbe Constantinopolitana socer Imperatoris ei praeesset, & Imperatorum consanguinei ea ornarentur, fuitque adeo inter honoratissima officia. Vide G. Codinum Curopal. de Offic. Palat. Constantin. pag. 17. & ad eum Franc. Junii notas pag. 263. sed qui *Canicleum* arcem regiam fuisse seu palatium, in quo socer Imperatoris habitabat, perperam censet, & ob id ab Alemanno ad Procopium traducitur, qui ea, quae Junius illic de *canicleo* scripsit, nugas esse pronuntiat. Certe meliora habet Meursius in Glossario pag. 213. Sententiam autem Alemanni, qui *caniculum* a similitudine canis, quia caniculus seu atramentarium effigiem & formam parvi canis prae se ferebat, explodit quidem Salmasius in Plinianis Exercitationibus, sed Alemannum tamen non nominat. Videtur tamen eam probare Car. du Fresne in notis ad Annae Comnenae Alexand. pag 258. & 378. ubi plura de hac dignitate adnotavit.

(*b*) Vide de eo & aliis Legis Salicae Editoribus doctissimam Eccardi praefationem Legibus Francorum Salicis, & Ripuariorum ab eo editis praefixam.

qui Axiochus inscribitur. ibi enim Aeschines Socratem inducens, cum Axiocho de humanae vitae calamitatibus colloquentem, postquam dixit hominem, cum primum in lucem editus est, a gemitu vitam auspicari, ac nulli non dolorum generi expositum esse, subjungit: *Ubi vero septimum annum ingressus est, statim exerci,*

T

literarum primos informatores vocat Tertullianus de Pallio Cap. V. ad quem vide Salmasii notas pag. 464. & seq. Deinde Grammaticen diviserunt in perfectiorem seu absolutam, qualem Crates, Aristarchus, Apollonius & alii consummaverunt. Vide egregie de hac re agentem Maussacum in eruditissima Dissertat. Critic. ad Harpocration. pag. 381, & 382. Dionysius autem Thrax, Grammaticus Graecus (de quo vide Vossium Lib. I. de Histor. Graec. cap. 23. pag 148.) cujus locus jam ab aliis adnotatus est, sex Grammaticae partes, & inter eas ultimam κρίσιν ποιημάτων, tradit his verbis: Γραμματική ἐστιν ἐμπειρία τῶν παρὰ τοῖς ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων. μέρη δὲ αὐτῆς εἰσὶν ἕξ. πρῶτον ἀνάγνωσις ἐντριβὴς κατὰ προσῳδίαν. δεύτερον ἐξήγησις κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικοὺς τρόπους: τρίτον γλωσσῶν τε καὶ ἱστοριῶν πρόχειρος ἀπόδοσις. τέταρτον ἐτυμολογίας εὕρεσις, πέμπτον ἀναλογίας ἐκλογισμός. ἕκτον κρίσις ποιημάτων. ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ. ad quae verba operae pretium erit adscribere ea, quae de Grammatica & Arte Critica adnotavit Diomedes in Scholiis ad Dionysium hactenus ineditis, quae describere mihi licuit ex Isaaci Vossii libro, qui in Leidensis Academiae Bibliotheca servatur, & quo Erennii Philonis, Lesbonactis, Dionysii Thracis cum Scholiastis ejus Diomede, Porphyrio, Theodosio, aliorumque Grammaticalia Graeca continentur, ac similis fere codex est illi, quem se legisse testatur Casaubonus in Casaubonianis pag. 13, & 14. Ejus igitur inter alia haec sunt: Τὸ παλαιὸν μέρη τῆς Γραμματικῆς ἦν τέσσαρα· καὶ εἰσὶ ταῦτα. Διορθωτικόν. ἀναγνωστικόν. ἐξηγητικόν. κριτικόν. Τέταρτον ἀπῄει πρὸς τὸ κριτικόν, ὃς δοκεῖ μὲν μηδὲν συνεισάγειν τῷ νέῳ. τῶν προλαβόντων δ' ἦν ὑπέρτερος. Ἀνάγκην γὰρ εἶχεν ὁ κριτικὸς τὴν τοῦ διορθωτικοῦ. καὶ ἀναγνωστικοῦ, καὶ ἐξηγητικοῦ. οὐ κἀκεῖνοι δὲ τὰ τοῦ κριτικοῦ. ὥσπερ γὰρ ὁ πολιτικὸς κριτὴς ὅπερ ἐστὶ δικαστὴς οὐ πρότερον γίνεται εἰ μὴ ἀναγνῷ νόμους ἐπεὶ συνηγορήσει ἐπὶ πλείονα χρόνον, οὕτω καὶ ἐν τῇ γραμματικῇ ὁ κριτικός, εἰ μὴ τὰ τῶν προειρημένων ἀκριβῶς ἠπίστατο οὐκ ἠδύνατο εἶναι κριτικός. οὗτος οὖν ὁ κριτικὸς τὴν τῶν σοιητῶν καλῶς ἢ κακῶς. ἢ ἐνδέοντι, ἢ ἐν μὴ δέοντι, ἢ εὐκαίρως ἢ ἀκαίρως λεχθεῖσαν ἔννοιαν παρεδίδου τῷ νέῳ. καὶ τὴν τούτων αἰτίαν ἐδίδασκεν. ὥσπερ παρὰ τῷ ποιητῇ τὸν στίχον τοῦτον δεῖ ὀβελίζειν τουτέστι ἐκβάλλειν καὶ ἀποδοκιμάζειν μὴ ὄντα ἄξιον τοῦ ποιητοῦ. Et quae plura illic sequuntur. Hujus autem Diomedis Scholiorum, ut id obiter addam, meminit ipse Vossius ad Catullum pag. 226. ac Dionysium Thracem editurum se promittit ad Pompon. Melam Lib. I. cap. 8. pag. 45. Videri merentur quae de Dionysio Thrace, ejusque Interpretibus habet Celeb. Wolfius ad Casauboniana pag. 221. & Fabricius in Biblioth. Graec. Vol. VII. Lib. V. cap. 7. pag. 24. & seqq. ubi ex apographo Holsteniano Dionysii Artem Grammaticam sed sine Scholiastis ejus edidit. Sed ad rem ipsam pergamus. Dionysius igitur Thrax sextam Grammaticae partem statuit κρίσιν ποιημάτων, cujus divisionem comprehendit tripartita Grammaticae definitio in τεχνικὴν seu μεθοδικὴν, ἐξηγητικὴν seu ἱστορικὴν, & denique κριτικήν. Quarum prima in literarum elementis ac syntaxeos disciplina consistit. Altera in Poëtarum Mythologia, & Historiis abstrusis exponendis tota est. Tertia denique, utraque certe praestantior, latius se extendit; ideoque addit Dionysius de hac parte; ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων ἐν τῇ τέχνῃ. Versatur enim in spuriis versibus Poëtarum a legitimis discernendis, quaeque perperam ab auctoribus dicta castigat, & verba ac sententias sedibus suis transpositas vindicat & restituit. Notabilis hic est locus Senecae Epist. LXXXVIII. *Grammaticus circa curam sermonis versatur, & si latius evagari vult, circa Historias. Jam ut longissime proferat fines suos, circa carmina.* Licet autem Dionysius sex Grammaticae faciat partes, ejus tamen Scholiastes in loco modo prolato quatuor tantum ab antiquis agnitas refert, Διορθωτικὸν, quae in emendatione auctorum, ἀναγνωστικὸν, quae in lectione, ἐξηγητικὸν, quae in enarratione, & denique κριτικὸν, quae in judicio consistit. Hujus loci priora verba ex MS. etiam exhibet Langbaenius ad Longinum περὶ ὕψους Sect. VI. pag. 40. Ed. Toll. qui sine dubio ea descripsit ex Codice Bibliothecae Bodlejanae, ex quo etiam insignem alterius in Dionysium Scholiastae Porphyrii locum producit ad Sect. IX. pag. 52. & Leo Allatius de Patria Homeri pag. 93. Sed de divisione Grammatices vide plura apud Joseph. Scalig. Epist. 20. & 451. Wouwer. in Polymath. cap. 8. & seqq. & qui has tres partes latius explicat, Andr. Schottum in Tullian. Quaestion. Lib. IV. cap. 2, 3, & 4. ubi in cap. 3. de Critica erudite agit. adde etiam Vossium Lib. I. de Art. Gramm. cap. 6. & quae adnotavit Walchius in Hist.

Crit.

citores palaestrae, & Magistri tanquam tyranni ipsi imponuntur: cum vero adoleverit, Critici, Geometrae, rei militaris doctores. αὐξομένε δὲ κριτικοὶ, γεωμέτραι, τακτικοί. Cebes quoque Socratis discipulus, qui eadem aetate, qua Aeschines, vixit, in elegantissimo illo dialogo, qui πίναξ inscribitur, Criticos pro Grammaticis posuit: nam inter falsae disciplinae cultores, post Rhetores & Dialecticos, post Musicos, Geometras & Astrologos, post Peripateticos, Criticos nominat. Sed & Heraclides Ponticus

Crit. Ling. Latin. cap. 4. pag. 247. Quintilianus autem, qui Grammaticam in duas tantum partes dividit, in recte loquendi scientiam, & Poëtarum enarrationem, latius hanc ultimam partem describit Lib. I. Institut. Orat. cap. 4. his verbis: *Haec igitur professio cum brevissime in duas partes dividatur, recte loquendi scientiam & poëtarum enarrationem, plus habet in recessu, quam fronte promittit. Nam & scribendi ratio conjuncta cum loquendo est, & enarrationem praecedit emendata lectio, & mixtum his omnibus judicium est, quo quidem ita severe usi sunt veteres Grammatici, ut non versus modo censoria quadam virgula notare, & libros, qui falso viderentur inscripti, tamquam subdititios submovere familia, permiserint sibi, sed auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint loco.* Ubi vide quae hac de re notarunt Turnebus ac Pithoeus: & adde Hadr. Junium in Orat. de Art. Liber. Dignit. post Ejus Epist. pag. 591. & 592. & Politian. in Lamia pag. 460. Operum Ed. Basil. Inde est quod Grammatica ipsa Critica promiscue fuerit dicta, & qui Critici antea, Grammatici deinceps vulgari nomine adpellarentur: ut docere Dionem Chrysostomum Valesius hic notavit, cujus verba sunt in initio Orat. LIII. ὀ μόνον Ἀρίσαρχος, καὶ Κράτης καὶ ἕτεροι πλείες τῶν ὕστερον Γραμματικῶν κληθέντων, πρότερον δὲ Κριτικῶν. Et sic Theodosius Grammaticus in ἀνεκδότοις ad Dionysium Thracem scholiis: Γινώσκειν δὲ χρὴ ὅτι τὸ παλαιὸν ἡ Γραμματικὴ Κριτικὴ ἐκαλεῖτο, παρὰ τὸ κρίνειν τὰ ποιήματα. Notabilis est ejusdem Grammatici περὶ ὅρε locus, inter Excerpta Grammaticalia ex eodem Vossii libro a me descripta: Ita enim inquit, ubi de Grammatica agit: Τὸ πρότερον δὲ Κριτικὴ ἐλέγετο καὶ οἱ ταύτην μετιόντες Κριτικοί. Αὐτόδορος δέ τις Κυμαῖος συγγραψάμενος λέξιν, ἐπέγραψεν. Αὐτοδόρε Γραμματικῆς λέξις. καὶ ἐκ τέτε πότε ἡ Κριτικὴ Γραμματικὴ λέλεκται, καὶ Γραμματικοὶ οἱ ταύτην μετιόντες. Quae tamen verba Criticam manum forte exigunt, quia corrupta videntur. Nam ubi Autodorum Cumanum librum suum inscripsisse Αὐτοδόρε Γραμματικῆς λέξις, & inde Criticam Grammaticam esse dictam, tum qui eam profitebantur, Grammaticos adpellatos esse tradit Theodosius, nomen illius Grammatici forte mendo laborat; Autodorum enim inter Grammaticos, quantum mihi constat, a veteribus, non memoratum opinor, multo minus Criticos ab eo Grammaticos dictos esse; neque de eo quidquam praeter hunc quoque Theodosii locum habet Celeb. Fabricius in Biblioth. Graec. Vol. VII. Lib. V. cap. 7. pag. 54. in capite, ubi de Grammaticis Graecis deperditis agit. Itaque cum haec ostendissem singularis ingenii & eruditionis Viro, mihique conjunctissimo, Georgio d'Arnaud, ille ex Clementis Alexandrini loco, cujus verba mox ad initium sequentis capitis exhibemus, censuit pro *Autodoro*, nomen *Apollodori* substituendum esse, idque probabili admodum emendatione, praesertim cum eum Cumanum fuisse, & Grammaticum dictum esse, illo in loco tradat Clemens, quae optime cum Theodosii verbis conveniunt. Criticos igitur Grammaticos dictos fuisse παρὰ τὸ κρίνειν τὰ ποιήματα tradit Theodosius, cui consentit Eustathius ad Homerum, cujus locus a Casaubono profertur ad Strabon. Lib. IX. pag. 170. Ed. Par. Κριτικὲς καλῦσι τὲς κατὰ τὴν γραμματικὴν παράδοσιν εἰδότας κρίνειν τὰ ποιήματα. & hoc est quod a Quintiliano in loco supra adducto, dicitur *versus censoria quadam virgula notare*, quomodo verum Poetarum Criticum eleganter etiam depingit Horatius in Arte Poët. v. 445.

Vir bonus & prudens versus reprehendit inertes,
Culpabit duros, incomtis adlinet atrum
Transverso calamo signum, ambitiosa recidet
Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
Fiet Aristarchus.

Iisdem in verbis Quintilianus, quibus perfectam Critici descriptionem exhibet, addit porro, Criticos veteres non tantum versus censoria virgula notasse, sed & *libros, qui falso viderentur inscripti, tamquam sub-*

ticus Criticum vocavit Tisiam illum, quem Rhetoricae artis inventorem quidam faciunt. Sic enim Eustathius ad librum Iliados jota, Ἡρακλείδης δὲ φησὶν ὡς τῶν τινὲς κριτικῶν, ὅ ἐστιν ἀκριβεστέρων γραμματικῶν, ὧν ἐστι καὶ Τισίας, ὑπερβαλὸν ἔλεγον εἶναι. Hi non aliud fuisse videntur, quam Ludimagistri, qui legendi scribendique artem pueris tradebant, & poëtas interpretabantur, ac metricae praecepta insinuabant. inde est, quod apud Plutarchum legimus, Grammaticum quendam, a quo Alcibiades librum Homeri poposcerat, cum ille nullum ex Homeri carminibus apud se esse respondisset, ab Alcibiade colapho esse percussum: cumque alter Grammaticus Homeri carmina a se emendata habere se affirmasset: *quid tu*, inquit Alcibiades, *pueros doces litteras? quin potius juvenes instruis, cum Homerum emendare valeas*. Haec Plutarchus in Alcibiadis vita commemorat. Ex quibus apparet, non interpretationem modo, sed etiam emendationem poëtarum iam tum ad Criticos seu Grammaticos pertinuisse. quare de his Criticis intelligendus videtur locus Ciceronis in Libro IX. Epistola 10. ad Dolabellam. *Profert alter, ut opinor, duobus versiculis expensum Niciae: alter Aristarchus hos ὀβελίζει. Ego tanquam Criticus antiquus judicaturus sum, utrum sint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι.* Caeterum Platonis aetate Grammatici proprie dicebantur, qui legere ac scribere didicerant: nec solis ludimagistris id nomen erat attributum, ut patet tum ex Platonis Philebo pag. 17. tum ex Libro III. de Republica pag. 402. praeceptores autem ipsi διδάσκαλοι dicuntur in fine Libri II. de Republica.

*

subdititios submovisse familia & loco exemisse: In eo enim Criticorum industria ac cura praecipue versata est, ut libris falso inscriptis, & suppositio titulo insignitis veram ac genuinam redderent epigraphen: Ante tempora enim Regum Alexandriae nullum fere opus adulteratum aut falso inscriptum erat, sed cum illorum aetate multa undique summo studio conquirerentur antiquissimorum auctorum volumina, lucripetarum avaritia novos ac recentes scriptores mutatis titulis pro veteribus venditavit, eodem plane fuco; quo artifices, ut pretium operibus majus invenirent, suo marmori adscribebant Praxitelem, aut trito argento Myronem, ut ait Phaedrus. Hinc ad fraudes has detegendas, & a genuinis scriptis falsa ac spuria dijudicanda Critici primum omnem adhibuerunt sollertiam, & in suppositititiis legitimo auctori vindicandis occupati fuerunt, atque ita proinde subdititios illos auctores *in ordinem redegerunt*, ut ait Quintilianus, id est ex eo loco, quem inmerito sibi vindicaverant, deturbarunt atque inter viles & abjectos abjecerunt, cum contra alios *numero exemerunt*, ut idem subjungit, id est ex inferiori loco, in quem detrusi erant, suo ordini restituerunt. Id egerunt praesertim Demetrius Magnesius libro περὶ ὁμωνύμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. & περὶ συνωνύμων, de quo vide Menagium ad Diog. Laërt. Lib. I. in vita Thaletis p. m. 13. cujus argumenti etiam sunt Simaresti ac Dionysii Sinopensis tractatus περὶ ὁμωνύμων. Ejusdem instituti fuit celebre Callimachi Grammatici opus, πίναξ παντοδαπῶν συγγραμμάτων, in quo de inscriptionibus seu titulis librorum disputavit, ac foetus legitimos veris auctoribus adseruit. Vide Casaubon. ad Athenaeum Lib. II. cap. 27. & Lib. VI. cap. 10. & Wouwer. Polymath. pag. 130. in hos autem Callimachi libros scripsisse Aristophanem Grammaticum testatur Athenaeus Lib. IX. pag. 408. ubi dicit, Ἀριστοφάνης δ' ὁ Γραμματικὸς ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Καλλιμάχου πίνακας. Similis itidem cum Callimachi opere tituli & procul dubio etiam argumenti fuit inter Latinos Grammaticos Aurelii Opilii libellus πίναξ inscriptus, qui memoratur a Suetonio in Inlustr. Gramm. cap. 6. in fine. Idem denique exsecutus est Artemo Cassandreus in libro περὶ συναγωγῆς βιβλίων, quo scripta quaeque ad suos retulit auctores. id opus innuit Athenaeus Lib. XII. pag. 515. ὡς ἱστορεῖ Ξάνθος ὁ Λυδὸς, ἢ ὁ εἰς αὐτὸν τὰς ἀναφερομένας ἱστορίας συγγεγραφὼς Διονύσιος ὁ Σκυτοβραχίων, ὡς Ἀρτέμων φησὶν ὁ Κασσανδρεὺς ἐν τῷ περὶ συναγωγῆς βιβλίων, ἀγνοῶν ὅτι Ἔφορος ὁ συγγραφεὺς μνημονεύει αὐτοῦ ὡς παλαιοτέρου ὄντος. Vide plura apud Wouwer. in Polymath. cap. 16. & Maussacum Differt. Critic. ad Harpocration. pag. 397. & 398.

CAPUT II.

Grammatici dicti, qui antea Critici. Grammaticorum sectae. primus Praxiphanes Grammaticus dictus. Grammaticae & Rhetoricae adfinitas. Critici apud veteres Dionysius Halicarn. & Isocrates. Critici declamationibus etiam vacabant. Dorion & Munatius Critici, item Theagenes Cnidius, ac Marcianus, & praesertim Dionysius Longinus.

INualuit postea Grammaticorum nomen extincto Criticorum nomine, multique celebres tum in Graecia, tum in Aegypto Grammatici extiterunt, qui etiam scholae suae successores ac sectam quandam, perinde ac Philosophi, reliquerunt, qualis fuit Crates, & Callimachus & Aristarchus, ex quorum nominibus Cratetii (*a*) & Callimachii & Aristarchii sunt nominati, ut ex Athenaeo discere est. Primus autem Grammatici nomine appellatus est Praxiphanes Mytilenaeus, Dionysophanis filius, ut refert Clemens Alexandrinus (*b*) in Libro primo Stromatum. Fuit hic Theophrasti sodalis, qui Platonis dicta & initium illud Timaei reprehenderat, quemadmodum refertur a Proclo in Timaeum Platonis. Hujus Praxiphanis Grammatici meminit Dionysius Halicarnassensis in Libro περὶ ἑρμηνείας, cap. περὶ συνθέσεως λόγου. Erant autem ambo ex eadem insula Lesbo: Theophrastus quidem Eresius, Praxiphanes vero Mytilenis ortus. Ac initio quidem id nomen honorificum fuisse vide-

(*a*) De his Grammaticorum sectis vide Wouwer. Polymath. cap. 18. pag. 156. & quae habet Merillius Lib. I. Observ. cap. 2. in fine. Inter hos autem *Aristarchei, Aristophanei, Cratetei, Callimachei, & Zenodotei*, praecipui & maxime inlustres fuerunt, ut pluribus ostendit Vir Eruditissimus & Gotinganae Academiae decus Christ. Aug. Heumannus in Dissertatione de Sectis Grammaticorum, in Tom. III. Poeciles pag. 633. & 634.

(*b*) Pag. 309. Ed. Heinsii, qui locus meretur hic adscribi: Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Κυμαῖος, πρῶτος τὸ Κριτικὸς εἰσηγήσατο τοὔνομα, καὶ Γραμματικὸς προσηγορεύθη. Ἔνιοι δὲ Ἐρατοσθένη τὸν Κυρηναῖον φασίν. ἐπειδὴ ἐξέδωκεν οὗτος βιβλία δύο, γραμματικὰ ἐπιγράψας. ὠνομάσθη δὲ Γραμματικὸς, ὡς νῦν ὀνομάζομεν, πρῶτος Πραξιφάνης Διονυσοφάνους Μιτυληναῖος. *Apollodorus autem Cumanus primus Critici nonen suscepit, & adpellatus est Grammaticus. Nonnulli autem dicunt Eratosthenem Cyrenaeum. Quoniam autem duos edidit libros, quos inscripsit Grammaticos, nominatus est Grammaticus, sicut nunc nominamus, primus Praxiphanes Dionysophanis filius Mitylenaeus.* quae verba in interpretatione Gentiani Herveti pag. 146. Ed. Sylburg. admodum male distincta & interpuncta sensum turbant, cum sic vertuntur: *Quoniam autem duos edidit libros, quos inscripsit Grammaticos, nominatus est Grammaticus, sicut nunc nominamus. Primus Praxiphanes Dionysiphanis filius Mitylenaeus & Zaleucus Locrus primus scribitur leges tulisse.* Quod autem Apollodoro vel Eratostheni hic tradit Clemens primum Critici nomen datum fuisse, quasi ab iis primam originem duceret Critica, id Aristoteli adscribit Dio Chrysostomus, cujus locum infra initio Capitis VI. producit Valesius, in Oratione de Homero LIII. his verbis: καὶ δὴ καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης, ἀφ᾽ οὗ φασὶ τὴν Κριτικήν τε καὶ Γραμματικὴν ἀρχὴν λαβεῖν, ἐν πολλοῖς διαλόγοις περὶ τοῦ ποιητοῦ, διέξεισι θαυμάζων αὐτὸν ὡς τὰ πολλὰ καὶ τιμῶν. Vide Maussac. Dissert. Critic. ad Harpocrat. pag. 397. & 398.

videtur, magnamque haec ars dignitatem habuit, quod praeter caeteros docet Varro in Libro IV. de Lingua Latina (pag. 6. & 7.) *Singulorum*, inquit, *verborum origines expediam: quorum quatuor explicandi gradus: primus, in quo populus etiam venit: secundus, quo Grammatica descendit antiqua, quae ostendit quemadmodum quodque poëta verbum confinxerit, quod declinarit* &c. Tandem vero alterum genus Criticorum exortum est, qui de partibus orationis & de hujusmodi artis minutiis scribere dedignati, ad eloquentiam se proprius applicuerunt, non alienam hanc provinciam esse arbitrantes: nam cum Grammatica & Rhetorica artes sint confines, semper Grammatici initia quaedam ac veluti praeludia Rhetoricae attigerunt, quod etiam a Suetonio Tranquillo est observatum. Itaque hi Critici praecepta artis Rhetoricae tradere, ac de veterum Oratorum & Historicorum scriptis judicium ferre instituerunt, hoc solo a Sophistis distincti, quod minime declamitarent; prorsus inter Rhetores Grammatici, inter Grammaticos Rhetores erant, ut de quodam Attejo Philologo Grammatico Attejus Capito Jurisconsultus dicere solebat. Hujusmodi fuit Dionysius Halicarnassensis, cujus de Rhetorica egregios Libros habemus, cujus etiam esse Librum illum (*a*) περὶ ἑρμηνείας, qui vulgo tribuitur Demetrio Phalereo, pluribus olim argumentis evici. Scripserat idem de imitatione libros quamplures, qui temporis injuria periere: certe hic Dionysius Critici cognomento afficitur a Gregorio Nazianzeno in Epistola 121. cui concinit Eunapius in vita Porphyrii. Sed & ante Dionysium Halicarnassensem Isocrates quidam Criticus dictus est a Polybio in Legatione 120. eundem postea Grammaticum appellat: sic enim ait in Capite 122. Legationum, οὗτος δὲ ἦν μὲν γραμματικὸς, τῶν τὰς ἀκροάσεις ποιουμένων &c. id est, *hic erat Grammaticus ex eorum numero, qui publice solent declamare*: quibus verbis Criticum Polybius aperte designat; nam Critici in hoc praecipue a Grammaticis differebant, quod declamationibus interdum vacabant. Suetonius in Capite IV. de Illustribus Grammaticis: *Me quidem adolescentulo*, inquit, *repeto quemdam principem nomine, alternis diebus declamare, alternis disputare: nonnullis vero mane disserere; post meridiem remoto pulpito declamare solitum.* Sic etiam Isocrates ille factitabat, non solum de propria arte disserens & de quaestionibus, quae ad Grammaticam proprie spectabant, sed etiam de republica in schola sua publice declamans: quod quidem Oratoris potius erat quam Grammatici.

Longo post intervallo floruit Dorion Criticus Polemonis Sophistae temporibus, id est circa tempora Imperatoris Hadriani: de quo Philostratus loquitur in vita Dionysii Sophistae (Lib. I. cap. 22. §. 4.) eademque aetate celebris fuit Munatius Criticus Trallibus Asiae oriundus, cujus meminit idem Philostratus in vita Polemonis Sophistae; (Lib. I. cap. 25. §. 7.) sed utrobique (*b*) κρητικὸς perperam scribitur, quod interpretem fefellit. Nec omittendus est Theagenes Cnidius, a quo & a Munatio Tralliano Criticam edoctus est Herodes Atticus. Sic enim Philostratus in Herodis vita (Lib. II. cap. 1. §. 14.) τοὺς δὲ κριτικοὺς τῶν λόγων Θεαγένει τε τῷ Κνιδίῳ καὶ Μουνατίῳ τῷ ἐκ Τραλλέων συνεγένετο: id est, *Criticam vero didicit a Theagene Cnidio*

(*a*) Vide quae notabimus infra ad cap. 8. hujus Dissertationis.
(*b*) Vid. supra Lib. III. Emend. cap. 5. & 7. & Lib. V. cap. 10.

Cnidio & a Munatio Tralliano. quibus verbis non Grammaticam ſed artem judicandi de Orationibus Philoſtratus intelligit. Sic in vita Pollucis Sophiſtae κριτικοὺς λόγους opponit τοῖς σοφιστικοῖς, cum ait, (Lib. II. cap. 12. §. 2.) τὰ μὲν κριτικὰ ἱκανῶς ἤσκητο πατρὶ ξυγγενόμενος τοὺς κριτικοὺς λόγους εἰδότι. τοὺς δὲ σοφιστικούς, τόλμῃ μᾶλλον, ἢ τέχνῃ ξυνέβαλλε &c. id eſt, *Pollux in Criticis quidem ſatis ſuperque exercitatus fuit: quippe qui patrem habuerit Criticae artis peritum.* Fuit & Marcianus Criticus iisdem fere temporibus, qui Bruti epiſtolas Platonis ac Demoſthenis ſcriptis praeferebat, & pro norma eloquentiae eas proponendas eſſe aiebat. Hujus meminit Phrynichus in Libro undecimo Oratorii apparatus, cujus Excerpta leguntur in Bibliotheca Photii. Sed omnes ſuperioris memoriae Criticos claritudine nominis obſcuravit Dionyſius Longinus, qui Gallieni & Aureliani Imperatoris aetate vixit. Hic enim κατ' ἐξοχὴν Criticus cognominatus eſt teſte Suida, eique communi omnium ſuffragio cenſura delata eſt. Quamobrem Hieronymus in epiſtola 95. ad Ruſticum monachum deridens quemdam ſui temporis Sophiſtam, ſic ait: *Criticum diceres eſſe Longinum, Cenſoremque Romanae facundiae, notare quem vellet, & e ſenatu doctorum excludere.* Idem teſtatur Eunapius (*a*) in vita Porphyrii, (pag. 13. Ed. Jun.) Λογγῖνος δὲ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον βιβλιοθήκη τις ἦν ἔμψυχος, καὶ περιπατοῦν μουσεῖον: καὶ κρίνειν γε τοὺς παλαιοὺς ἐπετέτακτο, καθάπερ πρὸ ἐκείνου πολλοί τινες ἕτεροι: καὶ ὁ ἐκ Καρίας Διονύσιος πάντων ἀριδηλότερος. id eſt, *ea tempeſtate erat Longinus, ſpirans quaedam Bibliotheca ac vivum muſaeum, cui de veteribus judicandi poteſtas permiſſa erat: quo munere ante illum & alii non pauci, & Dionyſius e Caria cunctis illuſtrior perfunctus fuerat.* Denique Porphyrius in vita Plotini Longinum κριτικώτατον appellat, & τὸν ἐν κρίσει πρῶτον ὄντα καὶ ὑπειλημμένον ἄχρι νῦν. id eſt, *qui Criticorum omnium princeps & eſt & habetur ab omnibus etiam num.* De his Criticis loquitur Galenus in indice librorum ſuorum Capite 13. cum ait librum abs ſe ſcriptum eſſe, num idem poſſit eſſe Criticus & Grammaticus.

CAPUT III.

Quando a recentioribus ſtudium Criticae ſuſcitatum fuerit, & quantum iis debeatur.

TErtium tandem genus extitit Criticorum haud procul ante noſtram aetatem. Initium hujus artis ac ſtudii debetur Graecis, qui fugati irruptione Turcarum, Con-

(*a*) Eo in loco paucis interjectis ſubjungit Eunapius inſigne Criticae ejus facultatis teſtimonium pag. ſeq. εἴτις κατέγνω τινὸς τῶν παλαιῶν οὐ τὸ δοξασθὲν ἐκράτει πρότερον, ἀλλ' ἡ Λογγίνου πάντως ἐκράτει κρίσις. *Quod ſiquis vetuſtum auctorem aliqua in parte reprehendiſſet, non prius rata ac firma habebatur ſententia, quam Longini illud confirmaſſet judicium.* & ſic Longini κρίσεις, ut in hoc Eunapii loco, memorat Theophilactus Bulgariae Archiepiſcopus Epiſt. XVII. Μή μοι οὖν τὰς Λογγίνου κρίσεις, περίαπτε, μὴ καὶ δόξῃς τισὶν αὐτὸς γε οὐ κατὰ Λογγῖνον κρίνειν. *Ne mihi igitur Longini cenſuras adtribuas, ne & ipſe nonnullis videaris non ſecundum Longinum judicare.* Quin & a veteribus Longini Κριτικὰ citantur, ut apud Diogen. Laert Lib. I. in vita Thaletis laudatur Διονύσιος ἐν Κριτικοῖς. ubi hunc Dionyſium Longinum indicari putabat Caſaubonus, licet Menagius illic emendet ἐν χρονικοῖς. Vide plura de eo apud Voſſium Lib. II. de Hiſt. Gr. cap. 16. Jonſium Lib III. de Script. Hiſt. Philos. cap. 14. pag. 284. & Langbaenium in Προθεωρίᾳ ad Longinum περὶ ὕψους noviſſimae editioni Tollianae praefixa.

Constantinopoli (*a*) relicta in Italiam migrarunt, librosque secum & literas Occidentem invexerunt. Ab iis primum excitatum est hoc genus doctrinae ac praecipue a Theodoro Gaza. Quod deinde Politianus, aliique in Italia & Gallia amplexi mirum in modum excoluere. Hi non uni eloquentiae addicti, cujusmodi erant secundi ordinis Critici, nec aridissimis artis Grammaticae praeceptis sese exercuerunt, aut Poëtarum interpretatione, quod a primis Criticis factitatum est; sed orbem scientiarum complexi, nullam penitus disciplinam ab se alienam esse judicaverunt: ut infra apertius demonstrabitur. Praecipue tamen in emendandis explicandisque Veterum libris operam suam posuerunt, quod quam feliciter ab iisdem praestitum sit, argumento sunt tot antiqui scriptores, tum sacri tum prophani, Philosophi, Oratores, Poëtae & Historici, qui absque horum opera esset, non modo non intelligerentur a plerisque, sed ne legerentur quidem. Nam fatendum est multa Veterum monumenta, per hos ab interitu esse vindicata. Ingratissimi certe fuerimus, nisi tantis hominibus plurimum a nobis deberi profiteamur, qui labore suo & industria perfecerunt, ut jam nobis expeditior sit via studiorum, minusque sit in literis postea laborandum, adeo nobis fere omnia complanata & facilia praestiterunt. Sed quoniam hujus artis studiosos a nonnullis despectui haberi video, pauca de illius usu ac nobilitate dicenda sunt, quibus constet quanti ab omnibus haec ars fieri debeat.

CAPUT IV.

De Criticae praestantia atque utilitate.

USus quidem satis ipse per se manifestus est. Nam cum Critica ars sit bene judicandi de scriptis & orationibus cum veterum tum recentiorum, quis est tandem qui hujus artis praesidio non egeat? Huc accedit quod in veteribus libris menda plurima occurrunt, quae lectionis cursum tanquam scopuli morentur necesse est.

(*a*) Ea enim cum a Turcis anno 1453. capta esset, Graeci, quos inter praecipui fuerunt praeter Theodorum Gazam Emanuel Chrysoloras, Georgius Trapezuntius, Demetrius Chalcondylas, Johannes Lascaris, aliique, meliores Literas post quinque fere seculorum Barbariem in Italia iterum excitaverunt, & agresti Latio scientias suas denuo intulerunt, quorum exempla secuti eorum discipuli & bonarum artium eximii instauratores, Hermolaus Barbarus, Johannes Picus Mirandulae Comes, Angelus Politianus, Philippus Beroaldus, Joh. Jov. Pontanus, qui in prima illa Literarum caligine ceteris facem praetulerunt, & Critices subsidio veterum auctorum monumenta e tenebris eruta, & velut laceras e naufragio tabulas industria sua colligere, & maculas a squalore isto contractas abstergere inceperunt, ac proinde illi antiquis scriptoribus animam tunc aegre trahentibus primi vitam restituerunt, quorum deinceps vestigiis inhaerentes alii non diu post secuti Heröes innumeri pristinum Criticae, & omnis Eruditionis scientiis splendorem ac decus tandem iterum conciliaverunt, quibus unice jam, quod nobis licet esse tam beatis, ut in tanta Literarum luce versari contingat, acceptum referre nos decet. Id pluribus persequitur Theodorus Ryckius in erudita Oratione de Palingenesia Literarum habita Leidae an. 1672. & Jacobus Perizonius in Oratione de Doctrinae Studiis post depulsam Barbariem diligentissime excultis &c. pag. 24. & 25. quibus adde elegantissimam Jani Broukhusii praefationem Sannazario praefixam, &, si tanti sint, quae diximus in Orat. Inaug. pro Criticis pag. 22. & 23.

eſt. Multae quoque variae lectiones, quas διττογραφίας vocant, ſeſe offerunt, e quibus optimam eligere perquam difficile eſt. Multae denique difficultates tum ex obſcuris vocibus, tum ex rerum ac ſententiarum obſcuritate naſcuntur. Adeo ut nemo unquam ex tantis ſalebris expedire ſe facile poſſit, niſi Criticae beneficio tanquam Ariadnae filo adjuvetur. Polybius gravis auctor inprimis alicubi monet, ſic nos ad Hiſtoriae lectionem accedere oportere, ut meminerimus nos eorum, quae legimus, judices eſſe ac cenſores. Idem in lectione Poëtarum & Oratorum & cujusque generis ſcriptorum, a nobis faciendum eſt, cavendumque praecipue eſt, ne animo praeoccupato atque addicto, ac prae verecundia ſubmiſſo, ad legendum accedamus: neve auctoritatem ac vetuſtatem ſcriptoris nobis imponere atque illudere patiamur. Solis Divinis (*a*) libris hic honos habeatur, ut animo quaſi in ſervitutum redacto, & judicii noſtri libertate abjecta eos perlegamus. De caeteris vero omnibus aſſueſcamus inter legendum judicium ferre: quoniam hic praecipuus lectionis fructus eſt, animadvertere quid commode, quid perperam dictum ſit, ut hoc fugere, illud vero imitari poſſimus. Equidem Criticam appellare ſoleo facem ac lampadem reliquarum artium, quam qui ſemel eſt adeptus, hic non modo tutius per omnes diſciplinas incedit, ſed etiam longe majores facit progreſſus quam caeteri. Quod ſi maximos & celeberrimos tum antiquitatis tum recentioris memoriae ſcriptores percenſere velimus, inveniemus profecto neminem eorum absque hujus artis ſubſidio ad doctrinarum apicem & ad tantam gloriam perveniſſe. Ac ne id temere affirmaſſe videamur, operae pretium fuerit allatis ſingillatim exemplis rem oſtendere, quo Criticae artis uſus ſimul ac nobilitas luculentius appareat.

C A-

(*a*) Neſcio an his in verbis plane ex animi ſententia loquatur Valeſius. Nam quod ad ſenſum & res ipſas, quae ſacris continentur paginis, adtiuet, iis honorem hunc & reverentiam ab omnibus, qui bonae menti litant, deberi nemo ſanus, ut opinor, in controverſiam vocare ſuſtinebit. Sed quoniam de Critica ejusque praeſtantia hic agitur, nemo etiam uſum illius modeſtum & oportunum a divinis libris procul arcendum eſſe contendet, quos qui deſcribendo ad poſteritatem tranſmiſerunt, manus habuerunt aeque ut ceteris aliorum Auctorum librariis contigit, erroribus & ſcripturae vitiis obnoxias, quibus eximendis Viri doctiſſimi ſincerae Critices ſubſidio feliciter uſi ſunt. Notabilia ſunt Iſaaci Voſſii verba in notis ad Catullum pag. 241. ubi non ſine ſale eos reprehendit, qui id negant: *Paſſim & in omnibus etiam ſacris id obſervare licet ſcriptoribus, ut ubi ſimilia aut eadem occurrant vocabula, omittantur a librariis ea, quae in medio ponuntur. Nemo doctus haec neſcit aut negat, futiles tantum & inepti aliquot homines. qui tamen Theologi videri cupiunt, haec non admittunt, libenterque ſacros libros ab hac labe inmunes velint, ac propterea ſanctos & ἀναμαρθήτους quosdam fingunt ſibi librarios, quales tamen nemo hactenus aut vidit, aut videbit umquam.* Sed modeſtius hoc adſerit Caſaubonus in Caſaubonianis pag. 67. his verbis: *Literae quidem ſacrae, hoc eſt ὁ νοῦς utriusque teſtamenti ἄφθαρτος ſunt, & nulli depravationi obnoxia; at lingua, quae literarum illarum veluti φόρημα eſt, quin aliquam labem aut labeculam ſed ſine detrimento τοῦ νοῦ acceperit longi temporis tractu, non eſt, ut puto, dubitandum. In Graeco res manifeſta: multa leviter inmutata, quaedam gravius tentata, ſed ſic ut veritas inconcuſſa maneret. In Hebraico cur dubitemus? nonne tota Maſora certiſſimum ejus rei teſtimonium praebet?* Id pluribus oſtendit Perizonius in Animadvers. Hiſtor. cap. 10. pag. 410. & ſeqq. ubi de Critices uſu in ſacris Literis erudite diſſerit.

CAPUT V.

Socrates & Plato Critici primi. Socrates primus Etymologias investigari docuit. Andromachus & Horus Grammatici inter Etymologicos. Regulae de ratione judicandi. Socratis scripta maxime Platoni tribuenda.

A Socrate igitur & Platone exordiar, quibus parentibus & auctoribus Critica non immerito gloriatur. Eximium Criticum fuisse Socratem docent Platonis Dialogi complures. Sed prae caeteris ille, qui Cratylus inscribitur, in quo de recta nominum impositione & de veriloquio seu origine vocabulorum, quam Graeci ἐτυμολογίαν vocant, suo more disputat. Sed & alibi originem nominum ac proprietatem frequenter indagat: verbi gratia, cum in Phaedro ἔρωτος vocabulum derivat ἀπὸ τοῦ ἐῤῥῶσθαι: & cum ἀπὸ τῆς μανίας dictam esse μαντικὴν ibidem affirmat. Ac mihi quidem videtur Socrates primus viam ac methodum aperuisse Grammaticis investigandae Etymologiae: quod etiam a Dionysio Halicarnassensi in libro de collocatione verborum, & a Favorino Philosopho apud Laërtium annotatum est. Nam ante illum Tragici quidam Poëtae obiter tantum ac veluti alludentes originem nominum apposite ad suum argumentum expresserant, quemadmodum Aeschylus in Aetna de Palicis loquens, & Euripides in Philocteta de Apolline: eorum versus in Lib I. (cap. 17.) & Lib. V. (cap. 19.) Saturnalium Macrobii reperiet qui voluerit. Sed Socrates eam Grammaticae partem uberius explicuit, viamque praeivit Etymologicorum scriptoribus: inter quos celeberrimus fuit Andromachus (*a*) in Scholiis Homericis nominatus, & Horus Grammaticus, quem quidem Auctor magni Etymologici saepenumero appellat. Neque vero est, quod quisquam mihi objiciat, Socratem non ut Grammaticum, sed perinde ac Philosophum, hoc argumentum tractavisse; quod innuere videtur Varro in Libro IV. de Lingua Latina, (pag. 7.) ubi de origine verborum sic ait, *tertius gradus est quo Philosophia ascendens pervenit* &c. Nam tametsi philosophandi consilio de his egerit, non tamen absque Criticae praesidio. Annon haec aperte Criticum sapiunt, cum de Apollinis vocabulo disserit: ὥσπερ οὖν τὸ ὁμοκέλευθον καὶ ὁμόκοιτιν, ἀκόλουθον καὶ ἄκοιτιν ἐκαλέσαμεν, μεταβάλλοντες ἀντὶ τοῦ, ο, α, οὕτω καὶ Ἀπόλλωνα ἐκαλέσαμεν, ὃς ἦν ὁμοπολῶν, ἕτερον λ ἐμβάλλοντες. Ad Criticam quoque referenda sunt pleraque, quae in Gorgia & in Jone leguntur; in quibus Dialogis de Rhetorica & de Poëtico charactere

(*a*) Hujus Andromachi Ἐτυμολογικὰ citat Didymus in Scholiis ad Homer. Jl. N. v. 130. cujus locum in animo habuit Valesius Hori autem Alexandrini Grammatici saepe meminit Stephanus Byzantinus, ejusque Orthographiam ad partes vocat in voce Τάμαρος. & sic Hori Mitesii Etymologicum MS. citat Fulv. Ursinus in notis ad Festum pag. m. 3. Vide Fabric. Biblioth. Graec. Vol. VII. pag. 67. Horum Grammaticum etiam inter alios loquentem introducit Macrob. Lib. II. Saturn cap. 2. Ceterum quae hic in initio capitis de Socratis & Platonis peritia in Etymologicis, quae maxime ex Cratylo ejus Dialogo elucet, Valesius notavit, eadem fere, & adductis iisdem Dionysii Halicarnassei ac Phavorini apud Laërtium locis, etiam observavit Wouwerius de Polymath. cap. IX. p. 59. ubi & plures Etymologiarum Scriptores veteres recenset.

Socrates disputat. Sed illustrissimum Critici specimen edidit in Dialogo qui Phaedrus inscribitur. Ibi enim cum Orationem Lysiae, cui titulus erat λόγος ἐρωτικὸς diligenter examinat, tum de his, qui artem dicendi conscripserant, Theodoro scilicet, Polo, Tisia, aliisque rectissime judicat: quod quidem proprium esse Critici officium supra ostendimus. Duas etiam rationes seu regulas nobis insinuat, quibus de qualibet oratione, quam aut legimus, aut audimus, recte judicare valeamus. Prima ducitur ex comparatione; nam cum orationem, quam prae manibus habemus, contulerimus cum veterum scriptis, qui idem aut simile argumentum tractaverunt, tum si forte inveniamus, veteres multo plura & meliora dixisse, recentiorem illam minime admirabimur. Sin contra eandem copiam sententiarum, paremque verborum elegantiam in nostri temporis oratore perspexerimus, non minus honorifice de ejus opere quam de vetustiorum scriptis sentiemus. Quin etiam nosmet ipsos consulere possumus, utrum lectis atque auditis plura ac meliora proferre possimus. Altera ratio judicandi ducitur ex artis praeceptis, cum examinamus an inventio recta sit, numquid in dispositione peccetur; an orationis partes sibi invicem apte cohaereant, an dispectae dissipataeque sint sine ordine ac ratione. Omnis enim oratio, ut eleganter ait Socrates, tanquam corpus quoddam debet esse, & habere media atque extrema ita descripta atque disposita, ut & sibi invicem singulae partes & toti corpori pulcre conveniant. Nullumque majus vitium est orationis, quam cum parum aut nihil refert an prima secundo, ac secunda primo loco posueris. Cujusmodi epigramma erat illud in monumento Midae, quod ibidem refert Socrates. Denique judicium illud Socratis de Isocrate, quem Lysiae valde anteponit, abunde demonstrat qualis quantusque Criticus fuerit Socrates. Socratem porro quoties dico, Platonem simul intelligi velim. Nam tametsi Plato nihil suo nomine edidit, sed omnia ad Magistrum Socratem retulit, constat tamen eorum, quae a Socrate dicuntur, laudem maxima ex parte Platonis ingenio deberi. Porro Platonem peritissimum fuisse judicem ac censorem Poëtarum docet Proclus in Libro I. Commentariorum in Timaeum. Εἴπερ γάρ τις ἄλλος καὶ ποιητῶν ἄριστος κριτὴς ὁ Πλάτων ὡς καὶ Λογγῖνος συνίστησιν. Ἡρακλείδης γοῦν ὁ Ποντικὸς φησὶν ὅτι τῶν Χοιρίλου τότε εὐδοκιμούντων, Πλάτων τὰ Ἀντιμάχου προὐτίμησε, καὶ αὐτὸν ἔπεισε τὸν Ἡρακλείδην εἰς Κολοφῶνα ἐλθόντα, τὰ ποιήματα συλλέξαι τοῦ ἀνδρός. μάτην οὖν φληναφοῦσι Καλλίμαχος καὶ Δοῦρις, ὡς Πλάτωνος οὐκ ὄντος ἱκανοῦ κρίνειν ποιητάς.

CAPUT VI.

Aristoteles Criticorum princeps. Opera ejus Criticam spectantia. Ilias Homerica ab eo emendata, ejusque editio e narthecio dicta.

A Platone veniamus ad Aristotelem, a quo Criticam & Grammaticam initium sumsisse docet Dio Chrysostomus in Oratione LIII. Hic in omni doctrinae ge-

genere princeps Criticam quoque non leviter attigit, ejusque argumenti varios libros reliquit. Nam de Poëtis libros tres, de Tragoediis unum, Homericarum Quaeſtionum libros ſex ſcripſerat, teſte Diogene Laërtio, qui temporis injuria perierunt. Superſunt etiamnum ejus de Arte Rhetorica libri tres, & de Poëtica ſingularis liber, qui abunde poſſunt oſtendere illum Criticae artis peritiſſimum fuiſſe, quippe qui non modo in univerſum de arte Rhetorica & Poëtica, earumque generibus & partibus, ſed etiam de Oratorum ac Poëtarum operibus adeo accurate judicaverit. Certe qui poſt illum de Rhetorica arte ſcripſerunt, ut Cicero, Dionyſius & Quintilianus, omnes ex illius uberrimis fontibus hortos ſuos irrigaverunt. Quin etiam Homeri (a) Iliadem ab eo emendatam tanti feciſſe dicitur Alexander, ut eam ſub pulvinari ſemper habuerit: eaque editio vulgo *e Narthecio* cognominabatur, cunctisque merito editionibus praeferebatur.

CAPUT VII.

Theophraſtus Criticus, & Menandri praeceptor. Scripta ejus Critica.

SUcceſſor Ariſtotelis Theophraſtus pari diligentia Criticam excoluit. Docent id complures ejus libri qui a Diogene Laërtio referuntur. Duos enim libros de Poëtica, unum de metris, unum etiam de Comoedia ſcripſerat. Menandri quoque celeberrimi Comoediarum ſcriptoris praeceptorem illum fuiſſe, ab eoque Menandrum Comoediae praecepta hauſiſſe, auctor eſt Pamphila. Memorantur etiam ejus libri de Soloeciſmis, item de arte Rhetorica, & de judiciali genere orationum. Quorum librorum vel tituli ipſi ſatis indicant Theophraſtum in Critica arte valde exercitatum fuiſſe.

(a) Criticam in Homerum forte exercuit Ariſtoteles in Dialogis de Homero, quos citat Dio Chryſoſtomus in loco a Valeſio hic in initio capitis deſignato, cujus verba ſunt: Καὶ δὴ καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης, ἀφ' οὗ φασὶ τὴν Κριτικὴν καὶ Γραμματικὴν ἀρχὴν λαβεῖν, ἐν πολλοῖς διαλόγοις περὶ τοῦ ποιητοῦ. διέξεισι θαυμάζων αὐτὸν ὡς τὸ πολὺ καὶ τιμῶν. Ubi quod dicat ſecundum nonnullos ab Ariſtotele initium deducere Criticam & Grammaticam, id ab aliis Apollodoro Cumaeo aut Eratoſtheni adſcribi, ex Clemente Alexandrino ſupra notavimus ad Cap. 2. neque monere id neglexit Wouwerius de Polymath. cap. XVIII. p. 155. Ita Ariſtotelis Criticae in Homerico verſu cenſurae & emendationis meminit Scholiaſtes Theocriti Idyll. I. v. 34. Scripſit enim Ἀπορήματα Ὁμηρικὰ, de quibus vide Menagium ad Diog. Laërt. Lib V. p. 115. Celeberrima autem fuit Homericae Iliadis ἔκδοσις ab Ariſtotele emendata, cujus editio ἐκ τῆς Νάρθηκος ſeu *e Narthecio* vocata fuit, quoniam Alexander, cui illam dedit Ariſtoteles, eam curavit opera Calliſthenis & Anaxori uſus, & in narthecio, quod inter ſpolia Perſarum acceperat, eam reconditam habuiſſe & ſecum circumduxiſſe fertur. vid. Caſaubon. ad Strabon. Lib. XIII. p. 224. b Kuſteri Hiſt. Critic. Homer pag. 15. & 99. Joh. Rudolph. Wetſtenii Diſſert. de Script. Homer. § IV pag. 151 & Fabric. Biblioth. Graec Lib. II. cap 2. pag. 271 Ad exemplum vero Alexandri & Ariſtotelis Homerum deinde emendavit Rex ſimul & Criticus Caſſander Macedo, qui Iliadem & Odyſſeam non ex publicis & vulgatis codicibus, ſed propria induſtria deſcriptas emendavit; de quo vide Caſaub. ad Athenaeum Lib. XIV. cap. 3. p. 564.

CAPUT VIII.

Demetrius Phalereus Criticus, ejusque scripta. An auctor sit libri περὶ ἑρμηνείας? Tertullianus notatus.

INter Criticos numerandus etiam est Demetrius Phalereus, Theophrasti auditorum celeberrimus. Ejus de Iliade libros duos, ac de Odyssea libros quatuor, itemque Dialogum, qui Homericus inscribebatur, Diogenes Laërtius commemorat. Idem de Rhetorica libros duos aliaque ingenii sui monumenta reliquerat, ex quibus κριτικώτατον illum fuisse liquido constat. Circumfertur ejus nomine liber περὶ ἑρμηνείας, qui si revera ejus esset, nullo praeterea argumento egeremus, ut Criticum fuisse Demetrium probaremus. Sed jam pridem certissimis argumentis (*a*) convicimus eum librum non Demetrii Phalerei, sed a Dionysio Halicarnasseo scriptum fuisse. Quibus hoc etiam addi velim; Scribit auctor ejus libri, Comoedias olim Attico sermone ut plurimum scriptas fuisse, Tragoedias autem Dorico ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκωμῴδουν Ἀττικιστί. Ex quibus verbis manifeste apparet, ejus scriptoris aetate Comoedias Graece scribi atque actitari desiisse. Nam si tunc temporis Comoedia adhuc erat in usu & in honore apud Graecos, quid causae erat cur diceret, ἐκωμῴδουν, quo tempore res vetustior & a nostra aetate remotior designatur. Proinde Demetrius Phalereus illius libelli auctor esse non potest, cujus temporibus Comoedia cum maxime Athenis florebat, & Menander pulpita quatiebat. Paene omiseram hunc Demetrium Phalereum a Tertulliano in Apologetico (cap. 18.) dici *Grammaticorum omnium probatissimum.* Quod equidem per errorem a Tertulliano scriptum existimo. Etsi enim Criticae peritissimus fuit Demetrius non ideo tamen Grammaticus fuit appellandus, quippe qui non huic solum disciplinae sese applicuerit.

C A-

(*a*) Ea de re sententiam suam exposuit Valesius, & argumentis ex ipso περὶ ἑρμηνείας auctore petitis probavit in notis ad Excerpta Peiresician. pag. 65. & 66. & ubique fere in scriptis suis sub Dionysii Halicarnassensis nomine librum hunc περὶ ἑρμηνείας ad vocat, qui Demetrio Phalereo vulgo adtribui solet. vid. Lib. I. Emend. cap. 2. & cap. 30. Lib. II. cap. 6. & supra Lib. I. de Critic. cap. 2. & alibi. Valesii sententiae subscribit, & Dionysio Halicarnassensi libellum hunc adserit etiam Menagius ad Diog. Laërt. Lib. I. pag. 37. & Lib. V. pag. 129. & 131. Edit. Lond. tum in Observationibus Italicis ad Amintam Tassi v. 15. pag. 141. In eadem tamen opinione jam dudum ante Valesium & Menagium fuerunt Politianus & Musurus, ut eleganter ad Politiani Epistolam observatum est ab Historiae Literariae peritissimo Moneta (de la Monnoye) in Tom. III. Menagianor. pag. 580. & seqq. cui res extra omnem dubitationis aleam posita videtur. Maxime autem id colligunt ex Scholiaste Aristophanis in Νεφέλαις v. 400. Χάρις ἐστιν ἐκ στίχου τὸ ἀποτελοῦν, ὥς ἔφη Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας. ex quo loco id etiam adfirmat Isaacus Vossius notis ad Catullum pag. 153. Probabilior tamen videtur sententia illorum, qui putant confusos esse duos Demetrios, & aureum hunc libellum adjudicandum censent Demetrio, non Phalereo, sed Alexandrino Rhetori, id quod prolixe ostendit Vossius Lib. VI. Institut. Orator. Cap. II. §. 2. in qua etiam opinione fuerunt Muretus, Thomas Galeus, & Joh. Hudsonus; quibus merito calculum suum adjecit Celeberrimus Vir, sed magno bonarum artium detrimento nuper defunctus, Joh. Alb. Fabricius in Biblioth. Graec. lib. IV. cap. 31. Vide etiam quos super hac re laudat Vir summus, & quem Germania merito hodie inter Eruditorum principes numerat, Joh. Christoph. Wolfius in notis ad Casauboniana pag. 249 & 250. Quod autem Valesius in fine capitis Tertullianum erroris arguat, quia Demetrium *Grammaticum* adpellat, idem fere notavit etiam Scaliger ad Eusebium p. 133. b. qui dicit Tertulliano parum notas fuisse Demetrii dotes, qui eum duntaxat *Grammaticorum probatissimum* vocat, sed *Grammaticum* pro Critico promiscue usurpavit Tertullianus. vide Valesium supra cap. 1. & 2.

CAPUT IX.

Heraclides Ponticus Criticus. Liber de Allegoriis Homericis auctorem habet juniorem Heraclidem. ὑπόνοια pro allegoria. Scripta Critica Heraclidis Pontici.

FUit etiam inter Criticos Heraclides Ponticus, qui multa de arte Grammatica & de Rhetorica ſcripſit. Nam de Homero & Archilocho libros duos, de ſolutione Quaeſtionum Homericarum binos item libros, totidemque de Homeri & Heſiodi aetate ſcripſiſſe perhibetur a Laërtio. Certe Dio Chryſoſtomus in Oratione LIII. Heraclidem Ponticum inter eos recenſet Philoſophos, qui de Homero ſcripſere, eumque laudibus atque admiratione proſecuti ſunt. Extat hodie Heraclidis (a) liber de Allegoriis Homericis, ſed ab altero Heraclide multo recentiore conſcriptus. In eo enim libro Crates Grammaticus & Herodicus Cratetis auditor, & Callimachus & Aratus nominantur, quos conſtat longe poſt Heraclidis illius veteris aetatem floruiſſe. Ad haec ἀλληγορίας nomen, qui titulus eſt libri, inter recentiora ponit Plutarchus in libro de lectione Poëtarum, cum antiqui ὑπόνοιαν pro eodem dicere ſolerent. Sic certe loquitur Plato in Libro II. de Republica ſub finem. Ἥρας δὲ δεσμοὺς &c. & Philo de Eſſenis ſcribens. Scripſerat etiam Heraclides Ponticus teſte Laërtio de Poëtica & de Poëtis librum unum. De tribus Tragicis, id eſt Aeſchylo, Sophocle, & Euripide librum unum; itemque de arte Rhetorica dialogum, qui Protagoras inſcribebatur, ut non immerito in Criticorum theatro locum ſibi vindicet.

(a) Heraclidi Pontico librum hunc Allegoriarum Homericarum adtribuit Gesnerus, cujus error a viris doctis jam abunde notatus eſt. Quod exiſtimet Valeſius auctorem illius ſcripti fuiſſe Heraclidem Juniorem, qui Caligulae, Claudii, & Neronis tempore vixit, in eo ſibi adſentientem habet Voſſium Lib. I. de Hiſt. Gr. cap. 9. Certe eamdem ob cauſſam quia ſcilicet in eo multi, qui poſt Heraclidis Pontici aetatem vixerunt, citantur, foetum hunc ipſi abjudicat etiam Menagius ad Diogen. Laert. Lib V in Heraclide pag. m 132, Sed & huic argumento addit Galeus, qui Allegorias has inter Opuſcula Mythologica & Phyſica edidit, in initio notarum; pag. 407. Heraclidem illum veterem fuiſſe Platonicum, hunc autem Allegoriarum auctorem non tantum non inter Platonicos eſſe referendum, ſed & contra Platonem hanc diſceptationem ſcripſiſſe. Illum autem antiquum Heraclidem Ponticum innui puto a Proclo Lib. I. Comment. in Timaeum Platonis, cujus locum ſupra in fine capitis quinti produxit Valeſius. Ceterum Leo Allatius, Lucas Holſtenius, aliique auctoritate Codicum MSS. *Heraclitum* non *Heraclidem* vocandum eſſe libelli hujus auctorem exiſtimant, quorum ſententiam ſequitur Celeb Fabricius in Biblioth. Graec. Lib. I. cap. 22. vide & Kuſteri Hiſt. Critic. Homer. Sect. VII. pag. 119 Praeter libros autem de Poëtica & Poëtis, de tribus Tragicis, & de Arte Rhetorica, quos in fine capitis memorat Valeſius, etiam plurima alia ſcripſerat Heraclides Ponticus, quae recenſet Joh. Ionſius in erudito opere de Script. Hiſt. Philos. Lib. I. cap. 17. Alius Heraclides Criticus ſeu Grammaticus citatur a Stephan. Byzant. in voce Μόψου ἑστία. alius item eſt Ἡρακλείδης Κρητικός, cujus opus περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων citat Apollonius Dyſcolus Hiſt. Mirab. cap. 19. ut recte pro Ἡρακλείδης Κρητικὸς legit Olearius ad Philoſtrat. Lib. II. de Vitis Sophiſt. XXVI. pag. 612.

CAPUT X.

Democritus Abderita Criticus, qui de Homerica poësi scripsit. Poëtas adflatu divino agitari. Democriti scripta.

HOs omnes aetate antecessit Democritus Philosophus, vir in omni disciplinarum genere egregie versatus, qui idcirco πένταθλος cognominatus est. Hunc ut in Criticorum album referamus, multa sunt quae persuadent. Librum enim scripsit de Homerica poësi, quem inscripsit, περὶ Ὁμήρου ἢ ὀρθοεπείας ἢ γλώσσεων. Cujus principium esse videtur quod refert Dio Chrysostomus in Oratione LIII. de Homero: Ὅμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων: quasi, inquit Dio, adeo pulcra & prudentiae plena carmina sine adflatu ac furore quodam divino fieri minime potuerint. Certe ea fuit Democriti opinio, quam deinde secutus est Plato in Phaedro & in Jone Dialogis, Poëtam bonum neminem sine inflammatione animi existere posse, & sine quodam afflatu quasi furoris, ut testatur Cicero in Libro II. de Oratore. Scripsit item de Poësi (*a*) & de venustate carminum & de Rhythmis, & de verbis quae bene & quae male sonant & Vocabularium. Postremo hic videtur esse omnium primus, qui de glossis Homeri, id est, de peregrinis & a communi usu remotis vocabulis scripsit.

CAPUT XI.

Isocratis Critica facultas in Oratione, quae Busiris inscribitur, & quid ea contineatur.

INter Criticos commemorandus etiam est Isocrates. Nam cum vel praecipuum Criticae officium sit de Orationibus, deque earum vitiis ac praestantia ferre judicium, summum ejus artis specimen edidit Isocrates, in elegantissima illa Oratione, quae Busiris inscribitur. In qua Polycratem Atheniensem reprehendit, qui, cum laudationem Busiridis & Socratis accusationem scribere esset aggressus, in utraque Oratione longe ab Oratoris officio aberraverat. Et in laudatione quidem Busiridis id reprehendit Isocrates, quod cum hospites a Busiride tantum esse mactatos alii dixissent, Polycrates etiam devoratos ab eo esse prodiderat. Cumque id potius refutare tamquam calumniam & poëticam fabulam debuisset, ultro confessus in eo, quem lau-

(*a*) Vide Diogen. Laërt. Lib. IX. Sect. VII. pag. 249. ubi inter multiplicia ejus scripta enumerat: περὶ Ὁμήρου ἢ ὀρθοεπείης, καὶ γλώσσεων. περὶ ποιήσεως, περὶ καλλοσύνης ἐπέων, περὶ ῥυθμῶν, περὶ εὐφώνων καὶ δυσφώνων γραμμάτων περὶ ῥημάτων, Ὀνομαστικόν.

laudandum susceperat, aliorum Heroum, qui longe graviora facinora perpetraverant, exemplis allatis, hoc Busiridis scelus excusaverat. Reprehendit praeterea etiam quod Busiridim, & Orphei & Aeoli facinora aemulatum esse dixerat Polycrates, quorum tamen patres Busiridis temporibus nondum nati erant Denique id arguit quod Nili fluminis cursum a Busiride detortum & circa universam Aegyptum circumductum esse dixerat, cum id prorsus incredibile & a veritate alienum esset. Et haec quidem de laudatione illa Busiridis, quae a Polycrate scripta fuerat. De accusatione autem Socratis pauca admodum dicit Isocrates. Illud duntaxat in ea reprehendens, quod Polycrates Alcibiadem Socrati discipulum dederat, quem virum maximum ac praestantissimum fuisse omnes confitentur. Quod si id unum in illa Socratis accusatione peccaverat Polycrates, nihil vetat quin Orationem illam excellentissimam fuisse credamus. Caeterum quod in argumento Orationis illius Isocrateae scribitur, hanc ipsam Orationem Anyto ac Melito a Polycrate esse subministratam, ab iisdemque in judicio pronunciatam, cum Socratem capitis accusarent, probare non possum, tametsi Hermippus aliique idem scripserint, ut refert Diogenes Laërtius. Etenim Isocrates eam accusationem a Polycrate scriptam fuisse innuit post Socratis interitum exercendi atque ostentandi ingenii causa, quod ex iis verbis, quae in Busiridis laudatione posita sunt, satis apparet, τοιγαροῦν, εἰ γένοιτο ἐξουσία τοῖς τετελευτηκόσι βουλεύσασθαι περὶ τῶν εἰρημένων, ὁ μὲν, χάριν ἂν εἰδείη σοί. id est *quod si jam defunctis facultas daretur de tuis Orationibus statuendi*, *alter*, id est Socrates, *tibi gratias ageret.* Alterum hujus rei argumentum est non minus validum, quod scilicet Polycrates in ea Oratione murorum Atheniensium a Conone refectorum mentionem fecerat, ut testis est Favorinus in Commentariis: quod quidem sex annis post Socratis mortem contigerat. Qua ratione adductus Favorinus orationem illam Polycratis falsam & subdititiam esse pronunciaverat, cum potius id quod dixi, concludere debuisset, post Socratis necem ab otioso Sophista conscriptam fuisse.

CAPUT XII.

Ciceronis facultas Critica. Atticum & Asiaticum dicendi genus quale. Criticum acumen in caussis dijudicandis utile.

ISocratis mentio admonet me ut de Marco Tullio dicam, quem Criticae peritissimum fuisse tot Rhetorici ejus libri declarant, in quibus de Oratoribus tam Graecis quam Latinis, tam priscis quam recentioribus egregie judicat. Vel unus ejus liber, qui *Brutus* inscribitur, abunde testatur id quod dixi. Sed & in Libro II. de Oratore, de Historicis Graecis ac Latinis judicantem Antonium inducit, & quid in Graecorum libris de arte dicendi desideraretur docentem. Atque ut breviter absolvam, nego quemquam in eloquentia posse excellere, qui Criticae peritiam

tiam non ſit adeptus. Graeci quidem Oratores id praecipue ſtuduerunt ut Attice dicerent. Quis eſt autem qui Attice poſſit dicere, niſi Atticam loquendi rationem perdidicerit. Atqui de Atticis dictionibus diſſerere proprie Criticorum eſt, ut patet ex Dionyſii Halicarnaſſei Lexico & Pollucis Vocabulario: atque ob id praecipue Criticam artem addiſcebant qui ad eloquentiam aſpirabant, ut de Herode Attico ſuperius dixi. De Attico (*a*) genere dicendi diſputat Cicero in Oratore (cap. 26.) cui opponitur Aſiaticum, quod laxius erat ac redundantius. Strabo Ἀσιατικὸν ϛῦλον Graece vocat. Deinde plerumque in judicio quaeritur non an res facta ſit, ſed quomodo ſit vocanda, ut in cauſa Caji Norbani, quem Sulpicius accuſaverat. Antonius, qui Norbanum defendebat, pleraque eum feciſſe fatebatur, [illegible] quae

(*a*) De differentia inter Atticum & Aſiaticum dicendi genus egregie agit Quintilianus Lib. XII. Inſtitut. cap. 10. ubi haec inter alia: *Et antiqua quidem illa diviſio inter Aſianos atque Atticos fuit, cum hi preſſi & integri, contra inflati illi & inanes haberentur, & in his nihil ſuperflueret, illis judicium maxime & modus deëſſet.* & paullo poſt: *Attici limati quidem & emuncti nihil inane aut redundans ferebant. Aſiana gens tumidior alioqui atque jactantior: vaniore etiam dicendi gloria inflata eſt.* Julius Severianus loco ab aliis etiam prolato in Praefat ante Syntom. artis Rhetoric. p. 303. Ed. Fr. Pithoei: *Atticorumne nobis ſequenda ſit actio* (*dictio* rectius Voſſius) *qui breves adſtrictique & acres ſunt* &c. *An imitanda nobis ſit Aſianorum licentia, qui vagi ac fuſi rapere potius affectibus quam diſputationibus perſuadere didicerunt. Sit tamen Romanus orator Aſiatico preſſior, Attico copioſior.* Atticum igitur dicendi genus adſtrictum, & preſſum erat & nihil ineptum ac ſuperfluum habebat, cum contra Aſiaticum eſſet tumidum, inflatum, ac redundans, quod Ciceroni ipſi objecerunt ejus obtrectatores. Auctor de Cauſſis Corruptae Eloq. cap. 18. *Satis conſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens, & parum Atticus videretur.* Sic recte emendatum a viris doctiſſimis Urſino ac Lipſio; nam quod antea legebatur, *parum antiquus*, ſenſu deſtituebatur. Aſiaticum dicendi genus cum Jonico idem eſſe, quia Jones copioſos & μακρολόγυς fuiſſe teſtantur veteres, putat If. Voſſius ad Catullum p. 137. Reſpicit huc Petronius, cum *ventoſam & enormem loquacitatem ex Aſia Athenas commigraſſe, & juvenum animos veluti peſtilenti quodam ſidere adflaſſe* dicit in cap. 2. Satyr. ubi vide notas Styli autem Aſiatici primum auctorem fuiſſe Hegeſiam Magneſium ex Strabone notavit Vener. Patruus meus ad Quintilian. d. c. in initio. qui Hegeſias idem eſt quem inter alios memorat Dionyſius Halicarn. de Structur. Orat. Sect. IV. p. 40. Ed. Lond. Aſiaticorum vero Oratorum dicendi genus ut inane ac tumidum damnavit etiam Auguſtus, ubi Antonii dictionem increpat, apud Sueton. in ejus vita cap. 86. *An potius Aſiaticorum oratorum inanibus ſententiis, verborum volubilitas in noſtrum ſermonem transferenda.* de Aſiaticis Oratoribus, quos *inanes* & *inflatos* Quintilianus vocat, intelligendum ſit illud notiſſimum, ſed variis conjecturis vexatum Virgilii Epigramma in Tullium Cimbrum Rhetorem, quod in Pithoei & Scaligeri Catalectis legitur:

Corinthiorum amator iſte verborum,
Iſte, iſte Rhetor &c.

tum illud, quod ibidem ſequitur:

Ite hinc inanes rhetorum manipli,
Inflata rore non Achaico turba.

de quo ad ipſa Catalecta videbimus. Ceterum Aſiaticos oratores tumidos & inflatos fuiſſe etiam patet ex Livio Lib. XLV. cap. 23. *Non negaverim & totam Aſiae regionem inaniora parere ingenia, & noſtrum tumidiorem ſermonem eſſe.* Quia autem Atticum dicendi genus preſſum, ſubtile, ſimplex, nec ſupra modum abundans erat, hinc *Attice dicere* de illis qui optimo dicendi genere utebantur: de quo vide egregie Manutium ad Cicer. Lib. IV. ad Fam. Epiſt. 4. p. 188. Sed plura de diſcrimine dictionis Atticae & Aſiaticae, maxime ex Cicerone, dabit Voſſius Lib. VI. Inſtit. Orat. cap. 6.

quae a Sulpicio erant objecta: sed ab eo majestatem Populi Romani imminutam negabat. Interdum etiam de sententia scripti controversia est, quae fuerit mens testatoris aut stipulantium. Hujusmodi autem interpretatio tum sensus tum verborum acumen Critici desiderat. Talis fuit quaestio in causa Cornelii Balbi, quem adversarius civem Romanum esse factum negabat, eo quod populus Gaditanus fundus factus non fuisset. Quaerebatur quid hoc verbo significaretur, quod eleganter docet Cicero in Oratione pro Cornelio Balbo (cap. 8.)

CAPUT XIII.

Usum Citicae necessarium in Juris scientia esse exemplo Cujacii, Contii, & Anton. Augustini adfirmatur.

NEc vero Oratores tantum, sed etiam Jurisperiti necessarium habent Criticae adjumentum. Quomodo enim leges, plebiscita, senatusconsulta interpretari poterunt, nisi verborum notitiam adepti sint? Itaque plurimi eorum de verborum significationibus libros scripserunt, & in proprietate atque origine vocum indaganda multum laborarunt, ut cum *testamentum* aiunt esse dictum quasi (a) *testationem mentis*, & *mutuum* quod ex *meo* fiat *tuum*, & similia plurima. Proinde Grammatici veteres, Festum intelligo & Agellium, nullos frequentius libros citant, quam Jurisconsultorum, quippe qui in arte Critica exercitatissimi fuissent. Quod si veteribus Jurisperitis adeo necessaria fuit Critica, tametsi in media Italia, hoc est in ipso legum solo, & sub ipsis qui leges ferebant Imperatoribus nati essent, quid nunc sentiendum est de nostrae aetatis Jurisconsultis, qui res a nostra memoria adeo remotas, & quarum exiguae duntaxat reliquiae supersunt, interpretandas suscepere? Nonne eo magis Criticae praesidio opus habent, quo longius absunt a legum Romanarum origine? Certe Cujacius, qui veteribus Jurisconsultis palmam praeripuit, nunquam ad tantam Juris notitiam pervenire potuisset, nisi Criticae subsidiis prae caeteris fuisset instructus. Hujus ope multos Pandectarum locos corruptos emendavit, difficiles explanavit, illustravit obscuros. Certe Observationum ejus libri satis indicant, qualis hic vir quantusque fuerit in Criticis: nec ab Jurisconsultis solum, sed ab omnibus doctis atque eruditis diligenter sunt legendi.

(a) Justinianum ob hanc Etymologiam irrisum a Laurentio Valla sed ab aliis vindicatum fuisse quis nescit? Vid. Celeber. Duker. Latin. Ictor. p 23. & seqq. sed Icti caussam contra Vallae reprehensionem defendit Barthius ad Claudian. Lib. II in Rufin. v. 115. qui *mentem* explicat sententiam & voluntatem: licet fatendum tamen sit manere nihilominus definitionem rei ipsius, seu potius allusionem esse, quales plurimae in veterum Ictorum scriptis sunt, quam Etymologiam. Gellius autem Lib VI cap. 12. in voce *testamentum*, putat duas posteriores syllabas *mentum* esse non nisi vocabuli productionem, ut in *calceamentum*, *paludamentum* & sim. Vide Scip. Gentilem ad Apulej. Apolog. p. 183. Sed. haec ipsis tyronibus notissima.

Quid dicam de Contio, de Antonio Auguſtino, quos Criticae peritiſſimos fuiſſe eorum libri teſtantur. Extant hujus libri Emendationum in Pandectas, & in Decretum Gratiani, quibus nihil eſt acutius atque ſolertius. Caeteros praetereo ne in ſingulis commemorandis longior fiat oratio. Id unum adfirmo, quo quisque (a) κριτικώτερος eſt, eo juris eſſe peritiorem quam caeteros.

CAPUT XIV.

Dionem Chryſoſtomum inter Philoſophos Criticum eximium fuiſſe, ex Ejus Orationibus probatur.

REdeamus nunc ad Philoſophos, inter quos primus occurrit mihi Dio Chryſoſtomus, quem in Criticis exercitatiſſimum fuiſſe deprehendi. Eximium Critici ſpecimen ſit Sermo ejus LII. in quo de tribus Tragoediae Graecae principibus, Aeſchylo, Sophocle, & Euripide, qui idem argumentum tractaverant, de arcu ſcilicet Philoctetae ab Ulyſſe ſubrepto, praeclare judicat. Adde Sermonem ejus LIII. de Homero. & LV. qui eſt de comparatione Homeri & Socratis, in quibus multa

(a) Ita certe ſanior Eruditorum hominum & meliorum, quidquid ubique terrarum fuit, Jurisconſultorum natio ſemper exiſtimavit, nec puto quemquam hodie, quem aequus amavit Jupiter, id negaturum, niſi qui moroſonimis & faſtidioſo ſupercilio praeclara Heroum illorum ſcripta deprimere ac meritis eorum temere detrahere velit. Vide quae dixi in Orat. Inaug. pro Criticis pag. 32. & ſeqq. Sane exemplo unius prae ceteris Cujacii, quem ſolum in Jure Conſulem ſine Collega alibi vocat, id etiam, quia inluſtrius dari non poteſt, adſtruit Mauſſacus in Diſſert. Critic. ad Harpocrat. p. 399. *In Jure quomodo putas umquam te in ſenſa νομοθετῶν, & Juriſconſultorum penetraturum, niſi prius illorum ſcias characteres & ſtylum diſcernere?* &c. *An putas magnum illum Cujacium, Juriſconſultorum conſultiſſimum, tot in jure deſperatos locos umquam explicaturum fuiſſe, tot corrupta reſtituturum, & toties Triboniani ſtylum a ſermone veterum Juriſconſultorum diſtincturum, niſi Criticam prius coluiſſet & Criticorum filios?* & quae ſeqq. tum Daniel Heinſius in Diſſert. de verae Criticae ortu ac progreſſu, ſive in Prolegomenis ante Ariſtarchum: *Et quis dubitare poſſit, quin prae caeteris Cujacio haud parum debeat Juriſprudentia? qui praeter maximam Juriſprudentiae peritiam, ex Baſilicis Graecorum & deficientis linguae uſu, plurima ignota atque inuſitata, eruit, reſtituit, atque emendavit.* Unum addam his teſtimonium Viri absque controverſia magni, & egregii Juris ac Eloquentiae Magiſtri, quem inter praecipua quondam Academiae ſuae decora & ornamenta merito Franequerana Pallas numerat: Is eſt Ulricus Huberus, qui Criticorum dignitatem contra aliorum obtrectationem hunc in modum adſerit, in Orat. X. de Paedantismo: p. 306. *Sed iniqua eſt haec obtrectatio viriſque de genere humano praeclare meritis indigna. Niſi enim per hos* (Criticos) *fuiſſet, etiamnum mera barbaries orbem Chriſtianum obſideret, eandemque doctrinae conditionem haberemus, qualem ante renatas literas in omni genere ſtudiorum fuiſſe accepimus. Theologi adhuc Thomiſtis aut neſcio quibus Lombardinis forent ſimiles, Jureconſulti nihil quam Accurſiani aut Bartoliſtae, Medici rudes omnis elegantiae Empirici, Philoſophia adhuc illas horridas & incultas notiones, quibus olim referta fuit, eructaret. Nunc vero omnes diſciplinae humanioris literaturae beneficio ad ſimplicitatem nitoremque veterum pene redactae, novoque cultu & ornatu cohoneſtatae ſunt.* Sed prolixe verum ac ſincerum in Juris ſcientia uſum Critices exponit Celeb. Heineccius in praefatione ante Obſervationes Illuſtris Bynkershoekii, cui ſummo noſtrae aetatis Viro ideo maxime Doctorum chorus hodie adſurgit, quia genuinae Critices ope ac praeſidio tam multa in veterum Juriſconſultorum libris praeclare obſervavit, explicuit, & emendavit.

ta de Homeri inſtituto egregie diſputat. Sermo autem LVII. nihil aliud continet quam interpretationem verborum Neſtoris ad Agamemnonem atque Achillem, quae leguntur in Iliadis libro primo. In Sermone LXI. multa obſervat in Chryſeidis redemptione, quae acutiſſimum Criticum redolent. Denique Sermo illius LIX. paraphraſis eſt Tragoediae Aeſchyli quae Philoctetes inſcribebatur; auctor quidem ejus Tragoediae in eo Sermone minime nominatur; ſed cur Aeſchylum potius credam quam Euripidem, cauſa haec eſt, quod Euripidis quidem apertior eſt dictio quam ut paraphraſten deſideret; Aeſchyli vero verba ac ſententiae fere ejusmodi ſunt, ut absque interprete intelligi vix poſſint. Quod ſi haec argumenta non ſufficiunt, ut Dionem Chryſoſtomum Criticum fuiſſe probetur, proferenda in medium erit ejus Oratio decima octava, quae inſcribitur de exercitatione dicendi. In ea enim de Poëtis deque Hiſtoricis & Oratoribus, qui ex eis praecipue lectitandi ſunt & imitandi, accurate judicat. Prorſus ut ex veterum monumentis hoc unum Dionis opus utiliſſimum mihi eſſe videatur ad ſtudiorum rationem inſtituendam atque formandam.

CAPUT XV.

Favorinum Philoſophum Criticae ſtudioſisſimum fuiſſe ex Gellio demonſtratur. Ejus ſcripta.

Dionis Chryſoſtomi diſcipulus fuit Favorinus Philoſophus: quem quidem Criticae ſtudioſiſſimum fuiſſe ſectator ipſius Agellius docet in libris Noctium Atticarum. Ibi enim frequenter eum inducit diſputantem de Grammaticis quaeſtionibus, puta quid ſit *Penus*, (*a*) quid *Manubiae*; quid item ſit quod Homerus περιπλομένου ἐνιαυτοῦ puerperii ſpatium definivit. (vid. Lib. III. cap. 16.) Eundem etymologiarum fuiſſe ſtudioſum teſtatur Agellius in Libro III. cap. 19. ubi etiam refert morem inſtitutumque

(*a*) Favorinum hunc cum homine Grammatico, qui arduo cum ſupercilio, & compoſita vocis ac vultus gravitate, de generibus & caſibus vocabulorum diſſerebat, non aliter quam ſi interpres & arbiter Sibyllae oraculorum eſſet, ut eleganter dicit, Gellius diſputantem inducit de voce *penu* in Lib. IV. Noct. Att. cap. 1. & quid ſint *manubiae*, easque apud Ciceronem differre a praeda, adſerentem videbis Lib. XIII. cap. 24. ubi nota in transcurſu verba illa, quae ex Ciceronis Oratione contra Rullum de lege agraria ibidem Gellius profert, hodie in ea deſiderari, atque ex ipſa oratione excidiſſe. Sed falli Phavorinum docet Graevius ad illam Orat. cap. 4. p. 303. Eumdem Favorinum idem Gellius Lib. II. cap. 26. cum M. Frontone differentem exhibet de generibus colorum, eorumque vocabulis Graecis & Latinis. Forte & huic tribuendum eſt illud fragmentum, quod ex libro Favorini profert Macrobius Lib. II. Saturn. cap. 14. Scripta hujus varia praeter ea, quae in fine capitis habet Valeſius, recenſet Voſſius Lib. II. de Hiſt. Graec. cap. 10. p. 214. Sed quod inter eorum numerum etiam referat librum Μητρῷον quaſi a Favorino ſcriptum, Voſſio hac in parte inpoſuiſſe pravam in vulgatis Laërtii Codicibus diſtinctionem, videbis apud Jonſium Lib. III. cap. 7. p. 244. ubi plura de eo notavit.

que hominis non laude solum, sed etiam imitatione dignissimum. Ait enim eo discumbente ad caenam solitum esse famulum quaedam ex Graecis aut Latinis literis lectitare, atque interdum libros veterum Grammaticorum, quo non corpus solum, sed etiam convivarum animus pasceretur. Neque vero per omne caenae tempus liber legebatur: sed si quid animadversione dignum inter legendum occurrerat, tum Favorinus de eo jucunde cum convivis disputabat. Erat autem memoriae prope divinae, ut traditur in Libro XIII. (cap. 24.) Noctium Atticarum. atque ut Agellii verbis utar, quae posita sunt in Libro X. (cap. 12.) memoriarum veterum exsequentissimus. Quae res in congressibus plurimum valet ad animos hominum permulcendos, & plausus audientium excitandos. Ejus παντοδαπὴ ἱστορία persaepe audatur a Diogene Laërtio: itemque ἀπομνημονευμάτων libri, quos quidem ad exemplum Xenophontis scripsisse mihi videtur. In iis multa fuisse, quae ad Criticam proprie spectarent, argumento sit locus qui à Diogene Laërtio refertur in Socratis vita, ubi orationem illam adversus Socratem, quae Polycrati tribuebatur, falsam ac subdititiam esse hoc argumento contendit Favorinus, quod in illa accusatione mentio fiat murorum Atheniensium Cononis opera refectorum, quae res aliquot annis post mortem Socratis contigit.

CAPUT XVI.

Plutarchi peritia in Criticis ex scriptis ejus probata. Ejus non esse vitam Homeri, quae sub Plutarchi nomine circumfertur.

FAvorini aequalis fuit Plutarchus, qui non immerito inter Criticos a nobis recenseri potest. Scripsit enim de Poëtica, & quomodo legendi sunt Poëtae; item Homericarum Declamationum libros tres & de tempore Iliadis, id est, quanto temporis spatio comprehendatur argumentum Iliadis Homericae, quae quidem omnia ad officium Critici pertinent. Omitto comparationem Aristophanis & Menandri, in qua de utriusque Comici dotibus tanquam peritissimus Criticus judicat. Praeterea Στρωματεῖς ποιητικοὶ ab eodem compositi in indice Lampriae recensentur. Jam libellus de Herodoti malignitate, & alter ille cujus titulus duntaxat ad nos usque pervenit, quomodo de veritate Historiae judicandum sit, nonne ad Criticam pertinent? Postremo libri tres quos de Rhetorica scripsit, & exercitationes panegyricorum idem abunde testantur, praeter innumera alia argumenta, quae ex illius convivalibus & ex quaestionibus Graecis & Romanis aliisque monumentis colligi possunt. Quale illud est, quod in libro de puerorum institutione occurrit, ubi

de

de extemporali oratione sententiam suam promit. Adde his librum (a) de vita & de poësi Homeri, qui ab Hencico Stephano praefixus est editioni Poëtarum Graecorum: in quo Homerum omnium disciplinarum & artium peritissimum fuisse demonstrat. Qui tamen liber in indice Lampriae minime recensetur, nec quantum ex stylo judicare possum, Plutarchi Chaeronensis opus mihi videtur.

CAPUT XVII.

Longinus Philosophus etiam Criticus fuit Magister Prophyrii Longinus & omnes Platonicae sectae Philosophi natalem Platonis quotannis sacrificio & epulis celebrabant. Scripta Longini Philosophica & Rhetorica quae praetermisit Suidas.

LOngo post intervallo claruit Longinus Philosophus, de quo supra (a) abunde diximus. Hic vir tanto opere exercitatus fuit in Criticis ac Rhetoricis sermonibus, ut ex eo Critici nomen meruerit. Sed professione tamen Philosophus, quemadmodum docet Vopiscus in Aureliani Principis vita, & Suidas in Lexico. Eumque in Philosophia Platonica Magistrum habuit Athenis Porphyrius, ut ipsemet testatur in Libro quem τῆς φιλολόγου ἀκροάσεως inscripsit: cujus initium legitur apud Eusebium in Libro X. Praeparationis, τὰ Πλατώνεια ἑςιῶν ἡμᾶς ὁ Λογγῖνος Ἀθήνησι &c. id est, *cum in Platonis natalitiis Longinus nobis epulum praeberet* &c. Solebant enim Magistri ac Professores Philosophiae Platonicae natalem Platonis quotannis sacrificio & convivio celebrare, teste Porphyrio in Plotini vita. Quod cum a Longino factum sit Athenis, apparet illum Platonicae Philosophiae praeceptorem fuisse. Sed & Plotini dictum illud percelebre, cum liber Longini de principiis Romae in schola Plotini esset recitatus, Longinum Philologum potius esse quam Philosophum,

 satis

(a) Legitur etiam haec Homeri vita sub Plutarchi nomine in Graeco illo libello, qui sub titulo Certaminis Homeri & Hesiodi ab Henr. Stephano editus est, p. 40. & seqq. sed recte Valesius foetum hunc Plutarcho Chaeronensi abjudicat: Quamvis enim Gellius Lib. II. cap. 8. & Lib. IV. cap. 11. Plutarchi librum de Homero citet, loca tamen illa, quae ibidem Gellius profert, non habentur in libello superstite, qui sub nomine Plutarchi venditatur: adeo ut necesse sit illum Plutarchi de Homero librum a Gellio memoratum intercidisse, & hunc minime ipsi adscribendum, sed pro ψευδεπιγράφῳ habendum esse; vide Jonsium Lib. III. de Script. Hist. Philos. cap. 6. pag. 237. qui existimat vitam illam Homeri ex duabus Homeri vitis diversorum auctorum conflatam esse: priorem autem partem mutilam hujus libelli, qua incipit agere de Homeri genere, patria, & poësi, Plutarchum habere verum parentem; sed posteriorem partem, quae integra est, & idem argumentum tractat, incerti esse auctoris; quem Dionysium Halicarnassensem esse argumentis non levibus adserit Thomas Galeus in praefat. ante Opuscul. Mytholog. §. VI. Favorinum autem vel Apollonium Alexandrinum esse suspicatur Gatakerus in Adversariis. vide Fabricium Lib. II. Biblioth. Graec. cap. I. p. 255.

(a) Vide supra in fine cap. 2. p. 150.

ſatis ſignificat Longinum profeſſione quidem Philoſophum fuiſſe, ſed in eloquentia atque in omni genere doctrinae nihilominus exercitatum. Quod quidem exemplo magni Platonis Longinus praeſtitiſſe mihi videtur, ut eloquentiam cum Philoſophia conjungeret, neque alteram ab alterius conſortio disjungi pateretur. Itaque merito Porphyrius Longinum ἐλλογιμώτατον appellat, id eſt *ſui temporis diſertiſſimum.* Eleganter Philoſtratus, de Chreſto Byzantio Sophiſta loquens, ejusmodi homines, qui eloquentiam cum Philoſophia conjunxerunt, τοὺς ἐλλογίμως φιλοσοφήσαντας appellat: Et ſcripta quidem Longini, quae ad Criticam & Grammaticam pertinent, accurate a Suida recenſentur. De Philoſophicis autem ejus ſcriptis nullum commemoratur, cum tamen ex Porphyrii libro de vita Plotini & ex Procli commentariis in Platonem multa in eo genere doctrinae a Longino lucubrata eſſe diſcamus. Citatur enim a Porphyrio liber ejus περὶ ἀρχῶν; & Φιλαρχαῖος, quem libri titulum eſſe equidem exiſtimo. Laudatur etiam liber illius περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα δικαιοσύνης adverſus Amelium; item de Ideis adverſus Porphyrium & Plotinum: & reſponſio ad Amelii epiſtolam de Plotini philoſophandi ratione. Poſtremo liber ejus περὶ τέλους adducitur ab eodem Porphyrio, quem Longinus Marcello cuidam inſcripſerat. Adducit etiam Euſebius in ultimo libro Praeparationis locum ex libro Longini de anima adverſus Stoicos. Hactenus de Philoſophicis Longini ſcriptis: e Rhetoricis autem qui perinde a Suida praetermiſſi ſunt, primus occurrit de arte Rhetorica, quem laudat Scholiaſtes Hermogenis pag. 380. Λογγῖνος ὁ φιλόλογος ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ. Alter eſt περὶ ὕψους, qui etiamnum extat. Citatur etiam a Libanio in Lib. IV. Epiſtolarum Ep. CCLXIII. ad Euſebium, Longini liber Odaenathus. Ὀδαίναθον τὸν λόγον, Λογγίνου δὲ ὁ λόγος, ἐγὼ μὲν ἀπαιτῶ, σὲ δὲ δεῖ δοῦναι, καὶ γενέσθαι δίκαιον περὶ τὴν ὑπόσχεσιν.

CAPUT XVIII.

Porphyrius Longini diſcipulus. Eunapius notatus, & Philoſtratus. Porphyrius Romae Plotinum audivit. Ejus ſcripta ad Criticam pertinentia. Porphyrii Quaeſtionum Homericarum librum imperfectum ad nos veniſſe ex Scholiis Homericis probatur. Ejusdem partem eſſe illum qui de antro Nympharum inſcribitur. Lucae Holſtenii laus. Porphyrii commentarii in artem Hermogenis.

Longini Philoſophi diſcipulus fuit Porphyrius, qui illum Athenis philoſophantem audivit, ut ſupra dixi: Eunapius quidem ab eodem Longino in Grammatica & Rhe-

Rhetorica inſtitutum eſſe Porphyrium ſcribit, quod mihi quidem falſum videtur. Nam Porphyrius ipſe in capite XXV. Quaeſtionum Homericarum, Magiſtro in arte Grammatica Apollonio uſum ſe teſtatur: quem Athenis vixiſſe & familiarem fuiſſe Longini ſcribit in Libro primo τῆς φιλολόγȣ ἀκροάσεως. Sed in Eunapii Libro de vitis Sophiſtarum multa oſcitanter negligenterque ſcripta deprehendi, quemadmodum etiam in Philoſtrati libris qui ſunt ejusdem argumenti: adeo ut merito dubites uter illorum in argumenti ſui tractatione negligentior fuerit. Tale illum eſt quod Porphyrium ſcribit a Longino ita eſſe appellatum, cum Malchus patrio ſermone diceretur. Atqui Longinus in libro de fine, non Porphyrium illum, ſed Baſileum appellat, quomodo etiam ab Amelio in quadam epiſtola nominatus eſt. Ceterum Porphyrius relicto Athenis Longino Romam profectus ad Plotini ſcholam migravit, ejusque doctrinam & philoſophandi rationem ſequi maluit. Quod quidem Longinus moderate tulit, nec ſe a Porphyrio contemtum cenſuit, qui ſe alterius Philoſophi magiſterio commiſiſſet. Nec idcirco Porphyrium inter amicos ac ſodales ſuos numerare diſtitit, ut patet tum ex libro illius de fine, quem jam toties laudavimus, tum ex epiſtola quam e Phoenice ſcripſit ad Porphyrium, qui tum in Sicilia aeger morabatur. Caeterum Porphyrius Longini Magiſtri ſui exemplo Philologiam cum Philoſophia conjunxit. Scripſit enim plurimos libros qui ad Criticam pertinebant, quorum plerique temporis injuria perierunt. Supereſt tamen etiamnum liber Homericarum Quaeſtionum, quem dolendum eſt inperfectum ad nos perveniſſe. Etenim in Scholiis vetuſtis in Homerum, quae vulgo Didymi appellantur, multa ex illis Porphyrii Quaeſtionibus adducuntur, quae in eo libro quem nunc habemus fruſtra quaeſieris: verbi gratia pag. 36. (Ed. Baſil. Hervag.) refert vetus ille Scholiaſtes ex Porphyrii ζητήμασι, cur Atridae dicantur Agamemnon & Menelaus Pliſthenis filii: & pag. 38. Draconem, cujus meminit Homerus, Sthenium dictum eſſe notat ex Porphyrii ζητήμασι. Refertur ab eodem Scholiaſte pag. 64. locus ex eodem Porphyrii libro Homericarum Quaeſtionum, de liberis quos Helena ex Menelao ſuſceperat, quae hodie in exemplaribus noſtris deſiderantur. Ejusdem libri pars eſt is, qui de antro Nympharum in Odyſſea vulgo inſcribitur: quod equidem miror a nemine adhuc obſervatum fuiſſe. Sed Librorum Porphyrii qui ad Criticam ſpectant, index jam pridem collectus eſt a Luca Holſtenio, Viro undecumque doctiſſimo, & de Porphyrii ſcriptis egregie merito. Cujus diligentiae hoc unum addiderim, commentarios in artem Hermogenis a Porphyrio ſcriptos fuiſſe. Ex iis enim integrum ſcholion refertur pag. 162. Scholiorum in Hermogenem. Quin etiam in pagina 15. idem Porphyrii commentarius a veteri Scholiaſte laudatur. Niſi forte quis haec e commentariis Porphyrii in artem Minuciani deſumta & tranſlata eſſe crediderit.

CAPUT XIX.

Syrianus Philoxenus, etiam Criticus. Ejus ſcripta.

INter Criticos quoque nominandus eſt Syrianus (*a*) cognomento Philoxenus, Platonicus Philoſophus, cujus auditor fuit Proclus. Scripſit enim commentarium in Iliadem & Odyſſeam Homeri, ut teſtatur Suidas. Scripſit etiam in artem Rhetoricam Hermogenis, exſtantque hujus operis fragmenta quaedam ab Aldo edita in collectione Scholiorum in Hermogenem. Quid quod Poëticae quoque ſtudioſus fuit, ejus namque hymnus in Minervam Athenienſem refertur a Zoſimo in libro Hiſtoriarum. Plurimos quoque libros commentariorum ſcripſerat, teſte Suida, ex quibus nihil ad nos pervenit, praeter breves commentarios in Ariſtotelis Metaphyſicorum aliquot libros; nominatur a Boethio in librum Ariſtotelis de interpretatione pag. 404. & alibi non ſemel. Hujus elogium habes apud Proclum in Libro primo in Theologiam Platonis cap. 1. tacito tamen ejus nomine.

CAPUT XX.

Proclus, Philoſophus Platonicus, itidem Criticus. Ejus Scripta. Suidae error notatus. Libri γραμματικῆς χρηστομαθείας cui Proclo adſcribendi? Procli Philoſophi facultas Critica in Commentariis ad Platonem.

PRoclus quoque Platonicus Philoſophus Criticus fuit non ignobilis: docet id commentarius in Homeri Iliadem & Odyſſeam, cujus meminit Suidas, & commentarius in Heſiodi opera & dies, qui etiamnum exſtat. Quod vero Suidas γραμματικῆς χρηστομαθείας libros eidem Proclo Philoſopho tribuit, in eo, mea quidem ſententia, graviter labitur. Sunt enim hi libri alterius (*b*) Procli longe antiquioris,

(*a*) De eo vide quaedam ad Lib. I. Emendat. cap. 5. p. 12. & plura apud Celeb. Fabricium Lib. V. Biblioth. Graec. cap. 26. qui ſcripta ejus a Valeſio hic memorata etiam enumerat, ſed quem praeteriit hymnus Syriani, cujus Zoſimus meminit Lib. IV. Hiſt. cap. 18. in fine, ſed quo loco inſpecto patebit hunc Syriani hymnum non in Minervam Athenienſem, ſed in Achillem ſcriptum fuiſſe.

(*b*) Hoc primus, quod ſciam, obſervavit Valeſius. Erravit igitur Andreas Schottus, a quo haec Procli Chreſtomathia cum illius & Nunneſii notis edita legitur poſt ejus Obſervationes Humanas, qui p. 15. in Notis, ubi ex Suida recenſet Procli ſcripta, & hoc opus etiam ad Proclum Philoſophum retulit. in qua ſententia etiam eſt Fabric. Biblioth. Graec. Lib. V. cap. 26. pag. 521. Caſaubonus autem in notis ad Diog. Laert. Lib. III. p. 37. teſtatur penes ſe exſtare χρηστομαθείας ἐκ τῆς Φωτίου βιβλιοθήκης, non adſpernandas, quas lucem non vidiſſe putat. ſed forte eaedem fuerint cum Procli aut Helladii Chreſtomathiis ex Photii Bibliotheca excerptis.

ris, ut didici ex commentariis Alexandri Aphrodisiensis in Aristotelis Elenchos. Hic enim non procul ab initio illius commentarii utitur testimonio Athenaei Grammatici & Procli in Chrestomathia. Cum igitur constet Alexandrum Aphrodisiensem diu ante Procli Philosophi cognomento Diadochi aetatem vixisse; Proclum, qui Chrestomathiam scripsit, a Proclo Philosopho differre necesse est. Suppetunt etiam alia argumenta, ut Proclum Philosophum in Criticis exercitatum fuisse credamus. Nam quicumque commentarios illius in Timaeum & in Remp. Platonis attente perlegerit, eum Criticum fuisse minime dubitabit. Solet enim primo quidem exponere, quod sit argumentum operis, deinde quis character, & quae forma dicendi, quod Critici munus esse nemo est qui ignorat. Praeterea cum in libris Theologicis & Mysticis, cujusmodi sunt Platonis libri, duo fere sint sensus, alter simplicior & apertior, qui ex verbis elicitur: alter secretior ac profundior, qui vulgo anagogicus & allegoricus vocatur; Proclus quidem hunc ubique sectari se profitetur, & Longinum Philosophum, aliosque reprehendit interpretes, qui verbis Platonis nimium erant addicti, & res ipsas, sic enim loqui solet, id est arcana mysteria negligebant. Idem tamen sensum illum verborum exponit diligentissime, tametsi illum spernere videatur, ac prae altero nihili ducere: & quoties aliqua vox occurrit obscurior, quae lectorem antiquitatis ignarum possit morari, eam studiose explicat. Argumento sit quod de Bendidiis & de Apaturiis ac de solemnitate, quae κυρεῶτις ab Atheniensibus dicebatur, observat in Timaeum.

CAPUT XXI.

Philosophi caeteri tam Aristotelici, quam Platonici Criticae operam dederunt. Andronicus Rhodius inventor & emendator scriptorum Aristotelis.

SEd quid attinet singulos Philosophos commemorare, cum in universum dicere liceat omnes tam Peripateticos, qui post Andronicum Rhodium, Adrastum & Aspasium & Aphrodisiensem Alexandrum scripsere, quam Platonicos, qui post Eubulum Diadochum aliquid commentati sunt, nihil aliud paene fuisse quam Criticos. Quid enim magis proprium est Criticae, quam expositio seu enarratio, quae Graece ἐξήγησις vocatur. At hi omnes, de quibus modo dixi, enarratores sunt & interpretes; illi quidem Aristotelis, hi autem Platonis. Plus etiam praestitit Andronicus Rhodius, quippe qui Aristotelis ac Theophrasti libros eo, qui nunc cernitur, ordine digessit, singulis ejusdem argumenti tractatibus simul positis, & appositis indicibus seu titulis, quemadmodum Plutarchus in Sylla & Porphyrius in vita Plotini scriptum reliquerunt. Emendatos quoque ab eodem Andronico Aristotelis

codices esse credibile est, quos Apelliconis (*a*) Teii imperitia corruperat. Hunc Andronicum exactum & diligentem Aristotelis librorum iudicem ac repertorem ab antiquis habitum fuisse tradit Boethius in Libro I. Commentariorum in librum Aristotelis de interpretatione, quem quidem librum Andronicus Aristoteli abjudicabat. Ejusdem Andronici liber de divisione a Plotino & Porphyrio magnopere probatus est, quemadmodum tradit idem Boethius in libro de divisione.

CAPUT XXII.

Inter Medicos Criticus excellens Galenus. Ejus scripta ad Criticam spectantia. Sabinus, Metrodorus & Ruffus Ephesius Interpretes antiqui in Hippocratem.

A Philosophis ad Medicos transeamus, quorum princeps Galenus (*b*) duobus potissimum adjumentis ad tantam Medicae artis peritiam evasit, Criticae nimirum & Philosophiae praesidio. Et in Criticis quidem peritiam illius abunde testantur ii libri, quos in eo genere perscripsit. Memorat ipse in indice librorum suorum XLVIII. Libros vocabulorum, quae apud Atticos scriptores occurrunt, nisi forte corrupti sunt numeri. Item electa dictionum Atticarum, & de forensibus vocabulis apud Eupolim, Aristophanem & Cratinum; item librum singularem de vocabulis, quae sunt propria Comicorum; & an utilis sit adolescentibus qui erudiuntur veteris Comoediae lectio. Composuerat etiam librum de perspicuitate & obscuritate orationis. Postremum omnium operum suorum, recenset ipse librum unum, an idem possit esse Criticus & Grammaticus. Qui quidem liber si etiamnum exstaret, maximo nobis adjumento ad hujus argumenti tractationem esse potuisset. Quid dicam de libro Glossarum Hippocratis? Quid de commentariis illius in libros Hippocratis, in quibus pravas vetustiorum Hippocratis interpretum expositiones, praetermissis ipsorum nominibus, ab se rejectas esse testatur. Quo in numero videtur fuisse Sabinus Medicus, qui Hippocratem commodissime commentatus est, ut scribit Agellius in cap. XVI. Libri III. ubi scholium ejus integrum refertur in locum quendam ex libro Hippocratis de alimentis. Citatur idem Sabinus non semel a Galeno, itemque Sabini discipulus Metrodorus, quos quidem optimos ex antiquis & sincerissimos Hippocratis interpretes fuisse dicit in commentario primo in

(*a*) Hunc enim, postquam a Nelei Scepsii posteris scripta Aristotelis emisset, ea lacunis non recte aut bona fide suppletis, edidisse plurimis mendis repleta narrat Strabo Lib. XIII. Geograph. pag 609. Vide Politian. Miscellan. cap. 1. pag. 227.

(*b*) Galeni peritiam in arte Critica praedicat etiam ex merito Maussacus Differt. Critic. ad Harpocr. pag. 399. de Ejus libro, cujus hic Valesius meminit, εἰ δύναταί τις εἶναι Κριτικὸς καὶ Γραμματικός, vide Wouwer. in Polymath. cap. 16, in initio.

in Librum III. Hippocratis de morbis vulgaribus. Sed & in commentario primo in Librum VI. Hippocratis de morbis vulgaribus eundem Sabinum & Ruffum Ephesium in Librs Hippocratis diligentissime versatum esse testatur. Idem in illis suis commentariis saepius inculcat, quodnam sit boni interpretis seu expositoris officium. Sed ipsa ejus verba commodius infra adducentur, cum de Criticae partibus agemus.

CAPUT XXIII.

Inter Theologos & Ecclesiasticos scriptores praecipue in Critica excelluit Origenes. Ejus Commentarii exegetici in V. & N. Testam. editio LXX. Interpretum ab Origine signis Criticis notata. Sarravius laudatus. Origenis Hexapla unde dicta? alia ejusdem scripta.

SAtis, ut opinor, probavimus celeberrimum quemque ex Philosophis, Oratoribus ac Medicis Criticae non vulgarem operam dedisse; superest ut de Theologis & Ecclesiasticis scriptoribus idem etiam ostendamus. Ac primus quidem se nobis offert Origenes, qui in omnibus disciplinis apprime versatus, hanc partem minime omisit, quippe qui & Grammaticam initio docuisse dicitur ab Eusebio. Testantur hoc primum quidem libri ἐξηγητικῶν seu expositionum in Vetus ac Novum Testamentum. Nam tametsi allegoricum sensum in exponendis sacris voluminibus, ut plurimum sectatus est, primusque ex Christianis hunc modum expositionis invixit, tamen & verborum sensum, & orationis ipsius ordinem scopumque nequaquam praetermisit: sed & Hexapla ab eodem Origene composita id ipsum abunde testantur. Quid enim magis proprium Critici est, quam varias interpretationes inter se conferre. Hoc plus etiam in editione Septuaginta Interpretum praestitit Origenes, quod obelos & (a) asteriscos & lemniscos ac sublemniscos

 appo-

(a) De his Criticorum notis omnia vulgaria & a Viris doctis abunde observata sunt. obelo enim sive obelisco utebantur, cum aliquid adjectum notabant, asterisco vero, cum quid omissum deësse indicabant. Et ita alias notas habuerunt, quibus loca designabant, ut literam L adscribebant iis quae laudabant. Graeci χ vel χρ excerpendis addebant, ut ϑ signum illorum erat, quae inprobabant. vide ex innumeris Casaub. ad Athenaeum Lib VII cap 8. Eumdemque ad Diogen. Laërt. Lib III. pag. m. 36. & Menagium pag. 96. Vossium Lib. I. de Art. Gram. cap. 6. Nerii Analect. Lib I. cap. 36. Pithoeum Lib. II. Advers. cap. 3. pag. 42. b. Kusteri Hist. Critic: Homer. part. II. Sect. 5. & quos laudat Patruus meus ad Quintilian. Lib. I cap. IV. pag. 31. Sed de his aliquid addere otio abuti, & in levioribus rebus, quae omnibus notissimae sunt, haerere putidum esset; praesertim cum ex professo de his egerit peculiari & eleganti dissertatione Eschenbachius, quae intet ceteras ejus Dissertationes legitur; quae facit ut minus nos tangat desiderium *Michaelis Meisneri Diatribes de Adnotamentis Criticorum*, qua procul dubio de his Criticorum notis censoriis egit. Ea an in lucem edita sit nescio. Meminit ejus Barthius in notis ad Clau-

appoſuit, ut quid additum, quidve omiſſum ab illis foret, lectoribus indicaret, quemadmodum ſcribit Epiphanius & Hieronymus in epiſtola ad Pammachium de optimo genere interpretandi. Hujusmodi notis ſignatas vidi pagellas aliquot Veteris Teſtamenti apud V. Cl. Claudium Sarravium, qui nuper magno omnium eruditorum damno vita defunctus eſt. Porro Hexapla dicebantur exemplaria, eo quod ſex editiones continerent, duas videlicet Hebraicas, quarum prima Hebraicis literis, ſecunda Graecis erat exarata, idque in duabus paginis e regione ſibi oppoſitis, ut ait Epiphanius; quatuor vero Graecas editiones, Symmachi videlicet, Aquilae, Septuaginta Interpretum, & Theodotionis: quae quidem omnes in una eademque pagina invicem ſibi oppoſitae & per columnas diſtinctae erant, ut tradit Euſebius & Ruffinus. In Pſalterio vero & nonnullis aliis Veteris Teſtamenti libris quaedam etiam ex quinta & ſexta editione interſeruit: quas, quoniam auctorum nomina ignorabat, quintam & ſextam nominavit, praefixis tituli loco notis numeralibus, quae illum, quem dixi, numerum indicarent. Et ita quidem Ruffinus de Hexaplis ſcribit: ſed Euſebius & Epiphanius ſatis indicant ex eo dicta eſſe, quod ſex verſiones Graecas continerent, praeter Hebraicum textum, qui dupliciter erat perſcriptus. Septimam praeterea verſionem in Pſalterio adhibitam fuiſſe tradit Euſebius. Caeterum praeter commentariorum volumina ſcripſerat etiam Origenes ſcholia ſeu σημειώσεις, quas Hieronymus excerpta interpretatur in praefatione commentariorum in Eſaiam & in Ezechielem; ego notas ſeu adnotationes malim vertere. Poſtremo multiplices homilias compoſuerat idem Origenes in utrumque Teſtamentum, ita ut in unum eumdemque librum ſacrae Scripturae triplex illius opus exſtaret, commentariorum ſcilicet volumina, ſcholia & homiliae, teſte ibidem Hieronymo.

CAPUT XXIV.

Gregorium Nazianzenum Criticae peritiſſimum fuiſſe ex ſcriptis illius probatur. Ejus dictum, quod Hieronymus refert, explicatum.

GRegorium quoque Nazianzenum, qui Theologus cognominatus eſt, Criticae peritiſſimum fuiſſe reperio. Certe Hieronymus in explicatione ſacrarum Scriptura-

Claudian. pag. 1364. Sed & nuper plurima de his collegit Eruditiſſimus Trotzius in notis ad Hugon. de prima ſcrib orig. pag. 276. & ſeqq. Ceterum quod ſubjungat Valeſius vidiſſe ſe fragmentum Veteris Teſtamenti MS. Sarravianum, quod ſimilibus notis ſignatum erat, quibus LXX. Interpretum editionem notaverat Origenes, dolendum eſt, primas codicis iſtius paginas tantum ſuperfuiſſe. Sed praeſtantiorem & veneranda antiquitate inſignem Codicem, qui ante bis mille annos ſcriptus dicitur, vidiſſe me memini in locupletiſſima illa Leidenſis Academiae Bibliotheca; qui priores Veteris Teſtamenti libros continebat ſcriptos literis Graecis capitalibus in antiquiſſima membrana, in cujus margine paſſim tales aſteriſci, lemniſci, & obeliſci conſpiciuntur adſcripti manu ipſius, ut creditur, Origenis: Vid Catalog. Bibl. Leid. pag 395.

turarum eo ſe praeceptore & Catechiſta uſum eſſe gloriatur. Quin & dictum ejus plenum elegantiae & venuſtatis refert in epiſtola ad Nepotianum. Cum enim ipſe aliquando illum interrogaſſet, quidnam eſſet apud Lucam Sabbatum δευτερόπρωτον, reſpondiſſe ait Gregorium: *hoc*, inquit, *te docebo in Eccleſia, in qua, omni populo mihi acclamante, cogeris ſcire quod neſcis; aut ſi reticueris ſolus, ab omnibus ſtultitiae condemnaberis.* Quo quidem dicto hoc ſignificaſſe mihi videtur Gregorius, in Sabbati illius explicatione magnam eſſe difficultatem, nec ſibi liquido compertum eſſe quid ea voce ſignificaretur. Itaque in concione id docendum eſſe, ubi res non ita ſevere examinantur. Quod ſi forte ſpecimen aliquod Gregorianae Criticae lector a me requirit, exhibebo illi Orationem XLIV. in ſanctam Pentecoſten: quo loco explicans verba ex capite 2. Actuum Apoſtolorum, ἤκουον εἷς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν, duplicem ait ſenſum ex iis elici poſſe, prout hoc aut illo modo interpunxeris. *Utrum enim*, inquit, *audiebant eos ſua quisque lingua, ita ut vox quidem una emitteretur, multae autem audirentur. An potius poſt hoc verbum*, audiebant, *punctum adſcribendum eſt, atque haec verba*, loquentes ſuis linguis, *cum his quae ſequuntur jungenda ſunt; ut ſit ſenſus, loquentes linguis propriis, audientium ſcilicet, quod idem eſt ac ſi dixiſſet, linguis exoticis; qui quidem ſenſus mihi magis arridet: nam illo quidem modo, eorum potius qui audiebant, quam qui verba faciebant, hoc miraculum fuiſſet* &c. In iis vero quae ad eloquentiam ſpectant κριτικώτατον fuiſſe Gregorium ex ipſius Orationibus ſatis conſtat, & ex eo quod cum Athenis diſceſſurus eſſet, amici ipſum detinere tentaverint, ut eloquentiam publice profiteretur; quemadmodum ipſemet alicubi narrat. Omnes certe ejus Orationes plurimum ingenii & artis oſtendunt: quamquam verborum elegantiam de induſtria videtur ſpreviſſe, poſtquam Euangelicam vivendi rationem amplexus eſt. Certe quae in Epiſtola CCIX. ad Nicobulum de epiſtolico charactere praecipit, eximium quemdam Criticum redolent.

CAPUT XXV.

Baſilii Magni in Criticis peritia. Libellus de arte Grammatica Baſilio abjudicatus. Alia ejus ſcripta. Commentarios in Eſaiam Baſilium habere auctorem. Eraſmus notatus.

NEc minor Criticae artis peritia in Baſilio Magno fuit, ut ſodalis ipſius Gregorius teſtatum reliquit in Oratione funebri, quam de laudibus ejus compoſuit. *Quis*, inquit, *ei comparandus fuit in Grammatica, quae linguam ad Graeciſmum format, hiſtorias colligit, metris praeeſt, carminibus leges praeſcribit.* Exſtat ad calcem operum Baſilii libellus de arte Grammatica. Verum hic tametſi nomen Baſilii Magni praeferat, longe recentioris ſcriptoris eſt, quippe cum & Johannis Chry-

 ſoſtomi

ſoſtomi & Gregorii Theologi in eo fiat mentio. Sed ex Sermonibus quos ſcripſit in Hexaëmeron, & ex commentariis in Pſalmos & in Eſaiam, ſatis conjicere poſſumus, quantus in Criticis fuerit Baſilius. Scio quidem Eraſmum magni judicii virum hos in Eſaiam commentarios Magno Baſilio abjudicaſſe: ſed tamen tanto auctore nequaquam indigni mihi videntur, adeo ut qui eos Baſilio Magno adſcripſerit, nullam ipſi injuriam facturus eſſe videatur.

CAPUT XXVI.

Chryſoſtomus Criticis adnumeratus. a Scaligero & Caſaubono diſceſſum. Chryſoſtomi Commentarii in S. S.

SEd & Joannem Chryſoſtomum inter Criticos libens numeraverim. Equidem non ignoro cujusmodi de illo fuerit judicium duorum ſummorum virorum, Scaligeri atque Caſauboni, qui Chryſoſtomum Philoſophiae ac Philologiae inperitum fuiſſe cenſuerunt; quod ſi verum eſt, ne Criticus quidem ille fuerit. Quae enim Critica eſſe poteſt, ſi Philoſophiae ac Philologiae praeſidio deſtituatur. Quod ſi revera Critici nomen meretur is, non qui verba aut voces nudas conſectatur, (id enim potius Grammaticorum officium eſt,) ſed qui ſenſum ipſum accurate inveſtigat, qui ſcopum, ordinem, totamque orationis οἰκονομίαν optime exponit, qui difficilia quaeque explicare, obſcuris lucem adferre novit; non inmerito hunc titulum Joanni Chryſoſtomo adſcribemus. Nemo enim illo melius methodum atque oeconomiam Euangelii expoſuit, praecipue in Commentariis in Matthaeum. Quid dicam de Commentariis in Epiſtolas Pauli, quas vix absque illius opera intelligere poſſemus? Fateor quidem virum ſanctiſſimum ad id praecipue collineaſſe, ut auditorum mores ad Euangelicae diſciplinae normam inſtitueret, quemadmodum Photius in Bibliotheca ſua obſervavit. Itaque omnes fere ejus commentarii per ſermones ſeu homilias compoſiti ſunt, ut ſcias non tam ei Viro curae fuiſſe expoſitionem Scripturarum, quam auditorum ſanctitatem atque innocentiam. Verumtamen quisquis eum attente legerit, acerrimum viri judicium in explanandis Scripturis, & ſingularem doctrinam profecto mirabitur. Equidem illum unum prae caeteris patribus lectu digniſſimum eſſe judico. Quippe qui & propter eloquentiam jucundiſſimus, & propter ritus antiquos, propter ſententias ac praecepta utiliſſimus ſit.

C A-

CAPUT XXVII.

Synesium Criticum agere in Oratione, quae Dio inscribitur.

SYnesium inter Theologos an potius inter Philosophos recensere oporteat, equidem dubito. Vix enim quidquam ex ejus operibus ad nos pervenit, quod ad Theologiam possit referri. Sed quando Episcopalem apicem obtinuit, multaeque ejus epistolae de rebus Ecclesiasticis ad Theophilum scriptae leguntur, ac saepe in suis libris repentinos Theologos heri atque hodie natos perstringit, quos σπαρτοὺς θεολόγους nominat, ipsum quoque veris sincerisque Theologis accensere par est. Is ergo quantus fuerit Criticus, apparet ex ejus Oratione, quae Dio inscribitur: in qua de Dionis Chrysostomi Orationibus egregrie judicat; & cujusmodi sit judicium suum de singulis scriptoribus, filio suo nondum in lucem edito traditurum se esse promittit. Judicare autem de antiquis scriptoribus proprium ait esse Philosophi, non qualiscumque, sed ejus, qui in Grammatica, Poëtica ac Rhetorica sese diligenter exercuerit, antequam ad Philosophiae studium accederet, & qui intermisso aliquantisper sublimioris sapientiae studio, divertere interdum ad humaniores disciplinas consueverit. Praeterea de emendatione librorum & de legendi ratione sub finem Orationis disputat, quae infra suo loco fusius exponemus. Nunc digito commonstrasse atque indicasse contenti: notentur interim haec illius verba pag. 47. καὶ γὰρ τὸ κρῖναι καὶ συνθεῖναι λόγον, ἢ ποίησιν, οὐκ ἔξω νοῦ καὶ τὸ λέξιν καθῆραι, καὶ τὸ κεφάλαιον ἐξευρεῖν τε καὶ τάξαι, καὶ ἑτέρου τάξαντος, αὐτὸν ἐπιγνῶναι, πῶς ταῦτα καὶ ἀσπούδαστα καὶ παίγνια; id est, *Etenim orationem ac poema componere aut de iisdem judicium ferre a mente alienum non est. Dictionem autem castigare, argumentorumque caput investigare ac disponere, sive ab alio dispositum agnoscere, haec quomodo minime seria aut ludicra esse possunt?*

CAPUT XXVIII.

Theodoritus S. S. optimus interpres.

DE Theodorito quidem omnes consentiunt, illum ex iis, qui Sacrae Scripturae literalem, ut vocant, sensum exposuerunt, optimum sine controversia interpretem esse. Nam & antiquiores omnes diligenter perlegerat, & praeter sex illas versiones ab Origene compositas atque inter se comparatas, Syriacam quoque adjunxit, quam quidem in commentariis suis non semel nominat. Postremo in explicando brevis est & apertus. Quae duo maxime in Critico seu interprete desiderantur.

CAPUT XXIX.

Photius egregius Criticus. Ejus Bibliotheca; ex qua producta est Philostorgii Historia Ecclesiastica.

LOngo post intervallo vixit Photius Patriarcha Constantinopolitanus, quem quidem eximium Criticum fuisse nemo, ut opinor, inficiabitur. Ejus certe Bibliotheca praestantissimi Critici specimen est. Adeo enim accurate ac perite de Grammaticis, Oratoribus atque Historicis, de Philosophis quoque ac Theologis judicat, ut nihil in eo genere possit esse praestantius. Nec vero solum de antiquis scriptoribus judicium suum profert Photius, quod ipsum per se maximum est, sed etiam argumenta librorum, & breviaria quaedam atque excerpta solet adjungere. Quod licet ipse in epistola ad Tarasium praestitum a se memoriter affirmet, vix tamen ipsi possum credere, tantam, tamque incredibilem rerum copiam in ipsius memoria adeo tenaciter inhaerere potuisse. Sed dolendum est pleraque hujusmodi breviaria seu excerpta hodie desiderari. Quae si superessent, prout a Photio confecta fuerant, tot veterum scriptorum jacturam facilius ferremus. Talis est epitome illa Historiae Ecclesiasticae Philostorgii, quam nuper edidit Dionysius Gothofredus. Hanc enim ex Photii Bibliotheca desumtam fuisse ipse operis titulus indicat.

CAPUT XXX.

Hieronymus inter Latinos Theologos Criticus excellens. Ejus scripta.

A Graecis transeamus ad Latinos Theologos, inter quos primus ac paene solus est Hieronymus qui nomen Critici mereatur. Testantur hoc complura ejus volumina in Vetus ac Novum Testamentum. Nam Novum quidem ad Graecorum exemplarium fidem plerisque in locis emendavit: Vetus vero ad Hebraicam veritatem Latino sermone interpretatus est. Quod quidem opus plurimos ei obtrectatores atque aemulos conciliavit, cum dicerent ad injuriam ac reprehensionem editionis Septuaginta Interpretum, quam ab Apostolis traditam acceperant, id ab illo factum fuisse. Itaque coactus est Hieronymus illorum objectionibus ac calumniis pluribis in locis respondere: Sed & Septuaginta Interpretum editionem pluribus locis ab se emendatam esse testatur. Scripsit praeterea explanationes seu commentarios in Vetus ac Novum Testamentum, in quibus multa de Origene & Eusebio, multa de Apollinario & Didymo mutuatus est, more eorum, qui commen-

mentarios ſcribunt, ut ſequente libro dicetur. Interpretatus eſt etiam multos Origenis tractatus, & Euſebii ac Didymi. Denique exſtat ejus ad Pammachium epiſtola de optimo genere interpretandi, quae diſputatio proprie ad Criticum pertinet. Quod ſi de antiquis ſcriptoribus judicium ferre Critici eſt, Hieronymum κριτικώτατον fuiſſe nemo dubitabit, qui librum illius de Scriptoribus Eccleſiaſticis, & epiſtolam ad Paulinum de inſtitutione Monachi perlegerit.

CAPUT XXXI.

Inter Reges ac Principes in Critica ſe exercuiſſe Ptolemaeum Euergetem & Jubam Mauritaniae Regem, quorum ſcripta recenſentur.

CUm igitur non ſolum praeſtantiſſimos quosque Philoſophos & Oratores & Juris peritos ac Medicos, ſed etiam Eccleſiaſticos ac Theologos Criticae peritiſſimos fuiſſe certiſſimis argumentis oſtenderim, conſequens eſt, ut ſummam ejus artis dignitatem agnoſcamus, quam tot ac tanti viri tamque ſublimibus ſtudiis occupati ſibi excolendam eſſe cenſuerunt. Et his quidem teſtimoniis contenti eſſe poteramus. Sed tamen ne quis fortaſſe adhuc obloqui nobis audeat, Regum quoque ac Principum ingenia in hac arte elaboraviſſe monſtrabo. Primus igitur in hunc cenſum veniet Ptolemaeus Aegypti Rex, qui Euergetes Secundus eſt appellatus. Hunc Ariſtarchi Grammatici diſcipulum fuiſſe, & viginti quatuor commentariorum libros conſcripſiſſe docet Athenaeus: in quibus, quantum ex fragmentis colligere eſt, rerum memorabilium, quas ipſe viderat, texebat hiſtoriam, multis quoque quae ad Philologiam ſpectabant inſertis. Secundus hic nominabitur Juba Rex Mauritaniae, filius Jubae illius, qui cum Scipione adverſus Caium Caeſarem in Africa infeliciter pugnaverat. Ipſe admodum juvenis in eo proelio captus in triumpho Caii Caeſaris inter captivos ductus eſt, ut ſcribit Plutarchus in Caeſaris vita, & Appianus in Lib. II. Civilium: eamque calamitatem maximorum bonorum Jubae cauſam praeſtitiſſe Plutarchus obſervat. Nam ex barbaro & Numida doctiſſimus & clariſſimis apud Graecos hiſtoriarum ſcriptoribus comparandus evaſit. Et Plutarchus quidem πολυμαθέστατον & ἱστορικώτατον & χαριέστατον πάντων τῶν βασιλέων eum appellat in vita Sertorii & Caeſaris & Antonii. Eumdem vero Criticum & Philologum fuiſſe ex eo apparet, quod plurima ad eam artem pertinentia conſcripſit. Nam & librum περὶ ὁμοιοτήτων elucubraverat, in quo Graecorum vocabula cum Latinis comparaverat, quemadmodum ex Athenaeo colligimus. Scripſerat etiam de theatrali Hiſtoria libros, in quibus omnia quae ad ſcenam & Dramaticos

poëtas pertinebant, complexus fuerat, cujus libri meminit etiam Athenaeus. Memorantur ab antiquis ejusdem de pictura libri, quos Sopater quidam excerpſerat teſte Photio. Adverſus hunc plures libros compoſuiſſe Didymum Grammaticum refert Suidas, ſolemni ſcilicet inter ejusdum artis opifices aemulatione: quamquam hic ſalſamentarii filius, ille Rex & Auguſti amicus, & Divi Julii gener, ſi Suidae credimus. Plutarchus certe non Divo Julio ſed Marco Antonio genitam Cleopatram Jubae noſtro nupſiſſe, auctor eſt.

CAPUT XXXII.

Jul. Caeſaris & Germanici ſcripta ad Criticam facientia. Adrianus Imp. Criticae & Grammaticae ſtudioſus.

INter Latinos vero Julius Caeſar vir ad ſumma quaeque natus, hujus artis gloriam minime ſprevit. Scripſit hic libros de Analogia ad Marcum Ciceronem, qui, ut Quintilianus ait, vim ingenii ejus non fregerunt: ex iis aliquot fragmenta adducit Agellius in clariſſimis ſuis Noctibus. Caeſar quoque Germanicus hac quoque in parte avum ſuum aemulatus eſt, qui non contentus Aratum in Latinum ſermonem convertiſſe, commentarios etiam doctiſſimos adjecit, qui etiamnum ſuperſunt. Verſus quoque ejusdem, in quibus de Terentio Comico judicat, notiſſimi ſunt omnibus. Adeo ut non ſine cauſa Ovidius, cum Faſtos ſuos ei nuncuparet, doctum judicem illum appellaverit, quod nihil aliud quam Criticum ſignificat. Sed & Caeſares omnes usque ad Neronem Criticae ac Philologiae ſtudioſos fuiſſe ſatis indicat Suetonius. Quid de Adriano (a) Auguſto dicemus, qui cum Grammaticis & Sophiſtis ac Philoſophis quaſi cum juſtis hoſtibus certamina exercuit, ut principatum in omnibus ſibi vindicaret.

CAPUT XXXIII.

Terentius Varro, & Valerius Meſſala Corvinus inter Viros principes fuerunt Critici. Eorum ſcripta.

INter principes viros minime praetereundus eſt Terentius Varro vir Praetorius, & in Piratico bello legatus Cnei Pompei ab eodem ob egregiam navatam operam navali corona donatus. Hic vir quantus in omni genere doctrinae fuerit, teſtimonio

(a) Vide Spartianum in Adrian. cap. XX. & ibi Caſaub. ac Salmaſii notas. & de Ejus favore erga Viros doctos Jonſium Lib. III. de Script. Hiſt. Philos. cap. 7. pag. 243.

nio ſunt libri; quos ſcripſit pene innumerabiles, quorum indicem retulerat Hieronymus, cum ei Origenem Adamantium conferre vellet, quemadmodum ſcribit Rufinus in apologia Adverſus Hieronymum. Quantus vero in Criticis idem vir fuerit, ſatis ſuperque declarant ejus libri de lingua Latina, in quibus Ariſtophanem & Ariſtarchum, & Cratetem Grammaticos ſaepius nominat, praecipue in libro octavo, ubi de Analogia diſputat. Atque utinam tres priores libri exſtarent, quos de diſciplina ſeu ratione etymologica ſcripſerat. Secundo loco dicetur M. Valerius Meſſala Corvinus, qui, victis Bruto & Caſſio, cum milites, qui cladi ſuperfuerant, ducem illum optarent, Caeſaris fortunam ſequi maluit, quem fulgentiſſimum juvenem Velleius appellat. Conſulatum geſſit cum Caeſare Auguſto eo anno, quo Marcus Antonius ad Actium ſuperatus eſt. Nec minus eloquentiae gloria quam armis illuſtris, ut teſtatur Quintilianus in Inſtitutionum libris. Hic tamen talis tantusque vir Criticam non leviter nec perfunctorie attigit. Scripſit enim non de verbis modo, ſed etiam de ſingulis paene literis integros libellos, ut refertur a Quintiliano in libro primo.

CAPUT XXXIV.

Viri Inluſtres apud Romanos interpretandis & emendandis libris operam dabant. Nomina libris a ſe emendatis ſubſcribebant. Emendatorum ſubſcriptiones in MSS. Livii, Horatii, & Virgilii Codicibus. Nicolai Heinſii laus. Ruſticus Julianus & Vettius Praetextatus interpretationi Ariſtotelis incubuerunt. Boëthii varia ſcripta, quibus multa ex Ariſtotele & Platone interpretatus eſt. Ejus Commentarii in Topica Ciceronis. Macrobii in Criticis doctrina. Chriſtinae Suecicae laus.

SEd quid diutius moror, cum haec fere fuerit conſuetudo ſummorum virorum imperii Romani, ut poſt adminiſtratas provincias, poſt Conſulatus & Praefecturas ſenectutem ſuam hujusmodi ſtudiis oblectarent, & partim interpretandis, partim emendandis illuſtrium ſcriptorum libris operam darent, in gratiam maxime filiorum vel amicorum ſuorum, nec infra dignitatem ſuam putabant libris a ſe emenda-

datis (*a*) nomen suum subscribere. Sic Flavianus Nicomachus V. C. Praefectus urbis apud Hennam urbem Siciliae Livii historias emendasse dicitur in MSS. exemplaribus: idque in gratiam Symmachorum, quod etiam in editionibus Frobenianis adscriptum in calce Liviani operis inveni. Sic Mavortius, qui Consul fuit eo anno, quo Justinianus a Justino Augustus renunciatus est, Horatii carmina emendavit.

(*a*) *Libris a se emendatis nomen suum subscribere*] Haec in antiquioribus veterum auctorum Codicibus saepius inveniuntur. Iis autem, quae de hac re habet hic Valesius, lubet quaedam, licet forte prolixiora, addere, bona cum Lectoris venia, & de hoc Grammaticorum more nonnulla uberius commentari. Veteres autem ipsos in codices inemendatos & corrupte scriptos incidisse, notum satis esse opinor illis, qui querelas ipsorum super hac re non ignorant. Ex multis auctorum locis sufficiat Cic. III. ad Quint. Fratr. Epist. 5. in fine; *De Latinis libris quo me vertam nescio, ita mendose & scribuntur & veneunt.* Gellius Lib. VII. c. 20. in fine. *Qui* ebrios *Catullum dixisse putant aut* ebriosos (*nam id quoque temere scriptum invenitur*) *in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.* & Seneca Lib. II. de Ira cap. 26. *Ex prioribus quaedam sine sensu sunt; ut librum quem minutioribus literis scriptum saepe projecimus & mendosum laceravimus.* ubi Lipsius in notis adfert Augustini locum egregie huc facientem. Ne plura auctorum loca cumulem, adeat Lector Juretum ad Symmach. Lib. I. Epist. 18. pag. 21. & Perizon. Anim. Histor. cap 10. pag. 417. & seqq. Hos autem libros ita mendosos & corruptos relegebant ipsi veteres, & emendabant aliquo contra legente, quam Grammaticorum operam ne ipsi quidem Viri Nobiles & Inlustres suscipere dedignati sunt. Ut patet ex illis exemplis, quae hic adfert Valesius, item ex Sirmondi ad Ennodium praefatione; quibus addi potest exemplum ipsius Alexandri & Cassandri Regum, quos Homerum emendasse supra notavimus: tum etiam Caroli Magni, quem otiosum nihil aliud fere egisse, quam libros correxisse, ex scriptore quodam aevi illius tradit Barthius Lib. XXIX. Advers. cap. 11. neque etiam facile inlustrium scriptorum opera a librariis edebantur, nisi antea a Viris in dignitate constitutis correcta & recognita essent, cujus rei exempla aliquot se dedisse in Vindiciis Antiquorum Diplomatum pag. 36. dicit Fontanini in Lib. II. de Antiq. Hortae cap. 3. pag. 231. Dicebatur autem ille *contra legere*, qui dum libros ex meliorum codicum collatione emendabat alius, socius adhibebatur ad legendum, dum alter codicem unum inspiciebat. Testis est luculentus Sidonii Apollinaris locus Lib. V. Epist. 15. quem totum hic adscribam, quia adpositus valde est: *Officii sermone praefato, bibliopolam vestrum non gratiose, sed judicialiter expertus insinuo. Cujus ut fidem in pectore, sic in opere celeritatem, circa dominum te mihi sibique communem satis abunde probavi. Librum igitur hic ipse deportat Heptateuchi, scriptum velocitate summa, summo nitore, quamquam & a nobis relectum & retractatum. Defert & volumen Prophetarum, licet me absente decursum, sua tamen cura manuque de supervacuis sententiis eruderatum, nec semper illo contra legente, qui promiserat operam suam.* Unde patet antiquos Grammaticos auctorum vetustiora exemplaria inter se contulisse, ut ex corruptis emendatos redderent, id quod ἀντιβάλλειν vocat Strabo Lib. XIII. pag. 609. Ed. Par. loco notabili: βιβλιοπῶλαί τινες γραφεῦσι φαύλοις χρώμενοι, καὶ οὐκ ἀντιβάλλοντες. *librorum venditores quidam ineptis usi scribis neque cum exemplari descripta conparantes.* Solebant autem nomen suum in ejus rei fidem Codicibus adponere, ut patet exemplo Nicomachi in Livio, & Vettii Agerii Basilii in Horatio, de quibus hic Valesius. De priore eadem habet Sirmondus ad Sidonii Lib. VIII. Epist. 3. pag. 81. ubi adfert Livii exemplaria, in quorum fine Nicomachum hunc cum Victoriano talem operam auctori isti adhibuisse adscriptum erat his verbis: *Nicomachus Dexter V. C. emendavi ad exemplum parentis mei Clementiani ab urbe condita. Victorianus V. C. emendabam Domnis Symmachis.* & in alio: *Emendavi Nicomachus Flavianus V. C. Praefectus urbi apud Hennam, ab urbe condita. Victorianus V. C. emendabam Domnis Symmachis.* quam priorem subscriptionem etiam post testimonia veterum de Symmacho exhibuit Juretus. De Vettio Agerio etiam Basilio, qui Horatium ita recensuit, idem notavit Lindenbrogius ad Terent. p. m. 596. & 597. & ex vetustis codicibus haec verba profert: *Vettius Agerius Basilius Mavortius V. C. & Inl. ex Commen. Dom. & excons. ord. legi & ut potui emendavi.* vide illic plura huc facientia apud Lindenbrogium, & Bentlejum in praefatione ante Horatium. Sic Julii Caesaris commentariis in fine adscriptum fuit: *Jul. Celsus Constantinus V. C. emendavi.*

davit. Ita enim in MSS. Horatii Codicibus scriptum reperitur: *Vettius Agerius Basilius Mavortius V. C. & inlustris ex Comite Domesticorum ex Cons. ordinario, legi & ut potui emendavi.* Quin etiam Turcius Rufius Apronianus Asterius V. C. & inlustris ex Comite Domesticorum ex Magistro militiae & ex Cons. ordinario, Virgilii carmina recensuit in gratiam fratris sui Macarii, ut ex codice Florentino observavit (*b*) Nicolaus Heinsius, doctissimus vir ac diligentissimus, & arctissima mecum

 fami-

davi. unde plurimi erraverunt, qui Jul. Caesaris Commentarios sub nomine Julii Celsi citaverunt & ediderunt cum Celsus ille fuerit vel librarius vel emendator. Vid. Salmas. Prolegom. ad Solin. sub finem. Vossium Lib. V. Institut. Orat. cap. 3. § 10. & Delr. ad Senec. Hippolyt. v. 65. Neque tantum nomina sua in finem codicum a se correctorum conjiciebant, sed & plerumque etiam Consulum illorum, sub quibus emendandum Auctorem istum suscepissent. Exemplis aliquot rem confirmabo. Sic Franciscus Juretus ad Symmachum Lib. X. Epist. 17. pag 269. in vetustis Prisciani exemplaribus manu exaratis sequentia legi tradit: *Flavius Theodorus D. V. memorialis sacri scrinii Epistolarum & adjutor V. M. Quaestoris sacri palatii, scripsi manu mea in urbe Roma Constantinopolitana. III. Kal. Junii. Mavortio V. C. Cos. Justino & Justiniano Impp.* Jacobus Sirmondus Notis ad Sidon. Apollinar. Lib. IV. Epist. 8. pag. 44. in vetusto Bibliothecae Vaticanae Apuleji MSo. talem subscriptionem legi testatur: *Ego Salustius legi & emendavi Romae feliciter, Olybrio & Probino Coss. in foro Martis controversiam declamans oratori Endelechio, rursus Constantinopoli recognovi Caesario & Attico Coss.* quae conferenda sunt cum iis, quae habet Alex Wilthemius in Adpendice ad Diptychon pag. 4 & 5 in ea autem subscriptione *Endelechium* Rhetorem eumdem esse cum eo, qui Paulino in Epist. VI. prope finem memoratur, & cujus de mortibus boum extat carmen, censet Rosweidus in notis ad Paulin. pag. 776. Idem Sirmondus ad Lib. V. Epist. 15. pag. 61. in vetusto Macrobii Codice talem subscriptionem dicit se invenisse: *Aurelius Memmius Symmachus V. C. emendavi Ravennae cum Macrobio Plotino Eudoxio.* Eudoxio nempe contra legente. Idem denuo in notis ad Ennodii Lib. I. Epist. 19. & ad eumd. Sidonium pag. 61. in vetusto Parmensi codice Martiani Capellae sic adfirmat legi: *Securus Memor Felix V. Sp. Com. Consist. Rhetor R. ex mendosissimis exemplaribus emendabam contra legente Deuterio scholastico discipulo meo Romae ad portam Capenam Cos. Paulini VC. sub D. non. Martiarum Christo adjuvante.* quae conveniunt cum iis, quae ex eodem Parmensi libro adfert Pricaeus ad Apulej. Apolog pag. 177. & quae ex Patris sui codice adducit Grotius in praefat ad Martian. Capellam: ad quam subscriptionem hoc in transcursu monendum arbitror, admittendam esse correctionem Petri Nannii Libro Miscellaneor. X. cap. 4. ubi ex vestigiis scripturae veteris compendiariae codicis Bibliothecae Egmondanae, in quo hunc eumdem titulum invenisse se Martiano praefixum tradit, legendum conjicit, *Felix Asper, comes Consistorii, Rhetor urbis Romanae* &c. *contralegente Eleuterio.* Recte etiam Eruditissimus Fontanini Lib. II. de Antiq. Hortae cap. 3. pag. 231. produxit hunc in modum, *Securus Melior Felix Asper* &c., nam perperam Sirmondus ad Ennodium exhibet, *securus Memor felix V. Sp.* quasi *vir Spectabilis.* An autem hic Felix, Rhetor urbis Romae, idem forte sit cum *Magistro Felice, oratore urbis Romae*, in subscriptione codicum Horatii, definire vix audeo, praesertim cum ipse Bentlejus fateatur se nescire, quis fuerit ille Magister Felix. Plura huc pertinentia producere in promtu foret, sed sufficiant haec, ne nimius sim, aut Lectoris otio abuti velle videar.

(*b*) *Observavit Nicolaus Heinsius*] innuit sine dubio Heinsii observationem bene longam de praestantissimo Virgilii Codice Mediceo, ubi multa commentatus est de hoc *Turcio Rufio Asterio*, qui Virgilii codicem distinxit & emendavit, & Sedulii carminibus a se collectis praefixit Epigramma illud, quod habetur ante editionem Sedulii a Cellario curatam; Illa autem Heinsius in schedas separatas (quas cum Valesio forte communicavit) conjecerat, ex quibus ea vulgavit optimus Patruus meus in Tom. V. Syllog. Epist. pag. 93. & seqq. quibus multa addi possent ex antiquis Inscriptionibus, ubi *Turcii Asterii Aproniani* mentio fit. Ita ex Grutero *Turci Aproniani* inscriptionem profert Salmasius ad Hist. Aug. pag. 485. quemadmodum in vasto illo opere plures similes occurrunt inscriptiones. ex multis paucae sufficiant. *Turcius Apronianus V. C.* memoratur pag DCXLVII. insc. 6. & 7. pag. MLXXX. 8. *L. Turcius Apronianus V. C.* pag. CLXV. 2. pag. CCCCLXXVI. 7. pag. MLXXIX. 1. & *L. Turcius Secundus*

Asterius

familiaritate conjunctus. Idem de Symmacho & de Sidonio Apollinare obſervavit Jacobus Sirmundus ὁ μακαρίτης in notis ad librum octavum Sidonii. Et haec quidem exempla ſunt, quibus viros Romani Imperii Proceres, emendationi librorum incubuiſſe oſtendimus. Quod vero ad interpretationem attinet, quae & ipſa pars Criticae eſt, multa quoque ejus generis exempla ſuppetunt. Primum enim Ruſticus Julianus, ex Magiſtro Memoriae & ex Proconſule Africae, quem inter Romanae Curiae Proceres recenſet Symmachus, & quem Ammianus Marcellinus obſcuris quorundam ſuſurris Imperatorem poſtulatum eſſe ſcribit, cum Valentinianus graviſſimo morbo aegrotaret, Ariſtotelis libros περὶ πολιτειῶν in Latinum ſermonem converterat. Neque enim aliud ſibi volunt haec Symmachi verba in Lib. III. Epiſtolarum. *Non ſilebo alterum munus opuſculi tui, quo priſcum Reipublicae cujusque jus ex libro Graeco in Latium tranſtuliſti.* Et paulo poſt, *tuus nobis poſt haec addidit labor peregrina monumenta quae jam ſui neſciunt. Nunc vero civitas noſtra populorum omnium parens facta eſt; docere poteſt ſingulas antiquitates ſuorum.* Vettius quoque Praetextatus praecipuum Romanae togae decus priores & poſteriores Analyticorum Ariſtotelis libros, ſeu potius Themiſtii paraphraſin, Latino ſermone transtulit, ut teſtatur Boethius in Commentariis ad librum Ariſtotelis de interpretatione. Quid Boethius ipſe V. C. & inluſtris ex Patricio & ex Conſule ordinario? nonne multiplici Philoſophicorum librorum interpretatione & commentatione nobilior atque illuſtrior eſt, quam eo, quem geſſit, conſulatu? Primo enim introductionem Porphyrii, deinde Ariſtotelis omnes paene libros qui ad Logicam pertinent, in Latinam linguam convertit. Eratque ei propoſitum, ſi vita longior ſuppe-

Aſterius pag. CXCII. 3. & pag. CLXV. inſcr. 2. *Aſterii* etiam mentio eſt in veteri quadam Inſcriptione, quam cum inter chartas nonnullas nuper invenirem, eam hic inſerere operae pretium viſum fuit, quia dubito an edita ſit:

IMPP. CAESS. VALER
IO. DIOCLETIANO. ET.
AVRELIO. VALERIO.
MAXIMIANO. PIISS. FE
LICIB. SEMPER. AVGG.
ET. FLAVIO. VALERIO.
CONSTANTIO. GALERI
O VAL. MAXIMIANO.

CVRANTE. L. TVRCIO. APRO
NIANO. V. C. PRAEF. URB.
FIL. ASTERIO CORR. FLAM
ET. PICENI.

Sed quid juvat operam inſumere in iis, quae ſatis collegerunt Viri docti. Conferenda enim cum iſtis Heinſianis ſunt, quae notaverunt Sirmond. ad Ennodium pag. 7. Fontanin. de Antiquit. Hortae Lib. II. cap 3. §. 5 & 6. & quae leguntur in Orthographia Noriſiana poſt Schurzfleiſch Orthogr. Rom. cap. 2. a pag 17. uſque ad pag. 49. ubi multa de Aſterio, & carmine illo Codicibus. Virgilii & Sedulii ab eo praefixo, habentur.

petiſſet, morales quoque Ariſtotelis libros & naturalem Philoſophiam Romano eloquio transferre: ad haec Platonis dialogos interpretari & Platonicae ac Peripateticae Philoſophiae concordiam Romanis aperire, ut ipſemet teſtatur in libro primo commentariorum majorum ad librum de interpretatione. Quod utinam opus ad exitum usque perduxiſſet. Idem in Topica Ciceronis commentarios ſcripſit, ex quibus ſatis apparet, virum ſummum in omni genere ſtudiorum, hanc etiam Criticae diſciplinam ſtudioſe exercuiſſe. Quid dicam de Aurelio Macrobio Ambroſio Theodoſio V. C. & inluſtri, cujus libri Saturnalium & in Somnium Scipionis commentarii non vulgarem doctrinam Criticaeque artis peritiam oſtendunt. Nec immerito Feſtus Avienus in epiſtola, qua Aeſopi fabulas ei nuncupat, Graece Latineque doctiſſimum fuiſſe teſtatur. *Quis enim tecum*, ait Avienus, *de oratione, quis de poëmate loqueretur? cum in utroque literarum genere & Atticos Graeca eruditione ſuperes, & Latinitate Romanos.* Sed quid opus eſt Regum ac Principum nomina ab ultima usque vetuſtate repetere, ut illorum auctoritate hujus artis dignitas adſtruatur, cum regnet hodie apud Suecos Chriſtina, quae non ſolum favore ac judicio ſuo, ſed etiam ſtudio ac labore hanc diſciplinam nobilitavit.

HEN-

HENRICI VALESII DE CRITICA

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Criticae artis definitio & partes.

SUperiore Libro de iis, qui apud veteres Critici ſunt dicti, & de Criticae praeſtantia abunde diſſerui. Ex quibus apparet longe opinione falli eos, qui hanc artem tanquam vilem & abjectam non ſolum faſtidio, ſed etiam contemtu dignam eſſe arbitrantur. Nunc quid ſit, & quot quasque in partes dividatur, accuratius dicendum eſt. Ac primum Criticam ita definitio, artem judicandi de ſcriptis tam veterum quam recentiorum. Hic enim praecipue ſcopus eſt hujus artis, ut tam de poëmatis quam de Orationibus, Hiſtoriis, dialogis, omni denique genere ſcriptionis recte judicare valeamus. Partes ejus quatuor ſunt. Prima eſt expoſitio ſeu enarratio, quae Graece ἐξηγητικὴ dicitur. Secunda emendatio, Graece διορθωτική. Tertia obſervatio. Quarto judicium ſeu cenſura. Nunc de ſingulis agendum.

CAPUT II.

Expoſitionis duo genera, ſcholia & Commentarii. Procli, Hieronymi & Origenis Commentarii, & ſcholia. Commentarii pro ſcholiis apud Hieronymum.

QUid ſit expoſitio, manifeſtius eſt, quam ut a nobis debeat exponi. Cuivis enim perſpicuum eſt, expoſitionem nihil aliud eſſe, quam obſcuriorum dictionum ac ſententiarum explanationem. Porro cum libri veteres duobis modis explanari poſſint, aut fuſiore genere interpretandi, quod κατὰ πόδα dici ſolet, cum nulla periodus absque explicatione praetermittitur: aut ſtrictiore, quoties obſcuriora tan-

tantum loca enarrantur, inde fit, ut duo ſint genera expoſitionis, quorum alterum Graeci σχόλια appellant, nos annotationes vocare poſſumus, alterum proprie ἐξηγητικὸν vocatur a Graecis, nos vulgo commentarios vocamus. Multum autem intereſt inter utrumque hoc genus. Nam σχόλια praeterquam quod breviora ſunt, plerumque nihil niſi dictiones obſcuras explicant. In commentariis vero praecipue ſenſus ἀκολουθία, & ordo ac diſpoſitio ſcriptionis aperitur. Et ſcholia quidem fere ad latus libri adſcribebantur: commentarii vero ſeorſim edebantur, iique in libros ſeu τόμους diſtributi. Tales ſunt hodie commentarii Procli in Timaeum Platonis, & alii ejusdem Procli in Parmenidem nondum editi. Utrumque hoc interpretationis genus diſtinxit Hieronymus in praefatione commentariorum in Danielem his verbis. *Verum jam tempus eſt, ut ipſius Prophetae verba texamus, non juxta conſuetudinem noſtram proponentes omnia, & omnia diſſerentes, ut in XII. Prophetis fecimus: ſed breviter & per intervalla ea tantum quae obſcura ſunt explanantes.* Ubi notandum eſt Hieronymum annotationes ſuas in Danielem commentarios nihilominus inſcripſiſſe, cum tamen proprie eſſent σχόλια, ut jam dixi. Sed quia longiora ſunt, ideo commentarii ab Hieronymo dicuntur. Verum hoc diſcrimen ex Origenis lucubrationibus in Sacram Scripturam apertiſſime declaratur. Triplex enim fuit opus Origenis in libros Sacrae Scripturae. Primum opus ejus excerpta, quae Graece σχόλια nuncupantur, in quibus ea quae ſibi videbantur obſcura, atque habere aliquid difficultatis, ſummatim breviterque perſtrinxit. Secundum Homiliaticum genus, de quo & praeſens interpretatio eſt. Tertium quod ipſe inſcripſit τόμους, nos volumina poſſumus nuncupare, in quo opere tota ingenii ſui vela ſpirantibus ventis dedit, ut loquitur Hieronymus in praefatione interpretationum Origenis Homiliarum in Ezechielem. Idem Hieronymus alibi σημειώσεις appellat, quae hic σχόλια vocaverat. Ita enim in praefatione commentariorum in Eſaiam ſcribit de Origene: *feruntur & viginti quinque Homiliae & σημειώσεις, quas nos excerpta poſſumus appellare.* Ego annotationes dicere maluiſſem. In praefatione autem commentariorum ſuorum in Matthaeum, haec σχόλια ſeu σημειώσεις Origenis vocat commaticum interpretationis genus, opponitque fuſiori illi explanationi, quae in τόμοις ἐξηγητικῶν legebatur. Et ſcholia quidem Origenis ad latus, ſeu ut vulgo dicitur, ad marginem libri appoſita fuiſſe docet annotatio illa, quae in vetuſtiſſimo Codice R. Marchali legitur ad calcem Hieremiae: Διωρθώθη ἀπὸ τῶν Ὠριγένους αὐτοῦ τετραπλῶν, ἅτινα καὶ αὐτοῦ χειρὶ διώρθωτο, καὶ ἐσχολιογράφητο: ὅθεν ὁ Εὐσέβιος ἐγὼ σχόλια παρέθηκα. Eodem refero quod ſcribit Hieronymus in praefatione commentariorum in Pſalterium. *Proxime cum Origenis Pſalterium, quod Enchiridion ille vocabat, ſtrictis & neceſſariis interpretationibus adnotatum, in commune legeremus ſimul, uterque deprehendimus, nonnulla eum vel perſtrinxiſſe leviter, vel intacta penitus reliquiſſe, de quibus in alio opere latiſſime diſputavit.* Per ſtrictas interpretationes Hieronymus intelligit ſcholia ſeu σημειώσεις Origenis in Pſalmos: quae breves erant & ſtrictae annotationes in locis duntaxat ac verbis difficilioribus. Reliqua in alio opere latiſſime explanaverat idem Origenes, in Homiliis videlicet & in tomis ἐξηγητικῶν in Pſalmos, ſicut teſtatur Hieronymus in fine ejusdem praefationis in Pſalmos. Triplex hoc opus Origenis aperte diſtin-

guit Rufinus in praefatione interpretationis suae in librum Numerorum, ubi excerpta vocat perinde ac Hieronymus σημειώσεις illas Origenis. Hieronymus in dicta praefatione vocat signa: *Studiose & sedulo postulasti, ut quaecunque mihi digna memoria videbantur, signis quibusdam, potius quam interpretationibus, adnotarem.* In Apologia autem adversus Rufinum, hoc suum in Psalmos opus commentariolos appellat. Et haec quidem de scholiis Origenis. Quod autem spectat ad tomos ἐξηγητικῶν sive explanationum, commentarios illos vocat Beatus Hieronymus in epistola ad Pammachium & Oceanum de erroribus Origenis. *Mille*, inquit, *& eo amplius tractatus in Ecclesia locutus est: edidit innumerabiles praeterea commentarios, quos ipse appellat τόμους.* Porro illud monendum est, licet Hieronymus hoc loco commentarios pro fusioribus explanationibus posuerit, interdum tamen commentarios ab illo sumi pro strictori genere interpretandi. Sic in caput primum Hoseae: *& quia commentarios, non lata volumina scribimus, singulis capitibus explanationes proprias in suis locis reservantes* &c. Et in caput undecimum Hoseae: *haec*, inquit, *breviter, ut in commentariis diximus: nunc ad reliqua recurramus.*

CAPUT III.

De boni Commentatoris officio.

JAm vero de commentariis & de boni commentatoris officio pauca dicenda sunt. Quis autem melius ac certius de hac re pronunciare possit, quam is, qui in hoc opere maxime desudavit, & qui omnium judicio summam ex eo laudem & gloriam est consecutus. Hic est Hieronymus, qui in Apologetico adversus Rufinum de commentariis ita pronunciat: *Commentarii quid operis habent, alterius dicta edisserunt: quae obscure scripta sunt, plano sermone manifestant: multorum sententias replicant & dicunt: hunc locum quidam sic edisserunt: alii sic interpretantur: illi sensum suum & intelligentiam his testimoniis, & hac nituntur ratione firmare, ut prudens lector cum diversas explanationes legerit, & multorum vel probanda vel improbanda didicerit, judicet quid verius sit, & quasi bonus trapezita adulterinae monetae pecuniam reprobet.* Porro expositio simplex esse debet atque aperta, ne interpretatio ipsa alio rursus interprete indigeat. Quod plerisque nimium disertis accidere solet, ut major sit intelligentiae difficultas in eorum explanationibus, quam in iis, quae explanare conantur: ut ait Hieronymus in Epistola CXXXIX ad Cyprianum.

CAPUT IV.

Quid in bona interpretatione exigatur.

EXpoſitionis non minima pars eſt interpretatio, quam Graeci ἑρμηνείαν vocant. Itaque ſaepenumero dicere ſoleo, bonam interpretationem ſeu verſionem commentarii vicem obtinere. Ut autem bona exiſtat, tres praecipue dotes exiguntur. Primum enim fidelis eſſe debet: deinde perſpicua: poſtremo elegans, ne lectori moleſtiam pariat. Proinde utriusque linguae non vulgarem peritiam habeat oportet, quisquis Graecum ſcriptorem Latino ſermone interpretandum ſuſcepit: Recte igitur Hieronymus in Epiſtola ad Huniam & Fretelam: *& ſciendum, quod ſi voluerimus dicere*, Domine quis incolet tabernaculum tuum? *vel illud de quinto*, neque incolet juxta te malignus, *perdet euphoniam, & dum interpretationis κακοζηλίαν ſequimur, omnem decorem amittimus. Et hanc eſſe regulam boni interpretis, ut idioma alterius linguae, linguae ſuae exprimat proprietate. Quod quidem & Tullium in Protagora Platonis, & in Oeconomico Xenophontis, & in Demoſthenis contra Aeſchinem oratione feciſſe convincimus: & Plautum, Terentium, Caeciliumque eruditiſſimos viros in Graecis comoediis transferendis. Neque ex eo quis Latinam linguam anguſtiſſimam putet, quod non poſſit verbum de verbo transferre; cum etiam Graeci pleraque noſtra per circuitus transferant, & verba Hebraica non interpretationis fide, ſed linguae ſuae proprietatibus nitantur exprimere.*

Caetera deſiderantur.

CLARISSIMORUM VIRORUM
NICOLAI RIGALTII
ISMAELIS BULLIALDI
ET
HENRICI VALESII
OBSERVATIONES
DE
POPULIS FUNDIS.

TYPOGRAPHUS LECTORI S.

TSI mei non ſit inſtituti has Obſervationes commendare, quae legentium, quotquot erunt, merebuntur calculum, cum certe Lectiſſimorum Triumvirorum, qui eas ſcripſere, gloriae aut pretio tenuitas mea quidquam addere non valeat; ſatis e re duxi, LECTOR, Te monuiſſe CLL. VV. Rigaltii, Valeſii, & Bullialdi de Populis fundis eſſe judicium: eos ſcilicet nominaſſe, laudaſſe eſt: Nihil ab illis ad eruditionem ornatumque omiſſum. Jurisperitiam politioris Literaturae, Hiſtoriae & Antiquitatis acceſſione conſpicuam, aut firma argumentorum momenta deſideras? tot dotes felici vi & praeſtantia ingeniorum liberaliter effuſas hae Obſervationes complectuntur. Quid igitur hic neceſſe fuerit praefari, miraberis. Operis inſcriptio quid intus lateat abunde prodit. Ego tecum ſentiebam, LECTOR, niſi, ne pagellae aliquot Typographicae vacarent, quaedam apponere e re putaſſem, hoc eſt, ut verba exararem: nullum quippe doctiſſimi Viri reliquere ſpicilegium: haec itaque habe.

Non eſt igitur cur verear, ne prologus enormior ſit quam fabula; cum tamen ex Chryſoſtomi ſententia praefatio ad propoſitam materiam libentius perducat, evidentioremque ejus praeſtet intellectum, non inutilem forte hanc exiſtimabis, LECTOR, ſi noveris difficillimum Ciceronis locum in Oratione pro Cornelio Balbo his Obſervationibus expendi, in quo id agitur; ex foederato populo civem Romanum fieri non potuiſſe, niſi is populus fundus factus fuiſſet. Tota vortitur controverſia in explicatione hujus vocis, fundus; *natum inde literatum eruditiſſimorum in re tenui, ut videtur, diſſidium: propter quod tamen ne ſummos Viros Philonis in Eſſenos reprehenſioni obnoxios* λογοθήρας *arbitreris. Antiſtius Labeo veterum Juris-*

con-

consultorum Princeps, Pomponio L. 2. de Orig. Jur. & Papiniano Lib. V. Quaestionum, Latinarum vocum origines rationesque percallens hac praecipue scientia ad enodandos Juris laqueos, Gellio teste Lib. XIII. cap. 10. utebatur: unde tantum sibi paravit nomen, ut ex ejus Posteriorum libris, trigesimo septimo videlicet Ulpianus, & trigesimo octavo Paullus dubiorum ex facto propositorum solutionem hauserint. Quare non immerito Diodotus apud Thucydidem pronuntiavit, τοὺς λόγους ὅστις διαμάχεται, μὴ διδασκάλους τῶν πραγμάτων γίγνεσθαι, ἀξύνετός ἐστιν. Qui verba rerum doctores esse negat, amens est. *Verbum* fundus *Diodoti sententiam nonne probat; dum tot eruditis Dissertationibus locum dedit. In sua nempe CL. Rigaltius Petri Pithoei* τοῦ πανὺ, *de cujus gloria quidquam dicere, minuere est, impugnat sententiam, quam capiti octavo Libertatum Ecclesiae Gallicanae inseruit his verbis.* „ Reges Christianissimos sanctitatem Apostolicae sedis sic comiter „ conservare, quemadmodnm Principes liberos dicet, si non aequo jure, „ certe non ut deditícios, aut fundos. *Ita ut Petrus Pithoeus totius velitationis* fundus *merito sit appellandus. Doctissimus Bullialdus Pithoei sensum apte & acute tuetur. Henricus Valesius aeque Conciliorum Gallicanorum assertor acerrimus, ac Cl. Hadrianus ejus frater, Monarchiae nostrae dignissimus vindex, a Pithoei partibus stat, licet in aliquibus a Bullialdo parumper dissentiat. Haec Observationum summa, quibus symbolam afferre an audebo?*

Δάφνις ἐγὼν ὅδε τῆνος ὁ τὰς βόας ὧδε νομεύων,
Δάφνις ὁ τὼς ταύρως, καὶ πόρτιας ὧδε ποτίσδων.

Immo non audebo, sed liceat cum tantorum virorum bona venia, ut, me Principibus permixtum agnoscens Achivis, non inglorius χάλκεα χρυσοῖς *misceam.*

Populus fundus *factus dicitur, dum alterius Populi legibus, quas adsciscit,*

ſciſcit, ſe adſtringit. De hac deſcriptione populi fundi apud Auctores conſtat, unde Cl. Pithoei ſenſum ſic eruo, ut velit; Reges Chriſtianiſſimos nullius Pontificiae legis, aut decreti adſcitores aut fundos, (ut ex capitis VIII. contextu liquet) immo nec obedientiae filialis, quam non neceſſario, ſed ſponte, & ſecundum Canonem XLI. Synodi Meldenſis libera libertate *praeſtant, mera gratia & pietatis intuitu, quo Reipublicae Chriſtianae caput ſummum Pontificem agnoſcunt, nullo obligationis aut pactionis nexu mancipati. Quod enim ad illa verba ſpectat,* comiter Apoſtolicae ſedis majeſtatem conſervantes, *etſi Cujacius Obſervationum Libro XL. cap. 23. Aelii Galli locum de Poſtliminio apud Feſtum reſtituens,* Quae nationes in ditione noſtra ſunt, cum his poſtliminium non eſt, *ſcribat. Nam & hi foederati ſunt, & ii, opinor, qui majeſtatem noſtram conſervare juſſi ſunt; numquam tamen adducar, ut credam in eo ſenſu rerum noſtrarum peritiſſimum Pithoeum haec verba uſurpaſſe: Liceat ſanius ominari, Reges quippe noſtri, ut cum Floro loquar, immunes imperii ſunt, & reverentiam ſedis Apoſtolicae tuentur ſolum & retinent, quam ut exprimeret Pithoeus, dum ejus ſanctitatem comiter conſervare dixit Reges noſtros, hoc unum innuere voluit, quod Memmius in Oratione apud Salluſtium, Reges noſtros ſedis Apoſtolicae majeſtatem conſtituere, id eſt, labantem confirmare dignitatis venerationem, atque amplitudinis exiſtimationem, quae quidem tot Hiſtoriarum monumentis in confeſſo ſunt, ut probationibus non egeant. Quare in his verbis nullam ineſſe reprehenſionis cauſſam, omnes aequi judices arbitrabuntur; cum praecipue, ſi de Pontificiis legibus haec verba intelligas, Pithoeus in praefatione Collationis legum Moſaicarum Ill. Chriſtophoro Thuano dicata, ſui ipſius interpres, mentem dilucide explicans ſcripſerit:*
„ Nos Romanarum legum majeſtatem ſic comiter conſervare, ut tamen
„ illis nihil in nos licere patiamur, niſi quod earum rationi & aequitati,
„ non auctoritati & ſanctioni concedimus.

Super-

Supereſt ut fundi *nomen excutiamus, an quid infauſtum portendat, (licet in explanando Ciceronis loco ſubtiles adeo fuerint viri doctiſſimi, ut multijugam eorum lectionem nihil fugerit, aut, ſi quid eſt, fatendum conſulto omiſiſſe.) Cujacius ad Legem* 211. *de Verbor. Signif. notat leges, quae loquuntur de fundo, ſaepe porrigi ad aedes, quae tamen in lege non appellantur,* fundique *appellatione contineri omne praedium, ut in legibus* XII. *Tabularum, additque id fieri, quia augemus ſignificationem, qui mos eſt Juriſconſultorum. Hinc quoque apud Plautum, Feſtum, Gelliumque, fundus auctorem deſignat; & apud Graecos numeri* πυθμένες *dicuntur in Arithmeticis minimi eorum, qui ſunt in eodem* λόγῳ, *ex quibus ceteri* λόγοι *oriuntur. Hos Latine vertit Bullialdus* fundos *in Theone Smyrnaeo, quem publico donavit* τῶν κατὰ μαθηματικὴν χρησίμων εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος ἀνάγνωσιν.

A varia fundi *ſignificatione ad ejus notationem procedo. Si Grammaticorum adimus promptuaria, Eutychi Lib. II. de diſcern. conjug. a verbo* fundo *nomen* fundus, *id eſt, ager, derivatur; quod fundit nobis fructus. Varroni ager, quod videbatur pecudum ac pecuniae fundamentum,* fundus *dictus; aut quod* fundat *quotannis multa. Auctores vero finium regundorum* fundum *deſcribunt, quod in eo* fundatur *ac ſtabilitur patrimonium. Nova inde ſubit animum cogitatio, novam e Pithoei verbis haurire explicationem. Cum aſſerat ſcilicet Reges noſtros majeſtatem Sanctae Sedis comiter conſervare, non ut deditícios, aut fundos, his inſinuaſſe, Sedem Apoſtolicam ita coli a Regibus noſtris, ut hinc eos deditícios, aut vectigales ſedis Apoſtolicae quis autumare non debeat. Fundos enim recte conjunxit dediticiis, ut ſervile quidquam omnino amoliretur. Dediticiorum quippe conditionem peſſimam nemo neſcit; vectigalium populorum & provinciarum triſtem & indecoram agnoſcet, quisquis Hiſtoriae & antiquitatis ſciens. Reſtat ut firmandae ſententiae fidejuſſores advocem, ne nimium mihi videar*

dear

dear adscribere. Alciatus Litteratissimus Jureconsultus Parergon Lib. I. cap. 14. fundos populos pro vectigalibus dici censet. „ Ex foederatis, „ inquit, quorum ager juris Romani censebatur, populi fundi ideo di- „ cuntur, ut Cicero Oratione pro Cornelio Balbo declarat. Opinioni nostrae adstipuletur solus Alciatus; tanti viri tamen auctoritate fretus, ejus sectatorem me profitebor. Habita nempe ad nominis fundi notationem ratione sic opinatus est, ut & in eo etiam sensu Plautum in Truculento Act. IV. Sc. 2. v. 15. fundi verbum accepisse non dubito. In ea scena Poëta Astaphium ancillam meretricis Phronesii Dinarcho ejus amasio loquentem inducit, cui restitrix fit, ne intromittatur. Causas repulsae dum stupens Dinarchus opperitur, unam & decretoriam quidem subdit Astaphium; si qui haud nobis usui est, nobis molestus, unde cum Phronesium integrum & plenum adorta est thesaurum, Strabacem scilicet rusticum adolescentem, qui refert nummos & intus bolos dat, quapropter aliis fores occludit, nam

Solus summam habet hic apud nos, nunc is est fundus nobis.

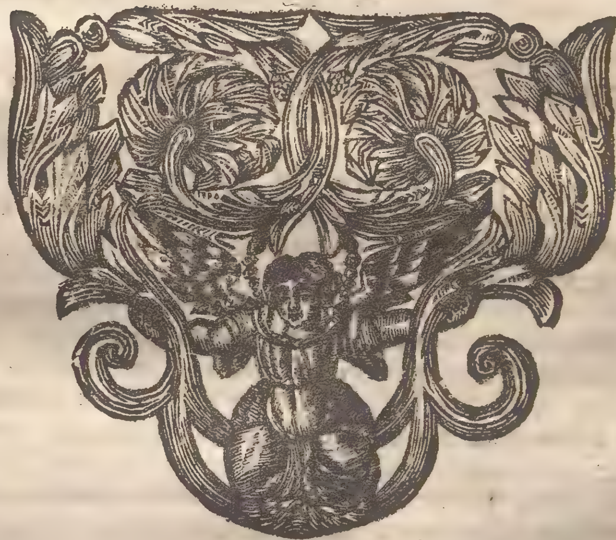
Non aliter versum hunc explicabis, nisi fundus vectigal, seu πρόσοδον sonet. Egebat nempe Phronesium, quae follem Strabacis excutiendo cum fundo, qui tributum pendit, comparat; quia e Strabace pecunias largiente, ut e fundo, pensitationem colligit: quam loquendi formulam Romanae linguae lex Plautus synecdochice usurpavit. Pithoeus itaque Reges nostros non ut fundos, recte dixit, id est, non ut tributarios stipendiariosque, de quibus Caesar Lib. I. de bello Gallico, & Cicero Libro III. de Legibus.

Manum jam de tabula; nimis ausus in his excurrere: sed audaciam Typographo condonabis, LECTOR, fatenti fundum non esse rebus tam eruditis. Par est igitur, ut Petri Pithoei locum, qui Doctissimorum Rigaltii, Bullialdi, & Valesii Observationes formavit, tibi exhibeamus. En lege, perlege.

M. Pier-

M. Pierre Pithou au Traité des Libertez de l'Eglise Gallicane, Chap. VIII.

„ LES Rois Tres Chretiens ayants exposé, non seulement leurs moyens, „ mais aussi leurs propres personnes, pour mettre, retablir, & maintenir „ les Papes en leur Siege, accroître leur Patrimoine de très grands biens „ Temporels, & conserver leurs droits & autorité par tout, les ont tou„ jours reconnus pour Peres Spirituels, leur rendant de franche volonté „ une obëissance non servile, mais vraiment filiale, & (comme disoient les „ anciens Romains en chose non du tout dissemblable) *Sanctitatem Apo„ stolicae sedis sic comiter conservantes; quemadmodum Principes liberos „ decet; si non aequo jure*, (comme il faut confesser, qu'és choses Spiri„ tuelles il y a preeminence & superiorité de la part du Saint Siege Aposto„ lique) *certe non ut deditícios, aut fundos.*

OBSERVATIO DE POPULIS FUNDIS.

De ſtatu ſive conditione populorum, qui fundi facti eſſe dicebantur Lege Julia de civitate Romana.

NICOLAUS RIGALTIUS EXIMIO FRATRUM PARI PETRO ET JACOBO PUTEANIS S. D.

NON ſeparabo quos ejusdem ſanguinis honos, idem virtutis amor, eadem ſtudia tam bene junxere; quibus cum ego ab iſtius ſaeculi fere principio conjunctiſſime vixi. De Petro Pithoeo ſcripturus aliquid, quod ab tanti viri ſententia vel minimum recedere videatur: non potui fidelius aut innocentius tradere poſteris, quam veſtro prius examini permiſſum. Et juvat meminiſſe dictorum, quae nos inter olim ſuper hiſce rebus familiari colloquio miſcebamus. Etenim, Pithoei quidem aetate, nemo Regnorum jura, nemo veteres Eccleſiae ritus, nemo Gallicana Romanos erga Pontifices ſtudia, Pithoeo curioſius collegit, nemo prudentius oſtendit; nemo proinde Thuani auguſtiſſimi ſuffragia magnificentiora commeruit. Hodie vero, nullibi ſuavius, quam apud vos Pithoei genius adquieſcit: nullibi tam praeſentes quam in veſtra Bibliotheca ſummi viri manes obſervantur. Itaque, pace inprimis Thuani, nam alias neque veſtram, neque ipſius adeo Pithoei ſperarem; pace inquam veſtra, pace Pithoei dixerim, apparet in opuſculo ſane pulcerrimo naevus. Catalogo ſcilicet Libertatum Eccleſiae Gallicanae, lingua noſtra vulgari compoſito, poſteaquam Regum noſtrorum erga Romanae ſedis Antiſtites pietatem & beneficia maxima laudavit, Latina quaedam de Ciceronis oratione pro Balbo, ſic ad Eccleſiae Romanae praeſtantiam aptata citat, ut ſignificet Eccleſiae Gallicanae Reges Sanctitatem ſedis Apoſtolicae comiter conſervare, quemadmodum

dum Principes liberos decet; si non aequo jure; (nam divina praeferri debere fatetur humanis) certe, non ut dediticios, inquit, aut fundos. Fundos ecce populos deditiis adjungit; triste aliquid deprecaturus ac servile; contrarium libertati. Et dediticiorum quidem conditionem pessimam fuisse tradunt Juris Auctores; haud meliorem illa stigmaticorum, malae mentis hominum, qui sunt aliquid ausi tyrannicum. Dicemus ne ab dediticiis istis descensionem fieri ad populos fundos, quasi ad deterrimae tandem sortis mortales? Atqui tota illa pro Balbo Tullius hoc pertendit, ut populos fundos commune vocabulum esse doceat omnium Populorum Romani Populi amicorum, foederatorum, & nihilominus Liberorum. Et Noctium Atticarum Commentarius decimus sextus apertissime declarat fundos populos esse municipes, cives Romanos in municipiis legibus suis viventes, & suo jure utentes; muneris tantum cum Populo Romano honorarii participes; ab eoque munere capessendo appellari Municipes: nullis aliis necessitatibus, neque ulla Populi Romani lege adstrictos, ni in quam populus eorum fundus factus est. Sic habentur extrema ista Gellii verba in libro Carrionis rectissime; cum eoque libro facit alter ille, quem Vos nuper in Bibliotheca Regia, me rogante, officiosissime inspexistis. Erant igitur in Romana ditione municipes liberi, nullis Populi Romani legibus alligati; nisi in aliquam forte legem Romanam populus eorum fundum se fecerat. Tunc enim dicebatur fundus ei legi, sive in eam legem, quam adsumpserat, quam sententia sua comprobaverat. Etenim leges habebat suas & propria sibi jura, quae cognata & coorta secum, in ipsis municipum mentibus tamquam in fundo resederant, & ipsa radicibus nitebantur suis; & si quaedam certe illorum essent consimilia Romanis, non de Romanis tamen, sed de publico sensu, sumta: adeoque ipse populus erat legum suarum fundus. Nam & ager, in quo pedem posuerat exoriens Populus, quia videbatur pecudum ac pecuniae esse fundamentum, fundus est appellatus. Hoc adserit Varro, & legis auctorem alicujus, sive sententiae subscriptorem Cornelius Fronto factum esse dicit legis & sententiae fundum. Ut jam hinc tota ista quaestio de schemate veniat, sive formula loquendi figurata paulatim sese ad populi arbitrium flectente. Sic populos fundos fieri ait Festus rei quam se alienare testantur; & in Plautina fabula Trinummo, filio spondenti pater accedit fundus potior, cui nimirum, ut majori domino, tutius credatur, quam filio. Tale autem forte an fuerit legis Juliae de Romana civitate caput, quantum ex Marco Tullio colligimus: *Ex foederato populo quemquam fieri civem Romanum, nisi is populus fundus factus fuerit, non placere.* Vel potius in hunc modum: *Qui fundi populi facti non erunt, civitatem ne habeant.* Qua certe formula, legis istius latorem fundi vocabulo servile quicquam, vel indignum liberis cervicibus jugum induere voluisse, non est putandum. Hoc vero tantum cavisse, ne quis ex municipio singulatim civitate Romana donaretur, nisi municipalis ille populus alienandi municipis sui fundus, id est, auctor fieret, confectisque super ea re tabulis subscriberet; non aliqua pactione fidejussoria nexus, quod Pithoeus existimasse videtur, sed, quemadmodum diximus, tamquam auctor & moderator; beneficii, sive honoris aliunde

collati, ſi non diſpenſator, certe arbiter & comprobator. Adverſus hanc legem feciſſe Pompejum criminabantur accuſatores Balbi, donata civitate Cornelio Balbo Gaditano de conſilii ſive Senatus Pompeiani ſententia. Itaque objiciebant, Balbum vitio factum fuiſſe civem Romanum, populo Gaditano non poſtulante: exceptum fuiſſe foedere, ne quis e Gadibus civitatem mutaret: populum Gaditanum non fuiſſe fundum; non laudatorem, non procuratorem adipiſcendae civitatis Romanae: eoque facto violatam fuiſſe Populi Romani majeſtatem, neglectas foederis Gaditani leges. Refellit objectionem Cicero: negat ullo foedere impediri jus civitatis mutandae. Haec enim eſſe fundamenta firmiſſima libertatis, ire quo libeat: ſui quemque juris, & retinendi & dimittendi eſſe dominum: Gaditanos multis annis, antequam Balbus in judicium ob civitatis mutationem vocaretur, hoſpitium cum ipſo Balbo feciſſe publice: denique, re multo ante hoc judicium Gadibus audita, fore ut Balbo periculum crearetur, graviſſima in civem ſuum accuſatorem Balbi ſenatusconſulta feciſſe; deprecatores pro ipſo miſiſſe Romam. Poſt haec omnia concludit Tullius interrogando; *Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, ſi tum ſit fundus, cum ſcita ac juſſa noſtra ſua ſententia comprobat, quam cum hoſpitium facit?* haec procul dubio monſtrant fundorum populorum ſtatum, nullatenus aequiparandum eſſe dediticiis. Immo fundorum appellatione populorum ſignificari liberos, cives ſui juris, Suaeque ſpontis, cum in plerisque hujuscemodi conditionis civitatibus magna pars ſui juris libertatem civitati Romanae anteferret. Sic apud Livium tribus Hernicorum populis, quia maluerant, quam civitatem, ſuae leges redditae; & Praeneſtini civitate ob virtutem donati, non mutavere. Hoc igitur exemplo ſapiunt Galli, qui, ſalva ſemper Sedis Apoſtolicae ſanctitate, adverſus ambitioſas Monarchiae Romanae molitiones opponunt Eccleſiae Gallicanae priſtina ſcita ſua, ſive jura, ſive juſſa. Sic fundi populi ſumus, non dediticii, ſed liberi, ſed foederati, ſed amici; Chriſtianae libertatis municipes. Quod ad conſervandam Populi Romani majeſtatem attinet, praeclare Tullius ait, legis latoris verba jubentia magis eſſe quam ſpondentia fecialis; & in ſuperiori conditione cauſſaque poni, cujus majeſtas foederis ſanctione defenditur. Atque hoc foederibus adjici docet Proculus; ut intelligatur, alterum Populum ſuperiorem eſſe; non ut intelligatur, alterum non eſſe liberum; probatque exemplo clientium, quos etſi habeamus in clientela noſtra, liberos tamen eſſe haud infitiamur. Sic eos, qui majeſtatem comiter conſervare debent, nihilominus liberos eſſe pronunciamus. Sane, quotquot ubicumque degimus vere Chriſtiani, religioni ducimus iſthaec Romae profanae ſcita rebus accommodare Chriſtianis. Et Pithoeus noſter hoc ipſo de Libertatibus Eccleſiae Tractatu, majeſtatem Regibus ſic ſervat, ut non alteri communicet poteſtati, ſed Apoſtolicae ſedis ſanctitatem, pro majeſtate, comiter ab ipſis etiam Regibus conſervandam eſſe ſuadeat. Verum Eccleſia ſeſe ab ſaeculo ſpernit procul. Hoſpitium habet in ſaeculo, ſubjecta ſaecularibus tantiſper. At municipatum ſuum in coelis eſſe didicit & ſperat, & magiſterio Pauli ſecura credit; praeſaga futurorum, majeſtatem Domini protegentis fideliſſime conſervat.

Haec

Haec de populis fundis obſervanti mihi ſunt interviſa quaedam non injucunda ſcitu; ſed in hunc dilata locum, ne propoſiti ſeries turbaretur interjectis. Primum illud fuit, hoc de civitate Romana judicio Balbum ſibi grave ſenſiſſe periculum, cui propulſando tam graves adhibuerit defenſores, Pompeium quidem, adeoque ipſum Ciceronem. Noſtis elogium: Hominem occiderit oportet, qui te patrono utatur. Pompeius certe Balbum de fortunis omnibus ita dimicaſſe ait, ut nullius in delicti crimen vocaretur. Enim vero grave fuit praeſtanti viro cauſſam dicere de jure virgarum, & ſervavit Cicero, quem Pompeius fecerat, civem; cujus nepoti triumphum fata ſervabant. Magni ergo ponderis fuit iſtud conſervandae civitatis judicium, quo ſcilicet agebatur de beneficio Porciae Legis, quae virgas a corpore civium Romanorum, teſte ipſo in Rabiriana Tullio, amoverat, in Gaditani municipii Virum excellentem collato: quod beneficium pro ſcapulis & tergo fuiſſe dicit Cato in Oratione contra M. Coelium, ubi ſe multos cives prohibuiſſe injuria verberum gloriatur. Ideoque Plinius Secundus, Naturalis Hiſtoriae volumine ſeptimo, (cap. 43.) inter exempla varietatis fortunae poſuit Balbum huncce Gaditanum. Qui Plinii locus alterum hic conſtituet articulum praetermiſſorum obſervatione ſupra currente. Haec vero ſunt Auctoris doctiſſimi verba in editione illa Pariſienſi, ſtudio Petri Daneſii, quem ſub Bellocirii nomine latere monuit Aemarus Ranconetus, emendata. *Fuit & Balbus Cornelius major, Conſul; ſed accuſatus; atque de jure virgarum in Judicum conſilium miſſus; primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum, uſus illo honore, quem majores noſtri Latio quoque negaverunt.* Accuſatum fuiſſe ait Plinius, non quaſi civitatem ſuffuratus eſſet, verum quia Gaditanus, & ad ſuos Gaditanos reportandus, miſſum vero in Judicum conſilium, & eſt pro ipſo Ciceronis oratio ad Judices. Majorem praeterea dicit, quia patruus erat alterius Cornelii Balbi, qui aliquot annis poſt accuſationem, de Garamantibus triumphavit. De quo etiam Strabo: ΒΑΛΒΟΣ Ο ΤΡΙΑΜΒΕΥΣΑΣ. Et ipſe Plinius, volumine quinto: *Uno omnium externorum curru & Quiritium jure donato.* Currum dicit triumphalem. Quiritium jure, quia cum Balbo majore, patruo, in civitatem venerat. Hujusce Balbi Junioris ſupra fidem humanam temeritate notata, Velleius appoſuit: (Lib. II. cap. 51.) *Illis incrementis fecit viam, quibus non Hiſpaniae ſuae natus, ſed Hiſpanus, in triumphum & Pontificatum adſurgeret.* Sic edidit Lipſius. At in editione Rhenani: *quibus non Hiſpaniae Gadibus natus, ſed Hiſpanus.* Unde facilis emendatio, repoſitis, quae transpoſita fuerant: *Illis incrementis fecit viam, quibus non Hiſpanus, ſed Hiſpaniae Gadibus natus, in triumphum & Pontificatum adſurgeret.* Quod certe indignationem augebat, honoris in exteros collati: quia magis extranei videbantur, qui non in Hiſpania geniti, ſed in Oceano, ut ait Plinius VII. 43. Gadibus extra orbem conditis Lib. V. 19. Quod explicat Velleius, ubi de Gadibus: *Tyria claſſis*, inquit, *plurimum pollens mari, in ultimo Hiſpaniae tractu, in extremo noſtri orbis termino, inſulam circumfuſam Oceano, perexiguo a continenti diviſam freto, Gades condidit.*

Valete ſuaviſſimi Puteani. Faventibus vobis, haec appendicula Gadibus etiam lega-

legatur. Gaditani gaudete. Habete poſt haec, populi fundi, aequiorem & placatiorem Pithoeum. Hadrianus quoque noſter ille Turnebus, quae ſunt a Cicerone ad Judices dicta pro vobis, omnium optime percepit. Quod etiam, pace clariſſimi Auguſtini veſtri Antonii, proditum velim. Dicite autem Puteanis gratias tantas, quanti plurimi vobis iſthaec Obſervatio noſtra videbitur. Satis equidem mihi feciſſe arbitror, quod amicorum bene merentium deſiderio ſum obſecutus. Tulli Leucorum. MDCLI. Kalend. Februar.

AMPLISSIMO
AC ERUDITISSIMO VIRO
NICOLAO RIGALTIO
IN SUPREMA METENSI CURIA
CONSILIARIO REGIO
ISMAEL BULLIALDUS S. P. D.

PERPOLITAM ac eruditam Obſervationem tuam de populis fundis nuperrime ad nos miſſam avidiſſime legi, ac relegi: cumque Auctores tam antiquos, quam ſaeculo noſtro proximos, qui de illis ſcripſerunt, adiiſſem, quaedam mentem ſubierunt, quae ſcriptis mandare mihi viſum eſt, & ad te tranſmittere, ut de illis ſententiam feras. Eo animo ſcripſi ut rem variantibus opinionibus obſcuriorem factam, mihi clariorem redderem, ſimulque Petri Pithoei verborum ſenſum cognoſcerem; non vero ut gloriolam ex ſummis viris cuiquam contradicendo, mihi quaererem. Id qualecumque eſt, ut aequi bonique facias, & me ſemper ames, rogo. Vale. Scrib. Luteciae Pariſiorum Maji xv. Anno MDCLI.

LUCIUS CORNELIUS BALBUS Civis Gaditanus, a Cn. Pompeio civitate Romana donatus, Civis Romanus factus fuerat. Legem enim tulerant L. Gellius, Cn. Cornelius Conſules ex Senatus ſententia, qua ſancitum fuit, ut Cives Romani ii eſſent, quos Cn. Pompeius, de conſilii ſententia, ſigillatim civitate donaſſet. Accuſatus fuit Balbus & in judicium vocatus, quod Gadibus cum natus eſſet, Romanus Civis a Cn. Pompeio factus fuiſſet: negabat etenim accuſator ex foederato populo, niſi is populus fundus factus eſſet, quemquam potuiſſe in Civitatem Romanam venire. Ridet Cicero hunc accuſatorem, jurisque imperitum interpretem appellat, quod iſte hanc poenam foederibus Romanis adſcriberet, & praemiorum beneficiorumque a Populo Romano conferri ſolitorum expertes faceret foederatos. Quamobrem M. Tullius in haec verba prorumpit. *Quid enim dici potuit imperitius, quam foederatos populos fieri fundos oportere? nam non id magis eſt proprium foederatorum, quam omnium liberorum.* Quae periodus ſic intelligenda eſt, nihil imperitius dici

 poſſe,

poſſe, quam foederatos populos fieri fundos oportere, ut civitate Romana ex illis populis quispiam donaretur. Nam non id magis eſt proprium foederatorum, quam omnium liberorum: id eſt, ea conditione ac lege non tenentur magis foederati quam liberi, quos populos fundos fieri haud neceſſe eſt, ut ex ipſis aliqui civitate Romana donentur. Explicat deinceps Tullius quinam ſint populi fundi, ut falſam juris interpretationem ſubmoveret. *Sed totum hoc, Judices, in ea fuit poſitum ſemper ratione atque ſententia, ut cum juſſiſſet Populus Romanus aliquid, ſi id adſciviſſent ſocii populi ac Latini, & ſi ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo reſediſſet, ut tum lege eadem is populus teneretur, non ut de noſtro jure aliquid minueretur.* &c. Ex quibus verbis liquido conſtat, fundos populos factos fuiſſe ſocios vel foederatos populi Romani, qui legibus Romanis, quas adſciverant, parebant, iisque utebantur. Quod accidere potuit duabus de cauſis, cum ſcilicet apud populos illos foederatos vel ſocios nulla lex de re quapiam lata eſſet. Vel cum ob utilitatem aliquam, patriam legem abrogabant ſocii, Romanamque adſciſcebant. Cujus exemplum affert ſtatim Tullius, Latinorum videlicet, qui leges Rom. voluerunt, adſciverunt. Caput deinde legis Juliae recitat, qua civitas eſt ſociis & Latinis data: *Qui fundi populi facti non eſſent, civitatem non haberent. In quo magna contentio Heraclienſium & Neapolitanorum fuit: cum magna pars in iis civitatibus juris ſui libertatem civitati anteferret.* Quo quidem capite legiſlator ad univerſitatem, non ad ſingulos reſpexit. Praeterea Civitatis Rom. jus illa formula ad pauciores reſtrinxit, ad populos nimirum fundos: ne forte in omnes promiſcue collocato beneficio praemia vileſcerent, quae ſolis benemeritis debentur. Et quidem de populo Rom. benemeriti erant, qui leges ipſius adſciſcendo obnoxios ſe tanto magis reddebant, earumque obſervatione in fide conſtantius manebant. Ad univerſitatem vero reſpexiſſe legis Juliae caput, clariſſime probant exempla a Tullio allata. In commune ſiquidem conſultarunt Heraclienſes & Neapolitani in ſuis civitatibus, conduceretne ſuis rebus, ut civitatem Rom. conſequerentur, populos fundos fieri: dumque deliberant, in contrarias ſententias diſcedunt, plerisque juris ſui libertatem Romanae civitati anteponentibus. Non diſputarunt autem, num alicui privato ſingularique civi in Romanam civitatem tranſire permitterent. Unde patet *populos fundos factos fuiſſe juris ſui libertatis*, id eſt, αὐτονομίας amiſſione, & quaſi alienatione, mutatis ſcilicet legibus propriis, adſcitisque Romanis. Pergit Cicero, ut vim formulae iſtius notam faciat. *Poſtremo haec vis eſt iſtius & juris & verbi, ut fundi populi beneficio noſtro non ſuo jure fiant* &c. Docemur itaque in populi Rom. poteſtate fuiſſe alii populo concedere ac permittere ut fundus fieret, & beneficii loco habitum. Extat certe apud Livium lib. 40. anno ab V. C. 573. exemplum conceſſi uſus Latinae linguae Cumanis, Poſthumio Albino, Calpurnio Piſone Coſſ. *Cumanis eo anno petentibus permiſſum, ut publice Latine loquerentur, & praeconibus Latine vendendi jus eſſet.* Hi autem jam Municipes facti erant anno ab V. C. 538. L. Poſthumio III. Tiberio Sempronio Graccho Coſſ. Si hunc Latinae linguae uſum petere, a Rep. Romana neceſſe fuit; ſique petentibus conceſſus eſt: multo magis juris alicujus Romani uſus petendus erat, quod ipſis utilius foret foederatis. Eo porro jure, quod adſciverant,

rant, utebantur, ut de ſuis non de Populi Rom. rebus ſtatuerent. Demum aſſerit Tullius, quaerendum eſſe utrum fundi facti ſint populi, ſi nimirum ſecundum Rom. legem vivere elegerint, num etiam hoc ipſis permiſſum ſit. Noluerunt vero illi populi fundi facti, nec ſibi propoſuerunt de Reipublicae Rom. rebus quicquam ſtatuere: Ut vero oſtendat accuſatorem ignorare jus mutandae civitatis, aſſerit. *non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in privatorum voluntate. Jure enim noſtro* inquit, *neque mutare civitatem quiſquam invitus poteſt; neque ſi velit mutare non poteſt, modo adſciſcatur ab ea civitate, cujus eſſe ſe civitatis velit.* Haec igitur fuit Ciceronis ſententia, atque populi fundi appellatio eo ſenſu intelligenda ac ipſe interpretatur. Accuſator autem Balbi legi Juliae fraudem faciebat: cum ad ſingulos referendo, quae ad univerſitatem ſpectabant tum Romanae Reip. poteſtatem, in donanda civitate privatis hominibus, reſtringendo ad illas civitates & populos, qui fundi facti fuiſſent, & civi in aliam civitatem tranſeundi auctores, quomodo leges ſuas adſcitis Romanis commutarant. Mens ſiquidem legis Juliae fuit, ut ſociis & Latinis civitas daretur; & civitates eorum in Rom. civitatem tranſcriberentur. Ceteris vero vel liberis populis foederatiſve Romana civitas negaretur, niſi populi fundi facti fuiſſent. Verum tamen, ut Tullius optime diſſerit, ea lege populus Rom. ex civitatibus ſociorum atque amicorum fortiſſimos, propoſitis praemiis, eliciendi facultatem ſibi non ademit, neque illius legis ſenſus fuit, ut nullum civitatis externae civem in Romanam adſciſcere poſſet populus civitatem, niſi populus ille fundus factus fuiſſet. Utque probet ex lege Julia accuſatorem in Balbum agere non poſſe, neque oportere populum fundum factum eſſe, ut ab ejus civitate in Romanam aliquis tranſiret, adnotat tunc ſolummodo id prohibitum fuiſſe Rom. populo, quando foederibus continebatur. Illius verba ſunt: *At enim quaedam foedera extant ut Germanorum, Inſubrium* &c. Quapropter, neque de ſtatu ſociorum, qui populi fundi facti erant, agebatur: neque jus aliquod cives apud ſe retinendi illis, qui non erant, competebat, atque vindicandi eos ſi in Rom. Civitatem tranſiiſſent. Sed in poteſtate Populi Rom. beneficium dantis, & electione accipientis, totum negotium verſabatur. Ex praedictis patet qualis fuerit conditio populorum fundorum, qui ſic appellati ſunt, quia *Rom. leges mutatis ſuis propriis invexerunt, vel retentis jus inſuper aliquod Quiritium adſciverunt, quo utentes de rebus ſuis ſtatuerent.* Illi tamen formulae nulla ſervitutis nota, nulla deditionis inerat. Sponte ſiquidem legum Rom. jugo ſe ſubmittebant: neque illis populis hoc voluiſſe ſufficiebat, niſi & populo Rom. placuiſſet.

De illa vero loquendi formula *populus fundus* jam diſſerendum. Plautus in Trinummo Scena penultima.

Nunc mihi is proprie conveniendus eſt, ut, quae cum ejus filio
Egi, ei rei fundus pater ſit potior.

Ubi verbum illud *fundus* pro ſponſore eſt accipiendum. De nuptiis enim agebatur, & fundus potior ei rei quaerebatur, ideſt ſponſor, qui jus deſpondendi haberet potius quam Lesbonicus, qui alius certe eſſe nequibat quam Charmi-

 des,

des, in cujus poteſtate filia ſua erat. Fundus etiam hic accipi pro auctore poteſt, quicum tutius nuptialia pacta & inſtrumenta conficiat Lyſiteles. Et fundum pro auctore accipi docet Feſtus. *Fundus quoque dicitur populus eſſe rei, quam alienat, hoc eſt auctor.* Quae verba ad contractum emptionis venditionis pertinent: & ſignificant populum de evictione teneri & emptori eam praeſtare debere: cum ipſe venditionis auctor fuerit. Quae formula uſurpata quoque videtur, quamvis minus proprie, loquendo de populis illis qui jure Quiritium adſcito ob aliquam utilitatem ſuam populi fundi facti ſunt. Ut enim voluntarius contractus eſt emptio venditio, & conſenſu peragitur; ita voluntarius erat contractus eorum, qui ſua jura ac leges quaſi alienabant, & Romanis commutabant. Ipſis enim eligentibus & populo Rom. permittente, populi fundi fiebant. Vi autem verborum illius formulae fundos factos intelligere debemus, adſcitis legibus Rom. earum obſervationi ita ſe obſtrinxiſſe, ut ἀυτονομίᾳ juribusque propriis, quae alienaverant, uti amplius non poſſent, aut novas leges inductis Romanis ſcribere: Ita ut ſi quid ejusmodi auſi fuiſſent, foederum violatorum ac ſpretae majeſtatis rei forent. Sed & Ciceronis interpretatio apertior eſt, nec huic tamen adverſatur. Fundus enim populus ideo appellari vult, quod in eo eadem lex, qua utebatur Populus Rom. tanquam in fundo reſideret. Quibus verbis intelligit populos illos teneri, & legibus Rom. obligari, ſicut fundus aut ager hypothecae obnoxius, & creditori oppigneratus, qui optimus ſponſor eſt. Illos autem fundos populos ea fuiſſe conditione ex Gellio conſtat Lib. XVI. cap. 13. ubi de municipibus diſſerit. Idem Gellius Lib. XIX. cap. 8. de legis fundo meminit, Frontonem ſic loquentem inducens. *Sed haec ego, inquit, dixi, non ut hujus ſententiae legisque fundus ſubſcriptorque fierem, ſed ut ne Caeſaris viri docti* &c. Metaphora uſus eſt a populis legis fundis factis, qui mutatis propriis legibus, Romanas adſciſcebant, iisque ſubſcribebant. Quo loco neque a ſe ipſe diſſentire mihi videtur, quod Pauli Manutii pace dictum volo, qui in argumento Orationis pro Cornel. Balbo, ita de Gellio ſentit. Sibi autem conſtare Gellium ſic oſtendere poſſumus. Cum cap. 13. Lib. XVI. verba faciat de illis, quibus populi fundi tenentur. Poſteriori vero loco modum explicet quomodo fundi legis fiant, mutando ſcilicet leges proprias & externis ſubſcribendo. Ex quo etiam poſteriori loco debemus animadvertere in illa loquendi formula *populus fundus* ſubintelligi vocem *legis*, quam Gellius exprimit.

Turnebus Adverſar. Lib. IV. cap. 12. M. Tullii interpretationem approbat, ipſumque vere argumentari ſine verborum captione aſſerit: & populum fundum ita dici exiſtimat, *quaſi lex urbem Romam in qua lata eſt, pro civitate habeat populum illum, a quo eſt adſcita, pro fundo quodam ſuo, ut in eo ſedem ponat: ita per tranſlationem ea dicendi ratio auctoritatem ſignificare coepit.*

Paulus Manutius, loco ſupra citato Ciceronem ut cauſae ſuae ſerviret, ſenſum formulae illius pervertiſſe dicit, & ſic diſſerit. *Tota cauſa pendet a foedere, id eſt ab interpretatione eorum verborum, ut populus fundus fieret: aliter enim accuſator aliter ea Cicero interpretabatur. Accuſator ſic, fundum fieri populum, cum author eſſet ejus rei quam alienaret: Cicero cum acciperet unam pluresve leges Romae latas, ut iis legibus in poſte-*

rum aeque ac populus Rom. uteretur &c. Nescio quare Manutius foederis Gaditani interpretationem a sensu verborum istorum, ut fundus populus fieret, dependere affirmet. Cum Cicero dicat in illo nihil aliud fuisse, nisi ut pia & aeterna pax esset; quibus adjectum erat quod non est in omnibus foederibus. MAJESTATEM POPULI ROM. COMITER CONSERVANTO. Quod etiam verbum *comiter* accusator perperam interpretabatur *Communiter*. Ex Ciceronis oratione constat accusatorem ex foedere Gaditano L. Cornel. Balbum, ut ad civitatem propriam rediret, repetiisse, quod crederet sine injuria Gaditanae civitatis, ipsiusque imminutione ac detrimento cives ex ea in Romanam elici non posse. Ex Capite vero legis Juliae, quod crederet populum fundum fieri debere, ut ipsius authoritate ex civitate sua aliquis in aliam transiret. Sed negat Cicero haec foedera ac jura ad civitatem pertinere: &, ut jam praedixi, pessime intelligebat accusator. Nam civitas populus fundus fit juris Rom. vel legis alicujus quam accipit, & sic auctor est propriarum legum, a quibus recedit, alienationis. Sed auctor necessarius non est, aut esse potest civi suo, ut civitatem sive volens sive invitus mutet, ut manifeste probat Cicero.

Carolus Sigonius Lib. I. cap. 4. de antiquo jure Italiae, ex Plauto & Festo fundum interpretatur auctorem, ex quo ait: *translate populos fundos appellatos esse intelligere possumus, qui ipsi auctores essent, ut jure civili Rom. se obstringerent, quomodo accepit accusator Cornelii Balbi.* Et Ciceronem affirmat aptius ad causae victoriam quam ad veritatis rationem locutum. Verum Sigonium hic mentem accusatoris assecutum esse dubito. Non agebatur enim de legum Rom. observatione, quae ab aliis civitatibus, etiam antequam in Romanam transiissent, observabantur: sed de mutata civitate litem Balbo moverat accusator. Franciscus quoque Hotomanus Observationum Lib. II. cap. 19. vult Ciceronem in hujus formulae explicatione & tempori & causae serviisse, & legem de populi authoritate exquirenda elusisse. Illius verba sunt *Neque rursus ob eam causam fieri fundus dicitur, quod in eo lex aliqua tanquam aedificium in fundo ponatur: sed quod civibus suis novo & ascito jure utentibus fundamento sit. Item ut auctores sive patres sive tutores sive venditores firmamento esse solent aliis qui eorum authoritatem ita sequuntur, ut ea perinde nitantur quasi aedificia fundo. Denique haec locutio non ad substantiae aut qualitatis, sed ad relationis categoriam pertinet. Quoniam cum dicimus populum esse fundum, hoc significamus civibus suis esse fundum, ut hoc illudve faciant. Veluti ut se pro Rom. civibus gerant; ne illa populi Romani lege utantur.*

Confundunt illi tres Manutius, Sigonius, & Hotomanus juris legumque Rom. in civitatem aliquam universitatis electione, consensu ac authoritate invectionem, cum civitatis mutatione ab aliquo singulari facta, quae ambo distingui debent ut luculenter Tullius rationibus multis judicibus probavit, & in medium allato cum gentibus quibusdam foederum exemplo, quibus exceptum erat, ne cui ex ipsarum civitatibus Romana civitas donaretur. Erat quidem populus fundus auctor civibus suis universis, ut jure Romano simul se obstringerent. Sed singulis auctorem esse haud necesse fuit ut civitatem mutarent, quoniam in singulorum potestate hoc situm erat. Unum equidem miror eosce tantos viros M. Tullium falsae interpretationis insimulare, cum plana sit & aperta illius explicatio, validisque argumentis

 fir-

firmata. Hotomanus porro populum fundum fieri respectu civium intelligit; potius vero mihi videtur respectu legis ac juris, etiamque legislatoris, cui tanquam hypotheca obnoxius redditur, & cui ut auctor contractu voluntario obstringitur, intelligi debere, ut in locis citatis accepit Gellius. Fit enim fundus ejus respectu cui se obligat, cui spondet, & cui leges ac jura data servare promittit.

Ut autem de conditione populorum fundorum breviter dicamus, certissimum est liberos eos fuisse, neque vi adactos ut legibus Rom. jure patrio abdicato, uterentur. Penes ipsos enim erat proprio connatoque jure uti, vel si elegissent, Romano; hac tamen conditione si populus Rom. ita permisisset, ut ejus quippe superioris Majestas conservaretur, & beneficii loco secundum leges Romanas vivere foederati sociique, utpote inferiores, haberent.

Verba tandem Petri Pithoei explicanda mihi sunt. *Sanctitatem Apostolicae sedis sic comiter conservantes, quemadmodum Principes liberos decet, si non aequo jure, certe non ut dedititios aut fundos.* Transtulit Pithoeus hanc loquendi formulam a rebus Reipublicae Romanae politicis ad nostras, inter quas nec similitudo perfecta intercedit, nec dissimilitudo pariter ipsas penitus disjungit. Certe non ut dedititios aut fundos Reges Galliae erga sanctam sedem se gerere verissimum est. Dedititiorum quippe conditio pessima erat, qui se suaque omnia divina ac humana arbitrio & potestati victoris permiserant. Neque porro in spirituali politeia ullus dedititius est, non ille qui ut ad meliorem mentem redeat, patri spirituali totum se permittit, & in ejus potestate se fore promittit. Adjecit Pithoeus fundos non ut paris conditionis cum dedititiis eos demonstraret, sed ut ostenderet Galliae Reges non tantum Ecclesiae Rom. servos non esse, nec Ecclesiam Rom. iis imperare, nec leges ab ea tanquam devictos a victore ipsos accepisse: verum etiam ut doceret Ecclesiae hujus regni leges (quas perperam privilegia vocant, quasi a superiori domino concessa sint) connatas ac propriam Monarchiae & huic nostrae genti esse, neque illas a summis Pontificibus Reges velut beneficium sibi collatum accepisse. Quod olim fecere populi Romanorum socii ac foederati, qui ob adscitas Quiritium leges populi fundi appellati sunt. Quamobrem cum Eruditissimi Rigaltii bona venia dicam, me in Pithoei verbis aut sensu naevum haud deprehendere.

CLARISSIMO VIRO
LUDOVICO NUBLAEO JURISCONSULTO
HENRICUS VALESIUS
SALUTEM.

De Epistola Ismaelis Bullialdi doctissimi viri, quam mihi legendam misisti, ago gratias. Multa de populis fundis, deque jure ac verbo populorum fundorum acute

acute ab eo notata magna cum voluptate perlegi. Consilium quoque ejus ac institutum magnopere probavi, qui Petri Pithoei sententiam ac locutionem adversus observationem clarissimi viri Nicolai Rigaltii defendere instituisset. Atque ego, initio quidem cum observationem Rigaltii de populis fundis oculis prope caligantibus percucurissem, rem a Rigaltio confectam esse credideram, ut jam de Petri Pithoei lapsu dubitatio nulla superesset. Sed postquam epistolam Bullialdi, quam ad me miseras, perlegendam curavi, & observationem illam Rigaltii alienis oculis relegi, tum demum intellexi Petrum Pithoeum, qui Reges Christianos sanctitatem apostolicae sedis comiter conservare dixit, ut Principes liberos decet, non vero ut dedititios aut fundos, commoda & benigna interpretatione posse defendi. Ac Bullialdi quidem interpretationem sequetur qui volet; est enim docte & ingeniose excogitata. Mihi tamen, ut ingenue dicam quod sentio, non satisfacit. Etenim affirmat Bullialdus, idcirco Reges Christianissimos non esse fundos sedis Rom. quod leges habeant proprias & imperio suo connatas, non Pontificis Rom. beneficio aut permissu, quae vulgo libertates appellantur: cum populi fundi beneficio ac permissu populi Rom. legibus Rom. uterentur. Sed haec ratio prorsus nihil concludit. Nam & populi fundi leges suas habebant simul cum civitate & Rep. sua natas, quibus domi utebantur absque ullo beneficio ac permissu populi Romani. ut docet Agellius in Lib. XVI. cap. 13. de municipibus loquens. Idque nec ipse Bullialdus, ut credo, inficiabitur, quippe qui meminerit in Oratione Ciceronis pro Balbo scriptum esse populos liberos ac foederatos fundos esse factos, cum legem aliquam populi Rom. adscivissent. Puta legem Voconiam de haereditatibus, aut Furiam de testamentis, aut aliquam aliam de jure civili, qua deinceps in civitate sua uterentur. In ceteris vero rebus leges patrias & avitas custodiebant, quas nullo populi Rom. beneficio sed suo jure retinebant. Non igitur dici potest Reges Christianissimos ideo fundos non esse sedis Romanae, quod proprias leges habeant absque permissu sedis illius, quippe cum etiam populi fundi leges proprias haberent absque ullo beneficio populi Romani, nec populi Rom. gratia opus habuerint, nisi ob eam legem quam ex jure civili populi Rom. adsciscere commodum sibi esse ducebant. Proinde alia conquirenda est interpretatio verborum Petri Pithoei.

Videamus igitur, quod fuerit jus, quae conditio populorum fundorum. In eo praecipue sita est conditio populorum fundorum, quod legibus, plebiscitis, & jussis populi Rom. quae ipsi adsciverant, adstricti tenebantur. Docet id aperte M. Tullius in Oratione pro Balbo his verbis. *Sed totum hoc, Judices, in ea fuit positum semper ratione atque sententia, ut cum jussisset populus Rom. aliquid, si id adscivissent socii populi ac Latini, et si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo, tanquam in fundo resedisset: ut tum lege eadem is populus teneretur?* &c. Accedit Agellius in Lib. XVI. cap. 13. qui municipes ita definit. *Municipes sunt cives Rom. ex municipiis legibus suis & suo jure utentes, muneris tantum cum populo Rom. honorarii participes, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi Rom. lege adstricti, ni in quam populus eorum fundus factus est.* Ex quibus apparet populos fundos adstrictos fuisse legibus Rom. in quas fundi facti fuissent, ut loquitur Agellius, vel quibus fundi fuissent facti, ut ait Cicero pro

Balbo.

Balbo. Quod quidem eatenus valebat, ut ex populis fundis singuli cives accusari & accusare possent, ea lege populi Rom. quam adsciverant, & causam dicere apud Magistratum populi Rom tenerentur. Hic ergo sensus est verborum Petri Pithoei, Reges Christianissimos non esse adstrictos jussis rescriptisque Pontificum Romanorum. Fidem quidem & doctrinam sedis Apostolicae amplectuntur & colunt Reges Christianissimi, adeo ut ne transversum quidem unguem ab ea discedere velint. Sed jussis ac decretis Pontificum teneri se nequaquam existimant, nisi quatenus ea jussa sacris Canonibus consentiant, aut Ecclesiae Gallicanae libertatibus non repugnent. Atque ut paucis verbis rem absolvam, fidem a sede Romana non legem accipiunt. Haec fuit sine dubio mens Petri Pithoei, cum Reges Christianissimos authoritatem sedis Apostolicae comiter conservare pronuntiavit, prout Principes liberos decet, non ut dedititios aut fundos. Id est non ut eos qui se legibus & jussis Pontificum adstrinxerunt. Quod si fundos posteriori loco posuit Pithoeus, non id illum fecisse putandum est, quod populos fundos deterioris conditionis quam deditícios esse crediderit. Neque enim verbum illud, quod postremum ponitur, semper augendi vim habeat necesse est. Atque haec sunt quae pro defensione Petri Pithoei post doctissimi Bullialdi epistolam, adversus observationem V. Cl. Nicolai Rigaltii ad te potissimum perscribenda esse duxi, mi Nublaee, quippe quem Petro Pithoeo inprimis favere, ejusque viri scripta ac dicta omnia plurimi facere intelligerem. Ceterum de jure & conditione populorum fundorum, cum primum mihi otium suppetet, peculiari epistola ad te scribam. Vale.

CLARISSIMO VIRO

LUDOVICO NUBLAEO JURISCONSULTO.

HENRICUS VALESIUS,

SALUTEM.

QUod jam dudum tibi pollicitus fueram, doctissime Nublaee, de jure & conditione populorum fundorum, nunc tandem bona fide tibi persolvo. Quaedam enim in eo jure mihi deprehendisse videor, quae ab aliis non observata, nec satis distincte notata sunt. Quippe cum Marcus Tullius solus pene ex antiquis scriptoribus, qui ad nos pervenerunt, de populis fundis disseruerit, adeo tamen obscura atque intricata est omnis ejus oratio, ut pene plus obscuritatis quam lucis afferre videatur. Et laudandus est quidem meo judicio vir doctissimus Bullialdus, qui Ciceronis verba pro virili parte illustrare conatus est. Sed pace ejus dixerim, Ciceronis mentem non plane neque ex omni parte est assecutus. Itaque nobis satis amplum

plum ſpicilegium reliquit.

Lucius Gellius & Cn. Cornelius Coſſ. legem ex ſenatus ſententia tulerant, ut cives Romani eſſent ii, quos Cn. Pompeius de conſilii ſententia ſingillatim civitate donaret. Donatus fuit civitate a Cn. Pompeio, ex conſilii ſententia, Lucius Cornelius Balbus. Extitit poſtea Gaditanus quidam, qui Balbum accuſavit, quod pro cive Rom. ſe gereret: aiebatque, ex populo Gaditano, utpote foederato, neminem potuiſſe fieri civem Romanum, niſi populus Gaditanus fundus factus fuiſſet. Negabat enim, ut ait Cicero, ex foederato populo quemquam potuiſſe, niſi is populus fundus factus eſſet, in hanc civitatem venire. Cum igitur populus Gaditanus fundus factus non fuerit, Balbum, qui Gaditanus erat, civem Romanum fieri non potuiſſe.

Ac primo id notatum velim, errare eos qui exiſtimant, aliter ab accuſatore Balbi, aliter a Marco Cicerone populos fundos explicari. Neque enim reprehenſus eſt a Cicerone accuſator Balbi, quod ignoraſſet, quinam eſſent populi fundi, ſed tantum, quod dixerat foederatos populos fundos fieri debuiſſe, ut aliquis ex eorum civibus in Romanam civitatem veniret. Fundum igitur factum eſſe populum Gaditanum negabat adverſarius Balbi, id eſt auctorem ac ſubſcriptorem legis Gelliae, qua ſtatutum erat, ut is eſſet civis Romanus, quem Pompeius civitate eſſet donaturus ex conſilii ſententia: vel certe ſubſcriptorem decreti illius, quo Balbus a Pompeio civis Rom. factus fuerat: vel potius ſubſcriptorem legis Gelliae, qua ſtatutum erat, ut is eſſet civis Rom. quem Pompeius civitate eſſet donaturus. Hanc illius explicationem fuiſſe ipſe oſtendit Cicero pag. 391. *Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare verbo) ſi tum ſit fundus, cum ſcita ac juſſa noſtra ſua ſententia comprobat* &c. ex quibus tamen verbis quidam poſſint ſuſpicari, hanc fundorum populorum explicationem a Cicerone non probari, ſed ex interpretatione ab adverſario prolata, Ciceronem adverſus ipſum argumentari. Quod quidem innuere videntur haec verba, *ſi tum ſit fundus.* Sed ea verba ambiguum ſenſum habent, nihilque neceſſario conficiunt. Itaque in eadem ſententia permaneo, Ciceronem in ſignificatione fundorum populorum nihil fere ab adverſario Balbi diſſenſiſſe. Quod longe clarius fiet, ſi ipſa Ciceronis verba, quibus accuſatori reſpondet, accurate expendamus, quae a viris doctiſſimis, qui nuper hoc argumentum tractarunt, perperam accepta ſunt. Sic igitur ait Cicero. *Quid enim potuit dici imperitius, quam foederatos populos fieri fundos oportere? Nam id non magis eſt proprium foederatorum, quam omnium liberorum.* In iis verbis aliquam eſſe obſcuritatem recte Bullialdus animadvertit. Eſt igitur hujus loci ſenſus ille; non poſſe quempiam ex populo aliquo in civitatem Romanam venire, niſi is populus fundus factus ſit, id non magis pertinet ad foederatos, quam ad liberos populos. Par enim utrobique ratio eſt. Atqui in populis liberis id falſum eſt, ergo etiam in foederatis. Hoc eſt argumentum Ciceronis, quod oratorio more exequitur. Atque ita explicanda eſſe haec verba ipſe indicat Cicero non longe poſtea, cum ait pag. 389. *ſed cum eſt illud imperitiſſime dictum de populis fundis, quod commune eſt liberorum populorum non proprium foederatorum: ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſociis civem fieri poſſe: aut etiam poſſe ex foederatis.* Minor autem illa propoſitio Ciceronis id ſcilicet falſum eſſe in po-

pulis

pulis liberis, multis exemplis a Cicerone mox comprobatur, pag. 389. Cui jungenda eſt pag. 392. multi in civitatem recepti ex liberis foederatisque populis.

Totum hoc, Judices, in ea poſitum fuit ratione, ut cum juſſiſſet Populus Rom. aliquid, ſi id aſciviſſent ſocii populi ac Latini. Pergit Cicero ut oſtendat id commune eſſe tam liberis quam foederatis. Nam ſocii populi iidem ſunt ac liberi, ut ex loco proxime citato apparet. Latinos autem foederatos fuiſſe nemo neſcit.

Et ſi ea lex quam nos haberemus, eadem in populo aliquo, tanquam in fundo reſediſſet. Reddit rationem nominis fundorum populorum. Scio alios aliam afferre nominis hujus rationem, ſed in re obſcura Ciceronis interpretationem ſequi maluerim, quam cum recentioribus hariolari.

Ut tum lege eadem is populus teneretur. Tenebantut ergo ſocii & foederati ea lege populi Rom. quam adſciverant, ita ut & accuſare ex ea lege civem Rom. & ipſi coram Magiſtratu Rom. cauſam dicere ex ea lege cogerentur. Quemadmodum docet Agellius in Lib. XVI. cap. 13. de Municipibus ſcribens: *Multis aliis neceſſitatibus,* inquit, *neque ulla populi Rom. lege adſtricti, ni in quam populus eorum fundus factus eſt.*

Bullialdus quidem in epiſtola ad Rigaltium id ſic explicat, quaſi populi, qui aliquam populi Rom. legem adſciverant, eam amplius mutare non poſſent. Sed re accuratius perpenſa, non videtur mihi nunc veriſimile ſocios & Latinos, qui legem Furiam, verbi gratia, de teſtamentis adſciverant, coactos fuiſſe apud Magiſtratum Rom. diſceptare de teſtamento, ſi quae forte controverſia inter ipſos nata eſſet. Et ſane cum Cicero id non dicat, nihil cauſae eſt, cur nos id affirmare velimus. Id tantum dicit Cicero, populum qui legem populi Rom. adſcivit, eadem lege teneri: ex eo autem non ſequitur cives ex foederato populo, qui fundus factus fuerat, cauſam Romae dixiſſe. Quod ſi ita fuiſſet, non id taciturus erat Cicero, quippe qui tantopere laborat, ut nihil de jure populi Rom. imminutum eſſe demonſtret, cum populi fundi facti fuerant. Et verbum *adſciſcendi*, quo utitur Cicero, hanc videtur vim habere, ut populi, qui legem Rom. adſciverant, ea deinceps tanquam ſua uſi fuerint. Sed de his, quae conjectura ſola nituntur, lector ſuo arbitrio ſtatuet.

Non ut de noſtro jure aliquid minueretur. Id eſt, non ut minus juris eſſet populo Rom. ſi quem vellet ex eo populo, qui legem aliquam adſciviſſet, civitate Rom. donare. Atque hoc eſt quod ait Cicero pag. 391. *videbat enim populos de ſuo jure, non de noſtro fundos fieri ſolere.*

Sed ut illi populi aut jure eo, quod a nobis eſſet conſtitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. Affert rationem cur populi fundi fieri ſoliti ſint & legem aliquam populi Romani adſciſcere. Prima eſt, ut jure civili populi Rom. utantur: ut cum ſocii & Latini legem Furiam de teſtamentis, aut aliam quampiam adſciverunt. Secunda eſt, ut commodo aliquo aut beneficio utantur. Puta cum iidem ſocii legem Juliam, qua Latinis & ſociis civitas data eſt, adſciverunt: vel cum leges aliquas adſciverunt, quibus praemium dabatur accuſatori, qui Senatorem Rom. alicujus criminis reum peregiſſet. Quod quidem praemium ſaepius additum fuiſſe legibus Rom. quicumque antiquitatis Rom. periti ſunt, non ignorant. Talis fuit lex Servilia, cujus in hac ipſa Oratione meminit Cicero. Po-

Poteſt etiam hic locus intelligi de lege, qua immunitas vel privilegium aliquod conceſſum fuerat ſociis ac Latinis. Verbi gratia, cum Romani poſt bella civilia omnibus non modo ſtipendiariis, ſed etiam liberis ac foederatis populis remiſſionem aeris alieni, ſeu novas tabulas conceſſerunt. Quam legem omnes quidem libentiſſime adſciverunt. Soli Rhodii legis illius commodo uti noluerunt, ut Dio teſtatur in Rhodiaca pag. 331.

Quas Latini voluerunt, adſciverunt. Notanda ſunt haec verba. Populus Rom. primum voluerat & ſciverat legem aliquam, puta Furiam aut Voconiam. Deinde ſocii eamdem legem adſciſcebant & volebant, id eſt ſcitam ſua voluntate ac ſuffragio comprobabant, ut ea deinceps lege tanquam ſua uterentur.

Ipſa denique Julia, qua lege civitas eſt ſociis & Latinis data. Poſtquam retulit Cicero legem Furiam & Voconiam, aliasque dejure civili, commemorat aliam legem, quae & ipſa pertinebat ad jus civile ſeu privatum populi Romani. Nam lex Julia erat de civitate ſociis & Latinis communicanda. Civitas autem eſt juris privati. Cur autem eam legem hoc loco affert Tullius, niſi quia a Latinis & ſociis adſcita & approbata eſt, perinde ac Furia ac Voconia, de quibus antea locutus fuerat.

Ut qui populi fundi facti non eſſent, civitatem non haberent. Profert caput legis Juliae, in quo mentio fiebat populorum fundorum. Et recte omnino Bullialdus obſervat legem loqui de univerſitate, id eſt univerſo populo, cui civitas daretur, non de ſingulari cive unius populi, contra quam Nicolaus Rigaltius ſenſerat. Hic ergo ſenſus eſt hujus capitis legis Juliae, ut ex ſociis & Latinis ii tantum populi civitatem Rom haberent, qui auctores ſubſcriptoresque hujus legis eſſent, ſeu qui eam legem ſua ſententia, ſuisque decretis comprobaſſent. Sed miror, quod aiunt Rigaltius & Bullialdus, accuſatorem Balbi hoc praecipue capite legis Juliae uſum fuiſſe. Id enim Cicero non dicit. Errat etiam meo judicio idem Bullialdus, cum ſcribit Legiſlatorem hoc capite jus Romanae civitatis ad pauciores reſtrinxiſſe, ad populos ſcilicet benemeritos, qui leges Romanas adſciſcendo, obnoxios ſe illis feciſſent. Non enim aliae leges hoc capite intelliguntur, ſed ipſa lex Julia. Sed dupliciter fallitur Bullialdus in hujus capitis explicatione, tum quod haec verba, *ut qui populi*, de omnibus exteris populis dici exiſtimavit, cum tamen dicantur tantum de ſociis & Latinis: tum quod verba illa, quae ſequuntur *fundi facti eſſent*, ad omnes populi Rom. leges retulit, cum de ſola lege Julia accipienda ſint, cui fundos fieri oportet ſocios ac Latinos, ſi civitatem conſequi vellent. Porro totus hic locus ita legendus videtur: *Ipſa denique lex Julia, qua lege civitas ita eſt ſociis & Latinis data, ut qui populi fundi facti non eſſent, civitatem non haberent.* Haec enim Ciceronis ipſius verba ſunt, non legis Juliae, ut plerique exiſtimarunt.

In quo magna contentio Heraclienſium & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in iis civitatibus foederis ſui libertatem civitati anteferret. Cum lex Julia Romae lata eſſet, qua civitas ſociis in Italia & Latinis dabatur, Neapolitani & Heraclienſes concionem populi advocarunt, ut in commune conſulerent, quidnam facto opus eſſet; utrum beneficium ſibi oblatum amplecterentur, an repudiarent. Multi in iis civitatibus reperti ſunt, qui eum honorem civitatis Romanae aſpernarentur, mallentque foederati eſſe quam cives Romani.

Foe-

Foederis sui libertatem. Foederati enim liberi erant, ut docet Proculus in lege 7. ff. de captivis & postliminio reversis. Haec autem libertas foederis adimebatur civitate Romana: populus enim qui in civitatem Rom. transierat, foederatus populi Rom. amplius esse non poterat. Ex hoc ergo loco id tantum consequitur, libertatem foederis simul cum jure civitatis Rom. non posse consistere, quod verissimum est. At Bullialdus ex hoc loco concludit, fundos populos factos fuisse juris sui libertatis, id est ἀυτονομίας amissione, & quasi alienatione, mutatis scilicet legibus propriis, adscitisque Romanis. Quod est falsissimum & a mente Ciceronis prorsus alienum. Nam populi fundi prorsus liberi erant ac sui juris, nullo jure, nulla lege populi Rom. adstricti, nisi quam ipsi sponte adscivissent, voluissentque, ut loquitur Cicero. Velle autem & adsciscere liberorum est. Sed Bullialdus primum deceptus est a prava lectione. Nam in loco Ciceronis legit, *juris sui libertatem civitati anteferre.* Cum tamen legatur in omnibus, ut opinor, editionibus, *foederis sui libertatem.* Deinde existimavit idem Bullialdus, populos fundos fieri, mutatis suis legibus adscitisque Romanis. Quod tamen necesse non fuit. Unam enim aut alteram legem adsciscebant, non autem omnes leges populi Rom. neque id laturi fuissent Romani, ut aliquis populus, aut socius, aut foederatus omnes ipsorum leges adsisceret. Nec ullus veterum dixit quosdam fuisse populos, qui leges omnes populi Romani adscivissent. Et cum Romae quotidie novae leges ferrentur, quotidie etiam leges ab illis populis adscisci debuissent. Denique putavit idem Bullialdus in hoc capite legis Juliae fundum populum dici respectu aliarum legum populi Rom. cum tamen fundus populus hic dicatur auctor subscriptorque legis ipsius Juliae. Consensum enim ipsorum populorum intercedere oportebat, ut civitatem Rom. adipiscerentur. Invito quippe beneficium non datur. Hinc est quod Livius dicit (Lb. XXIII. cap. 20.) Praenestinos ob virtutem civitate donatos non mutavisse. Quod idem est ac si diceret, fundos factos non fuisse.

Ut populi fundi beneficio nostro, non suo jure fiant. Non enim jus habent populi liberi ac foederati adsciscendi leges populi Romani, easque sua sententia ac suffragio comprobandi. Sed id permittit populus Romanus.

Id si est ejusmodi &c. Non igitur omnia jussa & scita populi Rom. permittebantur adsciscere socii ac foederati, uti ex hoc loco liquet manifestissime. Quaenam autem essent illa, quae non permittebantur foederatis, docet mox Tullius: quae scilicet ad Remp. ad imperium & ad statum rei Romanae pertinebant.

Ut quibusdam populis sive foederatis sive liberis permittendum esse videatur. Sic foederatos & liberos jungit Proculus in lege 7. citata. Foederati quidem populi sunt liberi, ut jam dixi, sed non omnes populi liberi sunt foederati. *Liber populus*, ait Proculus, *est is qui nullius alterius populi potestati est subjectus, sive is foederatus est* &c. Liber ergo generis vicem obtinet. Populi enim alii sunt liberi, alii stipendiarii; ex liberis alii foederati, alii sine foedere. Per liberos autem populos intelligere videtur Cicero socios atque amicos populi Romani, quibus cum nullum foedus scriptum intercedebat, ut patet ex pag. 389. *Sed cum est illud imperitissime dictum de populis fundis* &c.

Per-

Permittendum esse videatur. Haec permissio dupliciter intelligi potest. Primo, ut Romani petentibus sociis ac foederatis id permiserint, ut leges suas adsciscerent, quemadmodum doctissimus Bullialdus censuit. Secundo ut id fieri passi fuerint Romani & dissimulaverint, quae tacita permissio dici potest. Certe Cicero id postulatum fuisse non dicit.

Ut statuant ipsi non de nostris, sed de suis rebus, quo jure uti velint. Hoc est quod ait Cicero infra pag. 388. *Videbat enim populos de suo jure, non de nostro fundos fieri solere.* Ex quo patet, fundum fieri nihil aliud esse, quam statuere & velle seu auctorem esse, & sententia atque auctoritate sua aliquid comprobare. Notandum porro discrimen est inter haec duo, *suo jure & de suo jure.* Populi non fiebant fundi suo jure, sed beneficio populi Romani. Fiebant tamen fundi de suo jure, ut de suis rebus statuerent.

De nostra vero Rep. de nostro imperio, de nostris bellis, de victoria, de salute, fundos populos fieri voluerunt. Id est Majores nostri noluerunt, ut populi liberi ac foederati de Rep. nostra, de bellis & victoriis quidquam statuerent, neque ut eas leges quae ad statum rei Rom. pertinent, sibi adsciscerent. Fere enim in eas leges, quae de jure civili latae essent, fundi populi fiebant, non vero in eas leges, quae ad jus publicum populi Rom. spectabant. Hinc est quod superius dixit Cicero. *Innumerabiles aliae leges de jure civili latae sunt* &c. & longe post loquens de lege Gellia, qua sancitum erat, ut cives Rom. essent ii quos Pompeius ex consilii sententia, id est causa cognita civitate donasset. *Huic*, inquit, *generi legum fundos populos fieri non solere.*

Atqui si imperatoribus nostris &c. Ut haec cum superioribus cohaereant, sic interpretari oportet. Atqui si Imperatoribus nostris, & Senatui & Populo non licebit fortissimum quemque ex foederatis & sociis civitate donare, nisi fundi, id est auctores facti fuerint; foederati statuent de nostro imperio, de nostra Rep. de nostro jure, de nostris bellis ac victoriis: atque ita in eorum potestate situm erit an fortissimos viros in nostram civitatem adsciscamus, privabuntque nos, si voluerint, opera atque auxilio fortissimorum virorum. Caetera deinde satis plana atque aperta sunt, ut jam interpretatione nostra non egeant.

Ex his intelligitur nomen *fundus*, cum de populis dicitur, non significare statum quemdam aut conditionem populorum, eo modo quo, cum populus liber aut foederatus ac socius appellatur, status & conditio illius populi declarari solet. Fundus enim populus nihil aliud est quam auctor subscriptorque. Itaque populus non dicitur fundus esse, sed fundus fieri. Quod quidem in omnibus Ciceronis locis, in quibus populorum fundorum mentio fit, observare licet. Et hoc est quod Pithoeo aliisque quampluribus ansam erroris videtur praebuisse, qui existimaverunt nomine fundorum populorum, conditionem aliquam statumque certum designari. Cum tamen populi fundi non fiant, nisi ei legi quam adsciscunt; fiantque fundi legi populi Rom. eodem modo, quo fundi fiunt venditioni, cum locum aut agrum publicum vendunt. Ut igitur ex eo, quod populus aliquis fundus factus fuerat, cum locum aliquem alienaverat, quemadmodum docet Festus, non recte quis conclude-

ret, peculiarem esse conditionem populorum fundorum, ita neque ex eo quod populi fundi fiant legi cuipiam populi Romani. Neque vero unquam Cicero populos fundos simpliciter appellat, nisi semel, cum ait: *Sed cum est illud imperitissime dictum de populis fundis* &c. Quod tamen non ita accipiendum est, quasi certum genus esse populorum fundorum crediderit Cicero: sed populos fundos dixit pro iis, qui fundi, id est auctores fiunt. Idque praeter ceteros locos, quos in hac epistola adduxi, satis declarat alter ex eadem Oratione, ubi agit de lege Servilia: *Nemo unquam est de civitate accusatus, quod aut populus fundus factus non esset, aut quod foedere civitatis mutandae jus impediretur.* Et paulo post: *Num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur, aut Servilia lege, aut ceteris quibus Latinis hominibus propositum aliqua ex re praemium civitatis.* Ubi scribendum videtur, *legi Serviliae.*

Secundo notandum est, populos fundos revera liberos fuisse & sui juris, ut recte a doctissimo viro Nic. Rigaltio est observatum. Populi enim fundi erant aut socii aut foederati populi Romani, quibus permittebat populus Rom. ut legem aliquam adsciscerent. Agellius vero etiam ad municipia civium Rom. id nomen extendit. Ipse quoque populus Rom. recte dici possit fundus factus fuisse legibus Atheniensium, quas per Decemviros descriptas voluit & adscivit.

Tertio observandum est, non in omnes leges populi Rom. fundos populos factos fuisse, sed in eas duntaxat, quae essent de jure civili, aut quae ad commodum ipsorum pertinerent.

Postremo illud annotandum est, Ciceronem tametsi in explicatione populorum ab adversario Balbi minime dissentiret, tamen in explicatione illius verbi diutius immoratum esse, propterea quod accusator ille Balbi nimium foederatis tribuendo, de jure atque auctoritate populi Rom. aliquid minuisse videbatur. Cum enim Gaditanus ille dixisset, ex foederato populo neminem potuisse fieri civem Romanum, nisi is populus fundus factus fuisset; sic fundum fieri populum explicabat, cum scita ac jussa populi Rom. sua sententia comprobaret. Quae verba auctoritatem aliquam videbantur innuere, quasi foederati de legibus ac scitis populi Rom. statuerent quae vellent. Quamobrem Cicero vim juris ac verbi illius pluribus explicandam putavit; ut doceret, fundos populos fieri beneficio populi Romani, nec suo jure, sed permissu ipsius, adsciscere leges, non quas ipsi vellent, sed quas populus Rom. permisisset. Denique non de populi Rom. rebus ipsos statuisse, sed de suis duntaxat. Hinc toties verba illa repetit atque inculcat, *ut populi fundi beneficio nostro non suo jure fiant.* Et paulo post, *Id si est ejusmodi ut populis liberis ac foederatis permittendum esse videatur, ut statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus* &c.

Haec habui quae de prisco jure populorum fundorum ad te scriberem, in quo explicando viros doctissimos, Sigonium, Manutium, Antonium Augustinum, & Hotomanum deceptos esse video, qui aliter a Cicerone, aliter ab adversario Balbi fundos populos explicari crediderunt, & Ciceronem causae suae favisse. Quam quidem illorum sententiam Vir excellentis ingenii Adrianus Turnebus in Lib. IV. Adversariorum, merito improbavit. Illud etiam corollarii loco hic adjiciam, accusatorem Balbi Gaditanum civem fuisse, qui cum civitatem suam reliquisset, & in civi-

civitatem Rom. fraude irrepsisset, judicio publico damnatus fuerat, ut ei objicit Cicero his verbis. *Ignosco tibi si neque Paenorum jura calles; reliqueras enim civitatem tuam, neque nostras potuisti leges inspicere: ipsae enim te a cognitione sua judicio publico repulerunt.* Et multo post: *Re denique multo ante Gadibus inaudita, fore, huic ut ab illo periculum crearetur, gravissima tum in illum civem suum Gaditani Senatusconsulta fecerunt.* Ex quo apparet, accusatorem Balbi non fuisse civem Romanum. Neque enim si civis Rom. fuisset, illum poena & mulcta afficere ausi fuissent Gaditani, & quidem Senatusconsulto in eum publice facto. Licebat porro foederatis accusare apud populum Romanum, ut tum hoc exemplo, tum ex lege Servilia apparet, cujus meminit Cicero in Oratione pro Balbo, qua Latinus, id est foederatus, qui Senatorem Rom. reum peregisset, civitatem Rom. adipiscebatur. Sane Proculus in lege 7. de captivis, notat homines ex civitatibus foederatis apud Magistratum populi Rom reos factos & damnatos fuisse.
Vale. Lutetiae Parisiorum pridie Kalendas Novembres.

Carolus Fabrottus ad superiorem epistolam haec notavit. Ubi dixi legem Juliam ad jus publicum pertinuisse, & civitatem fuisse juris publici. Ad haec ille „ sic notavit; Jus quidem publicum civitatis & Imperii proprium est: jus civile „ privatum est. Jure publico civitates reguntur: jure civili cives. Ut autem ci„ vitas sociis communicetur, ad jus publicum non pertinet. Sed hoc agitur tan„ tum ut socii jure civium utantur.

F I N I S.

COR-

CORRIGENDA
ET NOTIS
ADDENDA.

Ag. 10. lin. ult. in notis poſt Needhamium citatum, *adde:* tum Valeſium noſtrum ad Euſeb. de Martyrib. Palaeſtin. ad finem Lib. VIII. Hiſt. Eccleſ. cap. 5.

Pag. 11. lin. 22. quin hic Hierocles: *ſcribe:* quin ille ſit Hierocles.

Pag. 13. ad finem capitis V. *haec ſubjunge.* Quae autem a Valeſio hoc in capite de Hierocle, ejusque patria, & aetate, obſervata ſunt, & in notis contra Pearſonum animadverſa, illa pluribus confirmabunt & inluſtrabunt ea, quae de Hierocle, variisque ejusdem nominis apud veteres memoratis, collegit Vir ſuperioris ſeculi inter primos maſculae eruditionis vindices cenſendus, Thomas Reineſius, in Eponymologico inedito, quod multae induſtriae ac doctrinae opus poſt fata auctoris cum nondum lucem adſpexerit publicam, non ingratum fore lectori arbitror, ſi pauca haec de Hierocle, inde a me excerpta ac deſcripta, ſpeciminis loco exhibeam, quae debemus benignitati Celeberrimi Viri, & amici noſtri Jacobi Philippi D'Orville, qui inter alia plurima & egregia literaria κειμήλια, quorum locuples & generoſus poſſeſſor eſt, hunc etiam theſaurum ſervat, ejusque uſum ea, qua aliorum conatus promovere ſolet, facilitate nobis conceſſit.

„ *Hierocles*, familiaris Arceſilai Philoſophi. *Laert. in Arces. & Menecl.* Hic eſt „ cui Crantor libellum περὶ πένθους inſcripſit de filiorum obitu lugenti. v. *Cic. in* „ *Lib. IV. Acad. Queſt. cap.* 43.

„ *Hierocles & Menecles* Alabandenſes e Caria fratres, Aſiaticorum Rhetorum prin- „ principes, auditi Ciceroni *Lib. II. de Orat.* (cap. 23.) *& in Bruto.* (cap. 95.) *Strab.* „ *Lib. XIV.*

„ *Hierocles* Philoſophus Stoicus, vir ſanctus & gravis Tauro Platonico apud Gell. „ Lib. IX. cap. 15. Fortaſſis hic eſt Hierocles Hyllarimenſis, ex oppidulo Cariae „ Hyllarima, ὁ ἀπὸ ἀθλήσεων εἰς φιλοσοφίαν ἀχθεὶς Stephano. cujus verba iſta auſu „ parum cauto felicique ſic interpretatur *Johan. Pearſonus*, Collegii S. Trinitatis „ Cantabrigiae Praepoſitus, *Prolegom. ad Hieroclem* περὶ προνοίας καὶ εἱμαρμένης, ut „ Hierocles ex perſecutore, (hoc enim ſignificari vocula ἀθλήσεις) factus fuerit „ Philoſophus, & hac ratione Hierocleas, quos ego diſtingui oportere doceo, „ quatuor magno errore in unum redigit, & manifeſtam verbis Stephani vim in- „ fert. Sunt enim huic h. l. ἀθλήσεις, ἆθλοι, athletarum quodvis genus ἐπιδείξεις &

„ ex-

„ exercitia, vel etiam in ſpecie ἡνιοχείας, ἡνιοχεύσεις, aurigationes, quadrigarum
„ in circo agitationes & certamina: quam artem cum aliquamdiu profeſſus in ſol-
„ lemnibus conventibus fuiſſet Hierocles, animum ad Philoſophiam adplicavit; &
„ cum Euſebius μαρτυρίων ἀθλήσεις dixit, nihil aliud quam ἀγῶνας, κακοπαθείας &
„ certamina eorum pro Fide tenenda, ponenda autem vita, ſignificare voluit,
„ abſonumque & prorſus alienum eſt, quod de perſecutione argutatur *Pearſonus*:
„ cujus πολὺν ῥεμβὸν circa Hierocleas animadvertat quisque inde, quod Hyllari-
„ menſem cum Alexandrino, Judicem & σκώπτην cum Philoſopho, Philoſophum
„ cum Praefecto confudit; Scriptor vero ἱππιατρικῶν quo referendus eſſet ignora-
„ vit, vel pervidere non potuit. Ea vero deſultoria levitate, qua quae ſeparata
„ maxime fuerunt, temporibusque & locis diſcreta copulantur, hiſtoriam tempo-
„ rum, rerum & perſonarum foede corrumpi neceſſe eſt.

„ *Hierocles*, quem in Athenaei Lib. XIV. reperiſſe putant de ſtatita placentae
„ genere, huc referri non debet, neque enim πλακουντογράφος iſte Hierocles,
„ neque, uti propugnat Pearſonns d. l. *Jatrocles* eſt, ſed *Patrocles*, quae adpellatio
„ Graecis uſitata fuit, iſta minime.

„ *Hieroclem* ἐν τοῖς Φιλίσορσι laudat Stephanus in Βραχμᾶνες, in Ταρκυνία, &
„ *Tzetzes Chiliad. VII. Hiſtor.* 44. unde apparet eum varias regiones perluſtraſſe,
„ viſu digna raraque quaevis conſignaſſe, & in libros, quos ideo inſcripſit φιλί-
„ σορας, retuliſſe, adnumerandumque eum Geographis poſt Strabonem. Non in-
„ commodum eſt huic adſcribere, quae de colonia Lacedaemone in inſulam
„ Theram ducta & condita a Batto Cyrene narrat ex Hierocle *Scholiaſt. Pindar.*
„ *Pyth. od. IV.* & ex parte *Tzetz. ad Lycophron. v.* 886.

„ *Hierocles* AUG. Lib. Diſpenſator operum publicorum in *Rom.* 54. *Cl.* 9.

„ *Hierocles* Caricum mancipium & auriga, inceſtator etiam Elagabali, occiſusque
„ una cum Domina, *Dio* & *Theod. Metoch. Hiſtor. Rom.*

„ *Hierocli* cuidam privato reſcripſere Impp. D. & M. Cos. ao. D. 294. *in l.* 22.
„ *C. de rei vindicat.*

„ *Hierocles*, cujus duos libellos περὶ τῆς τῶν ἵππων θεραπείας inter Collectanea ve-
„ terinariae ex *Africano*, *Agathotycho*, *Anatolio*, *Apſyrto*, *Caſio*, *Diophane*, *Hime-*
„ *rio*, *Pelagonio*, *Theomneſto*, excerpta, & tria praeterea capp. in XVI. Geoponi-
„ corum legimus, cauſidicus fuit: ſic enim ipſe in *prooemio ad Baſſum*, cujus ro-
„ gatu laborem eum, quamquam a profeſſione ſua extrarium, ſuſceperat, in Tri-
„ bunalibus copiam ſui facere petentibus ſolitus, & tempora Conſtantini M. pro-
„ xime praeceſſit. In hunc optime conveniunt quae de Hierocle Imp. Diocletia-
„ no referuntur a ſcriptoribus. Caeſarienſem Philoſophum adpellat *Betulejus Comm.*
„ *ad Lactant. Lib. V. cap.* 2. pro Philoſopho Alexandrino Suidae habet *Pearſonus l. d.*
„ Sed nec *Lactantius*, nec *Euſebius Pamphili*, qui intimius noverunt hominem, Phi-
„ loſophis eum accenſent. Hoc de eo potius, fuiſſe unum e numero Judicum τὰ
„ ἀνωτάτω καὶ καθόλου δικαστήρια πεπιστευμένον, ut loquitur de eo *Euſebius*, non intel-
„ lectus ab Interprete Latino, nec ab editore ejus noviſſimo *L. Holſtenio*: Cum

„ persecutio Christianorum decima ferveret in Bithynia, ejusdem facem & tubam
„ se praebuit hic Hierocles, quippe non contentus Fideles sententiis damnatoriis
„ adflixisse, etiam mordere eos & stylo confodere ausus est. Libellos enim duos
„ horribiles, inscriptos φιλαλήθεις, ad Christianos elucubravit, in quibus impu-
„ denter adserto, *Philostratum doctiorem & veritatis studiosiorem scriptorem esse quam*
„ *Euangelistas*, Apollonium Tyaneum, infamem magum, & circulatorem Servatori
„ nostro non solum comparavit, sed & praetulit; quod etiam alios ejus temporis &
„ notae paganos tentasse ῥήσεις quaedam *Augustini & Marcellini Ep.* 4. 5. & 49. ad-
„ firment. *Philalethem* istum refutasse fertur *Eusebius Pamphili*; sed in iis, quae
„ ejus habemus hodie, Philostratea, quibus Apollonium celebravit in Libb. VIII.
„ tantum excussit, adlataque initio tractatus unica & brevi Hieroclis ῥήσει recta
„ transiit ad Philostratum, eumque ordine percurrit, fortassis latratus canis &
„ blasphemias divulgare amplius & repetere non sustinens. Sed quas tamen qua-
„ les fuerint, de scripturarum contrarietate, de ruditate Apostolorum, de Petri &
„ Pauli dissidio, quae omnia a *Celso* & *Porphyrio* mutuari potuit, e *Lactantio*, cui
„ notus visusque fuit Nicomediae Hierocles l. d. cognoscere licet. *Aeneae Gazaeo*
„ Philosopho Christiano e Platonicis, qui Hieroclem Alexandrinum, de quo
„ mox, praeceptorem suum dixerat *Dial. de resurr. Mortuor.* Hierocles hic est
„ ὁ προβαλλόμενος τὰ θαυμάσια ie. *rerum miraculosarum jactator*, scil. in illa Apol-
„ lonii cum Christo comparatione, quam vidit legitque *Aeneas*; producit enim
„ inde fabulosam de Myrone, quodam ephebi Corcyrensis foedo amatore, & fide
„ indignam narrationem prodigiosis nugis *Philostrati*, quem sequebatur, ab eo super-
„ additam. Prorsus autem consentaneum est, *Hieroclem* eum, qui causidicinae in
„ Foro inque Tribunalibus operam suam advocationibus aliquamdiu locaverat pro-
„ baveratque, tandem in Judicum ordinem allectum fuisse. Dictam modo contra
„ Philalethen Hieroclis, vel potius contra Philostratum de Apollonio τερατολογοῦντα
„ πραγματείαν claudit Eusebius brevi commendatione adversus Fati necessitatem,
„ quam Apollonius, ut liquet e Lib. VII. & VIII. sic adstruxerat, ut ἄτρεπτα εἶναι
„ ἃ κλώθουσιν αἱ Μοῖραι contenderit, inserens praeterea, si cui fatum destinaverit esse
„ architecto, eum, si vel ambabus manibus truncetur, fore nihilominus archite-
„ ctum; & si cui palmam in arte sagittandi decreverit, eum vel oculis captum a
„ scopo non aberraturum esse. Id vero dogma quod tollat τὸ ἐφ' ἡμῖν arbitrii nostri
„ libertatem, negetque Deum & providentiam, explodit ea quam dixi commenta-
„ tione *Eusebius*. Hanc cum fugientibus oculis, & tanquam per transennam in-
„ spexisset *Jonsius*, Hieroclis περὶ προνοίας ἢ εἱμαρμένης libros ibi refutari ab *Eusebio*
„ putavit, *Lib. III. Hist. Philos. cap.* 18. & ne tempora opinioni suae reclama-
„ rent, alium quemdam a Pamphili Eusebio Auctorem anti-philalethis eumdem-
„ que Hieroclis de Provid. & Fato adversarium Eusebium finxit, quae delira &
„ intoleranda sunt. Qua enim fronte Eusebio adjudicare ausit, quod totius anti-
„ quitatis consensu, testimonio Photii Cod. XXXIX. tot Manuscriptorum, editorum-
„ que codicum fide ei tributum omnes novimus? Et quemnam dicet nobis Euse-

„ se-

„ sebium suum, unde domo, quando, ubi fuerit, cui Historicorum notus di„ ctusve? Imo Apollonium Philostrati ipso nomine compellat Eusebius, cum adver„ sus Fati necessitatem disputat. *Hieroclem* vero scriptorem τȣ̃ περὶ προνοίας ϰ̀ εἱμαρμ: „ quippe longe iuniorem & qui aliter, utpote secundum Platonem, de fato sensisse „ nec ἀλόγιστον ἀνάγκην Genethliacorum, nec τὴν Στωικὴν βίαν admisisse compertus est, „ refutare nusquam adparet.

„ *Hierocles*, ἔπαρχος Ἀλεξανδρείας Epiphan. Haeres. 68. ubi de secta Meletii; i. e. „ praefectus Augustalis Alexandriae. Fuit iste tempore persecutionis a Diocletiano, „ proposito de Christianis toto orbe tollendis, & destruendis ecclesiis edicto „ Nicomediae, anno ejus imperii XIX. D. 303. excitatae, exercitae videlicet in „ Asia, Oriente & Aegypto, continuataeque a Galerio, cui purpuram cesserat „ Diocletianus. v. *Sigon. Lib.* I. *de occid. Imp.* Unde manifesto deprehenditur di„ versus esse ab illo in Bithynia judice, & rabula Christo-mastige, & frustra labo„ rare *Pearsonum* l. d. conjiciendo, a Diocletiano missum promotumque Alexan„ driae praefectum fuisse. Neque enim hujus rei vel nota quaedam levis vel uni„ cus testis est. Diocletianus autem & Maximianus Herculius Augg. eo ipso anno „ deposuerunt imperium, Galeriusque Maximianus d. Armentarius haeres Diocle„ tiani in Aegypto factus est, uti Constantius Maximiani senioris successor in Occi„ dente.

„ *Hieroclem*, cujus ἔμμετρον τεμάχιον hoc μή δ' αἰόλιζ' αὐτὰν *ne deceperis ipsam* (αἰο„ λίζειν enim est ἀπατᾶν) laudatur a Scholiaste Theocriti ad Idyll. I. v. 56, inter „ incertae aetatis & conditionis scriptores hactenus numeramus: Similiter illum, „ cujus ἀστεῖα simplicitatis & ineptiae scholasticae exprimentia capp. XXIX. Graeco„ Latina, initio hujus seculi *Melch. Goldastus* primus vulgavit.

„ *Hierocles* Consularis Syriae Coeles, *l. 2: C. quorum adpell. non recip. & l. 7. C.* „ *Theod. eod.* Coss. Leontio & Gall. a. D. 344. & Coss. Phil. & Gall. a. 348. *l. 6.* „ *C. Th. de jure Fisci.*

„ *Hierocles* Alypii filius ex vircario Britanniarum Imp. Valente. *Amm. Marc.* „ *Lib. XXIX.*

„ *Hierocles* Alexandrinus Philosophus, aequalis Proclo, Lycio & Syriano. *Damasc.* „ *in vita Isidori Philos. apud Photium CCCXLII.* Timagenis filium vocat *Theophyl.* „ *Simoc. extr.* φυσ. ἀπορ.ιῶν, laudatque cum Damascio, Ambrone, Imbrasio, qui „ eum Ammonio, Plotino, Origeni, Porphyrio, Jamblicho supponit & Plutarcho „ Atheniensi. Praeceptor hic fuit Aeneae Gazaei; Hic *in Dial. de resurr. mort.* de „ quo non dubitare debuit *Barthius*: multo vero minus commentarium in aurea „ carmina Pythagorae tribuere alteri aetate altiori: est enim & hic & illo idem„ met ipse. Neglexit etiam summa incuria datos characteres temporum *Pearsonus*, „ eoque in puerilem errorem incidit, ut scripta hujus Hieroclis Alexandrini Phi„ losophi, Hierocli Nicomediensi seu Diocletianeo, annis sesquicentum majori, „ adsignaret contra auctoritatem *Damascii*, quem nec *Barthius* agnovit, & excer„ ptoris ejus Suidae. Refert *Suidas* sine dubio e Damascianis, quae integriora ha„ buit quam quae dedit *Photius*, eum profectum Constantinopolin indignationem

„ Imperatoris incurrisse, tractumque in judicium a sex lictoribus ad sanguinem „ usque flagellatum, exilioque damnatum fuisse; reversum autem post Alexan- „ driam, more solito scholam habuisse. Viderit *Pearsonus*, qui φιλόσοφον Ἀλεξαν- „ δρέια Suidae, & ἔπαρχον Ἀλεξανδρείας Epiphanii, eumdem hominem constituit, „ quomodo Ictis persuadeat virum praefectura Augustali illustrem, fustuariae sub- „ ditum poenae; vel flagellorum castigatione in servos & tenuiores constituta, „ *l.* 10. *D. de poenis*, admonitum fuisse. Hunc esse existimem, qui citatur a *Sto-* „ *boeo* 1. *Ecl. Physic. c.* 7. & *Ethic. extr.* ἐν τῷ πῶς χρηστέον τοῖς θεοῖς, & alibi, πῶς „ χρηστέον ἑαυτοῖς. πῶς χρηστέον τοῖς γονεῦσι. πῶς χρηστέον συγγενέσι. πῶς πατρίδι χρηστέον. „ περὶ γάμου. περὶ φιλαδελφίας. περὶ οἰκιῶν. Et quid ni haec sint τὰ φιλοσοφούμενα „ Hieroclis, e quorum secundo quaedam allegat *Apostolius Cent.* 8. *prov.* 20. Plato- „ nis sectatorem fuisse luce meridiana clarius fit legentibus libros ejus περὶ προνοίας „ καὶ εἱμαρμένης καὶ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν πρὸς τὴν θείαν ἡγεμονίαν συντάξεως ad Olympiodorum; „ itemque *Damascium l. d.* etsi a quibusdam inter Pythagoreos recenseatur, fortas- „ sis quia χρυσᾶ ἔπη Pythagoreorum Commentario illustravit: *v. Suid.* Eum Graeco- „ Latinum nuper ediderunt Londinenses addita carminum versione duplici, altera „ *Joh. Curterii*, altera *Theod. Marcilii;* itemque adnotationibus tam hujus, quam „ *Frid. Sylburgii.* Libros ejus de Provid. & Fato excerpsit *Photius cap. CCXIV.* & „ *CCLI.* Scripsit etiam notante *Labbaeo Novae Biblioth. p.* 171. Commentar. in Alcib. „ primum Platonis, ἢ περὶ ἀνθρώπου φύσεως, & Gorgiam ejusdem explicavit. „ Praeter haec συχνὰ βιβλία ejus fuisse indicat *Suidas* non expressis eorum argu- „ mentis.

„ *Hierocles* Grammaticus, Byzantinus puto, auctor Συνεκδήμου, Comitis peregri- „ nationis. Ita reddidit *Vales. ad Ammian. Marc. Lib. XXXI.* vel conviatoris, quasi „ inscripsisset Συνοδοίπορον Συνοπαδὸν, vel notitiam Provinciarum seu Imperii Orien- „ talis, cujus verba quaedam de dicti Imperii praefecturis LXIV, Urbibus vero „ DCCCXXXV. refert *Constantin. Porphyrog. l.* 2. *Themat. c.* 1. Integram vero in „ altera parte Syntagmatis Geographiae editurum se promisit *Lucas Holstenius.*

Pag. 18. lin. 31. in notis post illa, *ad Pollucem praefatione pag.* 33. & *seqq.* adde: tum Boecleri Dissertatio de Lexicis, quae legitur in Adpendice Ejus Dissertationum Academicarum pag. 101. & seqq.

Pag. 19. lin. 17. ex loco Aeliani &c. adducto. lege *ex verbis adductis.*

Ibid. lin. 18. Fluctuasse etiam quondam hoc in loco. *lege*: Fluctuasse etiam hic quondam cum viderem &c.

Ibid. lin. 21. ad locum hunc inlustrandum. *haec deleri possunt.* Ibid. *pro* humamtate, *scribe* humanitate.

Pag. 24. lin. 25. habet Perizonius: *insere haec:* Ea autem, quae in pyram conjiciebantur, ἐντάφια Graeci vocant, sive generali vocabulo, δῶρα, ut *munera,* & *dona* suprema Latini. vide Valesium ad Excerpt. Peiresc. pag. 106. Heraldum ad Martialem pag. 94. & quos laudat Wolfius ad Plutarch. Fragm. de Nobil. Tom. IV. Anecd. Graec. pag. 216.

Pag. 25. lin. 35. post Scip. Gentilem pag. 202. *ista addenda*: indicat hunc Ennii locum Glossator Petronii ad illum versum in cap. 93. Satyr.

——— ultimis ab oris
Adtractus Scarus, atque arata Syrtis.

Ubi Glossae veteres: *Scarus piscis nobilissimi genus, mari Carpathio frequens*, cerebrum Jovis *dictus ab Ennio.* quae totidem verbis repetuntur in iisdem Glossis ad cap. 119. vide & Hieron. Columnae Comment. ad Ennium pag. 158. Ed. Cl. Hessel. desumtus autem est ex fragmento Phagesiorum Ennii, quod habetur in Pithoei Catalectis in fine Lib. IV. Epigram. Veter. quos Ennii versus ex Graeco fonte derivatos, & quidem ex Archestrati Gastronomia desumtos esse notat Dan. Heinsius Lib. II. de Satyr. Horat. pag. 103.

Pag. 26. lin. ult. *adde*: eamdem curam de edendis Graecis Rhetoribus in animo etiam habuit Maussacus, qui in notis ad Harpocration. pag. 352. promittit veterum Rhetorum orationes Latine a se versas, & notis inlustratas.

Pag. 27. lin. 2. in notis. *post*, Rhenaea Delo vicina. *adde*, quam inter Cycladas Delum cingentes enumerat etiam Constantin. Porphyrog. Lib. I. de Themat. pag. 51. ubi Ῥίνεια vocatur, quomodo etiam scribitur in loco Plutarchi apud Spanhemium ad Callimach. pag. 487.

Pag. 28. lin. 4. in notis. *post* adnotavit hic Valesius: *inserenda haec*: quin & tradit Pausanias Lib. V. cap. 6. apud Eleos legem fuisse, ut feminae quae ad Olympicos ludos penetrasse deprehensae fuerant, saxo praecipitarentur: & hac in re exemplum etiam hujus Pherenices unicum, cui id concessum fuit, refert. Ubi vide quae de illa, & discrepantia Auctorum veterum in nomine hujus feminae, dum alii eam *Callipatiram*, vel *Pesidoram*, aut *Eucleam*, pro Pherenice vocant, in notis suis habet Kuhnius. Plura de hac lege habent Potter. &c.

Pag. 29. lin. 20. init. cap. *quod inscribi debet* περὶ βασιλικοῦ λόγου. *nota*: Idem monuit Valesius in notis ad Euseb. Orat. de laudib. Constantin. cap. 10.

Pag. 33. ima pagina in fine notae, illis, quae de *Charmide* observavi, *haec addenda*: Apud Quintilianum etiam Lib. XI. Institut. cap. 2. cum vulgo legeretur, *Quare & Carneades & Scepsius Metrodorus, quos Cicero dicit usos hac exercitatione, sibi habeant sua.* optime *Charmadas* ex ipso Cicerone restituendum esse vidit Davisius, merito id probante Patruo meo, qui nonnulla alia ibidem de Charmada habet.

Pag. 35. cap. XXX. Hoc & proxime sequens caput non suo loco posita erant in scripto exemplari. Primum caput XXX. melius inseretur post Lib. II. cap. 10. sequens autem rectius ponetur post ejusdem libri cap. 14.

Pag. ead. lin. ult. in nota *adde*: iisque, quae de significatione verbi χειμάζειν ibidem profert, adde Menagium ad Diog. Laërt. Lib. X. in Addendis pag. 18. Ed. Lond. in fol.

Pag. 37. lin. 30. in verbis Stephani: Αἰγιμὸς γάρ: *nota*: ita in omnibus editis male excusum, unde & sic in Valesiano exemplari habebatur. Sed recte

Berkelius fide codicum ſcriptorum Αἰγίμι☉ reſtituit: & ex Scholiaſte Pindari id etiam monuit Holſtenius.

Pag. 38. lin. 34. poſt citatum Fabricium in Bibl. Graec. *haec inſerenda*: Quod autem Scholiaſtes Apollonii Rhodii ſine addito auctoris nomine ſimpliciter tantum laudet ὁ τὸ Αἰγίμιον ποιήσας, id frequens eſt apud Grammaticos antiquos, quando ad partes vocant poëmata aut ſcripta, quorum verus auctor ignorabatur, indicatis tantum eorum operibus, de quo egregie agit Mauſſacus ad Harpocration. pag. 91.

Ibid. lin. 38. ut ſtatim notavimus, *lege*, ut modo notavimus.

Ibid. in fine ejusdem notae, *poſt illa*, ut monuit Berkelius: *haec adde*: Id autem Heſiodi poëma Ἠοῖαι μεγάλαι, ἢ Γυναικῶν κατάλογ☉ vocatum fuit, ejusque fragmentum eſſe ſcutum Herculis, putat Septim. Flor. Chriſtian. ad Ariſtophanis Irenam v. 837. & Canterus Lib. IV. Nov. Lect. cap. 3. qui addit opinionis ſuae auctorem etiam eſſe virum doctiſſimum Joh. Auratum. Sed Vir doctus in Miſcellan. Obſervat. vol. III. Tom. I. pag. 81. Ἀσπὶς Heſiodi non eſſe fragmentum operis Ἠοῖαι dicti exiſtimat, ſed potius alterius poematis quod vocatum eſt γενεαλογίαι ἡρωϊκαὶ ſive ἡρωγονία. Citatur etiam a Diomede Grammatico Lib. III. pag. 408. Ed. Putſch. *Exegetici poëmatis ſpecies ſunt tres. Hiſto-rice qua narrationes & genealogiae componuntur, ut eſt Heſiodi* γυναικῶν κατάλογ☉. Cujus locum habet Valeſius ad Harpocration. pag. 77. ubi & obſervat Heſiodum etiam ſcripſiſſe virorum Catalogum, & inde *Heſiodum* ἐν καταλόγοις citari a Scholiaſte Homeri. indicat illud ipſum Heſiodi opus Eunapius in Aedeſio pag. 60. Ed. Commelin. οὐ γὰρ τὰς Ἡσιόδου καλουμένας Ἠοίας ἐσπευδον γράφειν. & Servius ad Virgil. Lib. VII. Aen. v. 268. *Heſiodus etiam* περὶ γυναικῶν, *inducit multas Heroidas optaſſe nuptias virorum fortium.* Plura hac de re habet Langbaenius ad Longinum περὶ ὕψους Sect. IX. pag. 56. Ed. Tollii. qui tamen putat ἠοίας μεγάλας & Γυναικῶν κατάλογον Heſiodi diverſum carmen, neque ſcutum Herculis fragmentum iſtius operis, ſed diſtincta poëmata fuiſſe, id quod contra Canterum & Caſaubonum adſerit. vide etiam Kuhnium ad Pauſan. Lib. I. cap. 3. pag. 8. Quin & ad exemplum Heſiodi Catalogum Heroïdum ſcripſiſſe Lucanum cenſet Scaliger ad Catalecta pag. 280. ubi verſus illos *Thebais Alcmene* &c. profert, quos citat Lutatius ad Statii Lib. IX. Theb. 424. ſed apud quem vulgo *in catagonio* legitur, cum *catacauſmo* ſcribendum ſit, ut notavit Eruditiſſimus Oudendorpius ad vitam Lucani. Sed & Statium ipſum in Catalogo ſaepiſſime ad partes vocat idem ejus Scholiaſtes, ut ad Lib. VI. v. 909. VIII. 364. & 707. Lib. IX. 745. & Lib. XI. v. 45. quo in opere an Statius celebrium Heroum ac Ducum laudes deſcripſerit, non facile eſt judicare.

Pag. 40. lin. 42. *poſt*, vid. Meurs. in Libro de Piraeeo cap. X. *adde*: tum quae de diverſis magiſtratibus apud Athenienſes in Reipublicae mutatione notavit Valeſius, operoſe & erudite exponit Perizon. in notis ad Aelian. Lib. V. cap. 13.

Pag. 41.

Pag. 41. lin. 1. *bem de* legem tulit. delendum illud *bem.*

Ibid. lin. ult. *adde*: quae Boxhornii nota desumta est ex illius Dissertatione de Amnestia, quae legitur inter Boxhornii Dissertationes Politicas num. XIX. pag. 402. & seqq. plura vide apud Schottum ad Senecae Controv. XXXII. & in notis Doctorum ad Justin. Lib. V. cap. 10. §. 11. Adde Boecleri Dissert. de Amnestia cap. 2. pag. 595. inter Ejus Dissertationes Academicas.

Pag. 43. lin. 29. *post*, in Edit. Casaub. *adde*: tum Synesius in Narratione de Dionis vitae instituto, quam Graece a Synesio factam Latine vertit Petavius an. 1604.

Pag. 47. lin. ult. *post* notavit Olearius: *adde*: hic autem idem est Favorinus, inter veteres Criticos clarus, quem saepe de grammaticis quaestionibus disputantem inducit Gellius. vid. infra ad Vales. Lib. I. de Critic. cap. 15.

Pag. 48. in nota lin. 8. *adde*: de Prusa urbe vide etiam Scalig. ad Euseb. Chronic. num. 882. pag. 84. ubi in Codice Palatino Προῦσα legi non Περσίας testatur Schursfleisch. in Notit. Biblioth. Vinariens. pag. 245.

Pag. 49. lin. 38. *quae & Cuis.* lege *Cius.*

Ibid. lin. 41. post *opus non erit.* adde: Tollius etiam in notis suis pag. 373. ita explicat, ut ante eum jam fecerat Palmerius.

Ibid. lin. ult. post Salmasium laudatum, *haec adde*: & ita in plurimis Prusensium nummis ab Holstenio ad Stephan. Byzant. pag. 264. prolatis constanter habetur, ΠΡΟΥΣΙΕΩΝ ΠΡΟΣ ΥΠΙΩ. & sic similiter in Actis Latinis Concilii Nicaeni, *Hesychius Prusensis juxta Hypium fluvium*, ut hic corrigit Valesius, scribendum esse monuit Illustr. Spanhemius inmortali opere de Praestant. & Usu Numism. Dissert. IX. pag. 889.

Pag. 50. in nota, ubi de *apio* Nemeonicarum praemio agitur, post versum èx Antholog. Graeca citatum *adde.* Artemidorus Lib. V. Oneirocr. §. 8. pag. 254. ἔδοξέ τις ἐν Νεμέᾳ ἀγωνίζεσθαι ἀνδρῶν πάλην, καὶ νικᾷν, καὶ στεφανοῦσθαι &c. καὶ δὴ ἐνίκησε τῷ τοῦ εἴδους λόγῳ, διὰ τὸ σελίνῳ τῷ ἐν Νεμέᾳ τοὺς νικῶντας στεφανοῦσθαι. *Visus est sibi quis in Nemea virorum luctam decertare, & vincere & coronari &c. & sane victor evasit juxta visionis rationem, propterea quod victores in Nemea apio coronantur.* Vide & Callimachi Fragm. XX. ita apium Νέμειον ἄνθος vocatur in Sibyllin. Orac. Lib. V. pag. 304. Ed. Obsop.

—— ἀλλὰ Νεμείου
Ἄνθος οὔνομ' ἔχουσα.

Ita enim recte correxit Casaubon. ad Spartian. Adrian. cap. 4. & per Νέμειον ἄνθος indicari σέλινον praemium Nemeonicarum monuit, cum in vulgatis legatur ἀλλ' ἀνεμείης Ἄνθος &c. Sic Servius ad illa Virgilii in Ecl. VI. v. 68. *Floribus atque apio crines ornatus amaro*; haec notat: *apud antiquos in agone erat species coronae de apio; sed in Nemeaeo agone, qui in honorem Archemori institutus est: & volunt quidam hoc coronae genus ad indicium mortis electum &c. Sane in eo agone speciatim apio coronantur poëtae.* Lutatius ad Statii Lib. VI. Theb. in inic.

init. ubi omnes ludos, eorumque praemia enumerat, dicit: *Nemea in honorem Archemori, cujus victores apio coronantur.* De Isthmicis Polyaenus Lib. V. Strateg. cap. 12. τὰς γὰρ τὰ Ἴσθμια νικῶντας οἱ Κορίνθιοι τῷ σελινῷ στεφανοῦσιν. *victores Isthmiorum certaminum Corinthii apio coronant.* Sed vide plura apud Rigaltium in notis ad Artemidor. pag. 40.

Pag. 51. lin. 5. in nota: *praevit* mihi Erasmus. lege *suggessit* mihi.

Pag. 53. lin. 4. in nota, post locum Strabonis, *adde*: & sic θεοφορήσεις & κορυβαντιασμοὺς conjungit Dionys. Halic. Lib. II. pag. 91.

Ibid. post citatum Scalig. ad Catull. *adde*: ubi de hac voce agit, sed quem cum reprehendisset Hieron. Mercurialis in Variis suis Lectionibus, a Scaligero deinde acerrime exceptus est longa satis digressione in Animadversionibus ad Eusebium pag. 28. ubi quae de voce κορυβαντιᾷν & κορυβαντιασμῷ in notis ad Catullum antea scripserat, latius vindicat. Vide & Langbaenium ad Longinum περὶ ὕψους Sect. XXXVIII. pag. 209. Ed. Tollii.

Pag. 54. lin. 11. in nota. ad Ovidium meus Patruus. *adde*: & vide ea de re Meursium in Auctar. Philolog. cap. 36.

Pag. 56. lin. 6. Valesius, *Inter Graecos porro*, inquit, *Philistion Comoediarum scriptor.*] Hunc inter Comicos post Menandum & Philemonem etiam recenset Isacius Tzetzes in Prolegomenis Scholiorum ad Lycophronem. Verum *Philistion* hic non adeo Comicus fuit, sed potius mimorum scriptor, ut apud Latinos Laberius, vel Publius Syrus. Sic *mimos ridiculi Philistionis* memorat Martialis Lib. II. Epig. 41. de eo vide Sirmondum ad Sidon. Apollin. pag. 26. Ejus scripta recenset Suidas, & inter alia etiam poëma φιλογέλως, quod alii tamen Curiensi Hermiae tribuunt. Vide Reinesium Lib. I. Var. Lect. pag. 15. & Meurs. in notis ad Hesych. Miles. pag. 215.

Pag. 60. lin. 3. in nota; post illa, *ubi de his ψαλίοις multa egregia notavit*, insere haec: Ille autem Plutarchi locus desumtus est ex Platone Lib. III. de Legib. cujus verba habet Erasmus in Adagio *psallium injicere* pag. 759. Loquitur autem de Lacedaemoniorum Republ. in qua Ephori constituti erant ad temperandam regiam potentiam, dicens: οἷον ψάλιον ἐνέβαλεν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν, *velut psallium illi injecit Ephororum potentiam.* Quae totidem verbis descripsit Plutarchus.

Ibid. in fine: *adde*: quae autem *dura lupata* vocant Virgilius & Ovidius, *rigida lupata* dixit Claudianus in Consul. Prob. & Olybr. v. 82.

——— hic sub juga ferrea mittit
Cornipedes rigidisque docet servire lupatis.

eleganter Prudentius in Psychomach. v. 192.

Nec mimus instabili sonipes feritate superbit,
Inpatiens madidis frenarier ora lupatis;
Huc illuc frendens obvertit terga, negata
Libertate fugae, pressisque tumescit habenis.

Pag. 63.

Pag. 63. lin. 5. in nota: post, *Vales. ad Ammian. Marcell.* adde: vide & de Tarsi conditoribus Morell. Specim. Rei Numm. pag. 76.

Pag. 64. lin. 15. Valesius; *Certe vox ἡγεμόνες, qua utitur Dio, Casaubonum admonere debuerat de Praesidibus provinciae hic agi.* Recte explicat Valesius. Eo sensu in vexatissimo illo Lucae loco cap. II. v. 2. ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου. & cap. III. v. 1. ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας. Vide etiam Valesium infra ad Philostrat. Lib. III. Emend. cap. 8. pag. 88. & plura apud Spanhem. de Usu & praest. Numism. Diss. VI. pag 572. & 573. ubi Strabonis locum etiam adfert, ac Valesium nostrum laudat, quod recte in Dionis Excerptis pag. 726. ubi legitur, *Aufidius Victorinus* Ἀφρικῆς ἡγεμονεύσας, verterit, *cum Africae proconsul esset.*

Pag. 66. lin. penult. in nota. post. *Geograph. in fine.* adde: de his conventibus vide & infra Lib. V. cap. 16.

Pag. 69. lin. ult. in nota. *adde*: Ceterum de cultu harum Dearum apud Smyrnaeos videndus etiam est Prideaux ad Marm. Oxoniens. pag. 149.

Pag. 70. lin. 23. in nota. post ΚΙΒΩΤΟΣ. *insere.* de Apamea Phrygiae nonnulla etiam habet Cl. Wesseling. ad Hierocl. Synecd. pag. 673. vide & Morell. in Specim. Rei Numm. pag. 83.

Pag. 73. lin. 7. in notis: *haec addenda*: Sic Plutarchus in loco, quem habet Valesius noster in notis ad Harpocration. pag. 34. ait Eubulum περὶ τὰς διοικήσεις i. e. pecuniae publicae administrationem πεπολιτεῦσθαι. de procuratoribus Caesaris autem plura vide apud Spanhem. de Usu & Praest. Numism. Diss. VI. pag. m. 572. DISPENSATOR AUG. HIEROCLES occurrit etiam in Inscript. apud Fabrett. Cl. IV. n. 284. sic apud Sueton. in Galba cap. 12. *despensatori breviarium rationum adferenti* &c. Aliter etiam hos dispensatores, sive διοικητὰς, seu qui pecuniae regiae curam habebant & aerario publico praeerant, Graeci ταμίας promiscue vocant, aut ταμιακοὺς, vel ταμιούχους. Vide Bonav. Vulcanium ad Aristotel. & Apulej. de Mundo pag. 202.

Pag. 74. lin. 5. in notis: *Nescio an de eo capiendum sit &c.* haec deleantur, nam in Varronis loco *Ismenias* fluvii nomen est. Pro iis autem rectius ista inserentur: In Dione etiam Ἰσμηνίαν scribendum esse monuerat Perizonius ad Aelian. Lib. XII. cap. 43. num. 7. meminit etiam hujus tibicinis Ismeniae Hesychius Milesius de Viris Inlustr. in Cratete, ad quem vide Meursii notas pag. 162. Eumdem Ismeniam Thebanum τῆς αὐλομελῳδίας ἔμπειρον ἄνθρωπον, καὶ σοφὸν τῇ γνώμῃ τυγχάνοντα vocat Auctor anonymus ineditus de vita Alexandri Magni, quem sibi ex Bibliotheca matris reginae Galliae utendum dedisse Franc. Pithoeum testatur Bongarsius ad Justinum Lib. XI. cap. 4.

Ibid. lin. ult. Antigenidi adscribunt. *adde.* ut Cicero in Bruto cap. 50.

Pag. 75. lin. 6. in notis: *Bellonarii* reddantur. *adde*: de quibus vide Salmasium ad Tertullian. Pall. pag. 356.

Pag. 76. lin. 15. in notis. post laudatum Sponium in Itiner. Tom. I. pag. 446. & 447. *haec porro subjungenda*: qui exhibetur etiam in tabulis ante Wheler. Voyag. de Dalmat. num 96. Sane in plurimis vetustis nummis haec Fortunae imago, ita ut eam describit Lactantius l. c. cum istis insignibus exstat. vide

Anton.

Anton. Auguſtin. Dialog. II. Antiq. in FORTUNA. pag. 24. Sic in nummo, cujus inſcriptionem inter alios ex Galliae cimeliis profert Vir Inluſtris Scipio Maffei, ingens Veronae decus, & natalium ſplendore aeque ac doctrinae eximiae gloria nobiliſſimus, in Select. Galliae Antiquit. Epiſt. XXII. pag. 109. conſpicitur mulier ſtolata cum cornucopia & temone, addita inſcriptione, FECUNDITAS AUG. quamvis ſuſpectum habeat nummum Eruditiſſimus editor, cui diſplicet Fecunditas cum Fortunae ſymbolis exhibita, licet in nummis haec aliquando confundi agnoſcat. Huc etiam refer quod in nummis Nervae ſimiliter conſpiciatur Fortunae ſtantis figura cum temone & cornucopia, addita Inſcriptione FORTUNA AUG. Vide Mediobarbi Numiſm. Imperat. pag. 143. & ita in nummo Antonini Pii videtur Fortuna, quae ſtat diademate ornata, & manu ſiniſtra cornucopiam, dextra gubernaculum navis tenens, cum inſcriptione FORTUNAE OPSEQUENTI, ut notavit Stephanus Vinandus Pighius ad Inſcriptionum Antiquarum Syllogen ineditam, cujus mihi copiam fecit Venerandus Patruus.

Pag. 77. lin. ult. in notis. *adde*: vide plura de *Virtute* & *Fortuna* urbis Romanae apud Spanhemium ad Julian. Orat. I. pag. 300. & 301. & hinc paſſim apud ſcriptores antiquos celebratur *populi Romani Fortuna*, quae & in nummis veteribus per literas F. P. R. ſaepe indicatur. vide Perizonium in eruditiſſima Diſſertationum Triade Diſſ. III. pag. 233. & ſeqq. Egregius eſt Plutarchi locus in initio libri de Fortuna Romanorum Tom. II. pag. 316. Ed. Francof. ubi de certamine Virtutis & Fortunae in condendo Romano imperio prolixe diſſerit. & ſic Polybius Lib. I. Hiſt. pag. 4. Ed. Caſaub. ubi incipit Romani imperii res deſcribere, dicit ſe oſtenſurum, quomodo Fortuna omnes univerſi orbis res in unum hoc opus congeſſerit, & quomodo ſe ad hujus operis conſummationem Fortuna geſſerit. Vide ad eum Caſaub. Comment. pag. m. 46. Edit. in 8.

Pag. 80. lin. 1. in notis: *Sic habebat exemplar Valeſianum, ſed puto Commentarios vel ſimile quod ſubſtituendum eſſe.* Haec notula in ſpongiam incumbat; id cum ſcriberem, non cogitabam de ſignificatione vocis *antiquariorum*, qua eam hic loci uſurpavit Valeſius. Per *antiquarios* ſcilicet intelligit librarios ſcribas, quomodo apud veteres vocabantur etiam librorum deſcriptores. vide Wouwer. Polymath. cap. VI. pag. 43. & Guther. de Offic. Dom. Aug. pag. 390. & 568.

Pag. 85. lin. 3. in nota. poſt Plinii verba *haec adde*: quo in loco in antiquioribus Editionibus abſurde legebatur *Simonide Medico*: ſed *melico* recte reſtituit Domit. Calderinus in Face Critica Gruteri Tom. I. pag. 317. inluſtrans Quintiliani locum, in quo idem de Simonide ſcribit, Lib. XI. Inſtit. cap. 2. *Artem autem memoriae primus oſtendiſſe dicitur Simonides.*

Ibid. lin. 25. *adde*: Ita quoque in hoc eodem Philoſtrati loco perperam Morellum legere, Δωελῶνα τ̀ Κρήτικον, pro quo hic recte Κελτικον emendat Valeſius, notavit Fabricius in Biblioth. Graec. Vol. VII. Lib. V. cap. 7. pag. 58. & ſic

ſic aliis in locis Κέλτικος & Κρήτικος commutata occurrunt. Eodem modo apud Aelianum Lib. X. de Anim. cap. 42. Τήλεφος ὁ Κρὴς legitur, quod ex Κρήτικος perperam formaſſe librarios, pro genuina ſcriptura Κέλτικος, obſervat noſter Valeſius infra Lib. V. Emend. cap. 10. ſimili varietate apud Apollonium Dyſcolum Hiſt. Mirab. cap. XIX. citatur Ἡρακλείδης Κρήτικος, pro quo Κέλτικος bene emendat Olearius ad Philoſtrat. Lib. II. de Vitis Sophiſt. 26. pag. 612. & ita etiam apud Hieronymum in Epiſt. XCV. *Criticum diceres eſſe Longinum.* ubi male *Creticum* legere Martianaeum teſtatur idem Fabricius Vol. IV. Bibl. Graec. pag. 436.

Pag. 88. lin. 4. in nota. poſt Almelovenium citatum, *haec adde*: apud quem *M. Atilius Metellus Bradua* ex Inſcriptionibus antiquis laudatur, qui ſub Commodo Imp. Conſul fuit cum Materno. Idem etiam memoratur in Inſcriptione apud Sertor. Urſatum in Marmorib. Eruditis Italica lingua inluſtratis Epiſt. VI. pag. 123. ubi occurrit *Materno & Bradua Cos.* ac profert ex Fulvii Urſini Faſtis aliam, in qua *M. Attilius Metilius Bradua* legitur. Sed nepos Urſati Johannes Antonius Urſatus in Adnotation. pag. 133. ſuſpectum habet *Metilii* nomen, natumque putat ex depravata *Mattilii* pro *M. Attilii* ſcriptura, ut ſaepe in nominibus propriis praenomina ita coaluiſſe notum eſt. Sed & illic *M. Attilius Metellus Bradua*, ut in priori inſcriptione vocatur, legendum eſt.

Pag. 90. lin. 16. Τοῦ πατρὸς τὸ παιδίον, plebejum proverbium fuiſſe apud Graecos & in malam partem plerumque dictum, obſervat Valeſius. *adde in notula.* eadem, quae hic notavit Valeſius, habet in Animadv. ad notas Mauſſaci in Harpocration. pag. 131. b. Legitur etiam hoc proverbium apud Apoſtolium Centur. XIX. Prov. 92. & ſimile eſt illud, ſed in bonam partem, apud Ariſtaenetum Lib. II. Epiſt. 14. καλοῦ παιδὸς καλὴ μητήρ.

Pag. 91. lin. 29. *qui ſint* οἱ περὶ Διόνυσον τεχνῖται &c. ante Olearium & Ouzelium in nota citatos *haec praemittenda*: ita & vocantur apud Artemidorum Lib. I. Oneirocr. cap. 19. & cap. 79. pag. 67. in fine. ad quem vide Rigaltii Notas pag. 8. *ſcenici artefices* dicuntur etiam Senecae Epiſt. XI. De his plura &c.

Eadem nota pag. ſeq. poſt Inſcriptionem veterem ex Grutero & Torrentio prolatam de Thymelicis & Xyſticis, *haec adde*: de Thymelicis etiam agit Novell. 105. *Quintum quoque faciet proceſſum quod ad Theatrum ducit, quem pornas vocant, ubi in ſcena ridiculorum eſt locus Tragoedis & Thymelicis choris, & ſpectaculis univerſis.* Videri merentur quae de iis notavit Jacobus Kimedoncius, juvenis ſuperioris ſeculi eruditiſſimus, ſed in primo adoleſcentiae flore praematura morte exſtinctus, in Caſtigation. ad Theophylacti Simocati Opuſcul. init. pag. 103. ſed plura etiam de his dabunt Scip. Gentilis &c. & Budaeus. *ſic corrige.*

Ead. pag. 92. lin. 21. *Panionium festum fuit apud Jonas.* Hujus Jonum festi Panionii, & sacrificii, quod Neptuno Heliconio ab iis fiebat, mentionem exstare apud Homerum Iliad. Υ. v. 403. nonnullos fuisse inter veteres Criticos, qui existimarunt, videbis apud Strabonem Lib. VIII. pag. 384. Ed. Par. Idem hoc describit Lib. XIV. pag. 639. Πρῶτον δ' ἐστὶν ἐν τῇ παραλίᾳ τὸ Πανιώνιον, τρισὶ σταδίοις ὑπερκείμενον τῆς θαλάσσης, ὅπου τὰ Πανιώνια κοινὴ πανήγυρις τῶν Ἰώνων συντελεῖται τῷ Ἑλικωνίῳ Ποσειδῶνι καὶ θυσία· ἱερῶνται δὲ Πριηνεῖς. eadem habet Herodotus Lib. I. cap. 148. Τὸ δὲ Πανιώνιόν ἐστι τῆς Μυκάλης χῶρος ἱερός, κοινῇ ἐξαραιρημένος ὑπὸ Ἰώνων Ποσειδέωνι Ἑλικωνίῳ. ad quem locum Jacobus Gronovius in notis pag. 841. nimio certe cum supercilio Spanhemii notam ad Callimachum excipit. Vide etiam de hoc festo Meursium in Graec. Feriat. Lib. V. pag. 225. *Panionium* autem vocatum fuisse locum illum sive oppidum, ubi conventum suum & festum hoc *Panionium* celebrabant Jones, ex his patet; ejusque memoriam servat antiqua inscriptio Graeca, jussu Senatus Jonum illic lapidi incisa, quam exhibet Wheler. Voyag. Lib. III. pag. 273.

Pag. 94. lin. 5. in nota post Eusebii locum *adde*: Eunapii verba in fine operis, cujus locum indicat quidem sed non exhibet Valesius, recte Menagius ad Diogen. Laert. Lib. IV. pag. 100. distinctione adjuvanda esse notavit hunc in modum. Βερονικιανὸς ταῖς Χάρισιν ἔθυσε καὶ ἱκανὸς ἀνθρώποις ὁμιλεῖν. Ἔστι καὶ εἴη. *Beronicianus Gratiis litavit & inter homines versandi peritus. Vivit & ut diu vivat precor.* perperam enim in vulgatis legitur ὁμιλεῖν ἔστι καὶ εἴη.

Pag. 96. lin. 9. *Fuit autem Psaon Plataeensis, qui Dylli Atheniensis Historiam continuavit.* Sic exemplar Valesianum. Sed scribendum est *Diylli.* ita enim vocatur hic Historicus, quem continuavit Psaon. hujus nomen in Plinio corruptum etiam restituit Reines. Lib. II. Var. Lect. cap. 6. pag. 159. vide de eo Casaubon. ad Diog. Laërt. Lib. V. pag. 44. Maussacum ad Harpocrat. in ἀείσιων pag. 71. & Meursium ad Hesych. Illustr. pag. 140.

Pag. ead. ad initium capitis XV. in quo Eunapius inlustratur, *haec nota*: primam hujus capitis partem edidit Valesius in notis ad Euseb. praef. Orat. de Laudib. Constantin. pag. 716.

Ibid. lin. 19. δαδούκωτε. lege δᾳδούχωτε & lin. 13. *& Daducos.* scribe *Daduchos.*

Pag. 97. lin. 5. in Eunapii loco emendat Valesius: ᾧ μὴ θέμις ἱεροφαντικῶν ἅψασθαι θρόνων. male dederunt operae ἄφασθαι. Sed hanc Valesii emendationem etiam jam occupavit Meursius in Eleusin. cap. XIII.

Ibid. lin. 8. optime in eodem legit, πατὴρ ὢν τῆς Μιθριακῆς τελετῆς. & sic etiam pro vulgato τελευτῆς correxit in hoc Eunapii loco eximiae eruditionis vir Thomas Gatakerus in Operib. Postum. cap. XXI. pag 660. Nescio igitur, quid caussae fuerit viro ceteroquin summo Petro Fabro, cur in Lib. III. Semestr. pag. 43. legi voluerit μητρικῆς τελετῆς. & vellem docuisset quid τελετὴ μητρικὴ significaret. Nam τὰ Μιθριακὰ & Μιθριακὴ τελετὴ de sacris Mithrae Dei, id est Solis, manifesto intelligenda, & obvia sunt. Sic τελετὴ in his sacris passim

paſſim occurrit. ita Photius in Cod. 165. memorat Orationem Himerii Rhetoris εἰς τὴν Μίθρε τελετήν. vid. Reines. in Epiſt. ad Rupertum pag. 622. Sic Κελοβόλε τελέης ἤδελι Ταυροβόλε in Inſcriptione veteri, quam ex Boiſſardo habet Gruterus in Corp. Inſcr. pag. XXVIII. 1. & ſic in alia antiqua inſcriptione, quam ſecum a Rigaltio communicatam profert Salmaſius ad Lampridii Helagabal. cap. 7. Κελοβόλε τελέης καὶ Ταυροβόλοιο φερίσης. ut autem hic πατὴρ τῆς Μιθριακῆς τελετῆς, ita *pater Dei Solis invicti Mithrae* non ſemel occurrit in inſcriptionibus Latinis, quas eadem pag. Gruterus exhibet. & idem ille *antiſtes Mithrae* dicitur in Epigrammate vetuſto apud Pithoeum Lib. II. Epigr. vet. pag. 64.

Perſidicique Mithrae antiſtes Babylonie templi.

ad quem locum pluribus, Deo volente, haec inluſtrabimus. De Mithriacis ſacris autem Reineſius eadem, quae in Epiſt. ad Rupert. collegit, ut in nota ſubjecta citavi, dedit etiam in Comment. ad Inſcript. Antiq. Clas. I. pag. 94. & ſeqq. vide & Salvin. in notis ad Gorii Inſcript. Florent. pag. 113.

Ead. pag. cap. XVI. lin. 19. In Eunapii loco Valeſius, *Scribe meo periculo* σκαλισμοί. *male enim editum eſt* σκαλισμοῖς. *haec notanda*: Hanc emendationem ſuam Valeſius jam dederat in notis ad Sozomen. Lib. II. Hiſt. Eccl. cap. 14. Longe aliter hunc locum explicat & emendat Petrus Petitus Lib. II. Miſcellan. Obſerv. cap. 6. ubi pro οἱ γυναικεῖοι τῶν Ἀρτάβρων ἁλισμοὶ, ſive ut Valeſius legit σκαλισμοὶ, corrigit, καὶ οἱ γε ὕειοι ἀρτάμων ἁλισμοὶ, *& ſuillae coquorum ſalſurae.* Quae ſane longe aliena eſt hariolatio. Valeſianam autem emendationem, ſi non indubitatam, certe veroſimiliorem hoc Petiti commento eſſe putem. Ἀρτάβρων autem in ἀρτάμων minime mutandum eſſe vel unus Tzetzae locus a Valeſio adductus confirmat. *Artabri* enim hi Luſitaniae populi, & *Artabrorum promontorium* apud veteres, Strabonem praeſertim, ſaepe memorantur. Eum vide Lib. II. pag 120. ſed adſcribenda ſunt auctoris illius verba ex Lib. III. pag. 147. quae unice Valeſii correctionem confirmant, & Petitum ſomniaſſe oſtendunt. Ex Poſidonio enim haec refert: Ἐν δὲ τοῖς Ἀρτάβροις οἱ τῆς Λυσιτανίας ὕσταλοι πρὸς ἄρκτον καὶ δύσιν εἰσὶν, ἐξανθεῖν φασὶν ἀργυρείῳ τὴν γῆν καττιτέρῳ χρυσίῳ λευκῷ. ἀργυρομιγὴς γάρ ἐστι. τὴν δὲ γῆν ταύτην φέρειν τοὺς ποταμούς· τὴν δὲ σκαλίσι τὰς γυναῖκας διαμώσας πλύνειν ἐν ἠθητηρίοις (Caſaubon. ἐν ἠθιστηρίοις) πλεκτοῖς ἐπὶ κίστη. (ſic Idem) *Apud Artabros autem, qui Luſitaniae verſus occaſum & ſeptentrionem ultima habent, efflorefcere ait terram ſtanno aureo albo: eſt enim argento permixtum: hanc terram fluviis deferri & a mulieribus exhauriri ſarculis, lavarique in textis cratibus, dum expurgata terra ſtannum fiat.* Hunc Strabonis locum a Valeſio tantum indicatum, ideo totum adſcripſi, ut eo magis pateret, Petitum prava Junii verſione, qui interpretatus eſt *muliebria tormentorum ludibria*, deceptum fuiſſe, & fruſtra γυναικείους Ἀρτάβρων σκαλισμοὺς, ut

ut optime Valesius, sollicitasse. σκαλισμὸς enim sarculatio, sarritura, Eunapio dicitur, quae Straboni σκαλίς. *Artabrorum* porro mentio etiam est apud Eumdem Lib. III. pag. 154. & 175. Ed. Paris. Agathemerum Lib. I. Geograph. pag. 187. aliosque. Adserenda igitur est vulgata lectio apud Silium Italicum Lib. III. v. 362.

Jamque Ebusus Phoenissa movet, movet Artabrus arma.

illic enim perperam vir summus N. Heinsius ex Coloniensi libro *Arbacus* reponit, & Artabros facessere jubet, quia Plinius Lib. IV. cap. 21. gentem *Artabrum* nullam fuisse dicit; cujus verba sunt: *Ad Pyrenaeum inde non pauci XII. quinquaginta millia & ibi gentem Artabrum, quae numquam fuit, manifesto errore. Arrotrebas enim, quos ante Celticum diximus promontorium, hoc in loco posuere literis permutatis.* quae conferenda cum illis Strabonis Lib. III. pag. 154. ἔχουσι δ' οἱ Ἄρταβροι πόλεις συχνὰς &c Ἀρτάβρων λιμένας προσαγορεύουσιν. Οἱ δὲ νῦν τοὺς Ἀρτάβρους, Ἀροτρέβας καλοῦσιν. *Habent Artabri complures urbes &c. Artabrorum portus adpellatur: nostra aetate Artabros Arotrebas vocant.* ex quo patet literis permutatis *Artabros* deinde *Arotrebas* dictos, minime autem gentem *Artabrum*, ut ait Plinius, numquam aut nusquam fuisse. vide plura apud Salmasium in Excitation. Plinian. Tom. I. pag. m. 276. Sed & vulgatam in Silii Italici loco lectionem recte iam agnovit Joachimus Vadianus in Commentar. ad Pompon. Melam Lib. III. cap. I. & Philippus Ferrarius in Lexico Geographic. in *Artabri.*

Pag. 98. nota ad cap. XVII. Totum hoc caput dederat jam Valesius in Adnotationibus ad Excerpta Eunapii de Legationibus in Vol. I. Corporis Byzantini pag. 204.

Ibid. lin. 4. πρὸς πά. scribe πρὸς τὰ.

Pag. 99. lin. ult. notulae subjectae *haec adde*: Ceterum ex eodem hoc Scholiastae Aristophanis loco apud Eunapium Λαισποδίαν pro Δεσποσίαν scribendum esse recte quidem notavit Isacus Vossius in notis ad Catullum pag. 235. sed qui in expositione illorum verborum dupliciter lapsus esse videtur; primo quod suspicatur Alcmaeonem verum fuisse nomen ejus viri, sive Laespodiae, quia Hesychius Λαισποδίαν interpretatur Alcmaeonem. Deinde, quod per duas arbores seu δένδρα in Eupolidis versu memoratas intelligi putet vitem & platanum Xerxis auream. Quae refutantur satis ex illis, quae notavit hic Valesius. Porro ad hunc Eupolidis versum respici apud Plutarchum in Sympos. VII. pag. 702. Ed. Francof. τίς ὁ Λαισποδίας παρ' Εὐπόλιδι, sed illic corrupte scribi Λαισμοδίας, admonuit me Cl. Hemsterhusius. quod mirum est Valesium ac Vossium fugisse. In Harpocrationis autem loco quod in fine capitis pro καλὰ Λαισπουδίου scribendum addat Valesius Λαισποδίου, eadem emendatio, quae per se facilis est, jam a Meursio in Biblioth. Attica in Tom. X. Thesaur. Antiq. Graec. & ab aliis animadversa est. de Laespodiae & Damasiae

ſiae foeditate etiam videndus Caſaubon. ad Theophraſti Charact. pag. m. 304.

Pag. 102. lin. 3. *Ait enim Cliſthenem maternum Alcibiadis proavum fuiſſe.* Hujus Cliſthenis, qui Agariſtae patruus, & Alcibiadis proavus fuit, ſtemma exhibet Xylander ad Plutarchi Periclem pag. 14.

Ead. pag. lin. 12. *Hipponicum apud Athenienſes fuiſſe virum novum, & ob divitias, non ex nobilitate generis, celebrem evaſiſſe* dicit Valeſius. In eo quidem errat, cum ex Herodoto Lib. VI. cap. 121. & ſeq. pateat, Hipponicum nihil minus quam hominem novum, ſed contra nobiliſſimum ejus apud Athenienſes fuiſſe genus. vide notas Perizon. ad Aelian. Lib. XIV. Var. Hiſt. cap. 16. ubi ordinem ejus familiae dedit. & erudite Vir primi ordinis in hac ſtudiorum parte Joh. Fred. Gronovius Lib. IV. Obſerv. cap. 7. Hoc igitur Valeſii argumentum ad Demoſthenis errorem in exponendo Alcibiadis genere refellendum parum facit.

Ead. pag. lin. 18. & aliis locis in hoc capite *Andocydes* perperam excuſum eſt pro *Andocides.*

Ibid. lin. 22. Lib. VIII. Lect. Att. *Corrige* Lib. VI. & lin. 30. ſcribe *Coroneam* pro *Coronam.*

Pag. 103. lin. 7. Κλισθένης. Scribe Κλεισθένης.

Ibid. lin. 25. *Cornel. Nepos Alcibiadem Periclis privignum quibusdam dici refert.* Hunc Nepotis errorem abſurdum eſſe notavit Xylander ad Plutarchi Alcibiad. in init.

Ibid. lin. 26. Ῥώπος. Scribe Ῥῶπος.

Pag. 104. lin. 3. τὰ χρήματα ἀπεχθον &c. diſtingue hoc modo τὰ χρήματα. ἀπεχθον γὰρ &c.

Pag. 111. in nota lin. 3. poſt illa *convictam eſſe notat.* haec adde: Contra Muretum etiam a Victorii partibus ſtat Giphanius ad Ejusd. Ariſtotel. Politic. pag. 226.

Pag. 115. in fine notae *haec ſubjunge:* Ceterum ad ea, quae de *magno anno* & ſeculorum revolutionibus hic notavit Valeſius, inluſtranda unice facit Auſonii locus in Idyll. XVIII.

Cetera ſecreti novit Deus arbiter aevi
Tempora &c.
Donec conſumto, magnus qui dicitur, anno
Rurſus in antiquum veniant vaga ſidera curſum,
Qualia diſpoſiti ſteterant ab origine mundi.

Ubi vide Vinetum. Sed & de magno anno adeundus Servius ad hanc ipſam Virgilii Eclogam v. 4. & ad Lib. I. Aen. v. 273. & Leo Allatius de Menſ. Temp. Antiq. cap. XVII.

Pag. 116. lin. 37. *poſt illa* reponendum eſſe vidit etiam Nunneſius *haec inſerenda:* unde notandus eſt error viri ceteroquin non vulgari doctrina pariter ac generis nobilitate inſignis Hieronymi Columnae in Comment. ad Ennium pag. 313.

313. a. Ed. Hessel. qui ex corrupta vulgatae lectionis scriptura deceptus illic scribit: *Fuit alter praeterea ejus nominis Elegiographus Poëta Evemerus, cujus mentionem facit Censorinus in Libello de die natali cap.* 20. sed quum istic apud Censorinum nulla exstet hujus poëtae mentio, verosimile est, Columnam hujus fragmenti Censoriniani locum, ita ut vulgo legitur, in animo habuisse, sed non adcurate satis, quae scribebat, perpendisse.

Pag. 116. lin. 40. post citatum Rigalt. ad Artemidor. *adde*: plura de hoc Eveno dabunt notae Doctor. ad Auson. Cent. Nupt. pag. 518. Ed. Tollii.

Pag. 117. lin. 21. post citatum Fabricum in Bibl. Graec. *adde*: & Schurffleisch. in Notit. Biblioth. Vinariens. pag. 238. & 257. qui tamen in loco Eusebii, *Hipponax carminum scriptor* legendum censet, pro corrupta *Hippici* scriptura; sed cujus emendatio non admittenda est, cum *Ibycus* recte a Viris Doctis illic restitutus sit. Hujus autem poetae Ibyci fatum ac mortem ex Graeco Antipatri Epitaphio exponit Canterus Lib. I. Novar. Lect. cap. XII. ubi ejus nomen egregie restituit in Statii loco ex Lib. V. Sylv. 3. v. 153. cui tamen istius praeclarae emendationis laudem nominato auctore adscribere debuisset Lindenbrogius.

Ibid. lin. 39. post illa: *de rebus ab Hercule gestis scripsit*, adde haec in parenthesi, (quod idem argumentum sub eodem titulo tractaverunt Phaedimus & Arianus vel Rhianus. vide Casaubon. ad Athenaeum Lib. XIII. cap. 7.)

Ibid. lin. 49. post citatum Pinedo ad Stephan. Byzant. *adde*: & Mallincrot. in Paralipom. de Hist. Graec. pag. 98. edit. a Fabricio in Supplem. ad Vossium de Histor. Graec. & Lat.

Pag. 118. lin. 30. *post illa*, intelligi in hoc Clementis loco optime ostendit Lydiatus ad Marm. Oxon. *adde*. Cujus explicationi adquiescere potius, & non Λακεδαιμονίων νόμυς *Lacedemoniorum leges* in hoc Clementis loco, ut perperam fecerat Hervetus, interpretari debuisset nuperus Phrynichi editor in cornucopia spurcissimorum convitiorum, sive capitali illa ad Phrynichum praefatione pag. 63. cui sane pravae interpretationi mirum est adhaesisse τὸ δεῖνα, postquam rectam rationem, ut jactat, secutus ducem, judicium adeo nactus sit maturum, ut nulla scribat, nisi tam certa ut convelli a nemine possint; nisi delirus, nugator, stipes, aut asinus ad lyram, ab eo audire velit, qualia passim elogia in Literatorum principes os illud inpurum ac tetrum Pavonidae, foedissima plebejorum scommatum cloaca, ebullire solet.

Pag. 137. lin. 35. & Codice Theodosii, seu potius Aniani breviario. *nota*: Anianum hunc, Virum Spectabilem, recognovisse breviarium Codicis Theodosiani sub Alarico Gothorum Rege, observat Jac. Gothofred. in Prolegom. ad Cod. Theodos. notante Fontanini de Antiq. Hortae Lib. II. cap. III. pag. 231.

Pag. 141. lin. 31. *Luitprandrus*. scribe *Luitprandus*.

Pag. 144. lin. 13. *ne docet*. Lege, *ut docet*. & lin. seq. *is Dialogo*. corrige *in*.

Pag. 153.

Pag. 153. lin. 5. in nota. post Macrob. Lib. II. Saturn. cap. 2. *adde.* apud quem aliis in locis etiam saepe Horus Philosophus ad partes vocatur. vide Juretum ad Symmachum pag. 67. Sed ille nihil ad hunc Orum Grammaticum Graecum. Illius autem *Hori* aut *Ori* (de quo hic Valesius) sive *Orionis*, nam horum nomina confusa sunt, librum περὶ Ἐτυμολογίας & Atticarum vocum Conlectionem laudat Suidas: ejusque praeter Etymologum Magnum meminit etiam Eustathius ad Homerum. Vide Fabric. Biblioth. Graec. Tom. X. pag. 42. & Lamb. Bos in Dissert. de Etymolog. Graec. post ejus Exercitat. Philolog. pag. 3. ubi & alios Graecos Etymologos recenset. Hujus Grammatici Etymologica praecedente seculo vir doctissimus Martinus Brunnerus, Professor Graecae linguae Upsaliensis & Joh. Schefferi socer, in animo habuit Thomae Magistro & Moeridi Atticistae adjicere: & eruditus Siculus Martinus la Farina integrum Orionis Etymologicum ex MS. Bibliothecae S. Laurentii seu Scorialensis in Hispania incepit edere. Vide Octav. Falconerii & N. Heinsii Epistolas Tom. V. Sylloges pag. 497. 498. 503. & 526.

Pag. 156. in nota lin. 3. *ad vocat.* lege *advocat.*

Ibid. lin. 12. post illa, adfirmat If. Vossius ad Catull. *adde*: & Meursius ad Helladii Chrestomath. pag. 37. Nunnesius autem, nihil definiens, in notis ad Procli Chrestomath. pag. 71. citat hunc in modum: *Demetrius Phalereus aut quicumque auctor libri* περὶ ἑρμηνείας.

Pag. 160. lin. 30. post locum Dionysii Halic. de Struct. Orat. citatum, *adde.* Sed & Hegesiae istius meminit Cicero in Orat. cap. 69. ubi etiam Hieroclem, Alabandeum scilicet, & Meneclem ejus fratrem Asiaticorum Rhetorum principes vocat, & quomodo illi ab Attico dicendi genere absint, docet: quos itidem in horum numero recenset in Bruto cap. 95. ubi duplex Asiaticae dictionis genus exponit.

Ibid. lin. 33. *de Asiaticis Oratoribus &c.* Lege, *Non dubito quin de Asiaticis* &c. vel in sequentibus scribe, *intelligendum est.*

In Valesii Orationibus pag. 52. lin. 27. ad illa verba, *Sed neque Armandus* &c. seqq. omissa fuit haec notula: Quemadmodum hic Valesius, comparatis inter se Cardinalibus Richelio & Mazarino, laudem praecipuam & maxime ob stabilitae Pacis negotium gloriae palmam in Mazarinum confert, ita & Menagius eleganti Epigrammate LXXXIX. pag. 125. Poëmatum, Mazarinum Richelio profert:

De Armando Richelio & Julio Mazarino.

Et vester nempe Armandus, & noster Julus
Magnus erat. Quaeris, Pontice, major uter?
Quanto saevitiae potior clementia; bello
Pax melior; noster, Pontice, major erat.

Videri etiam de Cardinale Richelio meretur judicium Viri Inlustrissimi, &

doctrinae eximiae laudibus aeque ac ſummis in Republ. honoribus inter primos patriae patres quondam conſpicui, Rab. Herm. Schelii in Protreptico de Pace ad Principes Chriſtian. pag. 30. & ſeqq. ubi inter cetera Richelii vitia bellicoſam ejus & a pacis ac concordiae ſtudio alienam indolem vivis coloribus ex merito depingit.

FINIS.

HENRICI VALESII
ORATIONES.

ORATIONUM INDEX.

HENRICI VALESII,

ORATIO

De Coronatione

CHRISTINAE

Serenissimae Suecorum Reginae.

habita anno 1650.

SCIO nonnullos posse mirari, SERENISSIMA REGINA, cur ego extraneus praesertim & ignotus, & tot tantisque terrarum spatiis a Suecia disjunctus, Coronationem Tuam votis ac laudibus prosequi instituerim; atque ut sunt temeraria plerumque ac maligna hominum judicia, quidam levitatem, alii ambitionem, nonnulli adulationem interpretabuntur. Ego vero cum ab hujusmodi vitiis longissime sim remotus, in iis excusandis atque a me depellendis non magnopere laborabo, de aliorum prava existimatione & sinistra interpretatione securus, modo suffragio tuo ac judicio approber: Verum tamen consilii mei rationem, si quis à me exigat, equidem reddere nequaquam detrectabo. Id enim probi ac honesti hominis officium esse arbitror, ut non solum omnium actorum suorum, sed etiam dictorum rationem reddere, praesertim coram viris bonis ac prudentibus, cujusmodi huc undique convenisse video, promptus semper ac paratus sit.

Ego igitur, cum apud me reputarem, hanc Regiae Majestatis Tuae Coronationem, non unius Suecici regni peculiarem esse celebritatem, sed omnium hominum esse communem, ad quos notitia meritorum Tuorum, & Suecorum fama atque existimatio permanavit: huic quoque festivitati inserere me, & vocem meam ac vota miscere, non abs re fore duxi. Ac Minervae quidem Saiticae sola duntaxat Aegyptus festum diem celebrare consueverat; eoque die universam Aegyptum facibus in Deae honorem accensis collustratam, gratissimum oculis spectaculum erat videre. Hanc vero Suecicae Palladis celebritatem non Sueciae solum, sed universae simul Europae, & toti Christiano nomini festivam ac solemnem esse convenit. Equidem fateor Suecis pro-

prio quodam jure prae ceteris gentibus hanc ſolemnitatem competere: quippe quorum Regina ſanctiſſimis ac celeberrimis caerimoniis hodie conſecrata, Regium diadema ſuſcipiat. Quamobrem eos ſingulari quodam gaudio exultare, ac Reginam ſuam venerari par eſt; in qua avitum Regiae Majeſtatis inſigne, in qua maximi GUSTAVI expreſſam imaginem agnoſcunt. Sed tamen iidem non moleſti patientur, partem quoque hujus gaudii ad amicos & foederatos ſuos pertinere. Licet etiam extraneis ad hujus pompae ſpectaculum accedere. Quibus certe affatim ſuppetet, quod mirentur, quod domum reverſi propinquis ac familiaribus ſuis referant. Nam ſive gemmarum ac lapillorum nitorem, ſive auri argentique ſplendorem, ſeu curruum magnificentiam, ſeu equitum ſpeciem, ſeu denique totius pompae ordinem conſideres, juvat paſcere oculos, ac totius orbis divitias in unam urbem congeſtas & cumulatas intueri. Sed inter tot artis ac Naturae decora, nihil pulcrius, nihil viſendum ac mirandum magis, quam ipſa CHRISTINA, quae omnium oculos non popularium modò, ſed etiam exterorum in ſe convertit. Denique legatos Regum ac Principum, ac liberarum civitatum, ex longinquiſſimis regionibus huc conveniſſe video, qui Reginae ac regno Suecico gratulentur, qui hanc ipſius felicitatem firmam ac perpetuam eſſe optent, ac Reginae multos annos precentur, ejusque gratiam omnibus modis, omni officiorum genere, certatim demereri ſtudeant. Hos inter, quae partes tuae ſunt, dicet aliquis? Ego verò nec gemmarum, nec auri fulgorem ſpectaturus adveni, quippè cum domi & in patria ſedens id genus ornamentorum ſpectare potuerim; nec eorum, quae vulgò mortales concupiſcere ſolent, admiratione capiar, magnamque Divino Numini gratiam habeo, quod mihi adverſus haec hebetem oculorum aciem impertiit, quò facilius ea poſſem contemnere. Igitur, ut adventus mei cauſam tandem aperiam, Muſarum nomine legatus acceſſi, Tibi gratulaturus, CHRISTINA, ob eximiam ſapientiam atque doctrinam, & Coronam Tibi oblaturus ipſis Muſarum manibus contextam. Quod niſi me fallit animus, hanc legationem, & Muſarum hoc munus nequaquam averſabere, quippé cum Muſarum Te alumnam eſſe memineris, nec Sapientiae laudem Regali Majeſtate inferiorem eſſe exiſtimes.

Caeterum duplici potiſſimum nomine, CHRISTINA, Muſae noſtrae Tibi hodie gratulantur: Primum quòd ſe ex Germania, atque ex omni propè terrarum orbe fugatas, exſules atque errantes ſine honore, ſine tecto, palatio Tuo honorificè excepiſti, & cubiculum ipſis, aut potius pectus tuum aperuiſti, auresque tuas non fabulis atque aſſentatorum blanditiis,

ditiis, ſed divinis ipſarum ſermonibus commodâſti. Magna laus & admiratione omnium digna, quòd tu hac aetate, hoc ſexu, in tantis opibus, ac tantâ felicitate Regni, ſub hoc coelo, inter populos Martis potius quam Muſarum artibus deditos, non ad luſus ac delicias aetati ac ſexui congruentes, non ad voluptates & luxum, ſuperbiamque Regalem, non ad cupiditatem amplificandi regni, aut ad praedas ex vicinis gentibus congerendas animum convertiſti: ſed ingenium Tuum igneo quodam ac caeleſti vigore praeditum, Muſis excolendum ac perpoliendum tradidiſti: ut praeceptis ſapientiae altioris imbuta, te ipſa primum, ac deinde ſubditos Tibi populos praeclare, & cum omni laude regere poſſes. Nec erubuiſti, in tanto faſtigio collocata, operam dare humanioribus literis, & libros prudentiſſimorum utriusque linguae ſcriptorum evolvere, idque non leviter ac perfunctorie, ut fere Principum mos eſt, ſed ſerio ac diligenter, praecipuum hoc Tibi negotium poſt regni curas, imo cum curis ac negotiis Principatus Tui copulandum eſſe exiſtimans. Non minimam enim diei partem abs te in hoc ſudore conſumi certiſſimis teſtimoniis accepi. Quo quidem facto tanquam lata ſententia condemnaſti Nobiles illos, qui literas ſpernunt, quas nimirum prae ingenii tarditate aſſequi ſe poſſe desperant, & qui pudori ducunt latine loqui, quaſi non multo magis pudendum ſit barbare loqui ac Teutonice, quam Latina, id eſt, priscorum Caeſarum lingua. Ac ceteri quidem Reges & Principes ſatis habent ingentes librorum acervos undecumque colligere, & Bibliothecas immenſi operis exſtruere, quaſi inter ornamenta Regiae domus Bibliotheca numeranda ſit. Tu quidem hac etiam in parte Ptolemaeos & Attalos Reges longo intervallo ſuperaſti. Sed hoc inani ſpectaculo minime contenta, pervolvendis magnorum hominum operibus quotidie vacas, ut hac librorum ſupellectile non ditior modo, ſed etiam doctior fias atque ſapientior: Itaque Bibliotheca Tua non aliorum magis utilitati ſervit quam Tuae, neque ad pompam aut inanem oſtentationem, ſed ad uſum comparata eſt. Ac licet immenſa librorum multitudine referta ſit, vix tamen Tuae mentis ardorem ac ſitim poteſt exſtinguere. O quantus Tibi ex hujusmodi labore fructus propediem acceſſurus eſt! quantam brevi honoris ac gloriae meſſem colliges! Audiſti enim Heſiodum, ut arbitror, (quid enim eſt quod neſcias?) qui Muſarum praeſtantiſſimam Calliopen, ſemper in comitatu eorum Regum, qui virtute praediti ſunt, verſari dicit, & mirabilem quamdam verborum ſuavitatem ac facundiam in os eorum inſtillare, eximiam denique judicandi peritiam ac ſolertiam iisdem impertiri. An ullum munus poteſt eſſe majus his at-

que praeſtantius, & quod à Regibus ac Principibus magis ſit concupiſcendum? Utrumque porro jam abſolutum ac conſummatum in Te, CHRISTINA, cernimus, facundiam ſcilicet atque juſtitiam. Quae quidem licet jam cumulata videri merito poſſint, creſcent tamen adhuc in dies, & novis ſubinde progreſſibus augebuntur: Quippe cum ingenium Tibi uberrimum ac fecundiſſimum Natura conceſſerit, neque, ut ceterorum hominum, anguſtis finibus comprehenſum, ſed quod in immenſum augeri poſſit ac ſurgere. Ad haec aſſidua veterum librorum lectio novis quotidie opibus mentem Tuam locupletabit. Habitura es igitur Platonem & Ariſtotelem adſeſſores atque adminiſtros conſiliorum Tuorum. Uteris M. Tullii ac Senecae ſapientia, & qui ſingulos legendo quotidie miramur, in te omnium dotes ac congeſtam ſapientiam ſuſpiciemus. Viden', CHRISTINA, quam minime ingratae ſint Muſae, & quot quantisque beneficiis remunerentur Reges ac Principes, à quibus comiter ac liberaliter ſunt acceptae? O divine Plato tua ſunt omnia dicta & cogitata praeclare! Tu dicere ſolebas, beatos fore populos, cum hi, a quibus regerentur, Philoſophiae operam dare inſtituiſſent. Dictum hoc ſapiens omnium ſaeculorum eventus confirmavit. Sed, pace tua dixerim, illud etiam adjungere debueras, Reges ipſos tunc demum beatos futuros, cum ſe totos Sapientiae ſtudiis dedidisſent. Certe, CHRISTINA, eo Te maxime felicem prae ceteris Regibus judico, non quod plurimis ac fortiſſimis gentibus imperas, nec quod opibus abundas ac divitiis; id enim etiam Craeſo contigit & Aridaeo, aliisque innumeris Regibus, quibus Regale faſtigium nihilo plus contulit, quam ut ſtultitiam ſuam atque levitatem ex illuſtriore loco ſpectandam omnibus exhiberent. Sed Te idcirco beatam omnes exiſtimamus, quod Regiae Majeſtati Philoſophiam comitem adſciviſti, quod Sapientiae praeceptis Tuos primum, ac deinde ſubditorum mores formare atque animos excolere inſtituiſti.

Verum, ne quis fortaſſe Muſas ſuo dumtaxat nomine Tibi gratulari exiſtimet, ac ſuam tantummodo utilitatem ſpectare, alteram quoque gratulationis cauſam habent, eamque publicam. Quaenam vero eſt, inquies? Pacem intelligo, quam Tu, CHRISTINA, toti Germaniae atque Orbi Chriſtiano humaniſſime indulſiſti. Nam tametſi Galli & Hiſpani nondum pace potiantur, Tu tamen quidquid in Te erat praeſtitiſti, ut ea ſimul omnes frueremur. In quo ſingularem prudentiam Tuam & humanitatem ac pietatem ſatis equidem mirari non poſſum. Nam cum Rex fortiſſimus GUSTAVUS, felicis memoriae, Pater Tuus, pluribus annis bellum

lum in Germania gessisset, & multas urbes atque provincias sub ditionem suam redegisset, cum post ejus tristem interitum Duces Sueciae auspiciis Tuis ingentes victorias retulissent, & Austriacos gravissimis cladibus affecissent, tandem tempus ineundae pacis Tibi advenisse prudentissime intellexisti. Quod enim oportunius potest esse tempus firmandae paci, quam dum victores hostium sumus? Certe ut in aleae ludo, si res parvas cum maximis licet componere, prudentissimi habentur, qui cum lucro discedunt, nec exspectant dum adverso fortunae casu quidquid diu lucri fecerunt, semel amittant: sic in alea belli summae prudentiae est, quamdiu superior sis, pacem cum hoste jungere. Nam quicumque serius pacem fecerunt, iniquioribus eam conditionibus semper fecisse deprehendentur. Igitur cum incertos Martis eventus animo reputares, cum juventutem Suecicam diuturno bello consumi videres, cum incendia, caedes, direptiones, aedium sacrarum profanationes, stupra, adulteria, ac cetera id genus scelera, sine quibus bellum exerceri non potest, penitus abhorreres; cum tot ac tantis malis, & Germaniae cladibus finem imponere, religionem, justitiam, ac bonas artes, quasi postliminio restituere velles, pacem concupivisti, quam nemo umquam nisi bonus concupivit, nemo sine divino quodam instinctu & auxilio adamavit atque perfecit. Multos quidem partim ex Tuis, partim ex sociis ac foederatis, huic consilio Tuo adversos experta es. Sunt enim quamplurimi, ac paene omnes, quotquot in consiliis Regum versantur, suis potius quam Dominorum suorum utilitatibus addicti, & qui privatum potius quam publicum commodum spectent. Hi quo diutius potestatem suam retineant, & ob multitudinem ac difficultatem negotiorum Reges sibi obnoxios habeant, utque majorem adipiscantur praedandi facultatem, aut denique ut terrori sint ceteris, Principes suos ad bellum impellere solent, & Pacis conditiones omnibus modis atque artibus disturbare. Quos equidem non homines, sed furias ac pestes generis humani habendos censeo. Sed Tu, CHRISTINA, neglectis eorum consiliis, superatis dolis ac fraudibus, Pacem Germaniae firmam ac stabilem esse voluisti, ac exemplo Tuo ceteros Principes, ut idem vellent, missis etiam legationibus incitasti. Nec Te tot prosperi eventus, tot victoriae partim fortissimi Principis Parentis Tui ductu, partim etiam auspiciis Tuis partae, ad insolentiam & fastum, nec hostium prope jam fractae ac debilitatae vires ad pacis contemptum extulerunt, quod quibusdam accidere solet, qui prae animi imbecillitate secundam fortunam ferre non possunt. Tu victoriis ac triumphis omnibus celsiorem animum gestans, & quanto potentior, tanto

hu-

humanior, ſpreviſti tandem laureas, quae Chriſtiano ſanguine tinctae eſſent, & ex moderatione animi, ex humanitate, & prolixa erga omnes beneficentia, quam ex Germaniae vaſtatione atque excidio laudem quaerere maluiſti. Quod quidem facinus tam neceſſarium, tam illuſtre atque glorioſum eſt, ut nulla unquam oratione ſatis luculente poſſit explicari.

Verum ut tanti muneris magnitudinem, quod CHRISTINAE acceptum ferre debemus, aliqua ex parte intelligere valeamus, proponamus, ſi placet, ante oculos, quam foeda ac miſerabilis nuper fuerit facies Germaniae; quot quantisque lacerata ac divulſa factionibus atque diſcidiis univerſa paene fuerit Europa. Credidit olim Antiquitas, pernicioſos quosdam ac malevolos Daemonas certis temporum intervallis ex Inferorum ſedibus excitos terras pervagari, & discordias, clades atque incendia & cujusquemodi calamitates in Orbem invehere; cujus dicti veritatem triſti experimento noſtra aetas comprobavit. Etenim peſtiferae Bellonae rabies per univerſam Europam duitiſſime debacchata eſt. Principes inter ſe colliſi plus odiis quam armis decertarunt. Populi Principum ſuorum furore abrepti, in ſe mutuo concurrerunt. Quot domus, quot urbes, quot provinciae funditus exciſae? Fumant adhuc incendio tecta, & ſemiuſtarum urbium triſtes reliquiae viſuntur. Adeo furoris noſtri monumenta etiam a poſteris ſpectari voluimus, ut erubeſcerent nepotes, quod nos ipſos admittere non puduit. Vidimus viros nobiles & matronas cum liberis ad ultimam egeſtatem redactas. Vidimus viros religioſos ac virgines Deo conſecratas, ex iis aedibus, quas pietas avorum ipſis exſtruxerat, ut a ſaeculari contagio remotae Divino cultui purius miniſtrarent, pulſas ac fugatas. Quis cladem illius belli, quis funera poſſit recenſere? Audeo dicere nullum omni aevo bellum tam atrox, tam diuturnum, tam tetrum atque internecivum, in tot gentes populosque diffuſum unquam exſtitiſſe. Etenim omnes propemodum Europae Principes eo bello implicati atque involuti ſunt: omnes Chriſtiani nominis provincias haec flamma corripuit. Daci quoque ac Turci, moto adverſus Venetos bello, in partes venêre. Nullo unquam bello tot urbes vi expugnatae, tot praelia conſerta, tot Duces, tot Reges interfecti, novi Principatus conditi, nova Regna exorta, vetuſtiſſima exſtincta atque abolita ſunt. Sed tota belli tempeſtas praecipue in Germaniam incubuerat. Ab ea primum orta mali vis, in ipſius potiſſimum viſcera deſaevierat. Vaſtata principio a ſuismet popularibus, per multos deinceps annos exteris praedae ac ludibrio fuit. Cum interim nemo pacis mentionem ullam faceret, ne is, qui prior mentionem feciſſet, inferiorem ſe adver-

versario fateri videretur; &, extinctis jam belli caufis, bellum tamen nihilofecius gerebatur; idque confiliis eorum, qui Regibus affidebant, fubinde tanquam fubmiffis fomitibus alebatur ac propagabatur in dies. In hac tanta Orbis Chriftiani caligine, in hac perturbatione omnium rerum, Tu, CHRISTINA, velut falutare fidus Germaniae affulfifti: Tu noctem ac tenebras ortu Tuo dispulifti: Tu lucem ac vitam omnibus reddidifti: per Te jam licet refpirare Germanis: per Te commercia libere mifcere, & ultro citroque commeare peregrinantibus licet: per Te jam florere incipiunt ftudia literarum, & depofitis fcutis ac gladiis, libri & calami fecure tractantur: Iam Scholae referantur; nec literis modo, fed etiam religioni fuus honos rediit; &, reftitutis in priftinum locum facerdotibus, divinae caerimoniae celebrantur. Quid dicam de juftitia, modeftia, continentia, ceterisque virtutibus, quae quod nunc demum caput attollere incipiunt, totum id, CHRISTINA, muneris Tui effe omnes confitentur: Haec bona nobis attulit pax Tua: quam ego quidem omnibus fortiffimi regis patris Tui victoriis longe antepono; victoria enim innumeri homines debilitantur ac trucidantur, pace fervantur: Et victoriae quidem utilitas ad folos fere victores pertinet; qui tamen nullum ex ea fructum, nifi firmata demum pace, capere poffunt: pax vero cum per fe ipfa expetenda eft, ejus utilitas victoribus victisque communis eft, nec in finitimos folum, fed etiam in remotiffimos longe lateque diffunditur: adeo ut Principes, qui pacem amplectuntur & colunt, de univerfo genere humano bene meriti effe videantur: poftremo in victoria maximam fibi partem Fortuna vindicat, & milites quoque operam fuam praedicare merito poffunt: pacis initae tota laus Tua eft, fine focietate ac participatione cujusquam. Quo magis enitendum eft Tibi, atque omnibus modis providendum, ut pacem hanc, quam feliciter ac bono Chriftiani nominis pepigifti, tamquam opus tuum, cujus artifex fuifti, fartam tectamque tueare, eamque exfequi ac promovere contendas. Sic enim prorfus debes exiftimare, non Germaniae modo, fed totius Europae oculos in Te unam effe converfos; nec Sueciae tantum regnum, quod ipfum per fe ampliffimum eft, ad tuam curam ac follicitudinem pertinere: fed orbis terrarum felicitatem, quantum in te eft, abs te curandam effe atque adjuvandam. Ideo tibi maximum imperium, ideo fummam inter reges auctoritatem & gratiam, ideo ingenii ac judicii vim eximiam Deus impertiit, ut tuis primum populis, deinde vicinis gentibus, atque etiam remotiffimis prodeffes. In tuis manibus hodie ftant fata Germaniae. Moscovitae, Turci, Daci ac Poloni gratiam ac benevolentiam Tuam ftudiofe ex-

petunt: apud Christianissimum Galliae Regem quantum auctoritate valeas nemo nescit: proinde operam des oportet, ut tantis dotibus a Deo Tibi concessis ad Christiani orbis pacem ac decus utaris; hac via ad immortalitatem itur: his artibus Carolus Magnus, his Ludovicus noster, qui Nonus eo nomine est appellatus, aeternam sibi memoriam compararunt. Equidem exemplum sexus tui, quo te ad tantum opus, quod feliciter inchoasti, absolvendum exhorter, nullum habeo, praesertim cum Tu omnes superioris memoriae Reginas longo intervallo superaveris; Sed tu venturis posthac Reginis exemplar esto: actus tuos inposterum intueantur Reginae, ad quorum normam vitam suam dirigant. Perge, SERENISSIMA CHRISTINA; nihil abs Te novum requirimus; tantum ut, quo pede coepisti, deinceps velis progredi. Noli unquam abiicere studia literarum, in quibus tantopere jam profecisti. Noli Musas bonas hospites ac placidas eiicere. Sed sic apud Te statue, quarum artium studia adamasti, nihil esse iis aut ad laudem illustrius, aut ad fructum copiosius, aut ad oblectationem animi jucundius, aut ad res gerendas aptius atque praestantius: Néminem umquam Regem Musas coluisse poenituit: possem tibi plurimos Reges atque Imperatores percensere, qui ex Musarum ac Sapientiae cultu uberrimos fructus perceperunt; qui quidem & dum in vivis essent, doctorum hominum monumentis commendati sunt, & mortui vigent ac regnant quodammodo in ore ac memoria eruditorum virorum. Est enim certe, est quaedam Respublica literarum, quae interdum floret, interdum decrescit ac labitur, prout Reges ac Principes illam aut sublevant aut contemnunt. Ceterum interitus expers, nec solum immortalis ipsa est, sed etiam immortalitatem optimo cuique largitur: Huic Te Reipublicæ hodie praesidere si dixero, nulli Regum hujus aetatis injuriam a me factam putem. Accipe igitur aequo animo, CHRISTINA, hanc coronam, quam Musae nostrae, imo jam Tuae, suis Tibi manibus imponunt: quam non avita successio, non procerum suffragia tibi detulerunt; quae non auro gemmisque conserta est, sed laude & gloria contexta; quae non natalibus, sed virtuti, industriae, ac doctrinae tribuitur; qua non caput, sed ingenium coronatur: Regalis quidem corona ad posteros hereditario jure transmittitur; haec propria eorum est, qui illam sua virtute meruere; & illa quidem nonnumquam ex regio capite decutitur: mors certe tandem illam vel invitis abstrahit: hanc vero cum semel Musae capiti cujuspiam circumdederunt, ne mors quidem ipsa illi umquam ereptura est.

Ex-

Exſecutus ſum, SERENISSIMA ac DOCTISSIMA REGINA, officium legationis meae, quam cum placidiſſimo animo & attentiſſimis auribus audieris, reliquum eſt, ut, quemadmodum Legatis fieri ſolet, blanda reſponſione, aut, ſi hoc arrogantius eſt, nutu ſaltem benevolo proſequi me, atque hoc favoris indicio cohoneſtatum domum dimittere non graveris.

D I X I.

IN NUMMUM AUREUM

C H R I S T I N A E

Suecorum Reginae,

ex altera parte Solis, ex altera Minervae galeatae
ramum olivae ſpectantis imagine ſignatum

D I S T I C H O N.

Sol nova Vandalicae ſtupet ad miracula terrae
Et ſe CHRISTINAE cedere Pallas ait.

Aliud.

Phoebus Hyperboreas cum Pallade ceſſit ad oras,
Hinc veſtros vatum turba ciete Deos.

Aliud.

Nunc meliora licet ſperetis ſaecula, Docti:
Altera jam Pallas, Phoebus & alter erit.

Aliud.

Unum non potuit CHRISTINAM abſolvere numen:
Perficere illam Dii vix potuere duo.

Aliud.

Palladis eſt ſedes nunc Holmia; cedite Athenae:
Haec Soli domus eſt nunc ſacra; cede Rhodos.

Aliud.

Ὅλμια νῦν γε Θεᾶς ἔςαι πόλις; ἔῤῥετ' Ἀθῆναι:
Νῦν Θεὸς αἱρεῖται Ὅλμιαν; ἔῤῥε Ῥόδος.

Aliud.

Arctoas cum Sol luſtraret lampade terras,
CHRISTINAM adſpiciens, tun' mihi Pallas? ait.

HENRICUS VALESIUS.

Aureum hoc Chriſtinae celebratiſſimae Suecorum Reginae numisma, cujus ectypum hic curavimus exprimi, ex Sarravii Epiſt. CCXXX. quam ad Iſaacum Voſſium ſcripſit, deſumtum eſt. Illud autem carminibus ſuis cum celebraverint non pauci praecedentis ſeculi viri docti, ac poëtae, non abs re fore duxi, ſi Sarravii, Hadriani Valeſii, Hueti ac Guyeti epigrammata hic in lectoris conſpectu exhiberem, ac Henrici Valeſii noſtri verſibus ſubnecterem, ut inter ſe a peritis harum elegantiarum arbitris conferri poſſent:

CLAUDII SARRAVII.

Attica falſa fuit, ſed vera haec Arctica PALLAS,
Dicere me verum, Sol mihi teſtis adeſt.

Si coluiſſe voles Phoebum & coluiſſe Minervam,
Tu cole CHRISTINAM, Numen utrumque coles.

Objectam Pallas galeata aſpectat olivam:
Elige ſeu pacem, ſeu magis arma velis.

Imperio digna haec facies armata MINERVAE,
Solis ab Eoo cardine ad Heſperium.

Sol radios expande tuos, ecce aemula terris
CHRISTINA affulget lumine inoccidue.

Attica quae quondam fuerat, nunc Arctica PALLAS
Dat ſua, dat Phoebi pleniſſima munera terris.

Haec Sarravii ſex Epigrammata poſt Epiſtolam ejus ibidem pag. 230. leguntur. HADRIANI autem VALESII, Henrici Fratris, carmen habetur in Ejus Epiſt. ad Nic. Heinſium in Tom. V. Sylloges a Venerando Patruo meo editae Epiſt. DCXV. pag. 700.

Adſpirat ſtudiis jam non Tritonia, Pallas.
CHRISTINA, & pacem bellaque virgo gerit.
Quis dubitet binos Soles quondam aethere viſos?
En habet & Solem terra Suëva ſuum.
Splendore aequiparat Solem, virtute Minervam.
CHRISTINA, & binos induit una Deos.

Ita

Ita leguntur illic hi Valesii versus, sed rectius, ut puto, in Poëmatibus Ejus, quae Valesianis adjunguntur, pag. 55. exhibentur tribus distichis separatis, additis insuper his duobus:

Altera jam Pallas sub septem nata Trione,
Nunc te, & Tritonem conde, Minerva, tuum.

Aliud.

Solis habet radios majestatemque coruscam
CHRISTINA, & magnae Palladis ingenium.

HUETII etiam elegans in eumdem hunc nummum Epigramma legitur inter Ejus carmina a Celeberrimo Graevio edita pag. 27.

Phoebus CHRISTINAE pictos in imagine vultus
Ut vidit, tales misit ab ore sonos.
CHRISTINAM quisquis se pingere posse putavit,
Pingere seque mea hic lumina posse putet.

Laudat quoque GUIETI versus hac de re scriptos Menagius in Menagianis Tom. I. pag. 372:

Haec paces, haec bella gerit, velut altera Pallas:
Haec radiis gelidam, Solis vice, temperat Arctum.

Quos iterum exhibens Moneta in Tom. III. pag. 398. addit Graecum hoc Abbatis Guieti epigramma:

Εἰρήνην ἠὲ πόλεμον φέρει ὥσπερ Ἀθήνη,
Καὶ πυρὶ ᾧ θάλπει κρυερὴν ὡς ἥλιος ἄρκτον.

Menagii item Epigramma LI. in Christinae imaginem scriptum tale est:

Castalidum quae regna tenet, quae Gothica liquit,
Aurea CHRISTINAE Virginis ora vides.

Sed quod ad hunc nummum non pertinere arbitror, uti nec illud, quod versibus aliquot in imaginem Christinae a Roberto Nantolio Chalcographo expressam composuit: Utrumque legitur inter illius Poëmata pag. 106. & 108.

HENRICI VALESII,
ORATIO
In Obitum
JACOBI SIRMUNDI,
Societatis Jesu Presbyteri.
habita anno 1651.

QUICUNQUE magnorum Virorum laudes oratione funebri praedicare instituerunt, AUDITORES ORNATISSIMI, hoc potissimum consilio id praestitisse mihi videntur, ut vel mortuorum nomen ad aeternam Posteritatis memoriam consecrarent, vel praestantibus hominum meritis hanc velut honoris & gloriae mercedem persolverent, vel certe ut privatum aut publicum dolorem hujusmodi solatio mitigarent. Nobis vero in praesentia quidem non magnopere laborandum esse video, ut ejus Viri, cujus exequias honoramus, nomen a situ & tenebris vindicatum aeternitati commendemus: id enim ipse dum vixit, publicatis ingenii sui monimentis adeo cumulate praestitit, ut jam nos hoc labore prorsus levati ac liberati esse videamur: nec dubium est quin, quamdiu suus honor literis stabit, quamdiu historiae, quamdiu antiquitatis, & humaniorum artium studiosi supererunt, tamdiu JACOBI SIRMUNDI nomen celebre atque illustre inter eruditos futurum sit. Quod igitur restat, ut memoriae hominis praestantissimi, ac de literis optime meriti honos habeatur, utque moerorem vestrum, qui tanto lumine orbati estis, oratione nostra mollire ac lenire studeamus, id cunctis, ut equidem spero, faventibus aggrediemur: hoc enim & illius Viri amplitudo, & amicitiae vinculum, quae mihi cum superstite intercessit, & vestra omnium vota postulare mihi videntur, ut homini, quoad vixit, optimo, humanissimo, atque amicissimo, debita laudis, humanitatis, atque amicitiae officia impendamus. Neque vero committendum est, ut cum Regum, Principum & Magnatum funera ejusmodi orationibus celebrari consueverint, Viris doctrina, atque eruditione excellentibus idem honos a nobis de-

denegetur: quippe abſurdiſſimum meo judicio fuerit, illiteratis quidem hominibus honorem ex literis haberi, eos vero, qui totam aetatem literis juvandis ac promovendis impenderunt, qui, dum viverent, reipublicae litterariae decus atque ornamentum fuerunt, hoc litterarum munere atque officio minime exornari.

Ac principium quidem ejusmodi orationum fere ex majoribus ducitur, ut & is, cujus exequiae celebrantur, majorum ſuorum illuſtretur laudibus, & viciſſim ex nepotis laudatione non mediocris gloriae pars ad majores redundet; nobis vero, qui religioſi propoſiti hominem praedicare ſuſcepimus, hic nobilitatis locus parum neceſſarius videtur: non quod ejusmodi ornamentum nobis deſit, quippe qui vetuſtiſſimam ac nobiliſſimam apud Arvernos SIRMUNDORUM familiam fuiſſe non ignoramus: Sed quoniam ipſe ejusmodi natalium ornamenta contempſit, nos quoque aequum eſt, iis neglectis ac praetermiſſis, ad alia longe potiora orationis curſum promovere. Liceat illis, qui in ſe ipſis nihil laude dignum habent, ex majorum laude ac nobilitate gloriam captare; quos equidem Lunae comparare ſoleo, quae, cum propria luce careat, lumen ſuum a Sole mutuatur; ſic iſti cum proprio ſplendore deſtituti ſint, ad majorum virtutem confugiunt, qua vitia ſua contegi, ac ſe ipſos illuſtrari poſſe arbitrantur: Hi vero, qui ſua ipſi virtute nituntur, & qui ſuo labore famam ſibi decusque pepererunt, nullum extrinſecus adminiculum, nullum adſcititium ſplendorem deſiderant. Porro cum omnes homines animo conſtemus & corpore, quorum alterum commune cum brutis; alterum ſpiritalis cujusdam, divinaeque naturae participem habemus; duplicem quoque nobilitatem in ſingulis hominibus ſpectare debemus. Quarum altera, quae ex corpore ducitur, deterior ac vilior ſit neceſſe eſt, quippe quae ex deteriore atque ignobiliore hominis parte deſcendat. Itaque plurimi ſapientia ac virtute excellentes viri hanc nobilitatem utpote nocti ac tenebris addictam, & ſanguini tamquam luto penitus affixam atque immerſam merito ſpreverunt; nec qui, aut unde eſſent, quibusve parentibus prognati, familiaribus ſuis commemorare voluerunt: Altera nobilitatis ſpecies ex animo petitur, quae ſola, non dicam meo, ſed omnium prudentum judicio, nobilitatis nomen meretur; nam illa quidem caduca ac mortalis, in terram abjecta ac depreſſa, fluxa atque inſtabilis, quippe quae dari adimique poſſit, ad haec incerta ac dubia, teſtibus & tabulis plerumque confictis ac ſuppoſitis comprobatur: haec vero perinde ac animus ipſe immortalis eſt, nec morti, nec Principum violentiae obnoxia,

ipſa

ipſa per ſe ſine alterius teſtimonio eluceſcit. Hanc ergo mihi praecipue nobilitatem in JACOBO SIRMUNDO conſidera, quam ille ſolam concupivit, quae ſola digna eſt homine, digna Chriſtiano, digna religioſae profeſſionis Viro. Quaenam vero ſunt hujus nobilitatis inſignia, dicet aliquis, ex quibus nobilem ab obſcuro & ignobili dignoſcere valeamus? Non alia certe, quam quibus ſollertem a ſtupido, doctum ab imperito, virum bonum ab improbo diſcernere ſolemus. Etenim ſi rem ipſam attentius perpendere voluerimus, tribus maxime rebus homines aliis hominibus praecellere, & ſupra ceteros eminere reperiemus; ingenio ſcilicet, doctrina, atque virtute. Haec ſunt quae viros claros & ſpectabiles & illuſtres efficiunt, potius quam Principum codicilli aut infulae dignitatum. Nam hujusmodi codicilli & inſignia, umbram tantum honoris circumdant hominibus, idque modico temporis ſpatio, quamdiu aut in vivis agunt, aut magiſtratu ſibi delato funguntur: haec vero animi inſignia ſolidam gloriam non modo ſuperſtitibus, ſed etiam mortuis omnium judicio ac conſenſu praeſtant. Quae quidem omnia in JACOBO SIRMUNDO non vulgaria, ſed eximia ac ſingularia fuiſſe omnes, ut opinor, mihi facile aſſenſuri eſtis. Nam qui id negare voluerit, tot ilico argumentis ac teſtimoniis obruetur, ut aut imperitiam ſuam, aut, quod turpius eſt, malevolentiam fateri cogatur.

Atque, ut primo loco de ejus ingenio dicam, idem certe de illo, quod de Hortenſio, dici poteſt: SIRMUNDI ingenium ſimul agnitum, ſimul probatum fuiſſe. Ingenium autem appello lumen quoddam mentibus a natura inditum: ſeu potius vividum quemdam impetum, atque igneum vigorem ad ſumma quaeque tendentem: aut, ſi mavis, generoſam indolem & ſagacitatem, qua qui praeditus eſt, ad abditiſſimarum rerum atque rationum cubilia penetrat, & veritatem facile odoratur ac veſtigat, nec abſiſtit prius, quam illam, tanquam praedam ſuam, comprehenderit. Haec porro vis, quam dixi, emicat atque elucet plerumque in adoleſcentibus, corroboratur in Viris, langueſcit in ſenibus. Sed in JACOBO SIRMUNDO eadem, quae in adoleſcentia fuerat, in ultima etiam ſenectute vis ingenii permanſit. Adeo ut quae corporis animique vires infringere conſuevit aetas, robur ingenii non fregiſſe in eo, ſed potius confirmaſſe videretur. Tanto igitur tamque felici praeditus ingenio SIRMUNDUS, non quemadmodum plerique adoleſcentum ſolent, illud aut deſidia deteri, aut voluptatibus corrumpi paſſus eſt: ſed velut opimum ac ferax ſolum aſſiduo labore ſibi excolendum putavit. Et quo quidem pacto adoleſcens inter

aequa-

aequales in ſcholis eminuerit, atque ipſa magiſtrorum praecepta paene prius quam eſſent tradita comprehenderit, nihil hic attinet dicere, cum alia longe majora, ac plus admirationis habitura, nobis ad dicendum ſuperſint. Cum vero ex ephebis exceſſiſſet, nec minore virtutis quam diſciplinarum amore flagraret, in eam ſe ſodalitatem dicare conſtituit, in qua utriusque, tam doctrinae ſcilicet quam virtutis ſtudia ex aequo vigere ac florere animadverterat. Sic enim exiſtimabat, doctrinam quidem absque virtute, rem caſſam atque umbratilem eſſe, & quae plus interdum noxae afferat quam utilitatis: virtutem vero doctrinae conſortio deſtitutam, prorſus imperfectam ac mancam videri, quippe quae aliis prodesſe vix poſſit: ceterum ambas ſimul junctas plus ponderis atque auctoritatis habere. Haec ille animo perpendens, illud etiam Sodalitiorum commodum cogitabat, quod homines eodem ſacramento adſtricti, abdicatis rerum humanarum curis, perfectae Sapientiae ſtudiis vacantes, mutuis ſe hortationibus atque exemplis viciſſim adjuvare poſſunt. Proinde ex omnibus Sodalitiis illud maxime expetivit, quod ab Sancto Ignatio primum inſtitutum, & virtutis gymnaſium, & diſciplinarum quoddam quaſi domicilium eſſe norat.

Tali collegio adſcriptus SIRMUNDUS, primum quidem Linguarum & Antiquitatis tam Graecae quam Latinae tantam ſibi peritiam comparavit; quantam ex ejus ſcriptis perſpicere poteſtis. His deinde quaſi fundamentis poſitis cum doctrinae vaſtos eſſe limites, & in immenſum diffuſos intelligeret, iis maxime ſtudiis ſeſe includere ſtatuit, quae & profeſſionis religioſae viro convenire, & plurimum utilitatis allatura eſſe cenſebat. Itaque ad Hiſtoriae & Antiquitatis Eccleſiaſticae notitiam totum ſe penitus applicuit atque addixit, ut non ſibi ſolum, ſed etiam Patriae, atque univerſae Eccleſiae prodeſſet. Quo quidem in genere ſtudiorum tantopere profecit, ut pares admodum paucos, ſuperiorem vero aetate ſua neminem habuerit. Cum vero partim felicitate ingenii, partim laboris aſſiduitate, ingentes doctrinae meſſes, ac theſauros collegiſſet, primum quidem Patriam ſuam, ac deinde totum Orbem Chriſtianum pretioſis ingenii ſui monimentis illuſtravit. In quo ſingularem ejus prudentiam ac modeſtiam mirari ſubit, qui cum eximiam doctrinam citiſſime eſſet adeptus, ſero tamen opera ingenii ſui publicare in animum induxit. Quod quidem tanti Viri conſilium atque exemplum, utinam tam noſtri, quam exteri ſequerentur; qui vixdum e ſcholis egreſſi indigeſta adhuc ſtudia in publicum extrudunt, & praematurae editionis famam potius quam ſolidam

consummatamque doctrinam concupiscunt. Longum esset hic percensere, quot ille libros partim vetustiorum Scriptorum in lucem primus ediderit, partim Latino sermone interpretatus sit, partim etiam suo Marte compositos nobis reliquerit. Neque enim piget inter SIRMUNDI opera numerare libros optimorum Scriptorum, quos ille a situ & tenebris vindicatos publica tandem luce donavit. Nam & ejus diligentia atque industria laudanda est, qui tot antiquitatis monimenta undique conquisivit, & benignitas praedicanda est, quod publico eos libros minime invidit, sed exscribendi, edendique laborem, ultro suscepit. Quod vero summa fide eosdem edidit, notasque omnibus, aut praefationes adjecit eruditissimas, eo etiam nomine maximas illi gratias universi habere debemus. Ceterum inter hujus generis libros primas sibi merito vindicat editio Conciliorum Gallicanae Ecclesiae. Quae non sine ingenti quodam labore a se collecta, & pulcherrimo ordine digesta atque illustrata, cum felicis memoriae Ludovico Regi Christianissimo offerret, Eminentissimi Cardinalis Armandi Richelii honorificentissimo testimonio est exornatus. Quod quidem testimonium non tam ipsius Cardinalis Richelii, ut sentio, quam totius Galliae commune suffragium debet videri. Ex alterius vero generis libris, primum occurrunt commentarii, quos in varios auctores ille tanta elegantia, tantoque cum judicio conscripsit, ut nihil in eo genere perfectius esse possit. Atque, ut vel una ab Apelle ducta linea, manum praestantissimi artificis olim indicasse dicitur; sic unica JACOBI SIRMUNDI quantumvis brevis nota, ad doctrinam ejus declarandam abunde suffecerit. Sed celeberrimi & praestantissimi omnium judicio sunt ii libri, qui in contentioso & pugnaci scribendi genere versantur. Fuerunt enim illi non semel discidia ac certamina cum viris doctissimis, de litterariis quibusdam quaestionibus; ex quibus ille semper superior victorque, omnium eruditorum consensu, discessit. Sentio me in ancipitem ac difficillimum locum incidisse, ut verendum mihi sit, ne, dum JACOBI SIRMUNDI laudes persequor, de eruditissimorum hominum fama aliquid videar detraxisse. Sed tamen obsequendum est veritati, parendumque jussibus vestris, AUDITORES, qui me ad pergendum, cum attentione vestra, tum benevolis nutibus invitatis. Neque enim vereor, ne hanc obtrectandi viris clarissimis occasionem de industria arripuisse videar, cum praesertim in hunc sermonem paene invitus descenderim, quo non mea me voluntas, sed ipsa laudationis series necessitasque conjecit. Huc accedit, quod haec Oratio nullam contumeliam, nullam ignominiae labem adspergere potest viris, & omnium

nium ſermone & merito ſuo celeberrimis. Qui ſi in hoc ſtadio ac pulvere litterarum victi ſunt ſemel a JACOBO SIRMUNDO, non id illis inhoneſtum ac probroſum debet videri. Neque enim, ut in acie aut in lucta, ſic in his ſtudiorum concertationibus aut victor efferre ſe debet jactantius, aut victus prae pudore erubeſcere ac iraſci. Sed utrumque *hieran*, ut veteres aiebant, facere convenit, & palmam ac coronam veritati utpote victrici conſecrare. Quippe fieri poteſt, fitque ſaepiſſime, ut is, qui modo victor fuit, ſtatim in alio opere cadat & corruat; is vero, qui inferior prius fuerat, in aliis poſtea conflictibus ſuperior evadat. Denique non ex unius certaminis eventu, ſed ex omnium ſcriptorum atque operum comparatione, hominum laus famaque aeſtimanda eſt. Igitur, ut ad SIRMUNDUM redeamus, primum illi certamen fuit de Regionibus Suburbicariis, cum viro aetatis noſtrae longe doctiſſimo, qui ex loco Rufini, tanquam ex arce quadam, auctoritatem Romani Pontificis impugnabat. Confecta res omnibus videbatur. Tam validis quippe argumentis ac rationibus ſententiam ſuam vir ille firmaverat, ut, non dicam vulgus imperitorum, ſed Cardinalis ipſe Perronius, vir, omnium conſenſu, rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimus, neminem crederet poſſe reperiri, qui tantae machinae impetum retunderet. Sed continuo exſtitit JACOBUS SIRMUNDUS, qui pro Romani Pontificis auctoritate, id eſt, pro veritate ipſa propugnans, tribus libellis, quaſi totidem praeliis, ſic adverſarium ſuperavit, ut jam nemo ſit inter eruditos, qui non SIRMUNDI ſententiam ambabus, quod aiunt, ulnis amplectatur.

Secundum illi certamen fuit cum Petro Aurelio magni nominis Theologo, de canone quodam, ut vocant, Arauſicani Concilii. Quae quidem contentio longe gravior ac periculoſior exſtitit quam prima. Nam in priore quidem conflictu omnes Catholicae profeſſionis homines a ſuis ſtantes partibus SIRMUNDUS habuerat. Sed in hoc poſteriore res ei erat cum homine verſuto & callido, qui Epiſcoporum cauſam defendendam ſuſceperat, totamque Theologiae ſcholam opinioni ſuae ſubſcribentem, velut auxiliares copias, ſecum trahebat. Accuſabatur falſitatis ab homine, qui nomen ſibi ipſe falſum adſcripſerat; & falſitatis illius, quae non levis momenti eſſet, ſed in re ſacroſancta commiſſa: neque in uno dumtaxat canone, ſed in tota mole, ipſo enim verbo utar Aurelii, Gallicanorum Conciliorum. Quid ageret SIRMUNDUS? An accuſationem illam ſilentio diſſimularet? id vero erat, crimen fateri, & exiſtimationem ſuam prodere. Cauſamne ſuam defenderet? illico omnes prope Epiſcopos ac Theologos, &

nonnullos etiam ex Sodalibus suis adversos erat habiturus. In hac difficultate positus, ita causam suam defendere statuit, ut nec Episcoporum Jurisdictionem, nec receptam in scholis opinionem laederet, & negativam particulam, de qua sola erat controversia, ex fide Manuscriptorum Codicum, & cum ratione ab se adpositam esse monstraret. Quod certe tam luculente praestitit primum in Epistola, deinde duobus Antirrheticis libris, quorum ultimum factione Aureliana diu suppressum esse meminimus, ut quicumque eos absque ullo partium studio legerit, SIRMUNDO victoriam adjudicare cogatur. Pudet me profecto interpretationis Aurelianae: adeo ab omni sensu ac ratione, & ab ipsis verbis Arausicani Canonis abhorret. Itaque fremant licet atque obstrepant Aurelianarum partium sectatores, semper vera habebitur Canonis illius editio & interpretatio, quae a SIRMUNDO prolata est. Aurelii autem lectio & explicatio ab omnibus doctis bonisque repudiabitur.

Omitto reliquas ejus velitationes, cujusmodi fuit illa de duobus Dionysiis, & aliae quaedam, quas consulto praetereo; ex quibus omnibus eamdem, quam ex prioribus, gloriam reportavit. Quod equidem non tam illius doctrinae, quam acerrimo judicio adscribendum puto. Etenim in illo viro tanta judicii vis, quanta vix umquam in alio fuit: hancque propriam & praecipuam ejus dotem esse omnes consentiebamus. Itaque cum ad maximum ingenium par judicii robur adjunxisset, illudque longo usu ac diuturna meditatione confirmasset, non mirum videri debet, si invictus hoc tandem modo luctator evaserit. Etenim in nulla operis parte aberrare, supra humanam sortem positum prorsusque divinum est. Sed quicumque judicio prae ceteris pollent, id saltem assequuntur, ut, aut quam rarissime, aut quam levissime peccent. Cum enim ad scribendum non levitate, sed consilio ferantur; hinc fit, ut minimam reprehendendi ansam adversariis suis praebeant. Sed erit fortasse quispiam, qui JACOBUM SIRMUNDUM contentiosum ac rixosum hominem fuisse ex eo colliget, quod de re litteraria tot controversiis, ad extremam usque senectutem, tot jurgiis districtus atque exercitus fuit. Eos vero, qui ita sentiunt, animadvertere oportet, SIRMUNDUM, utpote quietis & otii amantissimum, semper invitum ac nolentem ad haec certamina descendisse. Certe, si rem attentius inquirere velimus, eum aut depellendae calumniae, aut propugnandae veritatis religionisque causa in hanc arenam prodiisse deprehendemus. Verum, quando casu quodam, aut potius tractu ipso progressuque Orationis ad locum de moribus devenimus, pauca etiam de virtutibus illius dicenda

sunt,

ſunt, ut totius Orationis continuus curſus ad metam usque tandem perducatur.

Ac ceteras quidem virtutes, quibus interior ejus vita ornata eſt, Sodalibus illius commemorandas relinquo, eas dumtaxat hic relaturus, quae in omnium conſpectu ac publica luce fulſerunt. Mira in illo comitas & humanitas, qua omnes adeuntes complectebatur. Ad haec modeſta gravitas, & ingenuus quidam pudor in ore ſenis emicabat, prorſus ut Proculum illum, quem virginis ſenectae Tertullianus appellat, referre mihi videretur. Numquam ille obſcenum aliquod verbum, aut turpiorem ſenſum ne inter legendum quidem ferre poterat. Mulierum colloquia, quae alii appetere ſolent, ſtudioſe vitabat. Neque vero illum ſenectus moroſum reddiderat. Juvenilis quaedam hilaritas in ſenis ore perpetuo reſidebat, adeo ut ex illius ſermonibus non doctiores modo, verum etiam laetiores rediremus. Animi aequabilitas & tranquillitas ei erat admirabilis: quippe qui nihil praeter virtutem atque doctrinam ac cœleſtia concupiſceret; ab omni ambitione & inanis gloriae cupiditate penitus alienus. Itaque in quibusdam libris nomen ſuum minime inſcripſit. Et cum inter Sodales ſuos maxima quaeque officia ſumma cum laude geſſiſſet, cum in aula Regis Chriſtianiſſimi verſatus fuiſſet; tamen privatum otium cum litteris ſemper honoribus antepoſuit. Evocatus Romam olim fuit ab Urbano beatae memoriae Pontifice Maximo ſuffragatione Eminentiſſimi Cardinalis Barberini, qui eximias SIRMUNDI dotes optime cognoverat. Sed Rex Chriſtianiſſimus Ludovicus, ſuaſu quorumdam virorum eum Gallia excedere vetuit, ne tantus vir ad illuſtrandam Gallicanae Eccleſiae antiquitatem natus, Galliae eriperetur. Renuntiatum eſt illi non multo poſtea ab hominibus fide digniſſimis, eo conſilio ipſum Romam accitum fuiſſe, ut in ſacrum Purpuratorum ordinem adſcriberetur. Memoria teneo id ab illo, cum haec mihi narraret, additum fuiſſe, ſe, ſi in ipſo Romanae Urbis introitu hoc Summi Pontificis conſilium reſciviſſet, ſtatim eadem via in patriam fuiſſe rediturum. Quod equidem tanti viri de ſe ipſo teſtimonio facile credo. Idem multis poſt annis cum in aulam Regiam ad audiendas Principis Confeſſiones adſcitus fuiſſet, & in eo munere prudentiſſime ac religioſiſſime ſe geſſit, & tandem factione quorumdam dimiſſus ex Palatio, tanta animi moderatione & conſtantia id factum tulit, ut eum in aula numquam omnino vixiſſe diceres. Adeo omnem aulicae illius pompae memoriam penitus ex animo deleverat. Quid dicam de eximia illius frugalitate ac temperantia, cui acceptum referre ſolebat, quod integros corporis ſenſus, fir-

mamque valetudinem ad extremam usque aetatem retinuerat. Quid de ſingulari prudentia, de amore in Patriam, de ſtudio in Regem, de eximia erga Deum pietate? Qui cum difficillimis Reipublicae noſtrae temporibus Romae eſſet, quae urbs tunc temporis ob Religionis diſſenſionem Regis Henrici partibus minime favebat; nihilominus Regiae Majeſtati ſemper addictus devotusque permanſit, ſolam in Henrico Religionis Catholicae profeſſionem requirens. Quam tamen non armorum vi extorquendam, ſed vótis ac precibus tum a Deo, tum Rege ipſo expoſcendam putabat. Dies me deficiet, ſi univerſas ejus virtutes Oratione velim percenſere. His tot tantisque animi dotibus ſummorum virorum amicitiam ſibi conciliavit. Uſus eſt primum familiaritate Petri Pithoei, & Nicolai Fabri, ex quorum colloquiis numquam ſe niſi doctiorem diſceſſiſſe ſaepenumero mihi teſtatus eſt. Baronio quoque, Bellarmino, Oſſato, & Barberino Cardinalibus Eminentiſſimis in primis acceptus fuit: Brulartii etiam & Marilliaci, qui apud nos ſumma auctoritate & dignitate conſpicui fuerunt, amicitiam ipſe, ut memini, prae ſe ferebat. Denique ab omnibus, quotquot in Europa ejus aetate vixerunt, eruditis hominibus & cultus eſt & amatus. Quid igitur ei viro ad ſummam felicitatem defuiſſe dicemus? qui & ingenium uberrimum ſortitus fuerat, cunctis, ad quae eum vocasſes, negotiis idoneum: & multiplicem rerum divinarum humanarumque notitiam, ac poſtremo omnium virtutum apicem erat conſecutus. Cui vita longiſſima, cum firma corporis valetudine, nullis umquam morborum moleſtiis interrupta; cui otium & quies non ſine honore ac dignitate; cui ſummorum virorum amicitia laudesque affatim contigerunt: qui Regum, & Principum, qui tot Eminentiſſimorum Cardinalium judicia promeruit. Hunc ergo talem ac tantum virum, inter praecipua Galliae noſtrae ornamenta numerandum, ex cujus uberrimis ſcriptis ac ſermonibus tantam doctrinam duitiſſime hauſimus, ingrati profecto fuerimus, niſi mortuum omni officio & exſequiarum honore celebremus. Nec noſtra ipſi bona & decora ſatis noſſe dicemur, ſi, quem exteri mirati ſunt, nos vulgari ac tacito funere efferri patiamur. Itaque hoc a nobis, JACOBE SIRMUNDE, extremi honoris officium habeto. Quod, tum meo, tum Patriae nomine, libens quidem Tibi, ſed non ſine acerbiſſimo doloris ſenſu perſolvo. Intelligo enim quantam litterae noſtrae jacturam interitu tuo fecerint. Te quidem tuae virtutes, vitaque ſanctiſſime acta divina favente clementia, ut ſperamus, cœlo adſcribent: & libri ſingulari eruditione referti famam Tibi nullis intermorituram ſaeculis comparabunt. Nos vero

ex

ex obitu tuo conceptum dolorem, tum ſermonum, tum virtutum tuarum aſſidua recordatione ſolabimur.

IN TUMULUM JACOBI SIRMUNDI EPIGRAMMA.

Si Tibi quis dignum vellet, SIRMUNDE, ſepulcrum
Condere, vix operi marmora ſufficerent.
Sunt ſcripti potiora Tibi monimenta libelli,
Quos nec Livor edax rodere dente queat.
Saxa quidem, & tumulos conſumit longa vetuſtas:
Nil tamen in libros tempora juris habent.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑΚΩΒΟΥ ΤΟΥ ΣΙΡΜΩΝΔΟΥ ΤΑΦΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

ΠΟΛΛΑ` βιοὺς, καὶ πολλὰ μαθὼν, καὶ πολλὰ διδάξας,
Καὶ Σοφίης καὶ ἀρετῆς ἔξοχ' ἐνεγκάμενος,
Ἐν τούτῳ κεῖται τῷ μνήματι· τοὔνομα δ' αὐτοῦ
Μὴ γνοὺς, μηδ' ἔγνω τὰς Ἑλικωνιάδας·

HENRICUS VALESIUS.

HEN-

HENRICI VALESII, ORATIO

In Obitum Clarissimi Doctissimique Viri PETRI PUTEANI In Sacro Consistorio Regis Consiliarii.

habita anno 1652.

PRAECLARE a veteribus institutum accepimus, AUDITORES ORNATISSIMI, ut quae quisque in vita maxime adamasset, iisdem etiam post mortem ornamentis funeris donaretur. Quod etiam a Principibus Poëtarum in Patrocli & Pallantis exsequiis observatum videmus, quos exuviis militaribus, armisque instructos, a suis in rogum inferri finxerunt. Itaque cum PETRUS PUTEANUS, quamdiu in vivis fuit, singulari semper amore litteras prosecutus sit, nec solum hereditario quodam, sed proprio ac peculiari affectu studiosos omnes fuerit amplexus, non dolore nec lacrimis, quae cassa sunt & inania, sed litterarum, quas coluit, immortalibus monumentis ac titulis post obitum decorandus videtur. Ac ceteris quidem, quibus major eloquentiae copia, aut facultas carminum suppetit, curae erit laudes ejus viri partim vincta, partim soluta numeris oratione praedicare. Neque enim fas est nomen tanti viri, & de litteris ac de Patria optime meriti, absque ullo Musarum praeconio inhonoratum transmittere. Me vero non ambitio laudis, nec fiducia facundiae, a qua me adhuc remotissimum esse & profiteor & sentio, sed sola beneficiorum illius recordatio ad dicendum impellit. Juvat optimo viro, & de me privatim bene merito has laudis inferias mittere, & hanc, seram licet ac tristem, piam tamen nobisque honestam in primis, nec ipsi, ut arbitror, ingratam mortuo gratiam referre. Itaque hoc a vobis postulo, AUDITORES ORNATISSIMI, ut hoc grati animi nostri obsequium aequi bonique consulere, & quantum nobis deest aut ingenii aut eloquentiae, tantum favore vestro ac benevolentia supplere velitis.

Ac principio quidem cogitanti mihi, & universas simul PETRI PUTEANI virtutes animo perlustranti, & quamdam velut imaginem vitae ipsius ob oculos proponere instituenti, non mediocris occurrit difficultas ac perturbatio, undenam potissimum orationis nostrae ducamus exordium. Hinc se prudentia ingerit atque sapientia, quibus ille vir tantum praestitit, ut omnium consensu summis quibusque muneribus, regisque ipsius consiliis dignissimus haberetur. Illinc morum integritas, ac vitae innocentia, non dicam, sine noxa, sed sine ullius querela transactae. Hinc singularis temperantia nos ad se vocat: illinc animi magnitudo atque constantia, qua veritatem atque intimos animi sui sensus de Republica coram Magnatibus semper libere est prolocutus. Nec se praeteriri patitur beneficentia, quae in illo viro tam prolixa inerat, ut in hac tanta honestissimorum hominum multitudine vix ullus possit reperiri, qui non aliquo beneficio ei se devinctum esse fateatur: Tot igitur tantaeque virtutes, seorsim singulae & cum cura dicendae, onerant potius dicentem quam juvant. Atque ut in opiparo convivio exquisitis dapibus referto singula prope fercula singulorum instar sunt conviviorum: sic in hoc argumento singulae PETRI PUTEANI virtutes justarum nobis orationum materiam subministrant. Sed nescio quomodo me quidem minime invitum ad se allicit beata tranquillitas, quam cum ille tantopere adamaverit, ac perpetuo quodam nexu sibi mancipaverit, propriam ac familiarem ipsius virtutem merito possumus appellare. Itaque cum ipse hanc totius vitae suae quasi fundamentum esse voluerit, non aliud nos sermonis nostri fundamentum ponere debemus, sed hanc tamquam tabulam substernentes, reliquarum deinde virtutum colores ad exprimendam vitae illius imaginem illinere.

Magnum profecto & illustre exemplum tranquillioris vitae his perturbatissimis temporibus exstitisse mihi videtur PETRUS PUTEANUS. Multi quidem antea Philosophi multa in suis libris de tranquillitate animi praeclare scripserunt, & ad eam omnibus votis, omnique animorum contentione adspirarunt. Verum unus propemodum hac aetate eam & optime intellexisse, & feliciter assecutus esse PUTEANUS videtur. In quo tamen utrum prudentior fuerit an felicior, equidem affirmare non possum. Nam quod a prima statim adolescentia ad tranquillitatis amorem vehementer incitatus, eademque per totum deinceps vitae tempus potitus est, felicitati adscribendum puto. Neque enim sine divino quodam instinctu & auxilio id aut cogitare aut consequi umquam potuisset. Quod vero id vitae genus omnibus rebus anteponendum esse judicavit, summae profecto

 pru-

prudentiae eſt. An eſſe ulla major prudentia umquam poteſt, quam vindicare ſe ſibi, nec alienis negotiis diſtentum, ſe dumtaxat ac ſua curare, ſeſe in artum cogere, & minimam ſui partem nudatam praebere fortunae? Sed quibus gradibus ad hoc beatae tranquillitatis culmen PUTEANUS pervenerit, videamus. Duas res potiſſimum in vita tranquillitati obſtare nemo eſt qui neſciat, ambitionem & avaritiam: geminas quasdam peſtes ac furias generis humani. Quarum utra tetrior ſit ac violentior, difficile eſt dicere: ſed ubi ambae ſimul junctae animum cujuspiam occuparunt, tum vero incredibiles excitant aeſtus ac tempeſtates. Ceterum quicumque ad ipſum tranquillitatis portum cupit appellere, ſic clavum prudentiae moderari illum oportet, ut inter hos duos ſcopulos rectum ſemper navigationis curſum teneat, nec ſe Sirenum cantu deliniri patiatur: ſed, ut quondam Ulyſſes, praetervehi debet, non quidem auribus cera oblitis, ſed animo adverſus cupiditatum illecebras obfirmato atque invicto. Id vero a PUTEANO egregie praeſtitum eſſe teſtes mihi eſtis. Qui cum ad ſummos honores merito adſpirare poſſet, ut pote clariſſimi Senatoris Claudii Puteani filius, cujus vivit adhuc immortalis memoria atque fama, nec materno genere minus nobilis; cumque eſſet ipſe eximia indole praeditus, & liberalibus diſciplinis non vulgariter inſtitutus, quae omnia ambitionem juventutis ſtimulis quibusdam incitare ſolent, tamen ſpretis honoribus, nobile quoddam ac liberale otium praeoptavit. Ac principio quidem foro nomen dederat, morem ſecutus nobilium adoleſcentum, qui in hoc ſtadium laudis & gloriae, atque honorum veſtibulum ingredi conſueverunt. Sed eo hactenus adſpecto & ſalutato, ut morem atque ordinem judiciorum cognoſceret, utque graviſſimum illum coetum videret, in quo & Pater ipſius, & ex materna ſtirpe quamplurimi ſumma cum laude conſederant, recta ſe in domum, atque in ipſum tranquillitatis contulit ſinum, a quo tota deinceps vita nec divelli umquam potuit, nec voluit. Eodem animi impetu, quo honores contempſerat, conjugalibus etiam vinculis repudiatis, utraque ſimul cupiditate ſuperiorem ſe praeſtitit.

Sed erit fortaſſe quispiam, qui non magnopere mirandum eſſe dicet, honores a PUTEANO ſpretos fuiſſe, ad quos prae anguſtia rei familiaris adſpirare non poſſet. Quid tu mihi labem atque infamiam temporum noſtrorum commemoras, quam ego de induſtria tacitus diſſimulare volueram? An ſi jus & ratio in legendis magiſtratibus valeret, non exiſtimas PETRUM PUTEANUM, & alios ejus ſimiles ultro ad tribunalia invitandos fuiſſe? Ego vero ob id ipſum maxime honores a PUTEANO ſpre-

tos

tos dico, quod venales esse eos videbat. Vile enim profecto sit necesse est, quidquid pecunia comparatur. Neque enim merx ulla, quae venum exponitur, pecunia ipsa multo pretiosior potest esse. Quod si pecuniam, qua res omnes ipsique adeo honores parantur, non solum fastidio, sed etiam contemptu dignam sapientes viri semper judicaverunt, certe nec magistratus ipsi, qui tanquam in auctione pretio addicuntur, eo quidem nomine magni faciendi sunt. Verum concedamus, si placet, artiorem censum fuisse PUTEANO, quam ut ad senatoriam dignitatem comparandam sufficere valeret. Quae interim non minima laus est Patris ipsius Claudii Puteani, qui in summo magistratu summa cum integritate versatus, plus gloriae liberis suis quam pecuniae reliquit. At si minus sua pecunia, gratia certe, atque amicorum subsidio potuit facile PETRUS PUTEANUS ad honores pervenire. Potuit suffragantibus viris potentissimis, quibus aut notus erat aut affinis, honores saltem Ecclesiasticos adipisci. Quos tamen ille numquam concupivit, sed aliis potius quam sibi mandari voluit, ut sui semper juris tranquilliore otio frueretur. Atque ut scias non ex aeris inopia, sed certo ac fixo proposito, & constanti animi inductione honores a PUTEANO contemptos fuisse, unico eoque illustrissimo argumento rem evincam. Meministis, ut opinor, cum ei ante hos decem circiter annos ob egregia ipsius in rempublicam merita, Comitiva sacri Consistorii a Rege delata fuisset, quanta cum animi magnitudine oblatum sibi in illo Regis Consistorio consessum, solo Comitivae titulo contentus repudiavit: idque non contemptu aut arrogantia, a qua vir ille maxime semper alienus fuit, sed amore otii ac tranquillitatis, a cujus complexu & contubernio ut discederet, nulla umquam conditione poterat adduci.

Otium porro cum dico, ne quis mihi molle quoddam ac delicatum otium suspicetur, cujusmodi est hominum luxu ac deliciis diffluentium; nec languidum pigrumque, quale servulorum esse, ac nullius pretii hominum solet. Longe aliud est otium sapientum virorum, quos numquam minus otiosos videas, quam dum sunt otiosi; quippe qui probe intelligunt non solum negotii sui, sed etiam otii reddendam esse rationem. Itaque illorum otium aliorum negotiis longe antepono. Nec sine causa Socrates dicere solebat, non cujusvis esse hominis in otio agere, sed solius sapientis, qui cum omnia rectissime faciat, tum belle inprimis otio uti novit. Hujusmodi igitur otium PETRI PUTEANI fuisse dico, quod ille totum in litteris, & pulcherrimarum rerum cognitione consumpsit. Et cum in quacumque disciplina, ad quam animum applicare voluisset, primas potuis-

ſet ſine controverſia obtinere, tamen promiſcuae eruditionis gloriam aliis conceſſit: ipſe ad Hiſtoriae, Rerumque Gallicanarum notitiam converſus, otium ſuum Patriae utilitatibus & gloriae conſecravit. Nec contentus vulgarium librorum lectione, ingentem praeterea numerum epiſtolarum, actorum, legationum, chartarum, atque hujusmodi monumentorum publicorum undique conquiſivit. Quae omnia, ut erat elegantiae ac nitoris ſtudioſiſſimus, pulcherrimo ordine digeſta, non ſine maximis ſumptibus in libros redigi ac compingi curaverat. Diceres novam quamdam Bibliothecam ab illo eſſe compoſitam, paternae illi atque hereditariae nihilo poſtponendam. Quam tamen ille non ad privatum dumtaxat uſum ſibi retinendam putavit, ſed, ut erat bono publico natus, omnium uſui & commodis publicavit. Itaque nemo fere erat in civitate, qui non ejus domum libentiſſime frequentaret. Conveniebatur quotidie a Senatoribus, a Legatis, a Principibus, ab omnibus omnium ordinum viris, partim ut eum conſulerent, quem unum rerum noſtrarum peritiſſimum eſſe cognoverant: partim ut libros illos, quibus tot recondita monumenta continebantur, ab illo commodatos acciperent. Nec quicquam gratius accidere poterat PUTEANO, quam cum cujuspiam hominis eruditi laborem ſuis illis monumentis adjuvari poſſe intellexerat; quippe qui hunc unum fructum eſſe cenſebat tot ſumptuum ac laborum ſuorum, ut hiſtoriam patriae aliqua ex parte illuſtrare poſſet.

Atque hoc primum mihi videtur fundamentum fuiſſe Muſaei illius toto orbe celeberrimi: de quo ſi quid inpraeſentiarum dicere aggreſſus fuero, vereor ne infra ejus dignitatem mea eſſe videatur oratio. Sed tamen cum, quemadmodum olim M. Cicero quicquid in eloquentiae ſtudio profecerat, id totum Academiae ſpatiis acceptum referre ſolitus erat; ſic ego Academiae illi fratrum Puteanorum ſtudia noſtra plurimum debere profitear, nefas mihi eſſe arbitror de ejus inſtitutione nunc ſilere. Malo enim, ut de ejus gloria aliquid oratione noſtra imminutum eſſe videatur, quam ut ſilentium noſtrum ingrati animi reprehenſione non careat. Igitur cum apud alias nationes, ac praeſertim in Italia pleraſque Academias ridiculis quibusdam atque abſurdis nuncupatas nominibus PUTEANUS videret, eisque certas leges deſcriptas eſſe intelligeret, certaque argumenta, de quibus illic eſſet colloquendum, definita, nec in eas praeter homines ingenuis diſciplinis excultos quemquam admitti, plane diverſum iter in Academia ſua inſtituenda ſequi maluit. Neque enim ullum ei nomen impoſuit; nec ſermones, qui in ea eſſent habendi, ullis legum vinculis adſtrinxit, nec ab

ejus

ejus aditu quemquam ſubmovit, niſi qui ſua ipſe infamia aditum ſibi ad eamdem intercluſiiſſet. Quod cuidam (*a*) notiſſimo aetatis noſtrae paraſito non ſemel eveniſſe meminimus: cui Muſarum illud ſacrarium ingredienti in ipſo ſtatim limine occurrens PUTEANUS numquam hominem ulterius progredi paſſus eſt, nec in ornatiſſimo coetu illo conſidere. Omnes igitur omnium ordinum viri non ſolum togati, ſed etiam militares eo conveniebant: nec tantum Senatus, ſed etiam Eccleſiae Proceres hoc Muſaeum frequentabant. Vix in tota civitate domus erat ulla, cujus limen tot honestiſſimorum virorum veſtigiis tereretur; ad cujus veſtibulum tot equi, tot currus, tot famuli quotidie praeſtolarentur. Tanta porro hujus Muſaei fama non modo per univerſam Galliam, ſed per omnem ſere Europam longe lateque diffuſa eſt, ut quicumque ex Italia, Germania, & ab ultimis usque Septemtrionis nationibus huc advenerunt, nequaquam exiſtiment omnia hujus civitatis ornamenta ac decora ab ſe eſſe viſa, niſi in hoc praeſtantiſſimum Muſaeum ingreſſi ſint; quod quidem vocare ſoleo aſylum ac perfugium litterarum: Nec falletur, meo quidem judicio, quisquis illud appellare voluerit commune quoddam vinculum omnium eruditorum. Etenim homines in omni genere doctrinae praeſtanſtantiſſimi, Philoſophi, ac Mathematici, Theologi quoque, & Philologi, Hiſtoriaeque & Antiquitatis peritiſſimi ibi quotidie conſpiciuntur: Nec ad formanda hominum ingenia quidquam excogitari poſſe utilius hoc conſeſſu puto.

(*a*) *Cuidam notiſſimo aetatis noſtrae paraſito &c*] Tangi his verbis opinor famoſum illum ſuperioris aevi apud Gallos literarium paraſitum Petrum Monmorum, Graecae linguae Pariſiis quondam Profeſſorem ineptum plane atque inficetum, quem aditu Muſaei ſui prohibuiſſe Puteanum hic tradit Valeſius: certe confirmat id Marville, ſeu vero potius nomine, Bonavanture d'Argonne, Melanges d'Hiſtoir. & de Literatur. Tom. I. pag. 112. Ed. Noviſſ. ubi de eo refert: *Montmor porta plus impatiemment le refus que Meſſieurs Dupuy lui firent de l'entrèe de leur cabinet, qui étoit le réduit des plus honnêtes gens de Paris.* eo in loco perſonatus iſte Miſcellaneorum illorum compilator Gnathonicum hunc ſycophantam, & doctorum ſuae aetatis juratum calumniatorem atque obtrectatorem, magnis nihilominus laudibus & encomiis, ut ſaepe mulus mulum fricat, ad coelum effert, ejusque raras ingenii dotes (*bel eſprit*) perfectam Linguae Graecae ac Latinae peritiam, omnium auctorum veterum lectionem, & ſimilia alia praedicat; ſed ita tamen, ut vis veritatis eum fateri cogat, malignitatem in viros eruditos, ſordidiſſimam avaritiam, aſſentationem, & gentilem omnibus blandiendi, ac paraſitandi artem cum hiſtrionica dicacitate conjunctam in eo fuiſſe inſignem. Egregie tamen circumforaneus hic Agyrta omnibus fere, qui in Gallia tunc floruerunt, viris doctis poenas dedit ac vapulavit; nemo enim umquam tot ſatyris, carminibus jocoſis, ac ſcriptis mordacibus exceptus fuit, quam Petrus hic Monmorus. Nullus autem melius eum ludibrio expoſuit quam Menagius, qui paſſim in Poëmatibus ſuis, & peculiari feſtiviſſimo libello, quem ſub titulo vitae Gargilii Mamurrae edidit ſatyrico ſale eum pro merito perfricuit. Hadrianus etiam Valeſius aliquot epigrammatibus, quae inter ejus Poëmata poſt Valeſiana leguntur pag 50. & ſeqq. eum traduxit. Inter noſtrates etiam Nicolaus Heinſius Carmin. Juvenil. Lib. II. pag 256. & ſeqq. phaleucis aliquot verſibus ac ſcazonte mordaci in communem hunc Muſarum hoſtem & famelicum paraſitum invectus eſt: eum enim ſub nomine Macrini indicari patet ex Epiſtola Heinſii ad Vinc. Fabricium Tom. III. Sylloges a Patruo meo editae pag. 806.

puto. Quid enim aptius ad judicii vim exacuendam, quam multiplices de qualibet re propoſita audire ſententias hominum doctiſſimorum, & qua quisque via ac ratione ad veritatem inveſtigandam feratur, inſpicere, & ubi aliorum ſermones ac ſententias cum tua ipſius ratiocinatione contuleris, quantum tibi adhuc ad perfectam intelligentiam deſit, videre? Olim a Ptolemaeis Aegypti Regibus Muſaeum cum locupletiſſima Bibliotheca Alexandriae exſtructum eſſe legimus, in quo homines eruditi regiis ſtipendiis alerentur: itaque hanc Muſarum caveam non inſcite Timon Philoſophus appellavit, quod in eo loco doctiſſimi viri tanquam altiles aves in cavea ſaginarentur. Sed hoc PUTEANORUM Muſaeum Alexandrino illo longe praeſtantius mihi videtur, tum quod multo majore doctorum hominum frequentia celebretur, tum praecipue quod non modo omnis eruditionis copia, ſed etiam rerum civilium non vulgaris notitia ex hoc noſtro percipi poſſit.

Quod igitur otium, AUDITORES ORNATISSIMI, hoc PETRI PUTEANI otio amoenius umquam fuit; quae tranquillitas beatior; quis ſeceſſus felicior? mihi certe ne ipſae quidem, ſi usquam ſunt, fortunatorum inſulae fortunatiores videntur. Conferat nunc qui volet aliorum, atque in primis Senatorum inquietiſſimas occupationes cum hoc otio PETRI PUTEANI, &, quantum interſit inter utrumque vivendi genus, intelligat. Illi totos paene dies in curia ſedent audiendis litigantium clamoribus occupati: hic doctorum hominum ſermonibus quotidie fruebatur. Illi contractuum, teſtamentorum, & hujusmodi inſtrumentorum exemplaria, & taediosiſſima cauſidicorum ſcripta aſſidue in manibus habent: hic vetera Hiſtoriae noſtrae monumenta cum ſumma voluptate lectitabat. Illi litigantium jurgia diſceptant: hic de libris & operibus eruditorum virorum ſincere atque integerrime judicabat. Illi ex aliorum controverſiis privatum ſibi quaeſtum comparant: hic ex ſtudiis ſuis nihil praeter decus eſt gloriam patriae captabat. Illorum domus procuratorum, & litigantium turba: hujus lectiſſimorum hominum frequentia redundabat. Quod ſi fortaſſe penes illos gratiam, auctoritatem, potentiam reſidere quis dixerit, ne haec quidem omnia PETRO PUTEANO defuerunt. Vixit enim tanta auctoritate privatus, quanta vix umquam ullis in ſummo magiſtratu conſtitutis fuit. Itaque qui honores initio refugerat, ab honore ultro ambiri videbatur: cujus commendatio apud Judices, & tam Senatus quam Eccleſiae proceres plus valuit, quam ſuffragatio PETRI PUTEANI? quis ex ipſis Aulae proceribus ejus notitiam non appetivit? amici-

tiam

tiam summo honori non duxit? verum ille tanta gratia atque auctoritate numquam ad ullius noxam atque injuriam, sed ad aliorum commodum atque utilitatem semper est usus. Possem plurima hic exempla prolixae illius erga amicos beneficentiae vobis commemorare, nisi hoc facto plurimorum, qui hic adsunt, onerare verecundiam viderer: praestat igitur ut privata unicuique beneficia narranda relinquamus, maxime cum in referenda gratia nihil sit grato animo eloquentius. Illud autem insigne beneficium, quo me privatim ei obstrictum esse in ipso Orationis exordio sum professus, a me, si lubet, accipite. Meministis adhuc temporis illius acerbissimi, cum Publicani, genus hominum rapacissimum, & alienis opibus inhiare solitum, novum atque inauditum quoddam exactionis genus excogitarunt, quod collationem divitum appellabant. In hunc divitum numerum relatus est inter ceteros Carolus Valesius pater meus, vir, qui suo semper patrimonio contentus vixerat, nec nummum ullum regiae pecuniae contrectaverat. Imperata est ei non modica vis pecuniae, quam intra paucissimos dies solvere jubebatur: ea res non mediocriter animos nostros conturbabat. Itaque ego & Hadrianus Valesius frater meus, quod unum poteramus, querelas nostras ad amicos detulimus; inter quos PUTEANI fratres principem locum obtinebant. Aegre in primis hunc casum tulit PETRUS PUTEANUS, & tum quidem nihil dixit. Sed crastino illustrissimum Senatus Principem Matthaeum Molaeum adiit, quocum ipsi summa familiaritas intercedebat, virum in tantum prudentiae, reliquarumque virtutum fastigium evectum, in quantum sese efferre humana mens potest. Causam ei sui adventus aperit, facinus indignum esse inquit, nos, quos litterarum merito tutos esse atque immunes decuerat, hoc calumniae genere vexari: depellendam esse a nobis hanc injuriam. Tum Molaeus, ut est ad bene de litteris merendum promptissimus, id se effecturum pollicetur. Nec mora, PUTEANUS famulum cum epistola ad nos mittit, monens ut statim a prandio ego & frater ad praetorium illustrissimi Praesidis pergeremus. Excepti a Molaeo cum summa humanitate, indictionis nostrae libellum, cujus exemplar ab apparitore nobis editum fuerat, ipsi obtulimus, patrocinium ejus implorantes. Ille, accepto libello, nos bono animo jubet esse, se id quod poscebamus, a praefecto regalis aerarii facile impetraturum. Vix biduum intercesserat, cum PUTEANUS libellum illum ad nos remittit, praefecti aerarii manu subnotatum, mandantis uni e judicibus, quibus ea jurisdictio a Rege commissa fuerat, ut nos hac indictione liberaret. Idque intra paucos dies incredibili celeritate com-

completum eſt: tantum pondus habuit commendatio PETRI PUTEANI. Et magnam quidem eo nomine gratiam Illuſtriſſimo Molaeo, non minorem tamen PUTEANO debemus, qui nobis praeſentiſſimum illud ac potentiſſimum Molaei patrocinium conciliavit.

Quemnam igitur PUTEANO noſtro parem umquam exſtitiſſe cenſetis, quem tot tantisque animi dotibus ornatum? niſi forte Pomponium Atticum conferre lubet. Hic enim perinde nobili loco natus, cum nullos non magiſtratus Romae aſſequi poſſet, tamen ab honoribus conſtanter abſtinuit, & otium ſuum in litteris, & in Hiſtoriae Romanae, nobiliumque familiarum cognitione traduxit. Par etiam in utroque beneficentia, niſi quod Atticus plures pecunia ſublevavit, PUTEANUS vero tantum gratia. Eſt autem tanto majus gratia quemquam adjuvare, quanto plus plerumque gratia efficitur, quam pecunia. Et pecunia adjuvare inferior ſuperiorem poteſt: gratia niſi ſuperior non poteſt. Ceterum neuter beneficia ſua venditare ſolitus; malebantque praeſtare operam amicis, quam polliceri. Verumtamen hoc mihi ſuperior Attico PUTEANUS videtur, quod nec conjugalibus vinculis, nec tanta rei familiaris cura diſtrictus fuit, nec priſtinam vitae tranquillitatem violento, ut ille, exitu maculavit: ſed, cum in ſumma innocentia vixiſſet, tandem perceptis omnibus religionis noſtrae ſacramentis, ſpem aeternae tranquillitatis jam animo praecipiens, placidisſima morte deceſſit. Vir profecto immortali memoria, & hoc, quem ei nunc habemus, honore digniſſimus: optimus civis, patriaeque amantiſſimus, qui ſemper utiliſſima Reipublicae & ſenſit & dixit: amicus fideliſſimus: fautor & propugnator acerrimus litterarum: ſummis juxta ac mediis carus: ſui ſemper ſimilis & conſtans, nec tenuitate rei familiaris infractus, nec affluentibus poſtmodum opibus elatus, eodem ſemper aequabilem curſum a carceribus usque ad metam peregit.

Habetis imaginem vitae PETRI PUTEANI, AUDITORES, eamque non fucatis adumbratam coloribus, ſed veritatis ipſius penicillo delineatam. In quam quoties oculos conjeceritis, non mediocre levamentum doloris veſtri percipietis: & quam deinde, ſi placet, ad poſteros tranſmittentes, immortalem, quantum in vobis erit, memoriam nominis PUTEANI conſervabitis. Supereſt vobis etiam altera ejus imago, atque utinam diu ſuperſit! Fratrem intelligo, veram effigiem oris illius, modeſtiae, probitatis. Quo quidem ſuperſtite tantam hanc jacturam moderatius ferre debetis. Tibi vero JACOBE PUTEANE, jam enim ad Te noſtra ſe convertit Oratio, cujusmodi conſolationis fomentum ad ſola-

molliendum ſolitudinis tuae dolorem adhibebimus? amiſiſti quidem fratrem optimum, atque amantiſſimum tui, cum quo ſexaginta fere annos ſine ulla offenſione vixiſti. Sed habes amicos fratris tuique communes, ut omnia ſemper vobis fuere communia, qui ſicut clariſſimi viri fratris tui exitum acerbiſſime lugent, ita omnem cultum ac benevolentiam, quam nuper in duos partiebantur, nunc in Te unum conferunt atque convertunt. Noli igitur horum moerorem tuo moerore exaggerare. Tot tibi fratres adeſſe exiſtima, quot hic amicos circumſtantes vides. Quamquam, ſi fratrem adhuc deſideras, habes CHRISTOPHORUM PUTEANUM, virum ſumma doctrina, prudentia, ſanctitate. Qui tameſti locorum ſpatiis longisſime abeſt, adeſt animo; adeſt creberrimis litteris & nuntiis. Quare abſterſo doloris nubilo, animum erige, & ad majora Te negotia accinge. Annon ſentis majus nunc tibi eſſe onus impoſitum morte fratris Tui? ſuſcipias oportet patrocinium litterarum. Non potes hanc hereditatem repudiare, quam vir clarisſimus pater, quam frater tuus tibi reliquerunt. Et quemadmodum, quoties ad unum quempiam nomen atque hereditas ſplendidisſimae familiae pervenit, totum gentis decus in illo uno periclitatur, ſic tibi elaborandum eſt, ne ab illa paterna fraternaque gloria degeneraſſe videare. Omnes in Te oculos nunc defixos habent, & abs te contendunt, ut quam perſonam vivo fratre in ſecundis partibus conſtitutus gerebas, eam nunc mortuo ſolus velis ſuſtinere. Quod ſi feceris, ut facturum te omnes confidimus, & pulcherrimum pietatis tuae monumentum fratri ſtatues, & tibi ipſi immortalem gloriam comparabis.

ΕΙΣ ΤΟΝ

ΡΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΤΙΑΝΟΥ

ΤΑΦΟΝ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

ΚΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ.

ΠΕΤΡΟΥ μνῆμα τόδ' ἐςί. Τίνος Πέτρου; ΠΟΤΙΑΝΟΥ.
Φεῦ. τοιοῦτος ἀνηρ ἄξιος οὐ θανέειν.
Τέθνηκεν τόγε σῶμα· τό δέ κλέος οὔποτε θνήξει.
Τλητὸν ἐπεὶ τὸ πλέος τ' ἀνδρὸς ἐν ἡμῖν ἔτι.

E Idem

Idem EPIGRAMMA Latine.

Hic PETRI eſt tumulus. Cujus Petri? PUTEANI.
Serius, aut numquam debuit ille mori.
Mors rapuit corpus, ſed honos & gloria vivit.
Major quando Viri pars ſupereſt, ſatis eſt.

IN OBITUM
PETRI PUTEANI VIRI CLARISSIMI
EPIGRAMMA.

NUPER inaudito PUTEANI funere moeſtae
Urbe minabantur cedere Pierides.
Verum, ubi compertum eſt fratrem ſupereſſe JACOBUM,
Una Camoenarum talia verba dedit.
Amborum hic inſtar nobis, perſtate, Sorores.
Et potis eſt doctas hic retinere Deas.

HENRICUS VALESIUS.

Valeſii parentationi ac pietati in Petrum Puteanum comitem ſe adjunxit frater ejus Hadrianus, cujus praeſtantiſſima Elegia in obitum Puteani habetur inter ejus Carmina poſt Valeſiana pag. 20. Egregius etiam ac numeris omnibus abſolutus eſt Nicolai Heinſii leſſus in exſequias Puteani Lib. II. Eleg. 3. quod carmen inter optimas Heinſii Elegias agmen ducit. Vitam autem Petri Puteani deſcripſit Nicolaus Rigaltius, quae ſimul cum hac Valeſii noſtri Oratione inſerta eſt Vitis Selectorum Virorum a Gul. Bateſio Londini editis, vid. pag. 660. & ſeqq.

HEN-

HENRICI VALESII, ORATIO In Obitum DIONYSII PETAVII Societatis Jesu Theologi.

habita anno 1653.

CUM primum doctissimorum hominum exsequias Oratione funebri decorare institui, AUDITORES ORNATISSIMI, incredibile dictu est, quo quantoque animi ardore ad hoc munus obeundum accesserim. Sic enim apud me reputabam, cum hoc munus plenum esse officiosissimae pietatis, quam nullus in me jure merito posset reprehendere: tum id ipsum mihi quandoque laudi fore, qui viros doctrina ac virtute praestantes ejusmodi honore affecissem, meoque exemplo cunctos nostri temporis eruditos ad hoc genus dicendi excitassem, ut summorum virorum laudes justis potius orationibus & ad veterum formam elaboratis, quam nudis & aridis elogiis deinceps praedicarent. Verum nunc pristinus ille impetus paulatim in me progressu temporis intepescit, sive hoc tot illustrium funerum crebritas facit, sive operis ipsius difficultas. Neque enim ignoro, quam hoc dicendi genus arduum sit atque impeditum, praecipue cum idem argumentum, in quo jam antea versatus sis, iterum ac saepius tractandum offertur, de privati hominis moribus atque doctrina: qui profecto locus parum illustris ad exaggerandum, parum copiosus ad ornandum, nec satis amplus ad exspatiandum videtur. Simul etiam intelligo quantis molestiis ac discriminibus totum hoc laudandi munus sit obnoxium. Nam qui de orationibus nostris judicant, si quidem amici sunt ejus, qui laudatur; eorum desiderio ac cupiditati quantacumque laudum magnitudine numquam satis facturus sis. Sin ignoti,

 nul-

nullaque cum eo necessitudine ac familiaritate conjuncti, iis vel mediocris laudatio fines veritatis excessisse videbitur. Sic enim fere fit, ut aliorum laudes suo quisque captu ac modulo metiatur, nec plus de altero facile sibi homines persuadeant, quam quantum se ipsi praestare posse arbitrantur: nam de malevolis atque invidis nihil dico, quorum numquam rationem adeo habendam esse duxi, ut eorum causa aut intermittendum officium nostrum aut omnino deserendum putarem. Ad haec cum omnis fere laudatio ex aliorum comparatione ducatur, aliter fieri, meo quidem judicio, vix potest, quin is, qui aliquem laudando ceteris omnibus praefert, in cujuspiam odium atque offensionem incurrat. Haec sunt, quae, dum animo meo obversarentur, non modo impetum nostrum retardare, & ardorem imminuere, sed me penitus a dicendo deterrere merito videbantur. Verumtamen, his omnibus posthabitis, pristini officii mei rationem duas potissimum ob causas etiamnum mihi retinendam esse existimavi. Primum quod hoc meum institutum vestro suffragio ac judicio comprobari intelligo: cujus apud me tantum valet auctoritas, ut quidquid vestro calculo probatum fuerit, id bonorum omnium consensu facile confirmatum iri confidam. Deinde ejusmodi sunt DIONYSII PETAVII erga me privatim beneficia, ut, si nullum antea laudatione funebri commendare instituissem, hunc certe eo genere officii prosequi omnino debuerim. Nam cum sub ejus disciplina prima quondam eloquentiae rudimenta perceperim, rationi consentaneum est, ut ea facultate, quae illius praeceptis institutisque primum in me informata est, funus ejus decorare, & memoriam nominis, quantum in me situm est, illustrare ac propagare contendam. Quamobrem peto a vobis, AUDITORES ORNATISSIMI, ut eadem humanitate ac benevolentia, qua me de aliorum laudibus antea dicentem prosecuti estis, nunc de DIONYSIO PETAVIO perorantem audire ac prosequi velitis.

Et Homerus quidem cum omnium animos ad audiendum allicere vellet, in ipso carminis vestibulo pollicetur dicturum se de homine multiformi morum varietate praedito, qui multas urbes regionesque peragrasset, qui plurimorum hominum mores atque instituta penitus cognovisset. Quippe ille vatum prudentissime norat, cunctos mortales plurimarum rerum notitia inprimis delectari: eamque ob causam aut ipsos peregrinari maxime velle, aut certe eorum, qui peregrinati sunt, casus varios atque eventus libenter audire. Ego vero non minori cum favore ac studio, ut opinor, omnium vestrum, hodie dicturus sum de Viro, non quidem multiformi morum varietate, id enim Ulyssi relinquimus: sed multiplici doctrina praedito; qui

qui non terras & maria, sed disciplinas omnes felicissimo cursu pervagatus, non mores tantum & ingenia plurimorum hominum introspexit, sed omnium humanarum divinarumque rerum cumulatissimam sibi notitiam comparavit. Quae enim inter homines est ars ac disciplina liberalis, quam PETAVIUS noster, non dico, non attigerit ac delibaverit, sed non penitus animo imbiberit atque hauserit? aut quis tantum in uno genere doctrinae, quantum ille in omnibus simul excelluit? Neque enim Grammaticam & Criticam probe calluit, artem vero dicendi ignoravit. Nec rursus in hac quidem arte exercitatissimus, in Poëtica vero haud parem gloriam adeptus est. Non ille Latine quidem doctissimus, Graece autem & Hebraice nescivit. Nec rerum quidem Graecarum & Romanarum historiam omnem evolverat: Ecclesiasticam vero Antiquitatem & Christianae Religionis historiam neglexerat. Non denique haec quidem universa, quae dixi, diuturno studio ac meditatione perceperat: Mathematicas autem disciplinas cum plerisque doctis hominibus ignorabat: sed omnes omnino liberales artes capacissimo mentis sinu complexus, ita singulas excoluit, ut dubium nobis reliquerit, in qua potissimum excelleret. Ac difficile quidem est dicere quid ille nesciverit. Quid vero & quantum sciverit, multo difficilius est exponere. Ceteri fere mortales, quorum ingenia certis iisque angustis finibus circumscripta sunt, ad unum genus doctrinae sese applicare solent: in quo postquam diutissime elaboraverint, omnesque ingenii nervos intenderint, pauci tamen ex omnibus ad summum ejus fastigium valent pervenire. Nemoque adhuc repertus est, qui cum plures disciplinas animo percepisset, simul in omnibus principatum citra controversiam obtineret. Idem etiam in sellulariis artibus usuvenire videmus, ut si quis multas simul artes exercere voluerit, in nulla umquam summus artifex evadat. Adeo in multis excellere natura nobis negavit: sed suam cuique nascenti veluti sortem ac provinciam attribuit, quam excolere deinceps opera nostra atque ornare possemus. Hic inter Grammaticos palmam tulit: sed in Eloquentia haudquaquam parem gloriam est consecutus. Illum facundia Latini sermonis ornavit; sed Graecae linguae peritia destituit. Quotusquisque ab omni hominum memoria, idem summus Orator ac Poëta umquam exstitit? itaque Marci Tullii versus multorum judicio exploduntur. Quin etiam in una eademque disciplina alius hanc, alius illam partem sibi vindicat. Alius in Geometricis eminet: alium Astronomiae notitia commendat. Multiplici doctrina olim praeditus fuisse dicitur Eratosthenes, quem in temporum ratione secutum se esse testatur Diodorus, &

quem Strabo in Geographicis auctorem ſaepius laudat, & virum haud quaquam ſpernendum appellat. Idem tamen cum in omni genere litterarum infra primos ſemper ſubſtitiſſet, Βῆτα cognominatus eſt. Democritum Abderitem illum Philoſophum Quinquertionem dictum eſſe perhibent, quod quinque partes Philoſophiae, naturalium ſcilicet rerum & morum ſcientiam, & mathematicas ac liberales diſciplinas, omnium denique artium rationes apprime calleret. Verum PETAVIUS & hunc, & ſi qui alii promiſcuae eruditionis cauſa celebres exſtiterunt, non aequavit modo, verum etiam longiſſimo intervallo ſuperavit. Quod quidem ex iis, quae proxime dicturus ſum, manifeſtiſſimum fiet.

Quaeret hic a me fortaſſe quispiam, qua tandem via ac ratione potuerit PETAVIUS ad tantae eruditionis culmen pervenire. Enimvero homines incredibili quodam acumine ingenii & excellenti natura praeditos, cujusmodi PETAVIUM fuiſſe conſtat, ſupra alios eminere, & ad ſumma quaeque eniti, nemini mirum videri debet. Acceſſit ad tantam vim ingenii vehemens ſtudium, & aſſidua contentio laboris. His enim duabus, ut ita dicam, alis ſubvectae magnorum hominum mentes ceteros mortales longe praetervolant, & aureum Jovis currum, ut ait divinus Plato, indefeſſo volatu comitantur. His igitur praeſidiis ſuccinctus PETAVIUS, ea praeſtitit in omni genere litterarum, quae omnis nobiscum poſteritas admiratura eſt. Sed eſt aliud praeterea quidpiam, quo maxime adjutus & difficultates omnes oppoſitas facile ſuperavit, & palmam verae ſolidaeque doctrinae celeriter eſt conſecutus. Quidnam vero illud eſt? ordo ſcilicet, & certa ratio inſtituendorum ſtudiorum, quam Graeci μέθοδον appellant. Quod cum leve quiddam & exiguum prima fronte appareat, eſt tamen ejusmodi, ut omnis fructus eventusque ſtudiorum ex eo propemodum uno pendere videatur. Ut enim absque acus nauticae praeſidio longinquam navigationem ſuſcipere, nihil aliud eſt, quam ad certiſſimum naufragium properare: ſic qui ordine ac methodo deſtituti vaſtiſſimum illum diſciplinarum Oceanum ingrediuntur, ii numquam ſperare debent ſe ad deſideratum Sapientiae portum navem eſſe appulſuros. Unde enim, quaeſo, fieri exiſtimatis, ut cum multi reperiantur & ingenio praeſtantes & laboris patientiſſimi; pauci tamen magnos progreſſus in litteris faciant: niſi ex eo quod ſtudia noſtra temere ac fortuito, non certa ratione diſponimus, & deſultoria quadam levitate per omnes diſciplinas volitamus potius quam decurrimus. Itaque inordinate properantes id tantum aſſequimur, ut a propoſito itinere longius aberremus. Non ita PETAVIUS: qui ſtudia ſua certo

certo ſemper ordine dimenſus eſt; quippe qui intelligeret, ea, quae ordine inſtituuntur, minore laboris ac temporis impendio perfici, nec ſolum citius & commodius abſolvi ſolere, verum etiam rectius. Primum itaque a Grammatica tanquam a Veſta, quod aiunt, exorſus, linguae Graecae ac Latinae ſingularem ſibi peritiam comparavit. Idque ex plurimis veterum ſcriptorum libris, quos partim ex Graeco in Latinum, partem ex Latino in Graecum ſermonem tranſtulit, perſpicue apparet. Graece quidem adeo expedite loquebatur, ut Athenis natum eſſe diceres. Latine vero loquentem & in ſchola publice docentem quisquis audivit, fateatur neceſſe eſt nihil audiri potuiſſe jucundius. Nam praeter illum Romani eloquii nitorem aderat diſtincta pronuntiatio, & gratiſſimus quidam vocis ſonus. A Grammatica prono curſu ad Rhetoricam ſe contulit. Quam quidem artem ad omnia maxime utilem, nec iis ſolum, qui in foro & in republica verſantur, ſed omnibus litteratis prorſus neceſſariam, a cunctis tamen, ac praecipue a philologis noſtris, maximo ipſorum damno ac dedecore, negligi videbat. Itaque illi in epiſtolis, quibus libros ſuos alicui nuncupant, in praefationibus, in quovis denique argumento, quod tractandum ſuſceperint, rudes fere atque infantes deprehenduntur. Porro quantus dicendi artifex fuerit PETAVIUS, tum ex plurimis Orationibus, quas nobis ſcriptas reliquit, tum ex aliis ejus libris liquido perſpici poteſt. Neque enim in Oratoriis dumtaxat declamationibus, ſed in omni fere genere ſcriptionis eloquentiae vis ac ſplendor elucet. Hinc ac Poëticen transgreſſus, pari quoque ſucceſſu in hac ſe exercuit: eamque deinceps ad extremum usque ſpatium vitae, velut oblectamentum graviorum ſtudiorum, & piorum animi ſenſuum fidam interpretem, Gregorii Nazianzeni exemplum ſecutus, retinuit. Exſtat denique pulcherrimum ejus carmen, quod diuturno paene conſumptus morbo, integris tamen adhuc ingenii viribus, paulo ante obitum effudit: in quo publicas temporis noſtri calamitates, quibus Rempublicam ſimul & Eccleſiam conflictari cernimus, cygneo quodam cantu deplorat. Nec ullum fere eſt carminis genus, in quo non feliciter luſerit: quippe qui Tragoedias etiam ſcriptitarit; nec Latinos modo, verum etiam Graecos atque Hebraicos verſus ſcitiſſime procuderit. Certe Hugo Grotius, hujusmodi operum judex ſimul atque artifex peritiſſimus, DIONYSII PETAVII carmina magnopere probare & laudare conſueverat. Quod quidem non tam PETAVII cauſa, cujus opera extra omnem judicii aleam poſita ſunt, quam in gratiam ipſius Grotii velim a me dictum putetis. Jam vero cum verborum delectum, & ſermonis ornatum, quem earum, quas

dixi,

dixi, artium beneficio paraverat, absque rerum & ſententiarum copia rem caſſam atque inanem eſſe intelligeret, ad Philoſophiam animum applicuit. Non eam dico barbaram atque horridam, quae vulgo in ſcholis traditur: ſed illam ingenuam atque liberalem, quae ex Ariſtotelis ac Platonis limpidiſſimis fontibus hauritur. Huic deinde comitem adjunxit Hiſtoriam rerum geſtarum. Cumque duo ejus quaſi lumina eſſe ſciret, Geographiam ſcilicet, quae urbium ac regionum ſitum; & Chronologiam, quae temporum ſeriem exponit; ſine quarum praeſidio quisquis ad univerſalis Hiſtoriae lectionem acceſſerit, in denſiſſimis tenebris verſetur neceſſe eſt: utriusque non vulgarem notitiam ſtuduit adipiſci. Ac Geographiam quidem ex Strabonis & Ptolemaei veterumque Geographorum libris percepiſſe minime contentus; recentium quoque ſcriptorum tabulas adjecit; a quibus haec ars non illuſtrata modo, verum etiam conſummata eſt. Chronologiam vero aggreſſus, arduum opus, & multis maximisque difficultatibus implicatum, ante omnia Aſtronomiae ſubſidium ſibi comparavit, ſine qua parum firmas eſſe demonſtrationes chronologicas perſpiciebat. Maximam laudem & gloriam in omni fere genere patrum memoria retulit Joſephus Scaliger. Sed in Chronologia ſolus quodammodo regnare omnibus videbatur: adeo ut Scaligero in hac parte refragari, idem fere eſſe crederetur, quod cum Hercule lucta certare. Verumtamen tanta ejus viri auctoritas, omnium prope praejudicio roborata PETAVIUM noſtrum a ſcribendo minime deterruit. Immo vero ipſum eo magis impulit, ut quae ab illo emendatore temporum peccata fuerant, ipſe in ſuis de Doctrina Temporum libris emendaret. Non quod illius viri gloriae (*a*) obtrectaret;

(*a*) *Non quod illius viri gloriae obtrectaret* &c.] In laudando Petavio Valeſium his in verbis Scaligero iniquiorem ſe gerere fatendum eſt. Conſtat enim inter omnes, Petavii malignitatem, invidioſam aemulationem, & nimiam in exagitandis Scaligeri erroribus Chronologicis acerbitatem ab omnibus cordatioribus viris doctis improbatam & damnatam fuiſſe, eamque ex nulla alia ratione derivandam eſſe, quam ex internecino illo Jeſuitico odio, quia plurimos ex Lojolae ſocietate adſpernatus erat Scaliger, & Serarium praeſertim, Clavium, Delrium, aliosque illius ordinis Patres in ſcriptis ſuis, quoniam foediſſimis & ſacerrimis conviciis eum proſciderant, dignis exceperat modis. vide de hoc Jeſuitarum in Scaligerum odio notam Patrui mei ad Tom. I. Syllog. Epiſt. pag. 700. Quod autem Valeſius ſola veritatis adſerendae, non autem Scaligeri gloriae obtrectandi cauſſa id feciſſe Petavium dicat, Oratoriae potius laudationi, ſed quae non ſemper ex vero & ſine partium ſtudio inſtituitur, dandum eſt. Sed & ipſe Petavius candorem ſuum hac in parte praetexit & jactat eodem ſub veritatis colore in Lib. IX. de Doctr. Temp. cap. I. ubi Scaligeri periodum Julianam laudare coactus, quia nihil habebat, quod egregio huic invento opponeret, addit: *Ergo candorem noſtrum Lector agnoſcat, ac nos intelligat non ſcriptoris odio, vel aemulatione gloriae, ſed veritatis amore ductos, in eam doctrinae totius inquiſitionem incumbere.* Quae quam vere & candide ſcripſerit Petavius, norunt, qui unam tantum in ſcriptis ejus Chronologicis, praeſertim Libris de Doctrina Temporum, perlegerint paginam, aut ex illius Prolegomenis Caput V. inſpexerint, ubi de Scaligeri Libris Chronologicis faſtidioſo cum ſupercilio judicium ferens, inter alia haec ſcribit: *Meum ut judicium ſimpliciter & paucis explicem: illos ego libros, haec ipſa de ſcientia Temporum ingentia monu-*

ctaret; ſed ne plerique forte auctoritate Scaligeri inducti, minime diſcuſſa rei veritate, in errorem praecipites laberentur. Quocirca ſi Scaligero laudi fuit, quod ſacrae ac profanae hiſtoriae chronologiam multis in locis (quod profecto fatendum eſt) illuſtravit; PETAVIUS quoque, qui & errores Scaligeri correxit plurimos, & praeterea multa ad hiſtoriae illuſtrationem ſuo labore atque induſtria contulit, non minorem, meo quidem judicio, gloriam meretur.

Hac igitur via progreſſus PETAVIUS, vaſtiſſimum illum diſciplinarum orbem feliciter emenſus eſt. Et in ſingulis quidem diſciplinis ſic excelluit, quaſi ceteras omnes neglexiſſet: in omnibus vero perinde eminuit, ac ſi unam quamdam ex pluribus conflatam partibus diſciplinam, non plures argumento ac toto docendi genere inter ſe diſtantes animo percepiſſet. Quae laus quaſi eximia & propria PETAVII, aut certe cum paucis admodum ei communis, ſola ad ſummam gloriam ſufficere potuiſſet. Nunc vero ea laus in illo non ſola, ſed prima eſt. Nam cum vir ſanctiſſimus tantam humanioris doctrinae ſupellectilem collegiſſet, ea non ad oblectationem animi, aut ad pompam, & inanem oſtentationem voluit abuti, ſed totam ad Divini Numinis gloriam, & Eccleſiae utilitatem conſecravit. Idque tum ex inſtituto religioſiſſimae ſodalitatis, in quam ſe nondum virilem aetatem ingreſſus dicaverat; tum exemplo Origenis, Clementis, Baſilii

monumenta innumeris ac turpiſſimis omnis generis errorum maculis dico eſſe reſperſa: omnem vero traditam in iis comprehenſamque doctrinam, quae quidem illius inventis nititur, falſam, minimeque cohaerentem, ac prorſus abſurdam eſſe deſendo. ex quo faſtuoſo nimis & iniquo Petavii judicio patet ſatis, quam candide, & ſine odio contra Scaligerum ſcripſerit, qui etiamſi plurimos commiſiſſet errores, ut fieri aliter in rebus his obſcuriſſimis nequiit, in eo tamen ſemper prae Petavio dignis praeconiis efferri numquam ſatis poterit, quod primus Herculeo niſu auſus fuerit ad hoc quaſi Augiae ſtabulum purgandum tam vaſtum & arduum opus adgredi, ac caeteris facem in tenebris praelucere, atque ex omnium linguarum antiquiſſimis ſcriptoribus colligere ingentem materiae Chronologicae congeriem, unde Petavius aliique facile dein domicilium exſtruere & ordinare potuerunt, ſed quod numquam ſine praevio hoc duce tentaſſent. Vide Stollium in Introduct. in Hiſtor. Literar. Cap. VI. pag. 362. Sed nec defuerunt viri in ſtudio Chronologico itidem verſatiſſimi, qui Scaligeri inventa & hypotheſes vindicaverunt, inter quos optime id praeſtitit Sethus Calviſius, cujus praeclarum opus ex merito laudat Scaliger in Epiſt. ad Caſaub. Lib. II. Epiſtolar. pag. 303. & 305. Neque ab altera parte deſtiterunt plurimi, ipſius Petavii errores & falſo intentatas Scaligero criminationes caſtigare, ut fecit Alphonſus a Caranza ICtus Hiſpanus in Diatriba ſuper primore Temporum Doctrina, in libris Petavii contenta, quae poſt illius Tractatum de partu Naturali & Legitimo Genevae 1629 in 4°. excuſa legitur: cui reſpondet Petavius in Lib. IV. & V. Variar. Diſſert. ad Auctar. Oper. de Doctr. Temp. Si igitur Petavius ſine odio & aemulatione, ac ſolo veritatis amore ductus ſcripſiſſet, & debitam hanc Scaligero gloriam grato animo reliquiſſet inlibatam, errores autem ejus ſine acerbitate ac contumeliis verborum graviſſimis non petulanter nimis traduxiſſet, majorem procul dubio iniiſſet gratiam a poſteritate, quae ex aequo judicat, & Petavii merita ac ſingularem in rebus Chronologicis doctrinam agnoſcit, ac ſuo pretio ponit. Pluribus haec diſcutit Auctor praefationis, quae noviſſimae Petavii de Doctrina Temporum editioni praefixa eſt. Quin & fertur Petavius facti poenitentia ductus confeſſus fuiſſe, ſe, ſi egregias illas Scaligeri Epiſtolas prius legiſſet, numquam tantum virum ſcriptis invaſurum fuiſſe, quod Patino moribundum adfirmaſſe tradit Marville Melanges d' Hiſtoir. & de Literatur. Tom. III. pag. 406.

atque Gregorii, aliorumque ſanctiſſimorum Eccleſiae Scriptorum videtur praeſtitiſſe: qui cum omnibus Gentilium diſciplinis ingenium ſuum inſtruxiſſent, poſtmodum ſuis ipſos telis Gentiles aggredi, eorumque ſpoliis Eccleſiam Dei ornare ſtuduerunt. Itaque omni virium niſu, omnique animi contentione ad Theologiam converſus, peragratis jam ceteris, eo, quem diximus, ordine, diſciplinis, in ea deinceps, tanquam in portu tranquilliſſimo ac beatiſſimo, ſibi conquieſcendum putavit. In hoc vero excellentiſſimo genere doctrinae quantopere excelluerit, quidve & quantum praeſtiterit, paucis, ſi lubet, expendamus.

Duae ſunt Theologiae partes, quarum prior in ſacrorum librorum expoſitione verſatur, quae Graeco vocabulo Exegetice dici poteſt. Altera eſt Dogmatice, tota fere in diſputatione poſita, ad adſtruendam maxime adverſus haereticos eccleſiaſticorum dogmatum veritatem. Et ad priorem quidem partem maxima ſibi adjumenta atque adminicula PETAVIUS comparaverat, linguae ſcilicet Graecae, Latinaeque, & Hebraici ſermonis peritiam non vulgarem: quibus praeſidiis munitus, in intimos & abditiſſimos quosque ſacrorum voluminum ſenſus facile penetravit. Nihil quidem in eo genere doctrinae ab illo in lucem editum eſt. Quo magis laudanda eſt hominis modeſtia, qui cum hac etiam in parte multa commode poſſet afferre, tamen veterum Patrum expoſitione contentus, quos ſolos veros ac ſinceros ſacrarum litterarum interpretes eſſe norat; ſua premere maluit, quam aut illorum ſcrinia compilare, aut cum illis ambitioſius contendere. Ceterum quanta cum laude, & quam frequenti hominum concurſu ſacros utriusque Inſtrumenti libros in Claromontano Auditorio viva voce diutiſſime expoſuerit, omnes mecum meminiſſe poteſtis. Quod vero ad poſteriorem attinet Theologiae partem, quid opus eſt rem per ſe notam pluribus verbis ac teſtimoniis confirmare? cum verſentur in omnium manibus Theologicorum Dogmatum libri ab illo conſcripti. Quibus in libris quid prius mireris neſcias: an copiam diffuſae lectionis, an ſermonis nitorem & elegantiam, an ordinem rerum ac diſtinctionem, an in exſcribendis Patrum teſtimoniis fidem ac diligentiam, an denique adverſus haereticos Chriſtiani ſpiritus ardorem. Nam quis non miretur ab uno homine, eoque piis profeſſionis ſuae exercitationibus dedito, tot volumina perlegi, tot verſuum millia perſcribi potuiſſe? neque enim, ſicut Origenes ac Hieronymus, uſus eſt opera notariorum, qui verba dictantis exciperent; ſed omnia ſua ipſius manu exarata ad Typographorum praela mittebat. Quis non obſtupeſcat, cum inter legendum viderit res tam arduas & obſcuras & a communi

ho-

hominum intelligentia remotas, tanta verborum luce ornari, tamque distincto ordine explicari. Haec enim vel maxima PETAVII laus est, quod Theologiam, quae antehac rude quiddam & barbarum tinniebat, totamque Dialecticae faecem & colluviem ex Philosophorum Scholis traxerat, ipse sua cura atque industria perpolivit. Itaque hi libri, ut equidem auguror, magis magisque splendescent in dies: & quantum iis nunc detrahere conatur obtrectatorum quorumdam invidia; tanto plus laudis judicio incorruptae posteritatis iisdem accedet. Porro ardor adversus haereticos, quem vulgo zelum vocamus, in eo fuit incredibilis, ut ex iisdem libris perspici potest. Etenim tanquam in sublimi specula constitutus, si quem nostrae aetatis haereticum commovisse se, atque in religionem nostram impetum fecisse prospexerat, illico velut silvestrem feram prosequebatur, telisque responsionis suae confossum redire ocius ad latibula sua cogebat. Et quemadmodum apud Homerum Achilles imperat Graecis, ne quis, praeter se, Hectorem feriat, hanc sibi uni lauream deberi existimans: sic fere PETAVIUS noster, non ambitione quadam, & cupiditate laudis, sed divino quodam mentis aestu, & pietatis ardore incitatus, hanc sibi pugnam cum haereticis, quicumque insurgerent, deposcebat. Nec his contentus, humaniorum quoque litterarum gloriam, quam illi prae nostrae communionis hominibus sibi vindicare conantur, eripere ipsis omni cura ac studio satagebat. Quo circa si quem e nostris ingenio & doctrina praeditum animadverterat, eum quasi admotis stimulis urgere & ad scribendum incitare non desinebat, ut haberet, quos adversariis nostris etiam in hoc genere studiorum opponeret. Quod quidem ejus studium atque institutum erunt fortasse qui improbabunt: adeo extraneis potius quam nostris praepostero quodam judicio favere assuevimus. Verum quoties penitus introspicio, qua mente, quove consilio id PETAVIUS ageret, equidem mihi videor satis eum laudare ac mirari non posse. Ceterum hunc animi ardorem adversus haereticos ita temperabat, ut non homines ipsos infesto prosequeretur odio, sed errorem dogmatum aversaretur: quo liberari illos, & Ecclesiae corpori tandem adjungi votis omnibus expetebat. Quid non praestitit, ut Clarissimum Virum Hugonem Grotium ad Catholicam (*a*) communionem adduceret? erat illle quidem minime a nobis

 alie-

(*a*) Quae Valesius hic tradit de Hugone Grotio, quem Virum ut coeli depositum venerari, & *numquam sine sacro quodam horrore nominare debemus*, ut dicit Broukhusius ad Tibullum Lib. I. El. 6. 10. non miranda in eo sunt, quippe Catholicae religioni itidem, ut Petavius, addicto; cui si fidem hac in re habeamus, Grotius maxime auctoritate & persuasione Petavii in Romanensium castra transiisse dicendus esset:

alienus, ac paene noſter: quippe qui doctrinam Tridentini Concilii in omnibus ſeſe amplecti palam profiteretur. Id unum ſupererat, ut Eccleſiae ſacra-

eſſet: idem etiam refert de eo Menagius in Tom. II. Menagianor. pag. 322. ubi tradit Petavium, cum Grotius in Catholicorum partes inclinaret, ipſi conſilium dediſſe, ut poſt Legationem Suecicam peractam Pariſios reverteretur, ut ibi tranſlatis in Galliam ſedibus propoſitum illud exſequeretur; additque, Petavium, cum audiviſſet Grotium in itinere Roſtochii obiiſſe, pro animae ejus ſalute cerimonias Miſſae, ut vocatur, celebraſſe, quia perſuaſum ipſi erat, Grotium intimis animi ac pectoris ſui ſenſibus Romanae religionis ſacra amplexum fuiſſe. Qui fata Grotii & res illius temporis cognitas habent, norunt, quantis malevolorum calumniis hac in parte expoſitus, & a multis ut *Grotius Papiſſans*, quo titulo etiam libellum in eum ſcripſit Jacobus quidam Laurentius, fuerit traductus. Idem de eo tradit Valerius Andreas, vir ob rei literariae notitiam laudandus, ſed itidem Papiſta, ideoque hac in re fidei ſuſpectae, in Biblioth. Belgica pag. 398. edit. ſecundae, nam in primâ haec non leguntur; Verba ejus memorabilia merentur hic adſcribi: *Hic* (in Gallia nempe) *dum in examinandis conciliandisque articulis Fidei inter Catholicos atque haereticos controverſis quemdam agit Ariſtarchum, eo tandem vi veritatis preſſus dilabitur, ut in plerisque capitalibus fidei articulis Avorum ac Majorum ſuorum exemplo, primitivam Eccleſiam, quae Romanae connectitur, adeoque Romanam, fateri cogatur ſolam orthodoxam eſſe. Qua in re Miniſtros ac Praedicantes, qui in Batavis rerum potiuntur, non parum offendit, qui variis libellis Grotium Papiſſantem* (*ita enim eum indigetant*) *ac criminationibus aggreſſi ſunt.* Eamdem nomini Grotiano injuriam fecit Salmaſius, vir alioquin itidem maximus, ſed nimia alios exagitandi acerbitate ſaepe in transverſa actus, qui ſub ficto Simplicii Verini nomine Epiſtolam ad Juſtum Pacium ſive Judicium de poſtumo Grotii in Rivetum libro edidit, ubi pag. 5. & ſeqq. ſtylo acerrimo, ſed a Salmaſii indole non alieno, Grotium ſuper hac re & commercio ejus cum doctis Jeſuitis proſcindit: falſa praecipue & injurioſiſſima ſunt verba illa, ex Ovidii Epiſt. IX. vs. 23. deſumta, quae in Grotium illic retorquet, qui de Salomone ſcripſerat, *caepiſti melius quam deſinis, ultima primis diſtant.* Grotium enim a pueritia abhorruiſſe a Catholicis ſacris, patet ex eo, quod cum puer tantum XII annorum eſſet, matrem ſuam religioni Catholicae adhaerentem permoverit meliora ſacra amplecti, dicens, *nimis magnum ipſi ingenium eſſe, quam ut inter Papiſtas nomen diutius profiteretur ſuum.* Vid. Brantii vitam Grot. pag. 9. Senem autem in vitae praeſertim fine ab his non degeneraſſe, adparebit ſatis ex iis, quae mox de exitu ejus notabimus, unde conſtabit *eum recte incepiſſe, & bene deſiiſſe, neque in eo ultima primis diſtare.* Juſtus autem Pacius in Reviſione, ut vocat, Simpliciani Judicii, ſive in Reſponſor. ad Salmas. Epiſtola pag. 13. & 14. in qua ſcilicet Auctor ille vindicias Grotii agit, has Salmaſii calumnias a manibus Viri maximi non depellit, ſed quaſi illud praecipue ad Grotii famam ſpectaret, magnis laudibus eum ob id praedicat, & veluti in triumphum circumducit, ac tranſitum illius in caſtra Catholicorum cum Auguſtini converſione comparat, unde patet Reviſionis illius Auctorem Papiſtam fuiſſe. Claudius etiam Sarravius, vir absque controverſia eruditiſſimus, ſed nimio ſaepe Salmaſio gratificandi ſtudio illis itidem, quos deſpiciebat Salmaſius, adverſus & injurius, hac in parte iniquiorem etiam in Grotium animum prodit in Epiſt. CLVI. ad Salmas. pag. 160. ubi judicium ferens de poſtumo illo Grotii adverſus Rivetum ſcripto, iisdem fere verbis, quibus Salmaſius in Epiſtola illa ad Juſtum Pacium, Grotium traducit ac famam ejus lacerat: *Veriſſime dixit ille, qui primus dixit, Grotium Papizare. Vix tamen in iſto ſcripto aliquid legi, quod mirarer, quodve ἀπροσδόκητον occurreret. Numquid enim omnes iſtiusmodi ejusdem auctoris lucubrationes erga Papiſtarum errores perpetuam συγκατάβασιν & κρύψιν, erga Jeſuitas amorem, erga nos plusquam Vatinianum odium produnt & clamant? in VOTO, quod ejus nomen praeferebat,* (intelligit Grotii Votum de Pace Eccleſiaſtica) *an veritus eſt haec πεφασμένως profiteri?* Salmaſium autem eo in ſcripto ſub Simplicii Verini nomine latere, ſed ſe prodere noluiſſe, patet ex Sarravii Epiſt. CLX. CLXII. CLXIII. ubi cum Sarravius prius auctorem ignorans jejunam libri laudem dediſſet, deinde cognito vero auctore librum ejusque ſcriptorem invidioſis laudibus extollit, unde ejus animus Grotio infeſtus, & Salmaſio obnoxius ſatis patet. Plures aliorum in hanc rem criminationes & calumnias Grotio objectas, quaſi Catholica ſacra, ultimis praeſertim vitae temporibus, amplexus fuerit, adducere poſſem, ſed in re ſatis nota haec cumulare ſuperſedeo. Caeterum nulla magis re haec injuria manibus ſummi illius viri inlata retundi, & macula nomini ac famae ejus inde adſperſa elui poteſt, quam ex hiſtoria exitus & mortis illius. Ex Suecica enim Legatione rediturus, dum Holmia diſceſſit, in itinere maxima tempeſtate oppreſſus, ex incommodis deinde & laboribus viae, quam celerrime conficere volebat, viribus defectus, Roſtochii corripitur mor-

ſacrarium ingreſſus communioni noſtrae ſociaretur. Quod ille neſcio quas ob cauſas, dum ad Catholicae fidei unitatem plurimos ſecum ſperat adducere, conſulto differebat. Poſſem hoc loco ſermones illos vobis commemorare, quibus PETAVIUS eum adortus eſt, tunc cum ille Lutetia excedens poſt Legationis Suedicae munus expletum, PETAVIUM valedicturus inviſit. Verum in aliud tempus haec ſeponere ſatius fuerit, ne taedium vobis longior fortaſſe faceſſat Oratio. Hujusmodi ergo adverſus haereticos affectus animo fuit PETAVIUS. Quonam autem modo ſe geſſerit erga quosdam noſtrae communionis homines, qui novam quamdam doctrinam invehere conabantur, nequaquam ſilentio praetereundum eſſe arbitror. Tulit aetas noſtra viros graves & ſeveros atque eruditos, qui non contenti diſciplina ſaeculi ſui, dum poenitentiae regulas aut antiquas revocare, aut novas condere conantur, graviſſimos ubique motus & tempeſtates excitarunt. Qui profecto longe conſultius feciſſent, ſi propoſito veteris Eccleſiae ritu ac vigore, in danda & accipienda poenitentia, ad id tantum nos cohortari voluiſſent, ut ſeverioribus deinceps legibus poenitentes adſtringerentur, ne forte ex nimia indulgentia ac veniae facilitate naſci peccandi licentia videretur. Nunc vero ſtudio artioris diſciplinae, cui ſe deditos eſſe profitentur, in tranſverſum abrepti, vulgatum in

 om-

morbo graviſſimo, ac paullo poſt letali. In ſupremo autem vitae agone dum verſaretur moribundus, quam alienus a ſacris Catholicis, & ſincera, quae Redemtoris noſtri meritis innititur, fide animam Creatori ſuo reddiderit, patet praeſertim ex colloquio ejus cum Johanne Quiſtorpio, Theologiae illic Profeſſore, quod exhibetur in Cattenburgii Continuatione Vitae Grotianae a Brantio deſcriptae adjecta, pag. 412. & 413. quae omnia, ut illic narrantur, poſt Grotii mortem ipſe Quiſtorpius poſteritati teſtata tradidit in Epiſtola ad amicum ſcripta, quae exſtat in Obſervation. Halenſib. Tom VII pag. 342. & 343. ubi de vita, morte, & ſcriptis Hugonis Grotii Diſſertatio elegans habetur, in cujus fine Auctor peculiarem Obſervationem de *Grotii Religione* promittit. Inde etiam facile refellitur, quod multi de Grotio narraverunt ac ſparſerunt, quaſi illic animam agens Quiſtorpio ſuper rebus ad ſalutem neceſſariis eum admonenti caput avertens nihil aliud reſponderit, quam *non intelligo*: quam infamen & atrocem calumniam merito in ſcriptore quodam Gallico caſtigat illic Cattenburgius. Unde mirari licet, idem tradi a nupero Scriptore vitae Principis Frederic. Henric. Tom. II. pag. 593. ubi Grotii mors narratur, quamvis Auctor tamen id ita deſcribat, ut non videatur id adtribuere animo Grotii a reformata religione alieno, ſed violentiae morbi auditum ipſi adimentis; Conſtat autem Grotium per aliquot horarum ſpatium cum Quiſtorpio colloquium habuiſſe, in quo fidem ſuam abunde ipſi probavit, ſed poſt preces Quiſtorpii ad Deum fuſas, paullo poſt defeciſſe, dicentem, ſe vix amplius aliquid intelligere poſſe, & poſt haec exſpiraſſe. Pluribus egregie hanc cauſſam agit, & Grotii famam vindicat Baylius in Lexico Hiſtoric. & Critic. pag. 616. & 617. & qui ſingula fere verba, quae hic in contumeliam Grotii, & laudem Petavii adfert Valeſius, excuſſit ac refellit Auctor Vindiciarum Grotianarum, quae paucis ab hinc annis Delphis excuſae ſunt, pag. 513. & ſeqq. Ignoſcet autem mihi Lector, quod hac in re copioſius forte exſpatiatus ſim, verum ne graviſſimae huic calumniae auctoritas Valeſii pondus forte adferret, haec a me notari exigebat veneratio, qua omnes cordatos decet proſequi *Virum maximum de Literis, Patria, & Eccleſia optime meritum*, quo elogio Grotium eodem jure, quo in ultimis Orationis hujus verbis Petavium Valeſius, exornare nos decet; & *cujus ſancta nobis Batavis debet eſſe memoria*, ut ait N. Heinſius in notis ad Claudian. Lib. I. in Eutrop. v. 357.

omnibus Ecclesiis absolutionis ritum improbare, damnare, & contumeliose traducere pessimo exemplo instituerunt. Porro librum suum, quo hujusmodi doctrina continebatur, multorum antistitum subscriptionibus callide munierunt; eo scilicet consilio, ut auctoritate sacerdotalis nominis oculos omnium praestinguerent atque ora obturarent. Extitit tamen PETAVIUS noster, qui, ne hac occasione id malum latius serperet, veritus, salva Pontificalis gradus reverentia, eorum errorem atque audaciam doctissima responsione coarguit, adeo ut ipsos distinctius posthac & modestius loqui cogeret. Hic liber est ab illo Gallice conscriptus; eo tamen nitore atque ornatu sermonis, ut mirum merito videatur, hominem Graecae, Latinae, Hebraicaeque linguae tanta peritia instructum, vernacula etiam lingua tam diserte ac commode scribere potuisse. Post haec excepit eum gravior & difficilior pugna, de Gratia scilicet, adversus eosdem homines, qui Augustino, aut potius Jansenio nimium addicti, non minorem ejus scriptis, quam authenticis Euangeliorum libris fidem atque auctoritatem adstruere nituntur. Primus enim hujus novae opinionis auctor & signifer nostra aetate fuit (a) Jansenius, qui variis Augustini sententiis hinc inde excerptis, & quo voluit, ordine digestis, ingratissimam quamdam de Gratia opinionem in Theologiae scholas invexit. Quo quidem facto longe plus Galliae nocuit, quam famoso illo libello, qui *Mars Gallicus* inscribitur, quo belli hujus diuturni tot iam annorum spatio in Europa saevientis auctores fuisse Gallos criminatus est, ipse auctor pestiferi belli, quo nunc Gallicana ardet Ecclesia. Atque utinam intra hos fines vis tanti mali subsistat, nec reliquas Ecclesias quadam contagione corripiat. Hunc Belgam

(a) Egit hoc Petavius. & opinionem Jansenii de Gratia impugnavit in Libris de Lege & Gratia, contra quos cum Libertus Fromondus Theologiae Professor Lovaniensis, & Jansenii successor ac patronus, sub nomine Vincentii Lenis Theriacam edidisset, Elenchum Theriacae istius reposuit Petavius: quae binae dissertationes habentur in Tom. III. Operum Petavii. Ut autem Valesius in gratiam Petavii in Jansenium ejusque sectae socios hic invehitur, ita contra ob id ipsum magnis laudibus Jansenium effert Valerius Andreas in Biblioth. Belg. pag. 155. eumque ex profundissimi omnium Theologorum magistri Augustini principiis dilucide ac solidissime Gratiae divinae dogma ob oculos posuisse jactat; unde partium studium utrimque adparet. huc referendum etiam est acutum Hadriani Valesii Epigramma inter Ejus Poëmata pag. 68. quo Jansenistas, qui Regis favore & aulae gratia exciderant, irridet.

GRATIA NON EFFICAX

Vos, quibus Iprensis scripta Praesulis placent.
Plorate. Magnum contigit vobis malum,
Vestrumque dogma Jansenique destruens,
Unam putantis efficacem Gratiam &c. seqq.

Famosum autem Jansenii librum, qui *Mars Gallicus* inscribitur, quem hic tangit Valesius, edidit auctor sub titulo, *Alexandri Patricii Armacani Theologi Mars Gallicus, seu de Justitia armorum & foederum Regis GALLIAE*: de quo vide Baylium in Lexico Critic. & Histor. Tom. II. pag. 825.

gam Gallici nominis hostem acerrimum Theologi isti ducem habent, & pro Hipponensi Episcopo Iprensem sequuntur. Nec intelligunt se de Augustino male mereri, qui, praetermissis tot egregiis ejus verbis, atque sententiis, quibus mores hominum ad virtutem informari possunt, ea sola rimantur in illius libris, quae Augustino ipsi invidiam faciant, & quae Calvino potius, quam Catholicis favere videantur. Cum si Augustino, si sibimet ipsis, si Ecclesiae denique consulerent, haec aut benigna interpretatione mollire, aut in suis, ut jacent, locis relinquere, & silentio praeterire debuissent. Itaque Augustinus, si viveret, his eos verbis adlocuturus videtur. *Quid agitis, viri boni, quo tenditis, quodnam consilium, quis est scopus altercationum vestrarum? quid meum nomen discidiis vestris praetenditis, meque Calvino adstipulatorem & patronum paratis? Calviniani certe idem vos secum de Gratia sentire gloriantur: ipsi illi, qui a Calvinianis ad Ecclesiam transeunt, hanc ipsam esse Calvini sententiam, quam vos defenditis, asseverant. Atqui ego non ea mente scripsi, ut haereticos patrocinio meo adjuvarem, sed potius ut eos retunderem. Frustra sub umbra nominis mei latere cupitis, & doctrinae vestrae novitatem auctoritate mea firmare contenditis. Ego me in Jansenio non agnosco; nec ex Afro Belgam factum iri credideram. Si me amatis, eam potius sententiam sequimini, quam totius Ecclesiae probat assensus, quam ante Jansenium in scholis vestris omnes Theologi docuerunt. Nolite pacem Ecclesiae violare, tunicam Christi discindere, ignem denique mutuae caritatis exstinguere. Certe plus odiis, quam rationum copia certatis. Haec discidia ex odio partium nata sunt, quae coïtionibus fovetis, dum multos partim pollicitationibus, partim blanditiis, in vestram sententiam traducere tentatis.* Haec exprobranti Augustino quid habent quod respondeant? quod si forte haec Oratorio more a me fingi dicent, eorum conscientiam appello: ipsos in sua causa testes, ipsos judices fero, annon ea, quae dixi, certissima sint atque verissima. Igitur adversus illos PETAVIUS pro recepta opinione, quam ante Jansenium omnes vulgo Theologi docuerant, & quam ipse PETAVIUS olim in Sorbonensibus scholis, cum Duvallii auditor esset, acceperat, fortissime propugnavit. Hoc illi post tot Herculeos labores certamen ultimum fuit. Cui licet immortuus, nihilominns, ut ille quondam apud Olympiam pugil, victor post obitum, Dei ipsius, ut opinamur, dextra coronatus est. Vir certe Hieronymo, Basilio atque Gregorio, & summis quibusque Ecclesiae Scriptoribus merito conferendus: quippe qui eximiam eruditionem cum pari vitae sanctitate conjunxerit.

rit. Vixit enim ſumma innocentia in illo Claromontani collegii vertice, ſtudiis dumtaxat litterarum, & coeleſtium rerum meditationi deditus. Adeo ab omni ambitione, & inanis gloriae cupiditate alienus, ut cum hinc ab Urbano ſummo Pontifice, inde a Philippo Hiſpaniarum Rege expetitus atque evocatus fuiſſet, tamen in nidulo illo Claromontani Collegii conſeneſcere maluerit, quam Regalis & Pontificalis alloquii honore decorari.

Hunc ergo talem ac tantum Virum, vindicem ac columen litterarum, quamvis matura morte nobis ereptum, merito lugemus: & poſt tot doctiſſimorum virorum continua prope funera, hanc acerbiſſimam litterarum cladem non injuria exiſtimamus. Etenim hoc ſublato, qui ſtudia noſtra inclinata jam ac paene labentia ſolus fulcire adhuc videbatur; quis deinceps in ejus locum ſufficiendus eſt? Sed fortaſſe ego imprudens, qui de ingeniis hominum noſtrorum male ſentiam ac deſperem. Superſunt enim ſatis multi, atque utinam diu ſuperſint, qui pro virili parte litterarum gloriam ſuſtinere, eamque Gallis aſſerere poſſint. Maximum tamen ac ſplendidiſſimum inter omnes ſemper habebitur DIONYSII PETAVII nomen; ejusque excellens ingenium, & ſingularem doctrinam tot illuſtribus cognitam lucubrationibus, omnes poſteri, amoto livore invidiae, mirabuntur; ſimulque nos recte atque ordine feciſſe judicabunt, qui maximum Virum, de Litteris, de Patria, deque Eccleſia optime meritum, hac qualicumque laudatione, & grati animi teſtificatione mortuum proſecuti ſimus.

IN DIONYSIUM PETAVIUM
SOCIETATIS JESU THEOLOGUM
(a) E P I G R A M M A.

Μοῦσαι βϐλόμεναί ποτε πὰρ θνητοῖσι κατοικεῖν
Ἐν Διονυσείῃ πῆξαν ἕδος κραδίῃ.
Τοὔνεκα παντοδαποῖσι λόγων ἐν σχήμασι λάμψας
Ὠνὴρ, ἐν πᾶσιν πάντας ὑπερβάλετο.

HENRICUS VALESIUS.

(a) Hoc Valeſii Epigramma Graecum neque in vitis Selectorum Virorum Bateſii, in quibus haec Oratio legitur pag. 678. & ſeqq. neque in Editione Epiphanii, quae eum Animadverſionibus Petavii prodiit Coloniae an. 1682. 2 voll. in folio: & cui haec Oratio praefixa eſt, ſubjunctum in fine habetur.

H E N-

HENRICI VALESII,
ORATIO
DE PACE
Ad
Eminentissimum Cardinalem
JULIUM MAZARINUM.

habita anno 1659.

PLEROSQUE homines ita sentire videmus, CARDINALIS EMINENTISSIME, nihil esse in rebus humanis splendidius atque illustrius, quam gloriam rei militaris. Itaque obsidiones urbium atque oppidorum, & pugnas atque victorias & parta de hostibus tropaea velut stupore quodam defixi mirantur: & Duces bellica laude praestantes, tanquam Heroas quosdam, non modo vivos suspiciunt, sed etiam mortuos summis efferunt laudibus. Sit haec sententia hominum plebeiorum, qui nudam rerum speciem contemplantes, vana potius opinione quam judicio ac ratione ducuntur. Verum qui res ipsas altius introspiciunt, easque non ex opinione vulgi, sed ad veritatis amussim examinant, longe aliter sentiunt. Nam quanto animus praestantior est corpore, tanto pacis artes bellicis antistare censent. Nec immerito: quippe bellum corporis viribus geritur; pax animi vigore & prudentia comparatur. Et in bello quidem militum robur, plurimum ad victoriam confert: hic unius hominis mens innumeris militum manibus potentior, totum negotium perficit. Atque haec a me dicta sint, non ut negem scientiam rei militaris laude ulla dignam esse, quam Regibus atque Imperatoribus utilem in primis ac necessariam esse ingenue profiteor: quippe cujus auxilio imperia augentur simul & conservantur: Id tantum affirmo, pacem bello longe antistare, eosque, qui ineundae pacis & componendorum foederum periti sunt artifices, longe majorem gloriam mereri, quam eoi, qui rei militaris scien-

ſcientia excellunt. Quod ſi quis nondum abunde convictus eſt his rationibus, quas ſuperius adduxi, is, poſtquam ea, quae mox dicturus ſum, animo perpenderit, fatebitur profecto, non ſine cauſſa me pacis artibus praerogativam palmamque tribuiſſe. Quis eſt enim, qui neſciat, id, quod alterius cauſſa comparatum eſt, inferius eſſe illo, cujus gratia comparatum eſt. Atqui bellum non niſi pacis cauſſa & ſuſcipitur & geritur: quippe civilis rei ſcientia eo tendit ac ſpectat, ut rempublicam non modo ſalvam atque incolumem praeſtet, verum etiam ut ſummam felicitatem populis conciliet, quae ſine pace conſiſtere nullo modo poteſt. Atque ut gubernatoris officium eſt, navem inter fluctus ventosque ac ſcopulos ita prudenter regere, ut eam felici curſu perducat ad portum: ſic is, qui reipublicae gerendae praepoſitus eſt, id ſibi ante omnia propoſitum eſſe intelligat, ut populos, qui ejus curae commiſſi ſunt, in pace ac tranquillitate contineat, remotos ab omni tumultu bellorum ac ſeditionum. Quod quidem officium ejusmodi eſt, ut a Deo potius quam ab homine ullo praeſtari aut ſperari debeat. Hinc eſt, quod in ſacris religionis noſtrae libris, pacis ſtudioſos homines, Dei filios divino oraculo legimus appellatos. Idque jure optimo. Etenim quicumque pacis auctor eſt, & qui non modo animi ſui motus omnes ipſe pacare novit, verum etiam alios inter ſe diſſentientes ad pacis concordiam revocare; qui non modo inter privatos homines pacem componere poteſt, ſed etiam inter potentiſſimos reges, inter fortiſſimos populos, naturali quadam aemulatione & diuturni belli ardore ſuccenſos, foedus amicitiae renovare: eum excellenti ac divina quadam natura praeditum eſſe oportet; quippe qui beatam illam felicitatem, quam Deus bonis viris juſtisque poſt obitum pollicitus eſt, jam nunc in terris repraeſentat. Quid umquam hujusmodi ab illis victoribus ac triumphatoribus, ab illis urbium expugnatoribus ſperes, quorum felicitas aliorum luctu & calamitatibus comparatur: qui niſi plurimis, non hoſtium modo, ſed etiam ſuorum, infeliciſſimis, ipſi felices eſſe non poſſunt. Ac bellatores quidem hujusmodi multos reperias; nec ullis umquam Imperatoribus aut Regibus duces rei militaris defuiſſe legimus, qui caſtra opportune metari, urbes vallo & foſſa circumdare, aciem inſtruere, proelium cum hoſte committere, ſignum receptui dare probe noſſent. Pacis vero faciendae & ſervandae peritos artifices, haud quaquam facile eſt invenire. Nam, ſi Romanam evolvamus Hiſtoriam, jam inde a Romulo, qui primus urbis imperiique Romani conditor fuit, duos tantum ea laude illuſtres fuiſſe comperiemus: ex Regum numero Numam Pompilium; ex Imperatoribus autem

Ro-

Romanis Antoninum, eum, qui Pius cognominatus est. Horum enim uterque populos in summa pace ac tranquillitate rexit: adeo ut exterarum gentium reges uni ex illis controversias suas judicandas terminandasque permitterent. Ex Ministris vero Regum atque Imperatorum unus eo nomine celebrandus mihi inpraesentiarum occurrit Cineas, qui Pyrrhi Epirotarum Regis amicus & consiliorum particeps fuit. Hic cum videret Regem aestu quodam Martio inflammatum, nova cotidie bella meditari, nec patrio contentum regno, transmarina imperia ambire, nihil non molitus est, ut illum ab hujusmodi consiliis revocaret. Quid enim, aiebat, emolumenti accessurum est, si auxilium ferentes Tarentinis, vicerimus Romanos? Cumque subjecisset Pyrrhus totam deinceps Italiam sub ditione sua futuram: interrogavit Cineas, quidnam postea acturus esset? in Siciliam, inquit Rex, transjiciemus, eaque facile potiemur. Quid deinde? subjunxit Cineas: postea in Africam invademus, ait Pyrrhus. Hac subacta, quid tum? domum reversi, ait Pyrrhus, reliqùum tempus vitae pacate & quiete degemus. Hic Cineas: quidni ergo id jam nunc agimus, quando id nobis licet? Et cur per tot discrimina raptum imus, quod sine labore domi partum habemus? idem, cum Pyrrhus in Italiam trajecisset, primoque proelio superasset Romanos, persuasit Regi, ut legatione missa, pacem cum Romanis faceret. Quamvis enim ii, qui res a Pyrrho gestas nobis reliquerunt, id consilium nominatim Cineae non adscribant, tamen qui cum cura & judicio scriptores historiarum legunt, numquam dubitabunt, quin hoc sapientissimum consilium a Cinea suggestum sit Pyrrho. Ex his enim, quae de utriusque ingenio ab illis sunt prodita, ita conjicere debemus, quaecumque a Pyrrho sapienter & consulte gesta sunt, ea illum ex Cineae fecisse consilio: reliqua temere violenterque facta ex Pyrrhi ipsius impetu atque motu profecta esse. Et hujusmodi quidem fuit Cineas. Nostra vero aetate Cardinalem Armandum vidimus principatu Ludovici Justi, consiliorum regalium Ministrum, qui primus Ministri regalis officium & nominavit & gessit. Hic vir, quantae essent imperii Francici vires, primus videtur intellexisse, & vicinis nostris ostendisse. Namque antea nec ipsi Franci, quantis opibus pollerent, satis cognitum habebant; nec externis id liquido compertum erat. Ejus consilio Ludovicus Senior cum Rupellam munitissimam seditionis arcem expugnasset, Casalim Hispanorum obsidione liberasset; bellum tandem indixit Hispanis. Quo quidem bello cunctis in Europa degentibus, experimento ipso patefactum est, eam esse vim ac potentiam Francici regni, ut se & socios suos per se ipsum tutari facile posset, metumque

que potius aliis incutere deberet, quam alios formidare. Ac, licet rerum gestarum gloria Principi, cujus auspiciis geruntur, merito adscribenda sit; non exigua tamen pars laudis ei impertienda est, cujus consilio ac ministerio susceptae sunt atque perfectae. Nam profecto fatendum est, Cardinalem Armandum, postquam Ludovici Senioris consiliis admotus, principem inter Ministros locum obtinere coepit, plurimum momenti ad victoriam contulisse. Mira in illo solertia, ingens vigor animi, & ad id, quod semel suscepisset perficiendum, incredibilis pertinacia. Hostem undique urgere, instare successibus: nec quietem victis, nec laxamentum dare: modo duces & magnates, modo provincias hostium ad deditionem sollicitare. Verum ut in bello gerendo acer inprimis ac strenuus, ita ad pacis consilia segnior fuit. Itaque laudem finiti belli, compositaeque pacis, successori suo integram conservavit. Tu igitur, CARDINALIS EMINENTISSIME, utroque felicior exstitisti, Cinea scilicet & Armando. Nam ille quidem nec Pyrrho persuadere umquam potuit, ut, domi manens, pacem & quietem, tanquam salutares Deas coleret; nec Romanis, ut pacem a Rege, licet victore, licet aequissimis conditionibus oblatam, amplecterentur. Id enim tantum petebat Pyrrhus, ut Tarentinis, quibus auxilio venerat, parceretur. Tu vero & Regem Christianissimum, tametsi multo potentiorem, nec minus bellicosum, quam fuit Pyrrhus; non unica, sed pluribus victoriis gloriosum, jamque de totius belli summa palmam merito sperantem, auctoritate tua ad pacis foedera facile traduxisti. Quid enim tibi non ille concederet, educationis suae praesidi, Regiae Majestatis vindici, consiliorum omnium auctori? & Hispanis non difficile persuasisti, ut pacis conditionibus abs te oblatis adquiescerent. Quamobrem, si quis Cineam tecum conferre vellet, multo inferior tua laude Cineas deprehenderetur. Sed neque Armandus, quantumvis ob illustria facinora ab omnibus praedicetur, tuas umquam laudes, tamque gloriam aequaverit. Etenim si quis res bello gestas velit inter se componere, longe plura & majora tuo ministerio gesta esse reperiemus: plures urbes hostium captas atque expugnatas; plura proelia conserta; plures ac majores triumphos de hostibus reportatos: idque Rege adhuc pupillo, adhuc sub matris tutela constituto: quod tempus turbidum plerumque ac seditionibus obnoxium esse solet. Proinde & rebus bello gestis, Armandi gloriam longo intervallo superasti: &, hac recens abs te composita pace, non Armandi solum, sed omnium, quotquot umquam Regum nostrorum consiliis praefuerunt, laudes ac merita supergressus es. Non igitur inpraesentia dicam tot

insignes

insignes victorias, te ministro & auctore, partas: Theudonis Villam ac Montem Medium expugnatas: praetereo Valentiam in Italia atque Dertosam: non commemorabo Stenatum & Clarum Montem: omitto Dunkerkam, Gravelingam, urbes munitissimas, Iprensium civitatem, Audenardam, Dixmudum, unius anni expeditione captas. Pax illa, quam modo pepigisti, omnibus tropaeis ac victoriis & triumphis merito anteferenda est. Quare si victoriarum tituli, si palmae & laureae tibi nunc deessent ad laudem; tamen omnes hujusmodi titulos pacis hujus gloria compensares. Adeo illustris & magnifica res est pax ista, quam Tu nobis non nisi Dei optimi maximi nutu atque arbitrio praestitisti. Et antea quidem saepe de Rege Christianissimo, deque universa Gallia bene meritus es; ex quo ad Casalim duas potentissimas Europae gentes jam gladios hastasque vibrantes, interventu tuo diremisti. Numquam tamen tam illustri beneficio Francos tibi divinxisti, nec devincturus es, quam hac pace, qua omnes Regis Christianissimi victorias, omnes palmas ac triumphos confirmasti. De maximis Regibus, deque eorum Consiliariis ac Ministris posteritas semper loqui solet, & in eorum actus inquirere, ac liberam de singulis judicii sui proferre censuram. Quoties igitur posteritas de Te verba factura est, (faciet autem frequentissime) toties pacem hanc tuam commemorabit. Haec inter tuas laudes principem obtinebit locum. Et Armandus quidem belli facem accendisse dicetur; tu restinxisse. Illum dicent navem Reipublicae in medios fluctus ac saevissimas tempestates, in scopulos & saxa trusisse: te vero tranquillissimum pacis portum nobis aperuisse. Ab illo in gravissimam aegritudinem & in maximum vitae discrimen res Galliae adductas esse: abs Te salutem ac vitam ipsam esse restitutam. Sed ne quis me Oratorum more res exaggerare, & in dicendo iustum ac debitum modum excedere fortasse putet; mecum, si placet, AUDITORES ORNATISSIMI, caussam omnem breviter expendite.

Duabus potissimum ex causis spectari solet cujusque operis magnitudo: ex difficultate scilicet, quae factum antecesit; & ex ea, quae id consequitur, utilitate. Etenim natura, seu Deus ipse naturae parens, pulcherrimas quasque res & praestantissimas labore, quasi quodam sepimento vallavit, ut ad eas non nisi difficile eniti atque adspirare possemus. Verum, etsi quaecumque maxima & pulcherrima sunt, eadem sint difficillima: non tamen quaecumque difficilia, eadem quoque maxima dici merentur. Sunt enim opera quaedam tenuissimae ac minutissimae artis; cujusmodi Myrmecidis cujusdam currus fuisse dicitur: quae quoniam nullum sui usum

praeſtare hominibus poſſunt, ſpectantur quidem ab omnibus & laudantur. Inter magna vero ac praeſtantia & orbis totius admirationem promerita locum nullum habent. Ea vero, quae & difficultatem habent maximam, nec minorem afferunt utilitatem, merito maxima ab omnibus exiſtimantur. Quamobrem ut quam praeclarum & excellens opus ſit pax iſta nuper a te facta, cognoſcere poſſimus, quanta fuerit ejus difficultas, quanta deinceps futura ſit utilitas, prius examinemus neceſſe eſt. Prima quidem fronte rem ſpectantibus, nihil facilius eſt pace, nihil expeditius quiete, nihil concordia promptius. Ad hoc enim nec ullo armorum apparatu, nec militum copiis, nec commeatu, nec ſumptu, nec labore opus eſt, ſed ſola animi indictione atque voluntate. Quin etiam natura omnes eo ducimur: quae cum nos alienae opis egentes in lucem ediderit, ſatis hoc facto admonet, neceſſariam nobis eſſe concordiam: ut mutua opera juvare nos invicem & juvari poſſimus. Denique quam naturale ſit nobis pax atque concordia, hinc maxime apparet, quod non niſi ex naturali mentis ſtatu deturbati, & praeter naturam agitati atque commoti ad rixas pugnasque progredimur, & ſedatis poſtea mentis aeſtibus pacem denuo concordiamque reſarcimus. Verum, etſi res omnium faciliima ſit pax & quies; omnisque humanae vitae felicitas in eo poſita eſſe videatur, ut quiete & pacate degamus; hominum tamen improbitas & amentia effecit, nihil ut difficilius in terris reperiatur. Quos enim concordes magis eſſe oporteret quam fratres, quam propinquos & affines? atqui quotidiano experimento & vulgari quoque proverbio notum eſt, raram fratrum eſſe concordiam. Quod ſi iſti, quos communi ſanguinis vinculo natura conſtrinxit, aegre tamen inter ſe concordare poſſunt; quanto difficilius extranei? percurramus agros, oppida, civitates, vix ullam domum privatam reperiemus diſcidio ac tumultu vacuam: in qua aut filii a parentibus, aut viri ab uxoribus, aut a dominis famuli, aut diſcipuli non diſſideant a magiſtris. Nihil opus eſt ire per ſingula. Quotidie litigantium turbis forum teritur, & cauſſidicorum clamoribus perſtrepunt tribunalia. Quid aliud eſſe haec loca dixeris, quam diſcordiae delubra; quam aream civilis cujusdam belli; aut arenam; in quam cives quotidie deſcendunt, ut ſe mutuo jugulent. Ac neſcio utros ex illis infeliciores dicam; an litigantes, qui tam infeſtis animis, tantaque pertinacia inter ſe decertant; an cauſſidicos, qui mercenariam illis linguae ſuae operam locant; an judices, qui patienter haec ſuſtinere & audire coguntur? niſi quod litigantes in eo infeliciſſimi ſunt, quod maximo ipſorum damno atque diſpendio tota res geritur. Horum

igitur

igitur aliquos diuturna lite, & multis quaestionum ambagibus intricata collisos, si quis inter se reconciliare tentaverit, quanto labore opus est? adhibendi sunt amici sequestres atque interpretes. Eligendi arbitri, jurisperiti. Atque interdum, dum apud tabularium transactionis instrumentum conscribitur, utraque pars, negotio infecto, discedit. Quod si tantae molis ac difficultatis est, privatos homines ex gravissimis inimicitiis ad pacem traducere: quanto est operosius inter potentissimos Reges diuturno bello acerrime congressos & mutuis cladibus accensos potius quam fractos ac debilitatos, pacem semel ruptam redintegrare. Nam is quidem, qui victus est, dum acceptam cladem aut Ducum imperitiae, aut militum ignaviae adscribit, nihil aliud quam de recuperandis urbibus & reparando bello cogitat; nec ullas pacis conditiones libenter amplectitur; ne victori succubuisse, & majestatem regiam imminuisse videatur. Victor vero praedae dulcedine & victoriarum voluptate captus, semper ulterius progredi, ac limites imperii promovere contendit. Ita bellum quotidie, quasi quoddam incendium, novis incrementis augetur & in multas protrahitur aetates: ac saepenumero ad heredem una cum principatu transmittitur. Neque enim tam facile restinguitur bellum, quam accenditur. Hujus rei illustre habemus exemplum hoc bello, cui Tu, CARDINALIS EMINENTISSIME, finem feliciter imposuisti. Quod enim bellum tam grave, tam diuturnum umquam fuit, tanta animorum pertinacia, tanta copiarum multitudine, tanta apparatuum copia gestum, tot proeliorum atque obsidionum, tot casuum varietate insignitum, tot sociorum ac foederatorum consortio nexum; tot nodis, tot ad faciendam pacem obicibus impeditum, tam late terra marique diffusum? Peloponnesiaci belli Historiam scripturus Thucydides, auctor gravissimus, multum laborat, ut illius magnitudinem lectoribus ob oculos proponat. Sed si cum hoc postremo, quod gessimus, bello, Peloponnesiacum illud contuleris, ludicro certamini similius videbitur quam bello. Punicum fortasse bellum nobis aliquis opponat. Verum illud nec tot proeliorum multitudine, nec tot obsidionum numero, nec tanto temporis spatio gestum esse dicitur; unoque ad Carthaginem proelio tandem confectum est: quo devicta Carthago in ditionem potestatemque populi Romani cessit. Hoc autem bello, quod per quatuor ac viginti annos absque ullis induciis gessimus, quamvis plurimae urbes captae vi atque expugnatae, plurimi exercitus caesi, provinciae amissae; tamen experimento ipso compertum est, eam esse potentiam utriusque Regum; ut alter quidem proelio vinci ab altero posset; opprimi tamen penitus & debellari non

pos-

posset. Quare alia nobis quaerenda sunt bella, quae cum hoc nostro comparentur: cum Punicum illud tanta celeritate confecerint Romani, postquam in Africam transgressi, bellum, quod Hannibal portis urbis admoverat, ad ipsius Carthaginis moenia transportarunt. Multa prius cum Hispanis bella gessimus, jam inde a Francisco, qui primus ex Regum nostrorum numero eo nomine est appellatus. Sed neque bellum, quod hic cum Carolo Hispaniarum Rege atque Imperatore; neque alterum, quod Henricus ejus filius cum Philippo Caroli filio gessere, licet maxima vi atque animorum incredibili contentione utrimque sint gesta; ulla ex parte cum hoc ultimo conferri possunt. Enimvero illa crebris induciis interrumpi ac distingui solebant. Ac fere, ubi hibernum tempus advenerat, Principes nostri, ut sumptui parcerent, exercitum dimittebant. Quo factum est, ut interdum imparati ab hostibus opprimerentur. At hoc postremo bello, quod per continuos quatuor ac viginti tractum est annos, nullas omnino inducias vidimus: nec minus hieme quam aestate urbes obsessas, commissa proelia esse meminimus. Quamobrem si quis hoc bellum, omnium, quae umquam gesta sunt, gravissimum atque atrocissimum esse affirmet, is, meo quidem judicio, rectissime senserit. Porro ex gravitate belli difficultatem Pacis colligere debemus. Nam ut incendium, quo majus est atque violentius, & longius latiusque diffusum, tum ventorum vi, tum materiae copia; eo majore negotio restinguitur: Ita bellum, quo fuerit ardentius, quo majoribus copiis atque opibus gestum: quo plurium sociorum auxiliis, quasi flabello quodam excitatum, eo sedatur comprimiturque difficilius. Neque enim nostra solum caussa in eo finiendo ponderanda est; sed habenda praeterea ratio sociorum ac foederatorum. Satisfaciendum erat Batavis, Suecis, Lusitanis, Sabaudis. Quorum alii urbes quasdam sibi donari, alii nonnullas sibi restitui postulabant, alii bello parta mordicus retinere, nec ullam glebam restituere sustinebant. Horum omnium jura, desideria, postulationes, nos tanquam patronos tueri & adstruere oportebat; nisi illos pro sociis hostes in posterum habere mallemus. Et quamquam his difficultatibus maxima ex parte jam provisum erat pace Monasteriensi, quam Suedi & Batavi ante nos fuerant amplexi; tamen nova quaedam negotia post istam pacem succreverant, quae maximum paci nostrae obstaculum allatura esse videbantur. Negotium dico Principis Condaei, quem Hispani quidem bonis omnibus, privilegiis, honoribus, praefecturis, & administrationibus restitui flagitabant. Contra vero Rex Christianissimus, id arbitrio suo, clementiaeque permittendum esse censebat.

Huic

Huic negotio gravi per ſe atque difficili, alterum acceſſerat non minoris momenti, motum ſcilicet nuper in Germania bellum inter Suedos & Brandeburgicos. Quo bello Ferdinandus Imperator commodatis Brandeburgico Principi copiis ſuis, & in Pomeraniam immiſſis, contra pacis Monaſterienſis foedera feciſſe arguebatur: denique poſtremo illo foedere, quod cum Anglis pepigimus, ſpes pacis penitus nobis intercluſa eſſe videbatur. Nemo fere inter nos erat paullo prudentior, qui non ita ſentiret tacite, & palam aſſeveraret, incolumi ac ſuperſtite Anglorum Protectore, pacem a nobis fieri nullo modo poſſe. Tot igitur difficultates, tantam molem negotiorum, tot obſtacula atque impedimenta quis umquam ſuperare valuiſſet? Quis hujus belli nodos atque nexus diſſolvere, quis pacis obices diſturbare potuiſſet? quis fibras, quis capita hujus belli, quae cottidie inſtar hydrae cujusdam ſuccreſcebant, ſuccidere? Tentatum id jampridem fuerat in conventu Monaſterienſi a multis & maximis Europae Principibus; qui legatos ſuos viros prudentiſſimos in eam civitatem miſerant; ut eorum opera atque interventu pax inter Francos & Hiſpanos firma ac ſolida componeretur: ſed poſt multos conſeſſus atque tractatus, poſt diuturnas quinquennii moras, tandem, re infecta, diſceſſum eſt; niſi quod Germani cum Suedis ac Batavis pacis conditionibus acquievere. Inter Francos autem & Hiſpanos, quorum in eo bello praecipuae partes erant, & quos pacatos eſſe plurimum intererat, bellum remanſit. Idque tanto acrius, quanto mentione pacis inflammati magis quam emolliti eſſe animi videbantur. Secutis deinceps aliquot tractatibus, & colloquiis nihil omnino promotum eſt. Soli tibi, CARDINALIS EMINENTISSIME, haec gloria ſervabatur; ut quod ſummi Principes, quod ſapientiſſimi legati in unum coeuntes tanto temporis ſpatio perficere nequiverant, unus tu trimeſtri colloquio perpetrares. Tu graviſſimas difficultates, quae pacem tamdiu morabantur, invicto animi robore ſuperaſti. Tu pacis obſtacula removiſti; tu omnium contentionum nodos atque articulos admirabilis ingenii dexteritate ſolviſti. Gordium quemdam nodum olim in Phrygia fuiſſe ferunt, quem quicumque extricare potuiſſet, ei ſumma felicitas veteri quodam oraculo promittebatur. Hunc Alexander Macedo cum ſolvere non poſſet, gladio ſecuiſſe perhibetur. Quanto tu felicior Alexandro dicendus es CARDINALIS EMINENTISSIME, qui non funem intortum, ſed nexus intricatiſſimi belli conſilio & prudentia diſſolviſti. Non te negotii moles illa deterruit; quippe qui totius Regni negotiis unus admirabili facilitate ſufficias; non te itineris longitudo, & viarum difficultates;

non imbecillitas corporis, non autumni morbosa tempestas ab instituto revocarunt. Is enim es, qui publica commoda tuis semper rationibus anteponas. Denique non Hispanorum callidam ac morosam prudentiam, & frustratorias in agendis rebus dilationes veritus es. Quippe qui scires non in eo statu res illorum esse, ut moratoriis cavillationibus indigerent, nec iis artibus locum esse, ubi tu legatus cum summa potestate ad terminandum tantum negotium consedisses. Superiori quidem memoria, hujusmodi artes successerant illis ex voto; adeo ut vulgare apud nos dictum sit, quod a parentibus traditum accepimus: cum Anglis quidem quotiescumque aut pacem aut inducias pacti sumus, cautiores semper fuisse nostros, & melius rebus suis prospexisse. Contra vero quoties cum Hispanis acturi convenimus, toties nostros inferiores discessisse. Verum hoc tempore quid illis prodesse potuisset, aut Ulyssis prudentia, aut astutia Sisyphi, aut ipsius Protei versutia: cum tu adversus omnes artes, cavillationes & machinas consummatissimam prudentiam tuam, tanquam aegidem quandam opponeres. Quod cum probe intelligerent Hispani, ad conferendos tecum de pace sermones ejusmodi delegerunt virum, non qui astutia & fraude polleret, sed qui inter ipsos virtute, fide, & candore animi praestaret: nec qui aliud in ore promptum, aliud in pectore clausum haberet, sed veritatis amantissimum, & ab omni fuco & mendacio penitus alienum. Itaque par bene compositum, in insulam illam de pace acturi ambo convenistis, tu, CARDINALIS EMINENTISSIME, & Ludovicus de Haro, Comes Nobilissimus. Ac mihi quidem videtur insula illa, in utriusque Regni posita collimitio, instar palaestrae cujusdam esse; in qua duo fortissimi Athletae quoddam civilis prudentiae certamen iniistis. Tu pro Rege Christianissimo certabas, ut pacem illi gloriosam, nobisque utilissimam praestares. Ille ut gravissimum bellum conditionibus quam fieri posset honestissimis sedaret. Uterque vestrum vicit; uterque quod volebat obtinuit. Nam & Franci victorias suas solemni pacis foedere confirmatas esse laetantur. Et Hispanos tot regnorum quietem paucarum urbium jactura redemisse non poenitet. Macte ergo virtute fortissimi & nobilissimi pugiles. Vos non haec solum aetas, sed omnis etiam posteritas, ad quam pacis hujus pertinet utilitas, coronatura est; nomen vestrum aureis inscriptum litteris in immortalitatis templo consecrabit. Laudes vestras non iidem termini circumscribent, qui Francorum Hispanorumque provincias claudunt, sed per universum terrarum orbem fama longe lateque disperget.

Satis ſuperque, ut opinor, intelligitis, AUDITORES, qualis & quanta fuerit hujus pacis difficultas. Supereſt, ut de ejusdem utilitate, ſicut initio pollicitus ſum, pauca dicam. Quamquam quid opus eſt ejus rei utilitatem verbis adſtruere, quam omnes ſummi pariter atque infimi fatentur & ſentiunt. Quotusquisque enim eſt, ad quem pacis iſtius commoda non ex aliqua parte pertineant? quippe ut belli calamitas omnes ſine ullo diſcrimine ſimul involvit, ita pacis felicitas in omnes ex aequo diffunditur. Non enim agros ſolum, ſed etiam urbes, nec terras tantum, ſed etiam maria pervadit. Jam urbani hilari vultu ſe viciſſim adſpiciunt, & uxores ſuas ac liberos complectuntur. Jam aratores ſegetes ſuas laeti proſpectant, quarum fructus ſe collecturos eſſe confidunt: nec omni grandine ſaeviores hoſtium incurſus, aut militum tranſitus reformidant. Jam mercatores peregrina & tranſmarina commercia meditantur: jam naves aptant, jam merces imponunt, pro iis, quibus abundamus bonis extraneas nobis ſpecies advecturi. Jam homines, depoſita priſtina ferocitate, & immanitate, ſua ſibi bona invicem communicant. Jam peregrinari tuto licet, & in longinquas regiones aut diſcendi aut ſpectandi cauſſa proficiſci: cum antea vix progredi domo & in agros excurrere liceret. Jam cuncti quaſi ex profundiſſimis tenebris in lucem emergere & vitales auras carpere ſibi videntur: nunc primum unusquisque rerum ſuarum dominium ſibi redditum putat: nunc virginum pudorem, nunc matronarum caſtitatem, nunc omnium vitam ac libertatem in tuto collocatam videmus. Jam ex omnium animis excidit memoria praeteritorum malorum: nec ſolum praeſentibus bonis ſinguli perfruuntur, ſed etiam futura quadam ſpei aviditate praecipiunt. Praecipue tamen Religio & optimarum artium ſtudia ex hac pace ſibi blandiuntur: nec immerito. Etenim cum toto belli tempore plura & graviora reliquis omnibus damna perſenſerint, jure, nunc reddita pace, maxima omnium bona atque ornamenta per te conſequi ſperant. Jam ſuus templis honor, ſua ſacerdotibus & inferioribus miniſtris rediit veneratio. Non jam altaria a ſacrilegis ſpoliata, non profugos ex agris ſacerdotes videmus. Non hic Paſtorem ſine ullo grege: illic gregem ſine Paſtore aut videbimus poſthaec aut audiemus: non equos in aedibus ſacris ſtabulantes: non ſacra myſteria impiorum contrectata manibus, pedibus conculcata. Quae quis non ingemuit cum videret; quis, cum audiret, non exhorruit. Tradantur haec potius oblivioni perpetuae, & ſilentii tenebris penitus involvantur: ne ventura olim aetas nobis exprobrare poſſit, graviora a noſtri temporis Chriſtianis adverſus Chriſtianos patrata eſſe ſcele-

ra, quam quae a Gentilibus quondam adverſus noſtros admiſſa eſſe memorantur: Qualem putas, CARDINALIS EMINENTISSIME, Eccleſiae luctum fuiſſe, cum natos ſuos, quos genuerat, quos aluerat ac foverat, mutuis ſe vulneribus trucidantes videret. Cum hinc a Turcis, illinc ab haereticis graviter impugnata, non modo filiorum ſuorum auxilio ac ſolatio omni deſtitueretur; verum etiam ab iis ipſis crudeliſſime laniaretur: cum aedes ſuas non Turcorum ac Saracenorum ſpoliis, ſed vexillis adhuc natorum ſuorum ſanguine ſtillantibus cruentatas adſpiceret. Quibus illam vocibus tunc uſam putas, ut liberos ſuos ab hoc facinore revocaret. Nonne hujusmodi ſermone eos admonuiſſe illam exiſtimas? Quo ruitis, filioli, quid agitis? quae, malum, vos vexat, amentia? cur in matris caedem filii prorumpitis? mene ad hoc tempus vixiſſe, ut haec intuerer? ideo tot perſecutorum gladios effugi, ut meorum manibus tandem occumberem? reveremini canos meos. Quid me natorum meorum ſpoliis cruentatis? victoriae veſtrae clades meae ſunt. Odi triumphos exitio meo partos: non ornant me haec vexilla, ſed maculant. Amovete a conſpectu meo monumenta doloris mei. Solo Chriſti ſanguine & Martyrum cruore delector. Quid in luctu atque orbitate mea carmen triumphale concinitis? natis pereuntibus mater laeta eſſe non poſſum. Redite potius in gratiam; &, depoſitis odiis ac ſimultatibus, quae vos viginti annorum ſpatio exercuerunt, ſub matris conſpectu atque interventu dextras pacificas jungite. Si hoſtes quaeritis, praeſto ſunt Turci. Illic laureas, illic triumphorum materiam quaerite. Haec tropaea decora vobis erunt, nec mihi luctuoſa. Si tantum ſanguinis Chriſtiani in bello adverſus iſtos fuſum fuiſſet, non Palaeſtina modo & regio illa Chriſti quondam veſtigiis conſecrata; ſed totius Orientis Imperium recuperari facile potuiſſet. Et Eccleſia quidem haec frequenter Chriſtianis inſuſurravit, ſed nemo erat qui attenderet; nemo qui ſapientiſſimis monitis aures atque animum accommodaret. Donec LUDOVICUS noſter Rex Chriſtianiſſimus, & inter omnes Eccleſiae filios principem obtinens locum, Matris piiſſimae ſalutares admonitiones haudquaquam negligendas ratus, pacem orbi Chriſtiano reſtituere decrevit: teque unum, CARDINALIS EMINENTISSIME, qui conſiliorum omnium ipſi ſemper adjutor fueras, tanti operis miniſtrum elegit. Per te igitur pax non ſolum Regno, ſed etiam Eccleſiae reſtituta. Per te reverſis in ſedes ſuas ſacerdotibus ſimul ac populis, quos hactenus aut ſilvarum latebrae texerant, aut oppida receperant, nunc vicatim divinae caerimoniae celebrantur. Per te in unius corporis compagem redeuntia totius Eccleſiae mem-

membra cottidie ſolidantur, & quodam quaſi glutino pacis adoleſcunt. Quinetiam ſi quae ſuperioris belli tempore ortae inter nos diſſenſiones de quibusdam capitibus parum ad fidei integritatem neceſſariis, turbas alicubi excitaverant, reddita nunc Eccleſiae pace, paulatim ſopiuntur & ſilent: atque, ut ſpes eſt, brevi penitus evaneſcent. Et Catholica quidem Eccleſia, redeuntibus ad priſtinam concordiam liberis, exſultat gaudio, ac triumphale canticum ob id Deo concini jam libenter audit. Hi vero, quos ab ejus corpore dogmatum perverſitas ac novitas abrupit; ſoli demiſſo vultu obambulant, intimum animi dolorem vultus indicio prodentes. Et qui nuper in ſinu ſuo, ut dicitur, gaudebant, cum Catholicos mutuis ſeſe vulneribus contrucidantes viderent, qui contentiones ac diſcidia illorum quaſi flammam, immiſſo oleo, alebant ac fovebant; iisdem nunc reconciliatis, moerent atque ingemiſcunt. Quippe qui intelligant, diſſidentibus quidem Catholicis, res ſuas creviſſe ſemper: conſentientibus vero, in pejus ſolere dilabi. Turci quoque ipſi, accepto pacis hujus nuntio, trepidant, ut audio; rebusque ſuis jam diffidunt. Nec de Cretae inſulae Metropoli capienda, ſed de urbium ſuarum defenſione cogitant. Contra vero Venetis ſpes atque animus acceſſit, poſtquam potentiſſimos Chriſtiani orbis Principes inter ſe pacis vinculo copulatos vident. Namque hactenus dolenda prorſus ac miſeranda res erat; Venetos quidem privatis opibus ac ſumptibus communem Chriſtiani nominis hoſtem ſolos ſuſtentare, quaſi ipſorum dumtaxat cauſſa in eo negotio verteretur. Interim vero Reges Chriſtiani orbis nobiliſſimos mutuis ſeſe cladibus atterere; & qui Venetis adverſus Turcos pugnantibus auxilia ſubmittere debuerant, victoriae Turcorum latiſſimam viam ſternere. Quid hac infamia turpius? quid hac calamitate funeſtius? Sed in poſterum longe alius erit rerum Chriſtianarum ſtatus. Nam & noſtris Principibus haudquaquam difficile erit, auxilia Venetis ſubminiſtrare: & Venetis poſthac licebit dimiſſas a noſtris legiones levi ſtipendio conducere; quarum forti opera adverſus Turcos utantur. Quae dum fient, totum id accepto referendum erit huic paci tuae, quae rebus Eccleſiae tantam repente contulit utilitatem. Porro cum religione ſimul litterae & optimarum artium ſtudia caput attollunt; & majora ſibi in dies commoda atque incrementa ex hac pace pollicentur. Nam antea quidem truculenti Martis violentia Muſas toto paene orbe fugaverat; nec ullam iis ſedem tutam ac ſecuram reliquerat. Opes, honores, praemia ac privilegia penes armatos erant. Litterarum ſtudia deſpectui habebantur. Nunc vero beata pax eas, quodam quaſi poſtliminio, in proprias ſedes

des reducit, eas fovet, eas ſuſtentat, atque erigit. Illae viciſſim paci ſua bona communicant: pacem ubique laudant & praedicant; pacem, paciſque auctorem coronant. Quid enim aliud agimus hac ad te Oratione, CARDINALIS EMINENTISSIME? Annon tibi Chriſtianae Pacis interpreti ac ſequeſtri immortalem laudis & gloriae coronam teximus? Quod ſi verum licet dicere, plus paci rependunt litterae, quam acceperunt. Quid enim eſt pax ſine litteris, niſi iners deſidia & otium ignobile, ſervis magis conveniens quam ingenuis. Pax quidem alit artes: ſed litterae viciſſim non modo pacem alunt, verum etiam confirmant atque ſtabiliunt: dum hominum animos ſuperioribus bellis efferatos ad manſuetiora paulatim & humaniora ſtudia traducunt; dum legum metum & obſequium erga legitimos Principes, dum virtutis amorem, odiumque vitiorum auditoribus inſinuant. Non igitur ſine cauſſa Reges ac Principes liberalitate ſua litteras proſequuntur: quippe quas intelligunt morum ac vitae magiſtras eſſe, ornamenta pacis, quietis publicae retinacula: inſtrumentum denique ad gerendam rempublicam prorſus neceſſarium: quo quicumque deſtituti ſunt, in rebus agendis ſemper eruditis hominibus inferiores appareant neceſſe eſt. Verum levis eſt liberalitas, quae ſolius pecuniae erogatione perficitur. Majus aliquid a te ſperant litterae noſtrae; nec tam ſua quam publica cauſſa conſequi volunt. Quidnam vero illud eſt? ut ſcilicet per te gradum ſuum recuperent, ut incrementa dignitatis accipiant, ut honores, privilegia, adminiſtrationes, quae antea malo more aut pecuniae donabantur aut gratiae, nunc, reddita pace, virtuti, optimiſque artibus deferantur: Haec munera & dantibus utilia ſunt, & accipientibus glorioſa. His ſtimulis excitabuntur omnes ad ſtudia virtutis ac litterarum; poſtquam re ipſa perſpicient, nullam eſſe partem reipublicae, ad quam viri eruditione ac judicio praeſtantes in poſterum adſpirare non poſſint. Quod ſi vel ob iniquitatem temporum, vel propter inolitae conſuetudinis vetuſtatem ad hoc faſtigium procedere litteris non licuerit: majus id damnum erit reipublicae quam litterarum. Nam litterae quidem ſua laude, ſuiſque bonis contentae, ſibimet ipſae ſufficient: Reſpublica vero praeſtantiſſimorum virorum opera ac miniſterio privabitur.

Satis ſuperque dictum eſt de pacis difficultate; deque ejuſdem multiplici utilitate: Ex quo liquido apparet, jure merito hoc a nobis maximum opus praedicari; cujus difficultas quidem talis ac tanta fuerit, ut humana ope fieri poſſe nequaquam crederetur; adeoque optaremus illam potius quam ſperaremus. Utilitas vero tam copioſa cernitur, ut eam nullius

lius orationis vis complecti penitus posse videatur: quippe crescit in dies felicitas pacis. Atque ut aegri, ingenti morbo liberati, non statim vigorem pristinum recuperant, sed paulatim ad bonam valetudinem proficiunt: sic privati, depulso gravissimo bello, quo diutissime afflicti ac paene consumpti sunt, nova cottidie pacis bona & continua felicitatis incrementa percipiunt.

Atque haec sufficere poterant ad laudem CARDINALIS EMINENTISSIMI; qui cum jam antea de Francorum regno bene meritus sit, hoc postremo beneficio cuncta sua in rempublicam merita cumulavit. Nec solum Francos & Hispanos, sed universam Europam, totumque orbem Christianum immortali beneficio sibi devinxit. Itaque tot laudatores in posterum ac praecones habiturus est, quot nunc sunt, quotque posthac futuri sunt, qui pacis hujus commodis perfruentur. Sed quoniam pacis cum hoste pactae levis fructus est, nisi interna pax totius Reipublicae membra contineat; videamus, si placet, utrum CARDINALIS EMINENTISSIMUS ex hac etiam parte aliquam laudem sibi jure possit vindicare. Ecquis vero hanc gloriam ei negaverit; cum semper, ex quo gubernaculis Reipublicae admotus est, praecipuam curam ac sollicitudinem gesserit publicae tranquillitatis? Revocate vobis paulisper in memoriam tempus illud, cum Christianissimus Rex Ludovicus senior, immaturo exitu raptus, inter medios belli turbines, Rege admodum puero derelicto, decessit e vita. Quis tunc nostrum non magnopere formidavit, ne sub Rege pupillo, ex contemtu muliebris administrationis, & occasione diuturni belli, quod populis jam pridem erat onerosum, novi motus in provinciis orirentur? Quae contra fuit laetitia spesque hostium nostrorum, maximum rebus suis incrementum & commodum ex eo accessurum esse confidentium? Non enim solum oppida & castella sua, quae summo labore atque sumptu tot annorum expeditionibus ceperamus, brevi ac sine negotio se recuperaturos esse sibi persuaserant: sed & de nostrae ditionis urbibus expugnandis jam cogitabant. Verum singulari prudentia Serenissimae Reginae, in cujus tutela agebat LUDOVICUS noster ADEODATUS, & sapientissimis consiliis Eminentissimi Cardinalis effectum est, ut ex obitu Ludovici senioris nullum detrimentum res nostrae senserint. Eodem enim quo antea successu; eodem victoriarum tenore foris rem gessimus adversus hostem: & domi res nostrae in tranquillo statu mansere. Nullus in aula tumultus, nullus in urbe motus, nulla in provinciis factio: donec malevolus quidam genius felicitatem rerum nostrarum aegris intuens oculis,

lis, in urbe regia graviſſimas ac periculoſiſſimas excitavit tempeſtates. Quippe ut in corpore humano morbi, qui caput appetant, omnium acerbiſſimi ac periculoſiſſimi ſolent eſſe: ſic in Republica quoties ſeditionum motus in primaria civitate & quaſi in ipſo regni vertice inſederunt, univerſa imperii moles in graviſſimum diſcrimen adducitur. Horret animus ac refugit reminiſci temporum illorum, ne aut pacis hujus laetitiam acerbiſſimarum rerum commemoratione minuiſſe videar; aut patriae meae mala ſua atque infortunia exprobrare: Illud unum dicam, tot tantosque tumultus, qui Reipublicae totius exitium minabantur, intra breviſſimum temporis ſpatium leniſſimis prudentiae tuae remediis ita eſſe ſedatos, ut Rex Chriſtianiſſimus ex urbe Regia ad hoc ſolum clam egreſſus eſſe videretur, ut ad redeundum ardentiſſimis civium ſuorum precibus invitaretur. Quo quidem tempore eminuit eximia illa vis prudentiae tuae, qui ad leniendos populares animos, quos diuturnae obſidionis incommoda exaſperaverant; ſalutare illud ἀμνηςίας decretum olim ab Athenienſibus, poſteaque ab aliis civitatibus prudenter atque utiliter uſurpatum, in uſum revocandum eſſe cenſuiſti: ut depoſitis utrimque odiis ac ſimultatibus firma in poſterum ac ſincera pax conſtitueretur. Hoc remedio, tanquam ſalutari quodam pharmaco languentis Reipublicae mala ſanaveras: jamque res noſtrae priſtinam valetudinem recepiſſe videbantur. Verum paullo poſt morbus ille iterum recruduit, nulla quidem tua culpa: quippe tu ſalutarem medicinam adhibueras; ſed eorum, qui ex publicis detrimentis privatum commodum captabant. Hic vero ſatis equidem mirari non poſſum ſapientiſſimum conſilium tuum; qui cum Rempublicam aſſiduis ſeditionibus & tumultibus concuti, totumque invidiae pondus in te unum incumbere videres, cedendum tempori ratus, paulisper e medio te ſubduxiſti; ut hoc ſeceſſu tuo omnibus populis appareret, quorum potiſſimum culpa tot tantique motus quotidie excitarentur; in quo prudentiſſimorum virorum M. Agrippae ac Tiberii Claudii imitatus es exemplum; qui olim, licet alias ab cauſas, dimiſſa adminiſtratione Reipublicae, ad declinandam invidiam ſeſe in Aſiam receperunt. Verum illico certiſſimo experimento cognovimus, ſine te nec quietam domi, nec fortunatam foris ſtare poſſe Francorum Rempublicam. Quippe ut in mediis ſaevientis pelagi tempeſtatibus amoto peritiſſimo gubernatore nautae ac vectores inter ſe tumultuantur; navis vero circumflantium undique ventorum impetu jactata graviſſimum diſcrimen ſubeat neceſſe eſt. Ita te ab adminiſtratione Reipublicae digreſſo, idque eo temporis articulo, quo, ſi abfuiſſes, evocari te maxime

me oportebat, cuncta apud nos in pejus ruere coeperunt. Vix extra hujus imperii fines pedem extuleras, cum hinc in Aquitania, hinc in Lugdunensi provincia ingentes exorti sunt motus: paullatimque vis mali latius serpens, urbem quoque Regiam occupaverat. Quae alioquin obsequio Principis sui dicatisſima, tunc temporis factiosorum insidiis eo facilius patuit, quod absente Principe, nemo erat, qui vel auctoritate, vel reverentia, in officio eam contineret. Quamobrem Rex Christianissimus, Regina optima matre, & omnibus bonis postulantibus, te ex illo secessu tuo, unde Galliae calamitates moerens ac dolens prospectabas, tandem revocandum esse censuit. Rediisti ergo, comitantibus te regiis ductoribus, ab ipsa rerum necessitate revocatus, salutari Francorum Genio te quasi manu ducente, ut opem rebus afflictis afferres, ut malis nostris medereris, ut pacem firmam atque aeternam domi forisque componeres. Primo adventu tuo victi perduelles; urbes, quae defecerant, receptae: urbs omnium nobilissima, ac totius regni caput, agnito errore, ad obsequium rediit, regemque, ut in palatium suum redire tandem vellet, missis legationibus, invitavit. Quid multa? vidimus te in hanc civitatem revertentem eodem vultu, eadem frontis serenitate, qua fueras egressus. Is enim es, quem neque res adversae umquam frangere, nec secundae nimis efferre potuerunt. Intrasti non minas spirans, non vindictam sitiens, non pila & gladios intentans; cujusmodi olim Cinnae ac Marii, & illius, quem supra nominavi, Tiberii reditus fuisse memoratur: sed lenitate & clementia septus, benignitatem vultu ipso praeferens. Neque vero ficta ac simulata fuit illa benignitas, quo facilius vulgus hominum deciperetur: sed rerum ipsarum documentis, lenitas & altitudo animi tui major apparuit quam sperabatur, & quam vultu ipso promiseras. Quis umquam crederet, civile bellum ita confectum fuisse, ut nemo occubuerit, nisi qui in acie aut in obsidione cecidisset. Multa alioqui in illa caligine temporum dicta factaque erant adversus regiam majestatem & dignitatem tuam. Quae tamen omnia adeo mirabili patientia concoxisti, ut neminem ea caussa aut accusari volueris aut damnari. Nullus ex patribus supplicium filii sui deflevit: nullus filius parentis sui morte illacrimatus est. Phocionem Atheniensem narrant, cum aeger in lecto jam jamque moriturus decumberet, & circumstantes amici vicem suam magnopere dolerent, quod tali tantoque cive respublica privaretur; cunctaque ab illo in administratione reipublicae praeclare gesta singillatim commemorarent; auditis eorum sermonibus, adsurgentem ita eos compellasse. Unum praeteriistis, amici; quod ego praecipuum in meis rebus gestis & maximae laudi mihi esse duco: quod

ſcilicet, me gerente rempublicam, nemo ex civibus mea cauſſa lugubrem veſtem induit. O virum, non Athenienſium modo, ſed orbis totius imperio digniſſimum; qui in gerenda republica hunc ſibi unum propoſuit ſcopum, ut deſpectis propriis commodis, aliorum ſaluti utilitatique proſpiceret! Idem de te, CARDINALIS EMINENTISSIME, merito poſſumus dicere. Quippe duobus civilibus bellis intra triennii ſpatium confectis, neminem vita, neminem bonis per te ſpoliatum vidimus. Nullus tua cauſſa atratus proceſſit in publicum. Et quamquam clementiae laus privatim Principi debetur, cujus jus arbitriumque eſt ignoſcere delictis privatorum ſimul ac civitatum; quisquis tamen aequus rerum arbiter eſſe voluerit, fateatur neceſſe eſt, illius gloriae partem ad te quoque non minimam pertinere: quippe qui omnium regis noſtri conſiliorum particeps ac miniſter exſtiteris. Atque ea laus tanto aequius tibi debetur, quanto ſuperiore Principatu Ludovici ſenioris nimia ſeveritas & ſuppliciorum frequentia animos paene omnium offenderat; ejusque rei invidia in Miniſtrum Regium, qui tunc temporis plurimum poterat, maxima ex parte redundabat. Ac licet judicia ex praeſcripto legum exercerentur, & de plerisque pronuntiare poſſimus jure caeſos videri; tamen eo quod non ab ordinariis ſed a lectis extra ordinem judicibus damnati fuerant rei; & quia hujusmodi ſupplicia oculis noſtris crebrius ingerebantur: horror atque indignatio ſubibat omnium animos, funeſtari oculos ſuos hujusmodi exemplorum ſpectaculo, & ſaeculum ſuum infamari arbitrantium. Nec dubito quin poſteri, dum temporum illorum hiſtoriam legent, averſaturi ſint ſuppliciorum crebritatem. De te vero tuisque temporibus nihil ejusmodi ſentient; ſed contra humanitatem tuam ac lenitatem mirabuntur, qui imperitae multitudinis maledicta, qui invidorum calumnias tam forti animo pertuleris; qui ab cruentis conſiliis & ab omni vindicta ſemper alienus Regis Chriſtianiſſimi ac Reginae matris mentem ad mitiora conſilia traduxeris: & potentiam atque auctoritatem tuam benefaciendo potius quam ſaeviendo exercere malueris. Hac ratione internam Reipublicae pacem adamantino quodam vinculo conſtrinxiſti; ita ut jam amplius titubare non poſſit. Hac moderatione omnium Francorum, ac praecipue Regiae urbis civium animos tibi in perpetuum divinxiſti: qui te & externae pacis auctorem fatentur & internae reſtitutorem. Qui jam civilium diſſenſionum ac bellorum omnium obliti, uno conſenſu in tuas laudes erumpunt; & Ludovico Regi Chriſtianiſſimo tibique conſiliorum ejus Miniſtro immortales gratias agunt; per te bona, per te vitam ac ſalutem ſe recuperaſſe laetantur.

tur. Unum supereſt, quod ardentiſſimis votis a te omnes expoſcunt: quod ad ſummam felicitatem ſibi deeſſe adhuc exiſtimant, ſine quo pacem inutilem ſibi atque infructuoſam eſſe cenſent. Sentis, ut opinor, CARDINALIS EMINENTISSIME, etiam me tacente, quid ſibi velint. Res enim ipſa per ſe loquitur: Orant igitur ut tributorum ac vectigalium onera, quae ſuperioris belli occaſione in immenſum crevere, nunc, reddita pace, minuantur. Quam modeſta poſtulatio; quam verecunda; quam aequitatis ac juſtitiae plena! non petunt, ut penitus auferantur: neque enim id patitur neceſſitas aerarii; ſed tantum ut de intolerabili ſarcina exiguum quidpiam dematur: An non id aequiſſimum eſt, ut qui diutiſſime belli moleſtias pertulerunt, hinc hoſtium incurſionibus, inde publicanorum exactionibus oppreſſi; nunc reſpirare tandem incipiant, nunc pacis amoenitatem & felicitatem temporum ſentiant: ut qui ſaeviſſimos bellorum turbines ac procellas tot annis experti ſunt, nunc pura ac liquida pacis ſerenitate hilares perfruantur: Nam inpraeſentiarum quidem omni ex parte hilares eſſe non poſſunt. Ac dolorem quidem vultu tegunt, ne publicam pacis tuae laetitiam imminuiſſe videantur. Verum in intimo pectoris receſſu latens inſidet vulnus; & quo ſtudioſius tegitur, eo acriores ſenſus doloris infligit. Hoc igitur dolore ut leventur poſtulant; id ut a Rege Chriſtianiſſimo ipſis impetres expoſcunt: hoc ſe brevi conſecuturos eſſe per te ſperant. Noli tam juſtis eorum petitionibus refragari. Jam ſumma atque inſperata bona iis contuliſti. Pacem, quae nulla humana ope perfici poſſe videbatur, feciſti: internos reipublicae motus admirabili facilitate placaſti. Non potes minora iis denegare, cum majora praeſtiteris. Pacis appendix & corollarium quoddam eſt relevatio tributorum. Haec niſi adfuerit, quovis bello pax triſtior erit. Quomodo enim pax dicetur, quae pacis bonis & commodis deſtituta eſt, quae belli mala poſt ſe trahit. Ac belli quidem tempore exactiones, quamvis graviſſimae, excuſatione non carent. Faciendi ſunt ſumptus in milites, in ſocios & foederatos. Novi delectus habendi, comparanda annona militaris & machinae ad urbium expugnationes. Pace vero facta, hi praetextus augendi aerarii vacant. Ac proinde gravior & intolerabilior eſt tunc temporis exactionum moleſtia: Quippe nihil homines acerbiore animo ferre ſolent, quam ubi amoto bello, cui uni omnium calamitatum ſuarum cauſſam adſcribebant, eamdem nihilominus aerumnarum molem perſeverare animadvertunt. Equidem ſcio multos fore, qui moleſtum me atque importunum vocent, qui de hujusmodi rebus alieno, ut putant, tempore ad te verba faciam;

& jucundiſſimam de Pace Orationem ingratiſſimo ac moleſtiſſimo ſermone concludam. Id enim in votis eſſe Regi Chriſtianiſſimo ſimul ac tibi, ut Provinciales & aratores collationum onere magna ex parte releventur. Sed opportunum ejus rei tempus nondum adeſſe, cum maximos adhuc ſumptus fieri neceſſe ſit in claſſem, in militem, auxilia ſociis ſubmittenda; curaque adhibenda ſit, ut pax Monaſterienſis in Germania firma atque inviolabilis obſervetur. Verum iſtiusmodi homines qui hoc auribus tuis inſuſurrant, vereor ne ſua potius cauſſa loquantur quam tua; ſuisque potius utilitatibus, quam publicis commodis aut dignitati tuae ſtudeant. Fateor in magno imperio ſemper pecunia, ſemper milite opus eſſe. Sic enim pacem colere debemus, tamquam brevi bellum geſturi, rurſum vero ita bellum gerere, tamquam haud multo poſt pacem cum hoſte facturi. Verum ut in aegro corpore, quod pluribus ſimul morbis inter ſe implicitis & connexis laborat, ſublato ſemel periculoſisſimo morbo, reliqui deinceps facile curantur: ita pacato difficillimo bello, quo per quatuor ac viginti annos attriti ſumus, reliqua, ſi qua ſuperſunt, utpote leviora, facile tolerantur: quippe quae nec tantis ſumptibus nec tantis exercitibus opus habent. Quid igitur obſtat, quominus quinta vel ſexta pars tributorum jam nunc populis condonetur, & ad eumdem modum cetera redigantur vectigalia? Id enim ab optimis & lenisſimis Principibus ſemper eſt factitatum. Magnus ille Conſtantinus poſt bella civilia quartam rei tributariae partem remiſit provincialibus. Eadem Juliani liberalitas etiam ab ejus hoſtibus laudatur. Reliqua vero collationis tributariae, quae a provincialibus debebantur, Imperatores Romani, propoſita publice indulgentia, remittere conſueverant: ut ex eorum edictis, quae in libris legum Romanarum etiamnum exſtant, colligere poſſumus. Imitentur Romanorum Principum liberalitatem Principes noſtri, in quorum locum ac potentiam ſucceſſerunt. Nulli umquam Principi male ceſſit, quod tributa ſubditis ſuis indulſiſſet. Contra vero multis nocuit quod auxisſent. Plus enim odii quam pecuniae collegerunt. Leve quidem ac modicum eſt quod remittitur provincialibus, ſed pro modico magnam tibi uſuram rependent, amorem ac benevolentiam. Verum repraeſentanda eſt liberalitas, non differenda. Neque enim dilationem patitur aut onerum gravitas, aut ſpei conceptae praeſumptio. Tota hujus muneris gratia in celeritate ac repraeſentatione conſiſtit. Duplo plus ſe accepiſſe credent, ſi jam hinc liberalitatem Regis ſenſerint, quam ſi multo major relevatio ipſis in ſequentem annum ſpondeatur. Adiice hunc cumulum laudibus

tuis,

tuis, CARDINALIS EMINENTISSIME, ut omnes Franci te bono publico natum esse praedicent; ut non modo pacem, sed etiam felicitatem ac vitam ipsam tibi debeant. Jam satis superque adeptus es auctoritatis, potentiae, dignitatis, tuis in rempublicam meritis; & hac novissima pace invidiam omnem supergressus, calumniae ipsius os obturasti. Amor nunc publicus & benevolentia populorum erga te ac tuos tibi comparanda est. Hanc porro levi negotio consequêre. Neque enim ingentia largiendo, sed modicum exigendo, hic amor acquiritur. Et hanc quidem publicorum onerum relevationem tamquam debitum quoddam jure possent exigere, quippe quae toties sibi promissa atque in pacis tempus dilata sit. Verum si eam ipsis a Rege Christianissimo impetraveris, id quod facile potes, summi muneris loco ducent; eoque nomine se tibi in perpetuum devinctos esse, plusque uni tibi, quam reliquis superiorum Regum Ministris Franciam debere profitebuntur.

HADRIANI VALESII
MILITIS, DOIMNI DE LA MARE
O R A T I O
DE LAUDIBUS
LUDOVICI ADEODATI.

HADRIANI VALESII,
ORATIO
De Laudibus
LUDOVICI ADEODATI
REGIS CHRISTIANISSIMI
Quod ejus munificentia Litterae ſunt reſtitutae.

habita anno 1664.

SAEPE quidem de Laudibus LUDOVICI ADEODATI Regis Chriſtianiſſimi ſcribere volui; ſaepe conatus ſum: ſed me hactenus ingentis argumenti cõntemplatio deterruit. Dicturos ut exigua deſtituit, ſic obruit immenſa materia: praeſertim ſi (qualem eſſe me ſentio) nulla arte, nullis eloquentiae viribus freti ad dicendum accedant. Ipſa rerum ac cogitationum tumultuario ſe ingerentium, & aliarum alias trudentium impedit multitudo: quae, priusquam inhaerere digerique poſſint, ſubito animum transvolant, nec ullum ſui veſtigium relinquunt. Laeſae autem majeſtatis quoddam paene crimen eſt, ſummi Principis laudes orationis vitiis ac ingenii culpa deterere. Quod adeo timuit Caeſar Auguſtus, ut de ſe quidquam niſi a praeſtantiſſimis componi minime pateretur. Quid igitur faciam? an beneficia Regis tacitus feram, & tamquam debitum laboribus ac lucubrationibus meis munus accipiam? praeſtat indiſertum quam ingratum videri: & quia LUDOVICUS ADEODATUS a nemine etiam eloquentiſſimo pro magnitudine ſua dici poteſt, non ideo debet ab omnibus prae deſperatione quadam indictus praeteriri. In magnis ſatis eſt vel tentaviſſe. Sufficit, etiamſi non ſucceſſerit ipſe conatus: & quidquid verbis deeſt, propoſitum conſilium-

que

que compenſat. Meretur non ex toto diſplicere, qui primus omnium aut ſaltem inter primos officio ſuo defungi, & qualicumque oratione, at devoto certe animo, Chriſtianiſſimum Regem pro viribus narrare feſtinat.

Solent plerique, Principum, quos laudandos ſuſceperunt, genus, omnes corporis animique virtutes, res omnes geſtas attingere. Hoc ſi ſequar exemplum, non Oratoris partes implebo, ſed Hiſtorici: immo vero ne Hiſtorici quidem, in artum cogendo quae multorum voluminum inſtar exigunt. Sin unum aliquid e plurimis ſeligere voluero, difficillimam mihi electionem faciet aequalitas aut magnitudo ſingulorum. Hinc nobilitas inclytae domus occurret, apud Francos per annos fere octingentos jam inde ab Odone regnantis: quae Luſitaniae, Neapolis, Siciliae, Pannoniae, Dalmatiae, Bulgariae, Sarmatiae Regna, atque ipſius Graeciae Imperium conſecuta, & omnium, quae nunc ubique dominantur, familiarum vetuſtatem claritatemque longo intervallo ſupergreſſa eſt. Inde oculos detinebit proceritas eximia, forma digna veneratione, digna orbis imperio; qualis cunctis Regibus optatur, contigit pauciſſimis: gravitas amplitudini perſonae conveniens, ad excipienda adeuntium deſideria humanitate temperata; majeſtas oris, ſpectantibus advenis ſtatim Principem prodens vel invitum; robuſtum corpus, militarium exercitationum, decurſionumque patiens, ad equitandum agile, in venando alacre & indefeſſum. Jam animus Regiorum onerum perferens, publicorum negotiorum quorumlibet capax; igneus vigor mentis, tantam ſuſtinens molem, nec umquam deficiens curiſve ſuccumbens; ſublimitas ſemper magnum aliquid agens aut meditans, qua lingua, quove ore celebretur? res vero ductu imperioque LUDOVICI in Hiſpania, in Belgio, in Germania, Italiaque eodem tempore geſtae, quae quibus anteferentur? Arma Imperatori Ferdinando quinquennio, Philippo Hiſpanorum Regi continuis quindecim annis illata; tot expugnationes urbium, tot noſtrorum victoriae quot proelia, & aſſidue vincendi quaedam veluti conſuetudo, ne civilibus quidem tumultibus interrupta; utrumque bellum diverſis temporibus, ſed ſimili ratione, pari felicitate compoſitum, cedente Aleſatia imperatore; Rege Hiſpaniae cum regionibus aliquot nobiliſſimam ac formoſiſſimam filiam ſuam Mariam Taraſiam, quae una multis provinciis anteponenda eſt, Chriſtianiſſimo Regi in matrimonium tradente: injuriae duorum Legatorum, alterius in Inſula Britannia ab Hiſpanis, alterius Romae a Corſis contumelioſe violatorum non ſegniter latae; & quod numquam futurum putabatur, Philippo Regi Hiſpanorum non modo excuſandi facti impoſita neceſſitas, ſed etiam

etiam legatos generi ſui legatis ſuis in poſterum ubique ex more praeponendi publica expreſſa confesſio: Romanus ad demisſisſimam ac vix credibilem ſatisfactionem ſolo belli metu compulſus. An referam miſſa Imperatori Leopoldo contra Turcos Pannoniam Daciamque vaſtantes fortiſſima auxilia? An commemorem Chriſtianiſſimi Regis auſpiciis, fortuna atque conſilio, tantam ab eis ad flumen Arrabonem relatam victoriam, ut immanes hoſtes Chriſtiani nominis, quos ſucceſſus feroces inſolentesque reddiderat, aequas pacis conditiones reciperent? noviſſimum iſtud LUDOVICI quinquennium, iſta pacis opera, ut recentia, ſic oculis animisque noſtris inſerta, quanto egent & quanti Oratoris ſtilo? Clerici poſt diuturnas annorum amplius viginti diſſenſiones ac lites, ad concordiam auctoritate magis quam poena revocati: a ſingulari certamine ſeveris edictis deterrita nobilitas: publicanorum fraudes ac rapinae punitae, & ſpolia popularium ademta damnatis: promulgata non ſemel, quae in Imperatoribus Romanis, ſed admodum paucis, tantopere laudata olim, & hiſtoriis ac publicis inſcriptionibus marmorum nummorumque teſtata eſt, indulgentia reliquorum; atque in levandis haud mediocri parte tributorum populis creſcens quotannis liberalitas Principis: in abſolvenda Luparâ tot operarum, tot architectorum ſudans induſtria, ut tandem digna Domino domus, digna Regum maximo aula reddatur: villae publicae ſicuti Regiam magnificentiam decuit, ſingulae inſtructae, nonnullae etiam multo quam antea laxiores factae atque cultiores: omnes ordines in commercium Orientis, & ad conferendas pro facultate pecunias hortatu Regis invitati, impulſi litteris, exemplo inſuper illecti.

Haec tot & tanta, tam egregia, tam Regia, quae ſingula plures Hiſtoriarum Scriptores fatigare, Oratores exercere, & juſtarum quaeque laudationum ampliſſimam materiam praebere poſſunt, aliis poſt me relinquo memoranda: ut fulgentiſſimum LUDOVICI ADEODATI opus, a nemine hactenus niſi perfunctorie & in tranſcurſu celebratum, ac velut ex induſtria mihi ſepoſitum, mea nunc oratione narretur. Quod illud tandem, quaeret aliquis? Liberalitas ab optimo Principe eminentibus noſtrae aetatis ingeniis ſemel atque iterum exhibita: cujus ut beneficii magnitudinem totam quanta eſt quisque mente concipiat, ſufficiet nuda relatio. Sed operae pretium futurum puto, quo tum ſtatu apud nos res Litteraria eſſet, paucis prius exponere. Nam gravitate mali ſubjecta oculis omnium, remedii necesſitas atque utilitas clarius & facilius elucebit.

Franciſcus ſicut animo Magnus ita cognomine, omnium ante ſe Regum noſtrorum primus duodecim Mathematicae, Philoſophiae, Medicinae, veterumque Linguarum Profeſſoribus e fiſco annua conſtituerat: atque amplitudine ſalarii in urbem Regiam invitatis non e Francia modo, ſed etiam e Germania, Hiſpaniaque lectiſſimis Doctoribus, Litteras Hebraicas, Graecas, ac Latinas, atque omnes ingenuas artes in Regnum ſuum invexerat. Quippe ex eorum ludo innumeri quovis doctrinae genere praeſtantes exierunt. Sed diuturna Franciſci atque Henrici bella cum Carolo Romanorum Imperatore, diſciplinarum incrementis plurimum obſtiterunt. Silent enim inter arma Litterae, & fidibus Camenarum terribili ſono obſtrepunt tubae. Spernitur bonus Orator; amatur horridus miles. Stilus gladio poſtponitur; calamus jaculo. Scutis pugillares, chartae atque membranae; telis ac loricis libri mutantur: pro atramento funditur ſanguis: & ad id ſponte quisque ſe confert, quod pluris fieri videt, & quod Reipublicae atque privatim ſibi profuturum arbitratur. Secuta ſunt bella civilia, quae omne propemodum bonarum artium lumen extinxerunt, & jacentibus ac languentibus Muſis ſpem fortunae melioris ademerunt. His malis medicata eſſet forſitan Henrici Magni ac Ludovici Juſti bonitas: ſi alteri pax longior, alteri brevior cum gente Auſtiaca contentio; utrique diuturnior vita contigiſſet. Viderunt igitur avi noſtri Antonium Muretum, at qua elegantia virum, qua eruditione! ingratae patriae valedicentem: ex Lemovice civem Romanum factum audierunt: in urbe mortuum ſepultumque luxerunt. Viderunt triſtiſſimum ſpectaculum, & inter ultima Franciae dedecora numerandum, Joſephum Scaligerum emigrantem, ut (quod apud nos nequaquam potuerat) Lugduni Batavorum cum dignitate viveret: & tanto ſe ornamento ſpoliatos diu doluerunt. Viderunt parentes noſtri Iſaacum Caſaubonum ſollicitante Rege Jacobo in Britanniam navigantem. Vidimus ipſi Claudium Salmaſium & Davidem Blondellum cum familia proficiſcentes, & Bataviae coelum humidum ac paluſtre ſolum Patriae non ſponte praeferentes. Vidimus complures eruditos viros, abjectis libris tamquam damnoſis ſarcinis ac impedimentis, ad utiliora ſtudia converſos. Pauculi totius antiquitatis & veterum linguarum peritiſſimi, fugientes e Francia Camenas utcumque morabantur, ac velut paſſis brachiis retinebant: nec dubitabant, nemine ſuboriente, qui ſibi ſuccederet, humaniores artes brevi ſecum apud nos, ac ubique etiam interituras: praeſertim cum multo majorem in Hiſpania, in Italia atque Germania diuturnitate bellorum attritis, in tota denique Europa cladem

ac-

accepiſſent. Quis tum crederet aliquem derepente, quaſi e machina tutelam Muſarum ſuſcepturum? quis tum ſperaret alicujus potentiſſimi Principis munificentia litteras reſurrecturas, nec ab occaſu modo ſed etiam a ſollicitudine vindicandas.

Intellexit LUDOVICUS ADEODATUS (quid enim ille non intelligat?) hanc ſibi ab Avo, hanc a Patre gloriam eſſe ſervatam: &, poſt redditam ſuis pacem, unum ſibi ad laudem deeſſe patrocinium diſciplinarum. Senſit regnum illitteratum & incultum, rus merum, meram Scythiam, meram eſſe Barbariam: Rempublicam ſine Litteris, quibus ſemper eminuiſſet, florere non poſſe: nec Franciam viris doctis, nec doctos viros neceſſariis ſubſidiis deſtitui oportere. Plerosque eruditorum ſolis libris legendis aut componendis intentos, rei familiaris curam deponere, atque in tantum a quaerendis opibus abhorrere, ut ne de ſuis quidem bonis ſervandis cogitent: alios de victu cultuque ſollicitos, qua ratione emergant, aut ingenium induſtriamque exſerant non invenire: utrosque alieno auxilio valide indigere. An aequum eſſe, cum artifices viles & ſordidi ſua ſe quisque arte ſuſtentent, nonnumquam etiam ad maximas pecunias veniant; artes liberales famae ac immortalitatis conciliatrices ſolis ſuis cultoribus damno eſſe atque detrimento? An pati ſe poſſe, ſordere litteras, quarum ope cetera cuncta ornentur ac niteant? jacere ſtudia, per quae univerſa amplificata conſurgant? in obſcuro latere, quibus omnia illuſtrari conſueverint? an denique ſe neglecturum, quae Majores ſui privilegiis ac praemiis honoraverunt? ut quandoque poſſit ipſi imputare poſteritas ignorantiam ſuam & ſcientiarum interitum. Conferendam igitur eſſe eruditis, qua maxime opus habeant, & ſine qua vix quidquam valeant extundere, ſecuritatem. His cauſſis LUDOVICUS impulſus, viris doctrina praeſtantibus non Francis modo (quamquam eis praecipue) ſed etiam externis conſulere, & ſingulos ac univerſos, quotquot usquam liberalitate ſua digni eſſent, noſſe conſtituit. Rem diu multumque agitatam in animo, & alto conſilio conceptam aperit Colberto: quem propter eximiam prudentiam, virtutem ac fidem, & ob altitudinem ingenii vigoremque animi ſingularem, laborioſum & exſomnem Regalium onerum adjutorem habet, omnium conſiliorum ſuorum participem ac miniſtrum, bonorum propoſitorum acerrimum exſecutorem. Ille, laudato plurimum Principis conſilio, ut eſt litteris demerendis genitus, & alter Auguſti noſtri ſed citra mollitiem luxumque Maecenas, ſponte negotium ſuſcipit, & cuncta ſibi curae fore pollicetur: moxque Burzaeo Chorae Abbate ac Capellano, viris do-

ctrina & virtute praecipuis ad ſe vocatis; Rex (inquit) pro ſolita magnitudine cogitationum ſuarum, & pro innata ipſi bonitate doctis per Europam ſparſis munificentiam exhibere decrevit. Tros, Rutulusve fuat, nullo diſcrimine habebit. Sed agendus eſt ingeniorum delectus, & danda opera, ne beneficia Principis male collocentur. Ut eſtis eruditi & in judicio litterarum verſati, veſtri ſimilium notitiam habere vos credo. Curate ut per vos mihi omnes innoteſcant. Spero vos acturos bona fide: nec gratiae aut commendationi quidquam daturos, nec odiis (ſi quos tamen odiſtis) indulturos. Ambo mandatum diligenter exſequuntur, & cunctorum quos fama aut ſcriptis bene noverant, nomina in charta perſcribunt. Diſcit ex eis Colbertus, quantum ſatis erat, nomen, patriam, opera, vireſque ſingulorum, & chartam ad Principem defert: legit nomina ſingillatim Scriptorum illuſtrium; proprias uniuscujusque dotes; quid quisque & quo ſucceſſu ediderit; quid a quoque exſpectari poſſit ac debeat, breviter & ordine exponit. Rex ſereno vultu & avidis auribus loquentem audit, nonnulla etiam percunctatur, & propter fidem ſapientiamque commendantis, habet commendatorum rationem. Hi fratres ſunt, quorum alter Hiſtoriam Eccleſiaſticam, alter Res Francicas laborioſo opere illuſtrat. Ambo donabuntur: Iſti Philoſophia excellunt; eminent iſti Mathematica, Franci, Belgae, Batavi, Germani, Itali: horum inter Poëtas Latinos nomen eſt celebre: hi elegantiſſima carmina patria lingua componunt. Nemo ex hoc numero mihi non donatus abeat. Illos Graecae ac Latinae antiquitatis, omniumque gentium hiſtoriae notitia, commendat: illos eloquentia, & rerum noſtrarum externarumque ſcientia clariſſimos reddit. Et illi praemium conſequantur. Paucorum nominibus expunctis, nonnullorum etiam additis, quantum cuique tribuere vellet Princeps edocuit, & Colberto largitionis onus curamque delegavit. Ille quanti lecta ingenia faceret, quam libenter juſſa exſequeretur, erogationis celeritate patefecit. Continuo beneficia LUDOVICI ſparſa per urbem Regiam Luteciam Pariſiorum, ſparſa per latiſſimum Francorum regnum, ſparſa per nobiliores Europae vrbes atque regiones. Ferunt Jovem quondam in imbrem aureum eſſe converſum: ſed ut aereum thalamum Danaës expugnaret, ac corrumperet virginem. LUDOVICUS non jam in unam turrim unumve hypogeum, ſed in Gallias, in Germaniam, in Italiam aliasque Europae partes uno eodemque tempore plenis manibus, aut verius plenis ſaccis aurum effudit: non ut cuiquam injuriam faceret, (quod in optimum & aequiſſimum Regem cadere non poteſt) ſed ut de bonis artibus beneficentia ſua bene mereretur,

tur, & homines doctos, ubicumque essent, tanta liberalitate redderet ad studendum scribendumque proniores.

Quis mente concipiat, quis aut quibus exprimat verbis gaudia exsultationemque, ac vota singulorum, praesertim externorum? quos tam nova & incredibilis, tam insperata munificentia LUDOVICI velut imparatos ac inopinantes oppressit: quos in remotissimis locis nihil tale exspectantes sacrum donativum invenit: & quorum sinus quasi de coelo delapsum munus implevit. Quidam post lectas litteras, quae a Colberto Regis nomine ad ipsum erant scriptae, vix credidit oculis suis: haesit aliquamdiu, & de felicitate sua dubitare non ante desiit, quam a mensario aureos super mensam effusos adspexit. Quibusdam lacrimae laetitia elicitae. Nonnullis allato nuntio res somnio similis videri: irasci etiam ultro tabellario, & satisne sanus esset, qui tam proterve se ludibrio haberet, percunctari: nec, nisi numerata pecunia, fides incredulis facta. Alius, (ut audio) nummularium fortuita aliqua similitudine nominis deceptum putavit. Unde enim se hominem externum & alienigenam tanto Principi notum esse, aut cujus commendatione amplissimum praemium consequi potuisse? alius perlecta epistola, ac visis nummis, elatus gaudio ac vix compos sui, quasi praesenti Regi acclamavit: LUDOVICE ADEODATE, Deus te servet: Rex optime, Deus te servet. SAEPE FACIAS; saepissime facias; diutissime facias. Sic enim & diuturnam me tibi vitam precari existimo, & studiis nostris duraturam felicitatem. Longum esset ire per singulos. Diversi quidem fuere pro ingeniorum diversitate sensus ac motus animorum: una tamen omnium vox, una ubique mens omnium fuit, cum conjugibus & liberis LUDOVICI benignitatem laudantium, admirantium: una omnium acclamatio, LUDOVICO laeta precantium, tollentium ac paene coelo inserentium manus. Erubuerunt, credo, Reges ipsi & Principes, quorum in finibus haec gesta sunt, exsultantium vocibus excitati, admoneri se officii sui. Existimarunt liberalitate ac cura LUDOVICI tacite exprobrari sibi parcimoniam, incuriamque litterarum. Puduit eos, homines ditionis suae LUDOVICO cariores ac notiores esse quam sibi: & scriptores illustres externi Regis munificentia foveri, quorum domi fuisset nomen obscurum, neglecta virtus, convenientibus ornamentis ac testimoniis destituta doctrina.

Quid vidit Graecia, quid habet Historia Romana, quid continent Rerum Francicarum, ceterarumque Gentium veteres Annales & novi, quod cum tanta & tam singulari LUDOVICI beneficentia comparari possit?

 utar

utar illuſtribus ac Regiis exemplis. Nec enim decet aut convenit, tantum Regem cum aliis, quam cum Regibus Imperatoribusque conferri. Nam Regum ut multo majores ſunt opes, quam privatorum; ita, quotiescumque libuerit, eſſe poteſt liberalitas effuſior. Alexandro Magno gratus fuiſſe dicitur Cherilus, Poëta humillimi ſpiritus, & incultis verſibus plurimos Philippos aureos acceptos retuliſſe. Idem Princeps Agim Argivum peſſimorum carminum ſcriptorem, & Cleonem Siculum, naturae ac gentis vitio aſſentatorem, aliosque in comitatu ſuo habebat: & Graeculos, qui profeſſionem honeſtarum artium malis moribus atque adulatione corruperant, propinquis etiam maximorumque exercituum ducibus praeferebat. Sed Rex ille prodigus magis quam liberalis fuit, qui ridicula poëmata care emeret, & ſaepius indignis magna largiretur. Quanto ſapientior Alexandro LUDOVICUS, qui florem hominum legit, virtute ſimul & omni doctrinae genere eminentium, ut non niſi ſpectatis ſibi & de litteris bene meritis ſe munificum praeſtet? Menander Athenienſis, novae Comoediae auctor, a Ptolemaeo Lagi filio atque Caſſandro Regibus Aegypti & Macedoniae claſſe ac per legatos eſt petitus. Aſclepiades Pruſenſis, Medicus novae ſectae conditor, Mithridatis maximi ſua aetate Regum legatione & pollicitationibus ſollicitatus, ex urbe Roma ei praecepta pro ſe miſit. LUDOVICUS non jam externum Comicum aut Medicum unum, ſed quidquid ubique eſt Doctorum hominum & ſcriptorum illuſtrium, ultro in Regnum ſuum non promiſſis, ſed muneribus, non verbis ſed rebus invitat. Laudavere plerique Imperatoris Caeſaris Auguſti, Divi filii beneficentiam, atque in habendo Auctorum delectu judicium ſingulare: & merito laudavere. Quippe & Publium Virgilium Maronem principem carminum, & Lucium Varium praeclariſſimum Poëtam ampliſſimis praemiis; Horatium Flaccum Latiae lyrae fidicinem una & altera liberalitate locupletavit: Marco Vitruvio Pollioni ea commoda tribuit, ut ad exitum vitae inopiam non timeret. Laudata eſt quoque, ut mira & eximia in Principe alioquin pecuniae cupido, Imperatoris Veſpaſiani Auguſti munificentia: quod praeſtantes Poëtas coemiſſet, & in primis quingenta ſeſtertia Salejo Baſſo, egregio quidem at tenui vati donaviſſet. Haec quota pars clariſſimorum ſcriptorum, cum Francorum, tum externorum, quibus LUDOVICUS congiarium nec opinantibus ſemel atque iterum dedit? Jam ut ad noſtros veniam, Carolus Magnus, qui primus ad Francos Imperium Romanum tranſtulit, Clementem natum in Hibernia Scotorum inſula, Paulum Grammaticum & Hiſtoricum, Diaconum Forojulienſem; Alcuinum

Dia-

Diaconum ex insula Britannia, omnium Anglorum & Saxonum transmarinorum post Aldelmum Bedamque doctissimum, Rhetoricae, Dialecticae, & Astronomiae peritissimum; Theodulsum Langobardum Poëtam; Eginardum Francum cognomine Sapientem, Notarium suum, aliosque pro captu temporum eruditos humanissime excepit, benignissime fovit, liberalissime provexit: quem imitatus Carolus ipsius nepos, Francorum Rex, ac postea etiam Imperator, ex Graecia, ex Hibernia quoque Philosophiae Professores, in his Johannem Scotum in Franciam maximis praemiis comiter invitavit. Ambo memoria & laude dignissimi Principes: qui dedere operam, ut Litterae dudum apud Francos mortuae reviviscerent. Sed quinque aut sex eruditi an cum tot Francis & exteris, nuper LUDOVICI indulgentiam (*a*) doctrina meritis conferentur? Ludovico Francorum Regi, Ludovici Aurelianensium Ducis nepoti, cordi & curae fuere viri docti, Claudius Sessellius & Johannes Altonius Regius Historicus, Franci; Janus Lascaris & Demetrius Graeci; Itali Hieronymus Aleander, Michaël Ritius Neapolitanus, Paulus Aemilius Veronensis. Verum ille pauca in pauculos erogavit; multa Princeps noster in plurimos. Denique Franciscus imitatus Imperatores Romanos, qui Graecis & Latinis Rhetoribus atque Grammaticis per claras imperii urbes e fisco salaria jam inde a Flavio Vespasiano Augusto tribuerunt, duodecim Professoribus Luteciae annua constituit. LUDOVICUS non jam in duodecim tantum liberalium artium doctores modicam summam pecuniae, sed in omnes quotquot usquam sunt doctrina & scriptis illustres, librarum millia contulit amplius centum & viginti: dare paratus & plura, si plures in Europa Regiis praemiis dignos invenisset aut nosset.

Talem igitur ac tantam, tam longe lateque diffusam LUDOVICI largitionem quae Oratio possit exprimere? quae vis eloquentiae possit verbis aequare, quam nemo antea Regum, nemo hactenus Imperatorum factis aequavit? Tagum & Padum, Hebrum atque Pactolum auriferos amnes appellitant: aiuntque absoluti auri ramenta secum evolvere. Sed Tagus quidem regionem aliquam Hispaniarum alluit; Padus partem Italiae: Hebrus campos Thraciae tantummodo secat: Lydiam solam nec totam Pactolus pererrat. At LUDOVICI liberalitas tanquam aureum flumen e Luparâ profluens, primum flexuosis recursibus irrigavit Luteciam: inde per tractum omnem Galliarum iit vaga atque dispersa: superfudit se Italiae, ac totam Germaniam usque ad confinia Sarmatiae, ceterasque regiones leniter inun-

(*a*) Deest aliquid, & forte supplendum, *Ludovici indulgentiam expertis doctrina & meritis conferentur.*

inundavit recreavitque: ut arida atque sitientia litterarum latifundia, frugifera redderet atque fecunda. Certe jam laetior Musarum facies, Parnassusque celebrior: Jam ubique e veteribus membranis & chartis pulvis excutitur. Jam incipiunt, quae dudum refrixerant algebantque, praela fervere. Jam quae interrupta fuerant aut relicta opera repetuntur ac consummantur; nova suscipiuntur: alios aemulatio accendit: alios excitant praemia: multos spes praemiorum impellit. Certatim eruditi, pro se quisque in libros incumbunt. Certatim convenientem quisque professioni suae materiam quaerunt, in qua se exerceant, & aliqua dent ingenii experimenta atque doctrinae: nemo ut dubitare debeat, quin studia brevi in summum claritatis fastigium sint adscensura.

Solet donis gratiam conciliare ratio ipsa donandi. LUDOVICUS omnium doctorum vota, spes, exspectationem subita erogatione praevenit. Non passus est a se peti, quod erat ultro ac sponte daturus. Rogari se noluit, ne cujusquam verecundiam pudoremque fatigaret. O mirum liberalitatis ingenium! cum ceteri, quod polliciti sunt, tarde praestare consueverint: Rex optimus cito ac velut de improviso praestitit, quod ne promiserat quidem. Parum ei visum est popularium securitati consulere: quod ipsum tamen maximum erat atque praeclarissimum: nisi & exteris simul se munificum exhiberet. Intellexit nimirum, nullum gentium atque nationum faciendum esse discrimen. Regna mari, montibus, atque fluminibus, non ingenia terminari: non patria, non regione, sed sui quemque animi dotibus debere censeri: virtutem etiam in hoste laudandam ac tuendam: doctum ex omnibus solum, quemadmodum ait Theophrastus, in omni civitate civem, neque umquam in alienis locis peregrinum esse: alienigenas, qui aliquo doctrinae genere praecellerent, haudquaquam pro alienis, verum pro domesticis haberi oportere: quidquid liberalibus studiis eminens, quidquid compositis voluminibus clarum, quidquid eloquentia esset eximium, suum esse. Vidimus itaque, quod numquam hactenus, nusquam gentium hactenus factum audivimus aut legimus: vidimus, inquam, quod ipsi non speraverant ac ne cogitaverant quidem sibi posse contingere; externos nobiscum ex aequo in Regii beneficii consortionem admissos: ut qui se LUDOVICO ignotos existimaverant, ei se notissimos, spectatissimos acceptissimosque esse, ac res suas ad curam ejus pertinere experirentur, admirarentur: LUDOVICUS Francia contineri non potuit: amplissimi Regni fines munificentia transiit: ne ex viris ejusdem professionis ac meriti alios judicio suo exornavisse, alios neglexisse vi-

videretur. Princeps maxime gaudens proventu ſtudiorum optimarumque artium, omnes ubique eruditos paterna cura complexus eſt: inter omnes ubique eruditos munera diſpenſavit: ut etiam ad quos ejus imperia & edicta non pertinent, benignitas perveniret. Mos eſt Principibus, in homines indignos, in frivola ac cito peritura pecunias vana opum oſtentatione conferre: aut beneficia ſua malis conditionibus ac moleſtorum onerum impoſitione corrumpere. LUDOVICUS quod viris doctiſſimis & de optimis artibus optime meritis dabat, quod in litterarum utilitatem impendebat, imputavit nemini; nihil a quoquam invicem exegit: ut eſſet omni ex parte gratuita & accipientibus grata largitio. A nemine gratias ſibi agi voluit, a nemine laudari: nec ſine cauſſa. Quid enim ejus magnitudini cujusquam oratio poſſit adjicere? noſtris non indiget laudibus: nulla extra ſe, nulla aliunde arceſſita, nulla conducta ornamenta deſiderat. Suis bonis, ſua gloria, fama nominis ſui, majeſtate ſua, claritate operum ſuorum ſemper & ubique circumfulgente contentus eſt. Sufficit ipſi, quoties beneficium confert, facti ſui tacita conſcientia. Unum hoc tantummodo a nobis exſpectat, ut impigre ſtudeamus, & quae cuique noſtrum obtigit, ſpartam non deſeramus: ne ejus de nobis judicia deſidia dedecorare, neu obtrectatorum ſermonibus locum dare videamur.

Nullum enim eſt fere vel Clariſſimorum Principum factum, quantumlibet illuſtre, quod ex aequo omnibus placeat, & quod maledicorum invidorumque linguis non aliquando deteratur: ſed praeſertim in erogatione praemiorum perquam raro accidit, ut cunctis ſatisfieret. Hinc cum LUDOVICUS ubique inclytus & communis bonarum artium litterarumque Parens habeatur: nihilo tamen minus ſunt, qui ab eo ſe praeteritos, & inferiores ſibi praelatos doleant. Iniqui homines: ne quid gravius dicam. An ipſis de ſe credemus? quotusquisque de ſe, de aliis bene, ſane ac ſincere judicat? quotusquisque non plus juſto aliis detrahit, plus juſto ſibi tribuit ac defert, plus juſto ſibi deberi arbitratur? quis cuiquam ingenio aut doctrina vult cedere? exhauriendum eſſet opulentiſſimi Principis aerarium, ſi quotquot ejus indulgentiam mereri ſe exiſtimant, donari oporteret. Quicumque igitur ſunt praeteriti, ſi nondum noti ſunt Regi, infelicitatem ſuam negligentiae ſuae deſidiaeque aſſignent: ab ſe praeſidium petant; dent operam ut auxiliis ſcientiae ad commendationem perveniant, doctisque ac laborioſis voluminibus notitiam conſequantur. Si jam noti ſunt & Regi, conentur ſcriptis magis inclareſcere, ac fieri notiores: putent ſe nondum meruiſſe quod cupiunt: & interim ſacro ac vene-

rando de se judicio Principis adquiescant. Si quis tamen & notus, & Regio munere dignus, est praeteritus, intelligat nihil esse liberalitate liberius: licere non Regibus modo, sed etiam privatis, de suo largiri quibus velint aut negare; nec ullam ei injuriam fieri, cui nihil sit datum: beneficia pro debitis exigi non solere, non decere. Iniquiores multo habendi, qui minore summa donati, aiunt singulos ac universos aequari & par munus ferre debuisse. Quippe sunt certi quidam, ut bonarum artium, ita & eruditorum, gradus atque ordines, alii aliis superiores. An qui Poëtica floret, se jure merito parem censebit eloquentissimo Oratori? an Grammaticus aut Criticus cum illustri Historico vel cum Philosopho nobili conferetur? ne ipsi quidem ejusdem professionis homines, inter se sunt aequales. An Epigrammatarius melico Poëtae, an Comicus Tragico, an qui elegias, odasve componit Poëmatis epici scriptori potest comparari? quis ergo non videt, quorum diversa sunt studia, ac merita, diversa esse praemia oportere? qui autem adaequatos sibi inferiores, aut etiam plura quam se consecutos, mussitant: sciant potius aequissimi Principis, & bonorum, sapientium ac eruditorum virorum quam suum de ipsis ac de aliis sequendum esse judicium: atque etiamsi vera sentirent, nullius felicitati invideri oportere: insolentis esse animi & quolibet beneficio indigni, superiores & pares, seu alienae munificentiae participes ferre non posse: donum Regium non pondere sed magnitudine donantis aestimari debere: si non summa, certe honore praemii & testimonii regalis omnes inter se aequatos esse: qui honos quantislibet thesauris anteponendus sit. Quare nec qui majora accepit, insolescere aut se anteferre ceteris debet: nec qui minora adeptus est, aegre ferre, aut in posterum si merebitur, de congiarii sui augmento desperare. Itaque facessant querelae, & universi, cum donati, tum etiam praeteriti, uti decet, una voce in laudes praeclarissimi LUDOVICI facti consentiant: quod nec argui citra impietatem potest; nec a quoquam pro merito celebrari.

REX Regum omnium maxime, omnium optime, (liceat enim mihi te quasi praesentem alloqui, cui absenti gratias agere non possum) in te nunc oculos tota Europa convertit. Regnum armis auxisti, emendasti legibus, pace consiliisque firmasti: finitimos Reges ac Principes habes aut amicitia conjunctos tibi, aut fama tua & armorum terrore submissos. Fecisti juvenis, quae vix a sene perfecta credi possint. Tamen (pace dicam tua) inter tot & tanta opera, nihil majus reperio, nihil excelsius & magnificentius generali tuo illo & nullis circumscripto terminis patrocinio Camenarum.

rum. Te populares, te exteri omnes ſcriptis & doctrina clari unum ultro Patronum agnoſcunt: te unum atque unicum parentem fautoremque liberalium diſciplinarum venerantur & colunt: ſummis ſe tibi beneficiis devinctos, ſe in clientela tua eſſe, publice profitentur, & ſub tutela Regiae benignitatis adquieſcunt. Ceteris orbis Chriſtiani Principibus ac Regibus aut diuturnitate bellorum & defectione provinciarum exhauſtum aerarium, imminuta potentia: aut anguſti fines, opes exiguae: ita ut, etiamſi forſitan non alieni ſint a litteris, aliorum tamen ſtudia promovere non valeant: &, quamvis bonas artes fovendi animum habeant, non habeant facultatem. Tibi amorem linguae Latinae, Hiſtoriae, omniſque doctrinae natura inſevit, auxit educatio. Tibi Regnum totius Europae florentiſſimum, potentiſſimum, opulentiſſimum; tibi maxima omnia in flore aetatis & rerum dedit Deus, ut conſulere litteris velles ſimul & poſſes, atque etiam quantum velles poſſes. Hujus facti decus uni tibi reſervatum. Conſtanter aſſere tibi quam ſuſcepiſti ſcientiarum tutelam. Glorioſum quidem eſt, bene coepiſſe: ſed in coepto perſeverare, glorioſius. Conſumma quod inchoaſti. Tribue litteris, qua praecipue nituntur, & ſine qua ſtare nequeunt, perpetuam etiam inter arma ſecuritatem. Inter ampliſſimas tuas cogitationes atque conſilia, quibus cotidie nomen Francicum ſuper ceteras Europae gentes extollis: inter quantaslibet occupationes, ſemper locum haud ultimum teneat animo inhaerens tuo cura Litterarum. Numquam ſtudiis meritum a te teſtimonium negetur, numquam deſit tuus favor ingeniis. Non erunt ingratae Muſae, Gratiarum ſorores. Non erunt immemores, Mnemoſynes filiae. Si tibi numquam exciderint, ſemper recordabuntur & tui vel inviti. Nomen tuum, res tuae, tametſi id non optas, omnibus legentur in libris. Una erit univerſis ſcriptoribus ampliſſima materia LUDOVICUS. Viri doctrina ac eruditione ſpectati, tuis auſpiciis cuncta ingenii quiſque ſui monumenta component; cuncta vulgabunt. Quo nomine in ipſis etiam poſteros haud mediocriter demereberis. Habebunt enim (ut ſpero) multa Reipublicae litterariae utilia, quae debituri ſunt tibi, & quibus erant ſine tuo ſubſidio & munificentia carituri. Tibi quidem tuorum commercia & curſus longarum navigationum totas opes Orientis invehent: tibi bella & pugnae excelſiſſimas victorias conciliare poterunt ac celebres triumphos. At litterae hiſce omnibus longe anteponendae, pro gratia meritas tibi laudes referent: dabunt tibi, quo nihil majus dari homini ab hominibus poteſt, honorem etiam poſt fata victurum, gloriam immortalem.

AD

CHRISTIANISSIMUM REGEM LUDOVICUM ADEODATUM

In Victoriam ejus Mauricam & Turcicam,

ODE.

O MAGNE magnis Rex ſate Regibus,
Nondum quietis tempus & otii
Fecere Divi: nec tuorum
Meta tibi poſita eſt laborum.

Poſt tot triumphos ac tot adoreas,
Germana quas & vidit & Itala
Tellus, Iberorumque norunt
Oppida, finitimique Belgae:

Iſtud tropaeis deerat adhuc tuis,
Ut Maurus atrox, Turcus & inſolens,
Terraque devicti marique,
Francigenûm caderent ſub armis.

Huc usque gentes Marte ſubegeras,
Europa vaſto quas tegit ambitu.
Nunc Afra te tellus, potentis
Atque Aſiae Dominus tremiſcunt.

Aſſueta Maurorum agmina noxium
Inferre noſtris littoribus pedem,
Jam caſtra, jam portus tuentur
Ipſa ſuos, veniamque poſcunt.

Tur-

Turcos nec impar exagitat metus,
Senſère poſtquam magnanimos Duces,
Lectasque Francorum catervas
Teutonicis ſociaſſe caſtra.

Res mira cunctam transgreditur fidem.
Vix in patentis Pannoniae ſolum
Venere Franci: mox triumphum
Hoſtibus e domitis reportant.

Factum obſtupeſcit turbidus Arabo
Tam forte. Paucis innumerabiles
Dant terga Turci, ſeque in altum
Praecipites jaculantur amnem.

Non hoc equeſtres, non peditum globi
Fecere; quamvis nec vigor igneus,
Doctrina caſtrenſis nec artis,
Militibus Ducibusque deſint.

Fortuna magni Principis id gerit,
Et nomen hoſtes obruere efficax,
Haec fata naſcenti tibi ipſe
Rex Superûm, LUDOVICE, fixit:

Sternas ut omnes protinus obvios:
Praeſensque & abſens inſuperabilis,
Ceu Caeſar, Alcidesque, toto
Orbe potens ſtatuas tropaea.

Te Liberatorem & Solyma & Tyrus,
Omnisque dudum jam regio expetit,
Quae prima naſcentem videre
Et meruit retinere Chriſtum.

Eritne tempus, cum LUDOVIX pius
Invicta ducens agmina militum,
Byzantis arces & ſuperbos
Deſtruet Otmanidum Tyrannos?

Exinde Victor celſa Davidicae
Intrabit urbis moenia, & inclytum,
Supplex adorabit ſepulcrum,
Unde hominum nova vita fulſit.

Huc usque noſtrae tempora proroget
Suprema vitae terrigenum parens.
Tum faxo, nec Flaccus canentem
Me, neque Pindarus ipſe vincat.

HENRICUS VALESIUS.
an. 1664.

H A-

HADRIANI VALESII
CARMINA NONNULLA
quae in editis desiderantur.

MONSIEUR.

Voicy, comme je vous l'ay promis, le Manuſcrit du Voyage de mon Ami, contenant deux cents ſix pages in Quarto de mon ecriture: je ſouhaitte fort qu'il ſoit de votre gouſt: & d'un bon débit. Je feray un petit avis au Lecteur en vôtre nom pour mettre a la tete, auſſi bien qu'un Latin pour mettre à la tete de notre in Quarto Latin, qui ſera de même en vôtre nom; &, des que ces deux Pieces ſeront faites, j'auray l'honneur de vous les envoyer; afin que vous n'attendiez plus apres rien pour l'un & l'autre de ces livres. Je vous prieray tres humblement au reſte de ne point dire, de qui vous tenez ce Manuſcrit de Voyages: parceque Meſſ. les fils du Voyageur avoient reſolu de le garder pour leur famille, & de ne le point mettre au jour. Or je ne veux pas qu'ils ſachent, que ce ſoit moy, qui vous l'ait envoyé. Je ne l'ay fait que dans la vuë de vous faire plaiſir; premierement à vous; & enſuite au Public: mais je ne veux point les chagriner; par ce que ce ſont des gens de beaucoup de merite, & que j'eſtime fort. Apres tout, quand le livre ſera imprimé, je ne doute pas qu'ils ne ſoient les premiers à approuver ce que nous aurons fait, puiſque les productions d'eſprit ne ſont pas faites pour etre enſevelies ſous le boiſſeau.

Voicy auſſi, Monſieur, quelques Pieces de Vers Latins de feu mon Pere, à ajouter à ſes autres Poëſies imprimées. Ces nouvelles Pieces font dix pages in Quarto de mon ecriture; j'ay marqué à quel endroit chaque Piece doit etre placée. Cela groſſira les Pöeſies & formera un tres bon Recueil & plus complet que ce qui avoit paru en 1694.

J'attends de vous encore, Monſieur, une Reponſe au ſujet du Bayle en blanc, que je vous demande pour un de mes meilleurs Amis; en cas que vous puiſſiez, ſans y etre leſé, luy en donner un tout rendu à Paris pour cent cinquante livres; comme j'eus l'honneur de vous le mander dans ma lettre du Mois de Fevrier. Je vais vous preparer une Edition nouvelle de Florus avec d'excellentes Notes Latines de feu mon Pere: ce ſera un livre que je compte qui ſera auſſi d'un tres promt debit pour tous les ſavans. Je ſuis avec tout l'attachement imaginable, Monſieur, votre tres humble & tres obeïſſant ſerviteur

à Paris ce 10
Avril 1724.

DE VALOIS.

(a) ELEGIA PRIMA

Qua de duritie Dominae queritur.

Liber eram, formaque valens quid femina poſſet,
Luſtra ego ſecurus jam tria tranſieram.
Ridebam noſtris cantatos Vatibus ignes,
Et nondum notas parvulus illecebras.
Unus amor puero libri mihi, ſola voluptas:
Unica Virginibus cura placere Novem.
Hoc, memini, in votis, ut eodem vita tenore
Curreret ad metam, quo prius iſſet, erat.
Cum totum ſibi me rapuit, ſtudiisque revellit
Occurrens oculis ſaepe Puella meis.
Sic ego ſum conſors miſerorum factus amantûm,
Nec potui tanti parte carere mali.
Ah! potui; ſed dirus Amor nil tale timentem
Crudeli Melites ſubdidit imperio.
Emittens telum, quod eos ſervabat in uſus
Vulnere guſtavit pectus ut ille meum:
Mox fremitus, jecorisque tremor diſcentis amare,
Indicia accepti magna dedere Dei.
Hinc nec opinanti ſeſe ſuſpiria promunt,
Ut levet ardorem pectoris aura mei.
Hinc ſpes atque metus ſubeunt ceduntque viciſſim,
Et numquam vacuâ mente ſolutus ago.
Non ſtudium plectri; non, quod fuit ante, legendi
Durat adhuc. ſervant ſcrinia araneoli.
Interea placidam depellit cura quietem
Artubus, & noctu ſic comes atra die.
Sic ago, ſic agitor, quoties mihi ſidus iniquum
Invidit Dominae lumina cara meae.

(a) Elegia haec ceteris Hadriani Valeſii Elegiis eſt praefigenda pag. 15. & quae nunc prima eſt, Epicedion in Jac. Delandium, ordine ſecunda debet poni, & ſic caeterae porro.

At quando Melite mihi ſe meus obtulit ignis,
Ora vagus currit per calefacta rubor:
Et caecum vulnus coram nudare parantis
Siſtitur inſolito lingua repreſſa metu.
Saepe pudore malo vox intercepta tenetur,
Verbaque ſollicito dimidiata cadunt.
Cor ſalit, incertoque micans arteria pulſu
In dubio poſitas res probat eſſe meas.
Pupula ſe vellet, nequit at ſatiare tuendo,
Cum vultu Melite paſcor acerba tuo.
Nonne vides, macies quae buxea prodit, amoris
Argumenta mei? Dic age, nonne vides?
Ah! timeo, ne viſa neges crudelis, & illa,
Quae neſcire nequis, dedidiciſſe velis.
Sit ſatis exhauſtis languentem paene medullis
Inſtar montanae delicuiſſe nivis.
Deſine nunc aures tandem obturare ſuperbas:
Deſine ſpem ventis tradere dura meam.
Abiice, quo gravius nihil eſt in virgine, faſtum:
Cuique manus dedimus, tu quoque cede Deo.
Hac tolerare tenus libuit licuitque dolores:
Moribus eſt factum ſatque ſuperque tuis.
Quae teneras membris finxit Natura puellas,
Haud molles animo noluit eſſe viris.
Non tibi, quae miſeros reſpectant Numina amantes,
Imprecor, & duros, qualis es ipſa, Deos.
Spe ſed ut abſciſa liceat quoque rumpere vincla,
Opto, vel ut potius te meliore fruar.

(a) DE

(a) DE MELITE

Ode.

Pinge, Petroni, tibi viſa ſaepe
Ora formoſae Melites, & artus:
Ars ut abſentem ratione certa
Reddat amanti.

Quae vetant cerni Dominam, relinque.
Abſit ad ſummos ſtola ducta talos:
Sint procul pallae. magis ut probetur,
Nuda videnda eſt.

Qualis a pulcro Phryge pulcra viſa
Aemulas vicit Cytherêa Divas:
Quae nec Anchiſae placuit, priusquam
Nuda pateret.

Impleat juſtae modulum figurae,
Longior parvis, breviorque longis.
Sicut eſt, rectis ſit amuſſis inſtar
Juncea membris.

Candidam, laevem, ſolidamque pinge.
Florido in vultu roſeum juventae
Fulguret lumen. nec enim bis octo
Tranſiit annos.

Pinge ſufflavos nitidosque crines:
Aurium lamnas teretes, & albas
Pinnulas: nec non tenuis modeſtum
Frontis honorem.

(a) Haec ode inſerenda eſt pag. 45. & numero prima praeponi debet iſti, cui titulus eſt EROTOPAEGNIA, quae ſecunda tunc erit; eamque ſequi debet Epithalamium Atticae, quod hic edimus, ut oden tertiam conſtituat; hanc quarta, quae p. 46. in editis habetur ſub titulo VIRGO ET VIDUA. Denique quinta & ultima his ſubjungenda, quae nunc in editis ordine prima ſcripta eſt ad Regem Ludovicum XIV. ſuper obitu matris ejus Annae Auſtriacae.

Pupulis laetos oculos nigellis,
Paullulum inflexas quoque pinge nares.
At genis ejus niveis pudicum
Adde ruborum.

Subditae buccae careant tumore.
Inde formosum roseus labellum
Fucus incrustet. Cruor hos draconis
Aptus ad usus.

Ore sed quidquid premitur venusti,
Haud dabit nobis tua dextra, Pictor.
Non potest blaesae lita melle verba
Reddere linguae.

Balsami supra lacrimas Eoi
Halitus suaves nequit, atque gratos,
Alma quîs gaudet Venus & Cupido,
Pingere risus.

Credo, nec reddet color ullus arsque
Osculum linguâ tremulum receptâ:
Quale suspecta petit a Corinna
Naso jocosus.

Quid loquar candens ebur oris, utve
Dentium duplex renitescat ordo?
Dives insertis uti margaritis
Linea fulget.

Non teres mentum lateat nec exstet.
Recta consistat capitis columna,
Molle, procerum, Ligurumque vincens
Marmora collum.

Pinge nunc laeves humeros, Petroni,
Atque certantes nivibus lacertos:
Saepe quîs nostro Melite pependit
Candida collo.

Lilio dextram rofa juncta reddat,
Reddat & laevam: digitosque longos
Mallei fpernens adamas: at aures
Ornet Elenchus.

Pectoris fummum decus univerfi
Stent tegi palma faciles mamillae.
Venulas paffim veluti fmaragdos
Sparge virentes.

Hercle pinxifti graphice. Videre
Uber intactae videor puellae,
Quae virum, plenis nifi nubat annis,
Pallida quaerit.

Perge: jam tangis medium tabellae:
Perge. Nos ad fe vocat umbilicus.
Ille, lunatae velut umbo peltae,
Protegat ima.

Mollis & plani mihi ventris aequor
Ruga non fcindat, vitietve naevus.
Nam meae nondum gremium puellae
Partus aravit.

Artis heic totos, bone vir, lepores
Exhibe, & totas veneres colorum.
Ah! tuus tangit male penicillus,
Quod meus optat.

Jam femur latum, tenerum, tremente
Mollius pluma trahat in fe ocellos:
Jusque tangendi propius pudoris
Forma det illi.

Tibiae corpus modiceque turgens
Sura fuftentent: pedibusque longos
Adde non longis digitos: in imo
Define calce.

Vuluerat jam me miſerum Tabella,
Creber intentos oculos inani
Paſco pictura: ſpeciesque nuda
Suſcitat ignem.

Res alit veras ſimulata curas
Quaeque depicta eſt mihi nunc amica,
Ut ſui deſiderium levaret,
Illud adauget.

O mihi quantum Melite placeres!
Ut meum praeſens animum teneres!
Cujus abſentis vel amare muta
Cogit imago.

EPITHALAMIUM ATTICAE.

cujus argumentum ſumtum eſt ex his Sapphus

Παρθενία παρθενία ποῖ με λιποῖσα ὄχη;
'Ουκέτι ἥξω πρός σε, ὀυκέτι ἥξω.

Nova Nupta Virginitati Valedicit.

Euge, nunc cupido volens
Pacta ſponſaque conjugi
In manum venio Viri.
Aula jam facibus micat,
Perſonatque Talaſſio.
Exſta, Juno, favent aves.
Euge: jam quoque Sol cadit.
Grata jam mihi nox venit.
Jam Torus genialis heic
Stratus eſt. Vocor ô vocor
Collocanda cubili.

Ergo

Ergo Virginitas vale.
Cara Virginitas vale:
Quinque per trieteridas
Fida facta comes mihi.
Sola ſat cubui diu.
Jam vir aſſiliet tibi.
Cede. Fortior eſt enim.
Lege non alia proco
Caſta Virgo ſolet dari.
Lege non alia poteſt
Mater eſſe, nec Uxor.

Novae Nuptae reſpondet Virginitas.

Méne deſeris Attica?
Méne ſternere ſub viro,
Méne prodere, perfida,
Méne congenitam tibi,
Absque qua nihil es, velis?
Velle te tua frons probat.
Conjugis titulum para:
Matris, i, titulum para.
Maximo geminos emes.
Aſt ego fugio, neque
Invocata redibo.

Nocte quos gemitus dabis?
Teſte quive lucernula
Ejulatus erit tuus:
Quando, vultur ut alitem,
Ille te petulans premet?
Tune mollior hoedulo
Tune membra minacia
Aut marem rigidum feres?
En adeſt, properat gradum.
Aſt ego fugio, neque
Invocata redibo.

Eadem Puellam jam divirginatam extremum adloquitur.

Nunc doles, uti dixeram.
Nunc gemis. geme, quam voles:
Virgo non eris amplius.
Vulnus obſtat enim recens,
Arte non medicabile,
Sponte paſſa quod es tuâ.
Voxque jam tenuis minus,
Pectus & tumidum magis:
Illa pars quoque laxior,
Unde pulſa dolo malo,
Non vocata redibo.

Ludus hic fuit & jocus:
Triſtior manet exitus.
Poſtmodum venient dies,
Cum dolere caput tibi
Atque lumina ſenties.
Reſpuet ſtomachus cibos:
Intus, intus erit malum,
Quale non tuleris prius.
Tunc vocabor & expetar:
Tota ſed ſimul occidi,
Nec vocata redibo.

Languor ecquis erit tibi
Ventre cum tumido gravis
Et labans facies gradum,
Tarda, varica, flebilis?
Te puer digito volet
Indicare ſodalibus:
Scrofa, cernitis? ambulat.
Creſcet hoc onus interim.
Tumque pallida taedio
Me vocabis & expetes:
Nec vocata redibo.

O quot

O quot inde vlulatibus
O quot, Attica, nixibus,
Morte fors etiam truci
(Juno ni bona faverit)
Matris & titulos leves
Conſequêre puerperae?
Iſta conjugii mala
Vota ſunt tamen omnium
Prima & ultima Virginum.
Sed vale modo, ſi potes.
Jam reſolvor in auras.

(a) AD SEXTUM.

Nimium patere, Sexte, conjugem ſtupes
Nova Nupta cum ſit, & puella, nec parens:
Stupere ceſſa. Quippe non modicus magis
Poteſt tot eſſe vulpium cuniculus.

Ad Eumdem.

Quereris videri conjugem nimis laxam.
Initu atque partu foſſa facta de rima eſt.

De Gabba.

Miſellus olim Gabba me deprenderat
Pellice jacentem cum ſua: uxorem vocat.
Tunc ille, quid agis? hoc placet tibi? tuis
Alius parari debuit nugis locus.
Huic ipſe: verum dicis: at Dipſas negat
Alium patere poſſe nunc mihi locum.

(a) Haec ſex Epigrammata inſerenda ſunt pag. 70. poſt Epigramma cujus titulus eſt, *de virgine praegnante*.

Ad Amicos.

Noſtrae cara cohors ſodalitatis
Dum pollet latus, integraeque vires;
Veſtris ludite quisque cum puellis.
Nobis non datur eſſe tam beatis,
Quîs febris male contumacis aeſtus
Indixit Veneris vacationes.

De Procula.

Polluerat Craſſus Proculam, dum nuda puellae
Inguina laſcivis conterit articulis.
Illa rubens dixit, quid te incepiſſe vetabat?
MULTA INTER CALICEM SUMMAQUE LABRA CADUNT.

Ad Fabullam.

Quando poſthabitis nobis ad vota, Fabulla,
Feſtinas; voti haec ſit quoque ſumma mei.
Semper ut a molli nequidquam trita marito
Semimarem plores praepoſuiſſe viro.

(a) IN BAJULETI DOCTORUM
De Univerſis Scriptoribus Judicia.

Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati,
Niſi Litteris infeſtus ac ſcientiis,
Ut ille Bajuletus, ille Bajulus,
Ut paedagogus ille cum ferula truci,
Obſcurus, atque indoctus, at fidens ſibi,
Satyris malignis tentet inclareſcere,

Nova

(a) Hoc Epigramma ad Catulli imitationem eleganter compoſitum inter edita ponendum eſt pag. 86. poſt illud, cui titulus eſt *Laus Lilii.* ſimilis acrimoniae carmen in Bajuleti de Doctis Judicia eſt apud Menagium inter Ejus Poëmata Epigr. CLIX. pag. 156.

Nova atque vetera dente carpat livido,
Et univerſum rodat auctorum genus?
Ideone juvenis impudens & arrogans,
Elatus animi vanitate & ingenî,
Perambulabit omnium volumina,
Ut ſe ipſe faciat ſingulorum judicem,
Criticumque, Cenſoremque, & unicum arbitrum?
Severa Curia hoc videbis, & feres?
Et hi libri legentur Urbe Regia?
Et audet aliquis haec venena vendere?
Adeſte Muſae. Veſtra turbatur quies:
Veſtri clientes mille luduntur modis:
Et inſolenter aula veſtra irrumpitur
Ni fuſcinis, aut fuſtibus hominem novum,
Hominem profanum monte dejicitis ſacro.

Hos Jambos jaculabatur HADRIANUS VALESIUS, Conſiliarius & Hiſtoriographus Regius, Menſe Septembri An. Dom. noſtri 1685. Aetatis ſuae LXXIX.

Quis te conſtituit judicem ſuper nos?

Tertius e coelo cecidit Cato.
Contenti ſimus hoc Catone.

F I N I S.

I N D E X

Rerum & Verborum.

A.

INDEX.

——— In

INDEX.

O 2 Ἐστι

INDEX.

Jan-

I N D E X.

Pi-

I N D E X.

Q.

R.

Ru-

INDEX.

Theo-

INDEX.

AVCTORVM
veterum & recentiorum qui emendantur & explicantur, vel laudantur & refutantur,
INDEX

Dio-

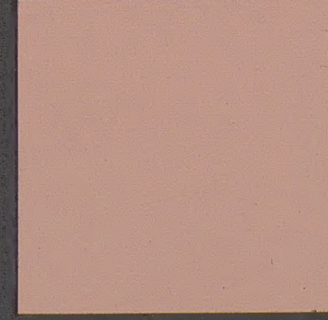
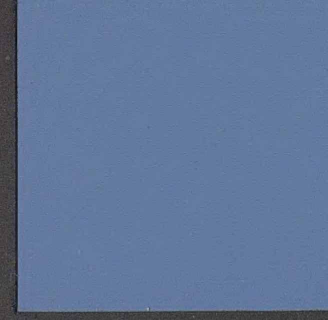
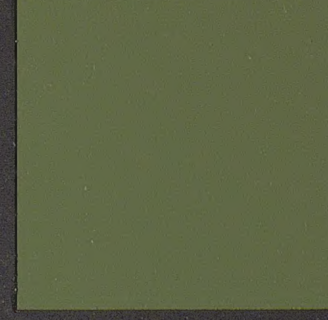
INDEX.

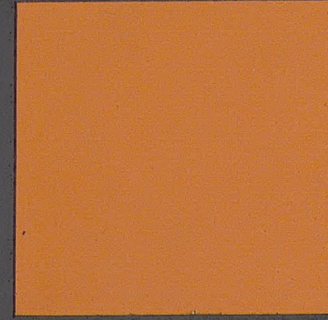
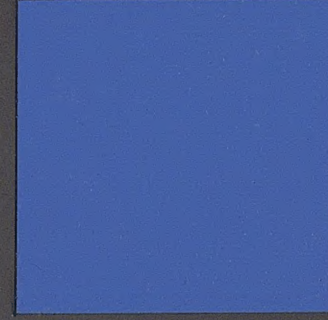
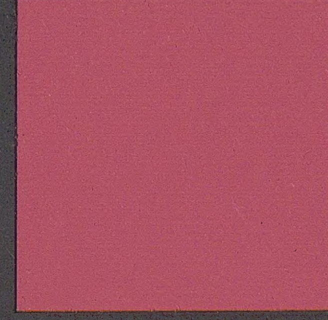
INDEX.

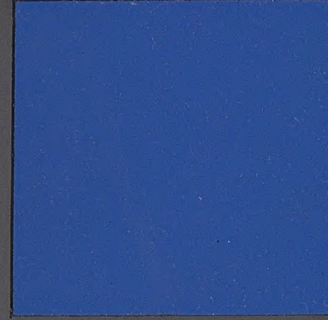
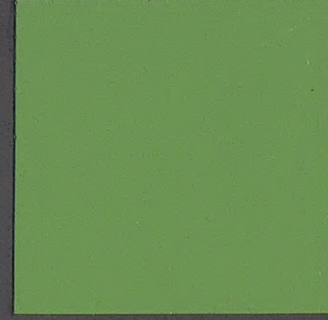
VALESII
EMENDA
CRITICA

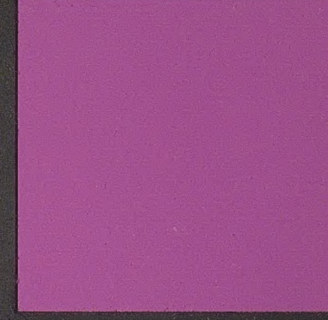
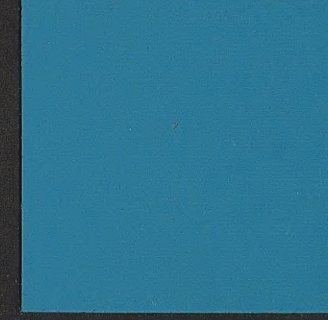
colorchecker CLASSIC

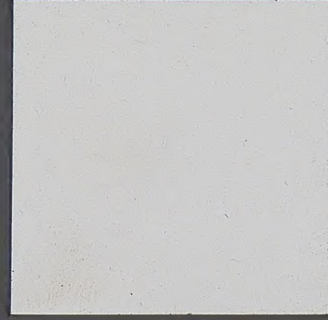
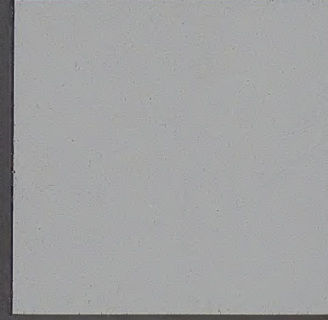
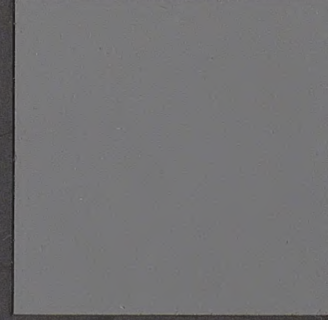
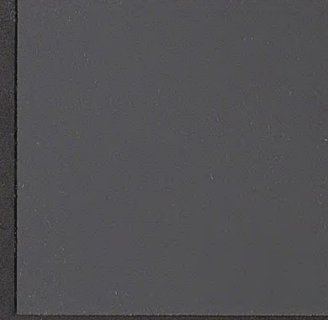

calibrite
mm